

2016

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ TARİH ABD

ÖMER SAİT TÜRKMEN YÜKSEK LİSANS YETERLİK TEZİ

T.C.

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**ASIM TARİHİ'NİN TRANSKRİPSİYON VE
DEĞERLENDİRİLMESİ(1. CİLT)**

YÜKSEK LİSANS YETERLİK TEZİ

ÖMER SAİT TÜRKMEN

GAZİANTEP
EYLÜL 2016

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**ASIM TARİHİ'NİN TRANSKRİPSİYON VE
DEĞERLENDİRİLMESİ (1. CİLT)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Sait TÜRKMEN

Doç. Dr. İsmail KIVRIM

GAZİANTEP
EYLÜL 2016

T.C.
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HİSTORY

**TRANSCRIPTION AND EVALUATION OF VOLUME
ONE OF THE HİSTORY OF ASIM**

MASTER THESIS

Ömer Sait TÜRKMEN

Ass. Prof. İsmail KIVRIM

GAZİANTEP
SEPTEMBER 2016

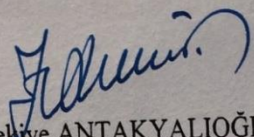
T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

ASIM TARİHİ'NİN TRANSKRİPSİYONU VE
DEĞERLENDİRMESİ(1.CİLT)

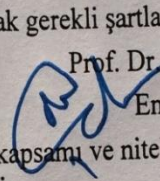
Ömer Sait TÜRKMEN

Tez Savunma Tarihi: 01.09.2016

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylıyorum.

Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR 4.
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. İsmail KIVRIM
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak oybirliği/ oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Doç. Dr. İsmail KIVRIM (Jüri Başkanı)

Y. Doç. Dr. Erdiñ GÜLCÜ

Y. Doç. Dr. Yüksel BAYIL

İmzası

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza

Ömer SaitTÜRKMEN

(01/09/2016)

ÖZET

ASIM TARİHİNİN TRANSKRİSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ

TÜRKMEN, Ömer Sait

Yüksek Lisans Tezi, Tarih ABD

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İsmail KIVRIM

EYLÜL 2016, 481 sayfa

Tarihi olayların anlaşılmasında dönemin tarih yazıcılarının yaşayan tanık olarak içinde buldukları devir hakkında önemli bilgiler vermektedir. Ancak eski belgelerin okunup değerlendirilmesi ayrı bir emek ve zaman gerektirmekte bu da araştırmacı ve tarih meraklılarını zorlamaktadır. Bu bağlamda Mütercim Asım'ın "Asım Tarihi" adlı eseri III. Selim ve II. Mahmut devri arasındaki olayların değerlendirilmesinde önemli bir kaynak olarak görüp, eski harflerle matbu halini yeni harflerle transkripte edip, değerlendirmeye ve Mütercim Asım'ın anlatımlarını kısa ve öz bir şekilde vermeye ve daha anlaşılır hale getirmeye çalıştık. Ayrıca temel hedefimiz Mütercim Asım'ın daha çok lügatçilik yönüne vurgu yapan çalışmaların yoğunluğuna rağmen onun tarihçi kimliği ve Asım Tarihi adlı eserinin ihmal edilmesiydi.. Neticede gördük ki Mütercim Asım iyi bir lügatçi olduğu gibi yaşadığı dönemi aydınlatan iyi de bir tarihçidir.

Anahtar kelimeler: Mütercim Asım, Asım Tarihi, III. Selim, II. Mahmut

ABSTRACT

TRANSCRIPTION AND EVALUATION OF HISTORY OF ASIM

TÜRKMEN, Ömer Sait

Master Thesis, Department of History

Supervisor: Assoc. Prof. İsmail KIVRIM

SEPTEMBER 2016, 481 pages

The understanding of the historical events of the period as living witnesses of history provides important information about print speed in which they exist. However, assessing reading old documents that are forcing researchers and history enthusiasts require a separate labor and time. In this context we saw as an important resource work of Translator Asım named “History of Asım” for the evaluation of events between Selim III and Mahmud II era, Whether old letters printed version of the new letters, transcripts, evaluate and tried to make present and clearer of Asım expression of a concise way. However The basic goal of our work Translator Asım Despite the intensity of study that emphasizes the more vocabularies aspect was neglected work at his historian identity and History of Asım. Asım we saw a result like that is a good vocabularies of lighting his time is also good historian.

Key words: Translator Asım, History Of Asım, Selim III, Mahmut II

ÖNSÖZ

Eski harfli metinleri okumanın güçlüğü herkesçe malumdur. Özel bir çaba, çalışma ve zaman gerektirmektedir. Günümüz deyimleri, yer isimleri, yabancı şahıs isimleri vb. kelimelerin ve ifadelerin eski kullanımları aynı olmayabileceği gibi eski harflerle yazımı da farklılık gösterebilmektedir. Eski metinlerin daha çok Farsça ve Arapça ifadelerle donatılması da ayrı bir husustur. Osmanlı tarih yazıcılarının bu lisanlara vakıf oluşu anlatımlarını epeyce süslü hale getirmiştir. Bir noktada bu durum şahsın ilmi kimliğini de ispatlamaktadır. Bu durum çalışmamızı zorlayan en önemli nokta olmuştur. Hadis-i Şeriflerin Arapça verilmesi ve Farsça beyitler kullanılması yazarın ilmi kimliğini gösterse de çalışmamızda önemli bir engel olmuştur.

Çalışmamızın tez öneri formunu Eylül 2013 tarihinde doldurarak Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne teslim edip, çalışmaya başladık. Mayıs 2016 tarihinde öğrendik ki Prof. Dr. Ziya YILMAZER tarafından Ağustos 2015 tarihinde "*Asım Efendi Tarihi*" adıyla eserin farklı nüshaları muhtelif kütüphanelerden temin edilerek transkripsiyon olarak yayınlanmıştı. Prof. Dr. Ziya YILMAZER, "*Asım Efendi Tarihi*" isimli eserinde Asım Efendi'nin tarihini matbu hali, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'ndeki birinci ve ikinci ciltleri, Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'ndeki müsveddeleri, Vahid Efendi'nin Paris Sefaretnamesi'nin Topkapı Sarayı'ndaki Hazine Kitaplığı'ndaki nüshası, Vahid Efendi'nin Paris Sefaretnamesi'nin Kütahya Kütüphanesi'ndeki nüshası, Arkeoloji Kütüphanesi'ndeki birinci ve ikinci cildi, Vahid Efendi'nin Paris Sefaretnamesi'nin Paris I. Ve İstanbul III. Baskılarından faydalanarak Asım Tarihi'ni transkripsiyon olarak yayınlamıştır. Biz çalışmamızda Asım Tarihi'nin yalnızca matbu baskısından faydalanarak transkripsiyonunu ve değerlendirmesini yapmaya çalıştık. Bu itibarla Prof. Dr. Ziya YILMAZER'in transkripsiyonunda bizim çalışmamızdan farklı olarak ek metinler bulunmaktadır. Biz çalışmamızda transkripsiyonla beraber değerlendirmesini de yaparak ve bu

değerlendirmeyi de siyasi, askeri, idari olaylar gibi başlıklarla sunarak araştırmacılara kolaylık sağlamak amacını taşıdık.

Bizim zaten bitime yaklaşmış olan çalışmamız zaten “*Asım Tarihi'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Cilt I)*” başlığıyla yapıldığından, transkripsiyonla beraber metnin değerlendirilmesi ayrı bir önem taşıymaktaydı. Metnin orijinal halini okumak isteyenler için lgate eklenmesi de okuyucuya kolaylık sağlamak amacını taşıymaktadır.

Çalışmamızın giriş bölümünde Mütercim Asım'ın hayatı ve ilmi şahsiyeti hakkında bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümünde kaynağımızı tanıtıp, çalışmamızın yöntem ve amacını izah ettik.

İkinci blmde ise “Asım Tarihi” isimli eserin yeni harflerle transkripsiyonunu yaptık.

nc blmde eserin günümüz cümle yapısına göre değerlendirmesini sadeleştirilmiş başlıklar halinde ve olayları siyasi, askeri, idari ve çeşitli olaylar başlıkları altında vererek yaptık.

Sonuç bölümünde ise çalışmamızda ulaştığımız neticeyi değerlendirdik ve en sona da bir lgate ekledik ki metni orijinal haliyle okumak isteyenlere kolaylık olsun.

Çalışmamızı yaparken yardımlarını ve motivasyonunu ve desteklerini bir an olsun esirgemeyen danışmanımız Sayın Doç. Dr. İsmail KIVRIM'a sonsuz teşekkürü borç biliriz.

Eylül 2016

Ömer Sait TÜRKMEN

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
I. MÜTERCİM ASIM'IN HAYATI VE ESERLERİ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
I. KAYNAĞIN TANITIMI	5
II. ÇALIŞMANIN AMAÇ VE YÖNTEMİ	6
İKİNCİ BÖLÜM	7
I. ÂSİM TARİHİ TRANSKRİPSİYONU	7
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	352
I. DEĞERLENDİRME	352
A. Askeri Olaylar	352
1. <i>Sancak-ı Şerif'in Çıkarılması</i>	352
2. <i>Osmanlı Donanması'nın Durumu</i>	355
3. <i>Serdar-ı Ekrem'in Dönüşü</i>	355
4. <i>Askeri Düzenlemelere Başlanması</i>	356
5. <i>Anadolu Eyaleti Tımarlarının Yeni Kurulan Ocak Tarafından Zabt Edilmesinin Sebebi</i>	357
6. <i>Tophane-i Amirenin Düzenlenmesine Başlanması</i>	357
7. <i>Topçu Ocağı'nın Tüfek Atarlarının Düzenlenmesi</i>	358
8. <i>Topçu Süvarileri Ocağı'nın Düzenlenmesi</i>	358

9. Piyade Toparabacıları Ocağı'nın Düzenlenmesi.....	358
10. Toparabacı Süvarileri'nin Yazılması Hakkında	359
11. Tophane-i Amire'nin Dökümhanesi'nin Düzenlenmesi Hakkında.....	359
12. Selanik, Gelibolu ve İstanbul'daki Baruthane-i Amire'nin Düzenlenmesi ve İstanbul Binası'nın Tamiri Hakkında	359
13. Tuna Seraskeri Tarafından Zafer Haberi	359
14. Tersane-i Amire'nin Düzenlenmesi ve Hüseyin Paşa'nın Kaptan Tayin Edilmesi	360
15. Humbara Ocağı'nın Süvari ve Piyadelerinin Düzenlenmesi Hakkında.....	360
16. Lağımcular Ocağı'nın Düzenlenmesi Hakkında	361
17. Karadeniz Haliç'indeki Yedi Kale'nin Düzenlenmesi Hakkında	361
18. Sadrı Azam'ın Tuğ Töreni Hakkında	362
19. 1798 Yılında Ordu-yi Hümayun'un Çıkarılması.....	362
20. Ordu-yi Hümayun'un İstanbul'dan Çıkarılması.....	362
21. Doğu Tarafına Serasker Tayin Edilmesi	363
22. Ordu-yi Hümayun'un Davud Paşa Sahrası'ndan Hareketi	363
23. Ordu-yi Hümayun'un Edirne Sahrası'nda Hareketi.....	363
24. Nizamı Cedid Hakkında Açıklamalar	363

B. Siyasi Olaylar 365

1. Nemçe İle Ondörtmadde Ve Bir Sonuç Üzerine Yapılan Barışın Özeti	365
2. Rusya'nın Durumu	366
3. Ateşkes Antlaşması Ve Sözleşmenin Sureti	366
4. Fransa'daki Cumhuriyet Hadisesi Ve Fransa'nın Mısır'ı İstilas Hakkında.....	368
5. Fransa'ya Karşı Rusya ve İngiltere Devleti İle Osmanlı Devleti'nin İttifakı ve İsmet Bey İle Reis Atıf Efendi'nin Görüşme İçin Tayin Edilmesi	368

6. Osmanlı Devleti İle Rusya Devleti Arasındaki Antlaşma Metni	368
7. Rusya Devleti İle Yapılan Gizli Antlaşma Hakkında	369
8. İngiltere Devleti İle Yapılan Antlaşma Hakkında	371
9. Rusya Donanması'nın Karadeniz Haliç'inden Geçışı ve İngiltere Donanması İle Fransa Donanması'nın Ebahur Kalesi Önündeki Savaşı.....	372
10. Fransa Sefiri Muhibb Efendi'nin Tayin Sebebi ve Bazı Elçilerin Hal ve Durumu Hakkında	373
11. Sefir Muhibb Efendi'nin Fransa'ya Tayini	373
12. Rumeli Seraskeri'nin İskenderiye'den Sırp İsyanlarını Bastırmak İçin Hareketi.....	375
13. Karaman Valisi Kadı Abdurrahman Paşa'nın Üsküdar'a Gelişi	375
14. Bazı Olaylar	375
15. Fransa Sefiri Muhibb Efendi'nin Paris'e Varıp Görüşmelere Başladığı Haberinin Gelmesi	375
16. Fransalı Tarafından Düzenlenmiş Nutuktur	376
17. Fransa Tarafından Sefir Muhibb Efendi'nin Haberi Olmaksızın Yukarıda Adı Geçen Nutka Cevap Olarak Bastırılan Nutuk ..	376
18. Osmanlı Elçisi'nin Nutkuna Cevap	376
19. Avrupa Hakkında Bazı Haberler	377
20. İspanya Elçisi'nin Gelişi	377
21. Fransa Elçisi'nin Gelişi	378
22. Avrupa'dan Diğer Haberler	378
23. Avrupa'dan Diğer Haberler	378
24. Rusya İle Barışın Sona Erip Savaş İlan Edilmesi.....	378
Rusya'nın Hotin Kalesi'ni İstila Etmesi	379
Rusya'nın Bender Kalesi'ni İstila Etmesi.....	378
İsmail Kalesi Muhafızı'nın Galibiyeti	378
25. Bender Ve Akkirman Ahalisi ve Muhafızları'nın Esir Düşmesi	379

26. Rusya'nın İftira ve Osmanlı'yı Sıkıntıya Düşürmeye Başlaması Hakkında.....	379
27. Hatt-ı Hümayun'un Sureti	380
28. Konstantin'in Firari Pederi'nin Katli.....	380
29. İngiltere Devleti Elçisi'nin Firarı.....	380
30. Vodin Valisi Pasbanzade Osman Paşa'nın Vefatı.....	380
31. Osman Paşa'nın Hali	380
32. İngiltere Sefayini'nin Gelişi ve Dönüşü ve Kaptanı Derya ve Denizler Nazırı'nın Görevden Alınıp Yenilerinin Görevlendirilmesi Fevzi Efendi'nin İdamı ve Başbaki Kulu Memuriyeti ve Yeniçeri Katibi ve Tersane-İ Amire Eski Defterdarı Karadeniz Boğazı'na ve İngiltere'nin Bozcaada ve İskenderiye ve İngiltere'nin İskenderiye'deki Hezimetini	381
33. Ordu-yi Hümayun'un İstanbul'dan Hareketi.....	381
Sultan Osman'ın Oğlu Orhan'a Üç Vasiyet ve Nasihati	381
34. Avrupa'dan Bazı Olaylar	383
Şaşılabacak İşler Hakkında Risale.....	383
35. Sultan Selim'in Faciası	384
36. Sultan Selim'in Faciası	384
C. İdari Olaylar	386
1. Zahrenin Düzenlenmesi ve Zahire Emmini'nin ve Anbar-ı Hüma'nın Tayini ve Sermayesi ve Zahire Hazinesi'nin Alınması.....	386
2. Sadrazam İsmail Paşa ve Şeyhülislam Salihzade Ahmed Esad Efendi'nin Görevden Alınıp Yerlerine Yeniçeriağası Hilmi Paşa ve Şerifzade Nakibüleşraf Es-Seyid Mehmed Ataullah Efendi'nin Tayini.....	386
3. Bazı Rütbelendirme Hadiseleri.....	386
4. Reisülküttab'ın Atanması ve Bazı Rütbelendirmeler	387
5. Binaların Düzenlenmesi Hakkında	387
6. Vezirler Hakkında Bazı Rütbelendirmeler	388

7. <i>İstanbul kadısı'nın görevden alınıp yerine yenisinin atanması</i>	388
<i>Medine-i münevvere muhafızının atanması</i>	388
8. <i>Vezirler Hakkında Bazı Rütbelendirmeler</i>	388
<i>Rumeli Vezirlerinin Görevden Alınıp Yenilerinin Atanması</i>	388
9. <i>Rumeli Valisi'nin Görevden Alınıp Yenisinin Görevlendirilmesi ve Asker ve Memur Sevki İçin Memur Görevlendirilmesi</i>	388
10. <i>Eflak ve Boğdan Voyvodaları'nın Görevden Alınıp Yenilerinin Atanması</i>	389
11. <i>Yangın Hadisesi ve Yeniçeri Ağası'nın Vefatı</i>	389
12. <i>Abdulkadir Paşa'nın Vezirliği'nin Devamı</i>	389
13. <i>Osmanlı Donanması'nın Dönüşü ve Kaptanı Derya'nın Görevden Alınıp Yenisinin Atanması</i>	389
14. <i>Rütbelendirmeler Hakkında</i>	389
15. <i>Bazı Alimlerin Rütbelendirilmesi</i>	390
16. <i>Vahid Efendi'nin Fransa Sefareti İçin Görevlendirilmesi ve Yola Çıkışı</i>	390
17. <i>Kasım Paşa'nın Vezirlikle Ödüllendirilmesi ve Pehlivan Ağa'nın Taltif Edilmesi</i>	390
18. <i>Rütbelendirmeler</i>	390
19. <i>Alemdar Mustafa Ağa'nın Vezirlikle Ödüllendirilmesi</i>	391
20. <i>Bahadır Giray'ın Kalgabi Rütbesiyle Rütbelendirilmesi</i>	391
21. <i>Bazı Vezirlik Rütbelendirmeleri</i>	391
22. <i>Eflak ve Boğdan Voyvodaları'nın Akıbeti Hakkında</i>	391
23. <i>Ordu-yi Hümayun Kadısı'nın Atanması</i>	391
<i>Kaymakam Atanması Hakkında</i>	391
24. <i>Çelebi Ömer Paşa'nın Vezirliğinin Devamı</i>	391
25. <i>Ordu-yi Hümayun Çarhacısı Tayini</i>	392
26. <i>Eski Rum Veziri ve Hala Nakibüleşraf Olan Es-Seyid İbrahim İsmet Beyefendi'nin Vefatı ve Yerine Nakibüleşraf Atanması</i>	392

27. Bazı İlmiye Rütbelendirmeleri.....	392
28. Defterdar-ı Şıkkı Evvel'in Görevden Alınıp Yerine Yenisinin Atanması.....	392
29. Bazı Rütbelendirmeler	392
30. Yeniçerilerin Ağası Pehlivan Ağa'nın Görevden Alınıp Yeniden Atanması.....	393
31. Harameyn-i Muhteremeyn Kazası Rütbelendirmesi ve Haremeyn-i Muhteremeyn Dışının İstilas ve Medine-i Münevvere Kadısı Hakkında Bazı Vakalar.....	393
32. Vezirler Hakkında Bazı Rütbelendirmeler	393
İlmiye Hakkında Bazı Rütbelendirmeler.....	393
D. Çeşitli Olaylar.....	395
1. Görülerek Yazılmış Sihir Eseri.....	395
2. Darüssaade Ağası Bilal Ağa'nın Vefatı.....	395
3. Mekke Eski Kadısı Mehmet Kudsi Efendi'nin Vefatı	395
4. Eski Reis Vasıf Efendi'nin Vefatı.....	396
SONUÇ	397
KAYNAKÇA.....	400
LÜGATÇE.....	401

KISALTMALAR

Çev: Çeviren

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

Haz: Hazırlayan

s.: sayfa

S: Sayı

ss.: sayfa sayısı

TDK: Türk Dil Kurumu

vb: ve benzeri

vs: ve saire

GİRİŞ

I.MÜTERCİM ASIM'IN HAYATI VE ESERLERİ

Ahmet Asım Efendi, 1755 yılında Gaziantep'te, yörenin tanınmış şairlerinden Şeriyye Mahkemesi başkâtibi Mehmet Cenân Efendi'nin oğlu ve atalarında lügatçi, hattat birçok şahsiyete sahip olarak dünyaya geldi¹. Onun soyu Şeyh Evliya, Şeyh Osman Semerkandi, Ahmed Çelebi, Abdülgaffar, Abdülaziz, Katib Ahmet, Şeyh Mehmed, Şeyh Ahmed, Nureddin, Hamza, Osman Husuli ve Asım'ın babası Mehmet Cenani'ye dayanır. Şeyh Osman Semerkandi Orta Asya'dan göç edip Maraş'a gelmiş, çocukları Pazarcık'a daha sonrakiler ise Gaziantep'in Çarpın, Karadede ve Göceççe Köylerine yerleşmiş ve bugün bile burada bu soydan şeyhler bulunmaktadır². Maraş'ın Pazarcık ilçesi Osmandede köyü Osman Semerkandi'den mülhem olarak adlandırılmıştır³.

Ahmed Âsım Antep'te iyi bir eğitim görüp, Arapça, hat ve dinî ilimleri tahsil etti, şiir ve edebiyatı babasından ve o sırada Antep'te olan Kilisli Rûhî Mustafa Efendi'den öğrendi, bir taraftan da tanınmış âlim ve şairlerin meclislerinde bulundu. Memurluk hayatına mahkeme kâtipliği ile başlayan Asım Efendi 1788-89'da Antep mukataası mutasarrıfı Battalzâde Mehmed Nûri Paşa'nın divan kâtibi oldu⁴. Sarayla arası açılan Mehmed Nûri Paşa hakkında idam hükmü çıkınca Antep'te çatışmalar başladı. Bu sırada Âsım Efendi de çok sıkıntı çekti ve Kilis'e kaçtı. Târih'inde bu felâket sonunda bütün malını ve servetini kaybettiğini, Antep'in zengin bir ailesinden olduğu halde sıkıntıya düştüğünü, özellikle kütüphanesinin yağma edilmesinden büyük üzüntü duyduğunu anlatır. Bu durumu tarif için “ Zengin yatıp, fakir kalktım” tabirini kullanmıştır⁵. Kilis'te sekiz ay kadar kaldıktan sonra geçim sıkıntısı yüzünden ailesiyle kardeşlerini Antep'e gönderdi, kendisi 1789-90 İstanbul'a hareket etti⁶. İstanbul'a gitme kararını da şu dizelerle anlatır.

---

¹ Mustafa S. Kaçalın, “Mütercim Asım Efendi”, DİA, XXXII/200.

² Ömer Asım, Aksoy, *Mütercim Asım*. Ankara1962, TDK Yayınları, s.10.

³ İlyas Karşlı, *Mütercim Asım Efendi ve Arap Lügatçiliği'ndeki Yeri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2000, s. 46.

⁴ M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU, *Mütercim Asım Efendi'nin Kamus Tercümes'indeki Uzun İsimleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1998, s. 8.

⁵ Karşlı, *Uzun İsimleri*, s. 51.

⁶ Kaçalın, “Mütercim Asım Efendi”, s.200.

“Kalmadan Hak-i Mezellette hemân ey Asım
Azim-i sÛy-i Semâ-sây-i Stanbul olalım⁷”

İstanbul’a gittiğinde ilk tanıştığı kişiler arasında Reisü’l-Küttâb ve Vakanüvis Vasıf Efendi ile Kazasker Tatarcık Abdullah Efendi vardır. İstanbul’a gelişinden 2 yıl sonra Burhan-ı Katı isimli Farsça sözlüğü 6 yıl müddette çevirmiş ve Sultan III. Selim’e takdim etmiştir⁸. Ahmed Asım’ın şöhret bulup Sultan Selim’in gözüne girmesini sağlayan eseri işte bu çeviridir⁹. Kendisi de bu çeviri için:

“Bugün Türkiye’de elde dolaşan bu tür sözlüklerden hiçbiri onunla ölçülemez. Burhan-ı Katı, Farsça sözlüklerin anlamlarını doğru olarak verir; bu dildeki deyimleri ve terimleri toplamıştır, her bakımdan yeterlidir. Astronomi, astroloji, hendese, felsefe, ilahiyat, tasavvuf gibi türlü bilimlerle ve konularla ilgili incelikler bu sözlükte bir araya gelmiştir; bundan dolayı Fars ve Türk bilginleri arasında el üstündedir.” Demiştir¹⁰.

Asım Efendi’nin Burhan-ı Katı çevirisinden sonra Tuhfe-i Asım ve Siyer-i Halebî eserleriyle Padişah’ın nezdinde kıymeti iyiden iyiye artmıştır¹¹. Nu esnada Fransızlar’ın Mısır’dan çıkarılmış olmasıyla Padişah’a yazdığı arzuhalle hacca girmek için müsaade almıştır. Hac vazifesinde Medine’de mütemekkin hocası Necib Efendi’yi ziyaret etti ve Hocası ona Firuz Abadi’nin Kamusu’l-Muhit isimli eserini tecüme etmesini önermiştir¹². 1805 yılında Kamus çevirisine başlayan Asım Efendi, münhal olan Vakanüvislik makamını Kamus çevirisiyle uğraştığı sebebiyle ilk başta reddetmiş, yoğun ısrarlarla kabul etmek durumunda kalmıştır¹³. Zîştovi Antlaşması’yla(1791) başlayan ve 1808 yılında biten tarihinde, vakanüvisliğinden bir

⁷ İbnü’l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, (haz. Müjgan Cunbur), Ankara 1999, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, s. 94.

⁸ Tefik, Sütçü, “Türkçe Sözlükçülük Tarihinde Mütercim Âsım Ve Kamus Tercümesi”, *Tarih Okulu Dergisi*, Tekirdağ 2013, S.6, s. 545.

⁹ Karşlı, *Uzuv İsimleri*, s. 52.

¹⁰ Orhan Şaik, Gökyay, “Burhan-ı Katı Çevirisinin Türkçe Açısından Önemi” *Ömer Asım Aksoy Armağanı*, Ankara ***, TDK Yayınları s. 125

¹¹ Karşlı, *Uzuv İsimleri*, s. 54.

¹² Necmeddin Şahiner, *Türk Dili’nin Mimarı Antebli: Müretcim Seyyid Ahmed Asım*, Gaziantep 2013, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Yayınları, s. 33-34

¹³ Karşlı, *Uzuv İsimleri*, s.55.

yıl öncesinden başlayarak olayları ruzname biçiminde yazmıştır¹⁴. Bu eseri “Tarih-i Âsım” veya “Vaka-i Selimiye” isimleriyle tanınır ve bu kitap iki cilt halinde (384+260 s.) yayım yılı belirtilmeden basılmıştır¹⁵. Ağır bir üslup ve eleştirel bir dille yazılan bu eser, kullandığı kelimeler bakımından Asım’ın dil alanındaki yetkinliğinin de en bariz göstergelerindedir.

Asım Efendi, III. Selim’in hal edilip, IV. Mustafa’nın cülusundan sonra borç ve sıkıntı içerisine düşmüştür¹⁶. Daha sonra II. Mahmut’un cülusuyla yeni bir ümit kapısı açılan Asım Efendi Kamus Çevirisi’ni 1810 yılında bitirip Padişah’a arz etmiş, Padişah’ın teveccühüne mazhar olmuş ve çeşitli şekillerde ödüllendirilmiş, Süleymaniye Müderrisliği ve Selanik Kadılığı’na yükselmiş, kendisine III. Selim Devri’nde yanan evinin üç katı büyüklüğünde yeni bir ev tevcih edilmiştir¹⁷. Zaten onun “Mütercim” ünvanına sebep olan en önemli eseri Kamus Çevirisi’dir¹⁸.

Onun tarihinde görüş olarak faydalandığı iki önemli tarihçi Naima ve İbni Haldun’dur. Asım Efendi zorbalara, dalkavuklara, rüşvetçilere daima karşı olmuş, ilim ve irfana kıymet vermiştir. Osmanlı’nın içinde bulunduğu felaketleri vükela ve ulemanın ahlaki düşüşüne bağlamış Avrupa’ya benzemeye çalışmanın daima kötü neticeler vereceğini düşünmüş, Padişaha sadık eski ailelerin korunmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Onun tarihi kronolojiyi takip etmemiş, hadiseleri kendi nezdinde sıralamıştır. Eserinde Saniha, garibe gibi başlıklarla ek bilgiler vermiştir¹⁹.

Ömrünün sonuna kadar vakanüvislik görevini devam ettiren Asım Efendi, Selanik Kadılığı’ndan azl olunarak 1818 yılında vefat etti. Üsküdar’da Karacaahmet Mezarlığı’nda medfun olan Asım Efendi’nin mezar taşı kitabesinde şunlar yazılıdır:

“Sakınanların anılması ne güzeldir. Bu kabir zamanın erdemlisi, çağın bir tanesi, Kamusu’l-Muhit, Burhanu’l-Katı mütercimi, Halebi’nin manzum Siyer’inin mütercimi, Emali Manzumesi’nin şarihi, çeşitli fenlerde tasnif edilmiş eserlerin

---

¹⁴ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları Ve Eserleri*, (çev. Coşkun Üçok), Mersin 1992, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 369.

¹⁵ Sütçü, “Kamus Tercümesi” s. 546.

¹⁶ Kemal Güler, *Kamusu’l-Muhit Tercümesi’ndeki Hayvan İsimleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1998, s. 6.

¹⁷ Aksoy, *Mütercim Asım*, s.13

¹⁸ Sütçü, “Kamus Tercümesi” s. 547

¹⁹ Şahiner, *Mütercim Seyyid Ahmed Asım*, s.40

sahibi ki babamız, üstadımız, olgunluk babası, Ayıntablı Hacı Seyid Ahmed Asım'dır. Geçmişte Osmanlı Devleti'nin Sultan Mahmud Devri vakalarını yazmakla görevlendirilmişti. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Beka gününe kadar ruhu için El-Fatiha. 4 Aralık 1818²⁰”

Ayıntablı Mütercim Asım Efendi 63 yıllık ömründe ilim hayatına bir çok eser bırakmış ve adını tarihe altın harflerle yazmıştır. Onun geride bıraktığı eserler:

1-Tıbyan-ı Nafi der Terceme-i Burhan-ı Katı

2-Tuhfe-i Asım

3-El-Ukyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit

4-Asım Tarihi

5-Terceme-i siyer-i Halebî

6-Merahu'l-Maali fi Şerh-i Kasideti'l-Emali

7-Muhziru'l-Takdis Bihuruci Taifeti'l- Fransis

8-Manzumeler²¹

---

²⁰ İnal, *Türk Şairleri*, s. 97.

²¹ Aksoy, *Mütercim Asım*, s.16-17.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. KAYNAĞIN TANITIMI

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin internet sitesinde Elektronik Yayınlar kısmında Eski Harfli Türkçe Metinler kısmından alınan "Asım Tarihi" adlı matbu eser çalışmamızın temel kaynağı olmuştur. Matbu metinde bazı kişilerin yaptığı eklemeler de yer almaktadır. Matbu metnin ilk cildi ilâve kısımlar hariç tutulursa Abdürrahim Muhib Efendi'nin Fransa'ya elçi tayininden III. Selim devri sonlarına kadar gelmekte, II. cildi Kabakçı isyanı, III. Selim'in hal'i, IV. Mustafa dönemi ve II. Mahmud'un cülûsu olaylarını ihtiva etmektedir. Bizim çalışmamız matbu bu eserin Eserin 384 sayfadan müteşekkil birinci cildi üzerinedir. Cevdet Paşa, Mütercim Asım Efendi'nin bu eserini kaynak olarak kullanmış, alıntılarda bulunmuş, zaman zaman da eleştirmiştir. Olayları geleneksel Osmanlı Tarih yazıcılığı tarzında vakayiname şeklinde yazmış, yer yer eleştiri ve şahsi fikirlerde bulunmuştur.

Eserde Asım Efendi'nin Arapça, Farsça gibi lisanlara vakıf oluşu sebebiyle kullandığı dil oldukça ağır ve süslüdür. Anlatımlarda yerine göre Farsça beyitler ya da Arapça Hadis-i Şerifler kullanmıştır. Saniha, Garibe gibi başlıklar altında ek bilgilerle anlatımı zenginleştirmiştir. Olaylar çeşitli başlıklar altında fakat kronolojik düzen olmadan anlatılmıştır. Avrupa'da meydana gelen cereyanlar, ordunun, donanmanın ve devletin durumu, azl ve nasblar, tevcihatlar, yeniçeri isyanları gibi meseleler eserde anlatılan bazı olaylardır.

İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal'ın "Son Asır Türk Şairleri" isimli eserinde Said Paşa'dan bizzat duyup aktardığına göre Said Paşa bir Fransız lirasına Mütercim Asım'ın yazma eserini aldı. Bir gün Prens Mustafa Fazıl Paşa'nın huzurunda bulunduğu esnada bu tarihten bahsolununca, Paşa eseri bulamadığını beyan ettiğinde, Sait Paşa kendinde bir nüsha bulunduğunu söyleyip, Fazıl Paşa da eseri kendine verirse memnun olacağını ifade ettiğinde eseri Fazıl Paşa'ya verdi. Ardından Fazıl Paşa üçyüz lira yolladı. Tarihi de bastırdı. İkinci cildin sonunda eserin Ceride-i Havadis Matbaası'nda basıldığı yazılıysa da hangi tarihte basıldığı ve mukaddimesi mevcut değildir.

II. ÇALIŞMANIN AMAÇ ve YÖNTEMİ

Asım Tarihi isimli matbu eser eski harfli Türkçe bir eser olması hasebiyle herkes tarafından okunup anlaşılması oldukça güçtür. Ayrıca eseri eski harfli okumak araştırmacılar için zaman zayıyatı ve yanlışlıklara sebep olabileceği hususu da göz önünde bulundurularak eseri transkripte etmek ve değerlendirmek bizim çalışmamızın ana hedefi olmuştur. Ayrıca çalışmamızda eserin müellifi olan Mütercim Ahmed Asım Efendi'nin farklı yönleriyle tanınması özellikle onun tarihçilik alanında tuttuğu yer ve önem de izah edilmeye çalışılmıştır. Böylece hem tarih araştırmalarında hem de Ahmed Asım'ın farklı alanlardaki ehliyetinin ortaya konarak araştırmacıların çalışmalarında referans olarak kullanabilecekleri bir kaynak oluşturmaya dikkat ettik.

Eserin transkripsiyonunda Osmanlı Türkçesi Transkripsiyon alfabesi baz alınarak, harflerin karşılıkları yazılmıştır. Eserin matbu birinci cildindeki hadiselerin başlıklar ve muhteviyatı transkripsiyon metni olarak aynen muhafaza edilmiş, değerlendirme kısmında ise konu başlıkları da sadeleştirilerek konularına göre siyasi, ekonomik ya da askeri olaylar gibi başlıklar halinde verilmiş, içerik yeni Türk harfleri ve günümüz cümle yapılarıyla daha anlaşılır ve öz hale getirilmeye gayret edilmiştir. Eser içerisinde bazı konu başlıklarının içerisinde yeni bir başlık açılmadan parantez içerisinde verilen başlıklar da eserin orijinalinde olduğu gibi yeni başlık açmadan mevcut konu başlığının içeriğinde değerlendirilmiştir. Bazı konu tevcihatların değerlendirmesinde maaş, yevmiye ve hilat gibi ayrıntılı miktar ve tariflerde metnin orijinalinde sayılarla ifade edildiği için tekrar miktar belirtilmemiştir. Yer isimleri konusunda Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, kelimelerin mana ve imlaları konusunda ise Ferit DEVELLİOĞLU, Mehmet KANAR, İsmail PARLATIR, Şemseddin SAMİ gibi lügatçilerin eserlerinden faydalanılmıştır. Çalışmanın sonuna da metni orijinal haliyle yeni Türk harflerinden okumak isteyenler için lügatçe eklenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

I. ÂSİM TARÎHİ TRANSKRİPSİYONU

(s.2)

Hikmet-i hakla bir taraftan Moskovlu hariç bârây-ı kudret-i tekâlîf-i bâride ile a'sâb-ı subre mûris-i rehâvet ve bir taraftan Nemçeli dahi muzâfât-i Boğdan'dan Bukanya Kıtâ'sına medd-i eyadi-i tama' ve âz ve Tuna'nın öte yakasında olan emâkin ve bika'a dide-i hırs ve şerehîbâz ve Moskovlu gibi bahrinde icrây-i sefâyîn da'vâsına âgaz eylediği endâm-ı sukûn ve ârâme-i tezelzül-numâ-i hayret olmakla, erkân-devlet akd-i encümen-i meşveret edip, Nemçeli ile Rusya müttefik ve her hangisine î'lân-ı harp olursa âherin ref' livâ-i husumet edeceği mütehakkik olup, böyle iki düşmana birden cevâb-ı tedârikât-ı kuvviyeye muhtaç idiği bî-irtiyâb olmakla tertîb-i levâzım-ı seferiye ve techîz-i tavâif-i askeriyeye vefâ edecek nukûdun mevcûd olmadığı meşhûd olduğundan kat'-ı nazar vefâ-dârî-i asker akdam-ı levâzım-ı sefer olup, sefer-i sâbıkta ise askerin hâli mazbût ve pây-i mukâbele ve sebâtları silsile-i karâr ile merbût olmadığı ma'lûm ve düşmanların ecnâd-ı itâat-ı î'tiyâdları günden güne fenn-i harbîde iktisâb-ı mahâret eyledikleri meczûm olmakla şimdilik semt-i medâra meslûk ve biinâyetullah-ı tîa'la ahz-ı intikâm hususi tekmîl-i adda ve tanzîm-i nizâm edinceye kadar metrûk

(s.3)

olmasını ba'zı ukalâ tercîh ve bu noksânîyetle sefer-i müstevcib-i hatar olduğunu tasrîh eylediklerinde sadr-ı a'zamın zu'muna göre î'lân-ı harb ve kıtal vesile-i î'tilâ derece-i istiklâl olduğundan vukû'-u sefere tehalüki-i i'nân-rübâ-i tevsen-i temâlûki olup hilâfında olanlara sûret-numây-ı iğbirâr ve belki nâhun-u itâbla çehre-hırâş-ı âzâr olduğundan, herkes hâif ve tersan ve zarûrî ser-fürû-bürde-i girîbân kefi lisân olduklarından muktezây-ı şîve-i kader iki tarafa sefer mukarrer olmakla binikiyüzbirsenesi zilhiccesinin guresinde Nemçe elçisine irâe-i tarik-i hatt ve tirhâl ve Rusya elçisi dahi ber mu'tâd-ı kadîm Yedikule'ye irsâl olunduktan sonra tanzîm-i edevât ve tatmîm-i mühimmâtla ikmâl-ı levâzımâta iştiğâl olundu.

İHRÂC-I SANCÂK-I ŞERÎF

Vaktâki binikiyüziki senesi cemaziyelahiresinin dukuzuncu günü serv-i Tuba-i hiram-ı ravzâ-i irem alem-i zer-mencuk seyyid-i âlem sallallah-u aleyhi ve sellem zîver-dûş-u sadr-ı a'zam olup âlây-ı a'zimle Âsitâne'den hareket ve birkaç gün Dâvud Paşa'da temhîd-i mehâr-ı ikâmetden sonra mahal-i merkûmeden fekk-i râbitâ-i arâm ve Edirne Sahrası'na rabt-ı tınâb-ı hiyâm olunup otağ-ı sipah-sâlârîde akd-i encümen-i şûrî Nemçe ile Moskov'dan hangi tarafa gidilmek münâsıptır diye istigdah-zend-ârâ olundukta Rusya tarafına serasker ta'yiniyle iktifâ ve Nemçe üzerine Orduy-u Hümâyûn'u sevk ve isrâ olunmak hususi istisvâb ve Sofya tarafına şifah-güşây-ı azm ve zehâb olundu. Sofya'da irâhe-i matâyây-i hareket ve kırkdokuz gün kadar ra'y-i huyûl gazât için ihtiyâr-kâr-ı çera-gâh-ı ikâmet olunduğu esnada yeniçeri zümresine bî-vakt avdet öteden beri âdet olunduğundan bir alây bî-âr ve bi-gayret Sofya'dan irtikâb-girîz ve ric'ata başladıklarında tâife-i merkûmeye (tar beyt na ehl ra çün gerdegân bir künbet est) müfâdınca her nakd-i ra'beşe iştigâl kabilinden ise dahi işgal için meşk-i kârzâr ve ta'lîm-i sanâyi'-i harb ve peygâr ilimleri, Serdâr-ı Ekrem tarafından

(s.4)

emir ve sipâriş onlar dahi gûyâ tekmîl-i ta'lîm ve âzmâyîş eylediklerini ağâları inhâ ve Sadr-ı Âli-kadra teklîf-i temâşâ eylediklerinde vezîr muzâf ordu ahâlîsini ezyâf hususunu ârâde ve kazganlar tedârikiyle kifâyet edecek taâmı âmâde edip yeniçeri ordusu pîş-gâhına nasb olunan sâye-bânı teşrîf ve bu bahâne ile yeniçeri şeh-bâzlarını taltîf ve râh-ı gürîz kararlarına sed-keş-i tasvîf olmak kasdıyla it'âm ve î'mâl-ı âlât-ı cenk ve isti'mâl-ı tabanca ve tüfenk esnâsında nişân oranlara atıyye ile ikrâm olunur iken vech-i ma'hûd üzere kılıç kalkan ile meydan-neverdetin ve tâz olan birkaç şehbâz hâhiş-i atıyye ile kemre-sâz-ı tenevvür-ü hırs ve âz olup otâğ-ı serdâra hucûm eylediklerini gören biraz meş'ûm-u mezbûrlara pir ve teba'iyet ve tama'-ı in'âmla adedleri sûret-yâb-ı kesret oldukta müterassıd icray-ı mel'anet ve dîdê-dûz vakt-i fırsat olan hatab kânûn-u tuğyân ya'ni zümre-i yeniçeriyân sell-i şimşîr âteş-bâr-ı fitne ile şu'le-feşân-ı isyân olarak hatve-i peymây-ı ittifâk ve otâğ-ı serdâra muhâceme-numâ-i şikâk olduklarında bu fitne-i nâgeh-zuhûr-u şerârê-pâş-ı

şer ve şûr olduğu manzûr oldukça vezîr-i â'zam verây-ı sâye-bândan gürizân ve ber takrîb-i güçle tahlîs-i cân edip bağteten fih-i bâğiyyenin hetk-i perde-i itâat ve böyle bir fitne ikâi'nda icra-i âdet-i kadîmelerine cüre't etmelerinden ricâl-i devlet mevkûf-u şeşder-i hayret ve bu makule-i askerden fâide şöyle dursun müstevcîb-i zarar olacakları mülâhâzasından sîne-kûb-u dehşet iken ne hâl ise lehîb-efrûz olan âteş-i fesâd-ı reşâşe paşiy-i hüsn-ü tebdîr ile sükûn-pezîr-i inhimâd olup bu sûretle Sofya'da ârâm ve askerîde olan adem-i nizâm müstevcib-i vehâmet-encâm olmak endişesiyle sevk-i merâkîb i'tizâm ve ikiyüziki şevvali'l-mükerremenin sekizinci günü Vodin Sahrası'na rekz-i evtâd-ı hıyâm olundukta yine taife-i gayr-i hâife-i yeniçeri rehrev-i girive-i fitne-perverî olarak ol kavm-i habâset mevsûm ağaları kelleci Osmân Ağa'nın çadırına hucûm edip ulûfelerini talep bahânesiyle Muhayyem-gâh-ı Humâyûn'a hamlelerini mütâbaat ve sâlik oldukları şeh-râh-ı şekâvetle teklîf-i

(s.5)

maiyyet eylediklerinde yoldaşlar ocağımız itâat ocâğı olmakla bu kâr-ı na-hencârdan ferâgat-ı yol ve erkânımıza göre lâzıme-i ubûdiyettir diye nasîhat eyledikçe ol nâ-kabûller izhâr-i şiddet ve bî-çâreyi havâle-i sikkîn kadriyle birkaç yerinden mecrûh etmekle basbayâğı zorbalığa cesâret etmeleriyle bir takrîble yedlerinden firâr ve mecrâyı kulûb-u erkân-ı devlete ihbâr eyledikte düşman üzerine yürütmekte imkânı bulunmayan fih-i bâğiyye hamle-i müttefik-âne ile hareket ve Orduy-u İslâm üstüne ikdâm-ı şekâvet eyledikleri ma'lum î'lây-ı livâ'-i gavâyetle hamle-i bâğiyy-aneleri meczûm oldukça çerheci Çerkes Pâşâ geçecekleri köprübaşına irsâl ile mâni'-i murûr olmak üzere me'mur olmakla ber mucîb-i me'mûriyyet-i ser-i cisri zabta mübâderetle mürûrlarına sed-keş-i haylûlet olup düşman-ı dînle mukâbele esnasında bu sûretle isâet hangi kîş ve millette cevâz-dâdê-i ashâb-ı diyanetdir diyerek itâle-i zebân-ı takrî' ve ihâle-i lisân-ı ta'zîr ve teşnî' ederek zâbit nâmıyle olanlardan birkaç kabil-i hitâb âverdê-i mevkî' hitâb kalınıp düşman karşısında bu ma'kule vaz'-ı nâ-sezândan iktizâ etmiştir diye istinbâ olundukta ulûfemizin vakt-i mürûr ve yoldaşlarımızda harçlık kalmadığı bu surete mecbûr eylemiştir deyu i'tizâr ve hazinede mevcûd akçeden ulûfemizi alırız diyerek yağmaya niyetlerini izhâr eylediklerinde pâşây-ı mezbûr sevk-i kelama muktedir bir vezîr-i cesur olmakla böyle zorbalıkla ulûfenizi talep muhalif-i kânûn-u edep değil midir? Bâ-husûs

hazinede olan nakt-i mevcûd bi'inâyetullah-ı te'âla bir iki gün zarfında düşman ile olacak mukâbelede isbât-ı vucûd edecek dalavereler için mu'add ve ma'dûd olduğundan mâ'adâ mevâcibinize vefâ etmeyeceği rû-nümâ olmakla inşâllahu te'âlâ sadr-ı â'zam efendimiz tarafından tahrîre şitâb ve çend rûz zarfında isticlâb olunacağına kefilim diyerek sarf-ı nakdîne müdârât ve bir haftaya kadar ûlûfelerinin i'tâsına kefâletle ricâl-i devletden muhızır güne sened verilmekle ıskât olunup ağâlarının ifâdede tekâmülüne tahmîl ve kul kethüdâsı Emîn Ağâ nasbla tecbîl olunmakla küfriyât-ı şekâvet ve birer birer çadırlarına avdet etmeleriyle def'-i gâile ve ref'-i i'nâd-ı sâile olundu Vodîn cânibi serâskerî

(s.6)

pâşâ, Kalafat tarafına imrâr ve Lâz Memiş Pâşâ maîyyetine ta'yin ile takvîye-i bâzu-i iktidâr olunmakla nezâret üstüne tahrîk i'lâm-ı satvet ve zilhiccenin beşinci günü âverde-i pençe-i feth ve nusret eyledikleri tenvîr-dîdê-i beşâret ve sadr-ı â'zama tahrik-i şevk-i nezâret etmekle mütenekkîr-i Tuna'ya güzâr ve nezârette anâ'-nakş-ı tekâver-i karâr eylediklerinde askerinin perde-i bîrûn-u atıyye ve çelenk talebiyle izhâr-ı hiyânet-i derûn eylediklerinden serasker pâşâ tevârî-i verây-ı perde-i ihtifâ eylediği vakte müsâdefe ve sadr-ı â'zamin vurûd-u nâ-gehânisi tâ'ife-i merkûmeye icâb-ı terk-i isyân ve muhâlefe itmekle nezâretin etrâf ve enhâsına nigâh-endâz-ı nezâret ve otâğ-ı seraskeriye vûrûd ile cümlesine lâyıkı üzre elbâs-ı hil'at eyleyip tevâ'if-i askeriye revâtîb-i iltifâtle tetyîb ve mihâdiye üzerine dahi hucûm ve iktihâma terqip ile serasker maîyyetinde olan leşkerî mihâdiye tarafına tesrîb eylediklerinden sonra muasker-i hümâyûna avdet ve etrafa ihale-i nazar-ı nezâret etmekle bi'inâyetullah-ı te'âlâ ehl-i islâm mihâdiye kıl'asına dahi merbût-u visâk-ı zabt ve tasarruf ve bu mürvârîd-i haber-i sarre-i nusretle gûş-u meserret teşennüf eyledikte sevâhil-i Tuna kıl'a'ından inlik ka'a'sına teshîr ve Belgrad karşısına varınca kenâr-ı Tuna has ü hâşâk vucûd-u â'dâ ve miknesê-i tiğ-i gazât ile tethîr için ta'yîn buyurulan ecnâda iktizâsına göre i'ânet ve imdâdâ bi'z-zât şekl-i tebdîlde sadr-ı â'zam vâsıl-ı muhayyemgâh-ı gazât oludukta inlik kıl'asına yürüyüşe iğra ve birer memhûr yirmibeşer guruş a'tıyye ve adîle hass ü iğra eylediye de mevcûd olan leşker habâset-i mü'esser-i muhâlefat ve istinkâf ve ötedenberi me'lûf oldukları vechle böyle luzûmi vaktinde hark-estâr-ı insâf eylediklerinden mâ'adâ sipâh ve silahdârdan bir ikibin neferden ziyâdesi irtikâb-ı â'r-ı firâr ve ric'at ve bu hâlet-i

sâ'ire dahi sirayyetle heyulây-ı cem'iyet sûret-yâb-ı killet olduğu manzûr-u sadr-ı gayur oldukça bu halden â'rız olan hüzn ve inkisârı çâk-sâz-ı perde-i tahammül ve ızdırabı olup zarûrî pâdişahımız asker-i âhiretdâr gene muhtâc olmuş kelâmını tefevvû ve izhâr ve infi'âl ile

(s.7)

Orduy-u Hümâyûn tarafına avd ve teveccüh eylediği esnâda atılan lağımdan kıl'a üzerine olan ihcâr-menend-i mancınık bilâ-bârdûş a'dâya seng-sar olduğundan min tarafallah-u teâla kıl'ada olan a'dâ-i hirâsân ve müteşebbis izyâl-ı âmân olduklarını lağımcıların tebşîri sadr-ı â'zama bâ's-ı te'hîr ve kıl'a-i merkûme ve yara tarîkîyle dâhil-i kabzâ-i tashîr olunduktan sonra sadr-ı â'zam Eynlik'ten avd ve kufûl ve Muhâyyemgâh-ı Hümâyûna b'ade'l-vusûl nehr-i tunayı Orduy-u Hümâyûnla güzâr ve Mihadiye'de muhayyem-i seraskeriye sâye-endâz-ı iclâl oldukça düşmandan gereği gibi ahz-ı intikâm olunmak için mihâdiyede olan asker-i muvahhidîn Şebeş tarafına ta'yîn olunup sadr-ı â'zam Orduy-u Hümâyûnu mihâdiyeye nakl için ric'at ve serasker pâşâ mahal-i me'muresine azîmet eyledikde Nemçe imparatoru bi'z-zât istishâb-ı lûzûm-u edevât ile kadime-i cünbân-ı hareket ve Osmanlıya mukabele için tahrîk-i rikâb-ı nehzât edip Şebeş'i güzer ve Dârağacı nâm mahalli makarr eyledikde Mihâdiyenin alındığı sâmia-i dehşetine tahdîş ve asâkir-i islâmiyenin Şebeş'e dahi teveccühleri haberi hatır-ı cesaretini tahrîş etmekle Dârağacı'nda olan cebelin vasatına urûc ve kıl'a misâl etrafına hendek-i kat'îyle bir hısn-ı hüseyin istihsâl itmekle taburunu iskân ve bu ma'kıl-ı metini kendisine cây-ı amân eylemiş olduğundan serasker pâşâ Şebeş boğazından duhûl ile üç sâat bu'dî olan dâr ağacında mahall-i tabur mukabelesine satvet-endaz-ı vusûl olundukda tekâbül-ü saffeyn muharrek urûk-ı tecadûl-ü tarafeyn olup muharebeye âğâz ve topların sadası ber takrîb-i mihadiyede samîa'-i serdâra aks-endâz oldukça sipah-sâlâr-ı mikdâm ol tarafa tâziyâne-zen-i tevsen-i i'tizâm olup havme-i hîcâya takriblerinde asakir-i hıyânet-i asâr ber muktezâ-i tabiat icra-i âdet-i firâr eylediklerine dûçâr oldukça teklîf-fermâ-i âvdet ve hâvale-i mukarri'-i unf ve şiddet iderek îade ile tesrîb vesâir âmâde-i firâr olan cebâni-i inzâr ve terhîble muareke-gâha vusûl ve otâğ-ı seraskeriye nuzûl edüp mukâbele-i tâbûr-u düşmanda böyle ikâmet ve ifâte-i

(s.8)

Vakt-i fırsat mucib-i nedâmet değil midir diye leb-güşa-i ta'zîr ve tevcîh ve tâbûr üzerine yürüyüşe isti'câl-ı lâzîme-i hâlden idiği tasrîh eylediklerinde askerî adem-i itâatle bî-nizâmların iş'ar ve hengâm-ı muhâcemede bî-vefâlıkların vesîle-i i'tizâr edip birkaç gün evvel vukû' bulan harb ve cidâl arasında enderûn ağâları muhâceme ve düşmanla merd-âne muhâsımlarında yürek bayrak-dârları zahm-dâr vesâ'iri haşr olmak mertebeleri bedîdâr olmuşken bir ferd imdâd için meydân-neverd olmadığını beyân ve serd edip bu surette asker ile cenk bir vechle kâbil olmaz diyerek özürünün eylediklerinden mâ'adâ düşmanın bulunduğu yer mürtefi' ve aşağıdan yukarı galebe-i mümteni' olmak üzere ettikleri da'vâ-i gayr-i makbûl resîde-i hîz kabûl olmayıp asker-i adüvvün vasatında oldukları cebelin â'lisine bâlyemez topları çıkarmaya ihtimâm-ı vezirde meters-i hafriyle piyâde-i ecnâd-ı ta'biyyesine teşmîr-i sâid-i ikdâm olunarak karârgâh-ı adüvv olan cebellik etrafı mahsûr ve (el harb-hud'at) mezayasından ba'zı hiyel-i harbiye rû-nümâ-i zuhûr olsa şâhid-i zafer-âgûş husûlde cilve-ger olur diyerek bu vechle nerenin maksûd-u ressamî-i gayret-i serdâr ile nakş-pezîr-i şuhûd oldukta aduvvi-i cebân leylen firâr ile reh-rev-i beyâbân oldukları vâsıl-ı sem'-i devlet ve sadr-ı â'zama mûcib-i teceddüd-şevk ve gayret olmakla dâr ağacından şic'ân gazatı sevk ve tesrîb ve karâr eden a'dâyı ta'kîb için serasker pâşâ m'aiyyetinde olan asâkir-i nusret-ihtivâ ile Dârağacı'ndan beş sâat ba'de olan şebeşten tahrîk-i i'lâm-ı gazâ ve düşman askeriyile tekâbül ve iş'âl-ı nâ'ire-i tecâdül ile germ-sâz-ı âteş-i kavga olarak Şebeş kasabası mazbût-u eyâdi-i islâm ve sebâya ve ganâim ve hayvânât ve sevâim dâhil-i zerîbe-i iğtinâm olunup bakiye-i a'dânın dimâ-ı mahfûfelerini ihrâk ve kasaba-i mezbûre dört tarafından âteş verilerek ihrâk olunarak çerkes pâşâ Lagoşa kadar tarafında olan kurâ ve zayâ'i pâymâl-ı huyûl-u gârât ve lagoşa i'tibâr olunmayarak üç dört sâ'at ilerisine dek pey-siper-i tekâver-î yağmâ ve gârât eyledikten sonra

(s.9)

avdet ve Mihâdiye tarafına i'nân-gerdan-i ric'at oldu. Mihâdiye'nin harâb-gerde-i dest-i gazât olan mevâzi'n tamire havâle-i dest-i mi'mâr-ı himmet ve muhâfazasına Memiş Pâşâ tayîniyle tekmîl-i levâzım-ı şitâiyesine sarf-ı nakdîne-i gayret olunup on beş kuruş harçlık ve beş akçe terakkî ile altıyüz nefer yamâk tahrîf ocâk tarafına sipâriş olunmakla ağâları dahi tahrîk-i hâme-i sa'y ve güşiş üzere iken

yeniçeri zümresi içtimâ' ve ulûfemizi almayınca yazılmaz diyerek î'lâ-ı livâ'-i nizâ'la sell-i şimşîr-i gavâyet ve doğrudan doğruya zorbalığa cesaretle kânûn fesâdı süzende-tabî'at-ı gebrîyet-hâssîyyetleri şerer-efşân olarak ağâları olan Emin Ağâyı mecrûh-u sikkîn-i şekâvet ve Orduy-u Hümâyûn üzerine âteş-endâz-ı gavâyet olacakları tahkîk ve bir kâ'ide-i düşman üzerine t'ayîn olunur gibi Çerkes Pâşâ mukâbelelerine ba's ve tetarruk olunmakla zümre-i Bektâşiyân (elhâ'in-i hâ'if) girdâbında ser-geşte-i havf ve halecân ve latmâ-hâr-ı emvâc (fesâ-i beynehüm serbân) olup hirâs-an ve râcil ve cemiyetleri muzmahill olduktan sonra kimisi mahfiyyen firâr ve kimi dahi alenen reh-rev ve semt-i idbâr olduklarından muhâfazâda kalmayacakları bedîdâr ve âverde-i yed-i feth ve nusret ve î'lâve-i memâlik-i devlet kılınan arâzinin bir tarikle muhâfazası kâbil olmayacağı âşikâr olmakla nâçâr düşmana bilâ-külfeten terke karâr verilip rûz-u kâsım dahi güzerân ve ol taraflarda ikâmet mümkün olamayacağı dahi zâhir ve a'yân olduğundan nehr-i Tuna zarûrî pâ-zedê-i mürûr ve binikiyüzüç senesi saferin onüçüncü günü müştâ-i Ruscuk mahatt-ı rihâl evliyây-ı umûr oldu. Moskovlu tarafından Potemkin Özî kıl'ası üzerine t'ayîn olunmuş olup dûr û dirâz-ı muhâsaraya âğâz ile ahâlîyi tazyîk ve girîbân-ı sabr ve tahamüllerin temzîk eylediği esnâda Kaptan-ı Deryâ Cezayirli Hasan Pâşâ Karadeniz cânibine yüzelli pârê sağır ve kebîr donanmâ ile şira'-güşâ olup ancak levendât-ı sefâyini lâyıkı üzere tedârikte ihmâl ve ömründe silâh kullanmamış ve berren ve bahren bir tarafa yollanmamış derd-mendleri cebren gemilere idhâl edip bu makûle-i cenk

(s.10)

görmemiş ve silâh ve besâte el vurmamış askerin işe yaramayacakları âşikâr ve böyle perîşân donanma ile sefâin a'dâya varılmayacağı bedîdâr iken kaptan-ı müşârü-ileyhin derkâr olan nahvet-bâdî-i güşâyîş-i badbân cür'et olup Ozi ve Kılburun önlerinde donanma-i a'dâya tekâbül ve endâhtı-ı müdâfa'-ı tecâdüldede nısfından ziyâdesi üftâde-i girdâb-ı kılıf ve kulûb-u ehl-i islâm sihâm-ı âlâme hedef olduğundan mâ'ada bu hezîmet-i Ozî ve Kılburun'un dûçâr-ı pençe-i istilâ-i küffâr olmasına illet olduğu resîde-i sem'-i dehşet ve tahdîş-i dimâğ-ı gayret etmekle Ruscuk'ta olan sadr-ı â'zam mazbût-u yed-i teshîr eylediği emâkinin terkiyle müleffef-i becâvere-i gam ve bu haber-i dehşet bir kat dahâ müstevcîb-i keder ve elem olup ser-be-zânûy-ı hayret ve kenare-nişîn-i kânûn-u dehşet oldu binikiyüzüç

senesi receb-i şerîfinin onbirinci günü pâdişâh-ı edhemi-i secîyyet Abdulhamîd Hân Bâyezid-sîret-ı erîke-nişîn-i ahiret ve varis-i taht-ı devlet sultan Selîm Selîmi'l-fetret câlis-i serîr-i hilâfet oldukta evvelâ düşman-ı dînden ahz-ı intikâm cemî'-i matlûblarına makdem idiğini bâ-Hatt-ı Hümâyûn i'lâm ve tanzîm-i mühimmât-ı seferiye ve tertîb-i ecnâd-ı askerîye hususuna ısdâr-ı fermân-ı ihtimâm edip sene-i sâbıkada donanmada rû-nümây-ı zuhûr olan kesr ve hasâret müşârileyh Kaptan Cezayirli Hasan Pâşâ'nın tedbîrde kusûrundan neşe't etmekle kaptanlıktan azl ile tē'dîb ve Kaptane-i Hümâyûn olan Giritli Hüseyin Kaptan-ı bi'l-vezare kaptanlıkla tebcil ve terhîb olunup müşârileyh Hasan Pâşâ dahi onaltı sene kaptanlıkta nâm ve şân ve tekmîl-i servet ve sâ mân etmiş sâhip-i kuvvet bir vezîr-i zî-kudret olmakla metruk gûşe-i nisyan ve zârî olması cevâz-dadê-i mezheb-i irfân-ı milk-dârı olmadığından İsmâîl seraskerliğiyle kadri terfî' ve menşûr-u i'tibârı tuğrây-i iltifât-ı şâhâne ile tevkî' olunduktan sonra mesned-ârây-ı vekâlet-i kübra Koca Yusuf Pâşâ dahi eğer ki Nemçe'nin cemî'yyetleri tefrîk ve Lağoşa varınca kalâ' ve pelengelerini tahrîb ile ısbâbe-i ihtîşâdlarını temzîk edip ancak tarafına nezâret ve mühimmât cânibini tekmîle tevcih-i luhâzâ-i dikkat lâzıme-i zimmet-i vekâlet

(s.11)

ve vâcibe-i uhde-i sadâret iken bu vâdilerden gaflet ve âverde-i kabza-i teshîr olan mihâdiye ve nezâret-i kıl'alarına dahi muhâfaza-i tedârikine hasr-ı himmet ve beri cânibte Belgrad vesâir emâkin ve bilâda takvîyet ve merâsim-i hazm ve ihtiyâta riâyette ibrâz-ı sûret-i rehâvet eylediğinden mâ'adâ mevsim-i şitâ takarrübünde askerinin teferruk ve kat'-ı rişte-i temekkün taalluk edegeldikleri nümâyân-ı harbâr-ı şürûr ve firâr âdetleri olduğu mazbût-u tecrübe-kârân-ı zamân iken vaktiyle yerlerine âdam tedârikinde ihmâl ve emr-i âhire tevaggul ve iştigâl eylemesinden nâşî Nemçeli'nin memleket-i Eflâk'ı peyvend-i istilâyâ rabt ve Moskovlu'nun dahi Bender ve diyâr-ı Boğdan'ı zabt eyledikleri rehâvetine mahmûl ve evâ'il-i ramazânda mesned-i sipah-sâlâriden ma'zûl olup yerine serasker olan kethüda Hasan Pâşâ serîre-nişîn-i iltifât ve Mühr-ü Hümâyûn'la müktesib mâye-i mübâhât oldu Orduy-u Hümâyû'nda tahmînden ziyâde asker-i süvâri ve piyâde hâzır ve âmâde olup her ne kadar bu asker-i hezîmet-eser ile galebe ve zafer mümkün olmayacağı mirâtda(min cerbû'c cerb be hilet el nedâme) da cilve-ger ise dahi müşâhede olunan kesret-i ictimâ' rüesâ-i Eş'ab-tabî'atı itmâ' etmekle binikiyüzdört senesi muharremî

evâîlinde Maçîn'den ibrâyla ile mürûr ve Buza suyundan dahi hatve-peymâ-i kantara-i ubûr edip otuziki sâat ba'dî olan Rinimlik nehri kenarında nasb-i hiyâm ve düşmana karşı teşhîz-i seyf-i intikâm olunmakta iken Çarhacı Pâşâ maîyyetinde olan cünûd-u neberd-âzmâ ile nehri güzâr ve düşmana havâle-i tîğ-i âteş-bâr eylediği esnada bî-sebeb zâhir bizim asker-i şerûr-u müesser (kânehüm fesa beynehümü'z-zarbân) perâkende ve perîşân ve firâr ani'z-zahf ârını irtikâb ve birbirine müzâheme-nümây-ı sebkât olarak şitâbla gürîzân ve evvelâ Orduy-u Hümâyûn'a itâle-i dest-i yağma ve sâniyen esnâ'-i râhda kâdir oldukları kadr-i fesâdı icrâ ederek Buza nehrine vâsıl ve köprüy-ü münhedim olmak mülâbesesiyle imkân-ı mürûr mün'adim olduğuna idrâkleri şâmil ise de bî âr ve bî gayret bir alây-ı nekbet mukâbele-i düşmanda sebât ve sell-i seyf-i gazâ ve cihâd ile tahsîl-i mesûbât eylemediklerinden mâ'adâ şinâver-i deryây-ı şehâdet ve gûre-hâr-ı dimâ'-ı mağfîret olmaktan istinkâf

(s.12)

ve Buza suyuna atılarak ve metâ-i zindegânîleri hiçe satılarak sermaye-i hayâtlarını isrâf edip cûy-bâr-ı tehlikeye ilkây-ı eyâdî (ve hasrû'd-dünya ve'l ahire) kendilerinin rûsvây-ı ahibbâ ve âdî eyledikleri hayret-keşân-ı İslâma mûcib-i insilâb-ı şuûr ve adüvv-ü fitne-cûya müstevcîb-i ucb ve gurur olmakla işbu musîbet-i Buza bozgunu nâmıyla şöhret ve dâğ-zen-i kulûb-u ehl-i hayret olmuştur. Bunu müteâkib Nemçeli dahi eyâdî-i İslâm'da Belgrad-ı sengîn-bünyâdı sâlib oldu. Vezîr-i a'zam vucûd-u ke'l-adem-i meyyit müteharrik-i münzilerinde bir âdam olduğundan böyle perişanlık adem-i idâresine mahmûl ve kalıb-ı bî-cânına rûh mesâbesinde olan Mühr-ü Hümâyûn-u nez'le gûyâ mansıb-ı hayâttan ma'zûl olmakla yerine servet ve iktidâr ile sermaye-dâr-ı iştihâr olan İsmâil seraskeri Cezayirli Hasan Pâşâ'nın ikiyüzdörtsenesi rebûlevveli evâîlinde Mühr-ü Hümâyû'nla kâm-revâ olduğu esnâda mahsûr olan Akkirman ahâlisini Rusyalı tazyîk ve câme-i sabr ve tâkatlerini temzîk etmekle vîrâ ile kıl'adan hurûcu ve evlâd-u i'yâlleriyle bâlâ-i cibâl-i selâmete urûcu irâdê ve muhâfazaları olan Tayfûr Pâşâ'ya ifâde eylediklerinden kıl'ayı teslime mümânaat ve sebât ve karâr ile nasîhat ve vîrâ husûsunda ahâlîye muhâlefet eylediklerinde biz evlâd ve î'yâlemiz ile esîr olamayız ve selâmet-i mâl ve nefsimize bundan gayri yol bulamayız diyerek sell-i şimşîr-i gavâyet ve vîrêye muhâlefet eylediği sûretde küşte-i tîğ-i şekâvet etmek üzere ictimâ ve deşte-i hücumu ilmâ' etmeleriyle zarûrî irâe-i rûy-i rızâ ve â'dâ tarafına vîrêyi sevilmiş ki âdamları ba's ve

isrâ edip bir alây-ı bî-âr ve bî-gayret kâsât-ı küfrân-ı ni'meti münâvele ve naklinde suûbet olan eşya-ı semen misliyle Moskovlu'ya bey' şartıyla vîrêyi mukâvele edip kıl'ayı tahliye ve teslim ve nâm-ı habâset-i irtisâmların defter-i cebânet ve hıyânete terkîm eyledikten sonra ber-vech-i mukâvele taraf-ı bâzâr bey' ve şerâ ve düşmanla dostâne muâmele-i dad ü sitâdı icrâ eyledikleri esnâda Tayfur Pâşâ'nın nihâde-i enbâr-ı temelükü olan hinta ve şâir-i pemyûde-i tahmîn ve takdîr iktizâ eden semeni Moskovlu tarafından teslîm için ta'dâd olunduğu menzûr-u gürisne-i çeşmân ahali-i sefile nihâd oldukta pâşâ kıl'ayı satmış ve bizi dâr

(s.13)

ve diyârımızdan ihraçla vâdî-i gurbete atmış diyerek muhâceme ve imtihâd-ı hüsâm-ı muhâseme eylediklerinde bire Allah'tan korkmazlar ben kıl'ayı virmeye mümânaat ve size teklif-ferma-i metânet oldukda böyle üzerime iktihâm ve teslîm-i kıl'ada tekâzâ ve ibrâm eylemediniz mi diyerek akçenin bahây-ı hinta ve şair olduğunu pîçide-zebân-ı takrîr eyledikçe ol kavm-i nâ-makbûl kavl-i ma'kûlunu kabûl eylediklerinden mâa'da itlâf-ı vücûduna kast edecekleri rû-nümâ olmakla zarûrî orduyu düşmana ilticâ-i tahlîs-i can için a'dâya enbâz-ı garibesini iktizâ eylediğini ba'zı yârân-ı râst-güftâr nakl-i meclîs-i i'tibâr eylediği ve bender ahâlisi dahi ikâd-ı nâ'ire-i kâr-zâr ve iş'âl-ı âteş-i harb ve peygâr etmeksizin hân mân-sûz-u âr gayret ve lehîb-efrûz-u teczif-i ni'met olup bilâ-müzâyaka kıl'ayı düşmana teslîm vücûd-u habâset-âludların müstehak-ı nîrân-ı cahîm etmeleriyle ilâ âhirü'l-eyyâm hedef-i neferîn ve melâm ve nişâne-i ta'ne-i harb-düşnâm oldular. Sadr-ı Â'zam Cezayirli Hasan Pâşâ bâ-irâde-i hikmet ifâde-i cenâb-ı hüdâ çend rûz üftâde-i pister-bîmâri ve hatf-ı infâ vâsıl-ı rahmet-bâri oldukta hengâm-ı mübâşeret-i harb ve kıtâl ve eyyâm-ı tedârik-i levâzım tırâz ve nezâl olduğundan dûr-u dirâz-ı vüzerâdan birini intihâb ve imtiyâza müsâ'ade-i vakt olmadığı hüveydâ ve Orduyu Hümâyûn tarafında olan vüzerâdan ta'yini muktezî idiği rû-nümâ olmakla ber takrîb-i ruscuk â'yânlığından dâ'ire-i vezârete takrîb olunan Şerîf Hasân Pâşâ erikê-pîrây-ı i'tilâ olmak bâ-irâde-i kadîr muvâfık-ı kurâ'-i tedbîr düşmekle avâsıt-ı receb-i şerîfde hutab-ı cesîm-i sipah-sâlâri muhavvil-i uhde-i iktidârı oldukta muktezây-ı baht-ı şûmî ve lâzıme-i bereket-kudûmî olarak Nemçeli evâil-i sadâretinden ada-i kebîri istisâl-i şeâmetine mûcib istidlâl ve adem-i tevfikine berâat-ı istihlâl olup ihtilâf-ı kelime-i rû'esâ ve adem-i vefâ-dâr-ı ashâb-ı vega mülâsebesiyle lâyıık-ı şân-ı devlet ber-

maslahat-ı manzara-i zuhûrdan cilve-pirây-ı sûret olmadığından mâ'adâ vezîr-i a'zam olan yâd-gâr-ı gafletle vaktini imrâr etmede iken İsmâil'de mahsûr ibadullaha imdâda kusur olunmaktan nâşî ahâli-i kıl'a kesret-i düşmandan mütelâşi olduklarından her- çend-geh-i ref'-i sayhâ-i istimdâd ve zaaf ve ızdırablarını beyânla feryâd eyledilerse de

(s.14)

havâle-i sem'-i tegâfûl ve iktizâ eden îânette tekâsül olunmakla hâlleri diğerk gün ve mukâbelede aczleri nezd-i düşmanda rû-nümûn olmakla hutuvât-ı iktihâm ve hamelât per-der-pey ikdâmla kıl'ayı âverde-i çengâl-ı teshîr ve içinde olan bîçâreleri esîr eylediği Ümmet-i Muhammed'i dil-gîr ve ahâli ve eâliyi tekdîr eyledi. İsmâ'îl Kıl'asına düşman hucûm ve itâle-i akdâm-ı şûm edecekleri nü-mâyân ve vaktiyle imdâd-ı katî-âsân iken sadr-ı â'zam bazı evhâma tebaiyet ve tegâfûl-âne tavır ve hareketle serserî-güzâr-ı fezây-ı gaflet olup İsmâ'îl'e taraf-ı düşmandan hücûmu bu suretle kıl'anın muzâyakada olduğu m'alum oldukta zünbûr-u belâ başına üşüşüp ve iş işten geçtikten sonra asker göndermek kaydına düşüp yol bulamadığından ve imdâd ve îânete zafer-yâb olamadığından müttehim ve esîr-i keşmekeş-i hüzn ve gam olup giriftâr-i Kıl'a-ı İsmâ'îl kendine mûcib-i katl ve tenkîl olacağını idrâk ve mübtelâyi-i semm-i helâk-ı zehre terâk olmakla her âsân vâdi-i hizlân ve zuhûr-u mücâzât â'mâline nigerân iken savb-ı şehriyâriden asker sormak me'muriyeti bahânesiyle mirahûr-u sâni Hüseyin Ağâ ta'yîn ve sadr-ı müşârileyhin katl ve i'dâmı tavsiye ve telkîn buyurulmakla Orduy-u Hümâyûn'da cezası tertîb ve ser-maktû'u der-i adâletgâha ba's ve tesrîb olunduktan sonra binikiyüzbeş senesi cemaziyelahirêsinin onsekizinde mühr-ü sadâret mûmâileyh Hüseyin Ağâ'nın mahfûz ba'l-ı kitmânî olan Hatt-ı Hümâyûn'la sadr-ı esbak Koca Yusuf Pâşâ'ya inâyet olundu. Anapa Kal'ası yed-i a'dâya giriftâr ve ahâlisi beste-i zenhîr-asâr olduğu haberi hayret-keşân-ı İslâmın mucîb-i tezâyüd-ü kederi oldu. Kal'ay-ı merkûme mazbût yed-i a'dâ' ve halîde-i çengâl-i istilâ olması me'mûrlarının hıyânetinden neş'et etmiş ber sûret-i mûcibi'l-ibret olmakla kalem-i hoşkâr-ı nakş-ı güzâriş ile sahîfe-i dazâz-âsâr olduğuna zeriâ'-ı î'tizârdır. Binyüzseksansekiz senesi Rusyalı ile rişte-i mukâveleye merbût ahid-nâmede Kubân Nehrinin öte yakası Moskovlu'ya kalıp adem-i tecâvüz ile meşrût iken ba'del-mesâlihe ehl-i İslâmdan olan Kabartay tâ'ifesiyle gâh-ı selem ve mükâfaha üzre doksandokuz tarîhine dek vakitleri mürûr

(s.15)

ve Kabartay içinden Gürcistan'a yol açmaya her ne hâl ise tâ'ife-i merkûmeyi mecbûr etmekle ber vech-i merâm yol açmaya sarf-ı mâ-melek itmâm eyledikten sonra bir bir pelengeler inşâ ve üçbin kadar mürettib asker iskân ve ivâ edip açık bâş hânları ile vifâk ve akd-i peyvend-i ittifâk ve visâk etmekle onbin mikdârı seltât a'dâd ve Gürcistan tarafına sevk ile î'lâ-i livâ'-i fesâd sadedinde iken Çeçen Kabîlesi meşâyihinden Şeyh Mehmed Mensûr i'lm-efrâz olmakla âdâyâ mûcib-i hadşe ve tadaccur ve râyet-bend-i azîmet oldukları fesâdı bâdî-i teahhur olduğundan Moskov tarafından mürettib olan asker-i merkûm şeyh-i mûmâileyh üzerine me'mûr-u hücum oldukda Şeyh Mensûr ve çend Rusya münhezim ve makhûr olmakla kabâ'il-i halkına bâ's-ı şevk ve tarab ve şeyhin bâşına ictimâ'la î'tilây-ı şöhret ve şanına sebep olup gittikçe sît ve sadâsı âlem-gîr ve ahvâl-ı ibret-i iştimalı etrafi-ı âlemde şöhret-pezîr olmakla kimi imdâd-ı ehl-i İslâm ve irgâm-ı â'dây-ı liâm için min-tarafallah me'mûriyeti me'sûr ve kimi hâdim-i âsâr-ı nebevî-i muhyî's-senâ imâm-ı be-gavî eşrât-ı sâat ve alâ'im-i kıyâm-ı kıyâmetten olmak üzere nakl ve rivâyet ve sahâyif-i mesâbîh-i mübârekine şeref-bahşây-i kitâbet olduğu(yehracu recl min veran nahr-ı yakl lehe'l-hars harras ala mukaddimate recl yakl Mansur yuvtun ev yumken le-âl-i muhammedin kemâ miknet Kureyş li-rasulillahi sallallahu Teala aleyh ve selem vech-i ala külli mü'minin nusrat ev gale icabet) hadîs-î'câz-tahdîsinde olan mensûr imiş diyerek nice hârikü'l-â'de nakl ile sâhib-i zuhûr olduğunu da'vâ ve dost-u pür-bereket peyvesetiyle tabh eylediği tâ'am-ı kalîl ordusunda müctemî' nice yüzbin âdeme kifâyet edermiş diye tenvîr-i müddeâ' ettikçe bir bir hakkında herkes bir türlü kavî-i garîble tefevvüh ve etraf ve ikâfdan halk tarafına müteveccih olmanın gittikçe cemî'yyeti müzdâd ve mütezâ'id ve irâde-i hikmet-i ifâde-i ilahiye ile tâlî'î müsâ'id olup etrafından tevârüd eden ashâb-ı gazâ ve cihâd itâle-i ikdâm-çapûl ile diyâr-ı Rusyayı berbâd ile zîr-livây-ı ibret ihtivâsında müctemî' olan şecâ'n ehl-i İslâm emvâl-i küfre-i hüsrân-mâ'il ile pürsâz-ı hümâyûn iğtinâm oldukça Kabartay halkından mâ'adâ ekâsî-i Anadoludan

(s.16)

guzât-ı neyird-âzmâ fevc-â-fevc tahrîk-i hutuvât-ı cihâd ve gazâ edip hatta Ayıntâp ulemâsından es-seyid Halîl Efendi nâm merd-i gayûr-u talebesinden bir ikiyüz nefer şahs-ı cesûr ile ârzûy-u muasker mensûr etmekle fî-sebîlillâh cihâda

niyet ve ayıntâbdan ref'-i rahle-i hareket ile zîr-livây-ı mensûrda sell-i seyf-i kavgâ ve tahsîl-i mesûbât-ı cihâd ve gâzâ eylediğini bir sıddık-ı saduk nakl ile sebt-i sahife-i vüsûk eyledi. Hasılı şeyh-i merkûm başında olan guzât ile Memâlik-i Rusya'ya hücum ve dâr ve diyârların âşiyâne-i gurâb-ı bûm edeceği meczûm oldukda Moskovlu mücâdele-i bî-ma'nâyı târk ve mû'tâdı üzre meslek-i hileye sâlik olup bizler Pâdişah-ı İslâmıla mesâlihe ve cümle cümle Memâlik-i İslâmîye hakkında terk-i mükâfaha ettiğimizde sizlere göre bizimle harb ve kıtâl eimme-i dîninizden birinin kavline tatbîk olunmak emr-i muhâl iken hangi şerî'ate î'timâd ve hangi kavli-i za'ifle ictihâd edersiniz diyerek elçiler irsâliyle î'mâl-i sanâyi' ve hadîâ ve sûâle cevâp husûsunu havâle-i âlimân ketb-i şerîâ' ederek sûreten istiftâ ve kitâb-ı desâis fasl-ı füsûn ve fitnesinden iftâ' etmekle sâde-dilân-ı ulemâ kabâ'il-i mes'ele-i terk-i cihâda gâ'il olup tasdîk-i ahvâl-i kefereye cür'et ve bu emr-i hatırı terke karâr-dâde-i cesâret oldukları kabâ'il-i halkına fütûr-âver ve asâkir-i müctemîâ'ya teferruka-endâz şezr ü mezr olmakla ber muktezây-ı kadr-ı Moskovlu'nun hilesi kâr-ger olduğundan şeyh-i takvâ'-şîâr mütevâri-i perde-i î'tizâr ve vakt-i mukaddere havâle ederek tenhâ-nişîn-i peygûle-i inzivâ' olmayı ihtiyâr edip ancak ahâli-i Dağıstan ferâğatdan istinkâf ve Ummân hân ve Aguşa Kâdısı yirmibeşbin asker ile reyâhin-zâr-ı Gürcistan'dan ezhâr-ı ganâîmi iktitâf ettiklerinde Çıldır Vâlisi Süleymân Pâşâ hilâf-ı sulh ve salâh olduğunu inhâ eyledikte cümlesi avdet ve itâle-i dest-i tâ'diden ferâğat eylediler. Vukû' bulan sûver-i Rusyalı'ya mûcib-i keder olmakla Devlet-i Aliyye şikâyet ve taraf-ı devletden dahi hilâf-ı şürût ve vifâk-ı Gürcistan'a yol ile nakz-ı ahd ve misâk eylediklerinden bahisle mukâbeleye mübâderet olmakta iken evliyây-ı umûr Kabartay halkının işe yaramayacaklarının mülâhaza ile meşveret edip Dağıstan ve Kabartay vesâîr

(s.17)

Çerkes kabâ'iline istimâlet-nâmeler tahrîr ve sadr-ı â'zam bulunan Koca Yusuf Pâşâ tarafından mânisi Mehmed Bey nâm merd-i sadâkat-fercâm hal' ve itâyâ' ile tesyîr olundukta mîr-i merkûm kabâ'il içine kudûmla halkı cihâd ve gazâyâ agrâ olanlar dahi seyf-i gayret-i İslâmîye'yi fesân-ı âdemîyyette teşhîz ile havâle-gerdan-i â'da etmek husûsunu taraf-ı devletden bir vezîr ta'yînine tâlik ve mezbûr Mehmed Bey'i muhızrlar ile cânib-i Devlet-i Aliyye'ye b'as ve tatrîk eyledikleri Moskovlu ile îlân-ı harb olduğuy eyyâma müsâdefe ve Trabzon vâlisi olan Köse Mustafa Pâşâ

Anapa'ya irsâl ile merâmları müsâafe olunduktan sonra binikiyüziki senesi muharreminde Rusyalı onbeşbin mikdâr-ı asker ile nehr-i Kubân'ı güzâr ve Çerkez'den Beşi nâm kabile ile münâvele-i kâ'sât-ı harb ve bî-kâr edip kâh sülâfe-i galibiyetle ser-şâr ve kah hümâr-ı mağlubiyetle derd-i ser-idbâr olunmakta iken kabâ'il-i merkûme-i Anapa'dan top ve tüfenk ve biraz daha merdân-ı cenk talebiyle istigâse ve istinsâr ve Anâpa ahâlîsi dahi imdâdda aczlerinden nâşî merkûm Mehmed Bey'i i'tizâr için tesyâr edip ol-dahî kavm-i merkûma istimâlet ve taraf-ı devletden külli asker-i muaskerinize iltihâkda reh-peymây-ı seyr-i seferdir diye teslîyet vermekte iken Petersburg'dan câsûslar dehşet-fermây-ı vûrûd ve Potmekin cezal Ozi muhâsesine irsâl ve Tekeli cezâl-i kîbârti hirbâ ve selmâ-i ber taraf ettikten sonra Anapa'yı me'mûr-u istisâl olduğu haberleri ile vahşet-endâz-ı kavm-i ma'hûd oldukta Mehmed Bey haber-i mezbûr iler tuvsen-i sûvâr irsâl ve ol esnâda Sofya'da bulunan Orduy-u Hümâyunda inân-keş bârekî-i turhâl oldukta Anadolu'da savl-ı kavl sürücüsü Cânikli Battâl Pâşâ Anapa seraskerliğiyle kavm-i merkûma imdâd için me'mûriyyeti emrî imlâ ve mezbûr Mehmed Bey'e teslimen tarafına b'as ve isrâ olunup muktezây-i me'mûriyyeti karîn-i ilm batî' ve batâeti oldukta izhâr-ı igbirâr ve tağayyür ve icrây-ı lâzime-i me'mûriyyette terâhî-nümây-ı te'hir olmakla ber takrîb-i Mehmed Bey'in Anâpeye ruhsat-yâb-ı azîmet ve Battâl Pâşâ yer götürmez asker ile gelmektedir diye Köse Pâşâ ile ahâliye takviyyet-bahşây-ı kulub-u cesâret olduğu esnâde Moskovlu üzerine cünûd-u tasallutu

(s.18)

iâ'de etmekle kabâ'il-i halk-ı Anapa'dan istimdâd ve âdemler gelip alât-ı harbîye ile talep-i imdâd etmeleriyle Mehmed Bey kabâ'il içerisinde irsâl ve Battâl Pâşâ imdâdlarına geleceğini ihbâr ile kuvvet-efzâ-i kulûb-u ricâl oldukta kabâ'il-i halkına bâdi-i heyecân-ı şiryân gayret ve bâ's-ı nabazân-ı urûk-u hamîyet olmakla onbeşbin güzîde-i ecnâd mukâbele-i â'dâ için nühye ve a'dâd olunup obun nâm-ı mahalde â'dâ üstüne iktihâm ve sekiz sâat havâle-i seyf-i intikâm olunarak üçbin mikdâr Moskovlu i'dâm ve kabâ'il-i halkından nice kimseler şerbet-i şehâdetle şîrîn-kâm oldukta sonra â'dâ-i Anapa'nın hâlî olduğunu istihbâr etmekle Anapa'nın üzerine sevk-i tâbûrunu iktizâ ve verâsetden kabâ'il-i halkı ayırılmayarak iktifâ etmeleriyle biavnilahi'l muntekim içeriden ve taşradan gayret-i ehl-i İslâmıla add ve münhezîm ancak â'dâ tekmîl-i lâzımla tekrâr hücum ve kıl'aya itâle-i ikdâm-ı şum

edecekleri mâ'lûm ve şimdiden tedârîki görûlmenin iktizâsı beyne'l-lüzûm olduğundan Mehmed Bey'i tekrâr der-i devlete irsâl-i istinsâr eylediklerinde merkûm evâ'il-i cülûs-u Selîm Hân'ı da âsitâneye vâsıl ve Hatt-ı Hümâyûnla muvaşşah Battâl Pâşâ'ya Emr-i Âli irsâl olunmakla beher hâl hareket edeceğine ilmî şâmil olmakla Anapa'ya avdet ve Battâl Pâşâ'ya irsâl-i hatt-i isti'câl olduğunu ihbâr ile teşnîf-i izn-i meserret eyledi filhakikat Battâl Pâşâ tîğ-i siyâset-i Selîm Hanîden-ı lerzân ve birkaç yüz âdamıyla Sohum tarafından Anapa'ya ve vusûle şitâ-bân olup anâpeye kadem-nihâde-i duhûl ve â'dâ-i hilekâr ikinci defâ' kıl'ayı tazyîke sıklet-bahş-ı vusûl oldukda yine taşradan kabîle-i halkı sell-i seyf-i savlet ve içeriden ahâli-i kıl'a âteş-endâz-ı müdâfa'-i satvet oldu. Asâkir-i Moskov pey-siper-i râh-ı hezimet ve ehl-i İslâm dil-sîr-i huvvân lezîzü'l-nevâl-i feth ve nusret olduktan sonra Mehmed Bey yedinde olan Emr-i Âliyi Battâl Pâşâ'ya irâ'et ve ber-mûcib-i emr-i pâdişâhî Orduy-u İslâmı Kabartay idhâle himmet eylemelerini ricâ' ve nice yüzbin Ehl-i İslâm kudûmlarına müterakıbdır diye teveccüh ve âzimetini istidâ' eyledikte türlü türlü bahanelerle tesvîf-nümây-ı batâlet ve kabâ'il-i ümerâsına bâ's-ı nefret olacak evza'la izhâr-ı ruînet eyledikte rûesây-ı kabâ'il-i kıt'â maslahatlarına fûtûr vermeyip

(s.19)

her ne talep edildiyse derhâl tanzîm ve araba ve bârgîr noksandır dedikten derhâl bin araba ile iktizâ edecek bârgîrleri tedârikle teslîm eylemişler iken ednâ-i illetle vaktini imrâr ve güvende bir vechle özûrlünün izhâr ederek kasıma elli gün kalınca ikâmet ve rûy-i mir'at-ı batâlette ibrâz-ı sûret edip nihâyet taraf-ı saltanattan tebdîl-i hasekisi cellâd mahmûd îsâl-i emr-i sür'at ve Donanmay-ı Hümâyûn dahi Anapa pişgâhına lenger-endâz-ı satvet olduğundan havf ve hicâbından fekk-i râbitâ-i ikâmet ve Kabartay nîyetiyle irhâ'-i güsiste-mehâr-ı mürekkeb azîmet eyleyip esnâ-i râhda abes-i askerîi tevkîf ve her bir merhalede birer ikişer gün ve belki daha efzûn ikâmetle tasvîf ederek anâpeye nehr-i kubân oniki münzill idiği peymûde-i hutuvât-îkân iken altmışüç günde varıldığı hayret-efzâ-i gürûh-u ehl-i imân olmuştur. Fi'l-hakikâ Battâl Pâşâ batâet etmeyip vaktiyle kıyâm ve kıbartiye vusûle tahrîk-i rikâb-ı ikdâm ede ede çok iş görûlmek kâbil-i ve düşmandan ahz-i intikâma kudret hâsıl olur idi. Her ne hâl ise Mehmed Bey delâletiyle rûesây-ı kabâ'il-i nehr-i Kubân'a beş konak kala mahaleden istikbâl-i orduy-u islâm ve me'kûlât ve meşrûbât ve sebzevât ve orduya fâide edecek zehâyir ve hububâtla icrây-i levâzım ikrâm eyleyerek nehr-i

Kuban'ı güzâr ve Kabartay duhûl edecek iken sahrada hayme-zen-i karâr olup kabâ'il-i ümerâsına şetm ederek ta'zîr ve her meclîste rûesay-i kavmi bilâ-mucîb-i tekdîr etmekte iken mahal-i merkûma bir sâat yerde moskov askeri olduğunu istihbâr ve ibtidâ bunların gâ'ilesi ber-taraf olunmak gerekdir diye ısrâr etmekle rûesay-i kavm imrâr-ı vakt-i münâsib olduğunu î'lâm ve Kabartay, Dağıstan ve Çerkes ve Çeçen'den akl-ı mâ-yekûn yüzbin âdam müterakkıb olduklarını ifhâm ile bir miktar düşmana ne î'tibâr dedikçe taallül-nümâ-i ısrâr olduğundan çünkü böyledir. Ordumuz ile gidelim vezîr-i sâ'ye-i vezîrânenizde sell-i seyf-i gazâ edelim dediklerini isga etmeyerek üç dört yüz âdamla delîl-başısı tâ'yîn ve bu şirzime-i kalileyi rehrev-i taraf-ı tâbûr-u düşman-ı dîn eyledikte nâçâr-ı mevcûd olan kabâ'il-i halkı dahi mâ'iyetle tahrîk-i pâ-yi refât edip mürettip tâbûr

(s.20)

ile başsız ve bûğsuz asker beher hâl münhezîm olduğu meclây-ı tecrübede cilve-ger olmakla vardıkları gibi perîşân ve topları bırakıp rehrev-i vâdi-i hizlân oldukta (el hâ'in-i hâ'if) müfâdı Mahmûd Haseki'nin vûrûdundan sû-i kast-ı istişârı havf ve dehşetine bâdî olmakla ol esnâda pâşây-ı hıyânet-i intimâ firâre âmâde olduğundan iki âdam ile tevsîn-i sûvâr-ı mel'ânet orduyu hasma irhây-i inân azîmet ve vardığı anda cezâl-ı sör luiz icray-ı istikbâl eylediğini görenler dehen-güşây-ı neferin ve lânet ve bir târihte olmamış ve bir askerden vukû' bulmamış harekete casâreti âbâ ve ecdâdına bâdi-i terk-i istiğfâr ve rahmet oldu. Firârından mmukaddem hazîne-i hırs ve âzında müçtemî' ve dirhem-i ve sekiz dokuz keselik dirhem ve dinârı hayme içinde mestûr zîr-i türâb tevâri etmekle sahrayı merkûmeden cemiyet-i kabâ'il-i mündefi' ve hiyâm-ı asker-i mürtefi' oldukta kulûb-u âmâl-ı mâûl ile alıp tevsî'-i hemyân-ı mâ'îşet ve bütün bütün Moskovlu'ya akd-i zünnâr-ı rağbet etmekle âb-ı ruy-u vûzerâtı rizân ve esâs-ı bünyân-ı diyâneti virân eylediğinden ordu ahâlisi engüşt-güşây-ı dehşet ve kabâ'il-i halkı eşk-rîz-i hayret ve encümen-ârây-ı meşveret olup hâllerini der-i devlete tahrîr ile inhâ ve bir vezîr-i âhir istidâ'sında ittifâk-ârâ bulunmakla bâ-muhazzar-ı iltimâs-ı serasker eylediklerinde Erzurum ve Trabzon vâlisi Abdullah Pâşâ Trabzon'da bulunmakla Anapa'ya sür'ât ve savl-ı serasker nasb olunmasını ilcâ etmekle ol dahi sâye-i devlette cesîm-i eyâlete mutasarrıf iken küfrân-ı nî'met ve bir seneye karîb ikâmetle ibrâz-ı sûret-i hiyânet eylediğinden ahâli-i kabâ'il-i mütehayyîr ve vûrûduna intizâr ile muzdarib ve mutazaccır iken

üçüncü defâ'da Moskovlu kudûm ve Anapa kıl'asına itâle-i ikdâm-ı hucûm etmekle ondört gün muhâsara ile âverde-i kabzâ-i teshîr ve muhâfızı olan Köse Pâşâ ile defterdârı Memiş Efendi ve mecmû' ricâl ve nisâyı esîr eylediği haber-i dehşet-eseri ahâli-i imânı tekeddür eyledi. Mezbûr Abdullah Pâşâ dahi Cânîk hânedanından neş'et ve Hacı Âli Pâşâ kethüdâlığıyla tâlîm-i ders-i mel'ânet eyledikten sonra kapıcıbaşılık ve mîr-i mîrânlıkla şeref-yâb-ı imtiyâz ve giderek rütbe-i vâlây-ı vezâretle alem-efrâz-ı i'tizâr olmuş iken Anapa

(s.21)

imdâdında rehâvet ve muktezây-i hilkatî üzere icrây-ı lâzîme-i hıyânet etmekle Emr-i Hümâyûn'la maktûl ve ser maktû' der-i devlete mevsûl oldu.

DER BEYÂN-I HÛLÂSÂ-İ MESÂLİHE-İ BÂ-DEVLET-İ NEMÇE BER ÇÂR-DEH-İ MEVÂDD ve YEK HÂTİME

Nemçeli ile vukû' bulan sûret-i şikâk-ı merâya-ı sulh ve salâhda rû-nümây-ı vifâk olmak hâlâtı ibrâz-ı vech-i suhûlet ve İngiltere ile Prusya ve Flemenk devletleri tavassutuyla berzede-i dâmân-ı rağbet olmakla Devlet-i Âliyye tarafından re'isü'l küttâb Abdullah Berî Efendi'ye mevâliden Es'seyîd İbrâhim İsmet Bey Efendi'ye ve ruz-nâmçe-i evvel Mahmûd Derî Efendi'ye î'tâ'-i menşûr-u terhîs ve mahal-i mukâlemeye arâzî-i devletden sâhil-i nehr-i turlede Zîştovi Kasabası tahsîs olunup Nemçe Devleti tarafından dahî müsteşâr-ı devletleri Petro Filipo ve Baron Devherbart ve Kont Françesko Esterhazı me'mûr ve tarafının ruhsat-nâmeleri birbirine irâe ile menzûr olduktan sonra dûr-u-dirâz-ı mukâlemeye ağâz olunup bi'l-âhire ondört madde ve bir hâtîme üzerine tanzîm ve iktizâ eden temessükleri terkîmle cânibeyn murahhasları tahrik-i kalem-i imzâ ve binikiyüzbeş senesi zi'l-hiccesi evâilinde mühr-zen-i hüsn-ü rızâ oldukta ahid-nâme-i mevaddından (hülâsa-i madde-i ulâ) tarafından vukû' bulan asâr-ı udvân-ı mestûr zîr-perde-i kitmân ve müsâmaha ve nisyân ola(hülâsa-i madde-i sâniye) iş bu müşâcere-i sâhâ-pîrây-ı mütâreke olmazdan mukaddem beyne'd-devleteyn riâyeti mültezim olan İnsitâr Kokur esâsı müşterek olması müsellemlerle bundan akdem beyne'd-devleteyn bi'd-defaât-i merbût ve seksendokuz senesi Bufanya'nın terk ve ferâğı meşrût olan ahid-nâmeler iş bu maddeye lafzen be-lafz derc olunmuş gibi mer'î ve mû'teber ola(hülâsa-i madde-i sâlise) devlet-i imparatorya tüccâre serbestiyet-i ticâretlerinde kemâ-fî'l-evvel mahfûz ve garp ocakları korsanlarından masôn veledi'l-iktizâ hasâret-i

mâliyeleri mazmûn olmak husûslarında nazar-ı himâye-i mülük-âne ile menzûr ve melhûz ola (hülâsa-i madde-i râbiâ') taraf-ı imparatoriden dahi İnsitâr Kokur esâsı makbûl ve mazbût yedd-i istîlâları olan bi'l-cümle Memâlik-i Eflâk'la ba'zı Kazâhây-ı Boğdan

(s.22)

ve cem'-i pelenga ve kalâ' ve buldân Devlet-i Âliyye'ye terk ve ferâğat olunup bilâ-taksîm vakt-i istîlâda mevcûd Erenliyâ ya'ni âlât-ı cenk ve donanmadan her ne bulduysa ol vechle teslîm oluna(hülâsa-i madde-i hâmse) istirdâd olunacak bilâd-ı İslâmiye'den Hotin'i şimdilik teslîm ve tesellümde suûbet olduğu zâhir ve mütebeyyîn olduğundan Rusya ile beynlerinde sûret-i ıslâh cilve-nümay-ı mir'ât-ı sulh ve salâh olunca el amân askeri yedinde emânet-i mazbût ve Devlet-i Âliyye aleyhine bi'z-zât ve bi'l-vâsita bir vechle imdâd olunmak meşrût ola(hülâsa-i madde-i sâdise) mübâşirân-ı tahdîd ile tahliye-i sügûr mecmû'-u Memâlik-i Boğdan ve Eflâk'ın beş kazâsı da teslîme yevm-i mübâdeleden otuz gün müddetle me'mûr olup istilâ-zede olan kal'â' ve istihkâmât-ı cedîdesi kıl'ala hey'et-i aslîyesine ircâ'-i muhtâc-ı tûl-u müddet olduğu bî-minnet olmakla Bosna ve Sırb taraflarında kat'-ı hûdûd-u Una nehrinin yukarisına varınca mâh-ı memdûd ola (hülâsa-i madde-i sebâ') iş bu seferler Nemçe'de zincir-i isrâ-i giriftâr olanların bilâ-istisnâ sebilleri tahlîye ve mukâbelesinde Devlet-i Âliyye zindanlarında ve Bosna ser-gerdeleri yedlerinde bulunan re'âyâ ve sultânlara irâe-i tarîk-i tahlîs ve pençe-i eyâdi-i efrâdda olan isrâ bilâ-bedel ve bahâ Nemçe tarafından olan me'mûrlara îtâ olunup Memâlik-i İslâmiye'de İslâm'ı kabûl ve diyâru'l-amânda tenassur ile kîş-i hristiyâniye duhûl edenlerden mâ'adâ kalmıya(hülâsa-i madde-i semâne) tarafeynden birinin reâyâsî âherin mülküne nakl ve hicret ve vukû'-u seferden mukaddem ve muahhar kabûl-u raiyyet etmiş olanlar rızâsına muvâfık olan tarafta ikâmet ve ancak tebaiyet ettiği devletin gayr-ı arâzisinde olan emlâkını dâhil-i taht-ı teklîfe mecbûriyeti ola (hülâsa-i madde-i tisâ') semere-i sulh ve müsâleme bâ's-ı ümrân-ı memâlik olan âsâyîş-i tüccâr ve ticâret olmakla ikinci üçüncü maddeler tüccâr hakkında mu'teber olup ahâli-i tarafeyn ilân-ı harb bahanesiyle tevkîf-mânde olan maslahatları rû'yet ve icrây-ı ahkâmı kâide-i adâlete riâyet olunup med-i aleyh tarafından mürûr-u zamanı illet ettirmemek husûsuna hükkâm-ı tarafeyn taraflarından dikkat oluna(hülâsa-i madde-i âşere) tarafeynden tâ'yîn olunan vülât ve hükkâm

(s.23)

akd olunan şürût-u mesâlihenin bekâsına ihtimâm etmeleri için neşr-i evâmire ikdâm oluna (hülâsa-i madde-i hâdiye aşer) ticâret ve âhir-i maslahat için hûdûddan güzêrân ve tarefeynin memâliki içinde geşt-i bilâd ve diyâr edenler hakkında icrây-ı levâzım-ı mihmân-nüvâziye riâyet ve götürdükleri mâllarından rusûmât-ı muayeneden mâ'adâ mutâlebede sıyânet ola (hülâsa-i madde-i sâniye-eaşere) devlet-i âliyye mülkünde olan rehâbîn-i tâbî' olan kimselere tâ'lîm-i âyîn ve icrây-ı dînle tâ'mîr-i kenîsâ ve ziyâret-i beyt-i İliyâ eylemelerinde mühâfazâ ve lehâzât-ı İstarko İstarkane ile mülâhaza oluna (hülâsa-i madde-i sâlise aşere) iş bu mesâlihe-i hayrîyeyi te'kîd ve esâsını teşyîd ve bâhusus Sultân-ı Memâlik-i İmân hazretlerinin erike-i pirây-ı saltanat ve hükümdâr-ı diyârü'l-amân cenâblarının makâm-ârây-ı imparatoriyyet olduklarını tebrikle berât-ı muhâdeneti tecdîde orta elçiler tâ'yîn ve devlet-i imparatoriye tarafından tevârüd eden tevâri-i esnây-ı rahda te'mîn-i kablü's-sefer telef-gerde-i dest-u hebâ olan zâiyâtı tazmîn oluna (Hülâsa-i madde-i rabîâ' aşere) iş bu ahid-nâmenin birî Lisân-ı Ehl-i İslâm üzre tahrîr ve birî Düvel-i Avrupa beyninde isti'mali mütearif olan Fransa lisânınca tastîr olunduktan sonra tarafeyn murahhasları bade'l imza ahd-i hümâ tarafından âhire îtâ ve kırk güne dek tasdik-nâmelerin mübâdelesi sahîfe-i mükâveleye imlâ oluna (hülâsa-i hâtime) iş bu ondört madde üzerine ma'kûd-u ahid-nâmelerde olan şürût ve kuyûd-u zînet bahş-ı tac ve dîhîm hazret-i Sultân Selîm-i Sâlis-i Osmânî ve Memâlik-i Cirmânîyede serîr-ârây-ı hükümrânı Liko ikinci Poldoşi taraflarından merî' ve mu'teber ve ihlâf-ı â'kâbları câniblerinden ilâ mâşâllah-ı teâla muhâfaza ve sıyânet olunarak müstahkem ve mukerrer ola (harar fi'l yevmi's sâni ve'l işrîn sin-i zilhiccetü's şerîfet'ül senetü'l hams ve miateyn ve elf.) İş bu Nemçeli ile mün'akid olunan sulh-u müsâlemet-encâm murahhasları taraflarından âverde-i kalem î'lâm olduğu meserret-bahş-ı kâfe-i enâm olmakla taraf-ı mülükânedan murahhasları hil'at-ı iltifâtla teşrîf ve murahhas-ı sâni Es'seyyid İbrahîm İsmet Beyefendi islâmbol pâyêsiyle taltîf olundu.

(s.24)

AHVAL-İ DONANMAY-I HÜMÂYÛN

Donanmay-ı hümâyûn Karadeniz'e şîrâ'-güşây-ı geşt ü güzâr ve Anapa pişgâhında lenger-endâz-ı karâr olması Anapa'nın istîlâ-i avânına müsâdîf olmakla ol havâliden fekk-i temyûr-ârâm ve oylata taraflarına doğru olta-zen-i ikdâm

olduklarında kırk kadar sefâin-i âdâ-i serseri-güzâr rûy-u deryâ olmakla Donanmây-ı Hümâyûn üzerlerine havâle-i müdâfâ'-i savlet-makrûn eyledikte irâe-i sûret-i firâr ile oylata limânına acz-nümây-ı duhûl ve Donanmay-ı Hümâyûn dahi Keligra tarafına bâdbân-güşây-ı avd ve kufûl olduktan sonra âdâ tarafından birkaç kapak kaldırır kalyonları etmâm ve donanmalarına iltihâkla kesb-i kuvvet edinceye dek me'mûr-u tevakkuf ve ârâm olmalarıyla adem-i vusûlü irâe-i sûret-i acz ile donanmalarının Avleyte limanına bâdî-i duhûlü olmuş idi. süfûn-u ma'hûde-i kuvvet-bahşây-ı vürûd oldukta Donanmay-ı merkûm Keligra'ya doğru tevcîh-i sükkân-ı hücum eylediklerini karakollar görmekle micdâf-zen-i ibtidâr ve Donanmây-ı Hümâyûn tarafına ihbâr eylediklerinde oldukları sâhilden keşf-ü kal'-ı hareket ve mukâbele-i düşmâna â'mâl-ı tevâtî-i azîmet edip bi-hikmetullah-i teâla şurta-i takdîr-i âdâ tarafından vezân ve her donanmanın rûzgâr üstünde bulunması bâdî-i galebe olduğu bi't-tecrübe-nümâyân olmakla Kaptan-ı Deryâ Giritli Hüseyîn Pâşâ mecmû'-u sefâin-i donanma beraberce rûzgâr üstüne çıkmaya işâretle nâ'nî-fermâ ve cenge bi'l-ittifâk geçti-rân olmakla kerrat-ı ba'de âhiri sancâk-güşây-ı imân olmuş iken Kaptana-i Hümâyûn Deli Seyyid Ali Kaptan'ın hoyrâd-ı bahâdîrlığı ribâinde-i sabr ve temâlik ve yalnızca âdâ dünnumâsı arasına sevk-i fûlk-ü tehâlûk etmekle ol emirde sadamât-ı top Kaptane-i Hümâyûnu gırbâle döndürmekle pey-siper-i emvâc-âşûb eylediği hüveydâ ve mâzallah-u teâlâ giriftâr-ı eyâdi-i âdâ olacağı rûnümâ olmakla bir taraftan Kaptan Pâşâ ve bir taraftan Kâşotî ve Giritli Şermet nâm iki Kaptan-ı Deryâ peymây-ı heycâ-i emvâc telâtum-ü tehlike irâsına zevrak-ı nefslerin fedâ ile ilgâ etmeleriyle etrafını ihâtâ ve iyâdi-i düşmânı Kaptanın etrafından imâta ile çengâl-i iktinây-ı halîde ve kenâr-ı selâmete keşîde eylediler ancak bu hâlet cümlesinin perîşânlığına illet olmakla bu gâzâ avdet ve lengerendâz-ı

(s.25)

limân-ı âcz ve ikâmet olduklarından binden mütecâviz mütelebbis-i libâs-ı gülgüne-i şehâdet ve ol kadr-i kümât dahî hulle-pûş-u ahmer-fâmî-i cerâhat oldukları haberi ehl-i islâmın mûcib-i kederi oldu.

AHVÂL-İ RUSYA

Moskovlu bu defâ' Bender ve Akkirman ve ol tarafta olan memâlik ve bilâda müstevlî olup Sene boğazını dahî zabtla mürûr ve ubûra mümânaat ve İsmâ'îl Kalâ'sı ile Tulca arasında olan adaya sevk-i leşker-i müsâraat Tulca itâle-i dest-i istîlâ ve

İsmâ'îl Kalâ'sını tazyîke ictirâ' eylediğinden Balkan'ın ber ve câniblerinde bile âsâr-ı emniyet-i muzmahill ve öte taraflarında olan askerın ekserî pey-siper-i tarîk-i şerûra refîk ve müceddidan tertîb olan asker dahî terâhî-nümây-ı vûrûd olduklarından hasme-i tekâbül-ü gayetle müşkil olmakla Prusyalı ile tahaffuzu ve tecâvüzü akd olunan ittifâk ve İklîm-i Kırım istirdâd olunmadıkça tarafeynden seyf-i intikâm nihâde-i niyâm-ârâm olmamak üzere mün'akid olunan ittihâd ve vifâk-ı halelden muhâfaza ve ittifâk-ı mâ'hûdun etrafıyla devâm ve bekâsını mülâhaza ederek bir müddet mütâreke-i akd ile düşmanı iğfâl ve dâiye-i hücum-u nâ-gehânların ibtâl-i fikrinde iken reniyyin cezâl sekiz ây mütârekeye râğbet ettiğî tahrîrinde istidlâl olunmakla uzmây-ı ricâlden Hakkı Bey İstanbul'a irsâl ve Nehr-i Torla'dan kat'-ı hudûd esâs mütâreke olarak istidây-i ruhsat için taraf-ı saltanata tahrîr-i arz-u hâl olundukta bu sûretle akd-i mütârekeler mülûkânedен merdûd ve cenkle nâmûs-u devlet vikâye olunmak üzere Hatt-ı Hümâyûn-u Şeref-efzây-ı vürûd olmakla sâhib-i devlet ikiyüzbeş zi'l-hiccesinin beşinci günü Mâçîn sahrasında akd-i encümen-i meşveret edip vech-i mâhûd üzere mesâliheye izin ve icâzet cevâz-dâde-i şehriyâr-ı İskender-satvet olmadığını işâr ve ber muktezây-ı me'mûriyet-i feth-i bâb-ı mükâfahâ edeceğîni izhâr eyledikde sanâdîd-i ocâk itlâk-ı zebân-ı ittifâk edip ülî'l emre itâat vâcibe-i zimmet-i diyânet olmakla bizler Emr-i Hümâyûn mûcîbince hareket ve düşmân üzerine sell-i seyf-i husûmet ederiz lakin askerimizin

(s.26)

hâli mâ'lûm ve böyle eyyâm-ı sayfda firâr ve reh-rev-vâdî-i edbâr olup zabta kâdir olamadığımız meczûm iken şitâ mütekarrib oldukça cümlesi târûmâr ve ancak zâbıt nâmına olan kullarınız ile birâz amel-mânde-i pîr ve ihtiyâr nihânşîn-i hayme-i karâr olacakları âşikâr ve böyle ta'ife-i hâ'ife ile mukâbele-i düşmâna iktidâr olmayacağı bedîdârdır diyerek bir işe yaramayacaklarını ikrâr eyledikten sonra düşman-ı dîn Tuna'nın karşı yakasında tabyalar icâd ile zîr-i türâbda der-kemîn ve iktizâ eden top ve tüfikle ahkâm ve etrafına hendek-i hafriyle tahsîl-i istihkâm ederek âsûde-nişîn olmakla firâr eden askerimizi îade her nekadar hâlimize nazaran hârik-i âde kabilinden olup ber mucîb-i civâr farz-ı muhâl ile ahkâm-ı içtimâ'ları sûret-yâb-ı ihtimal olsa bile meydân-ı cengi olamayacağı bedîdâr ve top cenginde bir yayılım âteşe dayanmayıp perîşân olacakları gün gibi âşikârdır hâsıl-ı kelâm encâm-kârî-i mülâhaza ve nâmûs-u devleti muhâfaza deruhde-i evliyâ-i umûr-u dîn ve

gerden etmâmlarına farz-ı âyındır bu sûretle her ne hâl ise sulha rağbet derece-i vücûbda olduğu karîn-i ilm-i erbâb-ı dirâyettir dediklerinde Sadr-ı Azam gerçi bu sûret-i müsellemedir lakin ben taraf-ı saltanattan muhârbeye me'mûr ve bu vechle cenk ederim demeye mecbûr olduğumdan sulhu tercih ve âverde-i kalem-i tevbih ve telmih etmek elimden gelmez eğer münâsib ise sizler bu sûreti muhazzar ve mârûz-u dergâh-ı şevket-makarr ederseniz kim olmaz dedikte bi'l cümle sanâfîd-i ocak ricâl-i devletle bi'l-ittifâk sûret-i muharreri bast ederek tahrîr ettikleri muhazzara imzâ-nûvis-i vifâk olup der-i devlete ba's ve tesyâr ve emr-i ülü'l emre dide-dûz-u intizâr olduklarında muhazzar -ı mâhûd der-i devlete lede'l-vürûd ikiyüzaltı senesi saferinin ondokuzunda bâ Emr-i Hümâyûn Bâb-ı Âlî'de meclîs-i meşveret mâkûd oldukda Şeyhü'l-İslâm Efendi ve Kaptan Pâşâ ve sudûr-u kirâm sekbânbaşı mâiyetinde ocak ihtiyârlarından gûyâ erbâb-ı kelâm vesâir vukelây-ı ricâl-i devleti-i ebedü'l kıyâm huzûrlarında ibtidây-seferden beri gün be gün mukâbele-i düşmanda inhizâm ve perîşânî rû-nümûn olup Nemçe tarafından Belgrad ve ada-i kebîr gibi hüsn-i hasînü'l-bünyân giriftâr-ı yed-i â'dâ

(s.27)

ve Moskovlu tarafından dahî Bender ve Kili ve Akkirman ve İsmâil ve Anâpe gibi nice kıl'a refî'atü'l-bünyâd mazbût-u dest-i istilâ olması askerimizin adem-i nizâmından neş'et ve her ne sûretle olur ise olsun kabûl-u sulh-u murdâra ilcây-ı zarûret etmekle Sadr-ı Â'zam sulhu istizân ve şevketli efendimiz hazretleri böyle mağlûbâne mesâliheyi kabûlden nükûl ile iâde-i harb ve kıtâli emr ve fermân buyurmalarıyla iâde-i harb ve peygâr ve âğâz-ı mukâtele ve kâr-zâr olduğu sûrette teveccühle hareket iktizâ eder diye istikdâh-ı kaddâhe-i meşveret olundukta ötedenberi bu kadar kıl'a ve bikâ' yeniçeri vesâir ocakların gayretleriyle eyâdi-i âdâ'dan intizâ olunmuşken şimdi bu sûretlerde fütûr ve rehâvetle ve bilâ cenk ve cidâl her yerde firâr ve hezîmet ve bilâ izn ve ruhsat bî-vakt-i avdetlerine îllet nedir diye rûesâ-i meclîs ocâklıya hitâb ve şevket-meâb efendimiz hazretleri cevâp ister diyerek isticvâb eylediklerinde sühân-şinâsân-ı ocâk mü'tâd üzere duây-ı bekây-ı devlete fetih-zebân-ı ittifâk edip emr ve fermânları üzere cümlemiz gider uğur-u Hümâyûn'da bezl-i nakdîne-i cân ederiz diyerek mukâbele sadedinde iken pîrân-ı nâ-bâliğ-i ocak bir şahs nâsâz-ı dehân-ı herze ve hezeyânı bâz edip bihî-i cânem-i cenkde bulunanlar ve ordudan kalan müslümânlar elhamdülillah-i teâlâ Asker-i İslâm

mensûr ve muzaffer ve düşman-ı dîn-i makhûr ve müdemmer olduğunu haber verdiler. Yeniçeri dilâverleri sell-i seyf-i iktihâm ve kâfirin haddin bildirerek ahz-ı intikâm etmişler bu takrîble âdâ istîmân ve Vezîr-i A'zam Kırım ve Azak vesâir yerleri istirdâd iler tahrîr-nâme-i amân etti. Eğer amân vermeseler bizim yeniçeriler gazel almaya dek giderler ve Moskov nâmını rûy-i arzdan hakk ederlermiş hatta bizim odabaşı Hâcî Yamân ve Karakullukçu Delî Duman Moskov cezâlı boğazına mekreme bağlayıp pişgâhında yüzünü yerlere sürerek yoldaşların kılıcı altından geçer iken ağlayıp zançe yoldaşlar diye izhâr-ı temelluk ve ser-fürû ettiğini gözüyle görmüşler diyerek dehen-güşây-ı hezeyân ve biri dahî elhamdülillah-i teâlâ her yerde yeniçeri askeri duruşur iken bir alây-ı bî-insâf hakkı inkâr ve derebeylerini ve mîrif askerini ocaklara îtibâr ederler görsünler imdi ocaklı ne hezzler

(s.28)

gösterdi diye karîn-i bî-iz'ânına lâf û gûzâfda hem-zebân olup bunlardan mâ'adâ bir takım yâve-gûy-u herze-dâr her biri bir güne asıl ve fer'i nâ-mâlûm hûlyâ-i makûlesi bir alây-ı vehm-i ma'dûmla beyhûde-gûyân ve ol mahfil-i edebî mümâsil-i kârgâh-i kahve-fürûşân eylediklerinde sâir müteayyinân-ı sanâdîd-i ocak serfürû-bürde-i tevsîk ve muâmele-i sukûtle akvâl-ı kâzibelerini tasdik etmeleriyle uzemây-ı devlet gâlibâ vukû' bulan hâlet-i ağâları sâmiâ'-res-i dirâyet olmak gerek diye ordudan kalan muhazzır-ı reis efendiye teklîf-fermây-ı kırâat olduklarında muhazzır-ı mahtûm yukarıdan bast olunan ahvâl ile merkûm olup turladan kat'-ı hudûd her vechle merdûd olmakla ocaklıya cenge mübâşeret ve muhâfaza-i nâmûs-u dîn ve devlet emr olundukça askerin kaçmaktan gayri fi'lleri olmayıp ancak Orduy-u Hümâyun'u yağma cümlesine matlab ve mukâbele-i düşman-ı dînde bir işe yaramadıkları karâren ve mirâren mücerrib olmakla düşman-ı Rusya hâlimize vâkîf ve âgâh olmadığından anâpe ve suvucuk ile kal'â-i sâîreyi red ve bu vechle olup ebvâb-ı muhâsemeyi sedd edecek bir kere perîşânlığımıza tahsîl-i vukûf ve sell-i seyf-i gadr ve asûf eder ise hâl-i müşkil ve Bilâd-ı İslâmîye askerimizin bî-vefâlığı cihetiyle zîr-i senâbikü'l-hayl âdâda muzmahîll olur. Her ne vechle olur ise in'akâd-ı sulh Devlet-i Âliyye hakkında mahz-ı hayr idiği hüveydâ askerimize zerre kadar î'timâd câ'iz olmadığı meclây-ı tecrübeye rû-nümâ olmakla beher hâl sulh olmak lâzım geldiği nümâyân ve mâazallah-u teâla olduğu sûrette hâl yamândır meâlini muhazzardan ifâde ve vüzerâ ile ocak ağaları ve cümle ihtiyârlarının mühürleriyle

mahtûm olduğu sebük-mağzân-ı meclise irâe olundukta cümlesi mebhût ve mühürzen-i sükût olduktan sonra yine içlerinde söze kâdir bâzı turnacı ve orta bekçileri îade-i kelâma mütecâsir olup çünkü bir iştir olmuş ve hâl bu sûretleri bulmuş hak teâla şevketli efendimiz hazretlerinin ömr-ü şevketlerini efzûn ve saltanat-ı seniyelerini tatarruk-u tavârik dehr-i dâherden masûn eylesin. Fi'lhakîkâ içimizde her nev'den adam mevcûd ve neferâtımızda bî'l-küllîye itâat ve inkıyâd-ı mefkûd olmuştur inşallah-u teâla bundan sonra

(s.29)

çiftçi ve reâyâ makûlesinden yeniçeri tahrîr olunmaktan ihtirâz ve murâd-ı Devlet-i Aliyye Dâmat fî Himâyeti'r-Rabbânî'ye üzere taht-ı rabıtâya idhâle âğâz olunsun diyerek dest-i nihâde-i seniye-i insâf ve ber maslahat-ı hayriyeye muvaffak olamadıklarını ser-füru-bürde-i keribân î'tirâf oldular.

İN'İKÂD-I MÛTÂREKE ve SÛRET-İ AHİDNÂME

Mukaddemât-ı meşveret-i zarûrî torladan kat'-ı hudûd ile mütârekeye intâc-ı icâzet eylediği Sadr-ı A'zam tarafına tahrîr ve imlâ ve menşûr-u ruhsat yed-i vekâlet-i mutlakasına îtâ olunmakla iş bu binikiyüzaltı senesi cemaziye'l-ûlasının onbirinci günü sekiz ay mütareke tanzîm ve rikâb-ı kamer-tâb-ı şâhâneye terkîm olundu. Bade'l mütâreke Devlet-i Aliyye tarafından Nemçeye tâ'yîn olunan murahhaslara tecdîd-i evâmîr-i ruhsat ve Rusya tarafından dahî Aleksandır Şamilov ve Burkada Veybas ile Serhado Leşkof murahhas tâ'yiniyle tahrîr-nâme-i icâzet olunmakla birbirlerine Yaş'da mülâkât ve tarh bizim mukâlemâtla onüç madde üzerine bâde'l-mesâlihe tahsîl-i selem ve müsâfât olundu. (hülâsa-i madde-i ûlâ) Devletin beyinde vukû' bulan adâvet-i manîsi olarak muhavvel-i dostu ve muhabbet olup tarafeynden irtikâb-ı kabâhat eden raiyyet muâheze olunmayarak mazhar-ı afv ve âtifet ola. (hülâsa-i madde-i sâni) Seksansekiz ve doksanüç ahid-nâmeleriyle doksanyedide ticâret için merbût-u habel-i uhûd ve doksansekizde Kırımlı tamân Rusya devletine terkle ilhâk olunmak şartıyla mâ'kûd ahid-nâmeler merî' ve mû'teber ola(hülâsa-i madde-i sâlise) Turla'nın Karadeniz'e mansıb olduğu yere dek hudûd ve karşı tarafı Rusya'da kalıp beri tarafı Devlet-i Aliyye'ye redd oluna (madde-i hülâsa-i râbiâ) Devlet-i Rusya tarafından iyâdî-i istîlâya mazbût bucak ve Bender ve Kili ve Akkirman ve İsmâ'îl Kıl'ası'yla Diyâr-ı Boğdan'dan buldukları vechle Devlet-i Aliyye'ye redd ve teslîm meşrût olup seksansekiz ve doksanüç ve doksandokuz ahid-

nâmelerinde olan şürût-u münâfi'-i Boğdan iş bu red olunan büldânda dahî merî' ve müteber ve Boğdan memleketi reâyâsının

(s.30)

kablü's-sefer muhâsebât-ı kadîmeleri talebinde kalem-i afv-ı raddekeş butlân-ı defter ve müddet muhârebe için tekâlif-i taleb olunmadığından mâadâ bundan böyle iki sene dahî emr-i muâkıbet-i muharrer ve terk-i vatan ve âhir memlekette ittihâd-ı mesken irâde edenlere nakl-i eşyâlarında serbestiyet mukarrer ola (hülâsa-i madde-i hâmse) Tiflis hânı hükmünde olan memleket-i Ahışa vâlileri ve zâbitân-ı serhad taraflarından adem-i müdâhele ile âsûde-nişîn-i nişîmen-gâh-ı râhat olmak için evâmir-i aliyye sahîfe-pirây-ı inâyet ola (hülâsa-i madde-i sâdise) Nehr-i Kuban'ın sağ tarafında olan kabâil-i halkı Rusya sınırına tecâvüzü men' ve tahzîr ve eğer tecâvüz eden olur ise eşedd-i ukûbetle ta'zîr olup eşyây-ı mağsûbeleri redd ile Rusyalı te'mîn ve redd olunmadığı sûrette hasâret-i mâliyeleri Devlet-i Aliyye hazinesinden tazmîn ola (hülâsa-i madde-i sâbâ') Cezayir ve Tunus ve Trâblus ocaklarından Rusya tüccârını siyânet ve taraflarından zarar vukû'unda eşyây-ı magsûbelerini istirdâda Devlet-i Aliyye himmet ve adem-i redd sûretinde taahhüd-ü zamân kefâlet ede (hülâsa-i madde-i sâmene) Devlet-i Aliyyede kabûl-u diyânet ve Rusya'da duhûl-u millet-i nasrâniyet edenlerden mâadâ Rusyalı ve Leh ve Eflâk ve Boğdan ve Moralı ve cezâyir-i sâîre ve Gürcistan'dan bi'l-cümle üserâ-i devleteyn taraflarından âzâd ve bilâ ivâz istirdâd ola (hülâsa-i madde-i tisâ') İş bu mâ'hude bâde'l imzâ devleteyn taraflarından derâkıb-ı ilgây-ı silâh muhâseme husûs-u donanmalara ve ordulara ifâde ve inhâ oluna (hülâsa-i madde-i âşere) İş bu mesâliheyi te'kîd ve esâs-ı müsâfâtı te'yîd için tarafeynden büyük elçiler tâ'yîn olunmakla mübâderet ve Düvel-i Avrupa beyninde merî' olan kâide muktezâsınca tarafeynin şânına lâyıf hedâyâ tertîble isticlâb-ı muhabbet oluna (hülâsa-i madde-i hâdiye-âşer) Tarafeynin askerleri hudûddan çıkmaya mübâderet ve bürrân-ı akdem te'diye ve teslîme gayret edip ancak redd olunacak kal'ada olan Rusya askeri çıkınca hükümet-i rû'esâsı yedinde olup Devlet-i Aliyye cânibinden vakt-i hurûclarına kadar müdâheleden mücânebet oluna (Hülâsa-i madde-i sâniye aşer) Cânibeyn murahhasları iş bu mâ'huda bâde'l imzâ

(s.31)

vükelâ-i mutlaka-i devleteyn taraflarından senedleri onbeş gün zarfında Yaş Kasabası'nda mübâdelet-i îtâ oluna (hülâsa-i madde-i sâlise aşer) İş bu mesâlihenin tasdik-nâmeleri taraf-ı şehen-şâh-ı azamet-intimâ'dan pîrayiş-pezîr-i hat ve tuğra ve cânib-i imparatoriçe-i uzmâdan zînet-yâb-ı imza olarak beş haftada mübâdele ve beyne'd devleteyn terk-i mücâdele oluna

**HARAR Fİ'L YEVMİ'L HAMS-İ AŞER MİN CEMÂZİYE'L-ÛLÂ'L
SENET-İ SİTT ve MİÂTEYN ve ELF AVDET-İ SERDÂR-I EKREM**

Her ne hâl ise emr-i mesâlihe itmâm ve Sadr-ı Azam âli-makâm mâçinden kat'-ı evtâd-ı hiyâm ve Orduy-u Hümâyûn'la savb-ı âsitâneye sevk-i matâyây-ı îtizâm ve çekmecelere nuzûl ve ilmâm eylediklerini taraf-ı saltanata i'lâm eylediklerinde ber mutâd-ı kadim tertîb-i âlây-ı azîmeyle Âsitâne-i Aliyyeye duhûl ve şâbân-ı şerîfin onuncu günü mevfkuf-ârây-ı vusûl ve Kazıyye-i Hazar netice-pezîr-i husûl oldu. İstidrâd. Altıyüzdoksandokuz târihinde pertev-i âlem-tâb-ı Devlet-i Osmâniye zuhûr ve şâ'saa-i tîğ-i âteş-renk-i gaza ve cihâd ile sahire-i gabrâ'yı pür-nûr edip bin târihlerine dek her tarafta alem-efrâz-ı gâlibiyet ve aksâm-ı erbâ'-i dünyânın üç kısmında hükümetle ref'-i livây-ı imtiyâz ve husûsiyet ederek kısm-ı vesî'-i Âsyâ'dan mecmû' Anadolu ile Kürdistan ve Ermeniye-i sigara ve diyâr-ı âşâmanla Irâkeyn-i Arap ve Acem ve bi'l-cümle Cezîretü'l Arap ve bâbü'l mendel ile Umman ve Afrika'dan İklîm-i Mısır ile Vilâyet-i Habeş ve Sudan ve Ülkây-ı fesîhe-i Berka'dan Tunus ve Trablus ve Cezayir ve Telmesan ve Avrupadan bi'l-cümle Rûmeli ve Mora ve bahr-i Venedik Sevahile-i Dalmaçya ve Memâlik-i Bosna ve Sırb ve Erdel ve Macar ve Bufunya ve Eflâk ve Boğdan ve bi'l-cümle ve sahray-ı bi nihâheyesiyle Kırım ve etraf-ı Bahr-i Azak ve Arâzi-i Kabartay ve Çerkes'den Aksây-ı Dağistan hudûduna varınca ve tevsî'-i dâ'ire-i memleket ve düvel-i sâ'ireyi âverde-i zîr-i suyûf-u kahr ve satvet ederek icrây-ı ahkâm-ı galebe ile müşârü'l-benân ve taraf taraf iâdesi mübtelây-ı zül ve hevân olmaktan nâşî bi'l-cümle Düvel-i Efrenciyye havf-ı şimşîr-i İslâmiye'den lertzân ve mütelâşî iken bin târihlerinden sonra

(s.32)

tedrîciyle seferler ve aralıkta gâile-i harb ve kîtâl mürtefâ' olup (efrâd-ı beşer) izâhlı ve taba'-mâ'il-i âsâyîş ve hazar olmakla Devlet-i Aliyye'de refte refte tavr-ı

sefer-i metrûk riftâr-ı râhat hazariyyet-i meslûk olmaya başlayıp Düvel-i Efrencîye'nin ise Havâs-ı İslâmîdan olan besâlet ve Devlet-i Osmâniye ahâlisinin mecbûl oldukları şecâat-ı mevzû'-bahis ve i'tirâfları ve bi'l-tecrûbe mukâbeleye kudretleri olmayacağı müselle-i erbâb-ı dirâyet ve insâfları olup hatta Nemçe cezallerinden Kunet Kokolo nâm kimisine fenn-i harbe dâir olan te'lîfînde Devlet-i Osmâniye ile kendi devleti beyninde şimdiye kadar vukû' bulan muhâseme ve munâsebe ve düvel-i sâîrenin Milet-i İslâmîye ile olan muhâceme ve muhârebelerini tâ'dâd ve her cenkte olan seraskerin vezîr-i hükümlerinde ma'reke-ârây-ı mâiyet olan leşkerin vâsf-ı kemiyet ve keyfiyetlerini irâd edip Devlet-i Aliyye'nin mûvazzıf ocaklarını beyân ve rû'esây-ı leşker efrâd-ı askerîde olan itâatle tertîb ve nizâmlarını luâb-efşân-ı reşk olarak âverde-i zebân-ı bünyân edip böyle muntazam ve muvazzaf askere mukâbele kabil olmayacağını ikrâr ile tahkîk ve kendi devleti ve düvel-i sâîreden Devlet-i Aliyye'ye mukâbele kaydına düşenleri tahmîk ederek Devlet-i Aliyye askeri nizâmına devletini tergîb ve asâkir-i zafer-mü'esser-i Osmâniye'ye taklîden kendi müceddidan bir asker tertîb eylediğini tahrîr ile temeddüh ve bu takrîb binyetmişbeş senesi Sadr-ı A'zam-ı dirâyet-piray Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Pâşâ merhûm maiyetinde olan askerden bir miktârını Nehr-i Râbe karşısına bozduğunu nakl ile râstâyı ve tehaccüc eylediği fi'l-asl Devlet-i Aliyye'nin galibiyetine delâlet ve (el-fazl-ı müşhidet be el-âdâ) beynesiyle Cünûd-u İslâmîye'nin tamam-ı mertebelerde intizâmına şehâdet eder. Hâsıl-ı kelâm iş bu cenkte netîce-i mukaddemât-ı re'y olan nizâm-ı düvel-i Efrencîye beyninde sâha-pirây-ı şûyû' ve husûsan Purusya Kralı olan Frederik ihtirâ' eylediği belki vesile-i şürû' olup habl-i nizâm-ı mâhûde-i askerîsini rabt ve bu sûretle Nemçe Devleti'ne galebe ile Ülkây-ı Silizmayı zabt eyledikte fi'l-asl havf-ı şimşîr-i cünûd-u Osmâni Avusturya Hanedânı'na mûcib-i hayret ve perîşânı iken bir taraftan dahî Prusyalı

(s.33)

zuhûr-u il ve vilâyetlerine ilkây-ı nîrân şer ve şûr edip bu vecle galebe-i devleteyn Nemçeli'ye (kâle'l-kalbü'l-mütehyîr beyne'l-karîteyn) etmekle zarûrî onu dahî tertîb-i askere mecbûr ve tanzîmine muhtâc ve sarf-ı nakdine-i makdûr edip Moskovlu dahî tanzîm ve askerini nihâde-i dârü't-ta'lîm ettiğinden düvel-i sâ'ire-i Avrupa'ya dahî sirâyet ve mecmû'-u düvel-i Efrencîye tertîbine î'tinâ ve dikkat etmekle meclây-ı zuhûrda sûret ve nizâm-ı Avrupa nâmıyla şöhet bulup dâimâ ve

müstemirra Düvel-i Efrancîye sanâyî’-i harbîyeyi-i askerîsine tâlîm ve belki yüz seneden beri hâl-i hazırda dahî küll-ü yevm âzmayîş-i harb ve peygâr ettirmeyi cemî’-i maslahatlarına takdîm edip Devlet-i Aliyye ise yüzelli seneden beri aralık aralık terk-i harbi dustûru’l-âmâl ve bâdî-i reşk-i ihbâ ve iâdî olan nizâm-ı ecnâdî muhtell edip bâ-husûs elliiki târîhinden beri üftâde-i kül-ü pister-i râhat ve otuz sene harb ve kîtâl-ı vâdîlerini terk ve ferâgatla verziş-i kesel ve cebânet-i vûkelâ-i levâzım-ı umûr-u harbîye’yi adem-i mülâhaza ile bâsbayâğı hıyânet edip seksaniki senesinden beri zuhûr ve her yerde mağlûbiyetle âlemi bî-huzur eden seferlerde Asker-i İslâm’dan görülen kusûr ve inhizâm taraf-ı düşmandan müşâhede olunan sebât ve intizâm-ı dağ-zen-i gayret-keşân kulûb-u Ehl-i İslâm olduğundan Sultân Selim selimü’l hilkat ve Hakan-ı Felâtûn-dirâyet zirde-keşîde-i rişte-i tahrîr-i kitâp olacak vechle sarf-ı hazâîn-i himmet ve tertîb-i mâhûde ile î’lâ-i(kelimatullah-ı alyâ) kasdıyla sûret-bahş-ı temşîyet olduklarına bir âlây yeri ve kökü fark etmez sâde-dilân ve belki sûret-i beşerde bulunan takım îtirâz ile itâle-i zebân-ı hezeyân eylediklerinden seksanikiden beri vukû’ bulan hâlet ve bundan böyle cilve-ger-i meclây-ı sûret olan ahvâl-ı mûcibetü’l ibret ve tâ’ife-i mâhûdeden zuhûr eden hezîmet-i manzûr-dide-i vukelây-ı devlet olmuşken tedârik-i mâfâttan gaflet ve iş bu enmûzeci’l î’tibâr icmâlen sahîfe-i beyân-ı kayd ve işâret ve ancak tertîb-i mehâm-ı seferîye ve tanzîm-i ahvâl-i teşettüt meâl-i askerîyeden olan zarûret-i eblaga-i mahzûrat idiği efrâğ-ı kâlıp-ı tahrîr olunmak üzere iken, (hadîs-i dur-u dirâzî-i yılan

(s.34)

hikâyesidir) meâlince rişte-i zer-târ-ı keftâr bu sûretlere incirâr ile(beyt) garazı ve saff ve hatt ve hâlî idi dil-dârın târz-ı lafına düşüp dil oyalandı kaldı.

Mantıkınca pâ-y-i kilik-i nizâz-ı giriftâr-ı hâşâk-ı iksâr ve aralık aralık vukû’ bulan rüsvâyîlikden kalem-i halî’ü’l-a’zâr bu vâdilerde yâve-gûyluğuna mecbûrîyet ile muhtâc-î’tizâr oldu.

BED’-NİZÂMÂT-I ASKERÎ

Asker-i düşmanda nizâm ve edevât-ı harbîyelerine hüsn-ü intizâm-ı cünûd-u Ehl-i İslâm’a mûcib-i haşyet ve inhizâm ve belki maâzallah-u teâla müstevcîb-i inkisâr-ı beyze-i İslâm olacağı nü-mâyân ve muhâfaza-i havme-i İslâm farîza-i zimmet-i ümerây-ı ehl-i imân olup bu ise mukâbele-i bi’l misle muhtâc idiği aşîkâr ve askerimizde olan perîşânî ve tekâsül düşmana mâni’-i tekâbül olduğu

bedîdâr olduğundan askerleri gibi mürettîb-i asker-i âdâdı emr-i lâzım ve esbâb-ı mukâbele-i bi'l misli tedârik-i vâcib ve mühim iken yukarıdan beri âverde-i mûarrız-ı beyân ve iltizâm-gerde-i hâme-i şikeste-zebân olan ahvâl-i cünd-ü bî-nizâm icâb-gerde-i tertîb ve intizâm olduğu muvâfık-ı fetâvây-ı ulemây-ı ümmet ve mutâbık-ârây-ı ukalây-ı erkân-ı devlet olup pâdişâh-ı diyânet-penâh bu emrin vücûbuna vâkîf ve âgâh olmakla derâhim-i meşruâ-i darb-ı sikke-i azîmet ve masraf-ı mübâşeret-i tanzîmine âdây-ı hezâin-i niyet buyurup ancak Devlet-i Aliyye'nin kadîmî ocakları ahâlîsine sanâî'-i harb ve kıtâlî tâ'lîm ve bu vechle perîşân eczây-ı nüsha-i askerî nihâde-i cendere-i tanzîm olursa murâd hâsıl ve lakin dirliklerinin ekserîsi nâ-ehl elinde bulunduğundan tasvîyesi nâ-kâbil olmakla mecmû'u birden ref'le erbâbına tevcîh ve kese-i idâre-i devlet bu sûretle terfîye olunur ise gerçi heyûlây-ı maksûd sûret-pezîr-i vücûd olup amâ kiminin esâmesi âbâ' ve ecdâdından kalmış ve kimi medâr-ı mâaş olmak için satın almış olduğundan bu kadar halkın birden me'yûsiyeti nâr ve iktâ'-i rızıkla mübtelây-ı derd-i fâka olacakları ve belki vesîle-i mahâzîr-i

(s.35)

adîde olması rû-nümâ olup müceddidân tertîb-i cunûd ve ketâib ve bunlara tedârik ve zâif ve revâtibe irâd-ı devletin adem-i vefâsı hüveydâ olmakla idâre-i mâhûd yeniden bir nevî' irâd-ı tedârikine mevkûf idiği aşikâr olduğundan mâadâ efrâ' ve sâil-i harbîyeden olan zahîre ve mühimmât ve tertîb oluncak ocaklara tedârik-i mevâcib ve tâ'yînât-ı usûl-u vâridât-ı mîriyeden senevî yirmibin keseden ziyâde müceddidan irade-i tedârikine muhtâc idiği der-kenâr olup seferler için vakt-i hazırda cem'le lâ-akıl yüzellibin kese akçe mevzû'-u hazîne-i iddihâr ve umûr-u seferîyeye sarf olunmak üzere muhâfazası nezd-i ashâb hazm ve ihtiyâdda muhtâr olduğundan evvelâ himmet-i gûh-endâz-ı mülükâne vâridât-ı merkûmeyi tedârike masrûf ve nazar-ı gayret-i şâhâne mebâliğ-i merkûmeyi mevzû'-u hazîne-i iddihâr etmeye mâ'tûf olduğundan ibtidâ hamr-i tâ'sîr ve ırkî takdîr edenlerden zecrû'l leşâr bin ikişer pâre hamre ve dörder pâre ırkın beher kıyyesine tâ'yîn-i mashûsân zecriye emîni nasbıyla cemi'-i memâlike irsâl-i i'mâl ve îtâ olunan Evâmir-i Aliyye şürût ve kuyûdu tebyîn olunup memâlik-i mahrûsada olan aġnâmdan birer pâre resm-i yapâğı alınmak üzere bir mukâtâ' dahî ihdâs ve birer akçe alınarak fi'l-asl resm-i penbe bir mukâtâ' olup ashâb-ı rehâvet ve adem-i idâreden nâşî-i terk ve ferâġat etmiş iken penbenin beher kıyyesinden birer pâre ve rişteden ikişer pâre alınmak üzere rusûm-u

penbe nâmıyla tanzîm olunan mukâtâ' için Diyâr-ı Osmâniye'ye ümenâ-i ib'as olunup Cezire-i Mora'da hâsıl olur istâkılye tâ'bîr olunan üzümün kıyyesinden ikişer pâre alınarak bir mâlikâne dahî icâd ve dönüm-ü dehân ile bid'at-ı harîr vesâîr muhdes olan sagîr ve kebîr-i mukâtâ'ât-ı cedîde zamâîm-i irad kalınıp Anadolu Eyâleti'nde olan mecmû'-u tımarlar mesârif-ı cihâdiye için habl-ı nizâm-ı cedîde rabt ve mukâtâ'-i mîrîyeden fâîzi on keseden ziyâde olan mukâtâ'lar mahlûl oldukça satılmayıp irâd-ı cedîde idhâl ile refte refte bu makûle irâd-ı cedîd mukâtâ'ları mütezâyid ve fi'l asl memûr olan defterdâr-ı şıkk-ı evvelin umur-u asliyesinden mâadâ irâd-ı cedîdi dahî idârede aczî derece-i istihâleye müsâid olmakla eâzım-ı ricâl-i devletten

(s.36)

birinin kadr-i terfi' ve irâd-ı cedîd defterdârlığı ünvanıyla menşûr-u îtibârî tevkî' olunup umûr-u istibkânın bir şaki ise amel-mânde-gân-ı ricâl-i devletten birine kayd-ı hayâtla ihsân ve bu vechle nâmı mevzû'-u peygûle-i nisyân olan şıkk-ı sâni defterdârlığı irâd-ı cedîde ilhâk-ı ke'sât-ı î'tibâr süllâf-ı sâf-ı nükûdla irhâk olunup kırmızı üst kürküyle dîvâna gitmek vesâîr uzemây-ı devlet gibi yedin çekerek esbâb-ı ihtîşâmı tekâmîl etmek husûsuna ruhsat ve şıkk-ı sânilik hâssı ellibin kuruşa iblâğla reisü'l mâl minnet verilip mesârif-ı tersâneye merbût olup fi'l-asl darb-hâne-i âmire tarafından idâre için mazbût olan mukâtât'nın idâresi dahî havâle olunup kaporasında mîrî hazînesi gibi bir hazîne dahî icâd ve müçtemî' olan emvâl hazîne-i mîriye hazâîn-i enderûn ve darb-hâneye idhâl olunmayarak hıfz için â'dâd olunup hazîne-i merkûmeye senevî ikişer bin kuruş mâaşla bir sergi halîfesi ve bir veznedâr ve defterdâr-ı müşâriylehin mâîyetine zimmet-i halîfesiyle kesedâr ve iktizâsına göre ketebe ve hıdmet-kâr tâyîn-i müstevfâ mâaşlarıyla iğnâ' ve yedlerine berât-ı refâhîyet îtâ olunup sadâkat ve kânûn-u nizâm-ı cedîde riâyet eylemeleri emr ve telkîn ve irâd-ı cedîd tarafından zabt olunan mukâtâtın kalemîyeleri hazîne-i mîriye teslîmi husûsu sebt-i defter tâyîn olunup mukâtâ'ât-ı mahlûlenin muacceleleri mesârif-ı mîriyeye merbût ve cânib-i defterîden irâd ve masraf olunması meşrût iken irâd-ı cedîd tarafından zabtıyla vâridât-ı mîriyeye noksân-ı tatarruk ve bu sûretle hazîne-i bîrûna kesr ve tedennî-i tahakkuk ve iş bu nizâm ibtidâsından beher sene mahlûl ve fâîzi on keseden ziyâde mukâtâ'ât fâîzinden irâd-ı cedîd hazînesinde dâhil-i defâtir-i husûl olan mebâliğ her ne bâliğ olur ise düstûrî'l âmâl irâd-ı cedîd hazînesinden her sene

teslîm-i defter-i şikk-ı evvel olmak meşrû ve sahâif-i defatir-i kanûn-u cedîdde mazbût olduğundan sene-i evvelde doksandörtbin dörtyüz yirmidörtbuçuk kuruluş hâsıl ve iş bu fâizin beş seneliği hesâb olundukta dörtyüzyetmişikibin yüzyirmi buçuk

(s.37)

kuruşa vâsıl olmakla beher sene teslîmi mukayyed-i hezâin-i şürût ve mesârif-i cerâid-i muayyene irâd-ı cedîd hazînesinden rû'yetle mevkûf ve fazla her ne kalır ise senede bir kere defter ile mârûz-u dergâh-ı pâdişâh-ı eflâtûn vukûf olarak hazîne-i irâd-ı cedîdde mahfûz olması defter-i kânûnîyeye mazbût olup seferler vukû'unda müddahar-ı akçe olunmak ve her ne kadar seferler mütemâdî olur ise dâhi akçe tedârîki fikrinden halâsla bel'an mâ bel' sarf olunmak için müçtem' olan dirhem ve dinar mahfûz-u gencîne-i idhâr olunmak husûsu defâtir-i nizâmiyeye tenmîk ve avâsıt-ı saltanat-ı Selîmiye'de vâridâd-ı cedîde yetmişbin keseye reside olduğu tahkîk olunmuş iken bir âlây-ı sersem ve yeri kökü fark etmez sûret-i insânîde olan har-ı lâ-yefhem-i dîn ve devlete hâsıl olan nef'den ağmâz ve müceddidan mukâtâ' ihdâsı ibâdullahı mücib-i mazarrat ve on keseden ziyâde mukâtâ'ları nizâm-ı cedîde zabtı ricâl-i devlete müstevcib-i zarûret değil midir diyerek î'tirâz eylediklerinden erkân-ı devlet maâzâllah-ı teâlâ bu nizâm-ı mustahsene halel-i îrâs eder diye duçâr-ı ızdırâb ve hayret oldukları ukûl-u şeyh ü şâbe ta'lîl-bahş-i mizâc-ı cerh ve tâ'dîl oldu. Sadr-ı A'zam Koca Yûsuf Pâşâ birkaç nefer-i muallem ve Avrupa'nın sanâyî'-i harbîyesine vâkıf adam tedârik ve istishâb ederek ordûy-u hümâyûnla beraber götürdüğünü mâ'rûz-u rikâb kamer-tab-ı sultân İskender cenâb eyledikte pâdişâh-ı eflâtûn-revş ve şahen-şâh arstu-manşek fi'l-asl nâmûs-u devleti muhafazâ akdem-i âmâlleri ve Devlet-i Aliyye'de olan perîşânlığın intizâma tahvîli ilâc-ı netîce-i mukaddemât-ı i'mâlleri olup askerî tâ'îfesinin adem-i râbitası mizâc-ı devlette dârû-hâne-i himmet-i mülûkânedeki terkîb-i cünûd-u muntazama ile ma'cûn-u berfû's saat tedbîr-i mevkûf idiğine havale-i nazar-ı ibret ve istihsâl-i esbâb-ı nizâma ihâle-i lûhâza-i dikkat etmekte olmakla neferât birkaç yüze iblâğ ve levend çiftliğinde iskânla revâtib ve tâ'yînâtı isbâğ ve he'yet-i mecmûa'ları kâld-i kemâl-i taallüme ifrâğ olup hakan-ı zamân nigeş-endâz-ı im'ân ve tenâsüb-ü hareket ve âlât-ı harbîyelerini isti'mâlde sür'atlerine âferîn-fermây-ı

(s.38)

istihsân oldukça bunun gibi bir tâkım asker-i havme husûlde cilve-ker olsa düşman-ı dîne galebe ve zafer bi-inâyetullah-ı teâla me'mûl ve muntazırdır diye müceddidan bir tâkım cünd-u muallim tertîbi irâde ve ocak olmak üzere tahrîr ve tanzîmi katî'-i murâd-ı Hümâyûn idiği Hatt-ı Şerîf-i Hükümet-i Redifle erkân-ı devlete ifâde buyrulduktan uzmây-ı ûlemây-ı millet ve kübrây-ı vükelây-ı saltanat akd-i encümen meşveret edip heyûlay-ı murâd-ı şâhâneye bu vâdide hey'et verdiler ki Devlet-i Aliyye'de iş bu sûrette muallim bir tâkım asker-in vücûdu elzem olmakla şimdilik onikibin mikdârî tahrîr ve irâd ve masrafı tedkîk olunarak mümkün olabildiği mertebede teksîr olunmak tâbîat-ı maslahattan idiği hüveyda ve hîn-i iktizâda Serdâr-ı Ekremler mâiyetiyle irsâl olunduktan düşmana mukâbeleye kudret-i minzâr-ı imkânda sûret bulacağı rû-nümâ olduğundan mâadâ bizim kadîmî asker kış gelmezden mukaddem reh-rev-i tarîk-i idbâr olacakları bi't tecrübe mâlûm ve serdârlar müşt-âde-i tenhâ-nişîn peygûle-i muhâtıra olmaları sâbıkları delâletiyle meczûm olup bu tertîb olunacak asker-i muntazamanın dâire-i me'mûriyetlerinde sâbit kadem-i merkez-i sebât ve karâr ve sayf ve şitâda me'mûr-u mâiyetleri oldukları zâta tebaîyetle biraz da dâmân-ı kâr-zâr olacağı aşikâr ve yollarda silâh ve bisâtlerini satmayarak şâkîü's silâh âmâde-i harb ve peygâr duracakları bedîdâr ve müceddidan tertîble bir ocak ve kavânîn-i kadîme-i Devlet-i Aliyye'den hurûc etmesi mülâhazasını mebnî bostânyân-ı hassa ocağı ilhâk ve bostancı tüfenkçisi nâmıyla kapıcıbaşı ağalarından bir ağâ ve irâd-ı cedîd defterdârlığı ocak nezâreti ilâvesiyle sermâyedâr-ı îtilâ olması nez-dâr-gân-ı saltanatta karâr-gîr-i ittifâk olup zâbitâneyle beraber bin altıyüz iki neferden ibâret oniki bölük olarak bir orta sûret-pezîr-i temşiyet olmakla numûne olmak üzere □bir orta evvelâ levend çiftliğinde tanzîm ve mâadâsı irâdî bulundukça iktizây-ı mahale göre tamâmı veyâhûd nısfî olan sekizyüz nefer ile Rumeli ve Anadolu'da münâsib mahallerde tertîbi tasmîm olup ocak nezâreti irâd-ı cedîd defterdârlığıyla Mustafa Reşîd Efendiye tevcih ve çiftlik-i merkûm kethüdâsı Velî Ağâ kapıcıbaşılıkla ağâ nasb olunup

(s.39)

onikibin kuruş senevî mâaşla hemyân-ı taayyüşü terfi' olunduktan sonra ocağa bir kâtib tâyîniyle senevî dörtbin kuruş mâaş vermeye yâr-ı meşrûkiye olarak yedi nânla murâd-ı mâaşî tertîb ve senevî bin kuruş ve yevmîye iki çift etmekle kâtib-i

mezbûra iki yamâk ve beşer yüz kuruş ve ikişer çift etmekle iki nefer-i muharrer neferât-ı ocak tertîb olunup ve oniki bölükten îbâret olan levend çiftliği ortasına senevî dörtbin kuruş ve yevmîye on çift nânla bir binbaşı tâyn ve bin ikiyüz kuruş ve beş çift nânla bir topçu başı ve nısfî ile çavuş ve sekizyüz kuruş ve dört çift nânla bir arabacıbaşı ve nısfıyla çavuş ve beşyüz kuruş ve iki çift nânla bir cebecibaşı ve nısfıyla çavuş ve altıyüz kuruş ve iki çift nânla bir mehterbaşının maslahat-ı mâîşetleri tehvîn olunup oniki bölüğün altısı yemîn ve altısı yesâr ve her birine biner kuruş ve dörder çift etmekle birer âğâ-ı alem-efrâz-ı îtibâr ve beşyüz başlıktan sağkol ve solkol âğalıkları yedişer yüz ellişer kuruş ve üç çift nânla birer mülâzıma îtây-ı menşûr-u servet ve yesâr kalınıp ve her bölüğe bir yerine beşer yüz kuruş ve üçer çift nânla oniki bölükbaşı mensûb ve her bölükbaşıya ikişerden dörtyüz kuruş ve ikişer çift nânla yirmidört mülâzım nâil-i matlûb olup ve senevî üçer yüzellişer kuruş ve ikişer çift nânla ve oniki âlemdâr-ı râyet-keş-i iftihâr senevî üçeryüz kuruş ve ikişer çift etmekle on nefer-i dilâver çavuşlukla kâm-kâr olduktan sonra beş vaktî cemâatle kıyâm ve bir köy risâlesinde tâ'lîm-i âkâid-i dînîye lâzıme-i gazât-ı İslâm olmakla her bir bölüğe imâm yevmîye seksen akçe ile hıdmet-i merkûme için be-kâm ve oniki bölükte onardan yüzyirmi nefer-i onbaşı olarak yetmişer akçe ile silâh-pûş-u neyl-i merâm ve yevmîye altışar akçe ile bin seksan nefer-i dilâver dâhil-i defter-i nizâm olup her bölüğe bir top verildikten sonra yetmişsekiz akçe ile on iki nefer-i top ustası ve altmışaltışar akçe ile oniki top halîfesi ve her bölüğe sekiz neferden doksanalı topçu neferâtı

(s.40)

ellisekizer akçe ile me'mûr ve on iki nefer-i toparabacı halîfesi almışaltışar akçe ve beşerden altmış nefer-i arabacı neferâtı altmışar akçe ile mesrûr ve sekiz nefer-i cebe-hâneci ile iki nefer-i karakollukçularına altışar akçe ile verilmek defâtir-i nizâmîyeye muharrer ve mestûr oldu ve dört nefer-i zurnâ-zen ve nakkâre-zen tabl-zen ve zil-zen başlılara doksanar ve □birerden dört nefer-i mülâzımlarına yetmiş sekizer ve her bölükde birer sûne-zen birer tabl-zenden yirmidört nefer altmışar akçe ile usûl-u mehter-hâne âmâlleri seyr-i âhenk ve bölüğe altışardan yetmişiki nefer-i karakollukçu ellişer akçe ile ve her bölüğe ikişerden yirmidört nefer-i sakâ me'mûr-ı irvây-ı asâkir-i cedîde-i sultân-ı âsumân örnek oldu. Defâtir-i irâd-ı cedîdde tedvîn ve sağ ve sol neferâtını temyîz için mâî ve kırmızı çuka nim-ten ve başlarına berata ve

ayaklarına potur ile hey'etleri vesâîr esliha ve sûvar kıtafetleri rakam-zede-i hâme-i tebyîn olunup hırbalı birer tüfenk vesâîr tahsîs olunan âlât-ı cenk ibtidâ-i atâ' ve senede bir tâkım libâs verilmek şartı defâtir-i kânûna sebt ve imla olunup tüfenk-endâz neferâtı yoluyla onbaşı ve çavuş ve âlemdâr ve bölükbaşı tâbîr olunur yüzbaşı mülâzımı ve bâ'de yüzbaşı olmak meşrût ve yüzbaşılıktan yemîn ve yesârdan herhangi kolda ise ol tarafta beş yüzbaşılıktan ibâret olan ağâlîğa mülâzım ba'de ol kolda ağâ olmak silsile-i tarîka merbût olup ondan sonra ocak kethüdalığı ve binbaşılıkla vâsıl-ı derece-i imtiyâz ve kâbîliyeti olduğu sûrette ocak ağâlîğı rütbesini ihrâz-ı nigâste-i sahîfe-i cevâz kalınıp ba'zı ilel ve eskâm yâhûd esirlik takrîbiyle zaaf-ı bünye ve endâm zuhûruyla tekâüde iktisâb-ı liyâkat ve âmel-mandelik meclâsında ibrâz-ı sûret edeneler bulunduğu rütebenin muayyenatı sülûsî ile mütekâüd ve cenkte mübtelây-ı cerâhat ve bahadırılığı mülâbesesiyle muattal-sâz-ı mâdde-i kuvvet olanlara nisfi sülûsânî ve belki tamâmı ve cevher-i celâdetine göre dehâz yada mâaş tekâüdü mütezâid olmak husûsları tanzîm vesâîr kavânîn-i sahâîf-i defâtir kânûn-u cedîde terkîm olundu Devlet-i Alîyye'de cedîd bir asker yetiştirmek mertebe-i vücûbda olduğu takdîrce

(s.41)

Devlet-i Alîyye'nin îrâd-ı kadîmîsi mesârîf-ı hâlîyyesine gayr-ı vâfî olduğu ecden asâkir-i cedîdenin mesârîfına kâfî îrâdının tanzîmi lâzîme-i hâlden olmakla fî-mâba'd mukâtaâtın zuhûr eden mahlûlâtından on kese fâîzinden ziyâde olanı cânib-i mîrîde tevkîf ve taraf-ı mîrîyeden idâre ve ilzâm ve hâsılâtı asâkir-i cedide mesârîfına sarf olunmak ve Anadolu Eyâleti'nde olan tımârât tamâmen cânib-i mîrîden zabt kalınmak misilli vukû'atta mâddenin sebep ve hikmetinden fâ'al bir tâkım-ı câhil bu vaz'ı zulm-u sarîh add etmişler ise de hüdâvendgâr-ı şehîd büğüne re'y ve ictihâdda zulemden ba'îd olduğu erbâb-ı re'y-i sedîd indinde zâhirdir.

SEBEB-İ ZABT-I TIMÂRÂT-I EYÂLET-İ ANADOLU BE-TARAF-I OCAK-I CEDÎD

Ez-cümle Anadolu tımârâtının îrâd-ı cedîde zabtı husûna bâdî-i eyâlet-i merkûme tımârlısı tamâmen İsmâ'îl Kıl'ası muhâfazasına me'mûr olup ashâb-ı tımâr birer takrîb-i vilâyetleri tarafına firâr etmeleri ve kimisi âlây beyini itmâ' ederek cüz'i-i illet ve bahâne ile izn olup gitmeleriyle kıl'a-ı merkûme-i mustahfazden hâlî kaldıkta düşmanın şiddetle muhâsarası vukû'unda kıl'a-i mezbûre muhâfızı

tarafından feryâd olundukça Anadolu gibi kuvvî'l-iktidar eyâlet mevcûd-u maiyeti iken böyle feryâd ancak havf ve vâhîmeden iktizâ eder misilli muamele olunmakta iken kıl'ayı hîrbâ-i düşman istîlâ eyledikte derûn-u kıl'ada mevcûd askerî ekserîsi mukâbele-i âdâda telef ve bakîyesi kayd-ı esirre giriftâr oldukları sultân Selîm-i merâhim-şiyemin mâ'lûmları oldukça şühedâ ve üserânın mikdâr ve kemmîyeti mâ'lûm olmak için vakt-i mesâliheye kadr-i Anadolu aklâmından tımâr ve zeâmet tevcîh ve ihsân olunmasın zirâ ehad-ı hümâ âhire zulem eder diye Hattı-Hümâyûn'larıyla men'-i tevcîh buyurmaları kemâl-i rahimlerinden olup ba'de'l mesâlihe ashâb-ı tımârın cümlesi hayatta ve memleketlerinde istirahatta oldukları nümâyân oldukça üzerlerinde olan tımârları îrâd-ı cedîde zabt olunduğu nefsü'l emrde mahz-ı adâlet ede.

BED'-NİZÂMAT-I TOPHÂNE-İ ÂMİRE

(s.42)

Devletlere küre-i top-u pür-âşûb ikrâ'-i âlât-ı muhâsemât ve hurûb olmakla tanzîmi ber emr-i mendûp ve belki resîde-i derece-i vücûb iken biraz vakitten beri ihmâl ve topçu ocağına iktizâ eden topların î'mâline bâdî-i ihtilâl olduğundan mâadâ beyne'd düvel nev-i icâd-ı âlât-ı harbîye ihtirâ'na îtinâ-i kâ'idesi düstûr'îl âmâl olup herhangi müceddidan bir âlâta dest-res-i ihtirâ' ve hasmıyla meydân-neverd-i hısâm ve intizâ' olur ise taraf-ı muhterâ' gâlip ve dest-bürd-ü muzafarâneyi câlib olageldiği meşhûd ve düşmanlarımız top ve tüfenklerini kavâlib-i mütenevv'yeye ifrâğ ve fenn-i âteş-bâzîde san'atlarını derece-i kemâle iblâğla ne işler kestikleri ve ne havalarda savurup estikleri minzâr-ı muâyenede rû-nümûd olmuş iken tanzîm-i mezkûr bir kimsenin hâtırına dahî hatûr eylemediği pâdişâh-ı eflâtûn-şuûru köşe-nişîn-i uzlet oldukları hengâm-ı bî-ârâm ve huzûr ve vakt-i mukadderde tanzîmine mecbûr etmiş idi. Hatta ol esnâda icâd-ı envâ'-ı kavârî' ve a'dâd-ı levâzım-ı mârek ve masârî'-i ifâde için ifrâğ-ı kalıp te'lîf ve isâğa-i kâlbüd-ü tasnîf buyurdıkları risâle-i bî-nazîr-i müşrif-sâz nazar-ı mütâlâa-i abd-i fakîr oldu. Akdem-i mü'esser-i azîmetü'l mefâhirlerinden mâdûd olan nizâm-ı mâhûd nihân-hâne-i zamîr-i Hümâyûnlarında mestûr ve mevcûd olduğundan inikâd-ı sulhden sonra hacile-pirây-ı zuhûr ve ittifâk-ârâ ve istihsân-ı erbâb-ı şûrâ ile evvelâ cebehâne-i âmire ocağına kıyâsa bir nevî'-i ihsân ve tertûb-ı levâzım-imrânına havale-i nazar-ı im'an buyurulup topçu başılara serâsere kaplı samûr üst kürkü iksâ vesâir esvâb-ı dîvânîyede uzemâ ile suretyâb-ı

î'tila olarak sermâye-i nüfûz ve î'tibârı tahsîl ve senevî otuzbin kuruş mâaşla ve yevmîye seksen çift nân-ı azîz ve yirmi ve kıyye-i lahm-ı ganemle mübâdî-i refâhî tekâmîl olunup ricâl-i devletten bir nazır senevî yedibin beşyüz kuruş ile iktisâb reisü'l-mâl-ı müesser ve hevâce-gândan bir kâtip altıbin kuruşla iktirân-ı sermâye-i tefâhir eyleyip yedibin beşyüz kuruş ve otuz etmek ve sekiz ve kıyye-i lahm tâyîniyle ocağa bir kethüdâ ve çorbacılarından birinin vazîfe-i muayenesine senevî bin beşyüz kuruş ve yevmiye on iki çift etmek ve üç ve kıyye-i lahm zammıyla

(s.43)

bir kethüdânın dâire-i mâaşları tevsî' ve yine çorbacılarından biri ratibe-i muayenesinden başka bin beşyüz kuruş ve sekiz çift nân ve iki ve kıyye lahmle çacuş ve yediyüzelli kuruş seneviyle bir neferi çuka-dârlığına hilât-pûş olmakla kadr ve îtibârı terfî' olunduktan sonra yirmibeş orta tertîb ve levâzım-ı îtibâr ve mâîşetleri tanzîmle ocağa yazılmaya isticlâb-ı esbâb-ı tergîb olunup herkes yazılmaya hevesle birbirlerine müsâbaka-nümây-ı gayret oldular her ortaya ikişer kıyye-i lahmle dörder çift nân ve senevî mâaş olarak biner kuruş ihsânıyla birer çorbacının tâs-ı âmâlleri müreffeh-i iltifât ile ser-şâr ve her bir ortaya yüzyirmişer akçe ile birer odabaşı kalensöve-pûş-u îtibâr ve yüzer akçe ile birer vekîl-i harc ve doksan beşer akçe ile birer âlemdâr-ı râiyet-keş-i iftihâr kalınp dört sür'at ve ikişer abûs ve şâhî ve balımızdan mürekkep her bir ortaya onar top-u müretteb olmakla her bir topa doksanar akçe ile birer top ustası ve altmışar akçe ile birer yamâk sûret-nümây-tâ'yîn ve her ortada elli akçe ile bir aşcı-ı nihâde-i ser-kânûn-u gâm ve altışar akçe ile birer baş karakollukçu kefce-i berdûş-u ikrâm ve kırk beşer akçe ile birer nefer-i sakâ pür-sâz-ı kırbâ-i merâm ve otuzar akçe ile her bir ortaya on beşer karakollukçu dâmen-i berzede-i tathîr-i kadr ve berâm ve ancak ağâ odası yirmi nefer-i karakollukçu ilâvesiyle imtiyâzı nüvişte-i defâtîr-i nizâm oldu.

NİZÂMÂT-I TÜFEK-ENDÂZ-I OCAK-I TOPÇU

Saff-ı cenklerinde sür'at toplarının istî'mâlini mülâhaza ve resm-i hazm ve ihtiyâta riâyete icâb-ı tahsîl-i esbâb-ı muhâfaza etmekle her bir sür'at topuna onar nefer-i piyâde-i tüfenk-endâz tahrîrini iktizâ ve dâimâ me'mûr oldukları topu hurrâset için tertîble pâ-ber-câ ettikten sonra altmışar akçe ile birer nefer-i topçu-u tüfek-endâzı ustası ve kırkar akçe ile bir nefer-i yamâk ve yevmîye otuzar akçe ile

sekiz nefer-i tüfenk-endâz her bir sür'at topu neferâtına ilhâk olunup tüfek-endâz-ı neferâtı her ne kadar ortalarına mensûp ve buldukları top ortasının yoldâşlarından

(s.44)

mahsûb iseler dahî beşyüz kuruş mâaşla üzerlerine bir tüfekçibaşı tâ'yîn ve cümlesine irâe-i sûret-i tahliye ve temliye ve fenn-i tüfenk-endâzîde iktizâsına göre terbiye eylemesi husûsu tâlîm-nâmelerde tebyîn ve ortaldan mâ'adâ tophâne hıdmetleri karakollukçu tahrîrini iktizâ etmekle doksan akçe yevmîye ile bir nefer-i sirâcbaşî mâiyetine yirmişer akçe ile otuz nefer-i karakollukçu tertîb ve onar akçe ile yirmi nefer-i mülâzım ilâve olunarak elli nefere iblâğı tasvîb olunup bu sûrette her bir orta maa-zâbitân yüz ellişer iki nefere resân olmakla yirmi beş darbından dörtbin elli hâsıl ve ağâ ortasının yirmi neferden ziyâdesi ve ellibir nefer-i karakollukçu dörtbinyüzyirmi bire vâsıl olup evvel emrde bu kadar ile iktifâ ve inşâallah-u teâla elli orta ve belki dahâ zîyâdeye iblâğı tasmîm-gerde-i pâdişâh-ı eflâtûn-ârâ olup fî-mâba'd taslakçı nâmı vesâir esâmi ile esâmesiz kimseye topçu itlâk olunmamak ve ancak hey'et-i mahsûsalarında olan neferât-ı topçu nâmıyla zebân-zed-i iltifât olunmak bâ-Emr-i âli irâde olunup topçu ocağı Devlet-i Alîyye indinde makbûl ve yüzlerinden nice işler görülmek me'mûl ve tarz ve kıyâfetlerine elbâs-ı hüsn-ü sûret ve kâmet-i îtibârlarına iksây-ı câme-i husûsîyyet istisvâb-gerde-i ârâ-i ashâb-ı ukûl olmakla çorbacıların bol yüklü şemseli kaput hil'at-ı îtibârlarına tırâz ve odabaşılar ile vekîl-i harc ve aşçı ve âlemdâr-ı yeşil çuka serhâdlılar ile mümtâz ve top ustaları gevgez ve arkaları fustuki çuka nimtanlar ile kisve-pûş-u î'zâz ve neferât-ı yeşil ve tüfenk-endâzların mebnleriyle sûret-nümây-ı imtiyâz ale's-sevîye mâî çuka potur ile başları kırmızı fes ve üzerine İstanbul-kârî pûşî pûşişle ser-firâz olmaları mirâyây-ı irâdeden rû-nümûn ve neferât-ı eskilikle turuk-u sâire gibi fakat el-akdem fe'l akdem kâ'idesine riâyetle kudemâsı ihtiyâr ve bu emr-i lâzımü'l ihtimâmın nizâmına halel-i îrâs edeceği aşikâr olmakla isti'dâdın kademe-i tefevvuki ocağın akdem-i şürût ve nizâmı olduğundan eski bulunan iktidâr-ı meşhûd dide-i nazâr olur ise tevcîh ve olduğu sûrette mâ-dûnundan liyâkat-ı zâtîyesi

(s.45)

olana verilmek düstûr-u âmâl olup neferin yolu odabaşı olmak ve ondan mâ-fevkine ve savl bulmak iken odabaşılık ise adem-i tehhül ile meşrût ve silsile-i tarîkleri tecerrüde meşrût ve müteehhil olan neferâtın terakkî-i râtibeden

mahrûmîyeti habl-i metîn-i nizâma merbût olduğu î'lân ve eyyâm-ı hazırda kışlalarda ikâmet ve tâlîm ve taallümle kesb-i mahâret eylemeleri emr ve fermân olunup her gün vakt-i taallümde mevcûd ve nâ-mevcûd vaz'-ı enâmil-i kitâbetle mâdûd olmak için beşyüz kuruş maaşla iki kâtib yoklama hıdmetine muvâzıb oldu. Topcu ocağında zirve-i şeyhûhete tesâüd ve amel-mandeliği îcâb-ı tekâüd eder ise kethüdâ yüzyirmi ve çorbacılar seksanar akçe ihsân ve neferâtı yevmîye-i muayinelerinin nısfına kadar ber vech-i tekâüd kürklerden verilmek fermân olunup eyyâm-ı muhârebede sükût-u a'zâya mübetelâ ve kâr ve kesbe adem-i iktidârı ru-nümâ olanlar nısfından ziyâde ile kayd-ı zarûretten bî-niyâz ve eyyâm-ı kâr-zâr ve hengâm-ı harp ve peygârda ibrâz-ı sûret-i şecâat ve izhâr-ı gayret ve besâlet edenler haklarında vazîfe-i muayenesinden fazla terakkî verilmek dahî mukayyed-i sahîfe-i cevâz olup tekâüd husûsunda ricâ ve şefâat mugayyer-i kavânîn-i cedîde-i devlet olduğundan teccüs-ü liyâkat-ı nâzır ve ağâ ve kâtib ve kethüdâyâ vazîfe-i zımmet olmakla sâir ocaklar gibi ashâb-ı ricânın hâtırına riâyet ve liyâkat-ı zâtiyesi olmayanlara tekâüde ruhsat beytü'l-mâl müsellemine bâ's-ı telef ve izâat ve hîn-i iktizâda seferde bir işe yarar nefer bulunmamaya sebep ve illet olmakla vukû'unda mezbûrlar muâtib ve belki mazhar-ı siyâset ve gazap olacakları tefhîm ve topcu ocağında kırk eşkinci ve kırk tekâüd ûlûfesi alınıp satılmamak için Evâmir-i Alîyye terkîm olundu tekâüd ihtiyârına rütbesinden iki akçe inâyet her nekadâr olur ise muktezây-ı kânûn-u devlet olup ancak haklarında ibrâz-ı sûret-i mürüvvet bâ's-ı tezâyîd-i îtibâr olmak mülâhazasıyla zükûr ve inâsdan kalan eytâma mahlûlun sulasî kürkünden îtâ olunarak simât-ı devlet-i min'âmdan sukâta çin in'âm olmaları cümle-i muhsinât-ı nizâm ebedi'l-kıyâmdır.

NİZÂMAT-I OCAK-I SÜVÂRÎ-İ TOPÇU

(s.46)

Bâ'zı irâde olunan mahallere acele îsâl ve tesrîb ve her ortaya bir toptan yirmi beşer süvârî topuna mûcib-i tertîb olmakla her bir topa on ikişerden üçyüz süvârî-i serdengeçti topçu tahrîr ve terkîm ve her bir ortaya on ikişer nefer ile birer top tevzî' ve taksîm olunup üzerlerine süvârî-i topcu serdengeçti ağası nâmıyla bir baş senevî bin kuruş ve iki ve kıyye-i lahm ve sekiz çift nânla müktesîb-i vüs'at-ı mâaş ve bir nefer baştopustası bir nefer-i süvârî-i âlemdâr senevî beşer yüz kuruşla alem-efrâz-ı refâhîyet intiaş olup yüzyirmi akçe yevmîye maa-kisve-i bahâ ile yirmi top ustası

mülâzımları zeyn-nişîn-i tekâver-i merâm olup her topa on neferden ikiyüzelli serdengeçti süvârî topçu âverde-i kalem-i tertîb ve tahrîr ve yetmiş akçe yevmîye ve dört usta-i müstevfî tâyînâtla han-ı lezîzü'l nevâl-i Devlet-i Alîyye'den dil-sîr oldular ve gâyet tevânâ olarak gâlî bahalar ile her bir nefere birer bâr-gîr iştirâ ve râkiben top istî'mâli ve esnây-ı taallüm-ü kâr-zârda ibtizâlî için îtâ olunup tımârlarına dikkat ve ihtimâm ve yem ve savllerine havâle-i baytara-i ikdâmla muhâfaza ve tekâsülden nâşî kazâ-zede olmak ihtimâli olur ise tazmîn ettirileceğini mülâhaza eylemeleri tenbîh ve tefhîm ve küll-ü yevm-i tâ'lîm ve taallüme mahâret ve tahsîl re'isü'l mâl haz ve san'at eylemeleri ta'lîm-nâmelerinde terkîm olundu. Merhem-i sâyi-i cerhî-i ocağa cerrâh tâ'yîni iktizâ etmekle lede'l ihtiyâr haysîyeti zâhir ve aşîkâr olarak beş nefer-i cerrâh ihtiyâr ve sâni ve hâmis ve sâlis yollarıyla sâni olmak merbût-u silsile-i îtibâr olup yirmi kuruşdan birer buçuk kuruş tefâvütle ondört kuruşa dek şehriye tertîb ve yevmîye bir kıyye-i lahm ve dörder çift nân tâ'yîniyle cümlesi tatyîb olup cerrâh-ı evvel yarım kıyye-i lahm ve iki çift nân ziyâdesi ile temyîz ve iktizâ eden kir-pâs-ı cibâyer vesâir edviyeye dâ'ir eşyâ nâzır tarafından verilmek üzere hil'at nizâmları tatrîz olundu.

NİZÂMÂT-I OCAK-I TOPARABACIYÂN-I PİYÂDE

Top-hâneye muttasıl ziynet-bahş-ı sâhil olan kışlalar müceddidan bünyân ve dest-yârî-i himmet-i mülükâne ile mâmûr ve âbâdan olup arabacılar ocağı topculara yamâk ver biri

(s.47)

birinden adem-i infikâkın luzûmu mûcib-i iltihâk olmakla mahalleri tebdîl ve bana buyurulan meştây-ı mezbûre nakl ve tahvîl olunup gerdiş-gerdûn muktezâsınca nizâmlarına hâle-i tareyân ettiğinden nesâk-sâz-ı umûr-u devlet pâdişâh-ı Aristo-dirâyet müceddidan tertîb ve tanzîmine havâle-i nazar-ı himmet buyurup beş arabacı ortası râbîta-pezîr-i temşîyet ve tâ'lim-nâmeleri mûcibince gerdûne-keş-i hîdmet oldukları yirmibeş topçu ortasına kifâyet edeceği zâhir olmakla arabacılar da hî nezâret-i Mustafa Reşîd Efedî'ye mütezâd-ı manzûme-i me'mûriyet olduktan sonra tekâsülü olmadığı sûrette hayâtta oldukça azl olunmak üzere arabacıbaşılık bir âdama tevcih ve senevî onbeşbin kuruş ve yevmîye on kıyye-i lahm ve kırk çift nânla terfiye kalınip hevâce-gândan bir kâtib senevî dörtbin kuruş ve yevmîye beş ve kıyye-i lahm ve yirmi çift etmek ile vâsıl-ı eazz-ı mutâleb olup ocağa bir kethüdâ kâtib mikdârı

mâaşla kâm-revâ ve bir kethüdâ yeri çorbacılık tâ'yininden fazla yediyüz elli kuruş ve iki kıyye-i lahm ve sekiz çift etmekle nâil-i iksây-ı mütemennâ olup çorbacılık irâdından başka yediyüz elli kuruş ve iki kıyye-i lahm ve sekiz çift etmekle bir çavuş resîde-i ser-menzil-i âmâl ve mürettib olan beş ortaya yediyüz ellişer kuruş ve ikişer kıyye-i lahm ve sekiz çift nânla bir çorbacının tas-ı emnîyesi mâl-a-mâl olup her bir ortaya birer ortabaşı doksanar akçe ile hücre-pirây-ı iftihâr ve yetmiş akçe ile bir vekil-i harc-ı pür-sâz kılar-ı îtibâr ve altmış akçe ile birer bayrak-dâr-ı alem-efrâz zifâh ve yesâr olup her bir ortada yirmi nefer-i toparabası halîfesi altmışar akçe ile tatyîp ve mâiyetlerine otuzaltıdan kırk akçeye varınca ikişer akçe tefâvütle beşer neferden yüz arabacı tertîb olunduktan sonra her ortada bir işçi altmış akçe ile matbah-ârây-ı refâhiyet ve kırk akçe ile birer başkarakollukçu çeper-i üst bend-meyân-ı mefharet ve kırk akçe ile birer sakâ-i kırba-berdûş-u memnûniyet olup her bir ortaya on nefer-i karakollukçu tahrîr ve yirmidörder akçe ile uyûn-u âmâlları tenvîr olundu. Bu sûretle her bir orta neferâtı yüzotuz yediye îsâl

(s.48)

ve yevmîyeleri beşbin dörtyüz on akçe olmak üzere taht-ı nizâma idhâl olunup hey'etleri topçular gibi sâireden temyîz ve libâs-ı mahsûs ile sûret-nümây-ı tâ'zîz olmaları tasmîm ve çorbacıları bol yüklü gevgez çuha-i ferâce ile tevsîm ve odabaşılar ile vekil-i harc ve bayrâk-dâr ve aşçılar mor çuha-i serhad-eliyyer ile kisve-pûş-u tekrîm ve arabacı halîfesi yeşil ve neferâtı çuka-i nîmten ile kıyâfet-gîr olmaları tanzîm ve karakollukçu neferleri çuha ve nîmten ve mâî çuka-i pötür ve kırmızı fes üstüne siyah puşî-pûşîşi tâ'lîm olundu arabacı ocağının hıdmeti ve neferâtının farîza-gerden-i ubûdiyeti mücerred toparabacılarını idâreden ibâret ve müceddidan araba inşâ ve tâ'mîrlerinde lede'l-iktizâ âhirden istiğnâ için tahsil-i san'at ve edây-ı hıdmette tekmîl-i madde-i kudret olmakla araba koşmaya sâid-i mahâreti teşmîr ve lede'l hâce koşmaları tâ'mîr için lâzım olan sanâyie verzişle tetmîm-i mübteğây-ı me'mûriyet ve top-keşân-ı bâr-gîrlerini âhir hıdmette istihdâmdan mübâadet ve timârlarında tecvîz-i tehâvün ve kusûr ve yem ve yiyeceklerinde izhâr-i tekâsül ve fütûrdan mücânebet eylemeleri meşrût ve sehâif-i defâtir-i kânûniyeye mazbût oldu. Ver her bir ortada dörder marangozdan yirmi dülger ve ikişer sirâc ve ikişer çilingirden yirmi nefer ve dörder nalbanddan yirmi nefer-i üstâd-ı pîr-perver yevmîye altışar akçeden üçbin altıyüz akçe ile dâhil-i defter

olup arabacılar ocağına dahî karakollukçu tahrîri iktizâ ve yetmiş akçe ile bir başkarakollukçu ve yirmişer akçe ile dokuz nefer-i karakollukçu tertîbini ilcâ eyledi.

ZİKR-İ TAHRİR-İ SÜVÂRÎ-İ TOPARABACI

Arabacıların piyâdesi topçuların piyâdesine tâbî' ve mülâzım ve süvâri topçulara süvârî-i arabacı tahrîri dahî lâzım olmakla her bir topa sekizer nefer-i süvâri arabacıdan tertîb ve doksan akçe ile yedi nefer-i süvârî arabacıdan terkîb olunup üzerlerine beşyüz kuruş maaşla bir baş halîfe tâ'yîn ve dörtyüz kuruş maaşla bir neferin baş halîfe mülâzımlığına berât-ı îtibârî tezyîn ve süvâri bir topla bir cebe-hâne arabasını

(s.49)

Î'mâl husûsunu tâlîm-i lâzîme-i hizmetleri idiği tefhîm ve telkîn olundu

ZİKR-İ NİZÂMÂT-İ DÖKÜM-HÂNE-İ TOB-HÂNE-İ ÂMİRE

Top isâgasına tahsîs olunan neferât-ı had-ı îtidâli güzâr ve bakılmayarak doksanüç neferin yevmîyesi dörtbin sekizyüz akçeye iblâğla beytü'l mâl müsellimine icâb-ı hasâr ettiğinden mâadâ ekserî nâ-ehle tevcîhle üftâde-i dest-i hebâ olarak külliyyen nizâmları muhtell-i hizmetleri muattal olmakla tashîhine İrâde-i Alîyye taalluk ve nezd-i evliyây-ı umûrda tenkîhin luzûmu mütehakkik olduğundan dökücübaşya senevî beşbin kuruş maaş ve kethüdâya bin beşyüz ve sekizinci halîfeye bin kuruş senevî medâr-ı intiâş tâ'yîniyle terfî ve bir nefer-i fırın halîfesine yüz akçe yevmîye ve üç dest-gâh halîfesine doksanar ve bir nefer-i burgucu seksan beş akçe ile üç nefer-i tapacıya doksan akçe tevcîh olunup üç nefer-i meremmetçiye yetmişer akçe dokuz nefer-i kefçe-gîrlere altmışar ve onsekiz nefer-i dökücüler kırkar akçe ta'yîn ve iki nefer-i fırıncının altmışar akçe ile ve bir nefer-i çilingir ve teymûrunun otuz ve üç nefer-i ocakçının onar akçe ile esbâb-ı mâîşetleri tehvîn olunmakla adedleri kırk dokuz tenzîl ile kalıp îtidâle ifrâğ ve sebîke-i yevmîyeleri rihte-i kâlbüd-ü nizâm olarak ikibin üçyüz yirmibeş akçeye iblâğ olunup silsile-i tarîkleri ve dökücü başılığa dek vech-i meşrûh üzere merbût iken adem-i kâbiliyet mûcib-i te'hîr ve lede'l imtihân (yirmi'l-recül o yehân) Kazîyyesi haklarında netize-pezîr olup izhâr-ı san'atla isbât-ı istihkâk ve liyâkat meşrût oldu.

ZİKR-İ NİZÂMÂT-I BARUT-HÂNE-İ ÂMİRE-İ SELÂNİK VE GELİBOLU ve İSTANBUL ve TÂ'MİR-İ BİNÂY-I İSTANBUL

Kurûn-u evvelde muhâseme-i kuvvet-i bâzû ve tîğ ve teber ve senân ile olur biter iken şecâat ve besâlet-i vesile-i galibiyet ve zafer olup yediyüz altmışaltı sene-i hicrîyesinde Cermânyâ ahâlîsinden bir râhib barutu icâd ve bu takrîble madde-i şecâati ifsâd eyledikten sonra Rüstem zâl elinde tabanca bulunan endek-sâle bir tarîkle mukâbele-i mahâl olduğundan

(s.50)

Î'mâl-i barut herkese nasb-ı ayn-ı rağbût ve ancak zafer ve ser-firâzı barutla icrây-ı âteş-bâzıya mevkûf idiği şahideyn-i muayene ve tecrübe ile nuvişt-i kabâle-i sübût olmakla her devlet barutlarını tenkîhe-i sarf-ı nakdîne dikkat ve top ve tüfenk vesâir alât-ı cenk tanzîmine bezl-i mâ-melek-i kudret edip barut maddesi sûret-pezîr-i ciyâdet ve nihâde-i gırbâl-ı nikâhet olmak nazâr-ı devlet üzere lâzıme-i zımmet iken öteden beri Selânîk ve Gelibolu ve İstanbul barut-hânelerini her birine nezâret nâmıyla ricâl-i devletten biri mansıb olmak üzere mevsûl ve gûyâ ihtimâm ve dikkatle luzûmu mertebe-i barut mâ'mûl olup nice zamân seferlerin inkıtâ'ı ve etvâr-ı bedevîyyetin irtifâi hasebiyle esbâb-ı cihâdiye tedârikinde olun kusûr-u î'mâl-i barut maddesinde dahî zuhûr ederek emâkin-i selâse nezâreti münâvebe-i münâsibinden mâ'dûd ve birer bî-kudret âdam tahsîlinde reh-rev-i tarîke-i mâ'hûd olup bu sûretle î'mâl-ı baruta kudreti olmayacağı rû-nümâ ve verdiği mebâliği çıkardıktan sonra tahsîl-i menfâat-ı zâideden gayriye imâle-i fikr etmeyeceği hüveydâ olmakla redâet ve ciyâdet-i baruttan sarf-ı nazâr-ı dikkat ve ancak barut-hânesinin mikdâr-ı tertîbine tevcih-i lühâza-i gayret edip mağşûş-u gühercileye kömür tozuyla tesvîd ve tefhîm ve barut olarak nihâde-i mîzân teslim edip kân-ı tekâmül-i hıdmet ve bâ'zıları bu sûreti dahî beceremediğinden muâheze ve nekbet olarak kırk elli seneden beri bu vaz'-ı vâdi-i meslûk ve î'lâsı şöyle dursun şenlik topuna dahî el verir barut î'mâli Devlet-i Alîyye'de mefkûd ve metrûk olup seksaniki ve yüziki seferlerinde bu vechle çıkılan zımmet ve zarûrî düvel-i sâireden iz'âf-ı muzâaf-baha ile barut iştirâsında zarar ve garâmet nezd-iferd-i mülükânede mütehakkik ve tenkîhine Irâde-i Alîyyeler'i mütealluk olup diyâr-ı İslâmiyede İngiltere ve Flemenk perdâhtından î'lâ-i barut-u siyâh î'mâl ve perdâhtı nihâde-i hâven idiği bî-iştibâh olmakla ricâl-i devletten defter-i sâbık Şerîf Efendi intihâ ile barut-hâne nezâreti tevcih ve irâde-i hayrîyet

ifâde-i hüsrev-âne üzere nezâreti sûret-i tenbîh olunup evvelâ civâr-ı âsitânede olan barut-hâne kusûr-u himmetten nâşî hem-hâl-i kulube-i vîrâne olmakla muhtâc-ı imâret ve inzâr-ı dost

(s.51)

ve düşmanda sûret-nümây-ı hakâret olduğundan evvelâ kusûr-u refî'a ve ba'zı luzûmu olan ebnîye-i sanâyî'e ile dür-û dîvârî-i tezyîn ve iktizâ eden levâzım ve î'mâl ve hevâdim tâ'yîni ile bârut-hânede olan nümâyîş-i sûretyâb-ı revnak ve arâyîş olmakla nûr-bahş-ı uyûn-u ihbâ ve kûrî-sâz-ı dîde-i a'dâ olduktan sonra edevât ve âlâtı tekmîl ve barut î'mâlinde mâhir-i üstâd-ı celîl tahsîl olunup kadîmî mevcûd yirmi aded çerhden senevî gucle bin beşyüz kantâr mağşûş-u barut sûret-pezîr-i vücûd olur iken çire-desti-i himmet-i mülûkâne ile ibdâ' ve her çarhı ikişer kâtır idâre etmek üzere ihtirâ' olunan nû-icâd-ı masnâ' beş kıtâ'-ı çarhdan iki üç katı î'mâl ve İngiltere ve Flemenk barutlarından î'lâ-i barut perdâhte-i dest-i î'mâl olup ancak hayvânâtta hareket-i za'f ve kuvvete nisbet-i adem-i tesâvî ile butû' ve sür'at-ı î'mâl olunan baruta mûcib-i ihtilâf-ı ciyâdet ve redâet olduğundan Küçükçekmece'ye karîb âzâdlı nâm mahal-i dîl-firibde idâre-i esyâb edecek kadr-i âb olmakla müceddidan bir baruthâne dahî icâd ve mecmû'-u levâzım ve mühimmâtı âdâd olunmak için emr ve fermân ve resm-i dil-pezîri üzere itmâm-ı emr-i tıbyân olunup râiyet-i Devlet-i Alîyye ile sermâye-dâr-ı rağbet ve Ermenî Arakil nâ-merd-i sâhib-i liyâkat iş bu yeni kâr-hânede musanna'-ı çarhlar icâd ve reşk-âver-i milel-i sâîre olur vechle sehlü'l idâre dolaplar ve teshîl-i amele için sâîr esbâblar ihtirâ'ıyla mâ'mûr ve âbâd etmekle nû-be-nû İngiltere ve Flemenk amelden münakkih barutlar î'mâl ve pey-der-pey mahâzîn-i idhâra idhâl ve bülegâ-i ma-beliğ-i Devlet-i Alîyye'de isti'mâl olunmaktadır.

ZİKR-İ NİZÂMÂT-I TERSÂNE-İ ÂMİRE ve KAPTAN ve NASB-I HÜSEYİN PÂŞÂ

Fi'l-asl tersâne-i Âmirenin î'mârını iltizâm ve levâzım ve mühimmâtını teksîr ile Donanmay-ı Hümâyûn sûret-bahş-ı nizâm olmak öteden beri ehemmiyetli umûr-u devlet ve îtinâyâ şâyân akdem-i mühimmât-ı cihâdîyeden bir azîm-i maslahat iken me'mûrlarda olan rehâvet ve edavât-ı lâzimesini tehiyye ve hademe ve î'mâline munzâr-ı nezâretten sûret-i terbiyeyi terkle vukû' bulan betâlet-i perîşân-sâz-ı nizâm ve bâ-husûs Cezayirli Hasan Pâşâ'nın

(s.52)

dûr-û dirâz-ı kaptanlığında liyâkat ve istihkâkından sarf-ı nige-h-i î'tibâr ve cîfe-i dünyevî cem' ve tahsiline itâle-i dest-i idhâr eylemesi virânken bünyân-ı nizâm olup gemilere süvâri kaptan tâ'yîninde reh-rev-i girîve-i irtikâb ve her kim ziyâde-i nakdîne-i şümâr-ı rüşvet olur ise isti'dâd-ı zâtiyesine bakmayarak intihâb edip ber muktezây-i vakt ve zamân sâliyâne-i kadîmelerine noksâniyet-i tareyân eylemiş iken bir kat dahî sarsar-ı rüşvet üftâde-i girdâb-ı zarûret ettiğinden selîkasında sadâkat ve şîmesinde sedâd ve istikâmet var ise dahî hıyânete ilcây-ı zarûret ve levendât-ı bahrîyeden kat'-ı tâ'yînât ve elden geldiği kadar sirkat-ı edevât ve mühimmâtla çâre-cûy-u derd-i müzâyaka olmaya mecbûr ve tersânede olan ümenâ vesâir ser-kârda bulunan vükelâ dahî birbirlerine nazar-endâz-ı ibret ve cânib-i sirkata meyl ederek tagayîr-i vaz'-ı sadâkatla rehrev-i semt-i fücûr olduklarından beher sene mühimmât-ı tersâne giriftâr-ı dest-i telef ve olunan masârîf üftâde-i lücce-i ka'r-ı nâ-yâb-ı seref olduğuna hidîv-i felâtûn-şûur tahsîl-i vukûf buyurmuş olduklarından abd-i hâs ve başçuhadarlıklarıyla şeref-yâb-ı ihtisâsları olan Küçük Hüseyîn Ağâ'nın rakabe-i rıkkıyyetine vezâretle tezyîn ve tekmîl-i nizâm-ı donanma ve tersâneye vaz'-ı âyîn için kaptanlığına tâ'yîn buyuduklarında Donanmay-ı Hümâyûn kalyonlarının sagîr ve kebîrini ta'dâd ve tefrîk ve bi'l-cümle kaptanların isti'dâd ve ehliyetlerini tahkîkle herkesin liyâkatine göre rekûbe-şâyân-ı kalyon ve firkateyn ve şehîtye makûleleri merâkib-i ihsân ve açıkta kalan kaptanların âla merâtib-hüm mülâzım olmaları istihsân olunup tardını mûcib-i cünhâsı oldukça adem-i in'izâlleri meşrût ve nasblerinde liyâkata bakılarak vücehâ-i mine'l-vücûh bir pâre alınmamak hebel-i nizâma merbût olduğundan mâadâ tevsî'-i maîşet-i müsteclib-i sıdk ve istikâmet olmakla hademe-i tersânenin mâaşlarını tevsî' ve berât-ı zindegânlarını tuğrây-ı refâhîyetle tevkî'-i irâdesiyle kaptanın sâliyâne-i kadîmisi üçbin üçyüz elli kuruş iken yedibin beşyüz kuruşa iblâğ ve pâtûrnanın ikibinüçyüzyetmişbeş kuruş iken sebîkâ-i mâaş-ı altı bin

(s.53)

kuruşla kâlbüd-u cedîde irfâğ ve limân reîsinin ikibin kuruş iken altıbin kuruşla tecdîd-i berât-ı refâğ ve riyâlenin bin sekizyüz yetmişbeş kuruş iken beşbin kuruşla ni'met-i îfâşe-i esbâğ olunup Kaptan-ı Hümâyûn kaptanının sekizyüz otuzüç kuruş iken ikibin dörtyüz otuzüç kuruşa resân ve üç anbarlı kaptanının dahî beşyüz

kuruş iken bin beşyüz kuruşla şâdân oldu. Seferber kalyon kaptanlarının ale'l-umûm biner kuruş sâliyâneleri defâtir-i kadîmede merkûm olup içlerinden elliüç ve ellibeş zirâ'-i kalyon râkıblarına ikişerbin altışaryüz kuruş ile emr-ü müzâyakaları kayd-ı terkîn ve kırküç ve kırkbeş zirâ' kalyon râkıblarına ikişerbin üçeryüz ellişer kuruşla havf-ı zarûretten heyecân-ı kalbîyeleri teskîn olunup kırkbir ve kırkbeş ve kırkyedi arşın firkateyn râkıblarının berât-ı maaşları sekizeryüz ellişer kuruşla terkîm ve otuzdan kırk arşına varınca firkateyn ve şehdîye ve süfun-u sâire râkıblarının sâliyâneleri bin altışar yüz kuruş olmak üzere tanzîm olunup bi'l-cümle mülâzımlar ikiyüzotuzaltışar kuruş maâşla hıdmet-güzâr iken kaptâne-i baş mülâzımı binikiyüzelli ve ikinci mülâzımı bin ikiyüz kuruşla sürfe-güster ve siâ-i mâîşet ve paturna mülâzımı binikiyüz riyâle mülâzımı bin yüzelli kuruş bezm-ârây-ı kısmet-i ni'met vesâir mülâzımlar kaptanlarının sâliyânesinin müsterih-nişîn-i mistaba-i ferâhi ve azâdât ve tersânede merbût limân-ı atalet ve mande-i mersây-ı hazarîyyet olan kaptanların sâliyâne-i kadîmeleri ikiyüzdoksanbeş ve mülâzımların yüzyetmiş iken sefer-i birliklerinde muayyen sâliyânelerinin nisfi ile hücre-pirây-ı istirâhat olup kalyonlarda olan gedikli neferât dörder kıst mevâcib ve aylık tâ'yînâtla mazhar-ı iltifât iken kasım hulûlünde avdet ve gemiyi ratb-ı limân-ı selâmet-i berrle vilâyetlerine ric'at ve tahlîye-i tersâne-i devlet etmeleriyle fi-mâba'd sayfan ve şitâen ikâmet ve fenn-i deryâyı iktizâsına göre tâlîm ve taallüm iktisâb-ı mahâret eylemek şartıyla sefâyînin gediklisi tahrîre keşîde

(s.54)

ve baş re'îs ve yelkenci ve sûd-u ağâ beyâ gibi üç nefer-i zâbitâne resîde olup medâr-ı maâşları tanzîmle tatyîb ve heyûlây-ı râbitaları sûret-pezîr-i tertîb olup irâe-i hayrîyyet ifâde-i hazret-i şehri-yârı tersânenin nizâmına mütealluk ve bir mikdâr pirinç ve rağn ve lahm-ı ganem tâ'yîniyle hademe-i tersânenin terfîhî medâr-ı devâm-ı intizâm olduğu nezd-i pâdişâhîde mütehakkik olmakla üç sancak kaptanı ve limân reîsi ve kırkbir nefer-i süvârî kaptan ve otuzdokuz nefer-i mülâzımân senevî ellibeşbin yediyüz ellibeş kıyye-i lahm-ı ganem ve dörtbin onyedî keyl ve dokuz kıyye-i pirinç ve yirmidörtbin dörtyüz yirmialtı kıyye-i rağn sâde tâ'yîn-i bahâsı kırkaltıbinüçyüzyetmişdört kuruş mikdâra bâliğ olan zehâir-i merkûme ile emr-ı maâşları tehvîn olundu. Ber vech-i merâm-ı râbita-pezîr-i encâm olan şürût-u silsile-i hüsn-ü intizâma merbût olup kaptanlık ve mülâzımat ve tersâne-i mâ'mûrede olan

sâîr hıdmet tevçihinde ricâ ve şefâat ve hâtır ve kukle-i riâyet olunmayıp liyâkat-ı zâtîyesi imtihân ve fenn-i deryâda mahâreti ihtiyâr ve hudemât-ı mezbûreden birine idhâlde îtibâr husûsu düstûru'l a'mâl ve ilâ maşallah-u teâla masûn âni'l-halel olup herm ve şeyhûhet ve ba'zı illet ve cerâhet tekâüde îcâb-ı zarûret eder ise sancak kaptanlarına sâliyâne-i aslîyelerinin sûlasî-i inâyet ve mülâzımlara nısfı ile tekâüd olmak ser-nâme-i defter-i mefharet oldu. Kalyonlar neferâtı seferber oldukta altı aylık tâ'yîn-i nihâde-i mîzân-ı hesâp ve tahmîn ve her birine iki keyl-i pirinç ve bir keyl-i mercimek ve üç kıyye-i rağn zeyt olmak üzere verilen tâ'yînât-ı neferâtın yedinde telef ve her birinde bir vechle muarrız-ı bazar-ı fıkân ve seref olduğundan yalnız kuru peksimâtla iknât ve bu sûretle mübtelây-ı ilel ve âhât ve zî-kudretleri altı aylık kumanyalarını tedârik ve tahsîl ve iktizâ eden levâzım-ı matbahı mevzu'-u manga-i tekâmîl edip bir bir maltız ocaklarında tabha-i iştigâl ve bir sefinde la-akl elli altmış yerde âteşler iş'âl olunmak sefâyîne göre a'zâm-ı mahzûrât olduğundan mâ'adâ seffinelerin güverte üstü ve top anbârı levendât-ı sefine ve top vesâîr mühimmâtın mahal-i kararı iken edevât-ı

(s.55)

matbahîye vesâîr kumpanya sandıklarıyla mâl-a-mâl ve bu takrîble topları tahrîk ve i'mâl-i münselibü'l- ihtimâl ve iktizâ ettiği sûrette tahlîyesi dahî tez elden emr-i muhâl idiği hüveydâ ve bâ-husûs neferâtın kimi dil-sîr-i niam-hâne-i istirahat ve kimi aç ve muhtâç muğtenimin sefere göster-i ni'met olduklarına dîde-dûz-u hasret olmak mezheb-i mürüvvette nâ-revâ oldukları şu sûretle garîbikteleri zilletten tahlîs ve sefâyîni evsâh-ı tabh-ı tâaâmdan ve herc ü merc-i izdihâmdan tahlîye ve teflîs için vüzerânın ser-firâzı Kaptan Hüseyin Pâşây-ı gâzi bu mâddeye cüst-cûy-u çâre-sâzı ederek tâ'yînâtdan bedel-i gemilerde tabh olunmuş tâam verilmek düstûru'l-â'mal olsa mahâzîr-i merkûmenin indifâi'na bâdî olacağını tezekkür ve kalyon ve firkateynlerde zîr ü bâlâsı temyur ile muhât-ı alçı ve türâbla sûret-pezîr-i irtibât bir kânûn-u muallak icâdıyla seffinenin bir hâlî mahalinde tâ'yîn-i menât olunup sabah zeytin salatasıyla cemî'-i levendâta tahsîs-i gıdâ ve leyle-i isneyn ve cumâ'da pilav ve leyâlî-i sâîrede çorba ile tâ'yîn-i aşâ etmekle verilen pirinç ve mercimek ve zeytinden mâadâ her nefer için aylık olmak üzere üçbuçuk kıyye-i pirinç ve yüzyetmişbeş dirhem rağn sâde îtâ ve yevmîye her bir nefere kırkar dirhem zeytin ve yirmişer dirhem soğan ve onar dirhem sirke ve beşer dirhem tuz

yüzyetmişyedişer günlük hesâbıyla mevzû' kilâr-ı ümenâ kalınıp tabh-ı tâama me'mûr her bir kalyona bir isci altmış akçe ile mesrûr ve levendât-ı seffineden on nefer yardımcıya onar kuruş atıyye defâtir-i atâ'ya mestûr oldu.

ZİKR-İ NİZÂMÂT-I OCAK-I HUMBARCIYÂN-I SÜVÂRİ ve PİYÂDE

Humbaracı ocağı îtibâra şâyân bir dûdmân olduğu vâreste-i kayd-ı delîl ve bürhân iken şerâitine adem-i ihtimâmla nizâmları perîşân ve timârları ricâ ve şefâatle nâ-ehle verilerek humbaracılık fennî mestûr-u zebr-perde-i kitmân ve nisyan olduğu nezd-i şâhânedede mütehakkik ve müceddidan tertîbine İrade-i Hümâyûnlar'ı müteallik olmakla ol emrde sanâdîd-i ricâl-i devletten biri yirmibin kuruşla me'mûr-u nezâret ve senevî altıbin kuruş maâşla hevâce-gândan biri mensûb-u mansıbb-ı kitâbet olup yedibin

(s.56)

beşyüz kuruş maaşla ikibin beşyüz kuruş bedel-i tâ'yînât humbaracıbaşı olanlara medâr-ı tevsi'-i dâire-i iktitât ve dörtbin kuruş maâşla ocak kethüdâları müstezât-ı manzûme-i salât ve ocak çavuşuna ikibin kuruş sâliyâne defter-i maaşa merkûm hâme-i kayd-ı isbât ve bir nefer-i âlemdâr bin beşyüz kuruş maâşla râyet-efrâz-ı fâhr ve mübâhât olduktan sonra şimdilik elli humbara tanzîm ve her birine onar nefer-i cebecîyle birer mülâzım sahâif-i nizâma mersûm beraa'-i terkîm olunup mukaddemân cennet-mekân sultân Mahmud Hân zamanında tertîb olunan üçyüz nefer yediyüz elliye iblâğ ve her bir humbaraya onbeşer olmak üzere kalıp tertîbine ifrâğ olunup her beş humbaraya birerden on nefer baş halîfe tâ'yîn ve senevî biner kuruş maâşları defter-i revâtıba tedvîn olunduktan sonra her bir humbaranın neferâtından biri senevî yediyüz elli kuruş maaşla halîfe ve yirmidört akçeden ikişer akçe tefâvütle kırk akçeye varınca dokuz neferin hazâin-i âmâlleri mâl-a-mâl nevvâl-ı vazîfe her humbarada beş mülâzım yirmişer akçe ile hıdmetlerine müdâvim olmak şartıyla havân-ı lezîzü'n-nevâl-i devletten şîrîn-mezâk ve yevmiyeli neferât yarımşar kıyye-i nân ve beşer pâre yevmiye katık bahâ ile sürfe-nişîn-i ittifâk oldu. Baş mülâzım ile ikinci arabacılığa tâ'yîn ve humbaralar arabalara vâz' olunduktan bârgîrlerini koşup idâre eylemeleri tâlîm-nâmelerinde rakam-zede-i kalem-i tebyîn olunup üçüncü ve dördüncü ve beşinci mülâzımlar âle't-tertîb her bir humbarada sakâ ve açî ve karakollukçu olmak üzere nüshâ-i nizâmları bâde's-sebût himmet-i şâhâne ile Hasköy'de tarh ve inşâ ve ocak-ı merkûm neferâtına me'vâ olarak bana

buyurulan kışladan her bir humbara neferâtına birer matbah tahsîsiyle birer odaya îvâ ve her beş humbaraya ikişerden on bârgîr rabt olunacak bir ahır ile mühimmâtları için birer mahzen îtâ ve her bir humbaraya yüzer kuruştan senevî beşbin kuruş şem' ve kandîl ve çârûb ve hatab-ı makûleleri masârîf için verilmek defter-i masârîfa imlâ ve beher beş humbara tâkımıyla bir dâire olmakla üzerlerine baş halîfe olana ol dâirede bir oda tahsîs olunarak zâbıtalıkla kaderi i'lâ olup tâ'yîn olunan maâşları şimdilik

(s.57)

bâde't-teslîm düştükçe tımârlarından tekmîl ile tanzîm olup piyâde ve süvârî humbaracı vilâyetlerine gitmekten memnû' ve Âsitânede kışlalarında ikâmetle tâlîm-i fenn-i âteş-bâzı eylemeleri için emr ve irâde-i şeref-yâfte-i vukû' olup tımârlı süvârî ve yemiyeli neferât piyâde olmak meşrû' ve hıdmetkârlarında tımâr olmayıp ba'de izîn tımârlar kasr-ı yed-i kabûl etmemek evtâd-ı nizâma merbû' oldu. Humbaracılar yalnız humbaraya inhisâr-ı cevâz-dâde-i vâkıf-ı ahvâl-i kâr-zâr olduğundan top ve tüfenk ve hafr-i meters vesâir âlât-ı cenk tâ'lîmiyle kesb-i mahâret ve fûnûn-u harbîyede lüzûmu der-kâr olan hendese-i tahsîline ibrâz-ı sûret-i liyâkat eylemeleri irâde ve tahsîl-i maârifte tekâsül ve izhâr-ı tesâmuh ve tasâhül edenlerin yevmîye ve tımârları ref' olunacağı ifâde olundu.

ZİKR-İ NİZÂMÂT-I OCAK-I LAĞIMCIYÂN

lağımçı ocağı dahî î'tinâyâ sezâ bir dûdmân-ı mu'tenâ olup neferâtı hezz-mend ve mâhir ve sanâyi'-i lâzıme-yi icrâyâ kâdir olmak şürût-u muktezâsından idiği zâhir iken bekâyây-ı nizâmlarına nezârette kusûr-u rehâvet ve tımârları mahlûl oldukça nâ-ehle tevcîhte mücerrib olan rehâ ve şefâata î'tibâr ve rağbet dûdmân-ı merkûmun nizâmını ifsâd ve tîşe-i tekâsül ve ihmâl bünyâd-ı râbıtalarını ber-bâd edip ocağın dahî nizâmının istikrârı ehemmiyetli mehâm-ı milk-darı idiği mütehakkik ve perîşân-ı eczây-ı nizâmlarının şîrâze-gîr-i râbîta olmasına İrâde-i Alîyye mütealluk olmakla humbara-hâneye tâ'yîn buyurulan nâzır bunlara dahî nezârete kifâyet edeceği zâhir ve kâtibin maâşına binbeşyüz kuruş zamlı lağımçıların kitâbetini dahî irâde eylesine Emr-i Âlî sâdir olduktan sonra lağımçı tımârlarının defter-hânedan kayıtları ihrâç ve mevcûd ve mefkûdları yoklanarak taht-ı râbıtaya idhâl ve idrâc olunmakla ittifâk-ârây-ı erbâb-ı devlet karâr-dâde olduğu rû-nümâ ve humbara-hâneye muttasıl lağımçıların için yüzyirmi nefer-i güncâyîş-pezîr olacak kadar iken

kışla-i dest-yârı-ı mi'mâr-ı himmetle sûret-yâb-ı binâ olarak ber mûcib-i defter-i âsitânedede mevcûd ve müsâade-i kadîmeye binâ-i taşrada memleketlerinde bulunmakla mefkûd olanlar bir vakt-i muayyen takdîr ve yoklama zamânında İstanbul'da bulunanlarına Evâmir-i Alîyye tahrîr olunmuş

(s.58)

olduğundan lede'l-imtihân istihkakı nümâyân olanlara ibkâ' ve isti'dâdı olmayanın tımârları erbâb-ı liyâkata verilmek için ref' ve ilgâ' olunmak karâr-dâde-i evliyây-ı umûrda mütehakkik iken birdenbire ref'le kat'-ı erzâk cevâz-dâde-i mezheb-i merhamet ve işfâk olmakla iki seneye dek kesb-i mâye-i liyâkat etmek şartıyla imhâl ve müddet-i merkûmede tahsîl-i mâlzeme-i me'mûriyet edemez ise ref'le âhire tevcîh olunmak üzere taht-ı râbitaya idhâl olunup mecmû'-u tımâr ikiyüz kayda sûret-gîr-i inhisâr ve lağımçılar iki kısma münkasım olarak bir kısmı lağımları hark ve rabt ve âhirî mi'mârî-i harbî fennini tâ'lîm ve zabt için muntazam olmak muharrer-i defter-i karâr olup müsteidinden elli nefer-i merd-i Hızır yevmîye otuzar akçe ve beş pâre katık bahâ' ve ikişer nânla mülâzım olarak nigâste-i sahîfe-i defter olup ber muktezây-ı ilcây-ı istihkâk içlerinden yirmi neferi intihâb ve neferîyetle birer kısma bâde'l-ilhâk her bir kışla yüzyirmibeş nefere me'vâ olup her ne kadar iki takım idiği bedîdâr ve yine bu hâl ile ikisi bir ocak olduğu aşikâr olmakla senevî beşbin kuruş maâş ve ikibin kuruş bedel-i tâ'yînât medâr-ı insidâd seleme-i hâtır-hirâşî-i intiâş tahsîsiyle içlerinden muntehib-i yâhûd âhirden liyâkati zâhir bir merd-i müeddib lağımçıbaşılıkla kâm-kâr içlerinden sâhib-i liyâkat bir kethüdâ ve bir çavuş ve bir âlemdâr agarr-ı mahsûldâr-ı tımârlar ile intihâb ve ihtiyâr olunarak hil'at-ı berdûş îtibâr olduktan sonra cümle levâzımı ve mesârîf-ı levâzıme-i cüz'îyeler için senevî kuruş tâ'yîn ve tertîble tatyîb olunup fî-mâba'd lağımçı tımârları kasr-ı yed-i kabûl etmemek meşrût ve ancak tımâr tevcîhi esbâb-ı liyâkata menût olmakla dâimâ İstanbul'da mevcûd ve kışlalarda ikâmetle kavâid-i hendesiye muktezâsınca tâ'lîm-i esbâb-ı sefer ve tazyîk-i kıl'â ve fenn-i mi'mârî-i harbî lâzimesi üzere î'mâl-i mukteziye-i hisâm ve nizâ' husûslarında kıbale-i bedest-i isbât-ı vücûd olup fî-mâba'd taşra katmamak ve âhir-i kâr ve kesbe iştiğal etmemek nuvişte-i defâtir-i kânûn oldu.

ZİKR-İ NİZÂMÂT-I KIL'Â'-İ SEBÂ-İ HALÎÇ-İ BAHR-İ SİYAH

(s.59)

Muktezây-ı vakt ve zamân Karadeniz halicinde olan kıl'a mûcib-i ta'mîr ve bünyân olmakla kâide-i hendesîye üzere eskileri ta'mîr ve termîm ve müceddidan binâsı iktizâ edenler mi'mâr-ı himmetle perdâhte-i dest-res-i tetmîm olup kıl'a-i seb'aya boğaz nâzırı nâmıyla bir ağâ tâyîn ve senevî ikibin beşyüz kuruş ve yevîye yirmi çift nân ve dörder kıyye-i rağn sade ve beş kıyye-i lahm ve üç keyl-i şâîr ile mâdde-i maâşî tehvîn olunduktan sonra neferât-ı kadîmesine beşyüz nefer zammıyla bin adede iblâğ ve altışaryüz kuruşla birer diz-dâr ve seksanaltışar akçe yevmîye ile kethüdâlıkta hıdmetkâr olmak üzere kalıb-ı nizâma ifrâğ olunup tahrîr olunacak güçlü ve kuvvetli dilâver zâbitları mârifetiyle isti'mâl-ı âlât-ı cenk ve taallüm-ü san'at-ı âteş-bâzı ve top ve tüfenk ile hazır olup cism ve ahad gibi cümlesi birden kuûd ve kıyâm ve birden tahrîk-i ikdâmle hareket ve ârâm-ı sûretleri tâlim-nâmeleri mûcibince âzmâyış-ı ikdâm ve kal'a-i seb'adan Fenârlar ile Revâncık ve Garipçe ile Poyraz limanı ve Büyük liman ve Belgradcık'ta istihdâm şartıyla cebe-hâneci altmışaltı ve onbaşıya altmışar ve neferâta ellialtışar akçe dâhil-i defter-i tanzîm ve ellialtışar akçe ile onüç nefer-i çalgıcı ve otuzdokuz akçe ile üç nefer-i mermâtçı ve yüzelli akçe ile bir nefer-i kâtib me'mûr terkîm olup Belgradcık Kal'asına gayr-i az zâbitân bu altmışsekiz nefere varınca yetmişüç ve Rumeli Kavağı'na yüz kırkdört ve Anadolu Kavağı'na yüziki ve garbîciye yüz kırkbeş ve büyük limana yüzellidokuz ve poyraz limanına yüzaltmışiki nefer defâtir-i nizâmiyelerine muharrer olup neferât-ı merkûmeye leyl ve nehr-i kal'alarında ikâmet ve sefâin-i ecnebiyeye mürûru husûsunda şerâit-i mâlûme muktezâsınca mütebassirâne hareket ve evkât-ı hâliyede fenn-i top-endâzîde kesb-i mehâret neferât-ı kıl'a vâcîbe-i zimmet olduğundan başka tüfenklerini tahlîye ve temlîyede tahsîl-i meleke-i sür'ât eylemelerine zâbitları dikkat ve nâzırları feth-dîde-i basîret eylediğinden mâadâ Kaptan-ı Deryâ olan vüzerâ-i kal'a-i merkûmenin devâm-ı nizâmına nezâret ve onbeş günde bir kere bi'z zât varıp havâle-i enzâr-ı ihtimâmla umûr-u muktezâyeyi rû'yet ve âsitânedeki bulunmadıkları halde ümenây-i tersâne vekâlet eyleye ve İstanbul tarafında olan Anadolu Rumeli kavakları

(s.60)

ve Yuşa' tabyasıyla telli ve ilyâ tabyasında olan neferât fi'l asl bostanyân-ı hassa ocağına tebaiyyetle sûret-yâb-ı iltifât olduklarından hey'et-i aslîyelerinde ibkâ ve ser-bostanyân-ı hassa üzerlerine nâzır olarak serasker-i sultâni muâmelesi haklarında icrâ olunmak üzere râbıta-pezîr-i temşîyet ve senevî bin kuruşla bir kâtib-i hâme-i der-dest-i hıdmet ve kal'a-i erb'anın ustaları ve kal'a-i tis'anın diz-dârları makâmında olmakla senevî altışaryüz kuruş maâşla müreffeh-nişîn-i ser-hevân-ı vüs'at olup her bir kal'aya yevmîye nân-ı baha seksanaltışar akçe ile bir kethüdâ ve birer topçubaşı tahsîs ve yetmişaltışar akçe ile yüzer muallim bölükbaşı ve altmışaltışar akçe ile birer cebecibaşı ve ellialtıışar akçe ile üçer nefer-i cebehâneci ve ikişer nefer-i mehter ve elli akçe ile bir kâtib tâyîniyle binây-i nizâmları tarsîn olunduktan sonra Rumeli Kavağı'na altmışaltışar akçe ile yirmi top ustası ve ellialtıışar akçe ile yetmiş iki nefer-i topçu ve seksanaltı akçe ile bir nefer-i humbaracıbaşı ve yetmişle bir kethüdâ ve altmış akçe ile sekiz halîfe ve elli akçe ile yirmidört nefer-i humbaracı tertîb ve Anadolu Kavağı'na dahî yirmibeş top ustası ve yetmişbeş topçu ve humbaracı başı mâiyetine bir kethüdâ ve on nefer-i humbaracı halîfesi ve otuz nefer-i humbaracı ve yuşa' tabyasına otuzbir nefer-i top ustasıyla doksanüç nefer-i topçu ve humbaracıbaşı ve kethüdâsı ve on humbaracı halîfesiyle otuz humbaracı ve telli tabyaya yirmiüç top ustasıyla altmışdokuz topçu neferâtının icrây-ı maâşları Rumeli Kavağı ulûfesine kıyasla tertîb olundu.

ZİKR-İ NİZÂM-I ZAHİRE ve NASB-I EMÎN-İ ZAHİRE ve BİNÂY-I ANBAR-I HÜMÂ ve İ'TÂY-I SERMÂYE ve İTTİHÂZ-I HAZİNE-İ ZAHİRE

Âsitâne-i saâdet-i âşiyâna ve asâkir-i nusret-müesser-i şâhâneye medâr-ı kuvvet ve kuvvet olan ecnâs-ı zahâir bir mahalle-i müctem' ve idhâr olunmayıp idhâr olunan dahî kaliü'l-mikdâr beydây-ı telef ve hebâya nessâr olduğundan kat'-ı nazar lüzûmundan ziyâde asâkire tevzi'le nâ-be-câ ızâa ve heder olunur idi. Âsitâne'de ise zahâir-i naklî ticâret-i azîme olup cümle

(s.61)

âlemden ibâret ve deryây-ı benî âdemden kinâyet olan İstanbul Şehri'ne vefâ edecek kadar zahâir naklî imkândan be-der olduğundan nâşî hengâm-ı şitâda âsitâne-i bâhirü's saâde-i sükkânı killet-i zahîre sebebiyle muzdarip ve mütelâşî oldukları mâlûm-u padişâh-ı sitâre havâşî olmakla Nehr-i Tuna etrafında vakî' münbit

mahallerde anbarlar inşâ ve âsitânedede mevcûd olan kadîm anbarlardan mâadâ müteaddid cedîd anbarlar binâ ve âsitâne zahâîrini râyîc üzere tedârik ve celb için Hazîne-i Hümâyûn'dan yirmibeşbin kese akçe îtâ ve zahîre-i mezkûreyi iştirâ ve ictilâb için Ricâl-i Devlet-i mâalî-i nisâbdan biri hubûbât nâzırı tâ'yîn ve şikk-ı sâlis pâyesiyle kadr ve şânı berterîn olundu.

ZİKR-İ CUMHÛRİYET-İ FRANSA ve İSTİLÂY-I MISIR KÂHİRE

Cumhûrluk râbitasıyla âlemî efsâd ve mecmû'-u düvel-i Avrupa'nın nizâmını ber-bâd eden Fransızlar diyâr-ı İslâmîye reâyâsını izlâl ve memâlik-i mahrûsayı pâ-y-mâl-i senâbikü'l-hayl ihtiyâl fikrinde idiği rû-nümâ ve Devlet-i Alîyye def'-i şerlerini mülâhaza ve şerâit-i selem ve mesâfâtı muhâfaza ile reh-rev-i tarika-i medâr olmuş iken otuz kadar sefâyîn şirâ-bend-i tertîb ve tolun limanından altmışbin asker ile bâdbân-güşây-ı tesrîb olacakları âvâzesi mesmû' ve mahal-i tevcihleri her yerde bir güne zebân-zede-i şüyû' olmakta iken kavm-i merkûm ber muktezây-ı cibilliyet-i meş'ûm iklim-i mısırı âverde-i pence-i istilâ ve hücûm edip bu takrîble ülkây-ı Asyâ'yı dahî temellûkle kesb-i takviyyet ve Abdülvehâb vesâir meşâyih-i urbânı celble cezîretü'l-arabda neşr-i ahkâm-ı melânet edeceğinden başka bahr-i süveyşte sefâyîn-i harbîyesi icrâ ile âmed-şüd-ü tarîk-i hindi teshîl-i hasm-ı kuvvisi olan İngiltereli'ye bu sûretle esbâb-ı galebeyi tahsîl için binikiyüzonüç senesi muharreminin beşinci günü İskenderiye'nin Frenk Liman'ı tarafına lenger-endâz-ı vusûl ve seraskerî olan Nâpolyon Bonapart'ın ikdâmıyla hırbâ-i İskenderiye kal'asına kadem-nihâde-i dühûl olduklarından sonra mısır kahireyi dahî halîde-i çenkâl-i istîsâl ve mecmû'-u iklim-i mısriyeyi mazbût-u dest-i ihtiyâl

(s.62)

eyledikleri sâmiâ'-i saltanatı tahdîş ve hatır-ı erkân-ı devleti pür-teşvîş eyledi.

VUKÛ'-U İTTİFÂK-I DEVLET-İ ALİYYE BE-DEVLET-İ RUSYA ve İNGİLTERE DER GALEBE-İ CUMHÛR-U FRANSA ve ME'MÛRİYET-İ İSMET BEY ve REİS ÂTIF EFENDİ BE MUKÂLEME-İ ELÇİYÂN-I İŞÂN

Fransa'da tahaddüs eden cumhûriyet cumâhîr-i sâire-i Efrenciye'ye muhâlîf bir cemiyet vâsıl-ı asîl-i madde-i ihtîşâd terk-i diyânetle tesâvi-i bâ-y ü gedâdan ibâret bir fesâd olmakla bunlara göre terk-i muhâseme ve cidâl az vakitte birbirine düşerek hey'et-i ictimâiyelerine sebep-i izmihlâl olduğundan her zamân tırâz ve nizâl ile

iştiğâl-i bahâyim-i menşân kavm-i mesfûra bâdi-i işğâl olmakla beher hâl dâ'iman ve müstemirren alem-efrâz-ı harb ve kıtâl olmak muktezây-ı tavr-ı kavm-i dâll olup bu sûrette illet-i Frengi misâl âzây-ı düvel-i sâireye dahî sirâyet edeceği vâreste-i kıl ü kâl olmakla istihlâs-ı diyâr-ı mısriyeden mâadâ tahsîl-i asâyîş-i Kâfe Reâyâ-i Düvel-i Avrupa'ya göre Fransa aleyhine ittifâkı iktizâ etmekle evvelâ kavm-i merkûmenin akviyây-ı husemâsından olan Rusya ve İngiltere devletleriyle nâme-i ittifâk nüvişte-i sahîfe-i ahid ve misâk olmak kavm-i merkûme mûcib-i irgâm ünûf-u kibir ve gurur olacağı karâr-dâde-i evliyây-ı umûr ve Anadolu pâyesiyle sermâyedâr-ı îtibâr İbrâhim İsmet Beyefendi ve mensat-ı riyâsetle mâlik-i reîsü'l-mâl iftihâr-ı Âtîf Efendi mukâlemeye me'mûr olup bi'd-defât Rusya ve İngiltere elçileriyle tarh-ı mecâlis-i mükâlemât olarak ber vech-i merâm sûret-pezîr-i encâm olan ittifâk-ı tedâfüiyyenin ahid-nâmeleri mûlahhası kalem-i îcâz ve defâtir-i uhûddan bu vechle sûret-i ibrâz olundu. Devlet-i Alîyye ile Rusya devleti beyninde olan sulh-u müsâlemet-encâm ilâ âhirü'l-eyyâm merbût-u revâbıt-ı bekâ ve devâm olmak tarafeyne iksây-ı merâm olmakla Devlet-i Aliyye-i Osmâniye'nin şehin-şâh-ı âlî bahtı Sultân Selîm Hân hazretleri ve diyâr-ı Rusya'nın imparator-u sâhib-i tahtı pavlo cenâbları mücerred-i te'mîn-i bilâd ve tahsîl-i âsâyîş-i âmme-i

(s.63)

ibâd için ahd ve ittifâk-ı tedâfüiye terhîs ve mevâdd-ı muâhedeyi müzâkereye tahsîs eyledikleri elçileri vâsıl ve zinhârânın şîrâze-bend-i vifâk oldukları mevadd-ı nüsha-ı ittifâkın hülâsasıdır.

İTTİFÂK-NÂME-İ DEVLET-İ RUSYA BE DEVLET-İ ALÎYYE

(hülâsa-i madde-i ûlâ) Devlet-i Alîyye ile Rusya Devleti beynînden olan hulûs ve vifâk ile'l-ebed bahrda ve berde mü'ebbed olmak üzere tedafüî olan muâhede-i merbût habl-i metîn-i ittifâk olup devleteyden biri âhiren düşmanına izhâr-ı adâvet ve dostuna ibrâz-ı sûret-i meveddet etmek şartıyla devleteyn beynînde mün'âkîd olan iş bu tedafüî-i ittifâk riâyet-i revâtıb-ı vifâkla müekked olup her emirlerinde muhâbere ve dâmen-i mülklerine halîde olan hâr-ı ızrârın bi'l-iştirâk tahsîl-i esbâb-ı defî' için müzâkere oluna (hülâsa-i madde-i sâniye) Binikiyüzaltı cemâziye'l-ûlâsının onbeşinde Yaş'da mün'âkîd ahid-nâmenin esnây-ı sutûrunda mûnderic olan şürût iş bu ittifâk-nâme-i tedafüîde muharrer olan şürûtta olmak üzere lafzen be lafz merî' ve mu'teber ola (hülâsa-i madde-i sâlise) te'kid-i vifâk ve

teşyîd-i binây-ı ittifâk için râbîta-bend-i mûvâfakat olan devletân-ı fahîm-metân zîr-i temellüklerinde bulunan Kâfe-i memâlike müteahhid ve zamân olduklarından Mısır vakâ'sından mukaddem Devlet-i Alîyye'nin tasarrufunda olan cemî' memâlikte Rusya Devleti'nin hükümrânı olup zir-dest-i tasarruf-u Rusya'da olan Kâfe-i memâlikin bilâ-istisnâ şehin-şâh-ı mülket-i Osmâni müteahhid-i kefâlet ve zamanı olurlar (hülâsa-i madde-i rabia') devletân-ı azîmetân düvel-i sâire ile muhârebe ve maslahat-ı mülkiyelerinin nizâmını müzâkerede muhtâr ve rabt-ı şerâit-i nizâmîyelerinde mâlik-i zamân-ı ihtiyâr olup ahd-i hümâ âherin zararını mûcib ve yâhûd ednâ-i mertebe-i noxsânîyet-i mülketi müstevcib-i hâlâtta müctenib olalar (hülâsa-i madde-i hâmse) Devleteynden birine veya ikisine husûmet-i asker-endâz vücûh-u mürâyay-ı adâvet oldukta bezl edecekleri kuvvet def'-i sâil-i hasma kifâyet etmediği sûrette ya harekette yâhûd pozisyon tarîkiyle cânib-i âhire takviyyet için berran ve bahren muzâheret yâhûd nakden imdâd ve îânet farîza-gerden-i mecbûriyyet

(s.64)

olmakla bu makûle bir hâlat-ı rû-nümây-ı âyine-i sûret oldukta bilâ te'hîr istiâne ve taraf-ı âhirden dahî bilâ-ihmâl îâne oluna. (hülâsa-i madde-i sâdise) Mazhar-ı hücum-u hasm olan devlet nakden ve yâhûd âhir vechle istimdâda rağbet eyledikte matlûb olan asâkir-i berrîye ve yâhûd merâkıb-ı bahrîye yevm-i mutâlebeden nihâyet üç ay müddette îsâl ve imdâda bed'-i mükâfahadan inikâd-ı mesâliheye dek münâsib taksîtler ile irsâl oluna (hülâsa-i madde-i sâbâ') Devletân-ı fehîmetân gerek imdâd ve îânet ve gerek cedel ve husûmette havme-pirây-ı şirket olmakla her biri tahsîl-i emnîyet etmedikçe âhirî mesâlihe ve mütârekeye meyl ve rağbet etmeye (hülâsa-i madde-i semane) Meşrût olan imdâd ve îânet bâ kuvvet-i mecmûalarıyla umûmî hareket lâzım geldikte tedâbir-i harbîyelerini bir birine ihbâr ve imtidâd-ı mükâfaha ve inikâd-ı mesâlihede ahd-i hümâ-i âhire tekaddüm etmemek için menevî-i zamîrlerini bi'l-mükâtebe iş'âr edeler (hülâsa-i madde-i tisâ') irsâl olunacak asker levâzım-ı herbîye ile vezâifini devlet-i muayyen hudûdlarından çıktıkları günden mükemmel-i tâyînâtı devlet-i müteayyin verip eyyâm-ı hareket ve irtihâl ve hengâm-ı tırâz ve nizâlde kendi askeri gibi mültefet ve asûde-nişîn-i hayme-i râhat olalar (hülâsa-i madde-i aşere) Tâ'yîn olunacak donanma vâsıl-ı halîç müstemidd olduğu günden ibtidâ ve düşman-ı müşterek aleyhine â'mâl olundukça

iktizâ eden zahâir ve tâ'yînât îtâ olunup donanmây-ı muayyenin tâ'mîrine iktizâ eden eşyâ devlet-i müstâin tersânesinden semen-i râyîçiyile îtâ ve muhârebe-i müşterek müddetinde gerek müstesnâ ve gerek muhtâç-ı tâmîr ve tecdîd ve meremmet ve inşâ için murâd eylediği limana duhûle menşûr-u ruhsat imlâ oluna (hülâsa-i madde-i hâdiye-aşer) Hîn-i muhârebede düşmandan alıncak ganîmet gerek eşyâ ve emvâl ve gerek edevât-ı harb ve kıtâl ahz eden asâkir-i gânimeyn arasında kısmet oluna (hülâsa-i madde-i sâniye aşer) Devlet-i Alîyye'de zîb-efzây-ı taht-ı saltanat ve memalik-i Rusya'da makâm-arây-ı imparatorîyet cenâblarına iş bu akd eyledikleri tedâfûi-i muvâfakat tevsî'-i dâire-i memleket kasdıyla olmayıp tahsîl-i emniyet-i memleket ve tarafeyn reâyâsının tahsîl-i esbâb-ı istirâhatları

(s.65)

ve muvâzene-i mülkiyenin bekâsıyla âmmenin emniyetleri için sûret-yâb-ı vifâk-ı tedâfûi bir ittifâk olmakla Nemçe imparatoruyla İngiltere ve Prusya devletleri dahî ittifâka dühûle dâvet ve tashîl-i emniyet için sâir hahiş-ker olan düvele dahî dâire-i ittifâka dühûle irâe-i ruhsat oluna (hülâsa-i madde-i salis aşere) Devletân-ı fehîmetân bu muâhedenin imtidâdına tâlib ve an samîmü'l-kalb halelden masûn olarak muhâfazasına râğb ise dahî tebeddül-ü ahvâl-i zamân ba'zı mevaddın tahvîlini iktizâ edeceği nümâyân olduğundan tasdîk-nâmelerin mübâdelesi gününden îtibâren sekiz sene müddet tâ'yîniyle nigaşte-i defter-i karâr kalınıp tekâmîl-i müddette muktezây-ı vakte göre tecdîd-i binâ ittifâk-ı devleteyn te'sîs ve teşyîd oluna (hülâsa-i madde-i râbiâ' aşere) Pâdişâhân-ı tarafeyn hükümdârân-ı cânibeyn taraflarından iş bu ittifâk-ı tedâfûi tasdîk ve tasdîk-nâmelerin iki ay müddette ve belki daha az vakitte muharrer-i kalem-i tenmîk ola hülâsa-i hâtime. İş bu ahid-nâmede olan şürût ondört madde üzerine evtâd-ı mukâbeleye merbût olmakla bir kıtâsı Devlet-i Alîyye murahhasları tarafından tahrîr ve bir kıtâsı dahî Rusya Elçisi ve murahhası tarafından tastîr olunup bu vechle itmâm-ı maslahat ve icrây-ı resm-i mübâdelede kâide-i düvele riâyet oluna. Tahrîran fî sene ve işrîn recebû's sene-i salis ve aşer ve miâteyn ve elf.

ZİKR-İ İTTİFÂK-NÂME-İ HAFÎYE-İ DEVLET-İ RUSYA

Memleket-i Osmâniye'de erîke-pirây-ı saltanat ve diyâr-ı Rusya'da merbâ'-nişîn-i makâm-ı hükûmet cânibleri arasında olan tedâfûi muvâfakat muvâzene-i mülkiyeye riâyet ve düvel-i mevcûdenin buldukları kuvvet-i zâtîyeleriyle

ibkâsından ibâret olduğundan terefeynin te'mît-i mülklerini vikâye ve reâyânın devâm-ı âsâyîşlerini himâyeden neş'et etmekle Fransa'da zuhûr eden hâlât hükümdârân-ı müşârileyhümâyâya mûcib-i ibret ve in'ikâd-ı ittifâk-ı tedâfüîye illet olup inkılâb-ı ahvâl-i düvel ve irtifâ'-i kavâid-i erkân-ı edyân ve milel-i Fransa'nın müdür-i umûrlarına iksây-ı murad ve hürriyet-i aslîye mâ'nâsına tapulu mibernây tâ'bîriyle taglît-i avâm netice-i mukaddeme-i fesâd olup düvel-i sâîrenin nizâmlarına dahî îrâs-ı halel kavm-i merkûme müntehây-ı emel olduğundan kimini âverde-i zîr-i süyûf-u

(s.66)

gâlibiyet ve kimini sirâyet-i illet-i frengî ihtiyâl ile mübtelây-ı maraz-ı mağlûbiyet ettiklerinden başka arâziy-i Devlet-i Alîyye'ye dahî hücum ve etrâf-ı memâlikine itâle-i akdâm-ı şûm eyledikleri mâ'lûm olmakla ber mûcib-i ittifâk düşman-ı müşterek üstüne râyet-bend-i vifâk olduklarından hafî olmak üzere onüç madde üzerine imlâ ve imzâ olunan diğêr bir kît'a'-i ittifâk-nâmenin hülâsasıdır. (hülâsa-i madde-i ûlâ) Rusya Devleti tarafından sefâyîn-i hafifeden mâadâ biri seksandört ikisi yetmişdörder ve üçüyetmiş ve altısı ellişer pâre top çeker iki kît'a'dan ibâret bir Donanma Karadeniz Boğazı'na Rusya tarafından îsâl ve Devlet-i Alîyye donanmasıyla bi'l-mâiyye Akdeniz'e çıkıp düşman-ı müşterekin üzerine şirâ'-güşây-ı istîsâl olmak husûsu muhâbere ve Fransa'nın cemî'-i makâsıdını ibtâl ve Akdeniz ve Körfez'de sefâyîn-i harb ve peygâr ve merâkıb-ı sâîre-i tüccârına ilkây-ı ateş-i izmihlâl için müzâkere olunup devleteynin seraskerleri îmâl-i edevât gayret-i berrle düşman-ı müşterekin üzerine havâle-i müdâfa' etmekle İngiltere devleti Fransa ile muhârebede devletine iştirâkı muhakkak olduğundan İmrâlı ile bi'l-muhâbere-i akd-i livây-ı mâiyyet oluna (hülâsa-i madde-i sâniye) Rusya imparatoru madde-i evvelde muharrer Donanmay-ı Memâlik-i İslâmîye mâdem ki Fransa'nın ziyâde-i adâveti evvela hıdmetlerine tahsîs ve düşman-ı müşterekin üzerine bi'l-mâiyye muhâcemeyi tenkîs etmekle bâb-ı musâfât-ı insidâd ve zamân-ı muhârebede imtidâd buldukça Sefâyîn-i Rusya'yı celb ve cebe-hâne vesâîr levâzım ile kesb-i takviyyet için Akdeniz'den Karadeniz'e boğazlardan mürûruna ruhsat ve lede'l iktizâ Devlet-i Alîyye'nin zîr hükmünde olan limanlara duhûlüne icâzet verile (hülâsa-i madde-i sâlise) Cânib-i imparator-i müteahhid indifâ'-i hecme-i adüv-ü mesfûr olmakla madde-i sâniyede mestûr Karadeniz'den Akdeniz'e ve Akdenizden

Karadeniz'e mürûr-u düşman-ı müşterekin muhârebe vaktine menût ve bu sûret-i vakt-i âhirde iddiâ olunmamak meşrût ola (hülâsa-i madde-i râbiâ') Devletân-ı müttetikândan mâada herhangi devlet olur ise olsun sefâyîn-i harbîyesinden bir kalyon Karadeniz Boğazı'ndan ûr ve hâsılı her türlü merâkıb-ı harbîyenin bahr-i mezbûr tarafına şîrâ-güşây-ı mürûr olmasına mümânât-ı

(s.67)

lâzıme-i zımmet uhde-i devlet ola (hülâsa-i madde-i hâmse) İttifâk-nâmenin onuncu maddesinde olan şürût-u muharrer iş bu muâhede-i münferidenin evvelki maddesinde olan donanma hakkında mu'teber olmakla bu defâ' müretteb-i defterde olan tâ'yînât vesâire me'kûlât ve meşrûbât-ı sefâyînin boğaza vürûdları gününden dört aylık îtâ ve bundan sonra dahî donanmada lâ-akall iki aylık zahîre bulunmasına î'tinâ olup kabzına me'mûr-u kumandan ve o kacbâla teslîm ve defterde muharrer mevâdd için binikiyüz kese ibtidây-ı temmuzdan bed'an ile her üç mâhda bir mukassatân edâ ile tetmîm oluna (hülâsa-i madde-i sâdise) Fransa müdürleri râyet-keş-i fesâd ve bu takrîble reâyây-ı Devlet-i Alîyye'yi efsâd ve bir daha nirân-ı hücumu ikâd ederler ise Devlet-i Rusya Devlet-i Alîyye hakkında gayret-i taraftârâne sinn-i izhâr ve seksanbin asker-i berrîyyesini iktizâ eden mahale bâ's ve tesyâr ede (hülâsa-i madde-i sebâ') İş bu sefer ve hareket Devlet-i Alîyye'nin memâlikini hıfz ve hurraset için olmakla askerinin nizâmını vikâye ve askerini teşnetten himâyeye Devlet-i Alîyye'ye nâfi' ve menfâat ve zararı taraflarına râcî' olduğundan fi'l-asl Rusya tebâsından olan müslümânlar firâr ve mülteci-i dârü'l-emân-ı devlet-i ebedi'l-karâr olur ise havâle-i dest-i redde ikdâm ve reâyây-ı Rusya'dan biri İslâmı kabûl ve firâr-ı ezîr-i sâye-i Ahmedîye'ye dühûl eder ise yine Donanmay-ı Rusya'da istihdâm için irsâl ve ba'de tekmîli'l-mesâlihe Yaş Ahid-nâmesi'nin sekizinci maddesiyle muâmele ve imhâl oluna (hülâsa-i madde-i semane) İki devlet düşman-ı müşterek üzerine kıyâm ve hareket ve ittifâk-nâmenin sekizinci maddesinde birbirinden mukaddem mütâreke ve mesâlihaye adem-i rağbet mazbût-u kalem-i kitâbet olmakla evvel vechle riâyet oluna (hülâsa-i madde-i tisâ') Devletân-ı fehîmetândan her biri âhire müstelzim-i zarar bir türlü ivâz ve bedel-i kabûlüyle mesâliheden hazer edeler (hülâsa-i madde-i aşere) Donanmay-ı devleteyn bir birine tesâdüf ve her biri buldukları rütbeyi î'lâna işâret-keş-i tâ'rif olduklarında lede'l-ımtiyâz bedân-

selâmda mertebe-i mürettibeye göre selâma âğız olunup rütbeleri müsâvî olur ise selâmdan ferâğat ve kaç top atar ise mukâbili dahî mikdâr-ı merkûma riâyet

(s.68)

edeler. (hülâsa-i madde-i hâdiye-aşer) Devletâna göre mekânı baîd ve iâne-i berrîye ve bahrîye mümkün olmayacak bir düşman-ı zâhir ve bedîd oldukça ikibin asker ve onikibin piyâde-i leşkere bedel beher süvâriye yediyüzellişer ve piyâdeye yüzer kuruş verilmek düstûru'l a'mâl olup senevî biner buçuk milyon kuruş îtâ ve i'lân-ı harb ibtidâsında üç ayda bir taksitle devlet-i muayyen tarafından teslim ve edâ oluna (hülâsa-i madde-i sâniye aşer) İş bu mevâdd-ı münferide Fransa aleyhine müşâreket için olmak şürût-u mün'akıd olmakla düvel-i sâireden duhûle zuhûr eden rağbet-i terefeynin inzimâm-ı re'yleriyle râbıta-pezîr-i sûret ola (hülâsa-i madde-i sâlise aşer) Bundan sonra bu makûle-i husûmet için dahî rû-nümây-ı meclây-ı sûret olur ise muhâfaza-i mülkleri için hareket ve asâyiş-i âmme-i reâyâ-i bekası mülâhazasıyla i'lân-ı harbde müşâreket-i devletân beyninde meşrût ve habl-i metîn-i ittifâk tedâfüüyle ile evtâd-ı mukâveleye merbût olmak üzere iş bu mevâdd-ı münferide-i hafîfe dahî imzâ ve ittifâk-nâme-i tedâfüüde lafzen be lâfz münderic olmuş gibi düstûru'l a'mâl olmak kavlıyle vaz'-ı kalem-i rızâ oluna.

TAHRİRÂN FÎ SİTT VE İŞRİN RECEBÜ'S-SENE SELÂS ve AŞER ve MÎÂTEYN ve ELF ZİKR-İ İTTİFÂK-NÂME-İ DEVLET-İ İNGİLTERE

Öteden beri Devlet-i Alîyye ile İngiltere devleti arasında safvet-i kemâl-i hulûsla merbût habl-i metîn-i dostu ve muhabbet olup Fransalı ile alem-efrâz-ı muhârebe ve devletân-ı fehimmetân-ı şukka-güşây-ı müşâcere ve münâsebe bulduklarından Devlet-i Alîyye ile Rusya Devleti beyninde olan ittifâkta İngiltere Devleti'ni dâ'vet-i nigâşte-i sahîfe-i nâme-i muvâfakat olmakla Devlet-i Alîyye ile İngiltere Devleti arasında olan on madde üzerine merbût ittifâk-nâme-i tedâfüüde olan şürût (hülâsa-i madde-i ûlâ) Devletân-ı Osmâniye ve Rusya aralarında mün'akıd şürût-u vifâka İngiltere dahî râbıta-pezîr-i ittifâk olup düvel-i sülase beyninde tedâfüü-i mâ'kûd ve bir birlerine berr ü bahrda îânet etmek üzere merbût evtâd-ı halûd olmakla ile'l-ebed bir birlerinin dostlarına izhâr-ı sûret-i mücâmele ve düşmanlarına ibrâz-ı tavr-ı hasımâne ile muâmele ederek terefeyn istihsâl-i

(s.69)

esbâb-ı asâyişde muhâbere ve def'-i haceme-i husemâyı iktizâsına göre dostâne müzâkere edeler(hülâsa-i madde-i sâniye) Devletân-ı fehîmetân binây-ı ittifâklarına esâs-efgen-i takvîyyet ve tamâmiyyet-i mülklerine müteahhid-i zamân ve kefâlet olup İngiltere Devleti Mısır'a Fransa hücumundan evvel olan Memleket-i Osmâniye'nin tamâmiyyetine zâmin ve kefil ve bi'l-mukâvele Devlet-i Alîyye dahî İngiltere Devleti'nin bilâ istisnâ Kâfe-i memâlikinde muhâfaza ve zamân-ı kefâlette müteahhid sa'y-ı cemîl olur (hülâsa-i madde-i sâlise) Devletân-ı müteâhidân umûr-u dâhiliye ve harbîyelerinde muhtâr ve düvel-i sâire ile in'ikâd-ı güsiste-i târ-ı maslahatları muhavvil-i uhde-i ihtiyâr olup ancak ahad-i hümâ-i âhîrin zarar ve ziyândan muhâfazasını mülâhaza ve tamâmiyyet-i memâlikine noksân-ı tatarruk edecek esbâbdan muhâfaza ede (hülâsa-i madde-i râbiâ') Ehad-ı tarafeyne bir nev'-i muhâceme-i sûret-nümây-ı müşterek-i muhâseme olur ise iktizâ eden imdâd-i vakt ve hâlin icâb eylediği üzere lâyık-ı şân-ı hulûs ve vedâd ola (hülâsa-i madde-i hâmse) Devletân-ı fehîmetân düşman-ı müşterekle husûmet ve her vechle muhâsemede şirket eylediklerinde ahad-ı hümâ-i âhîrden tahsîl-i emnîyet etmedikçe sulha râğbet etmeye (hülâsa-i madde-i sâdise) Tarafeynin sefâyîni birbirlerine müsâdefe ve rütbelerini isti'lâma-efrâz-ı muârife olup rütbeleri müsâvî olur ise selâmdan ferâğat ve muktezây-ı rütbe üzere evvel kaç top atar ise âhîri dahî adedine riâyette mutâbaat ede (hülâsa-i madde-i sâbâ') Hîn-i muhârebede düşman-ı müşterekden alınacak mâl-ı ganîmet ancak iğtinâm eden asker beyninde kısmet oluna (hülâsa-i madde-i semana) Devletân-ı fehîmetân alan-ı mübâşir-i cenk ve husûmet bulduklarından müşterikan mukâbele ve muhâsemeye kıyâm ve beşinci madde muktezâsınca gerek Devlet-i Alîyye ve gerek İngiltere Devleti kendi mefâatleriçün münferidân mesâlihe olmamaya ihtimâm edeler (hülâsa-i madde-i tisâ') Devletân-ı müteâhidân-ı mesâlihe ve muhârebede niyetlerini birbirine ihbâr ve bi'l-iştirâk-ı selem ve harbde usûl-u kanûn-u insâfa î'tibâr edeler (hülâsa-i madde-i âşere) Düşman-ı müşterekin ale'l-ıtlâk izâle-i kuvveti ve bi'l-husûs Mısır'dan def'-i eyâdi-i mazarratı ve Bahr-i Sefîd

(s.70)

ve iç denizden kat'-ı rişte-i tüccâr için iktizâ eden levâzım mukâbele-i hısâm-ı devletân beyninde bi'l-müzâkere râbita-pezîr-i intizâm olup tüccâr-ı hasma cemî' Sevâhil-i Memâlik-i Osmâniye'nin limanları mesdûd ve def'-i gezend-i hasm için lâ-

akall yüzbin Asâkir-i İslâmı mevcûd ve İngiltere ve Rusya Donanmasıyla buhrân-ı merkûmânda bulunmak için tamâmca kuvvet-i bahrîyesiyle Donanmay-ı Osmâni'ye şirâ'-güşây-ı vürûd ola ve bi'l-mukâvele İngiltere Devleti dahî keyd ve mazarrat-ı düşmanı def'e müttefikan havâle-i Donanmay-ı Himmet ve Memâlik-i Osmâniye'yi hücum-u âdâdan vikâyeye tevcîh-i sükkân-ı sefâyîn gayret ede (hülâsa-i madde-i hâdiye aşere) İngiltere Donanması'na Bahr-i Sefid'de sebep-i seyr ü sefer Sevâhil-i Osmâniye'den kat'-ı iyâdi-i düşmanla def'-i zarar olup bu sûrette neferâtın firârda olan mazarrat-ı Devlet-i Alîyye'ye ric'ât etmekle firâr eden neferâtı adem-i kabûl nizâm-ı donanmanın vikâyesi için me'mûldur. (hülâsa-i madde-i sâniye aşer) Bu ittifâkın halelden hıfzı matlûb ve imtidâd-ı zamân her ne kadar mergûb ise dahî tebdîl-i ahvâl-i mevâddı mûcib-i ibdâl olmakla iş bu târîhten sekiz sene müddetle tecdîd ve inkıtâ-i müddette zamân-ı lâzimesince tecdîd oluna (hülâsa-i madde-i sâlise aşer) İş bu ittifâk-ı tedâfûi Şehinşâh-ı Memâlik-i Osmâni Hazret-i Sultân Selîm Hân-ı Sâlis ve İngiltere Devleti'nin kralı George-i Sâlis taraflarından tasdîk ve üç aya dek tasdîk-nâmeleri mübâdelesiyle şürût-u vifâk-ı tevsîk oluna

TAHRÎRAN FÎ SEMÂN ve İŞRÎN RECEBÜ'S SENE SALİS ve AŞERE ve MÎÂTEY ve ELF ZİKR-İ VÜRÛD-U DONANMAY-I RUSYA BE HALÎC-İ BAHR-İ SİYÂH ve MUHÂREBE-İ DONANMAY-I İNGİLTERE BE DONANMAY-I FRANSA DER PİŞGÂH-I KAL'AY-I EBÂHÛR

Ber muktezây-ı şürût-u muvâfakat-ı sagir ve kebîr ondört kıta'dan ibâret Rusya Devletinin amirâl ta'yîn eylediği o kavûf ile bir donanması lenger-endâz-ı haliç dârü's saltana olduğu esnâda İngiltere Donanması Akdeniz'de haleçop-u seyr ü sefer ve Fransa ahvâline havâle-i dürbîn-i nazar etmekte iken Fransa'nın Mısır'ı istilâsına tahkîk ve âşırâ-i sefâyîn-i donanmasını pür-sâz-ı şurtâ-i tevfiik edip Sevâhil-i Mısırîye'den Ebâhûr-u pişgâhında donanmalarıyla mukâbele ve tarafeynden idâre-i sükkân merâkib-ı müşâcere

(s.71)

ve mücâdele olunup âkıbet-neheng-i sîfîz asker-i bahrîye-i İngiltere sarsar-ı kavârî'-i satvetle tebâr-ı gâlibiyette mevc-engîz olup Fransalı'nın o deyyân-ı ismiyle müsemmâ ve tefe'ül-ü zabt-ı şarkî hûlyâ eylediği yüzyirmi top çeker üç anbârlılarını ihrâk ve dört kıta' dahî sefâin-i kebîresin bahr-i ademe iğrâk edip seksan pâre top çeker iki kıta' sefîne-i kebîre vce dört kıta' sefâin-i mutavassita ile bir takım

merâkib-ı sagîresin beste-i zincir-i zabt ve tersâne-i temellüklerine rabt eyledikleri haberini amiralleri telsûn-u irsâl ve donanmay-ı hümâyûnla Rusya donanmasının hurûclarını isti'câl etmekle derakıb-ı Devlet-i Alîyye Rusya Donanması'yla birer ikişer kurut-u Devlet-i Alîyye şâlupalarıyla şıra'-güşây-ı maîyet ve vird ve dosttan Hasan Bey'i istishâbla İskenderiye zarfına tevcîh-i sükkân-ı satvet eyleyip Fransalı'nın Venedik'ten istilâ ve ahâlisini beste-i zincir-i ızdırâb eyledikleri körfez adaları mülâbesesiyle Rumeli taraflarına dahî taaddî ve bu takrîble Memâlik-i Devlet-i Alîyye'yi bî seyr-i senâbikü'l-heyl-i tasaddî eyleyeceği meczûm ve bu sûretle cümleden mukaddem cezâyir-i merkûmeden kat'-ı eydî-i habiseleri beyne'l-lüzûm olmakla iş bu binikiyüzdört senesi Rusya Donanması'nın fenn-i lenger ikâmet ve ferdâsı sagîr ve kebîr otuz kıta'-i sefîneden ibâret Donanmay-ı Hümâyû'nla serasker olan Kaptana-i Hümâyûn Giritli Şermet Kaptan dahî bâd-bân-güşây-ı hareket edip evvelâ çuka adaları bi'l iştirâk hücûm-u dilâverân-ı asâkir-i müttefikâ ile levs-i vücûd-u eâdiden pâk oldukta Kefalonya ve Zanta Adaları dahî istimân ve içlerinde olan bindörtyüz Nefer-i Fransalı'yı teslimle tahsîl-i emân edip Sevâhil-i Körfez'de olan bilâd ve bikâyı Kofralı'nın muharrer-i defter-i ihtisâsı olduğundan şîr-i vegâ Tepedelenli Ali Pâşâ ol havâlîyi zabta alem-efrâz-ı satvet ve muhâfazada olan Fransalılar dahî mukâbelesine râyet-keş-i azîmet olmakla düveline garbında tarh-ı bâzâr-ı kâr-zâr ve silâ'-i zafer-i dellâlî-i tîğ-benderiğiyle taraf-ı İslâmîyânda karâr etmekle Fransalı rehrev-i vâdî-i hezîmet ve Preveze ve Berga ve Dubnice ve Bohboz nâm dört kal'a'-i müstezâdd manzûme-i mülk-ü devlet oldu. Ffransalı'yı kofradan tahlîye ve arâzî-i mağsûbeyi

(s.72)

yed-i zâlimelerinden tencîye eylediklerinde asâkir-i tarafeyn neşr-i cenâh-ı himâyet ve seraskerleri icrây-ı merâsim-i müzâheret eyleyip tarafeyn birbirlerinin hatırlarına riâyetle izhâr-ı rağbet ve dâman-ı mahtûbe-i mülk-ü mazbûtaya itâle-i dest-i merâdet-i itmâmlarıyla gerden-dûşize-i memleket kılâde-i hükümetten taarrî ile hacile-pîrây-ı atalet olarak bir zamân mürûr ve merbût-u silsile-i seyf-i kâhireleri olan azrây-ı memleket için idhâl-i diyâr-ı hükümet olunmaz diye Rusya tarafında bir muâmele-i dostâne zuhûr ettikte bu insâfâne hareket Sultân Selîm-i selîmü't tab'a-ı ba's-ı memnûniyet olup taraf-ı şehin-şâhiden dahî mukâbele-i bi'l-misle riâyet ve gerden-i imparatoriye havâle-i tanzîm ve temşiyet buyurdıklarında arâzî-i kadîmisini

zamîme-i emlâk-ı kadîme-i devlet ve cezâyîr-i merkûmenin dahî sebikâ-i nizâmı ifrâğ-ı kalıp-ı cumhûriyyet kalınıp cezâyîr-i müctemia nâmıyla şöhret-dâr ve Dobra-i Venedik cumhûru gibi Devlet-i Alîyye'ye tabaiyetle sermâye-dâr-ı iftihâr olmak üzere tanzîm ve üç senede bir kere yetmişbeşbin kuruş cizyelerini edâ eylemek şartıyla misâl-i adl-i iştîmâl terkîm olunmak devletân-ı müttetikân beyninde karâr-gîr ve murahaslar mârifetiyle oniki madde üzerine mazbût-u kayd ve tahrîr olan ahid-nâmenin hülâsasıdır ki ber vech-i âti zikr olunur. (hülâsa-i madde-i ûlâ) Korfa'da Rumeli'ye olan kurbîyyet-i Devlet-i Alîyye'ye itbâları sûretinde medâr-ı asâyiş ve rahat olacaklarını Devlet-i Rusya'da merba'-nişîn-i sandalı-ı imparatoriyet ve Moskov memleketine zill-efgen-i hükûmet olan Pavlo cenâbları tefekkür ve Dobra-i Venedik misilli bir cumhûr olarak Devlet-i Alîyye tebaîyetlerini zikr etmekle memleket-i umûr-u Cezâyîri ru'yet etmek üzere heyûlay-ı cemiyet kabûl-u sûret-i cumhûriyyet edip cumhûr-u merkûmenin tamâmiyyet-i mülklerini vikâye ve kabûl ve tasdîk olunacak nizâm-ı dâhiliyelerini himâyeyi imparator-u müşârileyh cenâbları ve ilâ mâşâllah-u teâla ihlâf ve i'kâbları müteahhid-i zamân ve kefâlet ve serîr-arây-ı Saltanat-ı Osmaniye ve evlâd ve ahfâd-ı âlî-şânı cumhûr-u merkûmenin sözünü ya'nî hâkim ve kâdı ve matbû'u ve cumhûr-u mezkûr dahî Devlet-i Alîyye'nin vassalı yâ'nî mahkûm ve tâbî' olmakla haklarında

(s.73)

icrây-ı âyîn-i adl ve şefkat oluna. (hülâsa-i madde-i sâniye) Madde-i ûlâyâ nazaran Korfa ve Kefelonya ve Ayâmora ve İtaki ve Baksöz ve Çuka ve Zanta ve Mora ile Arnavudluk karşısında Venedikli'den münfik-i kebîr ve sagîr her ne kadar ada var ise cezâyîr-i sebâ'-i müctemîe' nâmıyla mezkûr Devlet-i Alîyye'ye tâbî' bir cumhûr olup raiyyeti gerek ticâret ve gerek nizâm-ı dâhiliye-i memleketlerinde Dobra-i Venedik reâyâsı haklarında olan imtiyâzâtla mazhar-ı inâyet ve devletân-ı müteahhidân cezâyîr-i merkûmenin nizâm verecekleri umûr-u dâhiliyelerini kabûl ve tasdîke imzâ-nüvîs-i muvâfakat ola. (hülâsa-i madde-i sâlise) Ccumhur-u mezkûrun Devlet-i Alîyye'ye tebaîyetleri lâzimesince muhâfaza-i şürût-u sadâkatle merâî-i hukûk-u ubûdîyyet ve umûr-u dâhiliye ve haricîyelerinde Dobra-i Venedik Cumhûriyyeti'nin mütemettî oldukları imtiyâzâtla dâhil-i dâîre-i himâyet olup memâlik-i mahrûsada ikâmet vesâîr meşgûl-u dâd û sitâd-ı ticâret üzere olanların umûrlarını konsolosları ru'yet ve ticâretleri sefâyîn-i merâbit ocaklarından mahfûz

olarak feth-şirâ'-i emniyet edeler (hülâsa-i madde-i râbiâ') Cumhûr-u mezkûrun ikrâr-ı tebaîyetleri için ziyâde ve noksân-ı kabûl etmemek şartıyla üç senede bir yetmişbeşbin kuruş cizyelerini edâ ve iş bu virgüllerini Dobra-i Venedikli gibi elçileri Hazîne-i Âmire'ye teslim eyledikte onlar hakkında olan rusûm-u mûtebere bunlara dahî icrâ olunup cumhûr-u mezkûrenin memâlik-i mahrûsada bulunan ecnâs-ı rayet Dobra-i Venedikli gibi cizye-i mutâlebesinde dâhil-i dâire-i muâfiyet ola. (hülâsa-i madde-i hâmse) Cezâyir-i merkûmede olan kal'a' vesâir istihkâmâtla arâzi ve bikâ'-i cumhûr-u merkûma teslim ve emr-i muhafazada taraflarından neferât tâ'yini münâsib gördükleri vechle tanzîm olunacak ise dahî muhafazaya kâfi iş bu seferler esnâsında asker-i vâfi tedârik edemedikleri hâlde tarafeynden husûl-u muvâfakat ve cumhûr cânibinden inzimâm re'y ve mâ'rifetten sonra devletân tarafından yâhûd seraskerân cânibinden yine devletân-ı müttetikân neferâtından mürekkeb asker idhâl ve asâkir-i merkûme muktezây-ı hâle nazaran luzûmî vaktine kadar Cezâyir'de î'mâl ve seferler ber taraf olduğu gibi asâkirden Cezâyir'in tahlîyesine

(s.74)

isti'câl oluna (hülâsa-i madde-i sâlise) Öteden beri cezâyir-i merkûmede olan tüccâr Karadeniz'de meşgûl-u geşt ü güzâr olmalarıyla bundan böyle Karadeniz'de ticâretlerini icâzet ve kendilere mahsûs bayraklarıyla mürûr ve ubûrlarına ruhsat verile. (hülâsa-i madde-i sâbâ') Cezâir-i merkûme ahâlisinin rahat ve buldukları Korfa Denizi'nde eminen ve sâlimân ticâret eylemeleri Devlet-i Alîyye indinde nüvişte-i kıbâle-i iltizâm ve sinîn-i adîdeden beri tahsîs olunan hudûd-u bahrîyelerini ahiren adem-i tecâvüzi hem-hudûdları olan düvel-i sâirede dahî râbîta-pezîr-i nizâm olmakla şerâit-i mezbûreye muhâlif ocakların sefâyîni hudûd-u mâhûdelerini tecâvüz-ü itmâmlarını Devlet-i Alîyye nezâret ve Sefâyîn-i Donanmay-ı Hümâyû'na hâcet-i mess etmedikçe adem-i mürûr ile izhâr-ı merâsim-i şefkat eyleyip lede'l-hâce asitânedeki konsolosları mâ'rifetiyle cumhûra î'lâm ve sefâyîn-i miriye vardıkları adada karantina ve sâir nizâm-ı belîdlerine muvâfakata ihtimâm edeler. (hülâsa-i madde-i semane) Venedikli'ye tâbî' karada Arnavudluk civârında vâkii' Preveze ve Parga ve Dubnice'ye ve Bocnor ve muzâfatı memâlik-i mahrûsaya munazzım ve silk-i Mülk-ü Devlet-i Alîyye'ye munzamm olup memâlik-i merkûme ahâlisi bila istisnâ nasrânî'l milel oldukları hüveydâ olmakla Eflâk ve Boğdân'da olan râfiyet her

ne vechle icrây-ı âyîn-i diyânet ederler ise ol vechle hareket bunlar hakkında dahî nüvişte-i kıbâle-i müsaâde ve ruhsat ve hukûk-u irsiye ve deâvî-i sâire-i mülkiyeleri icrâsında kâide-i kâdîmelerini riâyet ve Eflâk ve Boğdân arâzisi gibi Ehl-i İslâm tavattunundan men'le tekâmîl-i madde-i mürüvvet olunup fakat tâ'yîn buyurulacak zabt-ı Ehl-i İslâm'dan olmak muharrer-i defâtir-i şerâit olup arâzi-i merkûmeden cumhûrun arâziy-i mülkiyeleri olmak takrîbiyle zâbit-ı me'mûr icrâ edeceği sûret-i hükümetle rütbe-i mevkûf re'y-i cumhûr ola. (hülâsa-i madde-i tisâ') Arâzi-i Berriye-i merkûmede mütemekkin reâyâ ile'l-an âyinleri teveccühle ise ol sûretle icrâ eylemeleri mev'ûd ve kiliselerinin ta'mîr ve tecdîdi muharrer-i sahîfe-i uhûd ola. (hülâsa-i madde-i aşere) Müceddidan dâhil-i a'dâ ve zîr-destân-ı saltanat kalınan raîyet-i âsûde-nişân

(s.75)

mazalle-i tekâlif ve istimâlet olmaları muktezây-ı şân-ı adâlet olmakla karada vakî' kal'a'-i merkûme ve tevâbî reâyasından Venedik Cumhûru'na verdikleri vergi mikdârıyla kanâat ve Fransa'dan sitem-dîde olduklarına merhamet iş bu târihten îtibâren iki sene kâfe-i matlûbâttan afv ile mazhar-ı înâyet olalar. (hülâsa-i madde-i ahdî-aşer) Devletân beyninde vukû' bulan safvet-i imparator-u müşâriyleh cenâblarına tehyîc-i madde-i mürüvvet denmekle cezâyir-i merkûmenin umûr-u mülkiyelerine dâir ve arâzi-i mezkûrenin nizâm-ı dâhiliyelerine mütedâir iki ve üç ve beş ve yedi ve sekizinci maddelerde musarrah-ı kâfe-i usûl-u âdileye dâhil olacak devletlere tasdîk ile kabûl ettirerek sûret-i zamân ve kefâlet rû-nümây-ı meclây-ı husûl olmasına himmet-i imparatorî lâzime-i zîmmet-i gayret oldu. (hülâsa-i madde-i sâniye aşer) İş bu muâhede Memâlik-i Osmâniye'nin şehin-şâhı ve cemi'-i Rusya Memâlik-i nin pâdişâhı taraflarından tasdîk ve iki buçuk ay zarfında tasdîk-nâmeleri mübâdele ile madde-i muhâdenet tahkîk oluna harar fî sâmen rebîü'l-evvel sene erbâ' ve işrîn ve miâteyn ve elf

BEYÂN-I SEBEB-İ TÂ'YÎN-GERDEN-İ SEFİR-İ FRANSA MUHİB EFENDİ ve BA'Zİ AHVÂL VE KİFÂYET-İ İŞÂN

Çend mâh mukaddem nişâncılık pâyesiyle Fransalı'ya büyükelçi tâ'yîn olunan Es-Seyyid Abdürrahîm Muhib Efendi'nin elçi nasb ve tesyîri maddesi her çend zebân-zede-i şeh-nâme kûy-ı kelk firdevsi-pesend olmuş ise de mûcib-i külfet-i sefâret ve illet-i gaiye-i arz-ı mühr ve muhabbet ve sefir-i mûmâileyh muhafaza-i

sâmiâsında îdâ' kalınan deste deste evrâkçe-i tenbîhât ve vesâyâ ve dest-i emânet-peyvestine îtâ olunan tâ'lîm-nâmede mûnderic sûret ve mânâ ve Paris'te Fransalı ile güzêrân eden muhâverâtı vesâir güne şîve-i muâmelâtı zîr-i ser-pûş-u ibhâm ve sûtûrde-i mestûr olmakla câ-be-câ vakâî'-i âtiyyeye temhîdât kabîlinden belki ekserine mevkûf-u alîyye olduğundan başka iş bu Fransalı kazîyyesi cây-ı ibret ve meydân-ı hassa-gîrî ve basîret olu bi'l-cümle âdây-ı dîn ve be tashîs ol tâife-i bed-i ahd bed-i âyîn-i akvâl ve efâ'llerine kat'en bast-i sâmiâ'-i

(s.76)

i'timâd ve ol düşman-ı dost-nümânın izhâr ve ibdâ' eyledikleri çehre-i safvet ve vedâdlarını tevcih-i bâsıra-i vüsûk-u îtidâd etmeyip her ne zamân ol kavm-i bed-peymânla ber muktezây-ı maslahat-ı medâra ve müsâhelet-i meslekî üzere hemân el sûret be's-sûret yüzünden muâmeleyi düsturu'l-â'mâl ittihâz eylemek vükelây-ı Devlet-i Alîyye-i sermedi'l-iclâle vâcibe-i hâl olduğuna ifâde ve inhâ-i kast ve azîmet-i hulûs-u intimâsına mebnî licâm-semend-i hâme-i pâkize-i edâ bir mikdârca irhâ olunmak revâ görüldü târihten murâd-ı îtibâr ve istibsâr olmakla iltizâm-ı mâlayi'z-zem ve teksîr-i sevâdd-ı rakam add olunmayıp kayd olunan her madde-i cüz'iyeden hisse-mend-i ibret-i külliye olmak ricâsıyla mütâlaa-i güzêrân-ı sarf-ı dikkat ve im'ân eylemek garaz-ı sahîh-i muharrer hâlis-ül-cenândır. Mısır vakıâ'sı sebebiyle akd-i ribkâ-ı ittifâka ittihâd eylemiş olan Devlet-i Alîyye ve Rusyalı ve İngiltereli'nin ve Avrupa Ülkasının belki aktâr-ı erbâanın belîyye-i celîyyesi olan Fransalı'nın semîr-i zamirleri her birinin emel ve emnîye-i karâr-girleri kaziyelerini mukaddime-i siyâkında tahrîr ve imlâ ve zikr olunan düvel-i erbaadan câ-be-câ meclây-ı zuhûrda ser-nümâ olan kâr ve girdâr ve evzâ' ve etvâr-ı bi'l-cümle kazâyây-ı merkûmeye mebnî ve müteferri' olmakla bu mecelleye imrâr-ı nazar edenler usûl-u mazbûtaya hemân havsala-i ezhânlarına ilkâ-i bî-müfîd olmanın bülbül-hâme-i dilkeş-i nevâ ol makâm-ı dil-ârâmda bir perde-i ziyâdece nağme-senc-i terâne-i hatırgüşâ oldu. Evvelâ Devlet-i Alîyye-i Ebedü'l Kıyâm'ın maksad-ı iksâsı budur ki Mısır vakıâ'-i kerîhesi zuhûruna mebnî âlûde olduğu Rusyalı ve İngiltereli ile ittifâk-ı âlâyişinden bu esnâda Fransalı'nın iddiây-i safvet-i kâmile ve her dereden su götüreeek icrây-ı âb-ı nâb mevâîd-i şâmilelerine nazaran bi'l-vâsıta tethîr-i dâman-ı hâl edip tamâmi-i mülk ve istiklâl üzere mesâlihe-i mücerrede ve musâfât-ı gayr-i müfîde ile iktifâ ve cümle ile bî-araflık vadisinde muâmele ederek vakt-i merhûn

hulûlune dek nizâmât-ı dâhiliyesine vech-i inhisâr üzere iştigâl-i işte Devlet-i Alîyye'nin ol halâlde nuhbe-i mâ-fi'l-bâlî bu sûret-i hafîyye idi. Ve Rusya'nın da matlab-ı müntehâsı bu vechle idi. Çünkü Fransalı'nın evvel ve âhir evzâ'-ı zeberdestânesinde tagallüb ve tecellüdüne

(s.77)

vücûhla tahammülden kâsır olup Devlet-i Alîyye'nin dahî Fransalı tarafına hasbü'l -mesalihe sûret-i mümâşât ve muvâsât-ı garaz eylediği müşâhede eyledikçe Devlet-i Alîyye kendilerinden dâğ-dâr-ı renc ve azâr olduğunu bi'l mülâhaza şâyed Fransalı'nın mevâidine iğtirâr-ı berrle da'vet-i ittifâkına icâbet edip ol vechle Fransalı bi'l-küllîye Kışver-i Avrupa'ya istilâ ve kademe-i istidrâcını pâye-res-i rütbe-i istîlâ etmekle bir müddetten beri kendilerinin averde-i pençe-i iğtisâb eyledikleri arâzi ve bikâ' red ve intizâ' olunmak endişesine mebnî Devlet-i Alîyye'nin Fransalı ile sâz-kâr-ı vifâk olacak mevhumu'l-husûl-u ittifâkına nesh belki mesâlihe-i mün'akidlerini fesh ile miyânlarını tefrîk ve ısbâbe-i âşinâyı ve ülfetlerini temzîk-i berrle bir taraftan Fransalı'yı dest-res olacak kuvvet-i tâmme kertesine adem-i îsâl ve bir cânibden arâziy-i mağsûbe yed-i mütegalibesinde kaldığından başka bi'n-nefs ve İngiltereli muâzadâtıyla Devlet-i Alîyye'yi kemâ-fi's-sâbık toz torbası gibi isti'mâl eylemekten hâlî olmaya ve İngiltereli dahî Rusyalı ile müttefik olmakla bi'l-muaye tecdîd-i ittifâk olunmak husûsunda pâ-ber-cây-ı kıyâm olup bir taraftan köpek memesi ta'bîr olunan koltuk çıbanı gibi Devlet-i Alîyye'yi ale'd-devâm dûş-zen-i ibrâm olarak dil-figâr ve bu bâbda tarafınızdan müsâmaha zuhûru fesh-i sulh add olunmakla Fransalı'nın limanlarını ser-â-pâ-i muhâsara ettiğimiz gibi Devlet-i Alîyye'nin dahî Bahr-i Sefîd'de kâîn sahillerini boğaza kadar muhâsarayı müeddî olacağını belki Mısır tarafına kasd-ı fâsidleri sûret bulacağını lisân-ı hâl ile ol mütemerrid-i sengîn-dil saht-ı hısâller imâ ve işâ'r eylemekten hâlî olmayıp onların dahî gâyet-i merâmları Fransalı bir vechle meydân bulmayıp mâr-ı sermâ-dîde-i saffet ser-pîç-i dünbâl-ı kahr ve zillet olmakla Avrupa ve Amerika'ya dâîr menvî-i hatırlarını haklarında icrâ eyleyene nitekim mevkîlerinde nakş-ı sahîfe-i imlâ olunan makâlâtta hüveydâ olur Fransalı'nın dahî mâ-hasal tek ü tâz ve hülâsa-i kelâm nâ-sâzı budur ki tâife-i bed-nihâdın düvel-i memâlik-i mâ'mûreden bir devlet kat'en dâire-i iltizâm sahîhinde cây-gîr-i sevâdd olmayıp matlab-ı mahtûm ve mümzâsı hemân kendi politikası muktezâsınca

(s.78)

Avrupa ve asya ve Afrika ve Amerika'dan ibâret olan aktâr-ı cihâr-gâneyi zîr-dest-i tagallübüne ahz ile mülûk-ü sâire kendi taraflarına nişânde-i tavâif-i mülûk-u menzilesinde kalmak emnîyesi olup der-cenk-i evvel Venedik ve Nemçe ve Flemenk ve İtalya'yı bir takrîble zabt ve zincir-i tasallut ve teshîrine ratb eyledi. Devlet-i Alîyye'ye dahî izhâr-ı rûy-u mihr-bânî ve mevâid-i urkûbiye ile irâyet-i vech-i âsânî ederek vükelây-ı vaktî kemâ-fî's-sâbık firîfte ve cerib-i zebân-ı sâhiri ile dil-şifte eylemenin Rusyalı'dan ve İngiltereli'den bi'l-küllîye muğterik ve kendisiyle müttetik edip bu mülâbese ile İran Devleti'ni dahî tarafına bend ve ol vechle kemend-i maslahat-ı nefsâniyesini gerden-i tehcîr-i merâma peyvend eyleye. İşte bu usûl ve fusûllar vech-i mersûm üzere ma'lûm oldukta her bir devletin der-kâr olan revş ve kirdârı ve keftâr ve refâtârının mutazammın olduğu dakâyık-i amâl ve mercî' ve meâllerine fi'l-hâl tebâdür ve intikâl olunacağı bî şâibe-i eşkâldir.

BÂ'S-I TÂ'YİN-GERDEN-İ SEFİR MUHİBB EFENDİ BE-SUY-U FRANSA

Çünkü Fransa Milleti bundan akdem muadde-i fâside gibi cûşân ve hevây-ı cumhûriyetle lücce-i şûr a şûr-u tuğyânları hurûşân olup ibtidây-ı emirde krallarını küşte-i seyf-i tebâr ve naaşını ihrâk-ı bi'n-nâr ettikten sonra ba'de ezîn-i krallık nâmıyla idâre olunmayıp cumhûrluk sûretiyle dâhili ve hârici maslahatlarının tesvîyesi husûsuna karâr vermiş olmalarıyla beşyüz neferden ibâret bir meclis tertîbine mübâderet ve bir müddet umûr ve maslahatları bu nesak üzere rû'yet olunmakta iken müdürân-ı hamse nâmına olan eşhâs-ı tagallüb ederek zikr olunan beşyüz nefer meclisini fesh ve ibtâle ibtidâr ve ale'l-gafle mersûmları ahz-ı berrle kimini tu'me-i seyf-ü tebâr ve kimini Amerika'ya nefy ü tard ile idâre-i dâr u diyâr eylediler ba'de müdürân-ı hamse mâ'rifetiyle idâre-i esbâb-ı umûr olunmakta iken asl ve faslı bâlâda pây-mâl-ı huyûl hâme-i ifâde olunan cezâl-ı Napolyon Bonapartayı Diyâr-ı Mısır'a sevk ve taslîyet-i hıyânetine cesâret edip merkûm-u Mısırdan ba'de'l -avdet tekrâr tedvîr-i dolap-ı memlekete mübâşeret-kâr olan müdürân-ı peñç-gâne miyânelerine ihtilâf-ı urûz hasebiyle üç nefer-i konsolos nasbıyla rû'yet-i umûra karâr verdiklerine

(s.79)

binâ-i Napolyon Bonaparta'yı başkonsolosluğa nâm-zed tâyîn ve bir müddetten sonra krallık sandaliesine ik'ad ve temkîn eylediler. Ol hengâmda Fransa baş vekîli maîyetinde müstahdem rû-nâm-ı harc-ı muglimân bir gulâmı der-i devlet-i ebedi'l-kıyâm tarafına ta'lîmât-ı mütenevvie ile irsâl edip mersûm-u mahzûl ba'de'l-vusûl vaktin reîsi olan Vâsıf Efendi İbrâhim Besîm Efendi ile müteâkıbân mükâlemeye ağâz ve ol mü'nis-i semâî muhannes-i hakiki bir mecliste (ayn) (şive-i hâmikend ki harenkend) şîvesince cünbüş-ü esterâne ve nümâyîş-i Frenkâne ile dehân-ı herze-feşanın bâz edip el-hâletü'l-hazihi Fransa Milleti bir zamândan beri ittihâz eylediği mesleki külliyyen ber- taraf-sâz edip ya'nî miyânlarından cumhûriyet ta'bîrini ref' ve ilgâ ve başkonsolos olan Napolyon Bonaparta'ya Fransa İmparatorluğu'na ittifâk-ı pîr ü bernâ vukûundan sonra Nemçeli ile vâkî' olan muhârebede Bec şehri dahî zabt olunmuş iken Nemçe İmparatoru Napolyon Bonaparta'nın imparatorluğunu kabûl ile akd-i sulh edip Devlet-i Alîyye dahî Fransa İmparatoru ve Pâdişâhı elkâbıyla beyne'd-devleteyn merbût olan ahid-nâme-yi tashîhe muhtâctır ve îtâ olunacak berevât ve evâmir ile vurûd edecek nâmeler ünvân-ı merkûme ile irsâl olunmak lazımdır diye münakkaha-i âhen-ger-i âsâdımızın demdeme-i iddiâ olup beri tarafından dahî Fransalı ve Rusyalı İngiltereli ile el yevm-i muhârib olup onlar kabûl eylediği hinde Devlet-i Alîyye dahî kabûl ve irtizâyâ müheyyâdır kelâmıyla mülzimâne cevâp verilmiş ise de mersûmî ilzâm bir vechle mümkün olmayıp bi'l-ahire husûs-u mezkûr bâ takrîr-i rikâb-ı şevket-masîre ba'de'l- arz şeref sudûr olan Hatt-ı Hümâyûn mûcibince ahid-nâmeler tashîh ve mesfûrun avdeti zımnında ısdâr olunan yol emrinde Fransa İmparatoru ve Pâdişâhı ünvânı derc ve tasrîh olunarak ircâ' olunduktan sonra asitâne-i saâdetde maslahat-güzârlık nâmıyla sıklet-efgen olan Rufen nâm-ı şu'bede bâz-ı hayâl-hâne-i mekr ve fen hâlâ Fransa İmparatoru ve Pâdişâhı olan imparatorumuz Devlet-i Alîyye'nin dost-u sadığı olduğu bî şâîbe-i şekk ve gümân ve fi'l-asl ismi Napolyon iken Bonaparta olan imparatorluğu

(s.80)

ve Pâdişâhlığı Nâme-i Hümâyûn'a mashûben büyükelçi irsâliyle tasdîk olunmak lâzime-i hâl belki bu şîveden imparatorumuz memnûn olmakla Rusyalı'dan her ne matlûbât var ise onlar ile akdî samîm-i mesâlihede beher hâl-i vefkû'l-amâl

nizâm-pezîr-i husûl edeceği bî kîl ü kâl olduğuna mebnî elbette muâmele-i mezkûre tarafına minnet ve menfaatı müstelzimdir diyerek münfailâne serd-i fesâd ile sâdêli-hân-ı serkârânı dürûğ-ı bî-fürûğuna râm eylemekle mûmâileyh Muhibb Efendi vech-i mezkûr üzere yirmi senesi zilhiccesi avâsıtında nişâncı pâyesi ve büyükelçilik ünvanıyla sefârete tahsîs ve tâ'yîn kezalik mersûm Rufen kendisine vârid olan ta'lîmât-ı hafiyyesinin icrâsıçün sûret-i haktan gelerek imparatorumuzun mâyesde-i Paris'ten nehzat ve hareket eylemesi mukarrer olmakla tâ'yîn olunan sefir bî vakfe-i meks ve te'hîr bir taraftan hareket ve mâyeste-i Pariste bulunmak husûsuna müsâraat eylemek müstelzim-i hayr-ı kesîr olduğunu ifâde ve tezkîr etmekle efendi-i mûmâileyh çend rûz zarfında temşiyet-i mehâmm-ı berrle kerem-i inân-ı eşheb-i îtizâm olmaları müekmeden tenbîh ve telkîn olundu mûmâileyh dahî ber mûcib-i fermûde maiyetine tâ'yîn olunan ser-kâtibi Gâlib Efendi ve tercümân refâkatlarıyla Nâme-i Hümâyûn ve başkaca bir kîtâ nâme-i vedâd meşhûn ve hedâyây-ı hayret-nümûn ve ta'lîm-nâme-yi bi'l-istishâb yirmiiki senesi muharremi'nin onuncu günü mütevekkilen ale'l muayyen El vehhâb Fransa tarafına azîmet kasdıyla reh-peymûde oldu. Kendi sefâret-nâmesinde beyân eylediği üzere Eflâk üzerinden Nemçe hudûduna gerdûne-i vücûdunu lede'l-îsâl verâsından zuhûr eden şiddet-i isti'câl-i emrine kemâl-i imtisâl-i berrle Hedâyây-ı Hümâyûn ve ekser etbâfyesini pes-mânde ve te'hîr edip der sâat-i acele süvârü'l-gâre müsâraat ve terk-i arâm ve râhât ederek peşte ve pudin üzerinden bec şehrine vâsıl ve hasbü'l-iktizâ-i ikâmet sarûze ile nev'en teneffüs-ü vücûd hâsıl olup ol evkâtta Nemçe başvekîli ile çend defa' resmen mülâkât eylemekle esnây-ı muhâverede Belgrad hizâsında vâkî' zemun ve havâlisinden hafiyece Sırpî usâtâne-i zahîre vesâîre îtâ olunduğu yakîn-girdesi olup bu muâmele-i nâ-hôş-güvâr

(s.81)

devleteyn beyninde derkâr olan dostluğa münâfi bir şîvê-i nâ-be-hemvâr olduğunu iş'âr ve hatta sefer-i sâbıkta Sırpî ser-gerdesi olan Koçu nâm-ı bed-ahlâk Nemçeli'ye iltihâk-ı berrle Belgrad kal'asını kendilere ahz ve teslîm eylemekle taahhüd edip o hengâmda vâkî' olan cenk ve hasâmede yâverî-i perverd-garı ile mersûm-u giriftâr ve istintâkına ibtidâr olundukta tahlîs-i cânî için Orduy-u Hümâyûn hazînesine onbin kese hıdmet ve Temeşvar kal'asını dahî zamîme-i memâlik şehri-yâr-ı İskender-kudret eylemekle müteahhid olmuş iken Devlet-i

Alfyye teshîr-i berrle silsile-i memâlik-i mahrûsa-i senfyyeye idrâc eylemekte mesfûrun îânesine gayr-i muhtâç olup vereceği akçe dahî Devlet-i Alfyye arâzisinde olan emlâktan tedârik ve idhâr olunacağı emr-i aşikâr olup kendisinin vücûdunu izâle ile cümlesi cânib-i mîrîden zabt olunacağı tezkâr olunarak mersûm ve bi'l-cümle avene ve hevâ-darları küşte-i tîğ-i demâr olup Fransalı'nın bec-i ma'rekesi halâlinde dahî Devlet-i Alfyye Nemçe Devleti'ne izhâr-ı rûy-u mürüvvetle ibrâz-ı resm-i dostu ve safvet eylemekten hâlî olmadığı fikrâlarıyla tenvîr-i sened-i müddeâ eyledikte başvekîl-i mersûm Belgrad taraflarında olan Sırp'ın akrabâ ve müteallikâtlarının bir mikdârı dahî bizim arâzimiz sükkânından olmalarıyla nihâni ol kavm-i câniye zahâîr îtâ eyledikleri gerçi bizim dahî mesmûmuz olup lakin bilâ te'hîr ve tahzîri hâvî tahrîrât tesyîr olunmuş ise de bu defâ' tekrâr te'kîd ve tenbîhe ibtidâr eylemek lâzıme-i zımmet-i safvet disârımızdır diye bast-ı î'tizâr eyledi. Şehr-i mezkûrdan dahî nehzat ve Fransa savbına sevk-i matiyeye-i azîmet olunup mâh-ı rebûlevvelin ikinci günü Paris Şehri'ne vüsûl ve Devlet-i Alfyye süferâsına mahsûs olan hâneye nüzûl edip ve ordan vârid olacak Hedâyây-ı Hümâyûn'a intizâr ile ferş-i seccâde-i karâr eyledi. Paris'te ikâmetleri müddette gerek Fransa başvekîli ve gerek ala tarîkü'l-mesârife gelmiş olan Rusya başvekîli Romancof ve Rusya Elçisi Doloştuv ile vakî' olan mükâlemeler ve Rikâb-ı Hümâyûn'dan tevârüd eden ta'lîmât-ı atîkâ ve cedîdeleri efendi-i mûmâileyh bi'l-cümle kaleme alıp tedvîn eylemekle gerek hâme-i lisânlarından ve gerek eser-i yerâa-i râstı beyânlarından nüvişte-i sahîfe-i idrâk ve iz'ân olunan makâlât-ı mühimme

(s.82)

ve havâdis-i mülimme bi'l-münâsebe iş bu mecelleye nakl ve imlâ olundu. (sefîr-i mûmâileyhin asitânedan hîn-i hareketinde ta'lîmât-ı celîyeden başka Taraf-ı Hümâyûn'dan yedîne îtâ olunan ta'lîmât-ı hafîyye sûretinin mülâhhasıdır ki cây-ı nazar-ı î'tibâr olduğundan mâadâ mahlûllerinde kayd olunacak vakâyie temhîdât kabilinden olmakla bu mahalle-i takyîde sezâ görüldü) Evvelâ gerek ta'lîmât-ı hafîyye ve celîyesini ve gerek hurûf-u mahûde miftâhını nefsinden uhre-i tecavüz ettirmeyip eğer hurûf-u mahûde ile serkâtibine tahrîrât yazdırır ise yanında yazdırmak ve miftâhını yed-i uhre vermeyip kendi tesvidâtını tebyîz ettirmek usûl-u me'mûriyetindedir zîrâ bu mâddenin ketm-i cümleden akdem olmakla muhâfazası husûsuna ikdâm eyleye. Sâniyen Fransalı'nın bu defa' vâkî' olan galebesine mebnî

taraf-ı saltanat-ı seniyyeden galebe-i mezkûrenin tehnîyesine teveccühle müsâraat olunduğu ve Ru nâm mebûsun avdetinden sonra maslahat-güzâr Rufen ile ne sûretle mukâlemeye mübâderet kalındığı evrâk-ı mazbûtadan ihrâc ve birer sûreti efendî-i mûmâileyhe îtâ olunmakla onlara mürâcaat eyleye ve maslahatgüzâr Rufen ile sebk-i mukâlemâtta mahremâne îrâd olunduğu vechle Napolyon Bonaparta'nın galebesine nazaran netîce-i harb olan mesâliheyi akd eylemesi takdîrce beher hâl-i gâlibâne akd edeceği ve Devlet-i Alîyye'ye garaz ettiği hayır-hâhlık sûretine nazaran mesâlih ve Memâlik-i Devlet-i Seniyye'ye hafî ve celî vâkî' olan taarruz-u ağıyardan rehâ-yâb olarak Devlet-i Alîyye'nin berren ve bahren hey'et-i aslîyesine rücûu Fransa Maslahatı'nın dahî mücibâtından olduğu cihetlerine nazaran efendî-i mûmâileyhin dakîka-i me'mûriyeti bu esâsa mebnî olarak imparatorluk tasdîkiyle Nâme-i Hümayûn iltifât-ı makrûn ve mahsûs olarak ve vedâd-nâme-i şevket-i meşhûn şeref-rîz-i südür olmaktan nâşî iş bu nâmeler hedâyây-ı mülükâne ile beraber yed-i emânetine teslîm olunmakla Parise vusûlunde tevzî' ederek iktizâsı üzere te'kid-i dâim-i hulûs eyleye. Devlet-i Alîyye ile Fransalı beyninde şu mevsimlere gelince rû-nümâ olan mübâyenet ve bürûdet-i zarûriyeden nâşî Fransa me'mûrlarının kullandıkları lisânın aynî olarak Paris'te dahî Fransa vükelâsı Devlet-i Alîyye'ye isnâd-ı töhmet-i siyâkında tahmîl-i kusûr sadedlerinden gezecekleri

(s.83)

gayr-i mübhem olmakla sefir-i mûmâileyh kazîyye-i mezkûreyi asla kabûl etmeyip belki şikâyet-i mevkîi ise cânib-i Devlet-i Alîyye'ye dâ'vây-ı hakk-ı âid olduğunu nâzikâne der-meyân ederek şîrâze-i ahvâl-i sâbıkaya vukûfu takrîbiyle Devlet-i Alîyye'nin Fransa Devleti'ne olan muâmelesini baştan tutturup şol vechle dâ'vâyı isbât eyleye ki bundan akdem düvel-i sâîrenin hemân cümlesi Fransa aleyhine olarak hîn-i hareketlerinde Devlet-i Alîyye zâhiren tarafsızlık ve bâtınan müsâadât-ı gün-a-gün ile Fransalı'ya bayağıca izhâr-ı gayret-i taraftarı ederek hengâm-ı ızdırâr ve durûnunda kaht ve müzâyaka derkâr olan eyyâmda zahâîr-i mütenevvîa irsâl maddesinde reâyâsını teşcî' misilli ve düvel-i sâîrenin kîl ü kâllarını adem-i î'tibâr ile nice nice riâyetleri ol esnâda bulunan Fransa müdürlerinin ve me'mûrlarının tahrîren ve takrîren ikrâr-gerdesi olduğu cümlelerin mâ'lûmu bir kazîyyedir. İş bu muâmele-i gayûrâne ibtidâ taraf-ı şâhânenin öteden beri ve ittihâz buyurdıkları mesleke mebnî ve sâniyen hayr-hâhân-ı saltanat-ı seniyyenin ol

irâdelerine iktidâ-i berrle Fransa Devleti'nin vifâk ve yek-cihetliğinde envâ-ı fuâd ve mehâsin-i vücûdunu bi'l-mütalaâ anife der-pîş kalmaktan hâlî olmamalarına mübtenî idi. Hatta Devlet-i Alîyye'nin el-hâletü-hâzîhi bulunduğu ittifâklar râbitasının ol târîhte dahî tervîcine ve Fransa'nın Devlet-i Alîyye hakkında sû-i kasd ve nîyetine dâîr hücum vechle ceryân eden akvâl ve harekât-ı mütenevvîyi redd ve cerh için hayr-hahân-ı saltanat ol vakitte tevârîh-i tertîbiyle sa'y-ı be-gâyât ederek saltanat-ı senîyyeyi dost-u tabîi olan Fransa tarafına bi'l külliye imâleye dest-res olmuşlar iken muktezây-ı gerdiş-i rûzgâr akla muhâlif olarak cemî'-i akvâl vesâyây-ı hayr-hâhâneyi tekzîb ve güft-gû makûlesinden mâdûd olan irâdât-ı ağıâr-ı def'at ahvâl-ı Mısıriye sebebiyle tasdîk olundukta her zümreden nice gayret-keşân-ı Devlet-i Alîyye engişt bir dehân-ı hayret kaldıklarından mâadâ meslek-i Devlet-i Alîyye dahî zarûfî tahavvül zuhûr edecek tabiâtıyla ol zevâtın mükedder ve makhûr-u muhakkir olmaları vesâyây-ı hayret-hâhânları bî-esâs ve merdûd görülmek şîvesi cümleye bir türlü ibret ve herkese bâdî-i endişe ve haşyet olmuş idi. Ba'de sûret-i gayr-i marazî-i mezkûre her ne kadar Fransa Devleti'nin ahvâlinde hâriç bir keyfiyyet

(s.84)

olup inân-ı hükümet Napolyon Bonaparta cenâbları gibi bir hakîm-i zû-fünûn imparatorun averde-i kabza-i şehâmeti olduktan sonra bu misilli mütâlâat eb'ad-ı bâid olmak nezd-i ukelâda müberhen bir ma'nâ ise de bâlâda beyân olduğu üzere muktezây-ı tehavvül-ü zehâb ve meslek-i devlete mugâyyeret-i îrâsı vâcibât ve zârûriyât-ı umûrdan olmuş olmakla evvel zamân-ı fetret-i iktirân iktizâsıyla tîre-nâk olan zülâl-i müddetinin safvet-pezîr olmasına ikbâl-cüyân-ı bi'l-cümle muntazır ve nigerân iken müttetiklerin kimi muhârib ve kimi vech-i şitâile muhâlif-i hükmüne girdiklerinde biri kuvvet-i bahriye ile sevâhil-i Devlet-i Alîyye'de hâzır ve diğeri dahî dem-be-dem Fransa aleyhine î'lân-ı sefer heyûlâsıyla boydan boya hudûd-u Devlet-i Alîyye garbında külliyyetli askerî âmâde ve nâzır olarak Napolyon Bonaparta tarafından Devlet-i Alîyye aleyhine gûyâ kendisi da'vet olunmak yollu niyyât-ı reddîyyeyi isbât-ı muarızında Fransa'nın sû-i kast ve niyeti velvelesini tekrâr tecdîd ile teşvîş-i ezhâna mübâderet ve nice tekâlîf-i anîfe-i irâdına müsâraatlarında sevâlif-i ahvâle kıyâsen farz-ı muhâl ihtimâliyle ol şâyîâtın külliyyen nakz ve reddine mücâseret olunmak lâzım gelir iken mâ'-mâ-fih zerre kadar î'tibâr olunmayıp tavr-ı evhâle Devlet-i Alîyye tarafından hâlât-ı mezkûreye rağbet ve î'tibâr izhâr

olunmamış idi. Ancak Fransa üstüne sefer-i menevî takrîbiyle hudûd-u Devlet-i Alîyye'de Fransa'dan baid asâkire mukâbele-i kâide-i ihtiyâtiye-i düvel üzere biri tarafından dahî bir takım asker istihzârına dostluk sûreti ve ittifâk keyfiyeti mânî'-i kuvvî bulunmuş olmakla teklifâta redd ile cevâb-ı düvelince nâ-savâb iken ekserîsine müsâade olunmayıp vech-i lâyıki üzere mukâbele olundu. Ahvâl bu merkezde olup ya'nî Fransa ile olacak sefer-i mevhûm takrîbiyle Devlet-i Alîyye ta'cîz olup berren ve bahren berây-ı ihtiyât ikâme-i kuvvete mesâğ olduğundan tesvîye-i umûra intizârın imrâr-ı vakit olduğunu min vech-i töhmet addıyla baron mareşallik ifâdâtı ve imparatorun işâ'râtı pey-der-pey yürüdükçe ne onların kemâliyle icrâsına mevsim müsâid ve ne adem-i icrâlarının esbâbını lâyıki vechle tefhîm mümkün oldu. Binâberîn-i inhilâli vakt-i rehîne ma'tûf zarûrî'l-vukû' bir nevî' sebâyente karâr verilmiş idi. Bu takdîrce

(s.85)

iş bu hâlâta ba'dî Devlet-i Alîyye olduğunu hükmetmek kavâid-i siyâsiye-i mülkiyeye tatbikân ahvâl-i meşrûhanın esbâb ve şîrâzesine imâle-i fikir ve reviyet eylemekten ibâret olmakla etyân ve beyâna şitâb-ı vâcibe-i zımmet add olup Devlet-i Alîyye'yi izz ve töhmetten sıyânet-i vazîfe-i hakkâniyettir diye sefir-i mûmâileyh bu bâbda gayretlice ve kuvvetlice irâd-ı kelâm eyleye. Bu tefsîlâtın fezlekesi budur ki bu halâlde vukû' bulan keyfiyetler iş bu netîceyi müntic olup ya'nî bâ'de ezîn Rusya Devleti'nin Fransa aleyhine sefer kastı bahânesiyle hudûd-u Devlet-i Alîyye'ye karîb külliyyetli asâkir-i ta'bîye ve tevkîfine müsâid olan mevsim ber taraf olduğuna binâ-i def'-i fesâdât ve redd-i teklîfât-ı seddine mübâderet lâzım gelir amâ yine bir zemîn-i ahir ile ol taraflarda Rusya Asâkiri tahaşşût eylemesi takdîrine göre lâ-muhâle Devlet-i Alîyye hakkında bir ma'nâyı ihâm edecek keyfiyâttan ma'dûd olmak lâzım gelmenin ol hâlde mukâbele-i bi'l misl muvâcehesine riâyet ve teşebbüse mesâg-ı der-kârdır diye hatem-i kelâm eyleye. Napolyon Bomaparta'ya bu defâ' min gayr-i resm yazılan nâme-i mahsûsta ba'zı ifâdât Rufen nâm maslahat-güzâr mazbatasıyla efendi-i mûmâileyhin takrîrine ihâle olunmuş olmakla bâlâda temhîd olunan usûl-ü ol ifâdâtın esâsı olmak iktizâ eder zîrâ Bonaparta'dan birkaç defâ' taraf-ı şâhâneye kalan nâmelerde ve baron nâm-ı maraşallik ifâdelerinde Devlet-i Alîyye'nin mahkûmiyet sûreti kendiye nakîza-i şân olup husûsân zamân ve kefâlet nâmıyla memleketine dâir dâhili ve hâricî vakî' olan

müdâhale ve taarruz kezalik zamân-ı sohbetiyle Korfa vesâir ol havâlîde derkâr olan hâlât-ı ma'lûme ve Karadağ ve Akdeniz Adaları'nın reâyâsını istilâ ve Gürcistan keyfiyatı dür-u dirâz-ı münderic olup Devlet-i Alîyye bu mazarrât-ı mülkiyenin def' ve ilgâsına niçin himmet eylemez diye mübîn ve mestûr olmakla işte onların mevsimi şimdi geldi yoksa sevâbık-ı ahvâlde Devlet-i Alîyye tarafından zuhûr eden te'hirin sebebi Devlet-i Alîyye'nin bu suûbete ibtilâsına bâ's-ı Fransalı idiği bâlâdaki bend-i mûcibince Fransa Devleti'ne mahremâne olarak ikrâr ettiririlirip kendilerinin icâb ettirdikleri muzırranın

(s.86)

def'ini bu nevbet-i Bonaparta'nın hakkâniyetine vererek yine kendilere teleb ettirmek efendi-i mûmâileyhin dirâyetine havâle olundu bâlâda temhîd olunan girîz-gâh-ı sefir-i mûmâileyhin reîs meselesi olup ba'de sözü onlara söyletmek ya'ni mahremâne olarak müzâkere esnâsında sohbet ayağıyla gelmek dakikasını iltizâm ederek Fransalı ile Rusyalı beyninde mesâlihenin tahakkukunda tanzîmi matlûb olan mevâdd bunlardır ki zikr olunur ibtidâ ilgây-ı ittifâk maddesi sâniyen memleketinin şürût-u kadîmesi ircâıyla şimdiki şerâit-i mülevvesenin ibtali sâlisen cezâyir-i sabânın maslahat-ı Devlet-i Alîyye'ye muvâfık olacak vechle bir sûret-i hasenesi ve ittifâkın ilgâsı sebebiyle seyr ü sefâin maddesi tabîatıyla ahden mülgâ olacağı zâhir ise de ol bâbda ba'zı te'kidâtın idrâcı râbiân Gürcistan taraflarında bi't-tagallüb zuhûra kalan istihkâm ve istilânın hey'et-i ûlâya ircânı Fransa İmparatoru'na iltizâm ettirerek mesâlihe-i şerâitine mevâdd-ı mezkûrenin idhâlinden ibârettir. Rusyalı'nın def'-i tasallut ve müdâhalesiyle ilgâsı murâd olunan şürût-u sefir-i mûmâileyhin vicdânından mahfûz olup ibtidâ-i mesâlihe-i amme yâhûd Rusyalı ile Fransa beyninde mesâlihe-i münferide takdîrinde mevâdd-ı sulhun siyâk u sebâkına tahsîl-i itlâ' ve sâniyen Devlet-i Alîyye'ye dâir mevâdd var mıdır ve ne sûrettedir gereği gibi tahkîk etmedikten sonra irâd-ı mevâdda tasaddî eylemeye nihâyetü'l-emr iş bu maslahatın mevsimî idiği bâlâda mestûr-u ma'lûmâtdan nâşî derk ve teyakkun veyâhûd Fransalı tarafından vech-i icrâsını mübîn sûretle etraflı ve kuvvetli irâd olundukta tamâmiyet-i arâzi-i Devlet-i Alîyye'ye zamân ve kefâlet maddesi mâdem ki ale'l-umûm hükûmet-i dâhiliyeye min vech-i müdâhale ve taarruz eylemek yâhûd bir kıtâ'-i memleketin nizâm-ı dâhiline karışmak gibi hâricden muâmele-i tahakküm sudûrunu icâb eyleye. İş bu zamân ve kefâlet lafzı-ı murâd bir ma'nâ kalmak iktizâ

eder bu takdîrde Paris ahid-nâmesiyle zâman ve kefl olan Fransa Devleti bu misilli bir nevî müdâhele ve taarruzu ne kendisi ihtiyâr eder ve ne gayrisi tarafından zuhûruna râzıdır diye

(s.87)

Fransalı tarafından da'vâyı koparmak zemînlerine şürû' eylemesine ruhsatı ola ve ba'de'l-mübâşere Rusyalı tarafından müdâhele ve taarruz maddesinden lafzî tebrîe-i zimmet yâhûd bir güne te'vîl-i sûretlerine teşebbüs olunur ise hîn-i mübâhesede ityân-ı mevâdd eyleye. Zîrâ sefir-i mûmâileyh tarafından def'at-ı irâd-ı mevâdd ile maslahata mübâşeret vukûu lâzım gelse bu dakîka Fransalı'nın pek aradığı dakâyıktan olmakla gâyet teshîl ederek tahrîren talep ederler sefir-i mûmâileyh dahî Devlet-i Alîyye'ye hıdmet arzusıyla me'mûl-u husûle ibtinâ-i takrîr-i güne bir kâğıd takdîmi akabinde derhâl Rusya Elçisi veyâhûd mütekellimi veyâ mutavassıtı her kim ise ona ihzâr ve da'vâcınız zuhûr etti muarızında bir makâle-i meşkle ihdâs eylemeleri mütâlaât-ı vârideden olmakla sefir-i mûmâileyh bu bâbda vâkî' olacak ifâdâtını gereği gibi vezn edip ona göre irâd-ı makâl eyleye ve resmen maddeye şürû' olunmak sadetine gelecek bu bâbda devletimden mahsûsen terhîse muhtâcım diye bu tarafa derece-i maslahatı tahrîr ve iş'âr ve bir kat dahî talîmâta intizâr eyleye kaldığı bu vechle arz-ı safvet ve mahremiyet olduğuna mukâbele-i berrle Fransa Devleti teklîf-i ittifâk eder ise Devlet-i Alîyye Fransa Devlet'yle bi't tabî' müttetik hükmündedir yollu mûcib-i te'lîf olacak mukaddimâtı elden bırakmayarak İngiltereli'nin kuvve-i bahrîyesi ve Mısır Ülkâsı matmah nazırı idiğini mahremâne serd ve ityân ve Fransalı ile şimdi ittifâk olursa İngiltereli'den melhûz olan mazarrât-ı nâ-geh zuhûru Fransalı'nın el-hâletü-hazihî kuvve-i bahrîyesi olmadığı tafsîlâtını der-pîş ve beyân ederek şimdi ittifâk teklîfi maddesini hakîmâne kırılmayacakları sûret-i rûyet-mendâne ile hüsn-ü müdâfaâyâ sarf-ı makdûr eyleye. Ve müttetik hükmündeyiz farzan Rusyalı'nın donanması Bahr-i Siyâh'tan geçmemek misilli îânet-i maneviyede kusur olunmaz diyerek icrây-ı şerâit-i hoş-mendiye ziyâde-i i'tinâ ve gayret eyleye. Bu tarafta der-pîş kalınan müzâkereye nazaran şâyed ol tarafta dahî Rusya ittifâkının sebep-i tecdîdi maddesini suâl eylemeleri ve İngiltere ittifâkının tecdîdi için taraf-ı Devlet-i

(s.88)

Alîyye'den hemân redd ile cevâp verilmesini iddiâ etmeleri mülâhazadan ba'îd değildir. Halbu ki ittifâkın mukaddimen akdi ne sebebe mebnî zarûrâtta idiği cây-ı tafsîl olmamakla Devlet-i Alîyye'yi bu ittifâk belâsına kendileri uğrattığını Fransalı inkâr edemez binâberîn ol bâbda dakîka-i mezkûreyi nâzikâne işrâb eyledikten sonra ittifâkın şürût-u kadîmesinde tecdîd-i şürûtu dahî musarrah olmakla inkizây-ı müddet takarrüb eyledikte tecdîdi müttefikler tarafından teklîf olundu. Ol vaktin icâbına göre Devlet-i Alîyye redd ile muâmele etmek cevâzında bir mazarrat-ı meşhûdeyi davet kabilinden olmakla Fransalı aleyhinde olarak mûnderic olan sözleri dahî tayy ederek ta'dîl ve sarf-ı tedâfû hükmüne tenzîl-i berrle Rusyalı'nın ittifâkı tecdîdi karâr-gîr oldu ki te'kîd-i sulh nevîndendir. İngiltere ittifâkının dahî tecdîdi için der-saâdette mukîm olan İngiltere Elçisi'ne ruhsat-nâme kalıp ancak Devlet-i Alîyye ne İngiltere ve ne Rusya ittifâkına memnûndur lakin mersûmlar ittifâkın adem-i tecdîdini fesh-i sulh add ederek muâmele eylemelerine nazaran defâten kendine düşman peydâ eylemekten ise hüsn-ü müdâfâa ile işgalleri münâsib olduğundan kat'-ı nazar-ı Rusya ittifâkının tecdîdine şürû' olduğu vakit Fransalı ile Rusyalı muhârib değil idi. İngiltereli'nin Musulu bunun aksi olmakla Devlet-i Alîyye Fransa Devleti'nin riâyetini isbât ile İngiltere ittifâkını henüz kabûl etmedi diyerek cevâp iktizâ eder. Gerek Rusya ve gerek İngiltere ittifâkının ecvibesi bâlâda beyân olduğu sûret üzere ise de İngiltereli'nin kuvve-i bahrîyesi ve Rusya ittifâkıyla İngiltereli ittifâk yek-dîğere lâzım ve melzûm kabilinden olması ve elçiye ruhsat-nâme vürûduna mebnî dört beş mâhdan ziyâdedir süründürülmekte ise de ısrârları haddi tecâvüz etmekde olduğundan başka ittifâkın te'hîrini bu taraftan devletlerine yazmış olmalarıyla gelecek cevâpta elbette ta'cîl ve ısrâr olunarak belki Devlet-i Alîyye yâ ittifâkın tecdîdi cevâbını verir veyâhûd fesh-i sulh add olunur diyerek merkûzları olan fesâda bunu illet eylemeleri mülâhazadan ba'îd değildir. Eğer

(s.89)

ol vakte dek ilgây-ı ittifâk maddesi Devlet-i Alîyye'ye muzır olmayacak sûret-i müstahsene ile karâr-gir olur ise bunların birine hâcet kalmaz lakin bugünün maslahatı ferdâya olmadığına nazaran bu hâlet böyle durup ya'nî müttefik devletleri vaktine dek medâra ile kullanmak usûlu kemâ-kân bâkî kalır ise de Devlet-i Alîyye

İngiltere ittifâkını katan redd ve İngiltereli ona terâdüf ile bunu fesh-i sulh add eylediği takdîrce Devlet-i Alîyye vakitsiz bir gâileye dûcâr ve biri ve bahrî-i hedef-i mazarrât-ı bî-şümâr olacağına mebnî ol sûret-i feth olmaktan ise Devlet-i Alîyye'nin niyeti Fransalı'nın yakînen meczûmî olarak İngiltereli'ye tecdîd-i ittifâk müsaadesini göstermek şu aralık (dehen-i sekk belgime-i bestanba) müsrîne-i mâ-sadak olur ve yine Devlet-i Alîyye kendi işine bu dakîkayı ve mütâlât-ı varideyi efendî-i mûmâileyh pîş-nihâd edip İngiltere ittifâkının tecdîdine şu aralık Devlet-i Alîyye mecbûr olur ise mücerred-i işgâl-i hasm niyetine mebnî bir lafz-ı bî-ma'nâ idiğini Fransa Devleti'ne tefhîm için bezl-i makderet eyleye. Şöyle ki bu dakîkayı kendi mütâlâası olarak Paris'te vükelâ ile sohbet arasında iktizâsına göre açıp İngiltere ittifâkı mersûmlara ca'lî olarak yutturulmak esbâbımda istirâk-ı tavr ve niyet eyleye. Ya'nî İngiltere ittifâkı şimdi tecvîz olunacak dinlemeyip ve bu bendin meâlî gûyâ talîm-nâmede hiç yazılmamış hükmünde tutularak fakat efendî-i mûmâileyhin ma'lûmu olup farzen bundan sonra icâb eder ise açılmak yâhûd işin gelişine göre mahv olmak şıklarının hangisi iktizâ eder ise ona göre hareket olunmak lâzım geleceği zâhir ise de katân sûâl-i terettüb etmemek ve Devlet-i Alîyye'nin irâdesi olmamak üzere istikşâf-ı zamîr-i fûâdı mümkünü'l husûl ise câiz ola ama İngiltere ittifâkı Fransalı'nın pek gücendiği madde olup arz-ı suûbet olunur iken bunun kalakalması Fransalının gözüne basmaktan lâ-farktır. Lakin şu aralık müttetikleri defaten kayrılırsa kayrılısın muâmelesine götürmek henüz oyamayıp tasavvur olunan mevâdd dahî kuvveden fiile çıkmamışken ve İngiltereli'ye bu tarafta verilen evcibe

(s.90)

hasbü'l vakt-i müdârâ ve temdîd-i vaktinden ibâret iken bu madde hatırda olup mahremâne olarak tavfîa olunmuş bulunması hiç olmaz ise kalakalmasa bile sefîr-i mûmâileyhde bu malûmâtın vücûdu fâideden hâlî olmamakla işâret olundu. (istidrâd) Kâr-ı ageh-ân-ı Devlet-i Alîyye olan vükelây-ı zamân agreb-i garâîbdendir ki her biri fenn-i mekr ve desâîsde sebk-i umûr-u iblis olan evc-gerde-i peymân-şikenî yel değirmeni gibi hava ile idâre ya'nî onlara mahsûs fend-i Frenkâne ve politika-i zamâne a'mâliyle her birini tağrîr ve işgâl ederek isti'mâl-i berrle gûyâ ki Devlet-i Alîyye-i Ebedî'z-Zuhûra açtıkları cerâhât-ı nâ-süre tedbîr-i çâre etmek sevdâsında idâre oldular (beyt) (Güzel tasvîr edersen hâl ü hatt-ı dilberî imâ. Füsûn ve fitneye geldikte ey bih-zâd neylersin. Merret ba'de ahiri nakş-ı nev-zemîn-i sahîfe

imlâ olduğu üzere zikr olunan gâfle-i hâfle-i ittifâka illet-i müstakille Mısır Vâkâsı olup ol dahî hemân ba'zı vükelây-ı münharifü'l-şerîanın rişte-i penbe-i çerh sanfâ-i şenîaları idi demek müftereyâtta ma'dûd değildir Cezzâr Pâşâ merhûm ve İngilizli vesâir taraflardan tanîn-endâz-ı günbed-esîr olan velvele-i feryâd-ı âlem-gîrleri aslâ gûş-u hûşlarına girmeyip (ba'de harâbü'l Basra) Tahlîs kaydına düşdüler ol halâlde yine Cezzâr Pâşâ tarafından vârid olan tahrîrâtta Devlet-i Alîyye hemân bi't-temessük bir mikdâr karz-ı şerî' îânetiyle seraskerliğe mashûben mısır tevliyetini turfe-i tevcîh ve ihsân buyurdıkları sûrette bi avnih-i teâlâ hazret-i pâdişâh-ı kişvergüşâ sâyesinde meşîme-i ümm-i dünyâyı harâm-zâde-gân-ı efrenh telvîsâtından tenkiye ve tethîr edip Mısır'a ba'de'd duhûl karz-ı mezkûru te'dîye-i berrle temessükünü tahlîs eylemek taahhüdâtı mûnderic olmakla ol bâbda mûna'kîd olan meclis-i müşâverede mevcûd olan bi'l-cümle ashâb-ı şûrâ vâkiân vezîr-i müşârileyh bu meydânın arî ve dilâverye tekâsürü olduğunu ikrâr ve tasdîk edip ol bâbda yekdühan-güşây-ı tahkîk olmak sadedinde iken nahl-i katâr-ı kibâr-ı asr olan vâlîde kethüdâsı Yusûf Ağâ zarûrî meydân-ı mûmâşâtta çehre-nümâ olarak vakîan vezîr-i müşârileyh tarafından bi avnih-i teâlâ yevm-i duâ-i isbât ile Mısır'dan tâife-i Efrenkiye

(s.91)

iz'âc olunmak mukaddime-i sahîhetü'l-intâc gibi bir ma'nâ olup lakin sonra kendisini kimler ihrâc edecekdir diye izhâr-ı kîne ve nefsâniyet edip sâir huzzârda mukâbeleye yârây-ı kâbîliyet olmakla vezîr-i müşârileyh cânibine min vech-i tevcîh lahzât-ı iltifât olunmayıp encâm-ı kâr öteden beri adüvvî-i mekkâr ve düşman-ı gaddâr olup hemîşe kellâ her bâğa dîde-dûz-u fırsat ve hayâl-bâz-ı şu'bede gâh-ı mekr ve mefsedet olan Rusyalı ve İngiltereli ile mü'ebbeden akd-i ribka-i ittifâk ve memleket-i İslâmîye derûnunda düşman vâhid iken ekânîm-i selâse gibi teslîsi husûsuna teşmîr-i sâk-ı vifâk eylediler. Ba'de vech-i muharrer üzere beyne's seyfeyn kalıb dü-tarafından manend-i ukde-i vebâl pîçîde-gerden-i hâl olan kemend-i saht peyvend-i mihnet ve melâlden rehâ-yâb olmak zımında sa'y-ı bî-sûd ve teb u tâb-ı ızdırâb ile râhatlarını nâ-bûd ederek hem Devlet-i Alîyye'yi bir hem-zede-i heyl-i ihtilâl ve hem velîyyü'l-ni'me olan Saltanat-ı Mükerrrem tarafını dil-hırâş-ı keder ve infîâl eylediler (sâniha) Sultânü'l Enbiyyâ aleyhi efdalü's-salavât ve etemmü'l-tehâyâ hazretleri Uhûd Gazâsı'na azîmet buyurdıklarında hâric-i Medîne-i

Münevvere'de (saniye) nâm-ı mahale sâye-bahş-ı izze vürûd olup ol hengâmda bir gürûh-u enbûh sevâdd-ı manzara-i hazret-i seydü'l ebrâr olmakla bunlar kimlerdir diye istifsâr buyurdularında reîsü'l-müttefikeyn olan ibn-i selûlun hemsu-gend ve ahd ve peymân ile râbitâ-bendleri olan bir tâffe-i yâhûd olup îânet ve imdâd kastıyla muasker-i nusret-üsre mültehik oldukların ihbâr ettiklerinde hazret-i seyyidü'l-inâm onlara arz-ı İslâm buyurdular mazhar-ı ni'met-i icâbet olmayacak sürur-u âleyhümmâ sallâllah-u aleyh ve sellim hazretleri ma'lûm-u ulemây-ı muhaddiseyn olan (innâ lâ testinsar bâ hellü'l küfr alâ ehli'ş-şirk) Hadîs-i Şerîfini buyurup ol gürûhu tard ve ib'âd eylediler. Pes Tâffe-i Nasârâdan istimdâd ve istiânet cevâz-dâde-i şerî'at olmamakla ne derecede müntic-ı netîce-i muzarrat olduğu mevkilerinden mufassılan meşrûhdur. (mâ baksemî âbîm) Çün güzâr-ı şebzîr olduğu üzere esâs ve mesâsı vâhîy-i bir takım kelimât-ı talîmâtla dost ve düşmana karşı Muhibb Efendi bi-çâreyi ba'zı mürettibe tezvîr ve tesvîl-i mevâîd ve altı mâh müddet-i tahdîd ile beydây-ı renc ve belâyâ remî ve ilkâ ve altı sene mikdâr-ı Frenkistân'da

(s.92)

kürbet ve gurbete mübtelâ eylemeleri dahî tedâbîr-i sahîfe cümlesinden olduğu bî murâddır. Efendî-i mûmâileyh tahammül-ü girân-bâr-ı külfet-i bisyâr ile menzîl-i maksûduna ya'nî Paris Şehri'ne hatt-ı rihâl-i karâr eyledikten sonra pîş ü pesinden sûret-nümây-ı meclâ-i şühûd ve tarafına pey-der-pey ucûbe-i nakş-ı kâlây-ı vürûd olan mânend-i renk-i bukalemûn şütür-gürbe-i eşkâl temâsîl-i gün-a-günden hamâm-ı ibret-nümâya düşmüş merdüm-ü felâket-zede-i âsâd-ı vicâr envâ'-ı mihnet hired-fersâ ale't tevâlî Dergâh-ı Âlî'ye irsâl eylediği arz-ı hâlî istimâ' eylemeye gûş-u ser-kârânda hasbü'l-vakt kâbiliyet-i mefhûd ve câ-be-câ açılan cerâhât-ı cân-gâh-ı nâ-pezirây-ı merhem behbûd olmuş idi. Ol müddet zarfında be hükm-ü takdîr mümtenû't-tağyîr Devlet-i Alîyye'de çend-bâz-ı suver-i müdhîşe-i ızdırâb ve inkılâp bedîdâr olup mûmâileyh dahî sûret-i âleme nazar ile (mürg-i zirek çün bedâm-i üftad tahammül bâ-yedş) ve sâde-i teslîmine ser-nihâde olarak innâ fe innâ mevâdd-ı me'mûriyet-i kadîme ve hâdisesini infâz ve temşîyet husûsuna bezl-i mâye-i makderetden hâlî ve sarf-ı enfâs sa'y ve gayret-i lâubâli olmadı gerçi efendî-i mûmâileyh ile muharrer-i hakîr miyânında sâbika-i ülfet olmayıp lakin sâîr güne cihet-i câmia' muktezâsınca gâh ü bi gâh ahvâl ve keyfîyatı bi'l-vâsita pürsiş ve esen-i günâh olur idi. Hatta bir defâ' ol havâliden gelmiş bir âşinâdan mûmâileyhin

çigûnegî-i hâl ve şânı istinbâ' olundukta el-hâletü-hazihi ol müslümân bir alây Türkçe bilmez Frenkân içere âşık-ı ömrün (şâşad-ı medh kaldım) Türkîsini çağırılmaktadır latifesiyle câmiü'l-kelim cevâp eyledi. (garîbe) Mûmâileyhin zeyl-ü ta'lîmâtta lâyhâ nâmıyla tezyîl eylediği makâlenin sûretidir ki ba'zı mertebe-i î'tibâr kastıyla nakl ve tahrîrine ibtidâr olundu. Bâlâda beyân olunan ta'lîmâtta mesâlihe-i âmme yâhûd Rusyalı ile Fransalı'nın mesâlihe-i münferidesi vukûunda tenkîhi matlûb-u Devlet-i Alîyye olan mevâdd-ı mezkûrenin ahid-nâmeye derc ettirilmesi husûsuna dikkat ve ba'de'l-mübâşere Rusyalı tarafından müdâhele ve taarruz maddesinde tebrîe-i zımmet veyâhûd te'vîl-i sûretlerine teşebbüs olunur ise hîn-i mübâhesede isbât-ı mevâdd

(S.93)

oluna ve sefir-i-i mûmâileyh tarafından defaten irâd-ı mevâdd ile maslahata mübâşeret vukûu lâzım gelse bu dakîka Fransalı'nın pek aradığı matlablardan olmakla pek teshîl ederek tahrîran talep ederler diye etrâfiyla tenbîh ve te'kîd olunup ve bundan murâd ya'nî mevâdd-ı müstekrehe m'alûmu olup Paris'e lede'l-vusûl eğer mesâlihe-i âmme yâhûd münferide zuhûr eder ise iktizây-ı maslahat ve vakt-i hâl-i Devlet-i Alîyye'ye hayırlı mevâddın nezâket ve tabîatını bâ teemül muktezây-ı ta'lîmât üzere hareket ve vakt ve zamânı gelmedikçe bir ferde ifşâ etmemek kaziyesine mebnî olduğu ta'lîmât-ı mezkûreyi lede'l-karâih ma'lûmum olmuş idi. Çend rûz mürûrunda tarafa îtâ olunan sûretler dahî kırâât olundukta re'îs Vâsîf Efendi'nin Fransa maslahat-güzârı Rufen ile vakî' olan mükâleme-i mazbatasında mersûm tarafından sûâle hâcet kalmayarak ta'lîmâtta mektûmîyyeti tenbîh ve sipâriş olunan mevâdd Beyoğlu mütemekkinlerinden tercümânlar mevcûd iken yalan yalan ifâde ve beyân ve vaktine ta'lîk ile mektûmîyyeti iltizâm olunan maddeleri tecümânlarla ifşâ eylemiş olduğu müstebân olup maa-hazâ zikr olunan müfsid ve münâfık tercümânlar mükâleme akîbinde Devlet-i Alîyye Fransalı'ya meyl ettirilmiştir. Sevdây-ı bâtil ile Beyoğlu'na vardıkları gibi İngiltere ve Rusyalı taraflarına aks ettirileceğini te'mmül eylememiş ve kaldı ki asitânedden hîn-i hareketimde mersûm tarafından terfîk olunan Fransa tercümânı frankını esnây-ı râhda aralık buldukça Paris'e vusûlümüzde Devlet-i Alîyye'nin matlûbu olan maddeleri imparatorumuz tenkîh edecektir gibi ifâde eyledikçe tarafınızdan cevâp verilip hîn-i hareketimde makâm-ı riyâsetten bir tâkım kâğıd verildi lakin kesret-i

işgâl ile kırâât olunamadı diye ifâde olundukça re'îs efendi mükâlemede bize ta'dâd-ı mevâdd eyledi. Siz ketm ediyorsunuz dedikçe taklîb-i varak diğeri olunur idi. Re'îs efendinin bu ifâdesi ta'lîmâtta olan usûle münâfî olacağı zâhir olup ancak mersûmun hîyel-âmîz-i ifâdât vakıâsına firîfte olamkla şu maddeler Paris'e varıldığı anda râbîta bulacağı bî-iştibâh olmanın elçinin tahrîrâtıyla tanzîm

(s.94)

olunmuş olan mevâdd için Rikâb-ı Hümâyûn'a arz olunsun. Bu maddeleri mukaddeman bizim bu tarafta maslahat-güzâra ifâde ve taahhüd ettirmiştin. İşte râbîta bulmuş diye hil'at-ı tahsîni kapmak fikriyle ifâde eylemesi mütebâdirdir lakin Fransalı'nın murâdı başka idiğini im'ân eylememiştir. (istitrâd) müverrah-ı hakîrdir ki Vâsîf Efendi gerçi hezz-mendân-ı ricâlin ser-bülendi olup ancak be-gâyet müteneffis ve sâhib-i vücûd ve bed-dil ve hasûd ve cibilliyetinde izzet-i nefis olmakla gedâ-çeşm ve mütenezzil ve mürtekib ve fart-ı tama' belâsıyla sûâl derecesinde zell ve istihânedan gayr-i müctenib ve aceb ve pindârî ve ilm ve ma'rifetine î'tinâ ve iğtirârı derece-i nihâyette olup bi't tabî tefâhür-ü hûd-sitâniye meftûr ve tahrîr ve takrîr ve tedbîri cihetlerinde teferrüt iddiâsıyla sâîrin müesser ve mefâhirine dâîman harf-endâz-ı naks ve kusur olmakta idi. Bâ-în-i heme sandûka-i cibilleti kâlây-ı nezâket ve zerâfetden hâlî fitratında mâye-i belâhet ve sâde-dîli olmakla ve her bir kelâma firifte ve cümleden başka (el-kâtib-ü kâtim) kazîyyesince zümre-i küttâba husûsân mahzen-i esrâr-ı düvel olan rûesây-ı âlî-cenâba farz-ı ayn mesâbesinde olan ketm-i esrâr-ı kemâlinden bi-vâye bulunmakla ba'zen temeddüh ve tefâhür-ü şîvesiyle ve kânice kellâ hırbalık cilvesiyle tahrîr ve takrîrini züvvâr ve hazâra büzâk-efşân-ı iftihâr olarak kırâat-i rezîlesine şifte idi. Lâ-cezm muktezây-ı şîyemleri üzere mersûmlara keşif-râz ve zâhiren ba'zı emel-i tashîhine mebnî serâir-i mezkûreyi ibrâz eylemiştir. Gerek mahrûm Re'îs Râşid Efendi'nin ve gerek Vâsîf Efendi'nin riyâsetleri zamânında taraf-ı â'dâya ser-rişte-i serîre verildiğinden Devlet-i Alîyye hakkında vukû'a kalan ihtâr ve ikdârı hâme-i tahrîrden kâsır olup lakin bu dakîkalara vâkîf olan hurde-i binân dahî pek akl-ı nadirdir. Hâlikü'l kuvvî ve'l kadr dergâhından niyâz-ı sâdık budur ki Devlet-i Muhammedîye olan iş bu Devlet-i Osmâniye'ye her hâlde muîn ve yâver olup mesânid ve münâsebe-i ehl-i hakîk olanlar sevk ve tevfiğ ile sûret-i nizâm ve hey'et-i revâc ve revnak ve intizâmını bâlâ

ter eyleye, âmîn. (Ahvâl-i Delî Kadrî ve Azîmetiþ Bir Usât-ı Sırb) Pây-mâl-i sûtûr-u makâl olduğu üzere

(s.95)

Delî Kadri dedikleri bed-maâşın başına müctemî' olan evbâş-ı nâ-ter işler Bargos kazâsında ve havâlisinde serseri geþt ü güzâr ve ahâlisini âzâr ve ızrârdan keff-i yed-i þekâvet ve me'mûrîn-i Devlet-i Senîyye ile Sırb usâtı üzere sevk-i ketîbe-i azîmet yâhûd her biri yerli yerine gidip ol havâli ve etrâf-ı telvîsât-ı habâsetlerinden pâkîze ve sâf olmak şıkları beyân olunarak adem-i îtâat izhâr eyledikleri hâlde kahr ve tenkîllerine mübâderet olunmak üzere Sîrûzî İsmâ'il Bey tarafına Emr-i Âlî sâdir olmuş idi. Mîr-i mûmâileyh şeref-res-i vürûd olan emr-i şerîfe imtisâlen merkûm kadrî ile bi'l-muhâbere iken şakî tarafına beyân ve şikk-ı âhirin müstelzim olduğu kahr-ı kahramânî-i devlet-i ebed-i bünyân ser-dûayan eyledikte satvet-i kâhireye tâb-âver olmayacağı Delî Kadrî cem'-i akl-ı perâkende ile taakkul ve iki deliye bir uslu güvendiğini vech-i ma'kûl-u berrle teemmül ile sülûk eylediği þekâvet-kârlık tarîkinden izhâr-ı nedâmete tevessül ve başına mütehaşşid olan gurûhun hâric-i ez-câdde-i rızâ-i vaz' ve hareketten min-ba'd-i hız ve ittikâ edeceklerine tekeffül ile Sırb usâtı üzerine gidip telâfi-i mâ-fât kastıyla hidemât-ı Saltanat-ı Senîyye'de ibrâz-ı mâye-i sa'y ve gayret eylemek üzere þehr-i saferü'l hayr evâhirinde ber vech-i müsâraat asâkir-i mevcûdesiyle civâr-ı saltanatından ref'-i harekât-ı sıklet ve Alacahisâr mutasarrıfı Şehsuvâr Pâşâ maîyetine azîmet eylediğine binâ-i mûcib-i sefk-i dimâ olmaksızın ol gâile-i zâile oldu. Ba'de mûmâileyh arz ve inhâsına mebnî gerek bargos ve gerek etrâf ve nevâhîsinde vâkî' kazâ â'yânlarına hitâben Evâmîr-i Alîyye sūdûruyla min ba'd ol makûle-i haşerât-ı müziyât ser-nümây-ı sâha-i zuhûr olmayıp havâli-i merkûme pâ-zede-i heyl-i hasâret ve sübûr olmamak için müdâfâsına bilâ-ittifâk berçîde-i dâmen-i sa'y-ı bî-nifâk olmaları zımnında kazâlara kîr-i serdârları nasb ve ta'yîn ve neferât tahsîs olunarak zâbita-i kuvvîyeye rabîtâyla akide-i mü'min gibi tevsîk ve tarsîn ve tehâvün ve tekâsülü tecvîz edenlerin tertîb-i cezâlleri ta'cîl ve nezr-i girân şerâtiyle iş bu râbita-i hasenenin usûl ve fûrûu tensîk ve tekmîl olunduğuna binâ-i mîr-i mûmâileyhin bu bâbda ibrâz eylediği hîdmet ve sadâkat-ı

(s.96)

makbûlesi karîn-i izz ve tahsîn ve mûcib-i teveccüh-ü pâdişâh-ı rûy-i zemîn olmakla makâm-ı sadâretten müzeyyen-i rahş ve sâîr hedâyay-ı behiyye ihsân ve bahş-ı berrle ahter-i fahr ve ibtihâc-ı âftâb-ı rahş kalındı. (ta'yîn-i Seyîd Redî' Efendi be sefâret-i Êrân) Çünkü ez kadîm Êrân Devleti her ne denli hasbü'l-hakîka Devlet-i Alîyye tarafına hemîşe-i bed-sigâl ve kec-i endîşe olduğundan her zamân dîde-i buğz ve hased ile nigerân olup reh-yâb-ı semt-i fırsat ve imkân olsa düvel-i sâîreden akdem Memâlik-i Mahrûsa'ya itâle-i kadem edecekleri emr-i müsellemler ise de Devlet-i Alîyye ceht-i câmiâ-i İslâmiye'ye riâyet-berrle hem-vâra haklarında muâmele-i mücâmele-i erzân ve tüccâr ve züvvârlarını sâîr Ehl-i İslâm gibi asûde-i sâye-i emn ü emân etmekte olup ve Devlet-i Alîyye'nin meşgale-i külliyesi ashâb-ı şimâl tarafına dâîr ve azâim-i azâimi fırka-i düşman adâvet-i iştimâl ile cenk ve cidâle münhasır olmakla savb-ı Êrâniyân sūdûr-u havâtır-ı serkârân-ı Devlet-i Senîyye'ye hatûr ve güzerân eden hâtıra adâdından ma'dûd olmayıp ve müddet-i medîdeden beri kavm-i a'câm-ı nâ-fercâm-ı serseri-revş olan bedevi tâîfesi gibi hōd-ser ve hōd-gâm olup bir vechle cihet ve hiddet-i zâbitasına dâhil olmayacakları derece-i imtinâa bâliğ ve vâsıl olmuş idi. Ancak Rusyalı diyâr-ı şarkîyeden Hudûd-u Memâlik-i Mahrûsa'ya dest-dirâz-ı taaddi olduğu gibi Bahr-i Hazar semtlerinden dahî tadrîcle Êrân Ülkâsına da pây-endâz-ı taarruz ve tasaddî olarak arâzi-i kîrelerini averde-i kabza-i temellük ve tashîr edip Êrâniyân bir vechle cenk-i âteşîn-i ahenk-i Rusya mukâvemetleri ve müdâfâ'ya kudretleri olmamakla refte refte Rusyalı Êrân Ülkesi'nin ekserine mâlik olacağı endîşesiyle acem tâîfesi muzdarip ve hayrân Devlet-i Alîyye'nin bir takrîble tagallübünü cû-yân olup bunların vech-i mezkûre üzere ızdırâb-ı hâlleri Bonaparta'nın ma'lûmu oldukça Devlet-i Alîyye hakkında ibrâz eylediği sûret-i hamîyyete mümâsil Êrâniyân gâfillerine zâhîran izhâr-ı şîve-i şefkat ve fi'l-hakîka kendi politikasını icrâmını İngiltereli'ye Êrân ticâretinden dahî kat'le bi'l-ahire dil-hâhı üzere kendisiyle sulh-u mutasavvere ilcâ ve Rusyalı tarafına dahî arz-ı nümâyişle menevî ve müsemmâ olan maksûdunu onlar cânibinden dahî istifâ eylemek

(s.97)

maslahatlarına mebnî olan Rusyalı'nın yâver ve yârı ve mürevvec-i bâzâr-ı hubs ve âzârı olan İngiltereli'ye bâ-küllîye Êrân'dan kat' edip sâniyen Devlet-i Alîyye

ile el-hâletü-hazihi Rusyalı ve İngiltereli aleyhlerine samîmi akd-i ittifâk ve hakîki ahd ve vifâkınız olamakla sizler dahî İngiltereli'den muarrız ve tarafınıza mütemahhız olup beynîmizde bir fehvây-ı (el-şenn-i lâ-yeşnî'l evkadiseles) akd-i ittifâk-i müselles eyledikten sonra sû-be-sû Rusyalı'ya tazyîke mübâderet edip hâlâ Rusyalı üzere bâ nefsi sevk-i sipâh eylediğim sebebiyle zarûrî benimle akd-i mesâliheye gürd-ü nefer ez teslîm ve tavâgit olacağı bî-iştibâh olmanın Leh ve Kırım vesâir Devlet-i Osmâniye'nin ve Devlet-i Îrâniye'nin memâlik-i magsûbesini istirdâd eylemek umde-i murâdım ve hülâsa-i merâm ve fuâdım olmakla hemân vech-i merkûm üzere ittifâk-ı sükkâna akdine bî-azar ve bahâne sa'y-ı sâdikânemiz derkâr ve min-ba'd iş bu düvel-i selase beynleride tevârüd-ü sefirân beher zamân ebedü'l-istimrâr ve üç sene muttasıl her devletin sefirî diğeri devlette visâde-güzîn-i arâm ve karâr olup inkızây-ı müddette ahirî becâyîş olmak zâbitası düstûr-ı amel ittihâz olunmak düvel-i selaseye hayr-ı kesfî mûcib ve a'dâ' üzere hemîşe-i tecellüd ve tagallübü müstevcib olur. Zemînlerinde müşârileyh Bonaparta tarafından Îrân Devleti'ne nâme-i mahsûsla bundan akdemce Jober nâm elçi ta'yîn ve irsâl olunmuş idi. Bu annâde dahî siyâk-ı mersûm üzere ittifâk-ı sükkâna maddesine da'vet ve tefhîrimiz eyâ-i berrle istimâlatı mutazammın tahrîrâtla müteayyin bir elçi ta'yîn ve isrâ olunması husûsunu Vükelây-ı Devlet-i Alîyye'ye müekkeden inhâ ve tahrîk ve agrâ eylediğine binâ-i hevâce-gân-ı Divân-ı Hümayûn'dan bâ pâye-i mevkûfâtı Seyyîd Refî' Efendi mahsûs-u nâme-i Pâdişâh-ı İskender-i Serîr ile Îrân cânibine elçi nasb ve tesyîr olundu.

(İrsâl-i Ba'zı Ta'limât-ı Vâli-i Bosna Mehmed Hasrû Pâşâ) Bâlâda keşide-i mastar ifâde olunduğu üzere vâlî-i vâlâşân-ı Bosna vezîr-i sûtûde-i tedebbür Hasrû Pâşâ tarafına zümre-i küttâbdan Erîb Efendi'ye mashûben ve müehhîran ba'zı ta'limât ve tenbîhât irsâl olunmuş idi. Bu halâl-i miyâmın mevfurde müşârileyh tarafından bir takım tahrîrât

(s.98)

zuhûr edip mazmûnunda Fransalı bağteten Hudûd-u Bosna'dan mürûr ve sûret-i dostîyede Dobra-i Venedik kal'asını ihtilâs ve Rusyalı dahî Karadağ usâtını füsûn-u fesâne-i mekr-i iblisâne ile taraflarına celb ve istînâs ederek Bosna hudûdundan Venedik arâzisine güzar etmiş olmalarıyla ol aralıkta beynlerinde muhârebe vâkî' ve şûriş-nümây-ı mevâkî' olduğu münderic olmakla mefhûm-u

tahrîrât ma'lûm-u evliyây-ı umûr oldukta vukûât-ı mezkûre husûsân Devlet-i Alîyye arâzisinde olan reâyâyı celb ve rikâb-ı tâatlerinden kal'ada raîyeti selb eylemeleri dostluk ve muâhede şürûtuna mugâyyer ve taklîl-i kuvve-i Devlet-i Alîyye garaz-ı fâsîdine mütebâdir olduğu emr-i zâhir olmakla Rusya Elçisi'ne tekrâr kelimât-ı şiddet-âmîz ile serd ve tezkâr olunup Bosna Vâlîsi muşârileyh tarafına Devlet-i Alîyye'nin uhûd ve şürûtuna ve bî-tarafılık mesleğine nazaran iki cânibe de mûmâşaât ve muâvenet eylemek ruhsat-dâde-i şerî'at-ı rüşd ve rû'yet olduğu beyânıyla gerek hudûddan güzârları mahzûrinin ve gerek mutâlebât-ı dostâneleri olan zahâîrin hekîmâne def'î husûsunda şîrâre-i mefâsid-ı mûnâzaâlarının sirâyeti-i şâibesinden hudûd-u hâkâniyenin esbâb-ı muhâresesini istihsâl ve bu husûsu akdem-i âmme-i işgâl eylemeleri için mah-ı mezbûr avâsıtında ta'lîmât ve tenbîhât irsâl olundu. (lâyıha) Cumhûriyet vak'ası halâlinde Fransalı'nın tekrâr Nemçe ile beynlerinde ba'zı esbâba mebnî harp ve peygâr tahaddüs etmekle encâm-kâr-ı Venedik Ülkâsını mukâsemeye karâr-ı berrle şikâkları vifâka mübeddel olup Venedikli'nin arâzi-i berriyeleri Nemçeli'nin ve korfa ve Kefalonya ve Ayamora ve birûni gibi cezâîr-i bahrîyeleri Fransalı'nın zîr-dest-i zabt ve tasarruflarına dâhil olmuş idi. Ancak cezâîr-i mezkûre mülhekâtından Yanya Sancâğı'na muttasıl Preveze ve Bârga ve Dobanice ve Putrinto nâm dört kıtâ'-ı arâzî dahî Fransalı yedinde olmakla Mısır vakâ'sı halâlinde livâ-i mezkûr mutasarrıfı Tepedelenli Celâdetli Alî Pâşâ bâ-Fermân-ı Âlî zabtlarına me'mûr olmakla asâkir-i vefîre ile hareket edip arâzi-i mezbûrede bulunan Fransalı'nın kimini katl ve tedmîr ve kimini esîr etmekle ol kıtâları zabt ve teshîr eylemiş idi.

(s.99)

min ba'd muşârileyh Fransalı'nın beyninde der-kâr olan sitîz-i mûnâfesinin esâsı madde-i mezkûre olmuştur. Korfe adaları dahî Rusya ile Devlet-i Alîyye tarafından bi'l-iştirâk zabt olunup ba'de Rusyalı âmâl-i hadîâ ve âl ile rabt-ı peyvend-i istiklâl edip tecdîd-i mesâlihe de tahlîye ve teslim eylemek karâr-dâde-i ahd-ı samîm iken tehallüfünden başka bu esnâda Karadağ usâtını tahrîk ederek silsile-i itâattan tefkîk ile ol semtten Dobra-i Venedik memleketine medd-i bâ'-i tetâvül eylemek kasd-ı fâsidinde olmakla Fransalılar gûyâ ki Rusyalı'ya ol bâbda perde-keş-i mûmânaat olmak nâmıyla Dalmaçya'dan külliyetli asker imrâr ve Dobra-i Venedik'i zabta ibtidâr eyledikleri havâdisi vükelây-ı devlet-i dil-figâr eyledi. Bu

havâdisin vukû'u Fransalı ile miyânede derkâr olan müddeây-ı müsâfâta mübâyin olduğu emr-i beyn olduğundan bahisle onlar dahî Rusyalı gibi dostluk tarîkiyle Arâzi-i Devlet-i Alîyye'ye pençe-zen-i tasallut ve istilâ olmak bir vechle mi'de-i tahammüle güvâr olmamanın bu keyfiyeti istifsâr ve def'i husûsuna sarf-ı enfâs-ı iktidâr eylemek zımnında hâlâ Paris'te mukîm Muhibb Efendi tarafına tahrîrât irsâl olunmuş idi. Mûmâileyhin madde-i merkûmeye mütealluk-u vârid olan cevâb-nâmesinden müstebân olduğu üzere tahrîbât-ı mezkûre tarafına kable'l-vürûd Paris'te tab' olunmuş gazete evrâkının birinde hâdise-i mezkûre meşhûd ve ma'lûmî oldukta müceddeden Der-i Devlet-i Mekîne elçi ta'yîn olunan Sebastiyân ile mülâkât ve bugün gazete kâğıdında Dobra-i Venedikli memâlikine Fransalı tarafından bir cezâllik me'mûriyeti manzûrum oldu diye sûret-i istifsârda ihbâr ve ifâde eyledikte mersûm belâ Rusyalı Korfa Cezîresi'ni el-yevm tahlîye eyleyip ve bu kadar asakiri cezîre-i merkûmede mevcûd ve bir taraftan etrâf ve havâliye sû-î hareketi rû-nümûde olup katâr ve bürûni dahî Fransalı tarafından her nakadar mazbût ise de Dobra-i Venedik Limânı makarr-ı sefâin ve mevki'-i zahâir bir mahal-i vâsi' olduğuna binâ imparatorumuz bir müteayyin cezâl ta'yîn ve ol dahî Dobra-i Venedik'e varıp ikâmet ve ahâlisini vücûhla te'mîn eyledi. Rusyalı Korfayı tahlîye

(s.100)

eylediği anda Dobra-i Venedik kemâ-fi's-sâbık Devlet-i Alîyye-i ne kadar ve Korfa gibi Dobra-i Venedik'i dahî zîr-i tasarrufuna keşîde kaldıktan sonra Mora Cezîresi nişân-gâh-ı nigâh-ı haddin dîdesi olup Sırp'ı'yı dahî serbest eylemeye sa'y ve ikdâmı mâ-lâ-keâmıdır dedikte Sırp'ı maddesi bir vechle tecvîz olunacak mevâddan olmayıp kaldı ki sizin Rusyalı ile derkâr olan münâzaanız münkatı' olduğu hinde Korfanın gâilesi dahî mürtefi' olacağı bedîdârdır lakin Dobra-i Venedikli Devlet-i Alîyye'nin sinîn-i medîdeden beri cizye-güzâr reâyâsı olup ez-kadîm Venedik ile beynlerinde hadd-ı fâsıl olarak Devlet-i Alîyye arâzisinden biraz mahaller vardır ve müstakilen arâzi-i Devlet-i Alîyye dâhilinde sâhil-i deryâda bir mikdâr arâziye mâlik ve Devlet-i Alîyye sâyesine ilticâ-i berrle vâreste-i teff ü tâb-ı devâhî ve mehâlik bir tâife olup Memâlik-i Bosna tarafından bâ Evâmir-i Âlîye î'tâ oluna kalan zahâir ve hayvânâtla kendilerini idâre-i berrle taayyüş ederler. Maâzâllah-u teâlâ Rusyalı tarafından sû-î kâsd-ı idâresi istiş'âr olundukta der sâat-ı Bosna Vâlîsi tekâver-i süvâr-ı sür'at olup def'i bâbında kâr-bend-i şimşîr-i himmet

olacağı derkârdır diye mebhas-i makâleye karâr verildikten sonra ferdâsı başvekîl olan Taleyrânın hânesine varıp madde-i merkûmeyi mersûma dahî keşf ve beyâna ibtidâr ile sizin iş bu Dobra-i Venedik Memleketi'ni zabt eylemeniz husûsu bir dakîkayı mutazammun olup ol dakîkanın hülâsası budur ki Devlet-i Alîyye ile Fransa Devleti'nin beynlerinde mukarrer olan hulûs ve muhabbet ve germî-i üns ve ülfetlerine hased edip mümkün olur ise tebrîd ve tefrike sa'y edenler her kimler ise işte Devlet-i Alîyye'ye arz-ı safvet ve hulûs eden Fransalılar Devlet-i Alîyye'nin bu kadar seneden beri cizye-güzârı ve sâye-i hamîyyet-i senîyyelerinde rûzgârın asûde-i hâr-zârı olan Dobra-i Venedik Memâliki'ni zabt eylemiş ve Devlet-i Alîyye'nin bu senede olan bu kadar mustahfızlarının mevâcibleri Dobra-i Venedik'ten müretteb iken ve üç senede bir defâ' cizye ve gümrük bedelleri elçileri vâsıtasıyla resmen Rikâb-ı Şâhâneye teslîm olunageldiği zâhir iken hürmet eylemeyip ve Devlet-i Alîyye'de

(s.101)

mukaddem târîhlerde asıl Venedikli ile muhârebelerde husûsan İskenderiyeli Kara Mahmûd Pâşâ'nın usyâtı hengâmında Bosna askeriyle Dobra-i Venedikli'nin muhâfazasına bast-ı cenâh-ı himmet eylemişler iken Venedik arâzisiyle Dobra-i Venedik arâzisi beyninde Devlet-i Alîyye'nin hadd-ı fâsıl olarak bu kadar arâzisi var iken pây-mâl edip ve lede'l-iktizâ yine Bosna tarafından vechle Dobra-i Venedikli'nin muhâfazası mümkün iken Fransalı bunların birine bakmayıp ale'l-gafle hücum ve zabt etmiş olmalarıyla işte Devlet-i Osmâniye'nin dostu olur ise böyle olsun diye serzeniş etmezler mi zemînlerde izhâr-ı teessüf ve takrî' eyledikte merkûm cevâp edip Rusyalı Karadağ ahâlisine külliyetli akçe irsâl etmekle Karadağlı ile bi'l-ilttifâk Dobra-i Venedik'e hücum ve zabt edecekleri akreb-ı ihtimâl olup Rusyalı ise zabt eylediği mahallerden hurûc eylemeyeceği zâhir ve hatta bu maddeye Kırım ve Korfe Adaları delîl-i bâhirdir dedikte Kırım Adası bununla kıyâs mâa'l-fârık olduğu emr-i mütehakkikdir. Zirâ Şâhîn Girây'ın hıyânetiyle Moskovlu'nun Kırım'a duhûlundan nâşî Şâhîn Girây'ı dahî Devlet-i Alîyye'nin katl ve î'dâm eylediği cây-ı kelâm değildir. Ve korfe Cezîresi'ne Rusya'nın vürûduna Mısır Vâka'sı bâdî oldu yoksa bir nefer-i Rusyalı'nın Korfa Cezîresi'ne vürûdu muhâlâtan ma'dûd idi. Mâ-hasal-ı makâl Bosna Ahâlisi'nin bu maddeden mütevahhiş olacakları bî-şâîbe-i ihtimâldir diyerek hatm-i kelâm edip ol dost-u düşman-gâmlara bu bâbda

ıtlâk-ı zebân-ı serzeniş ve melâm eyledi. Asitâne-i Saâdetde dahî Vükelây-ı Devlet-i Fransa maslahat-güzârı ile bu makûle muhâvere-i şedîde ve takrîât-ı akîdeye mübâderet edip lakin yine kendi mesâlih ve menâhicleri semtine dikkat ve ikdâm ve politikalarına muvâfık olan vâdîye nasb-ı nefis-i ihtimâm eyledikten hâlî olmadılar.

HAREKET-GERDEN-İ SERASKER-İ RÛMELİ EZ-İSKENDERİYE BERÂY-I KAHR ve TENKÎL-İ U'SÂT-I SIRB

Rûmeli Vâlisi Vezîr İbrâhîm Pâşâ seraskerlik ve istiklâl-i tâm ile Belgrad dârü'l-cihâd havâlisinden ref'-i livây-ı utüvv ve inât eden Sırp u'sâtının darben

(s.102)

ve harben taht-ı râfiyyet-i sâbıkalarına idhâlleri husûsuna me'mûr olduğundan müşârileyhi İskenderiye'den tahrik ile savb-ı me'mûriyetine îsâl eylemek için Rikâb-ı Hümâyûn agrâtından Mîr-i Ahûr-u Sâni Vekîli bulunan Ebû Bekir Bey me'mûr ve müşârileyh hitaben beyâz üzere Hatt-ı Hümâyûn-u şeref-rîz südür eylemiş idi. Ber mûcib-i İrâde-i Senîyye-i Satvet-eser müşârileyh mâh-ı rebûlevvel evâilinde mükemmel kapısı halkı ve yirmibin neferden ziyâde güzîde asker-i nusret-i rehber istishâbıyla İskenderiye'den hareket ve refâkat-i avn-ı cenâb-ı yezdânî ve maîyet-i yümn-ü teveccüh cihân-bânıyla Sırp üstüne müteveccihân neşr-i debdebe-i savlet eylediğini müş'ir-i der-bâr-ı saltanata ma'rûzâtı vürûd etmekle teşvîkât-ı lâzime ve vesâyây-ı mütehattime tarafına iş'âr ve yârî-i hasret-bârîye tevessülen zuhûr-ı zibâ çehre-i fevz-i firûzîye medd-i nazar-ı intizâr olundu.

ÂMEDEN VÂLÎ-İ KARAMAN KÂDİ ABDURRAHMAN PÂŞÂ BE SAHRÂY-I ÜSKÜDÂR

Karaman Vâlisi Vezîr Abdurrahman Pâşâ bundan akdem Taraf-ı Devlet-i Alîyye'den zuhûr eden me'mûriyetine binâ maîyetine istihsâb eylediği piyâde ve süvârî asker-i cerâd ile Rûmeli Ordusu'na kuvve-i zuhr olacağından başka Dalmaçya tarafında vesâir hudûd civârlarında düşmanân-ı bed-endişânın hâriş ve güzârişleri pey-der-pey sâmiâ-i Evliyây-ı Umûr'u tekdîr eylemekle ol halâl-i pür-ihtilâlde müretteb ve muntazam bir takım askerinin vücûdu kâide-i ihtiyâtîyye-i düvel üzere lâ-celü'n-nafz emr-i lâzım olduğundan mebnî Rûmeli yakasına güzâr ve Mahmiye-i Edirne'de bast-ı dâire-i karâr eylemek için şehir-i mezkûr avâsıtında Üsküdâr Sahrâsı'na darb-ı hıyâm ve bir müddet tehîyye-i mehâmm zımında arâm edip ba'de

savb-1 me'mûriyeti olan Edirne tarafına atf-1 tevsen i'tizâm eyledi. Edirne'de vâki' Sarây-1 Hümâyûn bostancıları ocâğının neferâtı an-asıl miktâr-1 vâfi cerî ve cesûr ve etrâf ve enhâyı muhâfazada bî kesel ve fütûr iken refte refte bâzmânde-i takayyüd ve ihtimâm olmakla bünyân-1 nizâmlarında yine bünye-i pîrân âsâ-i vehn ve hâlel rû-nümâ olup el-yevm mevcûd olan neferât-1 kâlîl ve ekseri harb ve darba bî-kudret-i dermânda ve kelîl olmak takrîbiyle Edirne ile İstanbul beyninde ve etrâf ve eknafta

(s.103)

aralık aralık haşerât ve reh-zenânın eksik olmaması ve men' ve def'leri iktizâ ettikçe me'mûrlar ve askerler ta'yîniyle envâ'-1 tekellûfât ihtiyâr olunması ve fukâray-1 raiyyet dahî ol desîse ile mübtelây-1 hasâret ve pây-mâl-i hayl-i felâket olmaları keyfiyâtı pîş-nihâd-1 tasavvur-u evliyây-1 umûr ve esâs-1 kâide-i ocağa hâlel gelmeyerek teksîr-i neferât ve tevsî'-i ta'yînâtla bir zâbita-i haseneye merbût kalınmak mülâhazâtı savâb-dide-i arây-1 erbâb-1 re'y ve şûûr olmakla Edirne bostancıbaşıları olanlar retk ü fetk-i ashâbından ehl-i nüfûz ve kudret ve Edirne Ocâğı'nın gûsiste olan şîrâze-i nizâmı ez-ser-nev-i tensîk-pezîr-i dest-i himmet olup lede'l-iktizâ bostancıbaşı bulunan neferâtıyla me'mûr olduğu mahalde iş görecek sûret-i hasenede zâbita-i askerîyenin â'mâlini tertîb ve etrâfta mâil-i fesâd olanları tahvîf ve terhîb etmek sûret-i mergûbesi mirât-1 tahayyülde asker-endâz ve bostancıbaşı sâbıklarından Gümüşhâne Emîni Ahmed Ağâ ol havâlî ahvâline sâhib-i vukûf ve nüfûz ve kâr-güzârlıkla mevsûf olması cihetiyle bâ-irâde-i şehr-yâr siper-i iktidâr-1 der-saâdete celb ve ihzâr olunup Edirne bostancıbaşılığıyla mutahhar-1 izz ve î'tibâr olmanın sûret-i irâde-i kendûya dahî ifâde olunup neferât-1 mevcûdenin bin nefere iblâğıyla yevmîye ve ta'yînâtlarının mikdâr-1 kifâyeye îsâli ve esbâb-1 intizâmının istihsâli vesâyâsı ağâ-i mûmâileyh şifâhen tefhîm ve yedine me'mûriyet emri teslîm-i berrle Edirne'ye müteveccihen der-saâdetten hareket edip müşâriyleh Abdurrahman Pâşânın me'mûriyeti dahî sûret-i zâhirde Rûmeli Vâlisî'ne kuvvetü'z-zuhr olmak ve Avrupa Ülkâsı'nda ser-zede-i zuhûr olan şûriş ve fitne sebebiyle Rusyalı Nemçeli ve Fransalı bir pây-1 muarrız-1 cidâl olmakla ihtiyâtiyye-i düvel kâidesince hudûda mütekârib mahallerde müretteb asâkir bulunmak ve asâkir-i mürettebenin ta'lîm ve taallümlerinde hâsıl olan mahâret ve mûmâreseleri muaskerde dahî âzmâyîş ve bi't-tedrîc sûret-i merkûme Rûmeli Ülkâsı'nda dahî nûmâyîş bulmak

esâsından ibâret olup hasbü'l-îcâb Edirne bostancıbaşısının tebeddül bulması ve müteâkıben vezîr-i müşârileyh

(s.104)

ordusunun kesret ve cemîyyetle Edirne'ye doğru velvele-endâz-ı mehâbet olması erbâb-ı vesveseyi gark-ı âb-ı telâş (birâder-i eski mesel-i yâğrı olan gocunur) ihtidâşıyla ol makûle-i ashâb-ı mekr ve mülebbeseyi ru'b ve hirâsla dil-hırâş eylemekle vakâ-i âtîye tekevvününü îcâb ve evlîyây-ı umûru sipend-i âteş-i ızdırâb eyledi. Hilâtü'z-zikr maddesinde beyân-ı mufassalî muhavvel-i uhde-i yerâa-i bâhirü'l-berâa olduğu üzere vakâ-i merkûmenin sûret-i icmâliyesi bu resmdir ki ateş-efşân-ı hirmen-i huzûr-u islâmîyân olan düşmanân ile hasmâne münâsebe-i harb ve peygâr ancak mukâbele-i bi'l-misl ma'nâsına münhasır olduğu karâr-dâde-i ezhân-ı zevû'l-ibsâr olduğuna binâ muallim asker tertîbine mukaddeman ittifâk-arâ ile samîmi mübâşeret ve Anadolu'da müşârileyh Abdurrahman Pâşâ ve Cabbâr-zâde evvel maslahatı deruhte-i zimmet-i himmet edip Üsküdâr'da ve Levent çiftliğinde dahî müteaddid kışlalar binâ ve tertîbât ve ta'yînâtı müheyyâ kalınıp ale'd-devâm meşk ve azmâyîşleri husûsuna ihtimâm olunarak refte refte merâtib-i a'dâd asâ-i tekessür ve efzûnî peydâ ve sevâdd-ı cemîyyet ve ihtîşâdları devâir-i uyûn-u nâssı imlâ eylemeye başladı. Güruh-u bektâşîyeye ez-dil ve cân bu keyfîyet-i kerîh ve girân kalıp ol ocâk-ı cedîdi istirkâb ve Rûmeli A'yânları ve ekser ahâlisi dahî bektâşîye tasallutcuları olduklarından başka Devlet-i Alîyye'nin nüfûz ve kuvveti ol makûlelerin ba's-ı idbâr ve nekbetî olacağından nâşî kimi muhâfaza-i câh ve menzilet ve kimisi mülâhaza-i gayret-i câhiliyet zımında emr-i mezkûre bir vechle rû-nümây-ı rızâ ve mutâbaat olmayıp belki dest-res oldukları neferât-ı muallemeyi î'dâm ve takabbül edenleri tezlîl ve tekfîr ile bed-nâm ederler idi. Bundan akdem Vodîn Kal'asından alem-efrâz ve bâ-rûy-u zuhûr ve imtiyâz olan Pâsbânzâde ve Ruscuk â'yânı Tersenklioğlu ve Edirne'de Dağdevirenoğlu vesâir müteayyinân hûd-be-hûd her kazâ ve eyâleti zabt ve tasarrufla reste-i katâr-ı zâbitân ve ser-gerd-gân olanlar bu bâbda şesd ü ehad nizâm-ı cedîd eserinin Rûmeli aktârına sirâyet eylememesi husûsunda ifrâğ-ı mâ-hasal-ı cehd ü câhid eylemek azm ve cezmine kalben ve kâliben yek-renk ve mutahassîd olmuşlar idi. Gerçi vech-i meşrûh üzere â'dây-ı dîn ile mukâbele-i bi'l-misl kâdına mebnî Devlet-i Alîyye-i ebedü'l-karâr asker-i

(s.105)

muallem tertîbine nâ-çâr ve her-bâr-ı beytü'l-mâl cihetinden ulûfe-hôr olan gûruh-u bektâşîyeye mukaddeman meşk ve ta'lîme verziş ve ibtidâr eylemeleri teklîf ve iş'âr olundukta ba'zı mürettibe-i özürünün (izhâr ile ibâ ve imtinâ'ları asker-i cedîd emrinde der-dâde-i külfet ihtirâ' oldu) (askere masraf için zer lâzım) luzûmunca nice muhaddese ve mekâsib-i mülevveseyi müstelzim olmakla ol bâbda zahm-ı hürde-i dest cevır ve bî-dâd olan ibâdın tazallüm ve feryâdları madde-i merkûmeyi inkâr eden tâîfeye ser-rişte-i sened-i kuvvi ve ser-kârda bulunan ba'zı gaddârlar dahî husûs-u mezkûru celb ve idhâr-ı mâl-a-mâlına müstenid-i ma'nevî ittihâz edip ol vechle sâir ehâd-ı nâs dahî istinkâr ve dûr-endîş ve â'kıbet-bîn olan ashâb-ı rûşd ve yakîn mükaddemât-ı mersûmeye nazaran şekl-i akîm gibi müntic olmayacağını taakkul ve tezkâr ederek sâr-mâ-sâr-ı bâr-ı adüvvü hasâret-kâr ile mukâvemete kâbil ve sezâ-vâr olacak mertebeye bâliğ olsa diyerek dendân-efşân-ı hadş ve ıstibâr olur idi lakin (zihî saâdet ve ikbâl eğer kabûl-kend) çünkü Anadolu Semti'nde asker-i muallem mütekessir ve dem-be-dem hümûm-u âlem gumûm-u muharrer bî-dînâr ve direm gibi müteveffir olup Rûmeli Diyârı'ndan dahî peydâ ve münâsib mahallerede kışlalar binâ eylemek şu'le-i cevvalê-i âsâ dâir-i dâire-i derûn-u vükelâ olmakla müşârileyh Abdurrahman Pâşâ Rûmeli tarafına me'mûr ve hasbû'l-memerr vârid-i âsitâne-i saâdet maksûr oldukta çend defâ' dâhil-i huzûr-u pâdişâh-ı Aristo-şuûr olup her ne kadar Sadr-ı Âlî-mikdâr İsmâil Pâşâ dahî madde-i merkûmeye dâmen-efşân-ı istinkâr ise de bu bâbda ısrâr ve ikbâb-i şeh-r-yâr-ı gerdûn-cenâb iktizâsınca zarûrî kâh ser-cünbân-ı teslîm-i sûrî olup kâhice ter-zebân-ı beyân-ı mahâzîr-i dûr-a-dûr olur idi. El kıssa-i Sultân Selîm-i selîmü'l-bâl hazretleri mecâlis-i müteaddidede şüzûrû'z-zeheb sebâ-pây-i vesâyâ ile Abdurrahman Pâşâ'nın kise-i sâmiâsını mâl-a-mâl ve bu maddede azm ve sebât-ı mülûkânelerini ifhâm-ı berrle müşârileyhin nâire-i şevk ve ikdâmlarını işâ'l eylediler. Hatta Kasr-ı Hümâyûn âbâdda vezîr-i müşârileyh hitâben iş bu nizâm-ı cedîd maddesi telezzüzât-ı nefsanîye cümlesinden değildir ki onunla tahsîl-i zâika edelim. Bundan mahz-ı merâm düşman-ı mazarrat-encâm ile mükâbele-i bi'l-misl ederek şâyed ki tagallüb-ü cünûd-u İslâmîye

(s.106)

zuhûruyla düşmandan ahz-ı intikâm ve memâlik-i magsûbeyi istirdâd ile yine dâr-ı İslâm etlemektir. Amme-i nâsın bu dakîkadan gufûl ile netîce-i hayrîye mülâhazasından zühûlleri hele bir garîb ma'nây-ı mechûldür. Zemîninde müteessifâne kelâmları ol eyyâmda bir takrîble sâmiâ-i res-i müverrah olmuştur (mânîz bî-kıssa-i hûdmî âyyîm) Pes müşârileyh Abdurrahman Pâşâ dahî ber mûcib-i fermûde şeh-r-yâr-ı âlî-tebâr yirmidörtbin mikdâr piyâde ve süvâr-i-i mualllem asker-i cirâr ve top ve humbara makûlesi edevât-ı kâr-zâr ile Mahmîye-i Edirne'ye doğru ketîbe-rân-ı teveccüh ve azîmet olup henüz ol havâlî-i matâyâ' leşker-i şâhî-i pây-mâlı olmaksızın Rûmeli müstevlîleri derûn-u şekâvet-makrûnlarında câydar olan ehimmeye mebnî müşârileyhin seyl ü hayl mürûr ve azîmeti pişgâhına Edirne'den kâr-bend-i zedd-i mûmânaat olmak iddiâsını izhâr belki kendisini ve cemîyyetini berzede-i sadme-i kahr ve demâr eylemek dâîsesiyle etrâf ve eknâhtan tevârüd ve tahaşşüd ederek çend rûz zarfında Edirne havâlisini haşr-gâh-ı ecnâs-ı asâkir bî-şumâr eylediler. Ol halâl-i pür-ihtilâlde Sadr-ı A'zam İsmâ'îl Pâşâ tarafından diğ-er umûra me'mûr ba'zı hasekiyân müşârileyh lisânından belki el-uhdet-i ale'l-râvî kendi sipârîş-gerdesi olarak Ahâli-i Rûmeli bî-tahzîr şîvesiyle sizleri bi'l-cümle tû'me-i şîr-i şîmşîr eylemek karâr-girdir. Vâdîsinden ba'zı erâcif-i ilkâsıyla etrâf ve enhâda vakî' kasabât-ı halkını dahî bi'l-küllîye üftâde-i havl-i canavara râst-ı itâatten rû-gerdân etmeye sebep olmanın Edirne'de müctemi' olan erbâb-ı şer ve şûr-u der-cenk ol Edirne bostancıbaşısı nasb olunan Ahmed Ağâ'yı bî-sâbıkâ-i cürm ve kusûr nisâb-ı hayâtta mehcûr edip ba'de Abdurrahman Pâşâ ordusuna kat'-ı ta'yînât misûlli mûcib-i kesr ve vehn olacak evzâa ictisâr ve Babaeskisi nâm mahalde müşârileyhin Belgrad cânibine girân-ı rikâb-ı azîmet olduğunu beyân ve ifhâm-ı berrle Rûmeli â'yânlarını tatmîn ve bi'l cümle ahâliyi te'mîn eylemek zımnında Devlet-i Alîyye tarafından bi't-tahrîrât vürüd eden Tatar Ağâsı'nı dahî leked-hürde-i tevsen-i kahr ve tebâr eylediler. Silivri Ahâlisi dahî teşârük-ü dînî ve teşâbük-ü tıynî muktezâsınca ol gûruh-u işrâra hevâ-dâr olarak müşârileyhin ordusuna hecme-rîz ve ateş-engîz-i cenk ve sitîz olup her defâda

(s.107)

sebük-hîz-i râh-ı girîz oldular ise de yine makâm-ı ser-keşti ve taasubta isrâr edip Çorlu Ahâlisi dahî onlara sâz-kâr oldular. Mmüştârileyh gerçi kuvvet ve

miknetten nâşî ferhâd gibi kârını başa çıkarmaktan bî-tahâşşî idiğini der-bâr-ı saltanata inhâ ve iş'âr etmiş ise de râh-ı vürûd-u zahâir mesdûd ve aralıkda tefrîk ve efrâzı muhâl olan bî-cürm-ü aceze-i nisvân ve şüyûh ve etfâl dahî perde-i seylâb-ı istisâl olmak münâfî-i rızây-i pâdişâh-ı merâhim-âlûd olmanın Silivri'ye muâvedeti iktizâ eyledi. Bu taradan Silivri â'yânı olacak bâtıl-ı sûret-i hakdan görünerek müşârileyhin meclisine dâhil olup esnâ-i sohbette zu'munca ocâk-ı bektâşîyeye ve Rûmeli mutegallibelerine isbât-ı yed-i minnet ve kendisi dahî tahsîl-i nâm ve şân ve şöret eylemek sevdâsıyla ale'l-gafle müşârileyhin hedef-i sînesine çifte kurşunla dolmuş aslâ boşa gitmezlik ile indinde azmâyîş bulmuş tabanca mühresini nişân etmiş iken müşârileyhin henüz müddet-i ömr-ü nâzenini resîde-i hadd ve pesîn ve hirmen-i rûzî-i zind-gânîden tamâmca dâne-çîn olmamakla ol habîs ve nâ-sâz rast-keş ve galat-endâz olup müşârileyhe dahî hatâ-i mühre-i nâgehânı ile müsîb-i nasîb-i zind-gânî olduğundan başka aks-ı kazîyye zuhûruyla kendisi mekhûr oldu. Ol avânda cümle-i muhsinât zamândandır ki (ol hasenâtâ mevtâ) mersîyesi vâsf-ı hâlî olan Tersenklioğlu dedikleri ser-çeşme-i tâife-i celâlî an-asl evbâş-ı bed-maâş-ı fûrû-mâyelerinden olup seferler münâsebetiyle Eflâk Voyvodası mâ-ver ve yânı maiyetinde isbât-ı vücûd ederek bir takrîble dergâh-ı âlî kapıcıbaşılığını ihrâz ve Ruscuk â'yânlığıyla ibnâ-i cinsine dest-bürdü ve tegallüb ederek ol kater ve is'ada rütbe-i şân ve ta'yîn-i intihâz edip nefsi-i nâ-fercâmını muhâfaza-ı garezine mebnî hem-ayârı ve mışvâr-ı şürû ve şekâvetin güsiste-i mehârı olan muhâzîl-ı ıhnâs-ı ecnâslarının yâver ve yârı ve her vechle meded-kârı olduğundan mârâ'z-zikr Edirne maddesinde küllî medhali ve ol fitne ve âşûbun iştiâlî husûsunda illâ ve belki hemân kendi ameli olduğu bedîhî ve celî idi. Mezbûr bir şebb-i pür-şen'abda çiftiği, bahçesi, kasrında mustalahât-ı Rûmeli üzere künde ta'bîr olunan çengi ve rakkâsa takımıyla tarh-ı encümen işret edip (mâr-ı encihân hoşter-azîn yekdem

(s.108)

nist) zezemesiyle câm-ı mey gibi germ-a-germ-i şevk ve şetâret ve bâde-i nâb-ı âsâ mevc-â-mevc zevk ve sefâ ve taklîd-i gulgul-u surâhi ve minâ ile herçi-i bâd-â-bâd-ı gûyâ iken lisân-ı hâl-i rûzgâr ol bed-mest ve siyeh-kâr yüzüne (çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde. Biz hezerân-ı mest-i mağrûrun humârîn görmüşüz) beyitini tekrâr ederek yek-sadme-i humâr-i demâr ile sâgar-ı ayş ve zinde-gânisini nigûn-sâr eyledi. Beyt(Serencâm-ı gaddâr ne bu dengi. (bu debd-gîş râ-

cihân kine cû) Maktûl-u mahzûlün havâdârları sarf-ı mâ-hasal sa'y ve ikbâb edip lakin kâtiline bir türlü zafer-yâb ve zât ve sebebini idrâk ve ahz-ı intikâm ile bertaraf-sâz-ı dağdağa ve ızdırâb olmadılar. Meğer mukaddeman mezbûrun hizmetinde olup ol gaddâr-ı akreb-menişin bir takrîble nîş-i hurde-i âzâr ve rencişi olmakla leyl ve nehâr cûyende-i tarîk ahz-ı sârî olan tâlib-i alem-zî ve hey'etinde bir şahs-ı tarrar ol şebb-i târda fırsat-ı ganîmet bilip berrü'l-arkaca köşeden nişân ve nefsi-i zûd-res-i merdân-ı hüdâdan müsteâr tüfenk-i hoşdem ve rast-güzâr ile beyt (â'kîbet-gerden-i zâlim olur ağuşte-i hûn)(ömrünün müddeti sür'atle geçer çok sürmez) sırrını a'yân eylemiştir. O senâda ol şâh-bâz gâzî-i gâîb-i erenlerine karışmakla bir kimse vâkıf-râz olmayıp çend sâl mürûrunda maktûl-u merkûmun an-asl perverd-gânından olup serdâr Mustafa beşe iken ber muktezây-ı vaz'-ı cübb-endâzı-i çerh-dûn-u perver mertebe-i vezârete mazhar olmakla beşe ta'bîri pâşâyâ münkalıb olup bir sene mürûrunda çâr-ı bâliş-nişîn sadr-ı vekâlet olmanın Vezîr-i A'zam Alemdâr Mustafa Pâşâ ünvanıyla kevkebe-fürûz-u mevkib-i mecd ve menkabet olan yâd-gâr meğer kâtil-i mezbûr ol eyyâmda Şehr-i Manisâ'da olduğundan bir takrîble agâh ve haberdâr olmakla Kara Osmânzâde yediyle ahz ve ihzâr ve mağlûlen Ruscuk'a ba's ve tesyâr ve maktûl-u merkûmun müsella-ı lâşe-i habîşesi olan mahalde ol gâzî-i ma'nevîyi katl-i berrle te'dîye-i resm-sâr eyledi. Biz yine sadede gelelim mahzen te'sîr-i nefsi-i pâdişâh zafer-i mev'ûd olarak merkûm Tersenklioğlu'nun şecere-i habîse-i vücûd-u bed-bûdu bir künde-i sâha-i şühûd oldukça anbâr-ı amme-i fitne ve fesâd ve ol ser-cumhûr-u evbâş ve evgâdın başı

(s.109)

altında olmakla ba'de'l-yevm gerçi ol etrâfta herze-gerd-i girîve-i bagî ve hilâf olan eclâf-ı ihlâf bir mikdâr câdde-i sükûnete vaz'-ı kadem edip lakin Edirne Cemîyyeti sûret bulmuş olmakla gittikçe deryây-ı fitne ve âşûb mevc-engiz ve tufân-ı tuğyân-ı kıyâmet-i hîz olup ve mukaddemân ol havâli kazâlarının nizâmı sipürde-i uhde-i ihtimâmı olan Sîrozi İsmâîl Bey dahî ber muktezây-ı me'mûriyyet Edirne'ye gelip fie-i bâğîeyi mahallerine def' ve ib'âd eylemekle nâîre-i sâ mân-sûz-u şerr ve fesâdı ihmâd eylemek bâbında beyne'l-lütf ve'l-unf her ne kadar bezl-i cehd ve ictihâd eylemiş ise de yirmibinden mütecâviz şedîdü'ş-şekîme seffâk-ı bî-bâk ecnâs-ı muhtelifeden ibâret haşerât-ı şer-âyât husûsân ser-kerde-gân olan ferâine-i â'yânân ki her birinin fatîr-i fitratı hamîr-i hûn-rîzi ile sirişte ve cebîn hallerinde maâlim-i

hülâgü ve Cengîzini nûviştedir. Bunların tahrîk ve aġrâlarıyla bir pây olan öyle bir fitne-i hoş-fersâyı ik'âd ve her taraftan mervaha-cünbâni-i agvâ ve istigvâ-i berrle lihb-gîr ve ser-behvâ olmuş âteş-i şûr ve kavgâyı teskîn ve ihmâd eylemek bir vechle mümkün olmayıp belki gittikçe askerın sevâddı şatranc-ı dÛnmi gibi müzdâd ve manzûme-i nâ-mevzÛn gÛftegÛy-u herze-i mefâdları müstezâd olup bir türlü vaad ve pend kalıp kasîyelerine kâr-bend olmadıktan başka hava deġişip usÛl-ü perde diġere taġyîr ve hey'et-i mecmûalar bile Dârü's-Saltana'ya azîmet kasdı beynlerinde karâr-gîr oldu. İstanbul cânibinden ise enderÛn ve birÛnda taraf-ı hilâfta olanlardan câ-be-câ te'kîd-i madde-i cemiyet zımnında türrehât ve mühmelâtı hâvî tevârÛd eden tahrîrât-ı hafıyye bünyân-ı tuġyânlarına bâdî olmuş idi. Ve'l-hâsıl aktâr-ı Rûmeli Ahâlisi bu bâbda yek-dîl olup hülâsa-i merâmları Kurenây-ı Saltanattan ve Vûkelây-ı UmÛr-u Devlet'ten on nefer kimsenin î'dâm ve ol makûle-i bî-gâne kiyâh-ı gülşen-i saltanatı bir künde-i nîşe-i ikdâm eylemek olmakla dil-hâhları pezîrây-ı husÛl ve eşhâs-ı merkûme silk-i ademe mevsÛl oldukça ukde-i cemîyetlerine arÛz-u inhilâl-i mümteniü'l-ihimâl ve bu bâbda terk-i terâhî ve ihmâl emr-i muhâl olduğunu alenen averde-i zebân ve tevsîk-i ahd ve peymân eylediler ol fırkadan ba'zıların mâfî'z-zamîrlerini âsitânedен vârid olan ba'zı tahrîrât-ı müheyyic ve müeyyed olmakla beynelerinde (zâde fî't-tunbÛr-i naġmeten uhra) terâne-i na-sâz ve bed-âġâz peydâ olup cum'a namâzlarında

(s.110)

çend hafta ihtisâr-ı hutbeye ictirâ eyledikleri sâmiâ-i hayr-hâhân-ı Saltanat-ı Senîyye'ye dehşet-fermâ oldu. ÇÛn Edirne tarafından iş bu karia-i peyâm-ı tahammÛl-endâz perde-i gÛş-u ser-kârân-ı devleti çâk-sâz oldukta bi'l-cümle gümgeşte-i râh-ı şuur vesâir ukalâ-i hayrân-dişân dahî istîlây-ı efkâr-ı dÛr-a-dÛr ile nâlân-gerde-i hÛrd ve hâb ve huzÛr olup bu belıyyenin def' ve refî ricâsıyla dest-güşây-ı der-gâh-ı rabb-ı gafÛr oldular. Bir taraftan ise gerek Dârü's-Saltana'da ve gerek civârda bulunan sad-hezâr-ı levend ve kallâş ve tarrâr ve nüfsid ve fitne-cÛy ve yağmâ-ger tâfesi cumhÛr-u mezbûra istikbâl ve iltihâk ve ittisâl eylemek husÛsuna dâmen-der-meyân ve maâzâllah-ı teâla merhÛm Sultân Ahmed vakâsında olduğu gibi beynelerinde büyÛt-u agniyâ ve sevk-i bezîstân âsâ-i mazınne-i emvâl olan mekânları iktisâmdan başka nice kimselerden dahî selb-i sâz ve selb-i vücÛd etmek üzere akd-i mevâsîk ve uhÛd ederek âmâde-i hurÛc ve tuġyân olmalarıyla amme-i sekene Darü's-

Saltana'nın akl ve dimâğları herze-i hâb-ı tebb-girifte gibi perîşân ve ırz ve mâl ve cân havfıyla hayrân ve ser-gerdân olarak bâr-gâh-ı hazret çâre-sâza tazarru' ve nebâzâ-i dem-sâz oldular. (kakeme'l-lahu min lütf-u hafî) Müeddâsınca verâ'-i perde-i hafâdan bir sûret-i dil-ârâ cilve-nûmây-ı zuhûr ve eberr-i latîfe-i gaybiyye tal'at-ı behiyyesi pertev-bahşây-ı hevâsıl sūdûr olup ya'nî nâgâh-ı ol halâl-i cân-gâhda Silistre Eyâleti'nden infisâlle cân ve alâd-ı set-gâhları olan Anâdolu tarafına tevcih-i mevkib-i azm ve itticâh eden ulemây-ı vüzerây-ı a'zâmdan Eğriboz'u İbrâhîm Pâşâ-zâde saâdetli meymenetli Ebûbekir Pâşâ hazretleri hasbü't-tarîk sevk-i sâika-i tevfk ile ol havâlîye Hazret-i Hızır gibi sâye-endâz-ı kudûm olmalarıyla keyfiyet-i hâl ol düstûr-u bâhirü'l celâlin manzûr ve ma'lûmları oldukta lâ-havle gûyân bu derd-i düşvâra dâr ve hâne-i tedâbîr ve efkârdan davâ-cûyân olup hele bir takrîble İsmâ'il Bey'e ve ba'zı kâr-ı agâhân-ı ser-gerdân ile mülâkât ve tabakât-ı celâliye ve sadriyye gibi çend mertebe güzârîş-i muhâverât ve münâkaşât vâki' ve dâîr olarak bi'l-ahire dest-yâri-i avn-bârî ile ol seylâb-ı kûh-endâzı tevkîf ve ber-câ ve esâs binây-ı

(s.111)

iltimâsları olan mevâdd-ı şenîfadan keff ve intikâsla müvecceh ve makûl-u niyâz ve mes'ûlleri der-gâh-ı hazret-i pâdişâh-sitâre sîpâhta cây-gîr-i müsâade-i kabûl olacağını taahhüd ve iltizâm ile iskât ve irzâ edip hemân muhayyem-gâh-ı maâlî-i iktirânlarından sâlt ve sebük-bâr-ı sūvâr esb-ü sabbâr-ı refât olup Darû's-Saltana cânibine ilgâr ve huzûr-u şeh-r-yâr-ı İskender-vakâra duhûl ve müsûle ibtidâr ve mübâdî ve makâsıd-ı cemîyyeti be tefâsîlihân ta'bîr-i dil-peziir ile gûş-u hoş-u hedâye-gân-ı hak kûşe-i arz ve iş'âr eyledikten sonra ba'zı ecvibe ile avdet ve muntazır-ı cevâb-ı bâ-savâp olanlara şifâ-yı alîl ve devâ-yı halîl olacak haber-i cemîl iblâğıyla cümlesini hâiz-i dest-mâye-i emn ve tamânîyet eyledi. Bir taraftan dahî İsmâ'il Bey vezîr-i müşârileyh ile hem-zebân-ı vifâk ve serd-i sehun-u bî-nifâk ederek hezâr-ı zûr ve zâr ile mecmûnu ilzâm ve tefrîk-i şîrâze-i cemîyyet-i nâ-fercâm eyledikleri peyâm-ı sūrûr-encâmıyla tekrâr inân-girây-ı Âsitâne-i Saâdet-medâr olup pây-i taht-ı şevket-karâra (resîde-i bûd-belâyı velî bî-haber-güzeşt) müjdesini arz ve ihbâr eyledikte bu bâbda ser-zede-i meclây-ı zuhûr olan sa'y-ı bî-kusûrları meşkûr olmakla gerek müşârileyh hazretleri ve gerek mîr-i mûmâileyh mazhar-ı teşrîfât-ı Senîyye-i Pâdişâh-gayûr oldular. Be-hamdehu-teâlâ vech-i meşrûh üzere baştan

aşmış ve mecrâsından taşmış böylece bir seylü'l-arim-i fiten yaverî-i Hazret-i Rabb-î zi'l-minen-i berrle sâkin ve herkes gûyâ ki yeniden mâlik-â'râz-ı nüfûs ve emvâl ve mesâkin olup gerek vezîr-i müşârileyh ve gerek Abdurrahman Pâşâ min ba'd mansıbları tarafına mevkib-rân-ı azm ve isti'câl ve nüsha-i şûrîde-i kıl ü kâl resîde-i hadd-ı hitâm-ı hayr-i meâl oldu. (tezyîl) İş bu Edirne Vakâ'sı hudûsundan taraf-ı Saltanat-ı Seniyye ve hayr-hâhân-ı Devlet-i Alîyye olan bi'l-cümle hard-mendân-ı dûr-endişân ve hurde-bînân-ı hakâyık-ı âşinâyân kâffeten mutatayyir olup husûsân tefevvühât-ı bed-edâ ve türrehât-ı dil-hırâş ve nâ-sezâdan be-gâyet-i münfail ve mütekeddir oldular. Fi'l-vâki' bu hutab-ı şedîde vâkıâ-i âtîyye vukûuna min kabîli't-temhîd olmuştur. (î'tirâz) Edirne Vakâ'sı zâhiren bu derecede a'zâm ve dehşet-endâz-ı kulûb-u inâm olacak madde değil iken Devlet-i Alîyye bu maddeden keşf-i tûfân-zede gibi muzdarib ve şâh ü gedâdan emn ve âsâyîş-i münselib olmak böyle bir kûh-u

(s.112)

temkîn ve zemîn-i vakâr olan Devlet-i Âlî-mikdâra leke-i şeyn ve nefise olduğu bedîdârdır. Zîrâ Devlet-i Alîyye fakat Rûmeli'ye münhasır olmayıp bu cemîyette ise Rûmeli'nin hemân sağ kolu ahâlisi hâzır ve aktâr-ı sâîresinin müdhalleri olduğu zâhir olup husûsân bütün Anâdolu ve İstanbul halkı dahî onlardan kenâre-gîr ve Abdurrahman Pâşâ ise yirmibinden mütecâviz muallim asker ile şâhîn gibi vâ-ı havâlelerinde kelle-kûb-u kahr ve tedmîr iken ol makûle-i cemîyetten bu kadar bâk ve pervâ-i beyhûde gibi bir ma'nâdır (cevâp) Vakıan vâkıâ-i mezbûre zımnında dâîre-bend-i cemiyet olanlar sûret-i zâhirede hemân kutr-u mezkûr sükkânından ibâret olup lakin fi'l-hakîka Rûmeli'nin aktâr-ı sâîresi ve Bosna ve Arnavudluk ve İstanbul'da derûn-u bîrûn-u halkının ekserî ve tamâmî-i Anadolu müstevlîân-ı Devlet-i Alîyye mezâliminden bîzâr ve indifâ'-ı vücûdlarını sâz-kâr olmalarıyla bu bâbda ehl-i cemiyetle ma'nevî müttefik ve bunların mâfi'z-zamîrleri ferîk-i cemiyet-i indlerinde mütehakkik olmakla kulûbları yek-diğere muvâfık olduğundan gûyâ ki bütün Rumeli ve Anadolu ve İstanbul halkı bu hengâmede mevcûd olup bu da'vâya yek-dil ve yek-ceht olarak mübâşeretleri rû-nümûd olmuştur ve kaldı ki müşârileyh maîyetinde olan asker-i cedîd dahî ekser gönülsüz zorakî muharrer olmakla bu husûsta dil-hâh üzere yararlık etmeyecekleri emr-i mukarrerdir. Zîrâ Anadolu'da cabbârzâde vesâîr tahrîr-i asker-i cedîde me'mûrları

kiminden bedel olarak ve kiminin eslaha ve mühimmâtını peder ve mâderlarına çektirerek cerîme ve müsâdere günü tahrîr ve cebr ve ikrâhla tertîb ve tesyîr edip masârîf-i askerîye nâmıyla muayyen olan mâl-ı mîriyi masârîf-i alât ve edevât diyerek nefer-i muharrerin sâhibelerinden ahz ettiklerini kendileri ekl ve bel' ettiklerinden sonra müceddidan masrûfât-ı asâkir-i mertebe nâmıyla kazâlarına salyâne edip bu vechle ibâdallah ızrâr ve ta'zîb ve Memâlik-i Mahrûse'yi tahrîb eylemeleriyle asker-i merkûm beldeleri â'yânlarına sebep ve bâdî diyerek Devlet-i Alîyye ricâl ve ser-kârânlarına yine kîne-i derûnları der-kâr ve ocaklıdan ezyed-i buğz ve adâvetle zevâllerini hâst-gâr olduklarından başka ocaklı habisleri dâimâ ol sâde-dil takımını Frenk hey'etine dühûl ve termpte makûlesi hasâts-i

(s.113)

Efrecîye'yi kabûl eylediğiniz ve nâle ve feryâdları tanîn-endâz-ı seb'ün-şidâd olan mezâlim-dîde ve müzâhim-keşîde bir alây-ı zuafâ-yı ibâdın giriftâr-ı düşâha-i cevr ve bîdâd olmalarına vesîle ve medâr olduğunuz zemîninde her-bâr-ı tazlîl eylemeleriyle buldukları kıyâfet ve şovenî an samîmü'l-bâl istiskâl ederler idi. Ve niceleri İstanbul'da ve vilâyetlerinde sâkin zümre-i bektâşîye ile hem-şehrî ve âşinâ ve akrâba olmalarıyla ocaklı tarafına katen sû-i kast etmeyecekleri karâîn-i hâliye ve makâlîyelerinden menfehim ve hüveydâ idi. Hatta nicelerinin birâder ve ümm-zâde ve hâla-zâde gibi nezdîk ve hişâvendi yeniçeri olmakla ol bektâşîye kışlasında ve kendisi beri kışlada olup yek-diğere hemîşe-i tereddüd-ü berle riâyet-i hak-ı rahm ederler idi. Husûsân biz gazâ ve cihâd asâkiriyiz ehl-i İslâmla menâsiya ve muhârebe eylemek dînimize el vermez diyerek onlar ile nizâ' ve kâr-zârı rüesâ-i istinkâr eylemeleriyle lede'l-iktizâ musâflarından istinkâf edecekleri aşikârdır ve hemîşe-i nazar ve endîşeleri dâr-ı diyârlarında ve neş'et eyledikleri çift ve çubuk misilli kâr ve girdârlarında olmakla İstanbul'da kışlalar kendilerine girdâb gelip bir takrîble rehâ-yâb olmakla temenni ederlerdi. Fe-lâ-cerem cemiyet-i mezkûre beri cânibe hatve-rîz-i tevcih-i vürûd oldukta elbette İstanbul'dan ve Anadolu kenârlarından ibtidâ-i vehlede ol fırkayı istikbâl ederek iltihâk eylediklerinde bunlar dahî hey'et-i mecmûalarıyla kâdeme-engîz-i intisâk olacakları emr-i müsellimdir. Nitekim zikrî âtî hal' vâkâsında işe yaramayacakları meşhûd oldu. Pes bu dakîka-i enîkâ Pâdişâh-ı Dil-âgâh Hazretleri'nin ve ekser ukalây-ı vükelânın ma'lûmları olmakla ol derece-i telâş ihdâs-ı tezelzül-ü bünyân-ı devleti îrâs eyledi. (teşekkür) Müşârileyh Ebûbekir

Pâşâ vezîr-zâde ve vezîr-i kâr-dân-ı ehl-i ilm ve irfân ve fî-zâta sâhib-i akl-ı sâib ve mâlik-i zihn-i sâkıb sahîhi'r-re'y sâdikü'l-lehce-i deryâ-dil ve kâmil-i şân-ı vezârete merâî tekmîl-i nâmûs-u devlete sâi-i diyâneti ve ülûvv-u himmeti sebebiyle irtikâb-ı mezâlimden müctenib ve izzet-i nefsi ve şehâmet ve fıyneti hasebiyle alâyiş-i taklîs ve maâyibden muhtecib olarak gerek mansıblarda ve gerek reh-güzârlarda ve me'mûr oldukları yerlerde hakîmâne ve mu'tedilâne hareket ve gerçekten vezîrâne muâmele ve muâşeret

(s.114)

ve umûr-u me'mûresinde her cânibe sıdk ve istikâmet ve hürmet ve riâyette sa'y ve gayret ve rızây-ı bârı ve inşirâh-ı dil-i şeh-r-yârı istihsâline mübâşeret edip ve'l-hâsıl bu âna kadar nîk-nâm ve zikr-i bi'l-hayrından gayri harf-i ehad sâmiâ-i hüddâm dergâh-ı şâh-ı sipîhr-i ihtişâma vâsıl olmayıp kavli mu'temed ve fii'li makbûl-u ehl-i kabûl ve va'ad ve re'y ve tedbîrî maul-u rast-gûy ve dürüst-amel olup mâlik-i akıl ve ilim ve irfân ve sâhib-i azmâyîş-i devr-i zamân mezâyây-ı âlime vâkıf hakâyık-ı dakâyık-ı künyeye ârif söz bilir iş anlar vechle müddeâsını isbâta kâdir idâre-i kavâid-i makûle ile ilzâm-ı müddefyânda mâhir olduğundan ol makûle-i ahnâs-ı evbâş ve kalleş-i nâ-sipâstan îbâret zorba ve türedileri nice mertebe-i hakîmâne-i münâzara ve her yüzden müdâvere-i münâkaşa ve muhâvere ederek ilzâm ve ol vahşî canavârları dâm-efhâm ve iskâta râm edip el-iyâzü bih teâla çâr-sûy-u âlime sirâyeti rû-nümâ olan ateş-i şerr ve şûr ve fitne-i uzemânın intifâsına reşâşe-pâşî-i hüsn-ü tedbîr ve ihtimâm olmakla hak budur ki Devlet-i Alîyye bir azîm-i hıdmet ve muhâfaza-i nâmûs-u saltanat eyledi. (sükrüllahu teâle-i sa'ye) İhrâc-ı mevâcib iş bu şeh-r-i cemâzielulânın yirminci sülûsan günü sunûf-ı miftah-vârânın sûret-i istihkâkda kîse-güşây-ı istirzâk oldukları mevâcib-i muâyeneleri tertîb olunan dîvân-ı keyvân-ı eyvânda kabzına me'mûrlara teslîm ve edâ ve hasbû-'l-â'de devr-i maslahatı dahî tatmîm ve îfâ olunup hazîne-dâr ağâ ve vesâtetiyle taraf-ı şeh-r-yâr rab'-ı meskûnundan Hatt-ı Hümâyûn ve teşrîfât-ı şeref-nümûn vârid ve ba'de'l-kırâât ağây-ı mûmâileyh hil'at-ı fâhire ve câize-i zâhîre ile âid oldu. (hâdise-i garîbe derbâre-i Rûm) Gerçi zikr ve beyânı sadedinde olacağımız hâdise-i hande-fermâ hasbe'z-zâhir sezây-ı küfle-i kayd ve imlâ olmayıp lakin fi'l-cümle manây-ı mu'tenâ tirâşesinden hâlî olmamakla şeb-dîz-i hâmeye ol vâdîde bir miktârca irhâ-yı i'nâna tasaddî olunduğu ehl-i şûir indinde ma'zûr buyurulmak mercûdur. Mûlahhası budur

ki iş bu Devlet-i Alîyye-i Osmâniye-i dâmet mahfûfeten bi'l-himâyyetü'r-rabbânîyenin bir büyük belîyyesi kendi riayeti ve ehl-i zimmeti olan Rûm tâffesidir. Ve bunlar iki sınıftır bir sınıfı Moskovlu'ya hevâ-dâr ve diğeri Fransalı'ya müntemî ve muhâbbet-kârdır. Tefsîl-i hâlleri mahalinde deruhte-i kilik-i râst

(s.115)

makâl olduğu üzere tâife-i merkûme ervâh-ı habîse gibi urûk-u evlîyâ-yı umûra hulûl ve sürâdık-ı serâîr-i Devlet-i Alîyye'ye duhûl edip bir taraftan Frenk gürûhu ve bir cânibten Rûmlar kendi âmâl ve efâllerini politika ta'bîriyle uyûn-u â'yân-ı Devlet-i Alîyye'ye tesvîl ve ol ebâlîse kendi ebniye ve elbiselerini vesâîr evzâ ve etvâr ve kâr ve gerdârlarını zevâhir-i sûver-ı ahvâle nazarân tercîh ve tahsîn ve umûr-u mülkiye ve mecârî-i nizâmât-ı berrîyyede Devlet-i Alîyye'yi tekbîh ve tehçîn ederek kesr-i kurenâ ve ümenâ teslîm ve tasdîk-i müddeâ-i berrle mâazallah-u teâla onlara teşebbüh-ü rezîlesine rağbet ve vâkıân latîf ve nâzik ve zarîftir diyerek binâ ve libâs ve kıyâfet ve revş ve gerdiş ve hareketlerine taklîd ve iktifâyâ mübâderet eder oldular. El hasıl havene-i bed-dil kaleme gelmez ba'zı ef'âl-i negûhîde ve ahvâl-i nâ-pesendîde tahaddinine bâdî ve havsala-i İslâm'a güncîde olmaz nice muhdesât-ı fâside-i nâ-şinîde tekevvününe sebep-i âdî olurlar idi. Çünkü mestân-ı mey-kede-i gaflet olan ser-kârân-ı mesâlih-i devlet hemîşe onlara kendilere hem-dem ve âmme-i serâîre müsteşâr ve muharrem ittihâz edip (lâ-testezyû bi nârü's-şirk) nehbinden gafletle ekser-i umûrda re'yelerine mürâcaat-kâr ve akâvîl-i kâzibelerine sâmiâ-dâşt-ı î'timâd ve î'tibâr olurlar idi. Hatta ba'zı kibâr vakt-i ziyâretlerini kasd ile dâîrelerine vürûd eden züvvâr-ı ulüvvü'l-mikdarı etbâ' ve işbâları efendimiz ile halvet vardır diyerek misâfir odasına teklîf ve hükm-ü halvet fesh oluncaya kadar anda ik'âd ve tevkîf edip sonra Rûmkapı kethüdâlarından ve kapıağlanlarından vesâîr ol makûleden bir küştenî ya'nî Dimitraşko ve Dimitri ve Aleksandır gürûhundan hâîn-i âvîhtini-i berrle mihnetli olduğu celî olur idi ve bu hâletler muharrer-i fakîrin manzûr ve ma'lûmu olan mevâddandır. Bu peresede ruhsat-ı kâmile ve müsâade-i şâmîleye mebnî kendi milletlerinden başka Avrupa umûruna vesâîr mesâlih-i âmmeye müdâhele ile kâr-sâzlığa ağâz edip müteşahhısân-ı devlet gibi kesb-i imtiyâz ve her biri Kuruçeşme ve Tarabya'da şeddâdî-i sâhil-hâne ve bağçe-i irem-nişânede imparatorâne vaz' ve ikâmet ederek müzerkeş-i libâs ve

mükellef-i kıyâfet ve tavîle-i hassaya mahsûs zerrîn-i raht ve senâm ile müzeyyen-i dil-keş endâm-ı mısırîler

(s.116)

ve Hindular ve leyâlî-i mukmirede yağlı yılan kayıkları ile sâz ve söz âlatı müheyâyâ olarak hôte-be-hôte hem kâse-i âlem-i âb oldukları sekârâ-yı ser-kârândan câm-ı ikbâl-ı nâ-fercâm-ı mest ve harâblarıyla zevrak-rân-ı sefâ-yı mehtâb olurlar idi. Gerçi bunların bu güne devlete istilâ-i berrle cesâret-nümâ oldukları evzâ'-ı nâ-hemvâr-ı tahammül-fersâları havsala-i hâzime-i hayr-hâhâna güvâr olmayıp lakin nâ-çâr-ı (men samtnâ) mültecâsında sükûtî ihtiyâr(ayn)(bu meclis böyle kalmaz mestler mahmûr olur bir gün) devrânınca zuhûr-u keyfîyyeti encâm-kâra bi'l-istiâze inkisâr ile nasb-dîde-i intizâr ederler idi. İşte vâkâ-i fâciâ'-i hal'-i muhdisine bunların vech-i mezkûr üzere etvârları dahî ile-i müessere cümlesinden olmuştur. Çün bu tâîfenin evzâ'-ı bed-mestâneleri havza-i kabûl ve tahammüle bî-gâne olmakla zümre-i ukalâ inkâr-ı kalbî ile iktifâ edip lakin avâm-ı nâssın kasr-ı ıstibârları müşerref-i indirâs olup husûsân devlet küskünleri ve ocaklı tasallukçuları bir türlü mütehammül olmayarak hemîşe ol kavm-i nâ-sâza rahne-sâz olmak husûsuna vesile-cûyân oldukları âvânda Tarabya nâm-ı tarâb-gâh-ı bînâmda vâki' mesâha-i sâha-i vasf ve ta'bîri yârâ-yı mühendis kalem-i tahrîrden bîrûn-u sâhil-hâne-i nüzhet-makrûnda murabba'-nişîn-i haşmet ve kâm-rânî olan Boğdan Voyvodası Mevrûz Beyzâdenin birâderi Dimitrâsko bir şebb-i bî-şûr ve şegabda hemşiresi olacak kaydâfe-i zâman üç kayak leb-â-leb meşhûn-u zenân nâz-i ninân ile muhattâb-ı seyr-i sefâsına revân ve rûy-u deryâda zîr ve bâlâda seyrân ve keff-i zenân kendilere mahsûs sâz ve sürûr-u dil-nüvâz ile âlem-i âb zevkine dem bu demdir edâsıyla zevrâk-rân iken Anadolu Kıyıları semtine karîb mahalde nâ-gâh-ı kemîn-gâhta müterassıd-ı fırsat olan iki kayak dolusu yirmiden mütecâviz silâh ve âmâde-i harb ve darb ve kifâh-ı ehremen-i hey'et-i hizeb-rân-ı heybet-i haydûd-u revş-i izbândûd-girdîş eşhâs-ı mühevvil mânend-gûl-u velvele-i satvet ve gulgule-i pür-dehşetle meslûlü's-seyf ve pâle-i nere-i dîv gibi ol peri-i çihre-gân üzere havâle olup kayakçılar bunların bu resme hareketlerin hatâ ve gaflete himl ile feryâd ederek bir müdded bunlar Mevrûz Bey cenâblarının haremidir diye müdâfaa ve mümânaat kaydına düşdüklerinde bizim matlûbumuz dahî budur

(s.117)

diye hücumlarına cidd ve kasda mebnî olduğunu bi't-tasrîh darabât ve sademâtle iskât ederek Anadolu Yakası'nda umûr yeri ta'bîr olunan mahale kasr ve cebr ile sevk ve iz'âc ve cümlesini taşra ihrâç eyledikten sonra kayıkları tevkîf ve sebâyâyı alâyı ile keşân keşân mukaddemân tasmîm-gerdeleri olan hatîra-i nihâne götürdüler. Ba'de berre'l-arka mahalde kayıkçıları birer dirakte-bend ettikten sonra iki fırkanın müsteshib ve mevcûdları olan cihâz-ı işreti der-meydân ve kâh kâimen-hôr ve kâh muztacıan-ı sure-rakslarıyla işte ol dîvâneler ve nere-şûr-u mestâneler tâb-ı sabâh terkîs-i zebân-ı sîm-ten-ân ve dem-be-dem mîzâb-ı vus' ve tâkatlerinde olan âb-ı pür-tâb fisk ve fücûru icrâya mübâderetle istîfâ-yı huzûz ve hevâya berzede-i dâmân oldular. Tâ ki fecr-i işrâkında dest-i ahir bezm-i mezâk olmakla kayıkçılar nâil-i zafer-i hall ve itlâk ve zebân-ı nâzenîn-ânı götürüp yine kendi kayıklarına vaz' eyledikten sonra Dimitraşko Bey-zâde'ye istifsâr-ı hâl ve hâtır-ı sipârîşiyle müfârekat-ı dübb-i ekber ve benâtü'n-na's şûretinde rû-be-râh-ı iftirâk olup gürûh-u müşt-zede-gân-ı hâye ve kîr Tarabya'ya azîmet ve firka-i ehremenân meydân-ı dâr ve kîr (zehebv-i taht -ı kel kevkeb) mezheplerine azm ve gaybûbet eylediler. İş bu madde-i nâdire zîr-i dâmen leyl-i per ve yelde pûşîde ve hâricden ferd-i vâhide-i nâdîde ve nâ-şinîde iken Dimitraşko cenâblarının havsala-i cemîyyetlerine güncîde olmamakla ferdây-ı vakâ'da zevrak-süvâr-ı şitâb ve ilgâr ve bâd-ı bürût-u hışm-ı âteş-nisâr olarak hemân Bâb-ı Âlî'ye ve ba'de hamîm-i samîmleri eâliye gelip destân-şibâneyi ol küstâh-ı bed-semîr nakîr ve kıtmir inbâ ve ibbâne ve elbette bu kâra ictisâr eden süfehâ ve füccâr bulunup cezây-ı sezâları ecr olunmak iddiâsıyla gırîv-figen olarak pây-efşûr-ü merkez-i isrâr oldukta cânib-dârları olan yâd-gârlar begâyet mütekeddir ve mütehevvir olup bi'l-cümle zâbitları ihzâr ve ser-zeniş ve inzâr ederek bây-ı hâl ol bed-faâllerin bulunmaları bâbında teşdîdi derece-i kemâle îsâl ve bir taraftan sitem-i zarîfân ve tâife-i merkûmenin evzânda dil-gîr olan müsellim-nân-ı harf-endâz-ı tanz ve hezl ve istihzâ olarak (taş-ı izbâm üfted) rüsvâyiliğinden safâ-yâb ve fî'l-cümle teşeffî-sâz ve dil-pür-tef ve tâb

(s.118)

olurlar idi. Matlûb olan gayb-ı erenleri ise gûya ki bizden bunlara âmihte olmakla eser ve nişânları ve dâire-i hestîden mefkûd olmuş idi. İş bu fadîha-i kabîha ber vech-i mestûr perde-i târîkî-i leyl ile mestûr iken (beyt) (mülhed-izâ-i zerâfeti

bâşd. Mülhedi tû'yi velî Zarîfne) mefhûmu hasbihâl-i mezmûmu olan Boğdan Kralı Mevrûz cenâblarının birâderi olan Tarabya Maraşali mersûm Dimitraşko dostumuzun bir vechle havza-i cemîyyetine sığmayıp kendi mıkırâz-ı lisânıyla sitâre-i nâmûsunu girîbân-ı şerm ve hayâsı gibi çâk çâk ve kâh-ı nâ-dürüst bünyân-ı arz-ı nâ-pâkını maktûbî gibi peyveste-i hâk edip bir zamân udhûke-i mecâlis-i yârân ve nakl-i zümre-i encümen hem-ginân oldu. Husûsân Yahûd kısmının ellerine ser-rişte girmekle Rûmîyân'dan birini gördükte istihzâ-i cünbüş-efzâ şîvesiyle yâverî-i umûr yerine diyerek harf-endâz ve hande-zen-i tanz ve ihtizâz olurlar idi. Zîrâ mukaddeman Rûmîyân dahî Yahûdları bir kıssaya mebnî âferîn saka ta'bîriyle hezl ve iğzâb etmeleriyle bu defa' kıssayı teakküs edip Yahûdîleri ahz-ı pâdâş ve intikâma fûrce-yâb eyledi. Ba'de zâhîr-i hah-ân-ı Devlet-i Ebed-i intimâdan ba'zı erbâb-ı hükümet ve zekâ bu hâdise vukûundan ol tâîfenin püşt-ü bezmeyn-i inhitât olacaklarına tefeûl-ü pürle bi-avni-i teâla Devlet-i Alîyye'nin tasallut-u haveneden rehâ bulacağı âverde-i zebân eylediler. Fi'l-hakîka müddet-i yesîre mürûrunda (âle'l-emr ilâ mâ el bâ-emrihi'l mülkü'l müteâl) gerçi bu makâle-i mutazammunu'l- melâle zâhîren tanz ve mecnûn kabilinden olduğu rû-nümûn olmakla vakâyî'-i Devlet-i Alîyye halâlinde tahrîre nâ-sezâ belki teksîr-i sevâdd ve tazyî'-i midâd olduğu hüveydâ olup lakin çeşm-i im'ân ile nazar olundukta fenn-i târîhten garaz-ı aslî olan nice kısas ve iber-i istinbât olunmak mukarrerdir. Ez-cümle Dimitraşkov ve emsâli kiminseler terhîs-i vükâlâ-yı vakt sebebiyle tedbîr-i umûr-u Devlet-i Alîyye'de hemdest ve kâr-bend-i güşâd ve best olmuşlar idi. Vâkıa-i mestûre-i mestûre hudûsunda elbette şüyû' ve iştihârı kendilere fazîha ve ihtikârı müstelzem olduğuna mübâlât ve neng ve nâmûs ve harr-ı bemmi muhâfazasına iltifât etmeyip, kendi lisânlarıyla nefislerini dillere destân ve kahve-

(s.119)

hânelere efsâne-i kıssa-gûyân edenler ve bu hâdisenin fazâyîh-i kebîreye makzî ve mufâsîd-ı kesîreyi muktezî idîğini piş-nihâd-ı kâr ederek ketm ve ihfâsının eşedd-i lüzûmunu telkîn ve tenbîh eylemekle zamîr-i nâ-dürüst tedbîrlerini tevcîh eylemediklerinden başka gürûh-u dehânlarından âteş-efşân olarak süfehâ-yı mesrûdenin kavl kavl cüst-cûlarına zâbıtlar ta'yîn ve bu ne demektir. Mevrûz Bey'in haremine bu misilli fezâhat eylemek ne olmaz işdir diye feryâd ederek hâdise-i mezkûreyi istemeyenlere dahî ismâ' ve tebyîn eden ser-kârân olacak yâd-gârların

meblağ-ı rüşd ve rûyetlerini ve nâmûs-u dîn ve devleti muhâfazaya isti'dâd ve liyâkatlarını ve umûr-u mülk ve milleti temşiyet ve idârede sûret-i amel ve hareketlerini mülâhaza edenler bir vakitten beri Devlet-i Alîyye-i ebedü'l-karar ne güne dert ve belâyâ dũçâr ve ne derece mihnet ve itâba giriftâr olduğuna intikâl eylemek varestesi kayd-i istidlâldir. Hemân lütf-u hazret-bârî izz-i şâna Devlet-i Alîyye'nin yâver ve yârı ola. Âmîn.

AZL-İ SADR-I A'ZAMI İSMÂİL PÂŞÂ VE ŞEYHÜ'L-İSLÂM SÂLİH-ZÂDE AHMED ES'AD EFENDİ ve NASB-I YENİÇERİ AĞÂSİ HİLMÎ PÂŞÂ ve ŞERİFZÂDE NAKİBÜ'L-EŞRÂF ES-SEYÎD MEHMED ATÂULLAH EFENDİ

Muntazam-ı silk-i sutûr olduğu üzere Vâkıa-i Edirne-i bî-meymenenin menşei ve ehme-i nizâm-ı cedîd olup Edirne'de akd-i tecemmu' ve ihtişâd eyledikleri hengâmda sadr-ı vakt bulunan Hâfız İsmâil Pâşâ ezz-cân ve dil keyfiyyet-i mezkûreyi müstakil olup husûsân mu'temedü'l-devle olmakla umûr-u mülk ve millete müstevlî ve kadr ve şân ve haysiyetini vakî sadâretten dü-bâlâ-i âlî olan İbrâhîm kethüdânın izâlesi husûsuna fedây-ı nefis-bârını mütehamil olmakla ba'zı me'mûriyet-i sâire zımnında tarafından meb'ûs hâsekileri diğere güne ircâf ve'l-uhdet-i ale'n-nâkil ba'zı ser-gerde-i eşirrâya nihânî-i tahrîr ve inhâ-i berrle ağırırâ-yı tecemmu' ve i'tilâf ve irâet-i râh-ı ihtilâf eylediği mezbûrların vehm ve istişâ'rlarına medâr-ı kuvvet ve iştidâd ve gûyâ ki cânib-i fetvâ-penâhîden küffâr üzere âzim olan gazât-ı İslâmî sedd-ü mümânaatla bagî ve hürûc-u mahtûruna mücâseret eylemek mes'elesine mebnî ber vech-i istîsâl çend kahr ve nekâle pây-mâl olmaları zımnında fetvâ-yı şerîfe verilmiş ihbârı

(s.120)

dahî ser-bâr-ı utüvv ve inâdları olup Vükelây-ı Devlet'in dahî bu husûsta ba'zı mertebe-i tedâbir-i sahîfeleri vûkûu ve miyâne-i nâssda gûn-a-gûn-u güft-gû şüyü'-u Sadr-ı Â'zam İsmâil Pâşâ'nın azline bâdî ve yeniçeri ağâsı İbrâhîm Hilmî Ağâ'nın rütbe-i vâlâ-yı vezâretle makâm-ı vekâlete irtikâlarına müeddî olduktan sonra Şeyhü'l-İslâm Sâlih Efendizâde Ahmed Esad Efendi'nin dahî pîçide-i hâr-zâr olmuş harîr-i müfârekati sûretinde dil-beste-i taalluk-u tâmm olduğu makam-ı lâzımü'l-ihtirâmdan in'izâlâle mübâadeti muktezâ-yı mecrâ-yı hâl ve zamân olmakla hânelerinde ikâmetle müstakil dũây-ı Devlet-i Pâdişâhî'ye iştigâl edip Şerîf

Efendizâde nakîbü'l-eşrâf Es-seyyîd Mehmed Atâullâh Efendi ol merkez-i maalâ î'tibâra ihtiyâr ve nâîl-i teşrîf-i mecd ve iftihâr olduktan sonra sadr-ı sâmi ile Bâb-ı Âlî'ye vürûd edip taraf-ı vekâlet-penâhîden ferve-i beyzâ irâe ve îtâ olunduğunu müteâkîb ber mu'tâd-ı kadîm umûm-u hil'atı libâsıyla çend rûz ibkâ-yı menâsîb kalındı. (vûkû-u tebdîlât) Ferdâsı cânib-i hazret-i cihân-dârîden mîr-ahûr-u evvel Şemseddîn Bey vesâtetiyile bir kıt'a'-i Hatt-ı Hümâyûn ve bir reîs-i esb-i müzeyyen gül-gûn-u şeref-bahş sâha-i vürûd olmakla seng-i rikâbdâ îstâde-i mevkuf-u intizâr ve irtikâb olan sadr-ı vâlâ cenâbü'n-nisâmü'l-câm ve rikâbla adâb-ı lâyika ve rûsûm-u mu'tâda-i râikayı icrâ ederek izhâr-ı ibtihâc ve şâd-mânî ve mîr-i mûmâileyhi iksâyı teşrîf ve nûkûd-u firâvânla taltîf eyledikten sonra îade-i sû-yi cenâb-ı cihân-bânî eyledi. Ricâl-i Devlet ve Erkân-ı Saltanat mevâcihelerinde feth ve kırâat olunan Hatt-ı Hümâyûn'dur ki bi-aynîhi sebt-i cerîde-i vâkâyî' kalındı. (Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn) Sen ki Sadr-ı Â'zam kuvvi'l-himem vekîl-i mutlak-ı sûtûde-şîyem Hilmi İbrâhîm Pâşâsın. Seni selâm-ı selâmet irtisâm-ı mülûkânemle taltîf eylediğimden sonra ma'lûm-u sadâkat-i mersûmun olsun ki selefîn Hâfız İsmâîl Pâşâ'nın mesned-i sadâret-i azimi ve makâm-ı vekâlet-i kübrâya nâ-lâyık ve rızâ-yı şerîfime gayr-i muvâfık ba'zı evzâ' ve harekâta ibtidârı takrîbiyle azli lâzım gelmekle sen öteden beri me'mûr olduğun hudemât-ı seniyyemde sâdikâne ve cân-siperâne sa'y ve gayret ile meftûr olduğundan başka yeniçeri ağâlığı hıdmetine me'mûr olageldiğinden beri vedîa-i cenâb-bârî olan ibâdullahın âsâyîş ve râhatı ve sekene-i

(s.121)

Dârü's-Saltanatü's-Seniyye'nin arâmiş ve emnîyetleri hıdmetlerinde ve bâ-husûs ocâk-ı âmirem ricâl ve zâbitânının lâyıkı üzere istihdâm ve idâreleriyle ocâk-ı âmiremin şânını icrâda gece ve gündüz sarf-ı tâb ü tuvân eylediğine binâ-i evzâ' ve etvârın makbûl-u hümâyûnum olup senden her vechle hoşnûd olduğumdan istiklâl ve ruhsât-ı kâmile ile mühr-ü vekâlet-i mutlakamı sana ihsân eyledim. Göreyim seni. Senden me'mûlum üzere iş bu hitab-ı cesîm-i vekâletimde dahî sâdikâne çalışıp gerek Darü's-Saltanatü's-Seniyyem'in âsâyîş ve emnîyeti ve gerek taşra fukarâsının arâmiş ve istirahatine dikkat ve def'-i ihtilâl-i memâlike sa'y ve gayret-i berrle zât-ı hilâfet-meâbıma vedîa-i rabbânî olan ibâdullahın refâh ve rahatına sarf-ı makderet eylesin. Çünkü Sadr-ı Â'zam hazretleri mesned-i sadâretle mükerrerem olmalarıyla yeniçeri ağâlığı dahî münhal olmanın kul kethüdâsı Osmân Ağâ ol mansıbb-ı vâlâ ile

kâm-revâ ve ocâk-ı âmirede silsile-i vâki' olup her biri tarîki üzere bir mertebeye kadem-nihâde-i irtikâ ve ferdâsı uhde-i fetvâ-penâhîden münhal olan nekâbet-i eşrâf mesned-i şeref ittisâfıyla Es-Seyyîd İbrâhîm İsmet Beyefendi ser-firâz-ı gülşen izz ü alâ oldu müşârileyh İbrâhîm Pâşâ'nın sadâretine sürûrunun târihîdir. (nâil-i mühr oldu İbrâhîm Pâşây-ı Kerîm) ve Atâullah Efendi'nin meşîhatine sürûrunun ve gayrînin bi't-tevârüd târihleridir.(Atâullah Efendi oldu nâil-i sadr-ı fetvâya) ve İsmet Bey'in nekâbetine aynî çelebinin târih-i muntahîbidir (Eyledi İsmet Bey'i hubb-u resûlullah-ı nakîb) Şeyhü'l-islâmü'l-hakk tarafına ezz-kadîm hüsn-ü zann-ı mülûkâne der-kâr ve iffet ve nezâhet-i zâhiresine nazarân hakkında ibrîz-i âtîfet-i şâhâneleri dâimü'l-idrâr olmakla bu def'a dahî cümle beynînden makâm-ı meşîhate müşârileyh ihtiyâr ve iksây-ı ferve-i beyzâ ile hâiz-i şeref ve î'tibâr buyurdular. Müşârileyh gerçi zâtında kâbiren an-kâbir şeyhü'l-islâmzâde olup ve vâkıân ehl-i ilm ve sâhib-i haysiyet ve hasbü'l-zâhir mütehallî-i hilye-i salâh ve diyânet tütün içmez arpalıklarını emânet tarîkiyle tefvîz eder, kapı harcı dahî almaz mütenezzih ve müteaffif ve nâimâda mestûrân Beşîr Pâşâ gibi dâimâ diz üzere oturur müteveffâ ve tasavvuf olup lakin şecere-i meşû'me feyziye-i fûrû'undan olduğundan başka kıyâfet-nâme

(s.122)

mûcîbince sahra-i samme gibi bî-hayr ve bî-menfaat ve taraf-ı evliyâyı hocası münîb gibi münkir ve mutaasıb ve zâika-i rûhâniyeden mahrûm ve begâyet-i hüsûd ve husûsân taşralı olup ilm ve maârif cihetleriyle ehl-i haysiyet olanlara nihâyet derecede bagîz ve hafûd ve pes-i perdeden îhâm ve tevrîyeyi mutazammun hezl-i nâzikâne ve harf-gîri ve sitem-i zarîfâne ile tanz ve tahkîre mükibb olup, hatta ba'zı ketb-i müellife zahrîne tahrîr eyledikleri takâriz dahî münâfikâne-i zü'l-ciheteyn olduğu nümâyân-ı erbâb-ı dikkat ve ol takrîzleri sonradan manây-ı murâd-ı mestûrunu beyân zımnında şerhler yazdığı resîde-i derece-i sıhhattir. Bu bî-kes ve bî-nevâ-i hakîrin İstanbul'dan re'sen vücûdunu hasbîce-i istiskâl edip husûsân ba'zı mertebe-i mazhar-ı teveccüh-ü şâhâne olduğumda gerek kendisi ve gerek hâcası olacak azîz katâ'n mütehammil olmadığı ol vaktin imâ'nına ayân idi. Bunlar Âsitâne-i Saâdette iki deliler idi. Biri İsmet Bey biri müşârileyh diğeri İsmet Bey. Hüsûd-u muayyen ve bu hüsûd-u katim idi. Sultân Selîm-i selîmü'l-bâl hazretleri müşârileyhe begâyet-i münzecib ve mütehabbib olmakla mesned-i meşîhate onu takdîm ve

hakkında verilecek fetvâ kalemini yediyle teslîm eylediler. Bi'l-ahire âmme galat etmez misilli meşhûrdur. Mesned-i fetvâya suûdundan erbâb-ı kulûb mütekkedder oldukları ayân ve teşe'ümleri nümâyân olup tatayyur etmişleri.(tezlîl) Bâlâda bast ve ifâde olunduğu üzere Edirne Maddesi bir vak'a-i a'zîme olup fi'l-hakîka Rûmeli ve Anadolu'ya îrâs-ı recfe ve tezelzül ve husûsân pey-a-pey-i erâcîf-i kâsemetü'z-zuhr ile kulûb-u sekene-i Dârü's-Saltana sipend-i âteş-i ızdırâb ve tebelbül olup lakin bî-tevfîk-i îzid-i zevâliminin ol lücce-i cûş-â-cûş-u fiten-i hüsn-ü tedbîr mübân-ciyânla sâkin ve kulûb-u mer'ûbe-i nâss âramîde ve mutma'in oldu. Keyfîyyet-i mezkûreye müteaâkıb tebdil-i sadâret ve meşîhat ve ba'zı uzmây-ı vükelâda dahî tehavvülât-ı vukûu isbât-ı tegayyür-ü meslek ve niyet-i bi'l-küllîye vahşet ve vesvese-i havâtırı izâle ve hıyâz-efîde-i inâme enhâr-ı safvet-i isâr-ı teslîyet ve emnîyyet isâle kılındı. İhtilâlde müddahilî olmayanlar zâtından berî's-sâha oldukları misilli cümle hakkında muâmele-i mücâmele mezâ-mâ-mezâ erzânî ve ta'mîm-i tesâmuh ve taltifâtla ta'dîl-i miyâne-i bî-cürm ve cânı olarak

(s.123)

ol nâîre-i şûriş ve şer müntefî ve şerâre-i endüh ve keder müntefî oldu.

VUKÛ'-U BA'ZI TEVCÎHÂT

mersûm kitâbe-i küttâb olduğu üzere İbrâhîm Kethüdâ mu'temedü'd-devle ve mecâl-i teferrüd ve istikbâlde sâhib-i cûla olmakla kazâyâ-yı umûr-u saltanat ve memleket müdâhele-i re'yi olmadıkça faysal bulmak emr-i muhâl ve külli ve cüz'î mesâlih-i devlette tarafına mürâcaat olunmak lâzîme-i hâl ve Sadr-ı Â'zam hemân tûmdîse-i misâl bir şeyh timsâl kaldığından başka huzûr ve gıyâbında ol vekîl-i âlî-cenâbını muzgâ-i dühhân-ı dendân ve muhakkim-âne evzâ'-ı renciş-nümûnla kesr-i revnak ve şân eyledikten hâlî olmaz idi. Bu cihetle Sadr-ı Â'zam-ı cigir-hûn ve vicdânında lezzet-i sadâret merâret-i hanzala-i makrûn olmuştu. Bunların vech-i mezkûr üzere miyânelerinde mübâyine olduğu mesmû'-u şeh-r-yâr-ı zamân olmakla rikâbta bizim İbrâhîm Kethüdâ Devlet-i Alîyye'min bende-i sâdık ve rüşd ve re'y ve revîyyet cihetiyle ibnâ-yı cinsinin fâikî kâr-güzâr-ı edmdir. Zemînlerinde hüsn-ü muâşeret eylemelerini emr ve sipâriş buyururlar idi. Sadr-ı Â'zam dahî zarûfî imtisâlü'l-emr ser-fürû-bürde-i kabûl-u sûrî olup lakin iltiyâm ve imtizâcları maraz-ı bî-ilâc derecesine varmakla hatta şâyet vesîle-i müsâfât olur ümidiyle bâ-irâde-i Hazret-i Pâdişâh-ı Kerîm İbrâhîm Kethüdâ Sadr-ı Â'zamın mahdûmlarına beş kese

fâizli bir sehm tanzîm ve berâtını teslim eylemişti. Lakin mânend-i Süheyl ve süreyyâ sitâre-i suveydâlarında sûret-i âştî ve iltikâr ve nümâ olmadığından başka yek-diğere nazar-ı adâvetleri izdiyâd ve merkez-i derin-i nefret-i füzûnlarında ve tedkine ve ba'zen gittikçe iştidâd buldu. Ol keş-me-keş-i halâlinde münfehazeni-i ağrâz-ı fâsideden nâşî âteşîn-i vâkıa-i müstehcene-i Edirne dahî leheb-gîr-i evc-i zuhûr ve iştiâ'l olmakla Sadr-ı Â'zam sebük-magz ve sebük-ser cenâblarının fart-i nefsanîyeti şerâre-i fitne-i cehîdenin çârsûy-u Memâlik-i Mahrûsa'ya sirâyetinden başka bir kavli devlet-i sarây-ı Saltanata resîde olmak mülâhazasına hâciz olmanın hâdisi-i ma'hûdenin şekli-i nâ-sütûde-i hudûd-u sena bir taraftan mukaddeme-i matvîe gibi müesser olup müşârileyhin bu vaz'-ı nâ-behencârı ba'zı emârât-ı sahîheden yakîn- kerde-i Hazret-i Cihân-dârı olduğuna mebnî makâm-ı

(s.124)

sadâretten tenzîl ve rânde-i dûr-bâş zecr ve tenkîl olmuş idi. İbrâhîm Kethüdâ dahî hâric-i hadd-i î'tidâl olan kemâl-i ruhsat ve istiklâl ile dokuz sene müddet-i kethüdâlık mesnedinde icrây-ı dâd-ı sadâretle fermân-rân ve dost-gâni-i ikbâl ve kâm-rânî ile siyeh-mest ve ser-gerdân olup ancak vâkıa-i ma'hûdede zebân-zede-i cumhûr olan gürûh-u menfûrun ser-defteri olduğundan başka vücûh-u adîde ile âmme-i nâssın matmah-ı inzârı ve'l-kimme-i efvâh-ı istinkârı olmakla min ba'd ol simât-ı bî-nemâk besât olduğuna binâ bir müddet ferâğ-ı bâl ile teneffüs veistirâhat-ı semtini kible-i amâl eylemekle ol bâbda tahsîl-i müsâide-i hıdvî-i münhalidü'l-ikbâl-i berrle zâğlı kılıç gibi niyâm-i zehâm-ı inâmdan insilâb edip yine kendi münâsib-dîdi üzere gars-ı yemîn-i himmeti ve bir âverde-i dest-i terbiyyeti mektûbî Mustafa Refîk Efendi câ-nişîn ve münhal olan mektûbculuk ile bâshalîfe Mehmed Tahsîn Efendi'nin nâme-i ikbâli ünvan-pezîr-i hüsn-ü tezyîn kalınıp ser-halîfelik ile dahî Râûf Bey imâme-i sebha-i hulefâ-yı müstersidîn oldu. Bi's-siraye şıkk-ı evvel defterdârı Mustafa Reşîd Efendi ve şıkk-ı sâni Feyzullah Efendi dahî yevm-i mezkûrda mesnedlerinden ibâ'd olunmakla mansıb-ı evvel ile ulemâ-yı ricâlden Süleymân Penâhî Efendi-zâde Osmân Efendi müktesib-i re'îsü'l-mâl şeref ve şânî ile eyâletler nâzırı Ahmed Bey müşerref olup Osmân Efendi uhdesinden münhall olan defter-i emâneti dihât-i zamâne ve ulemâ-yı yegâneden Râmiz Abdullah Efendi'nin uhdesine muhavvel kalındığından mâadâ kethüdâ kitâbetiyle mukaddemce Bâb-ı Âlîye takrîb olunmuş olan sure emîni esbak Es'ad Efendi dahî münazil ve kudemâ-yı

hulefây-ı mektûbiden Nu'mân Sâbit Efendi bî-külfe ictihâd-ı ol makâma vâsıl oldu (ba'zı havâdis-i Avrupa) Bu esnâda Rusyalı ile dost ve yek-post olup Fransalı ile de beynlerinde müsâfât olan Prusyalı tarafından Âsitâne-İ Saâdet-i Aşîyâneye bi'l-vâsita vârid-i ihbâr-ı mevsûkadandır ki bundan akdemce Bonapart'ın iktisâb eylediği Fransa İmparatorluğu ve İtalya Krallığı rütbelerinin ma'lûmları olmak zımnında Bonapart cânibinden resmen Prusya Kralı'na ahid-nâme-yi mashûben yine Prusya Elçisi olup Paris'te mukîm olan Lukezini îade ve irsâl olunup vusûlünde Prusya Kralı

(s.125)

ahid-nâme-i mersûlu kabûl ve imzâ eyledi. Zikr olunan ahid-nâmede Devlet-i Alîyye hakkında emnîyet-i kâmile icrâsı tecvîz oluna diye müstakilân bir şart-ı münderic olmakla bu keyfiyet kemâl-i kasd ve dikkatle sûret-pezîr ve begâyet-i umûr-u hafîden olmakla hulûl-u vakt-i merhûnundan akdem inşâsı mûcib-i mahâzîr olup Devlet-i Alîyye ile Prusya Devleti beyninden dahî sinîn-i medîdeden beri der-kâr olan dostluk ve muvâfakât mahazâ iki milletin âsâyîş ve emnîyeti ve refâh-ı hâl ve râhatı ve husûsân kesb-i istihkâm ve kuvveti maksadına mebnî olmak mefhûmundan ibâret olmakla makâm-ı riyâsetten dahî izhâr-ı beşer ve beşâsetle Prusya Devleti vâkıân Devlet-i Alîyye'nin kadîni dostu ve gayret-keşî olup Devlet-i Alîyye'nin dahî onlara hulûs ve muhabbeti ber-kemâl olmakla bu maddeden fevkü'l-gâye memnûn olacağı bî şâibe-i eşkâldir diye cevâba dem-sâz-ı mübâderet olduktan sonra acaba Fransalı ile Rusyalı'nın beynlerinde der-dest olan maslahatları ve muhârebe sûretleri el-hâletü-hazihi ne hey'ette olduğunu nâzikâne istifsâr ve istibâne eyledikde Fransalı'nın el-yevm etrâf ve eknâf-ı memâlikinden mevcûd olan asâkiri ve eferr ve Moskovlu'nun dahî bi'l-mukâbele kendi ülkâsında asker-i bî-şümârı olduğu zâhirdir ancak Bonapart'ın şimdilik Rusyalı üzerine leşker-keş-i azîmet olacağı mülâhazadan dûr-u-dirâzıra her ne kadar kendisi cenk ve cidâle hâ-hişkar ve Fransa Milleti her harekette fetûh ve firûzîye mazhar olmuşlar ise de renc ve ta'b-ı inkılâbında bî-tâb oldukları ma'lûmîdir. Hatta Petersburg'da ve Paris'te sulh ve istinâs havâdisi zebân-zede-i âmme-i nâssdır. Ve Paris'te olan konsolos hakkında dahî sükût-u azîm-i ihtiyâr eyledikleri mülâhaza-i mezkûre imârâtındandır. Kaldı ki Rusya İmparatoru genc-i nâdîde-i renc bir lunc olup ve müddet-i ömründe bir def'a' cenge mübâşeret edip onda dahî vech-i ma'lûm üzere külli zarar ve hasâretle leked-hürde-i sinnevr-i hezîmet olup râyet-i gururu menkûs ve ni'met-i zaferden me'yûs

olarak Petersburg'a avdet eyledi. Beher hâl sulhu cenk üzere tercîh ve ihtiyâr eylemesi aaleb-i ihtimâldir diye hatm-i kabâle-i makâl eyledi. Zıkr olunan Prusya ile ahidnâmelerinde şûrut-u mezkûrun müfîd

(s.126)

ve mestûr olduğu haberi Paris tarafından dahî vârid olmakla makâle-i mesrûdeyi müeyyed oldu.(havâdis-i diğer Avrupa) Bu esnâda Rusyalı tarafından Fransalı'ya sulh ve muhâdene-i müzâkeresi zımnında Dobril nâm bir murahhas elçi ta'yîn ve irsâl olunup Fransa'dan dahî hâlâ Der-i Devlette mukîm Rufen nâm maslahat-güzârın oğlu Petersburg'da mütemekkin Fransa konsolosu tarafından ba'zı muharrerât ile irsâl olunduğu haberleri istirâk olundu. Haber-i merkûm maslahat-güzâr-ı mersûm tarafından istifsâr olundukta tasdîk ve bî-lâm ve cîm Rusyalı sulh ve müsâfâta gerden-dâde-i teslim olacaklarını te'kîd ve tahkîk eyledi. Zirâ Rusya İmparatoru İsterlic Muhârebesi'nden sonra mağlûbiyet-i fâhişe ile Petersburg'a ba'de'l-avd vükelâ-yı devleti iki fırka olup bir fırkası işte îâne-i mesârifimize medâr-ı külli olan müttefikimiz İngiltere Devleti amâde ve meydân-ı muhârebede pâ-nihâde olmuşken (el-harb-i sicâl) muktezâsınca bir defa' vâki' olan mağlûbiyete mebnî izhâr-ı sûret-i ru'b ve kelâl ile remîde-i cenk ve cidâl beyne'd-düvel Rusyalı'nın bünyân-ı şöhet ve şânına mûcib-i naks ve hâlel olacağı eşkâl değildir ve imtidâd-ı harb ve kîtâl takdîrinde esbâb ve mehâmm-ı askerîyemiz dahî ber-kemâl olmakla elbette mesâlihe-i fikr ve hayâlini dâîr dâîre-i hasb-i hâl eylemek Nâmûs-u Rusya'ya nâ-güncîdedir diyerek bir vechle sulh-u semtine rızâ-dâde olmadılar ve fırka-i diğer bi-tarîkü'l-muârıza ibtidâ muktezâ-yı vakt ve hâle-i nazar ile mahzâ-i îâne-i ba'ideye iğtirâr-ı berrle şerr ve muzarrat-ı mütekâribeyeye iktihâm ya'nî Fransalı ile mübâşeret-i cenk ve hisâm eylemek mîzân-ı akl ve hikmete sâz-kâr olmadığı bedîdâr iken semeresi olan fazâhat-ı inhizâma dû-çâr ve bu kadar züll ve rahne ve hasâra giriftâr olundu. Bundan başka bi'l-cümle askerimiz Fransalı tarafından sadme-i hâr-ı kahr ve teshîr olmakla hurûs-u mağlûb ve pehlivân-ı menkûb gibi bir dahâ mukâbeleye çehre-nümâ-yı cür'et olmayacakları emsâl-i sâbıkadan âzmûde-i erbâb-ı hikmet olup sâniyen tîre-i zebîre üzere fi'l-hakîka bu bâbda emr-i mevhum mesâbesinde olan îâne-i dûr-a-dûra mağrûr olmak zâbıta-i hazem ve ihtiyâtan mahcûrdur. Sâlisen Fransalı ile muhârebe mümtedd oldukça mahzâ onların

(s.127)

şimdiki mâlik oldukları memâlike memâlik-i sâire dahî zımm ve ilâve olunarak temellük ettirmekten gayri fâideyi müntic değildir. Husûsân ki Nemçeli'nin giriftâr olduğu beliyeye-i hızy ve hasâr medâr-ı ibret olamaya sezâ-vârdır. Râbiân iş bu mevâdd-ı mezkûre Lede'l-ictimâ' umûr-u dahîliyeye vehn-i îrâs eyleyeceği emr-i celîdir. Bu takdîrce vakti iğtinâm ile mesâlihe husûsunu tercîh ve itmâmdan gayri çâre yoktur diye iddiâ etmeleriyle elbet sulh ve salâha şitâb edecekleri fırka-i sâniyenin kesret-i vukûflarına nazarân bî-irtiyâbdır diye cevâp eylemekle kulûb-u vükelâ-yı devleti bu makûle-i kelâm nev'an semt-i inşirâha imâle eyledi. (zıkr-i nizâm ve reâyâ ve tüccâr) Devlet-i Alîyye-i ebed-i intimâ ile düvel elçileri ve konsolosları maîyetlerinde bâ-berât-ı âlîşân istihdâm olunan tercümânlar bi'l-cümle lisân-ı âşinâ ve hıdmetinde dâimâ mukîm ve ber-pâ olmak üzere bundan akdem tevârîh-i muhtelifle ile nizâma bend ve şerâît-i mukarresine mürâât olunarak âle'd-devâm düstûrû'l-amel ittihâz olunmak husûsu mevsîk-i ekîde ile girih-i beste-i akd ve peyvend olmuşken ya'nî Devlet-i Alîyye ale'l-ıtlâk düvel-i ecnebîye ile hangi târîhlerde akd-i muâhede etmiş ise umûr-u ticâreti rû'yet zımnında iktizâ eden mahallere kendi cinslerinden konsolos nasbı ve konsoloslar lisân-ı Âşinâ olmadıklarına binâ ikişer nefer Devlet-i Alîye reâyâsından tercümân ta'yînini tecvîz ve terhîs ve konsoloslara ihtirâmen tercümânların imtiyâzları için kendilerini ve evlâdlarını ve ikişer nefer-i hıdmetkârlarını tekâliften muâf edip hâneleri mülhekâtından olan bâğ ve bağçelerinden resmü'n-nemmâmın bâbında olan müsâade-i senîyyeyi tensîs etmiş iken bu i'nâyete kanâat etmeyerek gûn-a-gûn-u fesâdâta ictisâr ve tamâ' ve mel'aneti vesîle-i kesb ve idhâr eylemeleriyle nizâm-ı mezkûrun şîrâzesi münhal ve şerâît-i mukarresesi mühmel ve muhtel olup bu hâlet Saltanat-ı Senîyye'nin mesâlih-i mülkiye ve mevâdd-ı ticâretine hâlel ve fesâd-ı tatarrukuna bâdî kemerin vesâir vâridât ve âidâtı küllî ziyân ve tedennî-i terettübüne sebep-i âdî olduğundan fazla sâir müste'min ve devleti himâyesinde olanların hakkında hasbü'l-ahd cârî olan imtiyâzı tahsîl ve dil-hâhları olan evzâ' ve hareketleri için def'-i kâl u kîl ricâsına Asitâne-i Saâdette

(s.128)

sarrâf ve dil-bend dahî vesâir esnâf ve reâyânın ekserî tercümânlık ve tercümân hıdmetkârlığı vesîlesiyle elçileri itmâ' ve berât ve fermân ahzıyla mugâyîr-

i resm-i râfiyyet olacak etvâr-ı Frenkâne ibdâ' edip maa-hazâ yedinde sened ittihâz eylediği berât-ı câmi-i şerâit ve kuyûdât ez-cümle elçi yânında ise elçisi ve konsolos yanında ise konsolosu ma'îyetlerinde kıyâfetiyle tercümânlık hıdmetinde kâim olup âhir mahalde ikâmet eylememeleri ve hânelerde ve dükkânlarda esnâflık ve taşra memâlikinde kocabaşılık ve mültezimlik ve bunun emsâli vazîfesinden hâric mesâlih ve âmâle ve memlekete ve esnâfa dâir umûr ve işgâle müdâhele ve ihtilâtdan ictinâb eylemek şerâiti musarrah iken meselâ Yeni Hânda müteaddid odaları olup meşâhîr-i sarrâfândan Tangroğlu Simyon İnebahtı konsolosu ma'îyetinde tercümânlık berâtı ahzıyla himâyedeyim diye tafrâ-nümûn olarak revş ve gerdişini müste'mine tatbîk ve etvâr-ı nâ-sâzı ashâb-ı gayrete tahammül-güzâr olduktan başka bî-muhâbâ-i hıdmet ve mülâzımat etmekte olduğu ricâl ve kurenâ haklarında ba'zı mertebe-i su-i zann ve bed-sigâlîye mukârin-i nâsın tasavvûrâtını tasdîk edip hâl bu ki kendi lisânları olan Lügât-ı Ermenîye'yi dürüstçe tekellümde azc ve lükneti (tabîb-i devâ ve havfı nefse marîz) fehvâsınca lisân-ı âşinâ olmak lehçe-i şerîtasını ilgâ bâbında sözsüzce güvâh ve meşâhîr-i sarrâfândan olup Yeni Hân'da odaları olması kezâlik tercümânlık hıdmetinden mâadâ umûra muhtelit olmamak muâhedisini ibtâlâ delîl-i bî-iştibâh olmakla fî-mâ-ba'd tercümânlar konsolosları yanlarından bulunup memleket-i umûruna ve ticâretine karışmayıp ırz ve edebleriyle olmaları şerâiti ve ba'zı mertebe-i tenbîhât-ı sâîre ile taht-ı nizâma idhâl ve yedlerinde olan berâtları tahvîl ve ibtâl olunmuşken yine erbâb-ı tama' ve irtikâb kendi kârlarına ikbâb ederek her biri bir mahalde ikâmet ve konsoloslarına bir mikdâr zehrlik vererek ba'zı müteayyînân-ı asitâneden dahî hasbü'l-arz rûy-u dil görerek umûr-u memlekete ve iltizâm ve ticârete dest-bâz-ı mübâderet olup ve'l-hâsıl engüşt-ü dırâz-ı dahl ve tasaddî oldukları umûr-u nâdir kalmakla bu keyfiyeti Dersââdette mukîm olan düvel elçilerine ifâde ve bunların men'i

(s.129)

irâde olundukça mersûmlar tarafından mugalata-âmîz-i tahrîrât irsâliyle iğfâl ve elçiler dahî vükelâ-yı devlete darb-ı organûn-u kîl ü kâl edip bu maddeler ile îrâs-ı sudâ' ve melâl eylediklerinden mâadâ, gümrük vermek için Bağdâd ve Basra ve Bosna ve Belgrâd taraflarına İstanbul'dan yasakçıları yedleriyle külliyetli mücevherât naklini başkaca bir kâr ittihâz eylemeleriyle ekser esnâ-yı râhda kazâ-i resîde-i telef ve tebâh olur ise işte filân yerde bizim yasakçılarımız ve kuryerimiz

soyulmuş ve urulmuş ve bu kadar mücevherâtımız zayî' olmuş diye iddiâ eylediklerinde irtikâbları meydâna çıkıp her ne kadar mahcûb ve şerm-sâr olur ise de Devlet-i Alîyye hâl bu minvâl üzere olduğunu bilerek icrâsı bâbında Emr-i Âlî isdâr ve ol kazâ sükkânını tazyîk ve inzâr etmekten hâlî olmaz idi. Binâ-i aleyh düvel elçilerine makâm-ı riyâsetten dostâne tekârîr îtâ ve şerâit-i musarrahanın icrâsı resmen iddiâ olundukta yine müdâfaa kaydına düşmüş ise de bu bâbda teşdîd-i şâhâne ve tenbîh-i ekîd-i mülükâne mûcibince re'îs efendi kuvvet-i kalble dil-berâne-i niyâm-ı dehanından sell-i seyf-i suhan ve her birine katî'l-müfâd îrâd-ı cevâp-ı müstehsin ederek mersûmları ıskât ve Devlet-i Alîyye'nin bu maddede cedîd-i irâdesi olmayıp fakat verdiği berât ve evâmirde musarrah olan şerâitin icrâsını iddiâ edip ve bu müddeânın vücûhla Ahid-nâme-i Hümâyûn'a muvâfık olduğu hüveydâdır. Eğer Devlet-i Alîyye'nin ber mûcib-i Ahid-nâme-i Hümâyûn ve şart-ı vâkî' olan iddiâsı Devlet-i Alîyye ile el-yevm mesâlihe üzere olan Fransa ve İngiltere ve Rusya ve Prusya ve Nemçe ve İsveç ve Danimarka ve İspanya Devletleri'nin imparatorları ve manastırlarının gereği gibi ma'lûmları olsa Devlet-i Alîyye'nin gerek dâhili olan fesâdâtı ve gerek cânib-i mîrîye îrâs eden kesr ve tedennî-i gâilesini bir vehle tecvîz etmeyecekleri meczûmdur. Her ne kadar takrîr-i ale'l-ıtlâk ise de misâl-i cüz'î olarak Fransalı ve İngiltereli ve Rusyalı vesâîrlerin tüccârına söz yok bu makûle-i tâcirler vilâyetlerinde celb ettikleri ve Memâlik-i Mahrûsa'dan alıp götürdükleri emtia' ve eşyâdan ber mûcib-i Ahd-nâme-i Hümâyûn yüzde üç hesâbıyla resm-i gümrüklerini edâ ederler lakin Edirne sâkinlerinden ve Ermeni tâifesinden Artîn nâm bir zımmının ismine

(s.130)

odic lafzını izâfe ile Artîn Odîc nâm Nemçeli tâcir diyerek ticâret fermânını alıp ticâret ettirmek hangi devlete yakışır ma'-hazâ mersûmun yedinde bulunan emtiâ ve eşyâ Edirne yâhûd Tekfûrdağı mahsûlü yâhûd Filibe ve Sofya'nın metâ'ıdır. İşte bu resme irtikâb beşyüz kuruştan hâsıl olur ise bu fermâna nâil olan zimmî ben Nemçeli'yim diyerek akrânı beyninde imtiyâz da'vâsına başlayıp ne hisse-i tekâlifi î'tâ ve ne yedinde bulunan emtiâ ve eşyâyı doğrudan doğruya gümrüklere götürüp resm-i gümrüğünü edâ eder ki ebnâ-yı cinsinden olan Devlet-i Alîyye'nin sâir reâyâsının dahî mâllarına sâhib çıkıp ve cizyelerinin dahî adem-i î'tâsına cesâret eder diye müdellel-i kelimât ile akhâm ve ıskât eyledi. Ve hayli müddetten beri elçilerin

ferâmûş eyledikleri sebât-ı kadem mesleğinin te'yîdini işrâb ve iş'âr ve sinîn-i çendînden beri gûsiste-i mehâr olmuş etvâr-ı Devlet-i Senîyye-i sermedî'l-karârın be tevîk-i perverd-gârına inzibât-ı kadîme-i irticâ'ını lisân-ı hâl ile beyân ve ihbâr eylemenin bu şîve-i salâbet elçilere sürme-i evzâr-ı cür'et olmakla fî-mâ-ba'd zikr olunan şerâit-i nizâmîyeye tamâmen raiyet olunup hilâfına bi güne vaz' ve hareket zuhûr etmemek ve bundan böyle reâyâ-yı Devlet-i Alîyye'den elçi ve konsolos maîyeti için tercümân intihâbı lâzım geldikte tercümân olan şahs bâlâda beyân olunan şürûtu bilâ noksân icrâ edip maddesine mugâyir vaz' ve hareketi olur ise ber muktezâ-yı nizâm tercümânlık berâtı yedinden nez' ve yine ehâd-ı raîyyet a'dâdına tenzîl kılınmak üzere te'sîs-i asl ve fer' olunup ol makûle-i berâtlılar icrâ-yı şürûtta âciz olarak berâtlarını terk ve hadd-i riayet-i Devlet-i Alîyye'yi derk eylediler. Bu nizâm-ı sâir Memâlik-i Mahrûsa'ya dahî Evâmîr-i Şerîfe ile î'lâm ve kîl ü kâl vukûa gelmeyerek ber vefk-i merâm resîde-i hayr-ı hitâm oldu. (nizâm-ı âhir) Devlet-i Alîyye'nin ale'l-ittlâk Avrupa Devletleri'yle hangi vakitte akd-i muâhede etmiş ise tarafeynden î'tâ olunan ahid-nâmelerde tarafeyn tüccârı birbirine tereddüd ile ticâret eylemelerine kimse tarafından muhâlefet olunmaya ve vilâyetlerden celb eyledikleri ve Memâlik-i Mahrûsa'ya alıp götürdükleri emtiâ ve eşyâdan yüzde üç hesâbıyla resm-i gümrüklerini

(s.131)

ber mûcib-i Ahid-nâme-i Hümâyûn î'tâ eyleyeler ibâreleri münderic iken bir müddetten beri ticâretlerine tüccâr tâifesi kanâat etmeyip Memâlik-i Mahrûsa mahsûlünü vilâyetlerine götürmeksizin yine Memâlik-i Mahrûsa'da fûrûht etmeye başlayıp bu vechle Devlet-i Alîyye tüccârının Memâlik-i Mahrûsa'da ticâretlerine kesr-i küllî îrâsına bâdî olduğundan mâadâ yüzde üç hesâbıyla resm-i gümrüklerini edâdan imtinâ' ve devletçe î'tibâra şâyân olmayıp tüccâr ile gümrükçülerin beynlerinden zuhûl olunmak için zabt olunmuş şukkayı ta'rife defteridir diye iddiâ ve ol defter mûcibince gümrükleri yüzde bir buçuk bile olmayarak teklîf ve edâ eylediklerinden Devlet-i Alîyye'nin îrâdât-ı cesîmesinden olan gümrüklere hasâret-i a'zîmeye mûcib olduğundan başka belki ta'rife lefhazını sebû'l-iktizâ-i tecdîd-i muâhedât oldukça ahid-nâmelerde bile derc olunmaya sa'y eyledikleri eşyânın fiyâtı bir karârda durmayıp vakt ve hâle göre ta'rifenin tebdîli lâzım oldukça onda dahî ne derecelerde suûbet-i irâe olunup bu def'a Fransalı ile akd olunan muâhedeyi sâirleri

ser-rişte ittihâz ederek Fransalı'nın ta'rifesine tekmîl oluncaya kadar gümrüklerinin ta'lik olunmasına ibtidâr etmiş olmalarıyla Devlet-i Alîyye dahî yâ tanzîm olunan ta'rifeyi kabûl edersiniz yâhûd ahid-nâmeler mûcibince yüzde üç hesâbıyla gümrüklerini alırsız ve eşyânızı tevkîf ederiz demeye nâ-çâr olduğuna mebnî ma'a't-tafdîl bi'cümle düvel elçilerine î'tâ-yı tekârîr oldundu. (sûret-i diğeri) Bir müddetten beri gerek Âsitâne-i Saâdet'ten ve gerek mahal-i sâireden tarîk-i ticâretle Rusya Diyârı'na azîmet eden Devlet-i Alîyye reâyâsı ahz edecekleri pasaport kâğıdına kendini Rusya Devleti reâyâsından olmak üzere derc ve tastîr ve ol vesîle ile patente kâğıdının ahzı dahî emr-i yesîr olarak refte refte ahâli-i sefâin cem-i kesîr olup gerek bu sebep ve gerek cihet-i ahiri ile Devlet-i Alîyye reâyâsı Rusya Mahmilleri'nden tefrîk ve istisnâ-i emr-i asîr olmakla iş bu patente kâğıdının bu vechle î'tâsını Saltanat-ı Senîyye reâyâsının ekser gemilerini Rusya Bayrağı'nın güşâdına müstekill-i illet ve patente ile bayrak-ı lâzım ve melzûm kabilinden olmak hasebiyle ol makûle-i patente ile taht-ı himâyede bulunan kimse kaptan

(s.132)

olarak süvâr olduğu tüccâr-ı seffinesine Rusya Bayrağı ref' ve güşâd eylemekle kesb-i salâhiyet eylediği ecelden tüccâr gemileri ve be tahsîs sefâin reâyâsı tersâne-i âmire donanması hıdmetlerine mahsûs olagelmışken vâcibe-i zımmetlerini edâdan imtinâ' zımnında her biri Rusya Bayrağı güşâd etmek hevâsında olduğuna binâ evvelâ reâyâ-yı Devlet-i Alîyye'nin hilâf-ı ahd ve şürût-u dest-res ve hâmil olageldiği ol makûle-i patente âğıtları ve pasaportları lede't-taharri ve't-tahkîk ahz ve istirdâd olunup min ba'd ebâid-i cedd-i raîyyeti ma'lûm olan Devlet-i Alîyye reâyâsına vechen mine'l vech ve sebeben mine'l-esbâb ol makûle-i patente kâğıdları verilmesi câiz olmak ve sâniyen Donanmay-ı Hümâyûn hıdmetlerine mahsûs olan Bahr-i Sefîd reâyâsının vesâir Devlet-i Alîyye teb'asının ref' ve güşâd ettikleri Rusya Bayrakları istirdâd olunup bundan böyle hâlis-i Devlet-i Alîyye reâyâsından Ferdâ-İ Ferîdeye Rusya Bayrağı güşâd eylemekle aslen cevâz ve ruhsat gösterilmemek Devlet-i Alîyye reâyâsına gerek ziyâret ve gerek ticâret vesîlesiyle şimdiye kadar verilmiş olan pasaport ve patentelerde Rusya Reâyâsı nâmına mersûm olan kâğıd-ı bi't-tahkîk redd ve fî-mâ-ba'd dahi verilmemek üzere bu girîve-i fesâd sedd olunmak şerâfti esâs ittihâzıyla bâ-avn-i hazret-bârî bu bâbda intibâh-ı cenâb-ı tac-dârî sebebiyle bu madde dahî ecdâd-ı emcâdları tarîke-i enîkaları üzere mecrâ-yı kadîmi

vukûunda cârî olup gerek tercümânlık ve gerek iş bu pâente ve bayrak maddeleriyle nizâm-ı reâyâ-yı devlet-i nesak-ı dîrîn-i dil-nişîne avdet eyledi. Ve tekârîr-i mezkûrenin birer sûretleri hâlâ Paris'te sefâretle mukîm Muhibb Efendi tarafına irsâl olundu. Ba'de medde-i mûmâileyh cânibinden vârid olan tahrîrâtta istinbât olunan mefhûmun hülâsasıdır ki târîh-i tahrîrden çend rûz mukaddem Fransa Başvekîli Taleyran tarafından mûmâileyh iki kıt'a tahrîr-i zuhûr edip biri Kudüs-ü Şerîf ve zikr olunan tüccâr ve konsolos maddesine dâîr ve diğeri Sırlı Maddesi'ne mütealıklık olup bundan başka Monitör Gazetesi ya'nî Fransa vükelâsı'nın izinleriyle tab' olunagelen gazetede Dobra-i Venedikli'nin Fransa tarafından ba'zı ve sâîl-i beyânıyla zabt olduğuna dâîr tab' ettirdikleri maddeyi kırâât

(s.133)

eyledikde hemân mersûmun hânesine müsâraat ve Rusya Sefîri olan Dobril'in istirâzburğda meks ve tevfiik olduğunun sebebini sûâle mübâderet eyledikten sonra Kudüs-ü Şerîf ruhbânlarının imtiyâzları kesr olunmuş ve bu mezellete Fransız Milleti husûsân imparatorumuz bir vechle râzı değildir diye velvele-sâz olduğu iddiâsına bu zemînde cevâp verilmiştir ki Mısır Vak'ası tehdâdüs eylediği halâlde Kudüs-ü Şerîf ve mahâl-i sâîrede ve Galata'da bulunup ber-mûcib-i ahid-nâme-i hemân ez-kadîm Fransalı himâyesinde olan bu makûle-i rehâbînin ve kilîsâların himâyeleri Nemçeli tarafından der-kâr olmakla bu husûslara müsaâde olunmasını hâvî ol vakit Nemçe Elçisi olan müteveffa Harbirt bâ-takrîr-i taleb-kâr olarak ifâde etmekle ba'de'l-arz şevketli halîfe-i rû-yi arz efendimiz min gayr-i me'mûl Fransalı Mısır'a hücum eylemiş ise de ber mûcib-i Ahid-nâme-i Hümâyûn ez-kadîm himâyelerinde olan kilîsâ ve ruhbânlarını bi'n-nefs ben himâye ederim. Galata'da olan Kilîsâ ve ruhbânlarının taraf-ı Devlet-i Alîyye'den himâyet olunacağını mübeyyen Galata Voyvodası'na ve topçu başıya ve tersâne emînine fermânlar isdâr buyurmalarıyla bu resme inâyet zuhûrundan bi'l-cümle düvel elçilerinin memnûn ve müteşekkîr olduklarını beyân ile beyhûde tahdîş-i maslahat için nâhûn-zen-i taaruz olmalarını tefri'-i güne istihcân eyledikten sonra tüccâr ve konsolos maddesini dahî takrîr-i mersûl mûcibince ihbâr eyledikte ol makûle-i irtikâbâta bir devletin rızâsı olduğu mukarrerdir cevâbıyla tasdîk ve istihsân eyledi. Ba'de Sırlı Maddesi'ni der-pîş eyledikte bi-avnîh-i teâla Devlet-i Alîyye-i sadâkat-gîş kendi mülkünde izâle-i gubâr-teşvîş eylemekden âciz değildir kelâmıyla mütecellidâne cevâbı müteâkıb Fransalı

tarafından Dobra-i Venedik'e hücum ve dühül olduğu haber-i dehşet-elerini serd ile hâlâ Bosna tarafından Sırlı üzerine me'mûr olan asâkir iş bu Dobra-i Venedik hâdisesini istimâ' eyledikleri anda elbette muhâfaza-i evlâd-ı iyâl ve muhârese-i mülk ve mâl için vilâyetlerine ıtlâk-ı zamân avdetle Devlet-i Alîyye'nin ol cihetten dahî ta'til-i maslahatını müeddî olacağı emr-i bâriz olup bundan başka Devlet-i Alîyye'ye Fransa Devleti'nin iddiâ eylediği muhabbet ve hulûsa-i mukârin-i Devlet-i Alîyye'nin

(s.134)

sinîn-i medîdeden beri bi'l-irs cizye-güzâr vesâyâsında âsûde-i esîb-i rûzgâr olan Dobra-i Venedik Memleketi'ni zabt eylemiş ve Devlet-i Alîyye'nin bu senede kâin bu kadar kıl'â' mustahfizlarının mevâcibleri Dobra-i Venedik'ten tanzîm ve üç senede bi kere cizye ve gümrük bedelleri elçileri vesâtâtıyla rüsemâ-i rikâb-ı şâhâneye teslîm olunagelmışken hürmet ve riâyet etmeyip Devlet-i Aliyye mukaddem târîhlerde asıl Venedikli ile muhârebelerde husûsân İskenderiyeli Kara Mahmûd Pâşâ'nın isyânı hengâmında Bosna Askeri'yle Dobra Venedikli'nin muhâfazasına himmet eylemişlerken Venedik Arâzisi'yle Dobra-i Venedik Arâzisi beyninde Devlet-i Aliyye'nin hadd-ı fâsılı olmak üzere bu kadar arâzisi var iken pâymâl edip ve lede'l-iktizâ yine Bosna tarafından vücûhla Dobra-i Venedikli'nin muhâfazası mümkün iken Fransalı bunların birine bakmayıp ale'l-gafle hücum ve zabt etmiş olmalarıyla işte devletin dostu olursa böyle olsun diye miyânede mütedâvil olan müddeâyı muhabbet-i hâlisâne udhûke-i her âşinâ ve bî-gâne olmaz mı zemîninde serzeniş ettikte mersûm telâş ve ızdırâpla dem-sâz-ı cevâb-ı nâ-sevâp olup Rusyalı Karadağ Ahâlisi'ne külliyyetli akçe irsâl edip onlar ile bi'l-ittifâk Dobra-i Venedik'e hücum edecekleri bî-şâibe-i kıl ü kâl ve Rusyalı'nın zabt eyledikleri mahallerden hurûcları adîmü'l-hitâm olduğuna binâ Fransalı tarafından muvakkaten zabt olunup vakti hulûlünde kemâ-ff's-sabık yine Devlet-i Alîyye'nin rişte-i temliklerine yine rabt olunacağını serd ve beyân ve da'vâsına gûya korfe ve Kırım Maddeleri'ni tasvîr-i bürhân eyledikte Kırım Ahâlisi Şâhin Girây hiyânetiyle ol sûrete münkalib ve korfe Cezîresi'ne Rusyalı'nın vürûdunu Mısır Vak'ası câlib olduğu kazîyyeleriyle tezyîf ve ibtâl ve mesfûru icâle-i zebân-ı bî-mecâl eylemiştir. Kaldı ki Fransalı'nın vehm ve tasavvurundan bezven-i inâ-fe-inâ peydâ eyledikleri akvâl ve if'âl-i gûn-a-gûnleri Devlet-i Alîyye'nin samîmi umûrunu iltizâm

eylemediğinden başka kendi politikalarına nîreng-i iblisi ve temhîdât-ı pür-mükirr ve telbîsi tasvîrine mebnî olduğu hüveydâ olmakla bu resme müsevvedât-teksîr-i sevâdd-ı kelimât kabîlinden olmayıp medâr-ı hisse-gîri ve istibsâr olduğu dakîka-i şînâsâne rûşenâdır.

(s.135)

BA'ZI HAVÂDİS

Bu esnâda Fransa İmparatoru Bbonapart â'mâl-i avâmil-i cenk ve nîreng ile İtalya Ülkâsını keşîde-i rişte-i zabt ve istilâ etmenin İtalya Krallığı ünvanıyla da rütbe-i imtiyâzı dübâlâ ve Kayser-i Rum nâmıyla telkîbiyle sah-keş-i tefâhür ve iddiâ olup Rufen nâm oğlunu bi'l-vekâle sandâlî-i krâlîye ilcâs eylediği peyâmı ihtilâs olundu. Kezalik ez vakitte Flenk Ülkâsını dahî halîde-i cenk ve teshîr eylemekle (leviyye) nâm birâderini kral nasb eylediğini asitânede mukîm maslahat-güzârı bâ-takrîr-i Bâb-ı Âlî-i saâdet-mesîre inhâ eyledi

NASB-I RE'ÎSÜ'L-KÜTTÂB ve BA'ZI TEVCÎHÂT

Re'îs-i vakt olan Ahmed Vâsîf Efendi'nin pîri ve hezâr-ı dert-i delâletiyile kuvveti kalîl ve hısn-ı hasîn-i mizâc-ı nâzenîyyine cünd-ü tâlân-ger-i halel ve illet-i ferec-yâb-ı sebîl ve bir müddet kalem-i bedî'ü'r-rakam gayretleri pîçîde-i mûy-sekte-i ta'tîl olmakla umûr ve işgâl-i urza-i ihmâl olduğundan tebdîli lâzîme-i hâl olmanın tezkere-i ol Mehmed Gâlib Efendi galebe-i esbâb-ı istîhâl ve liyâkatla mesned-i riyâseti reşk-i siper-i berîn ve düvel maslahatında hudemât-ı sâyika vûkûf ve ehlîyet-i râika cihetine mebnî hakkında sünûhî-i muntazır olan atîyye ve nevâziş hidîv-i deryâ-i nevâl ser-nümâ-yı kîse-i zuhûr ve hânelerinde tedbîr ve tımâra iştigâl için ikâmet zımnından mazhar-ı düstûr olup münhal olan tezkere-i evvel menşûri ile Anadolu Muhâsebecisi Avnî Efendi kâm-bîn ve sâbıkân topçular kâtibi olup şâyeste-i avâtîf olan İbrâhîm Afîf Efendi dahî ona câ-nişîn oldu. Ve ser bostânyân-ı ağânın dahî hilâf-ı rızây-ı Pâdişâh-ı Âlî-cenâb evzâ' ve etvâr-ı nâ-hem-vâr-ı irtikâbı azline îcâb eylemekle hasekî bulunan Şâkir beyin mansıbb-ı merkûm ile bostân ikbâli şâdâb oldu. Müttekâide olan Sadr-ı Sâbık İsmâîl Pâşâ ibtidâ Bursa'da köşe-güzîn-i ikâmet ve inzâ olmak fermân buyurulmuşken, adâb-ı tekâüde mugâyîr ba'zı harekât-ı nâ-merzîyyeleri vûkûu muahhîran Sakız Cezîresi'ne iclâ-i külfetine sebep-i zâhir oldu.

(s.136)

(azl ve nasb-ı vâlî-i Mısır ve ik'âd-ı Ümerâ-yı Mısriyye ve İhrâc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn) Sâl-i sâlifde Kaptan-ı Deryâ El-Hâc Mehmed Pâşâ Donanma-yı Hümâyûn ile İskenderiye tarafında vakfe-gîr-i arâm olduğu eyyâmda Umerâ-yı Mısriyye'den Elifî Mehmed Bey Pîrâmen-i Kâhire'de herze-gerd-i vâdî-i hizy ve dalâl (vahz nîmak) ta'bîr olunan yapışkan otu gibi avihte-i dâmân Mısır-ı Azîzü'l-Menâl olduğundan vezîr-i müşârileyh haber-dâr oldukta merkûme-i pend ve tehdîd müştemil kâğıd-ı tahrîr ve tesyâr ve müfâdında böyle serseri-i beyâ-bân-ı hizlânda geşt ü güzâr ve iz'âc-ı fukarâya ibtidâr ve ehl-i zirâata îsâl-i hasâr eylemek münâffî-i rızâ-yı hazret-bârî ve müstevcib-i temâdî-i gazab-ı cihân-dârî olup elbette vehâmeti müntic ve mükâfât-ı tabîat-ı felekîyye müheyyic olacağı beyne'z-zecr ve'n-nesh yâd ve tezkâr ve cerîm-i güzeşteden istiğfâr-ı sûretle merkez-i rızâ ve itâ'atte karâr eylemek hakkında mahz-ı hayr idiğini hayr-hâhâna iş'âr eylediğine binâ-i mîr-i merkûm vezîr-i müşârileyh münâsebet-i peydâ vesâîr Ümerâyı dahî aşinâ ederek Donanmâ-yı Hümâyûn'un avdetinden sonra kethüdâsını taraf-ı müşârileyh isrâ ve Bâb-ı Âlî'ye dahî bir kıt'a-i arz-ı hâl ile temhîd-i mukaddeme-i isti'fâ edip beş on seneden beri cezâ-yı ef'âl-i nâr ve elleri olan nevâîb-i züll ve belâ ve mübtelâ oldukları mesâîb-i renc ve anâ' kendi kesb-i yedd-i tuğyânları olduğunu arızasında eşrâb ve mebûsları dahî ol mukaddemeleri ma'rûz-u vükelâ-yı âlî-cenâb edip Devlet-i Alîyye'nin Kuvve-i Kâhiresi'ni müzekker ve kendinin taksîrât-ı güzeştelere tâîb ve müstağfir olarak ve der-bâr-ı merhamet-i medâra dahîl ve (ey dest-gîr-i dâment ez dest gî helem) teşebbüsüyle dest-zen-i dâmen asîl ve vekîl olarak niyâz-mend-i safh-ı cemîl olduklarını ve min bâ'd emr ve irâde-i Devlet-i Alîyye'den sermûsir-i pîç-i inkiyâd olmayarak gerek Haremeyn-i Muhteremeyn mürettebâtı ve gerek Devlet-i Alîyye âidâdı tedîyyesinde vesâîr kâfe-i irâdât-ı senîyyenin icrâsında kat'en tekâsül eylemeyeceklerini dahî yegân yegân tasrîh ve beyân eylemişler idi. Ma-hazâ beylerin ik'âdı husûsî bundan akdem İrâde-i Alîyye taalluk eden mevâddan ise de Mısır'ın derin ve birûnu Arnavud haşerâtı beliyyesiyle pay-mâl-ı huyûl ve hasâr ve beyler dahî hâriçte müdâfa-i hücumâ mecbûren cemîyyet-i asker ile fukarâ ve raîyet-bâr-ı belâ-yı hân mân-güsâr olup bir müddet bu hâlelle

(s.137)

terk ve ihlâ olunur ise Arâzi-i Mısır'a Harâbî-i Basra hâk-efşân-ı hezl ve istihzâ olacağı hüveydâ olmak mülâhazasıyla mîr-ahûr-u sâni Sâlih Bey'in mükaddemân Mısır'a me'mûriyetinde bu dakîka-i tefhîm ve beylerin ik'âdı mes'elesi kâ'ide-i hikmet üzere kendisine ta'lîm olunmuş ise de hasbü'l-kadr bu esnâda kuvveden fiile hürûcu nâ-müeyesser olmuş idi. Binâberîn Vükelâ-yı Devlet-i ebed-i karîn akd-i encümen-i meşveret edip Ümerâ-yı Mısriye'nin afv-ı cerâim sûretiyle Mısır'a ik'âdları iler nâire-i şûriş ve fesâdın ihmâdı için hâlâ Selânik Mutasarrıfı Musa Pâşâ'nın Arabistan'a vûkûfundan başka mizâc-ı saltanata ittılâına mebnî İrâde-i Senîyye'yi icrâyaya isti'dâd ve ehliyeti husûsân Mûsevîyyetle Mısır'ın münâsebetleri cihleriyle Eyâlet-i Mısır'a müşâriyleh münâsib görülüp Selânik Sancâğı dahî Mısır'dan ihrâcı münâsib görülen Mehmed Alî Pâşâ'ya tevcîh ve mansıbına azîmet-i tenbîh olunmak ve iş bu İrâde-i Aliyye'yi â'mâl-i emrinde iktizâ eden esbâb ve vesâilî infâz için donanma-yı zafer-peymâ ile Kaptan Pâşâ dahî İskenderiye'ye me'mûr kılınmak husûsları netîce-i kıyâs-ı şûrâ oldukta, iş bu tedbîr-i dil-pezîr ulemâ-yı î'lâm hazerâtına î'lâm ve bu bâbda re'y-i rezînleri istifhâm oldukta tevâfuk-arâ-yı sūdûr-ı kirâm taraf-ı fetvâ-penâhîden Bâb-ı Âlî'ye arz ve ifhâm ve sûret-i hâl ma'rûz-u sūdûde-i sultân-ı muhallidü'l-ikbâl kalınmakla, şeref-rîz-i sūdûr olan Emr-i Şerîf-i mantûki üzere Tevlîyet-i Mısır Musa Pâşâ'ya tevcîh-i berrle şürût-u mukarrereyi hâvî Fermân-ı Âlî-şân isdâr ve Evâmir-i Mısri'ye tekeffülüne rabt ile kezalik Arabî'l-ibâre Menşûr-u Hümâyûn tahrîr ve tesyâr ve vâlî-i sâbık Mehmed Alî Pâşâ'nın mansıbına azîmeti tenbîhi bâ-Evâmir-i Celîle tarafına tezkâr kalındığından başka şehir-i rebiü'l-evvel evâhirinde Donanmâ-yı Hümâyûn'un ihrâcı irâde buyurulduğuna mebnî Kaptan Pâşâ ber mu'tâd-ı kadîm yemm alâyı gösterip huzûr-u la-maa'n-nûr-u şehir-yâride pûşîde-i ferve-i samûr ve mahzar-ı nazar-ı iksîr-eser-i maâlî-nuşûr olduktan çend rûz mürûrunda refâkat-i şurta-i tevfiik mecrî'i'r-riyâh-ı istincâhıyla bâd-bân-güşây-ı sûy-i me'mûr oldu (tezyîl) Mukaddemân Mısır'a me'mûr olan mîr-âhûr-u sâni Sâlih Bey, bu defâ' avdet eylemekle Ahvâl-i Mısriye'ye dâir vûkûfu vech üzere maslahat-ı hâliyyeye tatbîkân

(s.138)

takrîr-i dil-pezîri arây-ı şûrâya muvâfık sûretinde olup mîr-i mûmâileyh kemâ-fi's-sâbık hıdmet-i rikâb-ı müstetâbda kıyâm ve mülâzemet-i şerefine lâyık görüldü.

ZİKR-İ NİZÂMÂT-I EBNÎYYE

Makarr-ı Saltanat-ı Şâhâne olan Asitâne-i Şevket-i Aşiyânede nüfusun kesreti akvât-ı lâzımenin mûcib-i kılleti ve Sekene-i İstanbul'un bâ's-ı muzâyaka ve zarûreti ve şân-ı Devlet-i Âlî-şâna şâyân olduğu üzere dil-hâh-ı Hazret-i Pâdişâh olan hısb ve rehâ ve refâhın hemîşe-i in'idâmıyla esbâb-ı taâyüüşün müstevcib-i kaht ve şiddeti olup bu maddenin esâs nizâmı bigâne-i makûlesinin mebyet ve me'vâ olan hân ve bi-kâr odalarının teksîrine ruhsat verilmeyerek bi't-tedric takliline menût idiği hüveydâ olmakla bu halâlde karîha-i sabîha-i Pâdişâh-ı selîmü'l-bâl isâbet-nümâ-yı sahîfe-i sünûh olan Hatt-ı Hümâyûn-u kerâmet-meşrûhları ve halleri mûcibince tevârîh-i muhtelifle ile bu maddeye dâir verilen bi'l-cümle nizâmların kayıdları ba'de'l-ihrac ve'l-mütâlaa atebe-gerdûn-u mertebe-i Pâdişâhi'ye arz ve ifâdeye müsâraat olundukta ber râbita-i haseneye peyvend olması için irâde-i hidiv-i ercümend buyurulmuş idi. Binây-i aleyh, Vükelâ-yı Devlet encümen-i saffet-i akd-i encümen-i meşveret ederek tertîb eyledikleri şerâit-i nizâm bu resme keşîde-i silsile-i erkâm kalınır ki Nefs-i İstanbul ve muzâfâtından olan Kasaba-i Eyüp ve Üsküdâr ve Galata ve Kasimpâşâ ve Tophânede fi-mâ-ba'd müceddidan hân odaları binâ olunmayıp mahsûs-u Hatt-ı Şerîf ve izn-i münîf sūdûr eylemedikçe ruhsat verilmemesi ve el-eyvm mevcûd bulunan hânelerin hey'et-i aslîyelerinden fazla derinlerine oda zamîmesi ve hâriçten arsa ilâvesi ve mechûletü'l-ahvâl-i eşhâsa mebyet ve mesken olan hân ve bi-kâr odaları ve kahve-hâne ve nalbant dükkânı sûretinde koltuk ta'bir olunan hâneler yapılması ve mahâl-i mezkûrenin birinde töhmet ve nâ-marzî hareket ile bir kimse ahz olundukta içinde sâkin olanların cümlesi ihrâç ve kapısı bend ve bir dahî bi-kâr-ı sâkin olmamak için mahallât aralığında ise mütehhileyn odaları ve çârşy ve pazarda ise iktizâsına göre esnâf dükkânları yaptırılıp ve ashâbının bi-kudret

(s.139)

olduğu sâbit oldukta ma'rifet-i şerî'yle ve diğêr bahâsıyla zî-kudret kimselere bey' ettirilmek vech üzere tanzîmi ve an-asl eser-i binâ olmayan arsa-i hâlî üzerine binâ ihdâsı mahâzîri müstelzem olduğundan bundan akdem bi'd-defaât men'

olunmuşken tama'a mebnî ba'zı Yahûd ve Nesâri ebnîyesine izin ve ruhsat verilmiş olmanın bundan sonra Bostancıbaşı ve Galata Voyvodası ve mi'mârbaşı izni-tezkiresiyle ve mücerred-i kâdî ve nâîb î'lâmıyla mütevellî-i vakf ve mukâtaa ve tımâr ve zeâmet mültezimleri temessüküyle vaz'-ı bünyâd ve nasb-ı imâd olunması ve Hristiyân hânesine ma-i cârî-i fûrûhtu ve hamâm binâsı an asl memnûâtın olmakla husûs-u merkûme begâyet-i dikkat ve îtinâ olunması ve dekâkîn üzerlerine bi-kâr odaları ihdâsıyla ecnâs-ı muhtelifeyi ikâme ve dekâkînin dahî kadına hadd-ı ta'yîn olup ol mikdâr-ı mahdûdu güzêrân ettirilmemesi ve izni meş'ar-ı musahhih-i Fermân-ı Âlî sâdir olmaksızın bu makûle binâyâ mübâşeret edenlerin der-akab-ı isim ve şöhrat ve lakablarıyla î'lâm olunması ve ağmâz ve müsâmaha edenlerin ve mahfî-i izin ve ruhsat verenlerin te'dîbi ve muktezâsı üzere ta'zîr ve tagrîb ve ta'zîbi ve cihân-nümâ ve tahtu's-semâ ve'l-çek ve şeh-nîşinleri ve dükkân kepenkleri üzere peyke ve mıstaba ihdâsı misilli nizâma mugayyer îmâle min-ba'd cesâret olunmamak şerâti düstûru'l-amal ittihâz olunarak İstanbul ve Eyûp ve Üsküdâr ve Galata kâdıları ve yeniçeri ağâsı ve bostancıbaşı ve şehremîni ve mi'mârbaşı vesâir me'mûrlar dâimâ bi't-tedkîk ber averde-i makâm sù'âl ve tazyîk olacaklarını teyakkun ve tahkîk edip ona göre hareket eylemeleri sicillât-ı muhâleme ve baş muhâsebeye sebt ve takyîd ve me'mûrlara âlâ-hadde iş bu sâl-i merkûm cemâziye'l-ûlası guresi târîhiyle bâ-Evâmîr-i Alîyye tenbîh ve te'kîd olundu. (lâyiha) Bi'z-zât Selâtîn-i A'zâm hazerâtı Lisân-ı Farsi'de Havza ta'bîr olunan nûr-u ma'nevî-i râbbâniye mazhar ve ol feyz-i mukaddes-i ismânîm berekâtıyla ehâd-ı mâbeyninde mânend-i mühr-ü enver ta'yîn ve husûsiyetle mümtâz-ter ve âmme-i inâma merci' ve âmme-i şâmil olan enhâr-ı in'âma meşra' olup herkes taraf-ı pür-şerefine müncezib ve mâîl ve emr ve nehyîne fermân-ber ve mümtesil olmakla ale'l-istimrâr dârü'l-mülkî olan makarr-ı âli-mikdâr cizye-i miknâtis-ı cevher-i saltanatla bi'l-cümle halkı kendi

(s.140)

cânibine cezb ve irâd eylemekle elbette müzdehim-gâh olup tecemmu'-i ecnâs-ı nâss ise beher hâl tekessür-ü akâvile bâdî ve bu cihetle tehaddüs-ü fesâdât ve ibâtıyla sebep-i âdî olmak kazîyyesine mebnî eslâfta Ekser-i Selâtîn muhtasarca bir beldeyi ittihâz-ı makarr-ı saltanat ve tekbîr ve teksîr husûsuna seleb-i müsâade ve ruhsat eylemeleri vehâmet-i taaffünâtın asûde-i dimâğ ve Vükelâ-yı Devleti dahî

erbâb-ı maslahatı tasvîf ve ta'vîk eylemeyip hemân ayakları tozuyla mesâlihlerini incâh ve ircâ' ederek kendileri dahî nevân rebâyinde-i feraha firâğ olurlar idi. Nitekim bir müddetten beri Devlet-i İrân terk-i İsfahân edip Tahrân nâm kasaba-i sagîri pâ-yi taht ittihâz eyledikleri ona mebnîdir, lakin Devlet-i Aliyye-i ebedü'l-karârda gûn-a-gûn-u mahâzîri müstelzem olmakla Selâtîn-i Osmâniye hazerâtı ol şîveye î'tinâ eyleyip hemân fi'l-cümle kenâre-gîr-i intimâ oldular. Ve eğer Dârü's-Saltanatları İsfahân ve Semerkand ve Keşmîr gibi sevâdd-ı a'zam ise birkaç senede bir defa' teftîş ve tenkîr-i berrle sonradan ârâm-gîr olanları husûsân bî-kâr ve herzegüzâr üzere makûlelerini iz'âc ve yurtlarına iâde ve inhâc eylemekle keştî-i girân-bâr-ı Saltanat-ı Senîyye'den bâr-tallar atılıp sekenesi asâyîş ve izdihâmdan mütekevvîn-i kûdürâtta teneffüs ve arâmiş bulunurlar idi. Vesâîr kâr-bendân-i işgâl ve â'mâl olanları dahî yek-diğere vâ-beste-i zincîr-i kefâlet ve mevkûf-u şeş-der-i Zamân ve nezâret ederek ol beldeyi yine hey'et-i aslîyesine ircâ' eylemek de'b-i dîrîn ve düstûr-u resm-i âyînleri idi. Dârü'l-hilâfeti'l-Aliyye Mahmîye-i Konstantiniye hümmâ-i hârîbü'l-berîyyet ane'l-beliye ise Hilâfet-i Kebîri ve Saltanat-ı A'zîmi mülâbesesiyle matmah-ı nazar-ı âlem ve mahşer nev'-i benî adem olmakla eslâf-ı hândân-ı Hilâfet-i Osmâniye dâmat-ı devlethum bi't-te'yîdâtü'r-rabbâniye (ez-cevâp-girân-ı fitne-i sebûk bir negend-i serker-dîde-i hazm tavnûd-u rûşen ve bîdâr) müfâdını hemîşe-i pîş-nihâd eylemeleriyle üç dört senede bir defa' vech-i meşrûh üzere derûn-i bîrûn-u İstanbul'u sû-be-sû ve gû-be-gû cüst-cû ettirip ba'd-ı hızfı'z-zevâid ba'zı müdâres ve bikâ' ve hânât-ı sekenelerini biri birine visâle-i kefâle ile mün'akid edegelim lakin Devlet-i Aliyye'nin bir zamândan beri mübtelâ olduğu sefer-i gâîlesi ol makûle-i mevâdda

(s.141)

küllî mâni' ve ferâizden nevâfili iştigâle dest-res olmamak tarîkasınca umûr-u dâhîliye nizâmının tesvîye-i teferrûâtına zâcir ve râdî' olmakla hazret-i def'i'l-beliyyât cell-i şâna an nekâyisü's-semât an karîb hayırlı nisâb-ı fevz ve fercden mazhar-ı nasîb eylemekle meşâgil-i harbîye-i Devlet-i Aliyye'yi ber taraf edip hâlâ serîr-arâ-yı saltanat ve fermân-fermâ-yı kişver-i adâlet şâh-ı bâ-intibâh ve pâdişâh-ı dil-agâh Sultân-ı Memdûhu'l-Eser ve Hakan-ı Mahmûdu's-Siyr halledallah deâim-i devlete vâid-i kavâim-i şevkete efendimiz hazretleri âmme-i ahvâl ve umûra mütebassır-ı sâhib-i vukûf ve şuûr olup hamdullahu'l-ganî ol makûle-i hakâyık-ı

dakâyık-ı nizâmâtta arz ve ihtârdan müstağni olmalarıyla inşallahu'l-cevâd avn ve tevfk-i Hudâ-dâda mukârin yümn-ü himmet-i hidiv-âneleriyle ol güne munâzır-ı umûr ve maâlim-i tensikât-ı cumhûr mecrâ-yı aslîyesine rücû' edip sâye-i hümâ ve îye-i hüsrev-ânelerinde cemî' bilâd ve ibâd refâh ve râhat ve asâyîşle âbâd ve dilşâd ola. Amîn.

AMED-İ PEYÂM-I VUSÛL-U MUHİBB EFENDİ SEFİR-İ FRANSA DER-PARİS ve AĞAZ-GERDEN-İ MÜKÂLEME

Bil-cümle dastân-ı mezbûra bir makâle-i mahsûsa olmaya sezâ-vâr olmakla hâme-i erjeng-nigâr ile nakş-ı sahâif-i sutûr kalındı. Efendi-i mûmâileyhin Paris'e vâsıl ve Fransa başvekîli Taleyran ve ba'de imparatorları olan Bonapart ile mülâkât hâsıl olup teslim-i Nâme-i Hümâyûn'la hedâyâ-yı şevket-makrûnun mahallerine î'tâsı husûsunun çî-gûnegî-i sûret ve keyfîyyetini meşar-ı vârid olan tahrîrâtında mûnderic olduğu üzere efendi-i mûmâileyh mersûm-u taliran ile ba'de'l-mülâkât mâh-ı rebîü'l-evvelin yirmibirinci günü imparator ile mülâkâtı karâr-dâde olduğunu Sebastiyân-ı Cezâl resmen ifade eylemekle verâdan gelecek Hedâyâ-yı Hümâyû'nun vürûduna muntazır iken imparatorun Felemenk tarafına azîmete ahenk üzere olması emr-i mülâkâta mahrek-i isti'câl olduğu teşrifâtçıları makâmında olan şahıs tarafından gûş-zedi oldukta el-yevm verâ'da olan etbâ ü hadem ve Hedâyâ-yı Pâdişâh cem-i hadem vâsıl olmamış iken bu resme tehî-i dest ve sebük-bâr-ı mülâkât eylemek sezâ-vâr olmadığını Sebastiyân cânibine bi'l-vâsıta iş'âr eyledikte

(s.142)

imparatorun sefer-ber olduğunu icbâr-ı berrle teshîl-i kâr edip lakin Takdîm-nâme-i Hümâyûn hengâmda kırâat olunacak nutkuna ise şimdiden tercüme ve mefhûmî kendinin ve menstûrun ma'lûmî olması lâ-büdd olduğunu telkîn eylemekle efendi-i mûmaileyhin tercümânları nutk-u mezbûr varakasını irâe ve kırâat eyledikte merkûm Sebastiyân bu nemikada imparatorluk ve pâdişâhlık tehniyyeti mûnderic olup İtalya Krallığı'na dâir harf-i vâhid olduğundan mâadâ Napolyon-u evvel ta'bîr-i galat olmakla Napolyon-u Ekber ünvânı lâzımdır diye mahzâ-i ezâ-yı can-güdâz kasdıyla beyhûde-i muhâcceye ağâz eylediği mûmaileyh dahî Devlet-i Aliyye'de henüz imparatorun İtalya Krallığı'na dest-res olduğu resmen nâ-ma'lûm olduğuna mebnî ta'bîr-i mezkûr Nâme-i Hümâyûn'da mestûr olmakla nutkum dahî Nâme-i Hümâyûn'a muvâfık olmak vâcibe-i hâl-i çâker-ânemdir makalıyla müdâfâaya

dehen-güşây-ı bahs ve cidâl oldukça âsitânedede Rufen tahrîr eylediği mazbatada frengi titr-i lafzı merkûmdur. Türkçe ünvân demektir. Mâdem ki Pâdişâh-ı İslâm ve Sultân Selîm Hân Hazretleri imparator ve pâdişâh ünvânını îtâ eylediler. Elbette İtalya Krallığı ünvânını dahî tesvîg eylemişlerdir. Nâmeye derc ve testîr olunmamış ise de âsitânedede meşhûr olmuştur. Lakin siz elçi olmak hasebiyle nutkunuzda ünvân-ı mezkûru tahrîr eylediğiniz sûrette madde-i nizâ' irtifâ' bulur. Zirâ bu nutk derhâl Paris'te gazeteye tab' olunmak ehemmiyeti â'mâl olmakla ünvânın bir şikkini kabûl diğeri redd ve ibâ ve sûretini mutazammun olduğundan imparatora züll ve nakîse olacağı cây-ı eşkâl değildir. Bu madde için imparator ilâ hazâ alan belki ikiyüzbin nüfûs telef eylediği ma'lûm-u âlem-yândır bu tekrîr ve muhadişe eyledikçe mûmaileyh dahî temhîd-i münâkaşa edip el-hâsıl terefeynden merâtib-i muhâvere vasıl-ı derece-i müşâcere olup bi'l-ahîre Sebastiyân bed-nihâd-ı temerrüd-ü Frenk-âne ile girîv ve feryâd ederek şimdi bu taraftan imparatoruma azm edip fil-hâsıl İstanbul'a kuryer irsâl ve bir cânibden Dalmaçya'dan Fransa Askeri'ni derin-i hudûda idhâl ve bir taraftan dahî elçisi olan Rufen hudûd başına celb edip vusûlu haberinin vürûdu onda bilâ te'hîr sizin dahî sebîlinizi

(s.143)

tahlîye-i berle âsitâne tarafına iâde ve tesyîr ve bu asker onbeş gün zarfında İstanbul'a kadar savlet ve iktihâm edip pişgâhında sadr-râh olacak hâciz ve hâil olmadığı mâ-lâ-keîâmıdır. Zımnında mânend-i su'bân-ı zeher-efşân olarak avdet eyledikten sonra talirân tarafından fakat titr-i lafzı ile kuduvvet-i ümerâu'l-mille'l-Mesîhîyye ve bir dahî mağrib tarafının ve bi'l-cümle milletlerin hâmîsi tabîrleri kayd olunması zımnında tekrâr ibrâm ve isrâr olunup biri cânibinden dahî makâm-ı muârizada pây-efşâr olunmakla encâm-kâr-ı bu hezeyân-ı nâ-be-hencârları efgende-i mertebe-i ısgâ ve î'tibâr olup muktezây-ı tîynetleri olan renciş ve azârdan başka iş bu dest-gâh-ı mükîr ve müsfedette nesc olunacak bir kâş-ı acîb-i bed-renkleri ilgâ ve ihdâr olundu. Ba'de bâlâda mezkûr teşrîfâtçıları tarafından bir şahıs vürûd ve merâsime dâir bazı mertebe-i güft ve şenûd-u tedâvül edip encâm-ı kâr-ı ol nâ-be-kâr dahî iki madde teklîfiyle dil-figâr eyledi. Birisi imparatorun huzûruna girildikte üç mahalden fâsılalica â'mâl-i dest-nümâ olunmak ve diğeri teşrîfâtçı-yı mersûm taliran ile hem-mertebe olan mensetruardan bulunmakla hentu içere cihet-i yeminde kuûd eylemekten ibâret olmakla şikk-ı evvel şer'-i mübeccel tarafından memnû' ve şikk-ı

sânî dahî resm-i kadîme münâfî olduğundan başka irsâl ve irkâb olunacak Hindû ve mürettib olacak elçi alâyı eğer teşrîfâtçı için ise bizim alâ-yı melâ-yı evvel cemîyyetinde müdhalimiz olmayıp nihâyet kenârdan alây temâşasıyla sefâ-yâb oluruz ve eğer bizim için ise teşrîfâtçının refâkati bîrûn ve sümüm-ü râh ve revş olmakla hemân Nâme-i Pâdişâh-i cihân-bâniyi ve lisân-ı aşinâ olduğundan baştercümânı alıp azîmet ve edây-ı me'mûriyet ederim diye cevâp eylemekle bu madde-i nâ-sütûde dahî nice mertebe-i keş-me-keş-i beyhûde ile teşrîfâtçı-yı mersûm sol tarafa kuûd eylemek üzere sağlandı. Ferdâsı Hedâyâ-yı Hümâyûn ihzâr olunup teşrîfâtçı-yı ma'hûd lede'l-vürûd gerek imparator ve gerek imparatoriçe taraflarına teslim olunacak hediyeler temyîz ve irâe olunduktan sonra imparator tarafından mersûl dört adet altışar bar-gîrli Hindûların birine Hedâyâ-yı Hümâyûn vaz' ve diğesine

(s.144)

kethüdâsı ve hazîne-dârı ve birine de Nâme-i Hümâyûn ve mektûb-u Sadr-ı Â'zamı ile ser-kâtibi irkâb ve dördüncüsüne efendi-i mûmaileyh süvâr ve teşrîfâtçı cânib-i yesârda ve mukâbelede tercümân-ı karâr edip imparatora mahsûs kutnelerden elli neferin nısfı ileride ve nısfı geride olarak alâ-yı tertîb olunup nesak-i mezkûr üzere şehirde kâin Sarâ-yı İmparatoriyye lede'l-vusûl tehîyye olunan misâfir odasına ser-kâtibi yedinde Nâme-i Hümâyûn ve mektûb-u sâmi ile duhûl olunduktan verâdan dahî Felemenkli tarafına kalan yedi nefer-i elçi oda-yı merkûma dâhil ve ol halâlde hazîne-dâr ve kethüdâ vesâir etbâları imparatorun mütemekkin olduğu arâm-gâh-ı ittisâlinde vâkî' odada müheyyâ olan mahale ale'l-tertîb Hedâyâ-yı Hümâyûn vazîyla pür zînet ve zî'b eylemek kaydında iken teşrîfâtçı müsâraatla gelip da'vet eyledikte mektûb-u sâmiyi ser-kâtibine süpürde ve Nâme-i Hümâyûn'u kendisi ahz ve imparator huzûruna duhûl ve haylice müzdehim-i meclis olmakla vakâr ve teennî ile kâid olduğu sandalî pişgâhına vusûlunde imparator hemân kıyâm ve te'diye-i merâsim-i ihtirâm eyleyip mûmâileyh dahî dest-i yesârında hâzır nutk kâğıdını feth ve bülend-avâz ile fermân-fermâ-yi Memâlik-i Osmâni Sultânü'l-Berîn ve Hakânü'c Cerîn Hâdimü'l-Haremeynü's-Şerîfeyn şevketli, mehâbetli, azametli, kudretli velîninimetim efendim Pâdişâh-ı İskender-Tevânü's-Sultân İbnü's-Sultânü's-Sultân Selîm Hân halledallâh-ı devlete ilâ âhirü'z-zamân hazretlerinin hâlâ Fransa İmparatoru ve Pâdişâhı haşmetli, meknetli, meveddetli, ulu dostları evvelki

Napolyon cenâblarına hâiz oldukları rütbe-i imparatorunun tehnîyeti ve muhabbet-i kâmile ve safvet-i şâmillerini hâvî Nâme-i Hümâyûnlar'ıdır deyip, lebb-i ta'zîm ile üç def'a telsîm eyledikten sonra imparatorun yedine teslîm ederken yerinden birkaç hatve-i kademe-i cünbânî-i hareketle Nâme-i Hümâyûn'u î'zâz ve ikrâm ederek ahz-ı sâğ tarafında bulunan başvekîl mersûm talîrana î'tâ eylediğini müteâkıb Mektûb-u Sadr-ı Â'zamı dahî teslîm olunduktan sonra tarafından müddeâ-yı muhabbet ve mezâyâ-yı hulûs ve safvet ber kemâl-i serd ve ikmâl olundu. Ba'de oda-yı mezkûrda hurûc ve Hedâyâ-yı Hümâyûn karbinde tehîye olunan mahale kuûd olunup imparator dahî takib etmekle doğru surgucun

(s.145)

önüne gelip mûmâileyh tecdîd-i şîve-i âşinâyı ve tarh-ı tekellüfle izhâr-ı inbisât-ı vahşet-fersâyı eyledikte, mûmâileyh dahî iş bu sorguc-u Ser-Sa'd-efser-i Hümâyûn'a mahsûs olan sorguclardandır ve bu Darbhâne-i Âmire zer-gerlerinden olup fenn-i sabâgatta begâyet-i mâhir olan Dûzoğlu kârî-i enfiye kutusudur ve üzerine tuğrâ-yı garrâ-i şâhâne mersûmdur diye her birini işâretle irâet eyledikte imparator dahî cevâba ağâz edip şevketli Sultân Selîm Hân Hazretleri'nin bana hulûsları der-kâr ve muhabbet-i mahsûsları hâric-i hadd olduğunu bilirim. Fevka'l-gâye mahzûz oldum. Ben dahî kendi elimle mahsûs-u hedîyye tertîb ve irsâl eylemek derûnumda müsemmadır diye vâfirce mihr ve müddet ibrâz eyledi. Ba'de imparatoriçenin hediyesi dahî arz olundukta ye-gân ye-gân her birine nigerân ve çehre-nümâ-yı beşâşet-i bi-kerân olduktan sonra ruzn semtine kadem-zen olup sâha-i sarâyda keşîde-i katâr-ı intizâr olan esb-i gûh-endâm-ı nâzîk hirâmlara dahî imrâr-ı nazar-ı dikkat ve ibrâz-ı huzûz-u bî-gâyet eyleyip vel-hâsıl imparator tarafına ve taliran vesâirlere olan hedâyâ-yı behiyyeleri mahallerine edâ ve teslîm eylemekle ikmâl-i hıdmet-i berrle karâr-gâhlarına ric'at eyledi. Çend sâat mürûrunda Frangini nâm tercümân zuhûr edip Mensetur câbibleri şimdi imparator huzûrunda alenen kırâât eylediğiniz nutkun bir sûretini talep eder diye tekâzâ eylemek ba'zı haltıyyât-ı izâfesiyle gazeteye tab' ettirmek kasdına mebnî olduğu münfehim olduğundan Devlet-i Aliyye'nin burada bir sefîri daha vardır, onla mukâbele edeyim diyerek Hâlit Efendi'yi celb ve tercümân mesfûra karşı mûmâileyhle mukâbele ve sûretini tahrîr ve alenen kırâât eylediği nutkun aynı olduğuna eşhâd-ı berrle zeyline şerh ve imzâ eyledikten sonra mecbûren mersûma î'tâ eyledi. Zikri mürûr eden kavgalı nutk-

u mezbûr hilâfına Fransalı'nın î'tibâr eyledikleri Monitör Gazetesi ki devletleri mesâlihine dâîr mevâdd derc ederler ol gazeteye kendi dil-hâhları üzere türkî'l-ibâre derc ettikleri ahlât-ı fâsîdeleri lede'l-karâih ma'lûm ve müstebân olur.

(s.146)

FRANSALI TARAFINDAN TERTÎB OLUNMUŞ OLAN NUTUKTUR

Devlet-i Aliyye Elçisi'nin Fransa İmparatoru ve Pâdişâhı tarafına ifade eylediği nutkudur. Fermân-fermâ-yı Memâlik-i Osmânî Sultânü'l-Berîn ve Hâkânü'c-Cerîn Hâdimü'l-Harameynü'ş-Şerîfeyn şevketli, azametli, kudretli, veliniğmetim, efendim Pâdişâh-ı İskender-Tüvânü's-Sultân İbn-i Sultânü's-Sultân Selîm Hân Halledallah-ı Devletine ilâ ahirü'z-zamân hazretlerinin kıdvetü'l-ümerâyü'l-mille'l-Mesîhîye umdetü'l-kübri'î't-tâifetü'n-Nnasrânîye kevkeb-i eşi'a-i milleti'l-mağribiye dest-i kuvvetiyle seyf-i bahâdırı ve mîzân-ı hakânîyeti icrâ eden hâlâ Fransa İmparatoru ve Pâdişâhı ve İtalya Kralı haşmetli, meknetli, meveddetli, ulu dostları evvelki Napolyon câniblerine Fransa İmparatorluğu ve Pâdişahlığı ve İtalya Krallığı rütbelerinin tebrîki zımnında hedâyâ-yı şevket-makrûnlarıyla Nâme-i Hümâyûn'dur. Devlet-i Alîyye-i ebediyetü'l-karâr Fransa Devleti'nin ed'îye-i hayrîyesine ve haşmetli Napolyon Hazretleri'nin celb ettiği futûhâtlarına mahzûz olup rütbe-i mezkûrenin tehnîyeti zımnında bu dâî'leri taraf-ı bâhirü'ş-şeref- Devlet-i Alîyye'den büyükelçilik ile ta'yîn buyurulduğuma binâ inşallah-u teâla veliniğmet olan cenâb-ı tac-dâr-ı gerdûn-u iktidâr irade-i mülükânesi ve imparator cenâblarının muvâfakat-ı hüsn-ü niyetleri ile iş bu me'mûriyetimin îfâsına mazhariyetle bu iki azîmü'ş-şân-ı devletin te'kîd-i ihlâs ve safvetine vesîle olmak arzusu mâbe'l-iftihârımdır. Şevketli veliniğmetim hulûs-u ve muhabbet ve ihtisâsın izhârı zımnında Devlet-i Alîyye'nin akdem-i esdakı ve elzem-i dostu olan imparator ve pâdişâh İtalya Kralı Hazretlerine bu sena-kârlarına irsâl eylemişlerdir.

**FRANSALI TARAFINDAN MÛMÂİLEYH SEFÎR MUHİBB
EFENDİ'NİN HABERİ OLMAKSIZIN NUTK-U MERSÛMA CEVÂB
OLARAK TAB' ETTİRDİKLERİ FIKRANIN SÛRETİDİR**

DEVLET-İ ALİYYE ELÇİSİNİN NUTKUNA CEVÂB

Elçi bey senin me'mûriyetinden haz eyledim. Veliniğmetin olan Sultân Selîm Hân Hazretlerinin hulûs-u niyetleri kalbime te'sîr eder. Kadîm dost ve müttefiki olan Devlet-i Aliyye istizhârı futûhâtımızın a'zam-ı semeresidir. Sana alenen

(s.147)

tasdîk eylemekten mahzûzum her ne ki Devlet-i Alîyye'ye hayr ve şer vâkî' olursa Fransa Devleti'ne râci'dir. Bu kelâmları Sultân Selîm Hazretleri'ne ifâde ile her ne vakit ki benim dostlarım onun dahî dostları olmak gerekdir. Nasîhat-ı fâside vermek üzere ise kelâmlar hatırlarına gele. Tarafından hiçbir vechle ihtirâz etmeye ikimiz birlikte iken düşmanlarının kuvvetinden havf etmeye. (lâyihâ) Mersûm Bonapart'ın ber vech-i muharrer akâvîl-i müzevvere tab' ve neşri kendi milletine ve düvel-i sâire ahâlisine gûyâ ki â'zam-ı âmme-i düvel olan Devlet-i Alîyye bu sûrette kendisine mürâcaat ve ilticâ üzere olduğunu teşhîr ve enbâ-i berrle hem-hâba-i zamîr mekîdet-i semîri olan mükîr ve tezvîrini meclây-ı zuhûrda kıyâfet-pezîr eylemek kaskına mebnî olmakla kendilere mahsûs Politika-i Frenk-âne usûlündendir. Hele ol müfsîd-i hodbîn mütefennin-i mükîr-i âyindir ki fenn-i hîle ve telbîsde pîr-i ebâlise olan iblîs ona şakird-i fenn-i telbîs olamaz. Aslahallah-ı teâla (tetimme) çend rûz mürûrunda Bonapart bi-nefsihi şikâra azîmet eylemekle, mûmâileyhi dahî da'vet edip şikâr-gâhda bi'l-maiyye-i taâm ve izhâr-ı beşer ve ihtirâm edip ba'de âfâkî sohbetlere bî-tekellûf ağâz ve incirâr-ı münâsebetiyle havz-ı serîre ve râz olduğu halâlde Devlet-i Alîyye-i ebediyyetü'c-celâlin mesâlihini der-pîş ve hasren ve kasren pâdişâh-ı muhalledü'l-ikbâl cem-câh hazretlerinin mühr ve muhabbeti bâbında te'kîdât ve te'yîdâtla ibrâz-ı sıdk-ı deydene-i kîş eyledikten sonra Acem tarafına irsâl eylediğim adamım rû-be-râh-ı azîmet iken reis-i hudûda karîb mahâlde vüzerâdan birisi tarruz ve habs ve tenkîl eylemiş Pâdişâh Hazretleri'nin ise bu vaz'-ı nâ-sezâyâ rızâları olmadığı ma'lûmdur. Evvel kimdir diye sûâl eyledikte imparatorun me'mûrlarına bir taraftan katan taarruz olduğuna Rızâ-yı Hümâyûn olmayıp lakin pâşâ-yı mûmaileyh gâlibâ Bâyezîd Sancağı Mutasarrıfı olmak gerekir. Mersûm çünkü reis-i hudûda karîb mahalde bulunup badî-i emirde müştebihü'l-ahvâl

olduğundan ve tevkîf edip ol halâlde kendisi dahî kişver-i ademe rû-nihâde olmuştur ancak sadr-ı sâbık Yûsuf Ziyâ Pâşâ Hazretleri'nin mesmu' u oldukça der-hâl tahrîrât irsâliyle tarafına celb ve iltifât ve ikrâmla safha-i

(s.148)

derûnunda gerd-i kederi seleb eyledikleri mesmûum oldu diye cevâp eylediğine mürâdif-nâme-i Mahsûs-u Hümâyûn'u dahi tercümesiyle beraber teslîm ve lede'l- kırâe izhâr-ı inbisât-ı a'zîm eyleyip Nâme-i Hümâyûn mantukî üzere olan me'mûriyet-i hafîyyenizi mensturu ile müzâkereye mübâderet ve hemân Pâdişâh-ı Âlem-penâh Hazretleri'nin her umûru samîmi-i mültezîmim olup Devlet-i Alfyeye'nin emnîyeti husûsuna dikkat edeceğimi tahrîr ve işâ'ra müsâraat edesiniz. Kaldı ki isterlic muhârebesinden sonra Rusyalı'dan asla vesvese kalmamakla nüshâ-i matlab-ı şîrâze-gîr-i husûl olmak akrebtir. Kûşelerinde bir miktâr mevâid-i adîmetü'l-encâz sevk ve ibrâz eyledi. (ba'zı havâdis) Bu esnâda Rusyalı tarafından Dobrîl nâm bir nefer-i meb'ûs Paris'e duhûl ve Fransalı, mersûmun kudûmuna nisâr-ı nakd-i ikrâm ve istişârı mezbûl edip, miyânelerinde emâre-i selem ve safvet, ser-zede-i sahn vukû' olacağı beyne's-süferâ zebân-zede-i şüyû' oldu. Karîne-i hâl İngiltereli ile de mukâtebe ve muhâbereye iştigâl üzere olup lakin ba'zı erbâb-ı dâniş-i vedîd Fransalı ile İngiltereli beyninde sulh ve sükûnet vukûunu muâyer-râst-ı miktâr- rüşd ve revîyyete tatbikle teb'îd eylediler, zîrâ Fransalı'nın eazz-ı matlûbları İngiltereli'nin, Bonapart'ın Fransa İmparatorluğu rütbesinden fazla bî-tereddüd mersûmun ilâve-i hükûmeti olan İtalya ve Flemenk ve Napoli Kralıkları'yla dahi ikrâr ve tasdîk eylemelerinden ibâret olup İngiltereli'nin dahî matâlib-i mahsûsası olan Malta Adası İngiltereli'nin zîr-i tasarrufunda kalmak sâniyen Sicilya Adâsı'na bast-ı yed-i zabt ve temellük etmek iddiâsından Fransalı bi'l-küllîye keff-i yed-i berrle yalnız cezîre-i mezbûre Napoli Kralı'nın taht-ı hükûmetinde ibkâ olunmak ve iş bu cezîrenin kral-ı mersûma ibkâ olunması husûsuna İngiltereli'nin ısrâr-ı şedîdi mâdem ki Malta Adası kendi yedlerinde kalıp arâzi-yi sâîre ile merbûtiyeti yâhûd muhâbereye salâhiyeti olan sâîr mahaller ile memzûcîyeti olmayınca Malta Cezîresi İngiltereli yedinde kalsa bile katen işine yaramayacağı ma'lûm olduğundan iş bu cezîrenin hıfz ve vikâyesi iç denizde böyle bir mahal-i cesîme tasarrufu

(s.149)

ilâvesi esbâbını tahsîl etmek için olduğu Vâlâ-yı Cezâyir-i Arab ve Mısır ve ale'l-ıtlâk Sevâhil-i Afrika ve Asya'da vâkî' Memâlik-i İslâmîye'den birini istihsâle mecbûr olduklarından Huzzâr-ı Sicilya Cezîresi'nin bu vechle kendilerine bend olunması ehven olduğu mülâhazasına mebnîdir. Sâlisen İngiltereli Cezâyir-i Sebâ'-i Müctemia' Cumhûrunun Rusyalı zîr-i hükmünde kalmak rabiân ümid-i birûni-i İngiltereli'nin taht-ı tasarrufunda olmak, Hâmsen Fransa Sefâîni min ba'd Amerika'ya azîmet-i murahhas olmak ümid-i birununun öte tarafında vâkî'ü'l-yevm Fransalı hükûmetinde olan bi'l-cümle cezâireler İngiltereli'ye teslîm-i berrle İngiltereli dahî bi'l-mukâbele yine mevzu'-u mezkûrun beri tarafında olan adaları Fransalı'ya ihâle eylemek ve tüccâr-ı sefâîni mevzû'-u mezbûrun öte tarafından alâka-yı bi'l-küllîye kat' eylemek keyfiyâtından ibârettir. İngiltereli'nin mutâleb-i cesîmesi bunlardır. Sâîr matlâbları dahî var ise de cüzîdir. Ve'l-hâsılı'l-hâlet-i hazîhi miyânelerinde der-kâr olan ahvâl-i sûret-i muharrere üzere çi-güne-gî-i ser-encâmları mevkûfuma enzâr oldu.

BA'ZI TEVCİHÂT-I VÜZERÂ

Van Muhâfızı Feyzî Pâşâ mevkûl-u uhde-i hükûmet ve siperde-i zimmet-i riâyeti olan reâyâ ve berâyâ ve fukarâ ve ağnyâyâ yed-i tetâvül ve ta'dîyi dirâz ve merkûz-u cibillet-i nâ-sâzı olan hırs ve âz muktezâsınca dervâze-i zulm-ü bî-endâzeyi bâz edip aslâ nâre ve feryâd-ı mazlûmîn senin seyyâhtan saht-ı terîn olan dil-senginine rıhne-sâz-ı eser ve bir vechle dâd ve tazallum-u melhûfeyn kalb-i kâsî-i salâbet-makrûnuna kâr-ger olmamakla nâçâr-ı zebân-ı zamâne-i intikâm-kâr kendisine (mesnevî) Ey zeber-dest-i zîr-dest-i azâr. Kerem tâki bemând in bazâr. Beçe-kâr iddet-i cihân-dârı. Merdenet be ke mürdüm azârı. Neşîdesini yâd ve tezkâr ederek cümle sitem-didegânını ağırta ve tahrîk eylemekle bir gün cemîyyetle üzerine hecme-rîz-i iftihâm olup nâ-hun-u tîğ-hûn-u işâmla mufâsıl-ı endâmını yek-diğerinden tefkîl eylediklerinin haberi Erzurum ve Trabzon Vâlîsi saâdetli Yûsuf Ziyâ Pâşâ Hazretleri'nin arz ve î'lâmıyla resîde-i sem'-i vükelâ-yı devlet oldukça gerçi müşârileyh vâsıl-ı

(s.150)

derece-i mâ-yistehak-ı Alîyye olup lakin ol güne î'dâmı fazîhasına cesâret edenler haklarında emr-i siyâset-i her çete muvâfık-ı kâ'ide-i hikmet ise de ber

muktezâ-yı vakt-i hâl bu madde dahî havsala-i vesîâ' zamân-ı merhûne idhâl-i berrle münhal olan Van Muhâfızlığı şehr-i rebû'l-ahirin evâhirinde Karahisâr Sancâğı Mutasarrıfı Vezîr Abdurrahman Pâşâ'ya ve Karahisâr-ı sâhip dahî mukdemce Maraş tevcîh olunan Vezîr İbrahîm Pâşâ'ya tevcîh olunup Trâblussâm Beylerbeyisi ve Cerde Başbuğu olan Kalender Pâşâ'nın sene-i sâbıkada ber-vefk-i irâde Cerde hizmetini idârede ibrâz-ı yed-i tûlası huddâm-ı der-i devlet-i ebed-i kıyâm indinde makbûl-u maa'z-ziyâde olmamakla ol mukâbelede mev'ûd bi'l-mücâmele olduğuna mebnî Maraş Eyâleti ilhâkıyla mazhar-ı mükâfât ve Cerde Hıdmeti'nin kemâ-fî'l-evvel tesvîye ve temşiyeti vesâyâsiyla dû-bâlâ-i nâil-i izz ve iltifât oldu.

AZL ve NASB-I KÂDİ-I İSTANBUL

Dârü's-Saltanatü'l-Alîyye'de Mahfil-arây-ı Hükûmet-i Şer'îyye olan Hekîmoğlu Alî Pâşâ Hafîdi Abdullah Beyefendi itmâm-ı devr-i mu'tâd eylemekle mâh-ı cemâziyelevvelin onuncu gününden zabt eylemek üzere sâbıkân Mekke-i Mükerreme Kâzısı Murâdzâde Es-seyyîd Mehmed Murâd Efendi kazâ-yı merkûm ile dest-mâye-i murâd oldu. (Savf-ı terî azâ-i tecellî'l-ibâr. İfris-i tahtın ümm-ü cemâr)

NASB-I MUHÂFİZ-I MEDİNEY-İ MÜNEVVERE

Bir müddetten beri Vahhabi nâm nehhâbının hâric-i ez dâire-i şer'îât ve dîn sûret-i tasallubda ihdâs ve intihâl eylediği mezhep ve âyîn ve meslek-i dalâlet iken giderek şu'be ve şirârenip mukaddemân pây-mâl-ı hâme-i bast ve imlâ olunduğu üzere gürûh-u hevâric-i hizlân mâil-i ilkâ-yı mükirr ve âl ile câme-i hîs ve izâ'ndan üryân olan yevc mağzân-ı Kabâil-i Arabâni igfâl ve gerden beste-i cibâl-i tâat ve imtisâl ve Şürefâ-yı Mekke'nin kalem-rev-i hükûmetinde olan arâzîde kâin şuûb ve bütundan dahî ba'zı sitem-dîd taraflarına celb ve ihtilâl eylemeleriyle refte refte Mekke-i Mükerreme-i Haremeyn'de ol harâmiler pây-endâz-ı taaddî ve çend-bâr-ı peygâr tîğ-i berdâr-ı tasaddî olup, Şerîf Gâlip'in emr-i

(s.151)

Müdâfaada yârâ-yı iktidârı meslûb ve mesmû'-u bi'n-nakîz menkûb ve mağlûb olduğuna binâ-i sebûk-serân-ı kabâil dahî zîr-i cenâh-ı tebaîyyetine mâil olarak Mekke-i Mükerreme eyâdî-i eâdîye giriftâr ve Ahâli-i Medîne tebaa-i hevâric tazyîk ve ihsârlarıyla mazîk-i mihnnette mahsûr ve dil-figâr olup an-asl Hıttâ-i Hicâzda bu dahîyenin manend-gûl-u beyâ-bân-ı müteşekkil ve nümâyân olmasına

şerîf-i müşârileyh ile hâricî-i mesfûrun münâfese ve muâdâtı sebep ve müddeâ-yı havâricte gû ya ki nasb-i şer' ve millet devâfîsinin vücûduyla havâtır-ı Ehl-i Sünnet pür-şûr ve şegab olduğuna nazarân Devlet-i Alîyye tarafından kâh tahkîk-i mezheple ilzâm ve iskât için meb'ûs irsâl ve kâh izhâr-ı satvetle Cidde ve Mısır ve Bağdâd ve Şâm Vâlileri havâle olunmak avâzesiyle işgâl olunup bâyin-i heme azim-zâde Emîrû'l-Hâc Abdullah Pâşâ'nın ol ihtilâl halâlinde Mücâneset-i Arab münâsebetiyle haccâc-ı bi'l-emin ve's-selâma Haremeyne îsâl ve îadesi vesîle-i tahsîn ve ihtirâm olacak me'nir-i celîleden olmakla def'-i gâile-i hâricî Muhâfaza-i Haremeyn emr-i ehemmi seraskerlik ünvânıyla müşârileyhin uhde-i ihtimâmına sipürde kalınması kuvve-i karîbeye gelmişti. Ancak müşârileyhin isti'lâm-ı cevâbı olarak vürûd eden tahrîrâtında a'zâm madde ile teksîr-i sevâdd ve kâfile-i haccâc sevk ve istishâbı husûsuna mesîl olmayan ser-askerlik huteb-i cesîmini ber vefk-i irâde-i revîyyet ve idâreye adem-i istihâl ve isti'dâdı hakkında me'mûriyet-i müstakile sudûruna hâciz olup be-tahsîs kendine zerre mikdâr-ı siklet ve bâr olmayarak Halep Vâlîliği ile kuvvî'l-iktidâr bir vezîr-i nâm-dârın Medîne'ye muhâfazasına ta'yîn olunmak tedbîrini müşârileyh Der-i Devlet-i Makarra arz ve inhâ eylemekle ve fakat Hicâz hizmetinden gayri emr-i diğere cüsban olmadığı nezd-kâr-ı güzârında müstebân olmakla müşârileyh Abdullah pâşâ kemâ-kân haccâcî îsâl ve ikfâl emrine me'mûr kalınıp Medîne-i Münevvere muhâfazasına ashâb-ı liyâkattan bir vezîr ve ilâ münkabetin isrâ olunması husûsî bi'l-müzâkere kûşe-gîr-i humûl ve inzivâ belki kem-nâm-ı ketebe-i vüzerâ olan Hâniye Muhâfız Çelebi Melik Ahmed Pâşâ-zâde Osmân Pâşâ münâsib-did-i ashâb-ı arâ olmanın Haleb Eyâleti tevcîhiyle Medîne muhâfazasına ta'yîn ve Cidde Vâlîliği ünvânıyla dahî ser-nâme-i

(s.152)

Menşûr-u me'mûriyeti tezyîn kalındı. Ve selefî olan Zeynel Abidin Pâşâ yâdgârının Haremeynden ihrâcî istisvâb ve Osmân Pâşâ maîyetine mikdâr-ı vâfî nukûd ve mühimmât irsâl olunacağı işrâb ile sûâl-i mukadderi kübrâ-yı hüsn-ü cevâp olundu. (tezyîl) Muharrer fakîrdir Mekke-i Cezîretü'l-Arab yüzbinden mütecâviz Arabânın tuğyân ve galeyânları halâlinde ser-yân-ı şer ve mazarrat ve tareyân-ı tasallut ve hasâretlerine süver-i metîn ve hısn-ı hasîn olmak üzere Osmân Pâşâ gibi ism-i bî-müsemmâ mesâbesinde olmuş olup yirmidört gediği iki adama vâbeste-i kıyye-i inhisâr ve hazîne-i mevhûmesi hasret-keş-i rû-yi dirhem ve dinâr olan

devletliyi Medîne muhâfazasına ta'yîn husûsunda iki maddeden gayri ceht-i câmia-i münâsebet hâtır-güzârımız oldu. Biri Ebnâ-yı Arabdan olmakla Arabîyet münâsebeti ve biri mukaddemce Hânya Muhâfızı ünvânıyla muanven olmakla muhâfızlık nâmının ciheti ve hiddetidir. Müşârileyh kurb ve civâr belde mülâbesesiyle muârifemiz olduğundan feth-i evzâ' ve etvârına vukufumuz olup hatta Hânya Muhâfazası'na ta'yîn olundukları vakit bulunduğu mahalden hatve-i kıyâm ve nehzata yârâ-yı kudreti olmadığından nâşî ol esnâda mevâliden olup Yûsuf Ağâ'nın Selmânü'l-Beytî olan sâbık Halep Müftüsü Kudsî Efendi'ye perîşânî-ı hâlini mübeyyen bir kıta'-i zirâat-nâmesi gelmekle bi'l-münâsebe fakîre dahî irâet edip ahvâl-i felâket-i mel'una rahim ve rikkat olunmuşidi. Mumâileyh sa'y ve gayreti ile beş kese akçe irsâl ve bî-çâre onunla mihmânını görüp Hânya tarafına şedd-i rihâl eylemişidi. Kaldı ki Halep Mansıbı tevcîh olunmasıyla i'tirâz olunursa Halep iştiyâ-i yedinde olmakla şedîdü'ş-şekîme ve vâliler nâhun-zen-i tasarruf oldukları ma'lûm iken müşârileyhin mütesellimine akvât-ı yevmîye göstermeyecekleri meczûmdur. Ve bi'l-cümle bir vezîr-i nâmdâr ta'yîn olunmayıp Osmân Pâşâ'nın ta'yîn olunması vükelâ-yı vaktin agrâz-ı fâsîdelerine mebnî olduğu tahrîr ve takrîrden müstağnîdir. Hemân inâyet-i muayyen-i müsteân cell-i şâna hazretleri Devlet-i Aliyye-i İslâmîye'ye niğebân ola. Amîn.

BA'ZI TEVCÎHÂT-I VÜZERÂ

evâil-i recebü'l-müreccebe Eyâlet-i Silistre sâbıkan Hotîn Muhâfızı vezîr Mehmet Pâşâya ve Livâ-i Hotîn

(s.153)

sâbıkan Silistre Vâlisi Seyîd Yûsuf Pâşâ'ya ve Livâ-i Hanya sâbıkân resûmu Muhâfızı olup Rûmeli Beylerbeyiliği pâyesi olan Hâfız Seyîd Mehmed Pâşâ'ya tevcîh ve ihsân ve Bâb-ı Âlî'de kapıkethüdâları pûşîde-i haftân oldu.

AZL ve NASB-I SADR-I RÛMELÎ

Bir sene-i kâmile den beri Rûmeli Sadâreti'nde icrâ-yı ahkâm eden Mehmed Ârif Efendi müddet-i ma'rûfesi hitâmıyla şehir-i mezbûrun yirminci günü müstevfî-i arpalık ile kâm-kâr ve hasbü't-târik, ol makâm-ı bülend-i îtibâra İshak Efendizâde Ahmed Muhtâr Efendi ihtiyâr olundu.

BA'ZI HAVÂDİS-İ AVRUPA

Bu esnâda Nemçeli ve Rusyalı tarafından her biri Sırp'ın tanzîmi husûsuna mutavassıt olmak zımnında elçilerine vârid olan tahrîrâtları mûcibince ye-gân ye-gân mersûmları Bâb-ı Âlîye inhâ-yı hezeyân eylemeleriyle lede'l-istintâk Nemçeli'nin merâmı min ba'd Sırp'ı Tâîfesi Prenslik olup hâlâ ser-gerdeleri olan Kara Yorgi prens nasb ve ta'yîn ve Devlet-i Alîyye tarafına sâbıkta Erdel Kralları'nın edâ eyledikleri vefîre üzere mikdâr-ı muayyen vergiyi kat' olunup tebdîli yâhûd inhilâl-ı ukde-i hayâtla birinin tahlîfi muktezî oldukta bi'l-ittifâk râbitası husûsuna şedd-i nitâk olunmaktan ve Rusyalı'nın kelâmı Sırp'ı Tâîfesi Eflâk ve Boğdân gibi beylik olup mutahassısları olan İpsilandi silsilesinden birinin voyvoda nasb ve ta'yîn olunmasından ibâret olmakla iki fırkanın dahî makâsıdı bi'l-ahire kendileri tarafına âîd olmak kasd-ı fâsidine mebnî olup husûsân Rusyalı bilâ-te'hîr memleketeyn-i mezbûreteynde icrâ eylediği muâmelâtı orada dahî icrâ eylemek niyetinde olduğu zâhir olmakla Eflâk ve Boğdân Memleketleri mukaddemân harben ve selemen taraf-ı Devlet-i Alîyye'den zabt olunduğu vakitte voyvodalık sûretiyle bu anâ kadar idâre olunagelip lakin Belgrad Kal'ası kâh Devlet-i Alîyye kâh Nemçeli tarafından zabt olundukça Sırp'ı Tâîfesi dahî reâyâ olarak iki taraftan dâhil-i havza-i inzibât ve elliiki târîhi mesâlihesinden beri hükm-ü raîyette Devlet-i Alîyye cânibinden

(s.154)

reşte-i idâreye küre-i beste-i irtibâb olmuş iken, el-halatü-hazihi ne zarûret mess eylemiştir ki bu kadar nüfûs-u vefîre ile memlû arâziyi müstakilen ifrâz ve prenslik ve yahûd voyvodalık sûretleriyle idâresi câîz-i cevâz ola. Hele bu ifâde-i düşmanâne lisân-ı dostâne bir vechle aşınâ olduğu bî-bahânedir diye redd-i külli olundu. Ve bu halâlde bir taraftan Rusyalı Bahr-i Sefîd'de Fransalı zabtında olan Kataru Boğazına istilâ kasdıyla Karadeniz Boğazı'ndan Akdeniz'e Donanmaları güzâr eylemek zımnında Devlet-i Alîyye'ye ibrâm eyledikçe Devlet-i Alîyye tarafından iki cânib ile mesâlih olduklarından imrârı tesvîg olunmayıp ve bir taraftan İngiltereli, Rusyalı ile bi'l-muaayye tecdîd-i binâ-yı ittifâk eylemek bâbında teşdîd edip ve hatta Devlet-i Alîyye sularında İngiltereli'nin câ-be-câ donanması müşâhede ve bedîd olup Fransalı tarafından henüz mesâlihenin eser ve haberine dâîr alâyim sernümâ-yı zuhûr olduğundan vükelâ-yı umûr-u asâyîş ve itminândan mahcûr olup

ancak Paris'te bir müddetten beri peyvend-i zincir-i esîr olarak ikâmet edip karîb-i eyyâmda sebîlleri tahlîye olunan çend nefer-i İngiltereliler'den Loryamud nâm zât Taleyrân ıyâliyle münâsebet peydâ etmiş olmakla vilâyetine avdet edeceği hengâmda talîrânın İngiltere başvekîline bir mektûbunu istishâb edip der-akab-ı cevâbıyla ric'at eylediğine mebnî Fransalı ile İngiltereli beyninde mesâliheye rağbet olunduğu haberi ba'zı sikâttan guşt-zed-i Vükelây-ı Devlet-i Ebed-i Bünyân oldu. Lakin miyânelerinde der-kâr olan muhâsemât-ı dakâyıkına vukûfla ba'zı hurde-i bînân bunların iltiyamları mukaddemce beyân olunduğu üzere nâr-sây-ı derece-i imkân olduğunu iş'âr ederler zîrâ Hindistân tarafına esâs nizâ'lar olan mâdde ber-taraf olmaya muhtâc olup, ol dahî emr-i müşkil olmanın sulh ve iltihâmları gayr-ı kâbil ve bundan başka Paris'in mergûbî olan (imyân) ahid-nâmesinin metin ve ibârelerini Londra'da kabûl etmeyecekleri rûşenâ ve Fransalı'nın müteâkıben nâil olduğu taazzüz ve rifat dem-be-dem sulh ve muvâfakâtlarına mâni olacağı ma'lûm-u umûr-u aşinâdır. Bu sûrette mersûmun Paris'e avdeti sebebiyle mesâliheye isti'dâd ve mukârebet

(s.155)

gelmek câ-yı istib'âd değildir. Kaldı ki İngiltereli, Devlet-i Aliyye'nin Fransalı tarafına mukârebet derecesinde peyvend eylediği visâle-i mukârebete bir vechle mütehammil olmayıp belki Devlet-i Aliyye'yi vüs'î mertebe-i tazyîk ve tevhîm-i berrle el-hâletü-hazihi der-dest olan kurbiyet-i muâmelesini ta'dîl yâhûd min ba'd gittikçe kesret ve kuvvet bulmamak emrine kendi usûllerine sâz-kâr olacak tedâbîr ile iş bu kurbîyyetin semeresini taklîl ve tahvîl eylemeye sa'y ve ikdâm eyleyecekleri mâlâ-keâm olmakla şimdilik hâlî üzere karâr ve pes-perde-i takdîrden nümû-dâr olacak şû'unâta med-i târ-ı inzâr kılındı.

AZL ve NASB-I VÂLÎ-İ RÛMELİ ve TA'YÎN-İ ME'MÛR-U BERÂ-YI SEVK-İ ASKER ve ME'MÛRÎN

Bâlâda mersûm kilik-i bedâyî-nigâr olduğu üzere Belgrad etrâfına şûr-efgen-i fâsid ve ızrâr olan Sırpî serkeşlerini, unfen ve lutfen havza-i itâate idhâl ve hey'et-i aslîyelerine îsâl eylemek bâbında Rûmeli Vâlîsi ve seraskeri İbrâhîm Pâşâ ve Bosna Vâlîsi Mehmed Hüsrü Pâşâ vesâîr me'mûrlar taraf taraf cunûd-u nâ-ma'dûd ile maslahat-ı me'mûrelerine teşebbüs ederek tefrîk-i cemîyyet-i dalâlet-i refik için sevk-i ketîbe ve cûlet ve sell-i seyfi savlet-i berrle çend def'a vukû' bulan

muhârebâtta şâhid-i galebe-i firûzi cânib-i İslâmîyân'da cilve-ger-i zuhûr olmakla kuvvet-i Kâhire-i Saltanat-ı Seniyye müşâhedesi asât-ı mesfûrenin urûk ve a'sâb-ı cerâtlerine rihne-efgen-i kesel ve fûtûr olmuş idi. Binâberîn müteşebbis-i dâmân-ı istimân olarak taraflarından Belgrad Bezirgânbaşısı'nı der-bâr-ı merâhim-kârara istişfâ-i isrâ ve ba'de ezîn hilâf-ı tavr-ı raiyet-i hareketten mücânebetle emvâl-i lâzimetü'l-î'tâyı tamâmen edâ eylemek üzereistirhâm ve isti'fâ olmuş iken Rûmeli Eyâleti'ne serasker olacak İbrâhim Pâşâ yâd-gârı zâtında bed-renk ve bed-dil ve ol makûle-i hitab-ı cesîm taklîdine gayr-i müste'hil olduğundan başka (Arnavut'tan merdlik umma asla zîrâ Arnavûd) Nümûdunu icrâ-i berrle kılet-i zehîreyi illet ederek ol bî gayret-i mehâm-ı me'mûresini alâ hâlihâ terk edip meclûbî olan asâkiri bi'l-istishâb bağıtaten Niş Sahrâsı'ndan hall-i tınâb-ı hayme-i ikâmet ve menbeti's-sû-i nefsi dünyâsı olan İskenderiye tarafına sevk-i süvâr azm ve müsaraât etmekle müşerref

(s.156)

sûret-i intizâm ve me'mûl-u şîve-i iltiyâm olan maslahat ve merâm ez-i ser-i nev gûsiste vesâir me'mûrînin dahî âb-gine-i tedbîr ve sekîneleri şikeste oldu. Müşârileyh bu resme vaz'-ı nâdir-i berâberi kârâ gühân-ı Devlet-i Alîyye'nin mesmûları oldukta Rûmeli Eyâletiyle hitab-ı seraskeri tezelden bir vezîr-i kârdân kâr-ı âzmânın sipürde-i uhde-i liyâkat-güsteri olmakla Sırp maddesinin sanîa-i destgâhı minvâl-ı mukarrerî üzere bir karâr ve târ ve pûd maslahatı tagayyür ve ihtilâlden vikâye-i berrle bilâ istinâf pençe-zen-i sa'y ve ibtidâr olmak lâzîme-i hâl olmakla bi'l-müzâkere Sîrûzî İsmâ'îl Bey'in nüfûz ve sadâkati ve Rûmeli'nin mecârî-i cümle-i ahvâline vukûf ve ma'rifeti olduğundan Edirne Vak'ası'nda ve Dâğlı maddelerinde ber vech-i istikâmet güzâriş-i hîdmetine mebnî Rûmeli Vâlîliği maddesi kendisiyle istizmâc sûreti nihânîce tarafından isti'lâm ve bu husûsta dahî ne güne hîdmet-i meşkûre ibrâz eyleyeceği istifhâm olundukta kendisinin emîn ve mutmâîn olacağı bir vezîrin Rûmeli'ye vâlî olduğu takdîrde emr ve re'yîne mütâbaat ve arz ve izhâr-ı hîdmet ve sadâkate bezl-i mâye-i makdûr ve terk-i kesel ve kusûr eylemek taahhüdâtını mîr-i mumâileyh der-bâr-ı devlet-i karâra tahrîr ve inhâ ve sûret-i maslahat ma'rûz-u südde-i semâ-i sîmâ kalınmanın defter-dâr-ı şikk-ı râbi' olan zahîre nâzırı El-hac Mustafa Efendi'nin Rûmeli Ahvâlî'ne itlâ' ve mizâc-şinâslıkta tûl-u bâ'i ve kendinden Rûmeli Â'yânları'nın emnîyeti sebebiyle Rûmeli Vâlîsi nasb

olunması İrâde-i Aliyye taallukuna illet olmakla iksâ-yı hil'at için Bâb-ı Âliyye davet olundukta girân-bâr-ı vezâret tahammülüne dût-u isti'dâd ve kâbilîyetinde yârâ-yı liyâkât olduğunu sıdk-ı lisân-ı berrle beyân ederek izhâr-ı istinkâf ve hudemât-ı sâîrede îsâr-ı mâ-mülk sa'y ve sadâkat eylemekle taahhüd-ü berrle kayd-ı vezârette isti'fâ ve isti'tâf eylemekle bundan akdem Mora Memleketi nizâmında hüsn-ü hareketi sâbık ve icrây-ı me'mûriyeti dil-hâh-ı vükelâya muvâfık olan Vezîr Osmân Pâşâ Hazretleri'ne Avâtıf-ı Aliyye-i Mülûkâne'den Rûmeli Eyâleti seraskerlik ünvanıyla ve münhal olan Mora Eyâleti dahî sâbıkân Eğriboz Muhâfızı Vezîr Hurşîd Ahmed Pâşâ Hazretleri'ne muhâfazası

(s.157)

şartıyla tevcîh ve ihsân ve taraflarına irsâl-ı fermân kalındı. Mûmaileyh Mustafa Efendi dahî Rûmeli'nden sevk-i me'mûrîn ve asâkir ve ihtâr-ı tedâbir sâkıbetü'l-müesser-i berrle teshîl-i maslahata sa'y-ı mevfur ve bezl-i nakdîne-i makdûr eylemek bâbında yedîne ta'lîmât-ı mahsûsa î'tâ ve uhdesinde münhal olan şikk-ı râbî' defterdârlığı ve nezâret-i hubûbât munassablarına Arpa Emîni Memiş Efendi'nin anbâr-ı derûnu cû-gendüm-nümâ-yı ikbâl-ı bî-bekâ ile imlâ olundu. (tezyîl) Sırp tarafından mukaddemce istimân için Derbâr-ı Felek-bünyân-ı Saltanata rûmâl-ı ibtihâl olan Belgrad Bezirgânbaşısını sadr-ı sâbık İsmâ'il Pâşâ bundan akdemce sâbık Rûmeli Vâlisi tarafına isrâ etmiş olmakla ol havâliye müşârileyhin vusûlü fesh-i ukde-i cemîyyetle hod-be-hod Arnavudluk semtine avdetine müsâdif ve ol vechle stîmân maddesini müzâkereye nîş-i kemer-i gecîsi ve Belgrad Muhâfızı mürâdif olup lakin tagayyür-ü hâl sebebiyle a'sât-ı merkûmenin kulûblarından ru'b ve hirâs-ı zâil ve usûl-u maslahat mütebeddil olmanın şu'beleri dahî başka havalara mütehavvil oldu. Nitekim inşallah-u teâla mahalinde zikr ve tefsîl olunur.

AZL ve NASB-I VOYVODA-İ EFLÂK ve BOĞDAN

Eflâk Voyvodası Konstantin İpsilanti bir müddetten beri mugâyîr-i resm-i edeb gûn-â-gûn-u vaz' bu el-ucbe mücâseret ve (rûmige dedik kaziye-i hayât) mukarreresince cinsinin münbat' olduğu habâset ve Devlet-i İslâmîye yed-i cibillî hiyânet ve cinâyetleri ol fâsid-i bed-tıynette teşahhüs ve tecessüm edip fâsidân an fâsid ol hâzî ve hâsir Sâye-i Saltanat-ı Senîyyede dârât ve debdebe ve tumturâk ve kevkebe ile bir krallık kişver-i abâdında hüküm-rân ve beher sâl künc-ü kâvî-i misâl hazîneler ihtizân ederek kârûn-u zamân olup lakin (kıt'a') (Harisân eğribemki

rûd.çün beyâyed hemân harbaşd .sen bedriyây-ı hiftikâne beşvî.Çün şûd terpilid terbâşid. Hic sikl negûnekr dând.âhını râkebed kehrebâşid) mısdakınca tıynet-i zâtiyesine sene-i revsü'l-bakar-ı habs ve hıyânet rûmî-i iltisâkıyla ham-ı derûn derd-i meşhûnunda mâye-dâr olan hamr-ı adüvv-ü bed-sirişti sûret ve hıddetinden serpûş-endâz olmakla velî niğmetleri olan Devlet-i Alîyye-i Ebedü'l-İ'zâz tarafına küfrâne

(s.158)

ibrâzına ağâz edip iktizâ eden mehâm-ı senîyye tarikinde mâr-ı kecreftârlığına ibtidârından başka Sırp Reâyâsını zîr-perde-i hafâdan tahrîk ve efsâd ve bir taraftan mütehasıs olduğu Rusyalı hıdmetinde bî muhâbâ-i efrâğ-ı havsala-i cedd ve ictihâd eylemekle yevm-i nasbindan berr ve resîde-i hadd-i vücûb olan azli husûsi Zihn-i Pâdişâh-kerâmet-i intimâya ilhâm-gerde-i âlem-i bâlâ ve Boğdân Voyvodası olup öteden beri Fransalı mütehasısı olan Aleksandır Mevrûz dahî bazı bahâne belki işve-i hadaa-âmîz-i rûbeh-âneye mebni bir müddetten beri voyvodalıktan zebân-zed-i sûret-i garîbe-i isti'fâ olduğundan nâşî azliyle gelip hânesinde ikâmeti bâbında Emr-i Âlî ısdâr ve tarafına isrâ kalınıp dîvân tercümânı olan Üskürlet kalmayı işbu mâh-ı şabân evâlinde Boğdân Voyvodalığı'yla çerâğ ve şâdân ve sâbıkân Boğdan Voyvodası Drâkuzâde Aleko dahî Eflâk Voyvodalığı'yla şem'a-i püf-zede-i imâli fûrûzân oldu. Münhal olan dîvân tercümânlığı hıdmeti için Hançerlibeyzâde Aleko Bâb-ı Âlî'ye takrîb ve mukaddemân mübtelâ olduğu şedâid-i rûzgârın mükâfâtı müşâhedeyle tatrîb olundu. Müddet-i endek mürûrunda voyvodalıklarına tebeddül eylemiş ise de hengâm-ı bedâi-i seferde binâ-i teâlî nakl-i bi'l-mester kalınmak uhde-i yarâa-i pâkîze-esere mevkûldur.

VUKÛ'-U HARÎK ve ŞEHÂDET-İ AĞÂY-I YENİÇERİYÂN

Şehr-i şabânın yirmidördüncü gecesi hengâm-ı nîm-şebde salma tomruk kurbunda Molla Aşıkî Câmî'-i Şerîfi civârında kuzâttan şeyhzâde demekle arîf kimsenin hânesinden ah-ı ateşîn-i âşık şebzende-dâr misâl-i ateş-i serkeş lehîb-efrûz-u zuhûr ve işti'âl olup itfâ ve ihmâdı husûsuna me'mûr olanlar fi'l-hâl yetişip bezl-i ab ve tâb-ı makdûrda tecvîz-i katre-i kusûr eylemediler ise de maraz-ı cereb ve cüzzâm-ı vebâ ve zükâm saffet-i ale'l-fevr etrâfa şirâre-pâş-ı sirâyet ve iki kebîr ve vâfir-i sağîr hâneler şüf'a'-gîr-i hisse-i pür-gussa-i hareket oldu. Ez-kazâ münşâ-i harîk olan hânenin cevânib-i erbaasını âteş ihâta ve istîâ'b ve bir hücreinde sahibetü'l-beyt olacak bî-çâre ağûşunda tıfl razî'i ile piçide-pây-ı teb ü tâb

(s.159)

ve mâhî-i tâb-ı efgende gibi semt-i halâs-ı ricâsına her tarafa tapîde-i telâş ve inkılâp olup lakin esbâb-ı selâmet-i nâ-yâb ve ne-cânibe teveccüh ve şitâb eylese her biri ateşîn-girdâb olmakla ol nâr-ı me'sudedden menâfiz-i necât ve selâmet-i münsedde olduğu hâlde etrâfda gulgule-endâz-ı şebâzlara (âteş içindeyim heberin yok mudur senin) feryâd-ı dil-sûzuyla nâle ve efgân ederek meded-cûyân olduğu semender âteş-i gayret ve ateş-tâb-ı nâire-i hamîyyet olan yeniçeri ağâsının meşhûdu oldukta âhire tevcîh-i hitâb eylemekle tahammül edemeyip hemân ol merdîk-âne-i cânsiper-âne muhterik hânenin dîvârına pehlivân gibi pür-tâb edip ol derd-mendleri rehâ-yâb eylemek dâîyesinde iken sademe-i kazâ-i mahtûm ile dîvâr-ı merkûm mahdûm olmakla mükibban alî veche ol dilîr-i gayr-i teş'âr üftâde-i nâire-i şule-bâr olup el-hatü'l-basirde fi'l-hâl üçü birden semender gibi hâkisteri ve (el-hark ve'l-gark-ı şehîd) ve keزالik (el harik ve'l-garik ve's-şirk-i şehâdet) hadîs-i şerîfleri mûciblerince iltihâk-ı zümre-i şühedâ-i suud eşrafına mazhar oldular. Bi-fazlıhi teâlâ nîrân-ı dûzahtan emin ve selâmetleri uhde-i bahr-i bîkrân rahmet-i rahmana muhavveldir. Rahmehum-u Allah-u teâla ağâ-yı mûmâileyhin bu resme cansiper-âne iktihâm-ı dilîr-ânesi sıgâr ve kibara kendisine çeşm-i eşk-bâr ve dil-dâgdâr ile muhterikü'l-fuâd ve rahmet-hâh-ı dergâh-ı rabbü'l-ibâd edip hatta naaş-ı şehâdet nakşı irâde-i şeh-r-yâr merâhim-i nihâd ile hazret-i hâlid civârına nakl olunup türbe-i şerîfe-i muattara hizâsında defîn ve ol mihmândâr hazret-i seyyîdü'l-ahyâra mûcâvir-i tekzîn kalındı. (Fâide-i şerîye) İnfâz-ger olunan iki hadîs-i şerîfin evvelinde hark ve gark kalmaları ketif vezninde saffetleridir. Sânîde fethateynle isimlerdir. Pes bu hadîseyn-i sahîheyn mantuklarınca harik-i nâr ve gark mâde boğaza durmuş gussa sebebiyle helâk olan Ehl-i İslâm şüheda gürûhundan olur ve keteb-i fikhîyede mestûr olduğu üzere şehîd iki sınıfdır; biri şehîd-i hakîkîdir ki ma'lûmdur. Ve sâni; şehîd hükûmdir ki şehâdet sevâbına nâil olurlar. Bu bâbda sâdir olan ehâdis-i sâire mefâdlarınca şehîd-i fî hükümü'l-ahiredir ehâdis-i sâire mûcibince garîk ve harîk ve mebtûn ve mağsûs ve mat'ûn ve garîb ve âşık-ı pâk-bâz

(s.160)

ve zâtü't-talk ve zâtü'c-cenb ve mahdûm ve metrûy ve ledîğ ve sarî' ve veca'-i kulunç ile ve züll-ü habs içere vefât eden bi'l-cümle şehîdlerdir ve bunlar gasl olunurlar (tetimme) Ferdâsı ocâğ-ı bektâşîyede harîk-i silsilesi vâki' olup (müsâib-i

kavm ind-i kavm-i fûâd) Avâdî üzere kûl kethüdâsı Pevlivân Hüseyîn Ağâ yeniçeri ağâlığı hil'atıyla kesb-i nümâyîş-i izz ve mefharet vesâîr erkân-ı ocâk dahî tariklerince ihrâz-i firâz-ı rütbe ve menzilet eyledi.

İBKÂ-YI VEZÂRET-İ ABDULKADİR PÂŞÂ

Sâbıkân Kaptân-ı Deryâ Abdulkadir Pâşâ'nın cünha-güzeştesinin ba'zı şüfeâ' vâsıtasıyla afv ve inâyeti ibkâ-yı vezâretle kemâ-fî's-sâbık şân-ı müşîr-ânesinin müeddî-i avdeti olduktan sonra Avâtîf-ı Alîyye-i Hâkân-ı Zamândan şehr-i merkûmun ondokuzuncu günü Livâ-i Hanya mansıbıyla da kâm-rân oldu.

AVDET-İ DONANMA-YI HÜMÂYÛN ve AZL ve NASB-I KAPTÂN-I DERYÂ

Kaptan-ı Deryâ El-hâc Mehmed Pâşâ tesvîye-i umûr-u ümerâ zımında Donanma-yı Hümâyûnla Cânib-i Mısır zâtü'l-ihrama bâd-bân-güşâ-yı teveccüh ve î'tizâm olduğu tahrîr ve imlâ olunmuş idi. Müşârileyhden vücûh ile Devlet-i Alîyye'ye hıdmet ve sadâkat ve Mizâc-ı Saltanat-ı Senîyye'ye muvâfık vaz' ve hareket me'mûl-u ümenâ-yı devlet iken tam'-ı hâm belâsıyla tekâbeden bî-bâk-ı ictinâb ve evzâ'-ı nâmerdîyeye mücâseretle dâmen-i vezâretleri alûde-i çerkeb kâr-ı nâ-sevâp olduğu sâmiâ-zed-i evlîyâ-yı umûr olup lakin hakikat hâlâ kemâ-hîye-i ittilâ' ve vukûf bu cânibe avdetine mevkûf olmakla evâil-i şehr-i ramazânda Donanmâ-yı Hümâyûn Darü's-Senâa-i Âmire pîş-gâhında heyâkil-nümûn olup müşârileyh Bâb-ı Âlî'ye vürûdunda takrîrinde dahî ba'zı mertebe-i dürûg hadaa-amîz-i serdiyle irtikâbı tahkîk olunduğundan mesned-i kaptanîden tenzîl ve uhdesine Hotîn Muhâfızlığı tevcîh olundu. Ruûnet-i zatîye ve fezâzet-ı tabîyyesi muktezâsınca imtisâl-i irâdeden imtinâ' ederek bâ-vücûd-u servet ve yesâr bî-mâye-i iktidâr bulunduğunu vesile-i î'tizâr eylediği güş-zed evveli'l-emr mutâ' oldukta hil'at-i fâhire-i vezâret ve î'tibârı

(s.161)

ser-pençe-i gazab-ı şehr-yârı ile dûş-u liyâkat-ı nâ-pûşenden nez' ve menfiyyen Bursa'ya def' olunup mîrahûr-u sâni Sâlih Bey öteden beri hudemât-ı pesendîde ibrâz edip bi'l vücûh-u terfî'-i refî' şân ve mezilete isti'dâd ve salâhiyeti te'sîr-i ism-i ittifâkiyesinden başka suver-i harekât ve sekenâtından me'mûl pâdişâh-ı bende-nevâz olmanın rütbe-i vâlâ-yı vüzerâtle dûş-u istîhâline ilbâs-ı hil'at-ı kaptânî

kalınmakla ser iftihârî sipihr-i birine müdâni kalınıp münhal olan mîrahûr-u sânilik ile Çayırzâde Ahmed Bey'in çemen-zâr ikbâli hurrem ve reşk-âver-i ravza-i irem oldu.

AMEDEN ELÇİ-İ İSPANYA

Bu defa' İspanya Devleti tarafından Der-i Devlet'te ikâmete me'mûr Mârgi Danlara nâm elçi mâh-ı mezbûr avâsıtında Asitâne-i Saâdet'e vürûd edip elçiyân hakkında ale'l-ıtlâk de'b-i devlet-i bülehd revâk olan muâmele-i mücâmele-i mesfûr hakkında dahî rû-nümûd-u meclâ-yı şuhûd oldu. Ancak elçi-i mersûm her ne kadar İspanya Elçisi sûretiyle gelmiş ise de Paris'te sâhib-i hân mân olup, dâmâdı hala Fransa İmparatoru'nun sarâ-yı cezallerinden olmak hasebiyle hemân Fransa Elçisi belki câsûsu gibi bir ma'nâ olmanın vükelâ-yı devlet lisânlarından Fransalı'ya dâir bir mazmûn-u tirâş eyledikte Fransa Elçisi'ne mecbûr-u îsâl ve Paris'te bâşvekil tarafına tahrîr-i hâme-cünbân-ı isti'câl olacağı ba'zı karâinden istidlâl olmakla ol bâbda kâide-i ihtiyâtiyeye mürâât olundu.

ÂMEDEN ELÇİ-İ FRANSA

Bir müddet mürûrunda Fransa İmparatoru tarafından üslûb-u sâbık üzere ekâvîl-i bî-manâyı hâvî ve mevâid ve dûrâz-ı vefâyı muhtevî tahrîrâtıyla yine ma'hûd Sebastiyân Asitâne-i Mes'ûda vürûd edip hamûle-i nâ-ma'kûlesi olan düzme ekâzîb ve kendisinin takrîr-i ebleh-ferîbi mücibince Rusyalı tarafından akd-i mesâlihe zımında mahsûs Dobrîl nâm elçi Paris Şehri'ne vârid ve bir taraftan mersûmla ve bir cânibden İngiltereli ile sulh ve musâfâtı meclis-i mükâleme mün'akıd olup ve henüz sûret ve neficesi müteayyin olmayıp ancak havâdis-i mezkûreyi

(s.162)

müteâkıb Muhibb Efendi tarafından vârid olan tahrîrâtta mâtde-i merkûmenin ilm ve haberi bu vechle mulahhasdır ki Rusyalı tarafından me'mûr Dobril ile Fransalı tarafından muayyen olan Kalarik nâm cezâl ale'l-ittisâl mesâlihe zımında müzâkere ve bir taraftan dahî İngiltereli Buryârmud vâsıtasıyla mukâtebe ve muhâbere olunmakta iken beyne'n-nâs Rusyalı ile mesâlihe sûret bulmayacak ve İngiltere ile hiç mümkün olmayacak zemînlerde güft-gû-u münteşir olup Paris'te mukîm süferâ ve manastırlarda ye's ve nevmîdi mütebâdir iken mâh-i cemâziyelevvelinin üçüncü günü Rusyalı ile mesâlihe-i mûna'kıd olmakla keyfiyeti

başvekîl Talîrân tarafınıza ve Devlet-i Alîyye'ye dâîr akd olunan şürûtu devleteyn-i muâhedeteyn Devlet-i Alîyye'nin emnîyeti için yek-diğeri ile müteahhid ve Kofrada olan Rusyalı bir müddetten sonra cezâyîr-i seb'ayı tahlîye, ba'de cezâyîr-i mezkûre Devlet-i Alîyye'nin taht-ı hükûmetine idhâl olunmaktan ibâret olup ancak Rusyalı Devlet-i Alîyye karşısında kesb-i kudret eylemek hey'etinde Fransalı ile akd-i mesâlihe etmek dâîyesinde iken imparator bir vechle kabûl eylemeyip iş bu mesâlihe evvel be evvel Devlet-i Alîyye'nin emnîyeti der-pîş ederek müzâkere-i akd ve itmâm olundu. Dobra-i Venedik dahi Devlet-i Alîyye'nin kemâ-fi's-sâbık taht-ı hükûmetine red ve ibkâ olunacaktır ve mukâddemân Venedik Cumhûrî himâyesinde olan Dalmaçya ve İtalya Memâlikî'ni Fransalı terk etsin yâhûd ahrek-i yed-i tasarrufuna geçsin diye Rusyalı matlûb eylemiş ise de memâlik-i mezbûre imparator tarafından olarak resmen İtalya Krallığı'na ilâve olunup sûret-i âhir kabûl etmez diyerek redd ile cevâb verildi dedikten sonra Karadağlı Maddesi elbette nizâm bulmak lâzıme-i hâldendir. Bizim ol-araflarda asâkirimiz olmakla ol-havâlîde Devlet-i Alîyye'nin hadşe ve endîşesini mûcib olmayacağını serîân dikkatlice tahrîr etmeniz matlûb-u imparatorîdir. Kaldı ki Rusyalı mesâlihesinde iktizâ eden tasdîk-nâme tahrîr ve temhîr ve Revfnin oğluna teslîm ve Dobrîle terfîkân Petersburg'a tesyîr olunmakla Petersburg'da mübâdele olacaktır. Bu keyfiyetler imparator tarafına Sebestiyan'a dahî tahrîr olundu diye hatem-i makâl eylemiştir lakin Paris'te mukîm Prusya Elçisi Lunkzîni lisânından tahkîk olunduğu üzere

(s.163)

mesâlihe-i mezbûre-i in'ikâdda tarafeynden teâtî-i ahid-nâmelerde esâs madde Rusya İmparatoru Napolyon cenâblarını Fransa İmparatorluğu ve İtalya Krallığı ünvan-ı şâbek-ânıyla bilmek ve Fransa İmparatoru Rusya İmparatoru'nun bi'l-mukâbele arâzî-i vesîada hükümdârlığı bilmek ve bu def'a Flemenk Kralı olan Louis Bonapart'ın Flemenk Memâlikî'nde müstakil kral olduğunu ve Nefs-i Flemenk Arâzîsini dâîmâ bu sûretle krallık üzere bilmek ve'l-yevm Napoli'de kral nasb olunan Jousef Napolyon'un krallığını Sicilya Cezîresi'nin kral-ı müşâriyleh hükûmetinde bulunmasına râzî olup bundan böyle zîr-i hükmünde olduğunu bilmek devleteyn-i muahedeteyn Devlet-i Alîyye'nin emnîyet ve serbestiyetini birbiriyle taahhüd eylemek ve Kataru Boğazları'nın Rusyalı'dan tahlîyesi dakîkasında Avusturya'da Nüfûs-u Nemçe türâbında kâîn Fransa Askeri çekilmek ve sâlifü'z-

zıkr-i ahid-nâmelerin tasdık-nâmeleri tarafına vusûlunde Cezâyîr-i Seb'ada kâin Rusya Askeri bi'l-küllîye ol havâliyi tahlîye-i berrle cezâyîr-i mezkûra yine ke'l-evvel Devlet-i Alîyye himâyesine idhâl olunmak ve bir müddetten beri Prusyalı ile İsveçli beyninde zuhûra gelen münâzâtın def' ve izâlesi ve sulhun iâdesi emrine devleteyn-i muahedeteyn bi'l-ittifâk mutavassıt olmalarını taahhüd eylemek bundan mâadâ mesrûd olan sâîre-i şerâit ve ukûd-u emr-i ticârete vesâîr mevâdd-ı cüzîye dâir olup ancak bir şart-ı mahsûs dahî hafîce beynlerinde bu vechle mazbût-u silsile-i şürûttur ki İspanya Kralı'nın zîr-i hükûmetinde olan Minorka ve Mayorka ve İvanya nâm cezâireler ile kurb ve civârlarında olan diğerk küçük adalar sâbıkân Sicilyâteyn Kralı Prens Ferdinand ve bundan böyle kendini idâre edebilmek için mersûma verilmesi ve bu bâbda İspânya Kralı'nın ilzâm ve irzâsı husûslarını Fransa İmparatoru taahhüd eyleye. Kaldı ki pîş-i ezîn Rusyalı Sicilya Adası'nın Fransalı'ya verilmesini kat'en tecvîz eylemeyip Fransalı dahî ada-i mezkûrdan fârig olduğundan nâşî işbu mesâlihe sûret-i in'ikâd bulmak es'ab-ı münharitü'l-kıtâd olup, lakin bundan mukaddemce Rusyalı Çin Ülkesi havâlisinde ticâretini tevsî' eylemek zımında ol havâliye mahsûs elçi irsâl eylemiş olup

(s.164)

ol tarafta elçilerini kabûl eylemeye hezâr-ı tereddüd olduğundan başka, def' ve istiskâl sûretleri müşâhede olunup mâdem ki İngiltereli'nin iddiâsı reb'-i meskûnun ticâretini kendilerine hasr eylemektir. Rusyalı'nın bu misilli hareketinden mahzûz olduklarından nâşî bu keyfiyet dahî zımmen İngiltereli'nin tahrîki olduğu aaleb-i melhûz iken ol esnâda işbu mazennenin tasdıkâtını hâvî İngiltereli tarafından Çin Semtleri'ne âzim bir kıt'a-i mektûb kimisine Fransalı dest-res olup hâmil olduğu tahrîrât-ı mersûm Dobrîle irâet olundukta işbu Sicilya Cezâiresi iddiâsından ferâğat-ı berrle mesâlihe müzâkeresinde usret kalmayıp hemân akd ve irtibâtına müsâraat olundu. Sâîr esbâb-ı hafîfe dahî isâbet eylemiş ise de erbâb-ı maslahat indlerinde sebep-i kuvvî-i mâdde-i merkûmedir hatta mesâlihe şürûtu Paris'te imzâ olunmazdan bir gün mukaddem Dobril mesfûre devleti tarafından bir nefer-i kuryer dahî vürûd eylemiş olmakla belki kuryer dahî tervîc-i mesâliheye bâdî ola ve İngiltereli'nin matâlib-ı cesîmesi evvelâ imparator tarafından Prusyalı'ya sipürde olan Hânura Eyâleti'nin kendilerine redd ve teslîmi ve sâniyen Devlet-i Alîyye ile Portekiz'in serbestî ve emniyetlerinin tarafından taahhüdü sâlisen Malta Adası'nın İngiltereli de

ibkâsı ve mukaddeman mersûm kilik-i imlâ olunduğu üzere mevadd-ı ma'dûdeden ibârettir. Kaldı ki Hânura Eyâleti'nin İngiltereli'ye teslîmi husûsu ilâ hezâlân su'r-u hamâr gibi meşkûk olup ancak Devlet-i Alîyye ile Portekiz'in serbestî ve emnîyetleri taahhüdü tarafından karâr-dâde olmuştur. Ve Malta'nın ve ümid burnunun İngiltereli'de ibkâsı dahî Fransalı tarafından tasdik olunmuş olup ve Sicilya Adası Fransalı'ya verilip sâbık Sicilyateyn Kralı dahî İspanyalı'nın bâlâda mezkûr adalarına nakl olunması musammem olunması tahkîk olunmaktadır lakin Hânûra Eyâleti İngiltereli'nin rüesâ-i kulûb ahz ve zabt eylemesi duş-vârdır hâlâ ki derûn-u eyâlet-i merkûmede bu kadar Prusya Asâkiri mevcûd olup Fransalı ve Prusyalı'dan almak murâd eylese yâ bedel olarak Kıladaburg gibi bir nice vilâyetlerini vermek yâhûd vech-i ahir ile ahz etmek iktizâ eder zîrâ Prusyalı'nın Rusyalı ile dostluğu kuvvî ve metîndir bu misilli nakz-ı

(s.165)

ahd zuhûr eder ise ol dahî vâki' olacak münâzaata hisse-dâr ve belki ol bâbda ittifâkları derkâr olur zîrâ bundan akdem resmen Berlin Şehri'ne mahsûs adem ile Fransalı'nın irslâl eylediği tahrîrât işbu Hânûr Eyâleti'ne dâir olup derûnunda eğer ki İngiltereli matlûb eder amâ Fransa İmparatoru kabûl eylemediğinden başka sohbetini dahî tecvîz eylemediği münderic olup bundan başka esbâb-ı sâire ile de İngiltereli beyninde mesâlihe tahakkuku emr-i mevhûm olmakla encâm-kâra med-i târ-ı intizâr olundu.

HAVÂDİS-İ DİĞER AVRUPA

Mâh-ı cemâziyelevvelin avâsıtında Petersburg'a azîmet eden Rufen oğlu mesâlihe senedinin kabûl olunmadığı haberiyle me'yûsan Paris'e avdet eylemekle başvekîl Taleyran'ın ihbârına göre Fransalı Korfa'yı Rusyalı'ya terk etmeyip sûret-i aslîyesi üzere Devlet-i Alîyye himâyesine idhâl eylemeyi matlûb etmekle Rusyalı ona râzı olmayıp hemân cezîre-i mezkûre yedlerinde iken bi'l-küllîye temellük ederek zîr-i hükûmetlerine idhâle sa'y edip ve bundan kat'-ı nazar-ı Kataru Boğazları dahi yedlerinde iken onlar böylece zabt ve ondan Dalmaçya derûnuna duhûlü matlûb ile Devlet-i Alîyye'nin karşısında kesb-i kuvvet eylemek kasdına mebnîdir. Bu makâle-i bi-nefsihi Rusya başvekîli bedbergalun tahrîr eylediği mektûbundan musarrah olup lakin imparator bu husûsa kat'en rızâ-dâde olmayıp indinde Devlet-i Alîyye'nin maslahatı Fransa Devleti'nin maslahatına muvâzîndir. Devlet-i

Alfıyye'nin ez-kadım müstehak olduğu şân ve şöretini tezekkür-ü berrle bu makûlelerin mukâbelesinde mukâvemet eylemek elzem-i ahvâldendir. Fransalı Rusyalı'dan sulhu matlûb eylemeyip belki kendisi meb'ûs irsâliyle mesâliheye ricâ-mend oldu. Bu makûle-i hareketi irtikâbla Petersburg kabînutvesi kendi su-i if'âllerini izhâr eylediler. El-hâsıl adem-i tasdîk-i keyfiyeti esbâb-ı merkûmeye mebnî olup esbâb-ı merkûme dahî Fransalı'nın Devlet-i Alfıyye'ye olan hayr-hâhlıklarından ibâret olduğuna binâ-i Rusyalı kabûl eylemedi. El-hâletü-hâzihi

(s.166)

Rusyalı yüzyirmibin asker tertîbiyle Memâlik-i İslâmîye hudûdlarına irsâl eylemek sadedinde olduğu istirâk olunmaktadır. Prusya Elçisi Lukenzini beyânına göre vech-i mezkûr üzere Dobrîl ve Kılark beyninde mün'akıd olan Rusya Ahid-nâmesi'nin mübâdelesini Petersburg'da mâh-ı ağustosun onbeşinci günü husûle gelmesi mukarrer olduğundan Fransa İmparatoru'nun tasdîk-nâmesi Petersburg'da mâh-ı mezbûrun yedinci günü umûr-u tüccâra me'mûr Fransalı levşîş nâm komisere mersûl olup vakt-i mezkûrda senedât-ı mübâdele olunmak muktezâ-yı muâhede iken Dobrîl mersûm ile işbu tasdîk-nâmeyi hâmil Rufen oğlu Petersburg'a mâh-ı mezbûrun yedinci gününde vâsıl olup derhâl Rusya İmparatoru'na takdîm ve îsâl olundukta vehle-i ulâda münderic olduğu ibârâtta tasdîk olmayacak nesne bulamayıp hatta ol tarafta olan Prusya Elçisi'ne dahî hâriç ez-resm bu güne ifâde etmiş olup yevm-i merkûmdan mübâdele gününe değin Rusya'da olan vükelâ ve bi'l-cümle cezâl makûleleri üç defa' akd-i meclis edip bu bâbda iktizâ eden mülâhazâtı der-pîş etmekte oldukları hengâmda ol-tarafta olan sâir düvel elçileri Rusyalı'yı tahrîk edip yevm-i mev'ûd olan mübâdele günü Fransa Komîseri mersûm başvekîle varıp mübâdeleyi matlûb eyledikte başvekîl tasdîkini talep eylediğiniz muâhede böylece tasdîk olunmakta usrat olup meğer derununda olan ba'zı mevâddın mahv ve terkîni ile tasdîk oluna. Bu sûrette sizin ona dâir ruhsatınız var ise matlûbunuz hâsıl olur diye ifâde eyledikte, mersûm komiser cevâbında bir muâhede ki devleteyn murahhasları tarafından yedlerinde olan ruhsat-nâmeleri mûcibince imzâ olunmuş olup tasdîki husûsuna dahî yine tarafeynden karâr verilmiş ola. Pes hîn-i tasdîkte maslahata bu misilli sekte vermek hilâf-ı merâsim-i düvel olup ondan kat'-ı nazar benim me'mûriyetim işbu muâhede olduğu gibi bir noktası bile zâyî' olmayarak

tasdîk-nâmesini almaktır. Buna kât'î cevâb matlûb ederim ki devletime tahrîr edeyim diye ifâde eylediğinde başvekîl-i mumâileyh dahî evvel ki ifâdesini tekrâr

(s.167)

ve böylece devletinize tahrîr edebilirsiniz diyerek katîce cevâb vermekle merkûm komiser dersâat-i Rufen'in oğlunu kuryer sûretinde irsâl ile başvekîlin işbu ifâdâtı tasdîk olunmadığını bu tarafa iş'âr eyleyip mersûm bu cânibe vürûdunda keyfîyet-i kâfe-i vûkelâ ve imparatorun ma'lûmları oldukta imparator Rusyalı'nın tekrâr mikdârını bildirmek ve üzerine hücûm-u cüz'î ile hakkından gelmek gibi makâlâta ağâz edip akabinde Monitör Gazetesi'nde iş bu maddeyi derc ve tab' ettirdiler. Kaldı ki Fransalı fi'l-vâkî' Rusyalı üzerine harekât-ı harbîyeye tasaddî eder ise ale'l-fevr üç mahalden mübâşeret eylemek mevki'-i ihtimâldir. Biri İspanya üzerine ki Fransalı ile İspanya beyninde diğerk bir krallık ihdâsıyla Rusyalı'nın müttefiki olan İngiltereli'ye husûsân Sicilya Kralı'na îsâl-i zarar edip İspanya'dan aldığı mahallere bedel Portekiz Eyâleti'ni bi'l-küllîye İspanyalılar'a verdiği hâlde kâfe-i savâhil nev'an Fransalı'ya tabi' olunmuş olur. Sâniyen eğer Avusturya İmparatoru Petersburg Muâhedeşi üzere müteahhid olduğu mevâdd-ı muktezâsından ziyâde icrâ etmez ise onun dahî üzerine ve ondan dahî Rusyalı'nın ol havâlîye karîb mahallerine hücûm eder. Sâlisen gâyet cesîm olan madde budur ki; Dalmaçya ve Dobra-i Venedik'ten Kataruda olan Rusyalı üzerine hücûm ile ondan Korfa ve ba'de muktezâsına göre ol taralarda Rusyalılar ile muhârebeye ağâz eder. Hülâsa-i kelâm Fransalı ile Rusyalı mîyânesinde sûret-pezîr-i iltiyâm olmayıp beher hâl beynelerinde mugâyeret-i küllî ile cenk ve cidâl vukû' aaleb-i ihtimâl olmakla (görelim âyîne-i devrânına sûret gösterir) ba'zı ehl-i hibret ifâdesine göre Rusyalı'nın adem-i tasdîke sebep ittihâz eylediği mevâdd-ı sâire var ise de asıl talep eylediği mevâdd-ı cesîme evvelâ Sicilya Kralı'nın cezâresinde ibkâ olunması, sâniyen Sardunya Kralı'nın bundan evvel Avrupa Kıt'asının mâlik olduğu Sardunya ve Piyomenete Eyâletleri Fransalı tarafından zabt olunmakla eyâlet-i mezkûreye mükâfât olmak üzere müteahhid olduğu mevâddın icrâsı maddesidir ve bu mükâfât maddesinin icrâ olunması için Dalmaçya ve Avusturya Eyâletleri'nin verilmesini talep eder, yâhûd Sicilya Cezâresi'nde ibkâsı bir vechle kâbil olduğu

(s.168)

sûrette sâlifü'z-zikr Dalmaçya ve Avusturya Eyâletleri Sicilya Kralı'na verilsin diye iddiâ eder ve Rusyalı'nın bundan garazı Fransalı ile Devlet-i Alîyye beyninde hadd-i fâsıl olarak bir hükûmet-gâh mevcûd bulunmasıdır ve bundan mukaddemce Fransa İmparatoru Avusturya İmparatoru ile akd eylediği mesâlihede Rusyalı'yı dahî mesâliheye irzâ eylemek husûsu ve Kataru Boğazları'nı dahî vakt-i muayyende şartan ve ahden Fransalı î'tâ ve teslîm eylemek emrini vaad ve taahhüd eylemiş olup ile'l-an işbu mâddeteyn-i mezkûreteyn husûle gelmediğinden Fransa İmparatoru irzâ-i maddesinden geçip hemân Kataru Boğazları'nın tahlîyesini talep eder ve illâ doğru yine Bec Şehri'ne kadar giderim diye Nemçeli'ye şiddet ile bi'l-beyân ona dahî kanâat etmeyip bir taraftan Kataru üzerine asâkir-i vefîre irsâline berzede-i dâmândır ve Kataru'ya sevk olunan asker beher hâl Dobra-i Venedik vesâir arâzi-i Devlet-i Alîyye'den mürûra muhtâc olduğu zâhir ve Rusyalı dahî kâdir olduğu derece Kataru Boğazları'na takvîyyet vermeye sa'y edeceği emr-i bâhir olup bu hadşe-i hâtır-ı Vükelâ-yı Umûr-u Devlet-i Alîyye'ye cây-ı teemmül olduğu gayr-i müstereddîr.

HAVÂDİS-İ AHİR-İ AVRUPA

Fransa seffiri Muhibb Efendi tarafından muahirran vârid olan kavâimle muntavî olduğu üzere Rusyalı'nın güzârîş-pezîr-i tahrîr olan mesâliheyi adem-i tasdîkinden sonra İngiltereli ile Fransalı beynlerinde der-kâr olan mesâlihe müzâkeresinin sebep-i imtidâdı hitâm-pezîr olmamasına bâdî-i â'dî işbu esbâb-ı selâse-i atiyyetü'z-zikrden ibâret olup evvelâ Hânûr Eyâleti ve sâniyen Amerika'da vâki' fi'l-asl Flemenkli yedinde olup el-yevm İngiltereli'nin zîr-i hükmünde olan Sûz dedikleri mahal sâlisen Sicilya Cezîresidir. Kaldı ki Hânûr Eyâleti fi'l-asl İngiltereli tasarrufunda olageldiğinden yine onlarda olunması İngiltere murahhasları taraflarından matlûb olunmaktadır. Eyâlet-i mezkûre bundan akdem Fransalı tarafından Prusya'ya Pergudlad memâlikine bedel olarak verilmiş olduğundan İngiltereli'ye reddî asîrû'l-husûl bir madde ve Sûz dedikleri mahal dahî fi'l-asl Flemenkli yedinde olageldiğinden İngiltereli'den

(s.169)

ahz ve yine sûret-i aslîyesine idhâl olunması Fransalı talep eylediğinden bu dahî hitâm-ı maslahata başka bir usret-i îrâs eder ve Sicilya Cezîresi Fransalı

tarafından harben zabten olunmuş mahallerden değil iken Fransa İmparatoru mâdem ki el-yevm Napoli'de olan karındaşına cemî'-i Avrupa Devleti'ne karşı Sicilyateyn Krallığı ünvanını vermiş olduğundan cezîre-i mezbûreyi ısrâr-ı kâmil ile talep etmekte olmakla imtidâd-ı mezkûreye bunlar esbâb-ı müstakiledir ve Rusyalı'nın mesâlihe-i muâhedesini tasdîk etmemesinin sebebi Fransalı muâhede-i mezkûrede Almanya ve bi'l-cümle Avrupa Kıt'ası'na müteallık mevâdd-ı kesîreyi derc-i berrle mesâlihe eylemiş olup İngiltereli dahî işbu keyfiyetten agâh oldukta adem-i tasdîkine ve sû'-i sa'yını ifrâğ ve dil-hâh üzere emr-i mesâliheyi bu dereceye iblâğ eyledi. İngiltereli'nin tahrîki şu gazeze mebnîdir ki Avrupa Kıt'ası'nda olan sâîr devletlerin cümlesi husûsân İngiltere Devleti'nin Rusyalı'ya adem-i î'tibârları cehtiyle hüküm eylediği mahallerden gayri mahalın usûl ve nizâmına karışmak salâhîyetine şâyeste görmezler Fransalı dahî belki mesâliheyi rağmen akd etmiş me'mûliyle İngiltereli'yi tahrîk ederek tez elden adem-i tasdîk meddesine sûret verdi. Gâlibâ sûret-i ahir üzere maslahata nizâm verilecektir. Ya'nî Rusyalı Muâhedesinde mûnderic olan mevâdd-ı cesîmenin İngiltereli ile akd olunacak muâhede de derc olunup Rusyalı ile fakat sathîce mesâlihe senedi akd olunacaktır ve bu hengâmda Prusya tarafından tedârikât-ı azîme ile Prusya Kralı'nın hareketi Paris'te imparatorun mesmû'u olmakla ol dahî mühimmât-ı kuvvîye ile ol tarafa asâkir-i kesîre tertîb ve tesrîbe ikdâm-ı küllî edip hatta bi'n-nefs-i hareket eylemesi şâyî' olmanın Paris'te mukîm Prusya Elçisi Lunkzîni devleti cânibine sür'atla avdet eyledi. Paris'ten sevk olunan asker başbûğunun rivâyeti üzere asker-i merkûm Almanya tarafına azîmete me'mûr olup ve bu hareketin sebebi budur ki İngiltereli'nin usûl-u maslahatı Fransalı'yı Avrupa Kıt'ası'nda gâilesiz terk etmemektir ve bu tarafa sulh müzâkeresi zımnında adam irsâl mahzâ Fransalı'nın Rusyalı'ya muâmelesini ve sûret-i mesâlihesini tashîh ve taharrî gazezine mebnî olup ve bundan kat'-ı nazar Rusyalı'nın

(s.170)

İngiltereli ile ittifâkı olmayarak Fransalı ile başkaca akd-i mesâlihe eylediğine binâ Rusya Devleti Vükelâsı'nı celb ve başvekîlin dahî azlini istihsâlle işbu mesâlihe senedinin adem-i tasdîkine sûret vermeye zafer-yâb oldu ve bir müddetten beri Prusya Kralı İsveçli ile zuhûra gelen münâzâamı inhâ ederek serhadât-ı müteaddideye pey-der-pey mühimmât ve cebe-hâne sevk ve katî vâfir-i cedîd asker tahrîriyle cümlesini hudûd başlarına irsâl ve hemân İsveçli üzerine hücum olunacak ifâdâtıyla

imrâr-ı vakt ve ol esnâda kâfe-i tevâf-i askeriyelerini Almanya taraflarına vaz' ve îsâl eylediği ve İsveçli Askerîyesi'nden vâfir neferâtı sûreten firâr eder diye kendi askerine İsveç Kralı'nın re'iyile idhâl-ı berrle zimnen İsveçli ile muhâberesine husûsân Fransalı gûyâ düvel-i şimâliye ile bi'l-ittifâk hücum edecekleri zu'munu ve adem-i tasdikden beri Rusyalı ile akd-i ittifâk etmek ve yüzbin nefer-i asker dahî göndermek üzere olduğunu Fransalı tahkîk eylemekle bu misilli harekât-ı hafîyye ve celîyyeye mukâbele ve Prusyalı'nın dahî hakkından gelinip Fransalı'nın ol taraftan dahî garp ve civârını tathîr zımında dakîka-i kuvvet etmeyerek üçyüzbin askerini Prusya Hudûdları'na sevk ve tesyâr ve kendisi dahî üç güne kadar bi'z-zât gitmek üzere olup takrîrlerine göre yolları mâynca taraflarıdır ki Frangoni Eyâleti'nin içinde yâhûd Bürüksel tarafından hemân Vesfalya Eyâleti'nin içinden düşman üzerine hücum eylemeleri melhûzdur. Fransa Askeri el-hâletü-hazihi Prusyalı'nın etrâfını ihâta edip eğer fi'l-vâkî' muhârebeye mübâşeret olunur ise Bonapart'ın kardeşi olan hâlâ Felemenk Kralı dahî Flemenk'ten diğer asâkir-i tertîb ve bir taraftan Prusya üzerine hücum edip bi'l-hârîbe Prusya'dan me'hûz olacak mahallerden dahî ona bi'l-cârîbe hassa-i efrâzı müsemmindir ve eğer şuyû' bulduğu üzere Rusyalı yüzbin nefer-i asker Prusyalı'nın imdâdına hasbü'l-ittifâk irsâl eder ise gerçi düşman askeri mütevâfir olup lakin Rusyalı bu kadar askeri tekrâr telef olmaya gönderemez velev selem-i imparator Rusya Askeri'nin günde kaç saat kat'-ı mesâfe edeceklerini ve çirkelerinden kalkıp Prusya Toprağı'na ne vakt geleceklerini bilir ve fi'l-hakîka

(s.171)

Rusyalı iş bu mikdâr-ı askeri irsâle karâr verir ise imparator Prusyalı üzerine hamle-i cesîme ve hücum-u katîyyeyi Rusyalı Prusyalı türâbına dahil olduktan sonra edecektir ki Prusyalı mikdârını bilip gereği gibi mağlûb olunca Rusyalı'nın geriye kaçmaya vakti olmayarak onları dahî pây-mâl-ı heyl-i hasâret etmek niyetinde olup binâ-i aleyh mâh-ı recebin ikinci günü imparatoriçesini dahî bi'l-istishâb re'îs-i hudûd olan Mâyence tarafına azîmet eyleyip Prusyalı dahî yüzellibin kadar asker ile nukâbeleye berzede-dâmân ve'l-hâsıl ülkâsı derununda mukâbele-i rû-nümûn olup ol hamlede Prusyalı müzhezim olup yirmisekizbin mikdârı esîri ikiyüz aded topları ahz bulunduğu haberi şâyî' olmuşdur. Bu haberi muteâkîb der-i devlette mukîm Sebastiyân resmen mükâlemetü't-temâsına binâ-i münakid olan mecliste bu resme takrîr eylediğine bu esnâda imparator tarafından vârid olan tahrîrâtta münderic

olduğu üzere bundan mukaddemce imparator asker ile Leh Kıtası'na duhûl ve Prusyalı'ya târ-mâr edip el-yevm Pûzin nâm memlekette karâr üzere olup lakin bundan evvelce azl olunan Eflâk ve Boğdan Voyvodaları olan İpsilândi ve Mevruzi bu def'a Devlet-i Alîyye yine nasb ve ta'yîn eylediğini imparatorumuz istimâ' edip sâlifü'z-zikr voyvodaları azl ve yerlerine reâyâsından sâdik olanları nasb eylediği hâlde müşârileyh ne mesâlihe edecek ve ne eslihayı elinden terk eyleyecektir. Ve'l-hâsıl Eflâk ve Boğdânın serbestiyet-i kâmile ile Devlet-i Alîyye'nin zîr-i hükmüne girmedikçe İspanya ve Flemenk ve Fransalı arâzi-i ba'ideden dönmeyip mesâlihe-i âmme akd olunmadıkça yerini Fransalı Ordusu katen terk etmeyecektir. Kaldı ki Prusya Devleti bu kadar kuvvet ile mukâbele etmişken bir küşte olup krâli evlâd ve îyâliyle ve ancak taraflarına firâr etmiş olmakla kral-ı mersûm müttefiki olan devletlere mesâlihe için ilticâ ve îbrâm edeceği ağleb-i melhûz olduğunu ifâde eylemekle vükelâ-yı devlet dahî arz-ı sûret-i inbisât ve meserretle imparator tarafına mesfûr voyvodaların mûcib-i tebeddülâtını iş'âr zımında cânib-i celî'l-menâkıb-ı şâhânedan nâme-i mahsûs irsâlini re'y eylemeleriyle bi'l-istîzân taraf-ı saltanat-ı

(s.172)

Maâlî-i ünvândan imparator bir kıt'a-i Nâme-i Hümâyûn ve Makâm-ı Vekâlet'ten başvekîle bir kıt'a mektûb tahrîr ve serîân Paris'te mukîm Muhibb Efendi tarafına tesyîr olunup taraf-ı imparatora isrâ'-i îsâli bâbında tahrîr olundu. Tahrîrât-ı merkûmenin hülâsa-i mezâmîni budur ki, bundan mukaddemce Eflâk ve Boğdân Voyvodaları'nın haddi mütecâviz sû-i if'âllerine ve Sebastiyân cezâlin azlleri için derkâr olan ikdâm ve ısrârına binâ azl, ve yerlerine Aleko ve dîvân tercümânı nasb olunmuş iken Rusya Elçisi ve ona redîf İngiltere Elçisi bi'l-ittifâk da'vâlara zimâm-ı yek-rân-ı zebânı ıtlâk ederek işbu tebeddülâtın vukû'u mahzân î'lân-ı harbdîr diyerek gûn-â-gûn şenâata mücâseret eylediler. Bi'd-defât akd mukâlemât olunmuş iken kat'en müfid olmayıp Rusya Elçisi bi'l-cümle tüccâr ve müteallukâtının ahz ve î'tâ ve hesâb ve kitâblarının rû'yet ve kat'ı ve vilâyetlerine avdetleri için Beyoğlu nâm mahalde dellâllarında ettirdiğinden mâ'adâ kendisi dahî ihmâl ve iskâlını sefîneye tahmîl ve sefâret takımıyla vilâyeti tarafına vech-i nâ-vecîh teveccühü tahvîl eyledi ve İngiltere Elçisi dahî Rusyalı ile ittifâklarına mebnî İngiltere Donanması'nın Akdeniz'e duhûl edeceğini kat'ı inhâ ve ol eyyâmda Fransalı'nın Rusyalı ile mün'akıd olan senedin adem-i tasdîki haberi Der-i Devlet-i

Medâra vâsıl olmuş olup muâmelât-ı sâbika hey'et-i ûlâsına rüc'at eylemekle taraf-ı şerî'ata mürâcaat olundukta mâdem ki taraf-ı Devlet-i Alîyye'den Eflâk ve Boğdan'a dâir şurût ve kuyûd ile Rusyalı'ya sened verilmiş iki zımmının azlleri için ihtiyâr-ı sefer olunmaya mesâg-ı şer'î olduğu taraf-ı fetvâ-penâhiden iftâ olunmakla ona binâ sâbıklarının nasbıyla mazarrat-ı atîyyenin def'î husûsu ihtiyâr oldu. Pes tahrîrât-ı mezkûre efendi-i mûmâileyh tarafından Berlin Şehri'nde imparator yedine îsâl olduğu haberi ba'zı havâdise mukârin bundan sonra vârid olan tahrîrâtlarında mün'akis olunmuştur.

VUKÛ'-U TEVCÎHÂT

Deeb-i Dîrîn-i Devlet-i Ebed-i Temkîn üzere şevvâl-i mükerrermin dördüncü
(s.173)

günü ba'zı menâsıb-ı tevcîhâtına şurû' olup mesned-i kethüdâ-yı sadâret Mustafa Refîk Efendi ve re'îs Es-seyîd Mehmed Gâlib Efendi kemâ-kân makâmlarına ibkâ ve ik'âd ve çavuşbaşılık mertbesine is'âd-ı berrle Sadâh Efendi is'âd olup ve tezkere-i evvel Avnî Efendi'ye ve sâni Abdülhalîm Efendi'ye mektûbculuk Mehmed Tahsîn Efendi'ye ve şikk-ı evvel defterdârlığı Osmân Efendi'ye ve şikk-ı sâni ve irâd-ı cedîd defterdârlığı Ahmed Bey'e ibkâ ve şikk-ı sâlis ve tersâne-i âmîre defterdârlığıyla umûr-u bahriye nezâreti Es-seyîd Alî Efendi'ye tevcîhle kâm-revâ kalınıp sâir menâsıb dahî münâsibine ihâle ve mansıbbdan mahrûm olanların zarûret ve ızdırâbları atâya-yı pâdişâh-gerdûn cenâb-ı berrle izâle olundu. Yevm-i merkûmede ba'zı vüzerâ-yı izâm tevcîhâtı dahî vâkî' olmakla Silistre Eyâleti'ne ilhâken Hofîn Muhâfızlığı mutasarrıf-ı sâbık Vezir Mehmed Pâşâ'ya ve livâ-i İlbasân Avlonya Sancâğı'na ilhâken Vezîr İbrâhîm Pâşâ'ya ve Livâ-i Kırşehir'i İsmâ'il Muhâfazası şartıyla sâbıkân Kocaeli Mutasarrıfı mîr-i mîrândan Kâsım Pâşâ'ya ve Livâ-i Aksaray Karesi Sancâğı'na ilhâken Akkirman Muhâfazası şartıyla Tâhir Pâşâ'ya ve şehir-i mezkûrun dokuzuncu günü Livâ-i İnebahtı sâbıkân Turhalı Mutasarrıfı Tepedelenlizâde Muhtâr Pâşâya lede'l-iktizâ Mora'ya asker isrâ eylemek şartıyla tevcîh ve ihsân ve her biri menşûr-u maâli-nüşûr-u şâhâne ile şâdân kalındı.

TEVCÎHÂT-I BA'Zİ ULEMÂ

Şehr-i merkûmun onikinci günü ikiyüzyirmiiki rebiülahiri guresinden zabt eylemek üzere Halebü'ş-Şehbâ kazâsı sâbıkân Filibe Kâdısı Musuli Mehmed Efendi'ye tevcîh ve ihsân ba'de selefi vefât eylemekle, yirmibir zilkâdesinin yirmiyedinci gününde tencîz ile takrîb-i zamân ve sene-i merkûme muharremi guresinden mutasarrıf olmak üzere havâs-ı refîa' kazâsıyla bâ î'tibâr Mûsile-i Süleymâniye Hazret-i Hâlid müderrisi olan Keşşâfzâde Hâfız Abdülkerîm Efendi behremend ve sene-i merkûme şehr-i rebiülahiri guresinden zabt eylemek üzere Galata Kazası'yla bâ hâmse-i Süleymâniye sâniye Aayâsofya-i Kebîr müderrisi Melik Mehmed Pâşâzâde

(s.174)

Abdulkadir Beyefendi'nin kadrî bülend oldu. Ve sâl-ı mezkûr rebiülahiri guresinden zabt etmek üzere Kudüs-ü Şerîf Kazâsı Mûsile-i Süleymâniye ile cedîde-i el-hâc Beşîr Ağâ müderrisi Es-seyîd Selîm Efendizâde Es-seyîd Mustafa nâfiz efendi'ye ve Edirne Kazâsı şa'bân guresinden zabt etmek üzere Âtîfzâde Mehmed Tâhir Efendi'ye ve Üsküdâr Kazâsı zilkade guresinden zabt etmek üzere hâmise-i Süleymâniye ile Nûr-u Osmânî müderrisi Mehmed Nimetullah Efendi'ye tevcîh ve berât-ı iltifât ile her birinin kaderi tenvîye olundu.

ME'MÛRÎYET ve AZÎMET-İ VAHÎD EFENDİ BERÂ-YI SEFÂRET-İ BÂ-FRANSA

Bir müddetten beri sefâretle Fransa'da ikâmete me'mûr Es-seyîd Abdurrahîm Muhibb Efendi'nin niyâzına müsaâde-i şâhâne şeref-sudûruna binâ min ba'd ol taraftan fenn-i râbıta-i ikâmet ve asitâne cânibine ıtlâk-ı inân yek-rân-ı müsâraat eylemeleri İrade-i Hazret-i Pâdişâh-ı Cihân olup mahal-i merkûmede becâyîş-i arâmiş olmak için Es-seyîd Vahîd Efendi şevâl-i şerîfin onikinci günü selefi misilli nîşâncılık pâyesiyle vâlâ-i şân ve çend rûz zarfında savb-ı me'mûriyetine inân-ı cünbân oldu. Lakin ber muktezâ-yı takdîr-i İzîd-gerd-kâr selef kemâkân-ı mahalinde pâyidâr ve halef ba'de müddet Asitâne-i Saâdet'e muâvvedetkâr oldu. Kaldı ki bâlâda her çend mûmâileyh Muhibb Efendi'nin Fransa sefîri nasb ve irsâli zebân-zede-i yerâa-i tahrîr olmuş ise de pek îcâz-ı vechle tastîr olunmakla işbu Fransalı husûsu muâsırîn ve ihlâfa lâzımü'l-îtinâ cây-ı ibret ve mevkî'-i basîret olup bi'l-cümle a'dâ-yı dînin husûsân ol gürûh-u bed-înin akvâl ve ef'âllerine kat'en î'timâd

olunmayıp ol kavm-i müstehakü'l-levmle hemân es-sûret-i be's-sûret muâmelesini düstûru'l-a'mâl eylemek vâcibe-i zemem-i vükelâ ve ricâl olduğuna mebnî tenbîyye ve te'kîd zımnından câ-be-câ licâm-sebük-ü seyr-ü semte hâme-i celbe itnâb ve tefsilde irhâ olunmak mühim ve ahiri add olunmuşdur. Hafî olmaya ki çi-gûne-gi-i sergüziştene mutazammun ba'de'l-avd takdîm eylediği takrîri inşallah-u teâla bu mecelleye tahrîri mevkûl uhde-i kilik pâkize-i ta'bîrdir. Kaldı ki

(s.175)

mûmaileyhin azîmeti sûret-i zâhirede vech-i mezkûra mebnî olup lakin muharrer fakîrin fehm ve istinbâtına göre hakikat-ı bâtiniyesi budur ki; çünkü Fransalı'nın Rusyalı ve İngiltereli aleyhine Devlet-i Alîyye ve Acem Devletleri'yle ittifâk akdi an-asl semîr-i zamîri olduğuna binâ bundan akdem Fransa tercümânlarından Jobber nâm şahsı Fransa İmparatoru nâme ve tahrîrât ile Acem Şâhı tarafına irsâl edip ol tarafa lede'l-vusûl şâhı ve vükelâsını mevâid-i dil-firîb ve firuzundan Acemi inandırarak musanna'-i ehâdîl ve ekâzib bast ve temhîl ile imparatoru tarafına imâle etmekle şâh tarafından Mîrzâ Rızâ nâm bir müteayyin-i hânî ruhsat-ı tâmmе ile Fransa'ya nasb-ı sefir ve Asitâne yoluyla ba's ve tesyîr olunmuş idi. Vech-i âtî üzere Rusyalı'nın Devlet-i Alîyye hudûduna sû-i kast edecekleri imâretleri zuhûru halâlinde Dersââdette Mukîm olan Fransa Elçisi Sebastiyân ittifâk-ı mezkûre maddesini derpîş edip işte Şâh-ı Acem tarafından müceddidan akd-i ittifâk ve muâhede için murahhas elçi ta'yîn olunmakla Devlet-i Alîyye tarafından dahî müceddidân murahhas ta'yîn olunup imparatorumuz Prusyalı ile vâkî' olan cenklerde zafer-yâb olmakla bundan sonra Rusyalı ile rû-nümûd olacak harb ve kıtâlde elbette Devlet-i Alîyye'yi mesâliheye idhâl-i berrle Devlet-i Alîyye'nin ber vech-i etemm-i emnîyeti husûsunu istihsâl edecektir ve ta'yîn olunan murahhas dahî serî'ân Prusya Kralı'nın mukri olan Berlin Şehri'ne varıp Acem Elçisi'yle ittifâk maddesine râbîta vermeye muhtâctır ve Eflâk ve Boğdan Memleketi Devlet-i Alîyye'nin hudûd-u kadîme ve emnîyet-i kâmile ile serbestîyeti husûle gelmedikçe Rusyalı ile mesâlihe etmeyeceğine sened verebilirim diye lâf ü güzâfına yâd-gârân-ı ser-kârân ferîfte ve teşvîkât-ı vahîyyesine şifte olup mûmaileyh Vahîd Efendi'yi dahî mûmâileyh Muhibb Efendi gibi mübtelâ-yı belâ-yı gurbet ve ol Müslümânı dahî keşti-i gurbet içere gavte-i havâr-ı bahr-i keder ve mihnet eylediler. Pes mûmâileyh dahî ketem-i madde-i me'mûriyetle ba'zı mertebe-i ta'lîmât-ı

istishâbla ol eyyâmda Bonapart'la Ülkâsında Varşova'ya memleketine doğru azm-ı şitâb eyledi. (lâhika) Muharrer fakîrdir ki; Fransalı'dan derde devâ temenâsı ale't-tahkîk zehr-i kâtilden istisfâ

(s.176)

olduğu bî-iştibâh iken kâr-agehân-ı devlet ol güm-râhân-ı bî-milletin telehhübe-i mecânîn ve etfâl-i mislinden olan dürûg ve mükirr ve ellerine meftûn ve ol fettânların mevâid-i urkûbiyesine mağyûn olurlar. Agreb-i garâibâtandır ki; kendilerine söyletmek zu'mlarınca gûyâ ki Fransızlı bî politikalarıyla firîfte edip Rusyalı üzerine havâle ve teslîyet eder. Heyhât heyhât evvelâ Fransalı'ya kendiler firîfte olmasalar cümle devlete karşı hedâyâ-yı azîme ile Fransa'ya kibârdan birini elçi irsâl edip ba'de ona mürâdif birini dahî irsâl ederler mi? İşte onları göndermek dahî politika erkânındandır diye cevâb verilir ise azam-ı düvel-i âlem olduğu rûşen ve dost ve düşman indinde müsellemler ve muanven olan Devlet-i Alîyye'nin şân ve nâmûsunu ihlâlden başka Fransız ki; zâtında düşman-ı dost-nümâdır. Ol elçileri a'dâlarına medâr-ı nümâyîş etmekle revâc-ı revnakı efzâyîş bulup bi'l-ahire ol revnakı Devlet-i Alîyye aleyhinde sarf eylemek hem-hâbe-i zamîr-i mekîdet-i semîri olduğu ehâd-ı reâyâyâ dahî gayr-i setîr olup ve bundan mâadâ ol elçilerin irsâli düşmanlar madde-i îz ve husûmetlerini teşdîd ve câme-i sû-i kâsd ve nîyetlerini tecdîd eylemeyi mûcib olduğu dahî mükirr-i vükelâ hazerâtının politikaları cümlesinden olmak gerektir. Onlara dimlika bihi yâdigârlar politika ta'bîri bir maslahat demektir. Bir fâide-i celbî için dokuz dâne zarurî tahammül eylemek politika mıdır ve kaldı ki Fransa Elçisi olacak Sebastiyân dedikleri zât Asitâne'de lücce-i cûş-a-cûş atâyâ ve idrâra gavta-hâr iken Devlet-i Alîyye Elçileri'ni süründürerek zilletten zillete ve meslûl gibi mihandan mihana dûçâr eylemesi dahî zâhirân yine vükelâ-i hazretlerinin politikalarındandır ve zikr olunan tasallut-u kazîyyesi eğer ki bir düşman-ı ahir düşman üzerine sûreten teslîyet olunup lakin âkıbetinde zarara dûçârîyet Devlet-i Alîyye tarafına âid ve râcî' olacağı dūr-endîşân nazarında akrib-i vakâiddir. Bu takdîrde ol iki düşman kendiler üzere tasallut eylemek gibi bir ma'nâ olduğu dakâyık-ı âşinâyâ rûşenâdır ve bi'l-cümle bizim Fransa tarafına politika icrâsı hakîki garezimiz olmayıp belki kâsd-ı samîmi Rusyalı'nın müdâfâa-i beliyyesi (ayn)(kâlû î'cenü'l-keles) ilâ ahire muâmelesi üzere

(s.177)

mürâcaat ederiz denir ise bir eyyâm-ı cihet ve hiddet-i iltiyâmla kâr-bend-i iltihâm olmuşken ol bed-ahd-i dürüst-peymânların Mısır Hâdisesini ihdâsları âyîne-i zânû-yu pâk nazarândır. Hele bu mahalde söz pek çoktur, lakin zamân ve mekânın tahammülü yoktur. Hemân her zamân niyâzımız budur ki hakk-ı sübhâne ve teâla hazretleri Devlet-i Alîyye'ye dest-gîr ve muayyen ve nasîr ola. Amîn

BAST-I MUKADDEME-İ LÂZIME-İ BER ZUHÛR-U NAKIZ-I AHD-İ RUSYA MUHARRERÛ'L-FAKÎR

Bâlâdan beri câ-be-câ münâsebetle nakş-ı beste-i zemîn sebt ve imlâ olduğu üzere meclâ-yı zuhûrda arz-ı dîdâr eden zıst-i çîhr-gân-ı nev-i eşir ve etvâr-ı encâm-kâr-ı Rusyalı ile ve müstetbiân İngiltereli ile fesh-i bâzâr ve darb-ı muâmele-i gîrûdâra serdâde olacağı erbâb-ı elbâb vicdânlarında şâibe-i şüpheden irâde olup bu cihetle zikr ve tahrîri sadedinde olduğumuz nakız-ı ahd ve peymân-ı berrle feth-i dervâze-i harb ve udvân esbâbını beyân ve tafsîl hemân bilâ-i tâil-i tatvîl kabilinden bulunup lakin fasl-ı mahsûs sûretinde terkîm elbette müstelzim-i kemâl-i tefhîm olduğundan başka sâîr dost olan devletlere neşr olunan beyân-nâme sûretlerine bu bende-i bî-tâb bir takrîble zafer-yâb olmakla beyân-ı maddede ona iktidâ olunarak vech-i atî üzere kayd ve imlâ olundu.

NAKZ-I AHD-İ RUSYA ve Î'LÂN-I HARB-İ DEVLET-İ ALÎYYE

Öteden beri beyne'd-düvel milel-i muhtelifenin yek-diğerinden emnîyeti ve terk-i cidâl ve kîtâl ile asâyîş ve istirâhatı miyânelerinde münakıd ve merbût-u uhûd ve şürûtun vikâyesine menût ve nakz-ı ahd fî-zâta meş'ûm bir emr-i ma'lûm ve meczûm olduğu cemî' milletler indinde ve mazbût olmakla ol güne pezîrâ-yı peyvend olan râbita-i zâbitanın infisâhına bâ's ve gadr ve hıyâneti mûris olanlar ihtilâl-i ahvâl-ı âleme sebep ve şûriş-efgen-i fitne-engîz olanlar dahî zâlim olmakla lâ-mahâle magbûz-u hazret-i rabb olup ol vechle bir devlet-i belâ mûcib-i nakız-ı ahdî îcâb eder bir hâlet ibrâz eylese bi'l-cümle hükûmdârân hakkâniyet-i ünvânın işbu âdâb-ı merî'yeye riâyet olunması husûsuna kemâl-i î'tinâ ve dikkatleri derkâr ve mağdûr tarafını istishâbla cânib-i gaddâre

(s.178)

havâle-i gaddâre serzeniş ve ihânet eylemek devletçe bir kâide-i merdîyye-i müstemirre iken Rusyalı kuvvet-i istidrâciye ile ser-nümâ-yı zuhûr olup birer takrîble etrâfindan nez' ve ihtilâs-ı arâzi ve saġûr ederek tevsî'-i memâlik edip husûsân düşman-ı cân-şikârları ve her-bâr-ı sâika ve irhâ-nümânsuz iktidâr-ı dâr ve diyârları olan tâife-i Tâtâr gâilesini dahî ber taraf ederek İklîm-i Kırırma mâlik olmakla devlet-i müstecide olduğundan matmûre-i dimâġları lebrîz-i çirk-âb-ı nahvet-i gurur olup dâimâ hem-civârları bulunan düvel hakkına tasallut ve tagallub sûretiyle ahd-şikenî ve tam' ve hadû' ile şûriş-figeni zemîmesini irtikâb ile nüsha-i zâbita-i mezkûre şîrâzesini gûsiste-i nâhun ihlâl ve ol kâide-i dîrîni âyîn-i bâtlı gibi ilgâ ve ibtâl eylediklerinden nâşî beyne'd-düvel kavlı ve beyânı süst ve kâr ve gerdârı nâ-dürüst-ü kezzâb ve mekkâr ve mürtekib ve muhtâl ve gaddâr olmak üzere elsinede mezkûre ve husûsân Devlet-i Alîyye-i İslâmiye hakkında hem-vâra sû-i kasd ve bed-kârlığı cihâniyâna ma'lûm ve meşhûr ve Devlet-i Alîyye'nin meslek-i vefâdârı ve hakânîyeti üzere her hâlde ibrâz eylediġi mürâât ve îtidâlin hakkına riâyet eyleyip ol güne muâmeleyi gördükçe (verir efrât-ı nehûd zâtına nâdân maġrûrun. Medârân mesleġi üzere ona çok iltiyâm etmek) şîvesince izhar-ı bedî ve redâetle mukâbele eder idi. Ve hâsıl olan hem-civârlığı evzâ'-ı mütegalib-âne icrâsına vesîle add edip ez-cümle binyüzseksansekiz senesinde ma'kûd olan ahid-nâme mûcibince Rusyalı'nın Kırım hakkına bir türlü istihkâk-ı hükûmeti yok iken ġûn-a-ġûn-u zemînleri ile Kırım'ın şurût-u serbestiyetine dâir tasannuât ve şû'bede ve neyyirinin ve fesâdâtı alenen ihtiyâr ve encâm-kâr-ı külliyetli asker sevkiyle öyle bir iklîm-i azîmin zamân-ı sulh ve karârda gasb ve istîlâsına baġtaten ibtidâr eyledi. Ve Gürcistan hakkına Devlet-i Alîyye'nin mâ-takadümden beri istihkâkı müsellem-i âfâk iken hezâr-ı fûsûn ve neyyîrenin ve desâîs-i reng-a-renginin â'mâl ederek ol tâîfeye hulûl ve müdâhele-i berrle bi'l-ahire ol memleket-i cesîmeyi dahî hâlî ane'd-diyâr olacak diyârlarına zamîme eyledi ve Memâlik-i İslâmiye'ye ta'yîn eylediġi konsolosları devlet me'mûrlarının

(s.179)

hâl ve şânına şâyân-ı me'nûs oldukları meslekî telvîse sa'y ile mahal-i ikâmetlerinde bulunan reâyâdan Kafî vâfir ehl-i zîmmeti agvâ ve tadrîl edip bahâne-i ticâretle emedd-i şedd eden sefînelerine irkâb ve kimini istishâbla bilâdlarına nakl ve

tercîl eylediklerinden mâadâ derûn-u memleket-i hâkânîde dahî pâtenite kâğıtları neşrî ve Bahr-i Sefîd adalarının sefînelerine bayrak î'tâsıyla külliyyetli sefâîn ve reâyâ istishâbı misilli kâr-ı nâ-hemvâra ibtidârlarından sonra mukaddemân Devlet-i Alîyye ile beyenlerinde ilâve-i mesâlihe olan ittifâkın in'ikâdında zikr olunan hareket-i bedden keff-i yed olunacağı me'mûl iken ol râbîta-i cedîde ve zâbîta-i sedîdeyi tamâm-ı ta'mîm-i fesâd ve teşvîş-i bilâd ve ibâda vesîle-i suhulet icâdiyla müttelikinin mülkî derûnunda bir gâile-i hâile peydâ ettirmek maksadına mebnî umûmen Sırp Reâyâsı'nı izlâl ve nukûd ve top ve tüfek vesâir mühimmât-ı cenk î'tâ ve îsâl-ı berrle imdâd ve medîha-i şûr-a-şûr bağı ve fesâdlarına hemân madde-i istibdâd oldu. Ve Tiflis cânibinde bulunan asker-i nahvet-eserîne yalnız bir def'a olarak zahîre imrâr ve irsâlini istîzân eylemekle ruhsat-ı meş'ar iktizâ eden Fermân-ı Âlî sudûr edip nâ-gâh-ı fâş-ı cânibine asker ve levâzımât-ı vefire ihrâç ve Anfra kal'asını cebren havza-i zabt ve temellüklerine idrâc edip, Kemhâl kal'asında istihkâmât ihdâsıyla Memâlik-i Mahrûsa'ya itâle-i ikdâm-ı tecâvüzîye mübâderet eylemekle Dersâadet'te mukîm düvel elçilerine gayr-ı vâhid takrîr î'tâsıyla sûret-i dost-ânede vukû' bulan hareket-i düşmân-ânenin indifâ'ı be-hakkın iddiâ olundukça birer güne cevâp ederek ile'l-an aslâ tarzîye-i lâyikayı icrâ eylemeyip ve husûsân ittifâktan garaz-ı aslî olan sûver-i merîyeye münâfî gün-a-gün-u harekât ile sened-i ittifâkı nakz ve ilgâ sûretlerine de ictirâ eder idi. Ve Devlet-i Alîyye'ye tâbî' olan cezâyir-i seb'a müctemi'e-i cumhûru hakkına zamân ve kefâletten mâadâ hasbû'ş-şurûtu'l-mazbût bir türlü mükâlemeye istihkâkı yok iken ve cumhûr-u mezbûr içere lede'l-hâce vaz'-ı asker olunmak iktizâ eder ise tarafeynden bi'l-iştirâk asker ta'yîn ve cumhûrun nizâm-ı dâhilîsi tarafeynden kabûl olunduktan sonra icrâ ettirilmek metn-i şurûtta

(s.180)

tebyîn olunmuşken cezâyîr-i merkûmeyi mülk-ü mahsûsu gibi âverde-i dest-i tahakküm ve isti'mâl ve derûnlarına dil-hâhı kadar asker idhâl ve Petersburg'da tertîb ve tahrîr olunmuş kavânîn ve nizâmâtla ayîn-i derinlerini iptâl eylediklerinden bâlâda pâ-zede-i heyl-i setûr ve beyân ve ifâde olduğu üzere Dobra-i Venedik ülkâsına gâile-i â'mâl eylediğinden kat'-ı nazar-ı memâlik-i mezbûreyi kurb ve civârda kâin Rûmeli Kazâları vesâir ba'zı adalar ahâlisini pinhân ve aşikâra celb ve izlâllerine merkez-i idâre ittihâzıyla erbâb-ı şekâvet olanları dahî istishâbla ol-havâlîde bulunup

ta'tîl-i fesâdâta sa'y eden me'mûrînin ve be-tahsîs Yanya Vâlîsi Tepedelenli Alî Pâşâ'nın aleyhine gûn-a-gûn-u nifâk ve şikâk-amîz ve esnâd-ı müftereyât-ı dürûğ'-engîz ettiklerinden fazla bir müddetten beri Kişver-i Avrupa'da zuhûr eden muhârebât ve kavgada Devlet-i Alîyye'nin mültezîmî olup düvel-i muhârebeyn hakkında kemâl-i taharrî ve dikkat ve ihtiyât ile mürâât eylediği bî-terafîlik usûlünü ihlâl eylemek kasdıyla mukaddemân yalnız cezâyir-i seb'a-i müctemî hakkında masrûf olmak üzere Bahr-i Siyah'tan mürûrlarına ruhsat verilen beylik sefinelerini bî-terafîlik kâidelerine adem-i riâyet-i berrle lâ-yenkati' imrâr ve Arnavudluk vesâir mahallerden hafîye irsâl eylediği meb'ûsları ma'rifetiyle bi'l- itmâ' tahrîrât ettirdiği neferâtı sefâin-i mekûme ile götürdüğü askere mezc-i ve ilhâk ederek Devlet-i Alîyye'nin haberi yok iken İtalya ve Kataru ve semtlerine ta'yîn ve tesyâr ve fi'l-asl Saltanat-ı Senîyye'nin reâyâsından olan Karadağlı'yı pey-a-pey ruhbânlar ve meb'ûslar ta'yîni ile dâîre-i itâatten ihrâç misilli dâ'î-i nizâ' ve'l-câc olacak etvâr-ı düşman-âne izhâr ve mârâ'z-zikr tahrîr-i neferât maddesini muahhiran nefsi-i Dârü's-Saltanat'da dahî icrâ etmek mertebelerde âdâb-ı mu'tebere-i düveli alenen fesh-i vâit muhkese-i ahd ve peymânî nesh edip ve Eflâk ve Boğdân memleketlerinde patente î'tâ ve gûn-â-gûn-u î'zâr-ı vâhiyye îrâdıyla istishâb-ı reâyâ eyledikten mâadâ Kırım ve Gürcistan'dan sonra matmah nazarı olan memleketeyn-i merkûmeteyni kendi mülkî add ve î'tibâr ederek konsolosları idâre-i memlekete müdâhele edip yedi sene güzerân etmeksizin voyvodalar tebdîl olunmayıp ve hasbu'l-iktizâ tebdîlleri irâde olundukça mukaddemce Rusyalı'ya mûcib-i tebdîli

(s.181)

beyân olunarak ihbâr olunmaya rabt ve takyîd ve Devlet-i Alîyye'nin nasb ettiği voyvodalardan rızâ ve dil-hâhına tabîyyet eylemeyenlerin dâimâ aleyhine şikâyet ve ittihâm ve kendilerine meyl ve rûkûn edenlerin âşikârece iltizâm eylemekden nâşî memleketeyn-i mezbûrîyetinde taraf-ı Devlet-i Alîyye'den voyvoda takrîri ve temkîni derece-i imtinâa-i resîd edip husûsân vükelâ-yı devletin zarûret-i zâhire muktezâsınca Fransalı'ya heylân ve iktirâb ve ekl-i cîfe-i mesânesinde olan dostluklarını irtikâb sûretini ve cümleden ezyed-i Devlet-i Alîyye'nin ta'lîm-i asker maddesine himmet ve muvâzabetini agrağz-ı fâsidellerine münâfi olmak mülâhazasıyla istirkâb ve iştigâl ederek müttetik olduğu İngiltereli'yi dahî imâle ve hem-hâl eylemekle icrâ-yı envâ'-ı kayd ve gezend edip kulûb-u evlîyâ-yu umûru

ateş-i renc ve kedere sipend eder idi. Ve'l-hâsıl mugayyer-i uhûd ve şurût olarak devlet-i mesfûrenin mütesaddî olduğu mevâdd-ı mestûrenin her biri(ayn)(în ne rûyyest ki der perde-i bîmând-ı pinhân) ayânıyla bi'l-istiklâl sebhe-i ahd ve imâni nakz ve ibtâl sûreti olarak vücûb-u hükm-ü sefer lâzım ve mukarrer olmuşken asker-i muallemin mertebe-i musammemeye iblâğıyla itmâm-ı kâr ve mehâm-ı seferîyenin ber vech-i sezâ-vâr müretteb ve sâz-kâr olmasına taalluk ve intizâr ile nâçâr-ı tecrî'-i zehr-âbe-i tahammül ve ıstıbâr olunup her maddenin dost-âne müzâkere ile vetîre-i cedîdesi üzere bu âna kadar tanzîmine sâ'yı ve sebât-ı ahd ve peymân zâbitasına mürâî' olur iken bundan akdemce Devlet-i Alîyye vücûb-u maslahat-ı mülkiye muktezâsından olarak Eflâk ve Boğdan Voyvodalarını azl ve tebdîl eyledikte yalnız adem-i ihbâr vesîlesiyle Rusyalı av'ave-zen-i iddiâ-yı cân-güzây olup ma' hazâ Eflakda voyvoda bulunan Konstantin İpsilandi vücûh-u adîde ile müttefikü's-sübût olan hıyâneti sebebiyle ve husûsân bi-nefsihi tahrîr-i icnâd ve tertîb-i adda ve inâda ikdâm ve mübâdereti hasebiyle bir sâat te'hîri muzırr ve kendisine ihbâr olunması semîr-i zamîri olan fesâd ve fitneye sûret vereceği emr-i zâhir olmakla bî-tevakkuf voyvodalıktan azl ve tebdîline karar verilmiş ve keyfiyet Rusyalı'ya dost-âne ifâdeye ta'cîl olunmuş idi. Bir müddet-i kalîle güzârında Rusyalı Elçisi sâlefü'z-zikr voyvodaların

(s.182)

ibkâlarını Devlet-i Alîyye tarafından iddiâ ve bu bâbda ta'dîl ve tesvîye olunmayarak aynen icrâ olunmaz ise Asitâne'den leff-sâz ve seleb-i sefâretle avdete me'mûr idiğini zikr ve tahrîri bâ's-ı tekdîr-i zamîr olacak vaz' ve edâ ile kat'î inhâ eyledikten sonra Asitâne-i Saâdet'ten rahat için ikâmet olacağını Beyoğlu'nda dellâllar tedâsıyla tüccâr vesâîreye dahî î'lân ve inbâ eylediği esnâda Rusya Devleti'nin Devlet-i Alîyye'ye sefer-i merâmı olarak bu husûsu vesîle-i ittihâz eyledi. Zann olunmasın madde-i mezkûreden gayrî mevâdd-ı menvî yoktur. Voyvodaların ibkâları husûsuna ber vefk-i dil-hâh İrâde-i Hazret-i Şahîn-şâh sudûrunda beyne'd-devleteyn bir vechle serdî-i mâbeyn kalmayıp bu maddenin tard ve aksî sûretlerini hudûdlara beyânına me'mûr olduğunu dahî resmen ifâde eylemekle mücerred bu maddeyi Rusyalı an-asl vesîle-i î'lân-ı sefer ittihâz edeceği Vükelâ-yı Devlet-i Alîyye derk ve tafattun ve bu makûle emr-i cüz'îyenin î'zâmıyla min gayr-i hak iddiây-ı nâ-becâyâ demsâz-ı nâsâz olmaktan merâmı hem-habe-i

hâtır-ı nâ-fercâmı olan su-i kasdı icrâda sebep-i taarruzu Devlet-i Alîyye üzere tahmîl ve ilkâ eylemekten ibâret olduğunu i'zân ve teyakkun eylemekten nâşî Rusyalı'nın Avrupa Devletleri indinde zerre kadar î'tidârına mahal kalmamak zımında lâ-havle gûyân-ı sûzeş-i dil ve cân ile dergâh-ı rabb-i müsteândan meded-cûyân olarak ibkâ maddesine maa'l-kerâhe rızâ-dâde ve ta'yîn olunan voyvoda-i cedîdeler ale'l-fevr Evâmir-i Alîyye irsâliyle isti'âde olunmanın bu takrîb ile devlet-i mesfûre hiç olmaz ise düvel-i sâîreden şerm ve hicâbla cânib-i Devlet-i Alîyye'ye sefer değil gec-i nazar eylemek şîvesinden ictinâb edeceği melhûz iken madde-i merkûmeden iki buçuk mâh mürûrunda miyânede şîrâze-i selem ve mesâfât bir karâr ve kusûr-u bî-kûsur-u ittifâk ve muvâlât-ı üstüvâr olduğu hengâmda Rusya Askeri nâgihân-ı mânend-i reme-i girân-ı Süğûr-u İslâmiye'ye pâ-nihâde-i taaddî ve ol havâlîde kâîn Memâlik-i Hâkâniye sükkâmı ve Bender ve Hotîn Kal'aları'nın muhâfız ve diz-dârânı uhûd ve şurûta î'timâdü'l-kayd ve me'mûn-u tatarruk-u keder ve kayd iken asâkir-i mesfûre ser-gerdeleri bahr-i havâbîde gibi bu güne emin ve arâmîdelik hâletini tamâmca sarâhat-ı husûmet icrâsına fırsat ittihâzıyla gûn-a-gûn-u mekerr ve ihtiyâl ve dürûg ve iğtiyâl-ı a'mâliyle ol kal'aların zabt

(s.183)

ve istilâsına tasaddî eyledikleri kari'a-i haber zehre-i terâkii Hotin Muhâfızı Kara Mehmed Pâşâ tarafından bi't-tahrîr perde-i sâmi'a-i evlîyâ-yı umûru çâk çâk eyledikte keyfîyet-i merkûme elçi-i mersûmdan sûâl olundukça kendisi ibkâ maddesini hîn-i icrâda devleti tarafına iş'âr eyledikten başka muktezâ-yı me'mûrîyeti üzere Torla cânibine dahî tahrîr ve ihbâr etmiş olduğundan Rusya Asâkiri'nin mürûru evvelki me'mûrîyetinden nâşî olduğu meczûmi olduğunu ve cüz'î ve küllî sebep-i münâzaa olmayıp devleti tarafından dahî kendine bu husûsa dâîr bir türlü haber verilmediğini tekrâr-be-tekrâr ifâdede ısrâr eyledi ve peyâm-ı mezkûr gûş-zed-i vükelâ-yı umûr oldukta elçileri Dersââdetten recîm-i merdûd gibi marûd olunmak lâzımeden iken ibtidâ-yı emirde mersûmdan istiknâh olunup bir vechle agâh olduğunu beyân ve sûret-i tahayyür ve istiğrâbda tela'süm ve ızdırâb ederek izhâr-ı hadşe ve halecân eyledi. Bu aralık ba'zı akâvîl-i müvahhişe ve havâdis-i müdhîşe zuhûruyla kulûb-u nâs bir hem-zede-i ızdırâb ve vükelâ-yı devlet perîc ve tâb olup ona muâkıb Ruscuk Â'yânı olup garîbân Kapıcıbaşılık ihsânıyla ser-firâz olan Alemdâr Mustafa Ağâ tarafından dahî tahrîrât vârid olarak derûnunda Rusya askeri

ser-kerdesi olan Mikelson nâm cezâl Rûmeli Kazâları'nın kuzât ve zâbitânına hitâben bizim bu tarafa vürûdumuz mahzâ Devlet-i Alîyye'ye gerden-pîc-i temerrüd ve tuğyân olanları kahr ve tenkîl husûsuna mebnî olup Devlet-i Alîyye ile yek-cihet-i vifâk ve yek-lehet-i ittihâd ve ittifâk olduğumuz hasebiyle beyne'd-devleteyn kat'en şâibe-i teklîf olmayıp yek-diğerin mülk ve reâyâsı beyninde aslâ firak ve tebâyün olmamak râbitasınca şevketli Pâdişâh-ı İslâm efendimizin emr ve iltimâsına mebnî imparatorumuz bizleri tay'in eyledi. Herkes vesvese ve telâş ve bu hareketimizden ma'nâ-yı âhir tîrâş eylemeyesiniz mefhûmunda mekârih ve mefâsid-i gûn-â-gûnu hâvî beyân-nâme neşr ve irsâl eylemiştir. Zu'm-u bâtılınca Bonapart'ın Mısır Vâkı'ası mukaddimesinde tehî-i mağzân-ı arbâni bu makûle-i dârevî hûş-ber ile berzde-i sâ mân-ı şuûr ve iz'ân eylediği gibi bu dahî Ehl-i İslâm'ı husûsân Rûmeli Â'yânları'nı ve Bektâşiye

(s.184)

sersemelerini iğfâl ve Devlet-i Alîyye ile beynlerine tuhm-u fitne ve şikâk-ı ilkâ ve heyl-i iltiyâmlarını ilgâ-i berrle şûrîde-i hâl eylemek kasd-ı fâsîdine mebnî olduğu bî kîl ü kâldır. Bu cihetle bir devletin irtikâb eylediği fadîhe-i kezb ve tasannuâta ibtidâr ve bir taraftan dahî kadem be kadem asker-i şeâmet Memâlik-i Mahrûsa'ya tahtı ve tecâvüz ile neşr-i şîrâre-i şerr ve hasâr eyledikleri münderic olmakla keyfîyet-i hâl arz-ı Huzûr-u Pâdişâh Muhallidü'l-İkbâl kalındıkta bâ emr-i şehînşâhı yevm-i merkûmda hâne-i fetvâ-penâhî umûm â'yân-ı Devlet-i Ebedî'l-Erkânın meşveret-gâhı oldu.

BEYÂN-I KEYFÎYET-İ İSTİLÂ-YI DÜŞMAN-I HODBÎN BER KAL'A-İ HOTÎN

Mersûm kalem-i bedî't-ta'bir olduğu üzere Hotin Muhâfızı vezîr Kara Mehmed Pâşâ'nın hülâsa-i tahrîr ve vâka'-i merkûmede mevcûd Hotîn Sükkâmı'ndan bir merddir. İtmendirek Mevrec fakîre alî mâhüve'l-vâkî' nakl ve takrîri üzere ramazân-ı şerîfin üçüncü günü nâgâh-ı verâ-yı Nehr-i Torla'da kâin serhad-ı Rusya olan İzvanca nâm mahale katî vâfir asâkir-i vârid ve pey-der-pey mütevâfir ve mütezâid olduğu vezîr-i müşârileyhin gûş-zedî oldukça der-hâl tercümânı ihzâr-ı berrle asâkir-i mersûmenin bu resme bağıtaten serhadd-i merkûmu mevâtî-i kudûm ettiklerinin sebebini sûâl eyledikte tercümân-ı sâmiri saffet kat'en renk-nümâ-yı mübâlât olmayarak bu keyfîyet mücib-i endişe ve haset olacak bir hâlet değildir.

Bundan mukaddemce Eflâk ve Boğdân Voyvodaları'nın tebdîlleri maddesinden nâşî bâd-ı nâ-geh-hayr-ı birüdetle miyânede fi'l-cümle severân eden serdî-i nikâr ve küdûretin eseri olup el-hâletü-hazihi ibkâ olundukları hasebiyle kemâ-fi's-sâbık mürâyâ-yı havâtır cânibinden jeng-i tagayyür ve iğbirâr ber taraf olmakla an karîb asâkir-i mersûmenin avd ve iyâbları ve vâreste-i kelefe-i irtiyâbdır lakin bundan başka bu halâlde Fransalı Nemçe Askeri'ni şikest ve livâ-yı isti'lâlarını pest eylemekle beri taraflara da itâle-i pâ-yı taaddîye tasaddî eylemeleri ağleb-i maznûn ve akreb-i mâ-yekûn olmaktan nâşî ba'zı semt-i münâsib olan serhadlerde mikdâr-ı kâfi asker mevcûd bulundurulmak ve tahaffuzu tedâfi' bâbında sarf yârâ-yı makdûr ve mechûd olunmak levâzım-ı zarûfiye-i mülkîyeden olduğuna binâ' Nemçe hudûduna ta'yîn-i leşker iktizâ eder ise bu havâlîden anapolitan

(s.185)

cânibine doğru gûzar eylemeleri müsemim ve mukarrerdir. Yoksa Memâlik-i Mahrûsa'ya hâşâ zerre kadar sû-i nazar-ı berrle îsâl gubâr-ı keder eylemek kat'en hâtır-güzâr ve devleteyn beyninde ebedî'l-istimrâr ve sermedî'l-istikrâr olan selem-i vedâd ve husûsân yek-cihet ve ittihâd muktezâsınca ser-mevâz her sû-i vaz'-ı nâ-hem-vâr ve şîve-i renc ve azâr havâlî-gerd-i zamir-i safvet-şîâr olmamakla beyhûde vesvese ve ızdırâb sâha-i derûna rehâ-yâb olmak münâff-i savb-ı sevâbtır diye cevâb eyledi. İki gün mürûrundan sonra Nehr-İ Torla'nın beri yakasında vâkî' Ağâköyü nâm karye ile öte yakasında kâîn Herkûb nâm karye beyninde cîsr inşâsına ibtidâr eylediklerini Putbaşı nâm mahalde mütemekkin gümrükcü görüp gelip muhâfız-ı müşârileyhe ihbâr eylemekle ale'l-fevr telâş-ı bi-şümâr ile tercümân-ı mesfûru yine ihzâr ve kâdı ve müftü vesâîr bi'l-cümle vücûh ve zâbitân mahzarlarından elbette Rusyalı'nın bu güne hareket-i nâ-sâzları işve-i müşâ'bid-âne-i desîse-perdâzdır. Evvelâ Rusya Askeri'nin serhade vürûdu Devlet-i Alîyye-i Dâîmi'l-Î'zâz tarafından murahhas ve mecâz olsa lâ-cürm tarafımıza tahrîr ve iş'âr olunmak elzem olup sâniyen Fransalı bu hengâmda Leh Ülkâsı'nın taraf-ı şimâlisine doğru kasd ve î'tizâm üzere oldukları mütevâtır olmakla bu taraflardan dâîye-i muhâfaza ve azîmete ibtidâr olunmak ba'de'l-maşrıkeyn dûr-a-dûr-u mâbeyn olduğu bedîdârdır.(ayn) (be-beyn tefâvetre ez gecâset-i tâbecân) Bu takdîrce mersûmların bu güne hey'et-i tecemmû' ve ihtîşâdları elbette mutazammun mükîr ve fesâd ve öteden beri muktezâ-yı nihâd ve mübteğâ-yı ilf ve İ'tiyâdları üzere zîr-gâh-ı

ihtiyâlden bir fitne ve mükirr ve âl ihdâsına berzde-i dâmân sa'y ve ictihâd oldukları bî-merâ-i hasbü't-tecrübe bedîhî ve iclâdır zemîninde ibrâmla hakikat-i hâlî isti'lâl ve istiksâ eyledikte tercümân-ı recîm-girdâr takrîr-i evvelini tekrâr eyledikten sonra bu halâlde taraf-ı kralîden kâğıd zuhûr edip Hotîn ile Yaş miyânında Anapolitan cânibine kâdeme-i cünbân azm ve mürûr olmak bâbında me'mûr olmalarıyla cisr binâsı ona mebnî olmanın behme-i hâl-i semt-i mezkûreden güzâriş ve irtihâlleri deruhde-i imtisâlleri olup bundan gayri ihtimâl-i meşmûl ilm-i sadâkat-i iştîmâlim değildir diye hatem-i makâl eyledi ve ol hengâm-ı şûriş-encâmında Eflâka vârid olan voyvoda-i cedîd Üskürlet tarafına bu hâdiseyi

(s.186)

bast ve î'lâmla sizin Devlet-i Alîyye-i Ebedi'd-Devâm tarafından müfârekâtınız karîbü'l-ahd olmakla âyâ-i Rusya Askeri'nin serhadâta vârid olacaklarına dâir kîse-i hâtırınızda nakdîne-i ilm ve haber var mıdır mefhûmunda isti'lâmı mutazammun vezîr-i müşârileyhe kâime-i tahrîr ve bir yedd-i sabâ-mesîr ile itâre ve tesyîr eyledikte voyvoda-i mûmâileyh an-asl Devlet-i Alîyye'ye bende-i sadâkat kîş ve fî- zâta kâr-agâh ve dûrendiş olmakla hâdis-e-i mezkûreden girif-târ-ı hadşe ve teşvîş olup kat'en keyfiyet-i mezkûreye müteallık zehr-âbe-i hayr ve şerden peymâne-i sâmi'a ve hâfızası tehî ve ol mahâzîl-i bed-tîynetlerin bu resme hareket ve pür mefsedetleri lâ-muhâle dağal-bâzı-ı rûbehî olduğunu îmâ-i berrle kâide-i hazm ve teyakkuz ve zâbita-i tebassur ve tehaffuza kemâl-i î'tinâ ile bu bâbda tesâmüh ve tegâfûl ve serd eyledikleri makâlât-ı mükirr âyâta iltifât ve temâyülden ittikâ eyleyenleri tasrîh ve inhâ edip karîne-i hâl-bender karşısında dahî Prusyalı'nın tahaşşüd ve ictimâ'ı vezîr-i müşârileyhin bi'l-istimâ' asıl habere vukûf ve ittlâ'ı olmakla matmûre-i derûn ve haşmet-karûnî haşerât-ı müzîyât-ı mükirr ve âl ile mâl-a-mâl oldu. Mahâzîl-i müfsîdînin sû-i kasd ve nîyetleri delâil-i adîde ile müteayyin ve elbette bu kazîye-i nâ-merdîye muntac şer ve belîyye olacağı alâim sedîde ile müteayyin olup ez-cümle Hotîn Mâl-dârları'ndan bir kimsenin reâyâ zümresinden bir şahs üzere sâbika-i yedd-i minnet ve ihsânı olmakla nihânî-i tahlîf-i rabbânî ile temhîd ve tevsîk ederek hemân mevkûf-u çend rûz olan paskalya gününe kadar bu havâlîden leff-i besât-ı ikâmet ve semt-i fûshat-ı ibâd emin ve selâmete ref'-i râhle-i sür'at eylemeye sa'y ve gayret eyleseniz cenâbınızın zîr-i hukûk ve imtinânınızda olduğum tarafınıza işbu serserbesteyi iş'âra benî nâçâr eyledi diye cemîle-i

sâbıkâsına mukâbele ve hak-güzârlıkla muâmele eylemekle merkûm dahî bu râz-ı dehşet-endâzı kulûb-u vezîr-i müşârileyhe hafîyyeten ibrâz eyledi ve'l-hâsıl Rusya Askeri mahal-i mezkûrede rûz-be-rûz efvân ve kadem-be-kadem hitta-i hatîr-i hâkâniyeye hutve-rîz-i mükîrr ve fûsûn olup elbette bu vaz'-ı nâ-fercâm serdâde-i vehâmet-encâm olacağı gerçi muhâfız-ı müşârileyh ve bi'l-cümle ahâli indinde ma'lûm ve meczûm olup lakin her çend Fransalı'yı tasdik ve taraflarına temâyül-ü hâdisesinden beri miyânelerinde

(s.187)

gerd-i küdüret-i sâîr ve ba'de Eflâk ve Boğdan Voyvodaları'nın tebeddülü husûsu kîne-i evvelî tehyîc ve ibâneye ser-rişte-i bahâne olmak emr-i zâhir iken Vükelâ-yı Devlet-i Ebedü'l-İhtîşâm olacak mes-i hodgâmlar berâ-yı ihtiyât-ı serhadâta takvîyyet ve istihkâm ve esbâb-ı muhâfaza ve alât-ı müdâfa'a tehiye ve tanzîmi semtine imâle-i endîşesinden zâhil ve lâübâli olmaları ser-dahh-i hadîd ve hasîn olan Hotîn gibi ma'kıl güzîn-i asâkir ve zahâîr-i makûlesi mühimmât ve mürettebâtan kulûb-u fârigaları gibi hâlî olup muhâfız bulunan Kara Mehmed Pâşâ'nın ise kurre-i cümle dâîresi Sefer-i Kırım gibi mühmel ve bâ's-ı rû-sefîdi olacak sevâdd-ı hadem ve haşemi hazîne-i dinâr ve diremi gibi mertebe-i add ve şümârdan akl ve ağâller dahî hemân o çerb-i şerr hıdmedkâr ile kûşe-güzînn-i emin ve ferâğ ve bidârî-i havâdis endîşesinden hâbîde-i dimâğ olarak bi'l-cümle asûde ve muğfil oldukları beri yakada olan amme-i etvâr ve ahvâlî dem-be-dem tecessüs ve istiksâdan hâlî olmayan düşman-ı pür-kîn ve adüvvü dîrîn tarafına dest-i cünbânî-i da'vet ve ol küllâb-ı kûçe-tâba tu'me-nümâ-yî-ı şerre ve şehvet olup (nevmü'l-hâris îdi'l-lüsûs) husûsu üzere Taraf-ı İslâmîyân'da bir güne ale'l-umûm kesâfet-endâz olan gaflet ve tehâvün ve keselân fırsat-cûyân olan düşmân-ı rûbeh-menşe' ma'lûmları olduğundan nâşî manend-i belâ-yı siyâh bağıteten otuzbinden ziyâde haşerât-ı şer-âyât-ı â'dâya ser-hadd-i mezbûr haşr-gâh oldu. Vech-i mesrûd üzere tedârikât-ı kuvvîye ve mühimmât-ı vâfiye ile otuzbinden ziyâde leşker-i ateşin nihâde-i nihâyetü'l-emr üçbin nefere iblâğı sencîde-i mîzân çeşm-i tahmîn olan ahâlî-i Hotîn pâ-bercâ-yı mukâbele olmak hasbü'l-âde nâ-kâbil ve endîşe-i mukâvemetleri bilâ-taîl zu'muna mâîl ve icrâ-yı gayret-i dînîye ve ibkâ-yı hakk-ı cemîyyet-i İslâmîye niyet-i sâdikasıyla cihâd edenler hakkında (küm min feten kaliletü'l-galbet) alâyeten serîfesinin teclîsinden gâfil olmalarıyla cümlesi perîşân-ı dil ve hılâb-ı

hayret ızdırâbında pâdergil oldular. Vakta ki-i mâh-ı mekûmenin üçüncü çarşanbası günü ki mâ sıkd (erbâan la tedevvür) mâye-i meftûr idi. Ale's-seher kâfe-i asâkir fitne-i nâima gibi yerlerinden hareket ve inşâ eyledikleri cisreden beri yakaya seyl-i belâ-i saffet

(s.188)

ubûra müsâraat edip ba'de'l-mürûr su-be-sû ta'bîyye ve tesvîye-i tâbûr ve ref'-i elvîye-i şer ve şûr edip trompetlerini çalarak ve Bahr-i Siyâh gibi çalkanarak doğru gelip İzvânca Kapısı pîş-gâhını mahatt-ı rihâl-i sıklet ve ol arâzî-i beyzâyı gabrâ' sevâdd-ı kesâfet eylediler. Ahâli-i şehir bu hâdise-i kâsîmetü'z-zuhrdan serâsime ve mez'ûr ve dîvâne gibi bî-gâne-i hiss ve şuûr olup muhâfız pâşâ der-sâat-ı vücûh-u beldeyi da'vet ve dervâzeleri sedd ü bend etmeye mübâşeret ve ba'zı kulel ve ber vech-i tertîb adde ve atâd ile eğer ki hareket-i mezbûhâneye mübâderet eyledi lakin heyhât (tevâz-ı gecâshen ser memleket-i gecâ) taşrada ise Rusya Askeri bir taraftan koru altı dedikleri mahalde vâkî' merhûm Sultân Osmân metreslerinden birinden metres olmaya ibtidâr edip içeride ise umûm-u nâs mübtelâ-yı teb-zede-i ru'b ve hirâs ve muhâfız pâşâ vesâir vücûh ve rüesâ-i gavta-hôr bahr-i hayret ve dest-i pâ-zen lücce-i fikir ve dehşet olup yine tecümân-ı mesfûru ihzâr ve Rusyalı'nın bu resme etvâr ve menfûr-u cemî'-i millet ve âyîn olan bu misilli girdâr ve hıyânet-medârlarının hakîkatten istifsâr eyledikte merkûm imparatorun emri üzere bu gün kal'ayı teslîm ederseniz bi'l-cümle mâl ve cânınız hâiz-i destmâye-i emn ve selâmet vâlâ-i rüesâ-i mecmû'nuz pây-mâl-ı huyûl-u kahr ve hasâret olmanız emr-i mukarrerdir zemîninde zehr-âbe-feşân-ı tahakküm ve tehdîd oldukta müşârileyh vesâir huzzâr ol nâ-bekârın bu güne sademe-i keftârından dîvâne gibi efsürde ve dil-figâr olup ona mukârun cezzâl cânibinden dahî bir me'mûr zuhûr ve kavl-i tercümânı tekrâr ve te'yîd-i berrle teslîm-i kal'a bâbında tehâşî-i te'hîr ve fütûr eylemelerini teblîğ ve tahvîf ve teşdîd emrinde ifrât-ı mübâlağayı bî-dirîğ edip ve bir gündün ziyâde imhâl-i mümtenî'ü'l-ihimâl olduğu haberini dahî îsâl eyledikte pâşâyı müşârileyh kâdı ve müftü vesâir vücûh ve zâbitân-ı hâzırândan istintâk-ı re'y ve tedbîr ve mahazâ def'-i töhmet kasdına mebnî tahtü'l-lafz-ı bî-ma'na olarak hasbü'l-vüs' emr-i müdafaaya kıyâm ve muhâfaza-i kal'a bâbında ifrâğ-ı havsala-i kûşîş ve ihtimâm eylemek sûretini vaz'-ı mühmel-i tecellüd-âne ile arz ve abâne ederek

istikşâf-ı serîre-i zamîr eyledikte cümlesi hem-zebân-ı vifâk ve yek-lisân-ı ittifâk olarak

(s.189)

(ayn)(tabl bir küştenbezen mâ merd meydân-ı tîstîm) mefhûmunu gûyâ ve teslîm-i kal'adan gayri çâreleri olmadığına imzâ-zen-i tevâfuk-ârâ olmaları ile miyânede ba'zı mertebe-i şürût ve uhûd in'ikâdıyla ferdâsı yevm-i hamîs ol şehr-i nefîs mazbût iyâdî-i fitne-kâr ve mükîrr-i düşman tebeh-kâr oldu. (lâ-havle velâ kuvvete illâ billâh) vezîr müşârileyh vesâîr ahâlî umûmen varoşa nakl edip üçü beşi birer hânede meks ve îvâ ve taraf-ı me'mna-i i'tizâmları hengâmda bir hilâl kalmayarak kâfe-i eşyâ ve emvâllerini istishâb-ı ahid-nâme-i mukarrer üzere masûn-u şâibe-i irtiyâb iken ba'zı yahûd vesâîr reâyâ-yı bed-uhûdun delâlet ve tama' ve irtikâblarıyla dest-zede-i garet ve intihâb oldu..Hâdise-i mezkûre serdî-i eyyâm-ı erbain içere ser-zede-i vukû' olup be-hikmet-i bârf evvel sene-i bârfe olan bir fekk-i vefreti ve bürdek-i şiddeti mesbûk olduğu nâ-mesmû' olup birûdet-i hevâdan ol havâli-i ahvâli (kıt'a) (kemân biri ki gûhhân billûrîn est)be-şekl-i mevc çubîni feserdadır deyrâ.henüz nâmede bîrûnuz çeşm-i katre-i aşk.zebâdest-i hemmi şedd-i çû lü'lü' lala) makâlinın yek-mâlî olmuş idi. Binâberîn cezzâl-i merkûm sûret-i zâhirede aceze-i sıbyân ve nisvân-ı İslâmîyânı sıyânet kasdıyla taraf-ı selâmete azîmetlerini doksan güne kadar imhâl ve müddet-i merkûme halâlinde dil-hâhları olan selâmet-gâha îsâl eylemek mefhûmunda vezîr-i müşârileyh cezzâl irsâl eyledikte vücûh-u ahâlî ile akd-i meşveret ve a'mâl-i fikr ve revîyyet eyleyip bi'l-ahire min ba'd bir gün arâm ve karâr eylememek re'yine muvaffak olmalarıyla bu haberi cezzâl tarafına ihbâr ve hemân araba vesâîr mühimmât-ı muktezîyelerini tanzîm ve tetmîm eylesini iş'âr ettiler. Mesfûr dahî iktizâ eden levâzımlarını tertîb ve ma'îyetlerine bir mikdâr Kazâk Askeri ile bir ser-gerde ta'yî edip me'men ve menâs olan kalâs cânibine tasrîb eyledi. Vaktâki müşârileyh Kara Mehmed Pâşâ mevcûd ve ma'dûd ittîbâ'ıyla ve bi'l-cümle ahâlî ve sıbyân ve nisvân feryâd-künân ve verâlarına dîde-i hasretle nîkrân olarak ol fahz-ı mühr yer ve yevm ubûs-u kamtarîrde reh-peymâ-yı savb-ı kalas ve müteveccih-i semt-i halâs oldular. Meğer Feldmâşârel dedikleri bed-fa'âl askeri üç kûl edip Hotin üzere teslîyet eylediği leşker mikdârı birer cezzâl başbûğluğuyla Bender

(s.190)

ve İsmâ'îl üzerlerine dahî bir kûl ta'yîn ve tesyâr eylemiş olmakla Hotin havâdisi bilâd-ı İslâma münteşir oldukta İsmâ'îl Kal'ası'na imdâda mütebâdir olacakları endîşesiyle cezzâl-i merkûm Hotin Ahâlisini sûret-i sıyânette ta'vîke mübâderet edip onlar ol hâînlerin sûret-i şefkat ve mihribânı izhârlarına magbûn olmayıp ilhâm-ı hazret-i perverd-kâr ile azîmet tarafını ihtiyâr eylediklerinden min ba'd tesvîf ve tevkîf cihetine bahâne-yâb olmamakla nâ-çâr-ı tahlîye-i sebîl ile Kalâs cânibine tesyîr ve tesyâr eylemişti lakin halâl-i râhda onları te'vîk ve te'hîr eylemek bâbında ma'îyetlerine muayyen olan serkerdeye ta'lîm ve tenbîh eylediklerine binâ beher gün câddeden tahrîf ve sipâ-i vadîleri tatvîf ederek bî-çâreleri zebûn ve zâr ve cânlarından bîzâr vakti-i vâfir aceze ve sıbyânı derd-berd ile ber-bâd-gerde-i telef ve tebâr eyledi. Hülâsa-i makâl onsekiz ve yirmi merhaleye bâliğ olan kalâsa kırkbeş günde îsâl edip Ehl-i İslâm beri cânibe ubûre-i isti'câl va asker-i düşman Hotin tarafına tahvîl-i vech-i nahvet-i ittisâl eylediler.

BEYÂN-I İSTİLÂ-YI DÜŞMAN-I BED-KAHR BİR KAL'A-I BENDER

Anifen mersûm hâme-i siyeh-câme olduğu üzere feldmâşarâl Hotin üzerine sevk-i tâbûr eyledikten sonra otuzbeşbinden ibâret ordû-yu nuhûset-bû-yu pür-mükîr ve dalâletiyle kâlâ-yı âlem-bahâ-yı Dîn-i Mübîne bender olan şehr-i dil-ârâyı Bender hizâsında kâîn ve Bendere sekiz sâat mesâfe Sâhil-i Nehr-i Torla mukâbilinde tomyasar nâm mahalde avâsıt-ı mâh-ı sıyâmda hatt-ı iskâl-ı şeâmet-encâm ve derhâl beri yakaya ubûr ve irtihâle şitâb ve ikdâm edip sağûr-u Memâlik-i Mahrûsa'ya vaz'-ı ikdâm-ı menhûse eylediğine müte'akıb altıbin neferden ibâret bir tâbûr-u ta'bîye ve tertîb ve Bendere doğru tesrîb eyledi. Muhâfız bulunan Vezîr Hasan Pâşâ bağıtaten mesfûrun vürûdunu istimâ' eyledikte kâdı ve müftü ve bi'l-cümle ağâyân ve zâbitânı ihzâr ve nâgihânı manend-i kazâ-yı âsumânı Rusya Askeri'nin zuhûr eylediğini ihbâr eylemekle herkes bir türlü ma'nâ verip kimi dahî fart-ı hayretten humûş ve kimisi havf ve haşîyetinden medhûş olup bi'l-ahire karâr-dâde-i ârâ-yı huzzâr olduğu üzere taraf-ı müşârileyhten ser-gerde-i sipâh-ı

(s.191)

düşmana işbu vaz'-ı nâ-be-hencârdan istifsârı hâvî kâğıd tahrîr ve tesyâr olunmaya dest-zen-i hâme-i ibtidâr oldukları halâlde karşıdan tâbûr zuhûru kal'aya karîb bir muhalla-i saâdetten mahcûr eylediklerine mürâdif ser-gerdeleri olan cezzâl

vâcibü'-n-nekâl derûn-u kal'aya müteşahhıslarından birini irsâl edip Devlet-i Alîyye tarafından me'zûn olarak bu havâliden Anapolitan cânibine azîmet edecek olmalarıyla asker hâric-i şehirde ikâmet ve kendisi yalnız derûn-u kal'ada üç gün be-tarîkü'l-müsâfere ve sâde-güzîn-i ârâm veistirâhat olmak murâd-ı fûâdı olduğu haberini îsâl eyledi. Muhâfız pâşâ vesâîr vücûh-u beldenin bu telh-âbe-i peyâm-ı nâ-fercâmdan mi'de-i huzûrları mütegayyür ve dârû-yu mükirr ve füsûnla âğuşte olan ol güne ma'cûn-u herze ve hezeyândan dimâğ-ı şuûr ve iz'ânları mütekedder olmakla Hotin Muhâfızı Mehmed Pâşâ gibi müşârileyh dahî bu keyfiyeti elbette Devlet-i Alîyye tarafından mukaddemce îmâ ve ihbâr olunmak umûr-u zarûriye-i mülkiyeden olduğuna mebnî derece-i vücûbda bir hâlet iken bu ana kadar Der-i Devlet-makarr tarafından bu keyfiyete dâîr kat'en bir haber ve isr vârid olmamakla Rusyalı'nın bu revş ve hareketi mükirr ve mükideti mutazammun ve Sûgûr-u İslâmîye'ye bî-muhâbâa bu resme itâle-i pây-ı cesâreti sû-i kâsd nîyetiyle îkâ'-i fesâd ve hasâreti müstelzim olduğu mütebeyyîn olup, kaldı ki el-hâletü-hazihi Devlet-i Alîyye ile Rusya Devleti beyninde cereyân eden çeşme-i musâfât kalb-i mü'min gibi sâf ve şâîbe-i kerd-i kudûretten âyîne-i âfitâb âsâ-i pâkîze ve şefâffır cevâbıyla meb'ûs-u mersûma terfîkân bir adam irsâl ve serîre-i hâlden dost-âne istîrfâ'-i kınâ' eşkâl eyledikte mesfûr bir kıt'a müzevver-i Emr-i Âlî îbrâz edip muktezâ-yı mantûkî üzere gûyâ ki Rusya Askeri Fransa tarafına Bender ve Hotin havâlîlerinden mürûra muhtâr olmalarıyla Hademe-i Devlet-i Sermedî'l-i'zâz tarafından murahhas ve mecâz olmakla hîn-i mürûrlarında reh-güzârlarına seng-endâz-ı mûmânaat ve zincir-keş-i muhâcezet olmaktan mücânebet ve miyânede mün'akıd olan habl-i metîn muhâdenet-i lâzimesince rûsûm-u mihmân-nevâzı

(s.192)

icrâsına dahî sa'y ve dikkat olunmak bâbında muhâfız pâşâ vesâîr vücûh-u belde me'mûr olmuş olmalarıyla ber mûcib-i Emr ve İrâde-i Pâdişâh-ı İslâm semt-i merâma i'tizâm edeceklerini zebân-zed-i füsûn ve fesâne ve ihtimâl-i sâîr olduğunu ifâde ve ibâne edip bu cihetle beyhûde tahdîş-i dil ve havz-ı mesâfâ-yı asâyişlerini hâr ve hâşâk-ı vesâvis-i vâhîyye ile âlûde-i lây u kül eylesinler ibâretiyle meb'ûs-u merkûmu ircâ' ve ol güne cîfe-i minnetine erâcîf-i zurûf-u istîmâ' eyledi. Ol halâlde Ahâli-i Bender mevc-a-mevc-i şûriş ve ihtilât ve Bahr-i Tûfân-dîde gibi cûş-a-cûş-u hayât ve meyât olup sekene-i vâroş mâl ve eşyâlarını derûn-u kal'aya nakl ve

idhâle gûşîş ve iştiğâl ve ahâli-i kal'a cân ve bâş telâşıyla âşüfte-bâl ve penâh-ı bürde-i dergâh-ı lâ-yezâl olurlar idi. Muhâfız pâşâ vesâîr vücûh-u ahâli-i Rusyalı'nın bu hareket-i müş'abid-ânesi sügûr-u hüsrev-âneye sû-i kasd-ı fikr-i fesâdını mutazammun olduğunu derk eylemekle şîve-i ihmâl ve betâleti terk ve nitâk gayreti meyân-ı hamîyyete berk edip her çend Kal'a-i Bender dahî Hotin manend-i asker ve zahîre ve cebhâne makûlesi mühimmâtan vükelâ-yı devletin kemâl-i tekâsül ve taksîrâtlarına mebnî dil-i câhil gibi hâlî mükîrr-i düşmanından lâûbâli ise de nâçâr-ı tahaffuz ve tedâfü'bâbında ifrâ'-i havsala-i iktidâr eylemeye azm ile herkes pençe-zen-i alât-ı rezm olup tâbîyyelere ve dervâzelere ta'yîn-i neferât ve techîz ve tertîb-i edevât makûlesi esbâba teşebbüs eyledikleri hengâm-ı dağdağa-encâmında cezzâl cânibinden tekrâr biri zuhûr ve Feldmâşarel lisânından olarak otuzbeşbin neferden mürekkeb tâbûr-u âteş-bâr ile tobasârdan beri yakaya güzâr ve hâlâ mahal-i mezbûrda ilkâ-yı rahat karâr edip Ahâli-i Bendere şefkaten altıbin neferden müretteb tâbûr ile bir cezzâl ta'yîn ve irsâl eylemekle bî kîl ü kâl-i mesfûre teslîm-i kal'a bâbında terk-i tereddüd ve ihmâl eylediğiniz sûrette sipâriş-gerdesi üzere bi'l-cümle Sükkân-ı Bender bülend ve zarîf ve hasîs ve şerîf-i emvâl ve eşyâlarıyla cû-yân oldukları câ-yı selâmet ve âmâne-i îsâl olunmak emr-i mukarrer olup lakin teslîm-i kal'adan imtinâ' ile kulle-i bârû-yu müdâfaaya suûd ve irtifâ' eylediğiniz

(s.193)

hâlde bi'n-nefs hecme-rîz-i savlet olmak emr-i musammem ve derûn-u kal'adan bir top yâhûd bir tüfenk sadâsı perde-i sımâhımızı kura' eder ise öteden beri müstemirrû'r-reâyâ olan vîre kâidesie mürâât olunmak kezalik sağır ve kebîr-i rehrev-i vâdî-i adem kalınmak lâ-cürm olmakla hakkınızda hayırlı olan vechle amel ve sıbyân ve nisvânınıza merhametle heman ilgâ-yı azîmet-i cenk ü cidâl eyleyesiniz mefhûmunu hâvî bir kıt'a mektûb-u muhtevîü'l-kürûb ve meştetü'l-kulûb ihrâc ve havâtır-ı müstemîânı katre-i sîm-âb-ı âsâ-i muzdarib ve iz'âc eyledi Hâfız Pâşâ-yı müşârileyh cem'îyyet-i huzzâra henüz lebb-i cünbân-ı istifsâr olmaksızın bi'l-cümle emr-i teslîm-i kal'ada yek-zebân ve cû-yende-i semt-i selâmet-i mâl ve cân olmalarıyla şehir-i ramâzanın yirmiyedinci günü ol ma'kıl azîzü'l-menâl dahî bî-külfe-i mukâbele ve kıtâl nasîb-i erbâb-ı fitne ve vebâl olduğu haber-i hurkat-ı iştimâlî Kulûb-u İslâmiyânı âteş-gede-i teessüf ve âmme-i Ehl-i İmânı mâtem-zede-i efsûs ve telehhüf eyledi. Hayfân sad-i hayf, dirîgân hezâr-ı dirîg ba'de'l-istîlâ cezzâl-

i hıyânet-intimâ Hotin Ahâlisi gibi bunları dahi vâroşa ihrâc ve emvâl ve eşyâlarını ol vehlede masûn-u eydî-i taarruz gasb ve târâc edip doksan gün müddete mevkûf inkızâ-yı fasl-ı şitâyâ kadar meks ve vukûf eylemelerine sûret-i mihr-bânı ve re'fette ilkâ ve tesvîl ile ol sâde-i derûn-u gâfilleri firîfte-dil edip zamân-ı ma'hûde kadar cümlesi meks ve ârâm ve ikâmete kâil va ba'zı eşyâ ve emvâllerini bey' ile tahfif-i ihmâl ve iskâle müştegil oldular. (beyt) (takdîr-i kat' reşte-i tedbîr mîkend. Tedbîr-i sâde-lûhça takdîr-i mîkend). Hotin Ahâlisi ol mükîr ve füsûn ile meftûn oldukları hasebiyle her ne hâl ise girdâb-ı esr ve sebbî ve mihnetten sâhil-res-i emn ve selâmet olup bu bî-çâreler münhadi' ve mağbûn olmalarıla nîce zamân derd-i esr ile zâr ve zebûn oldular. (lâyiha) Vech-i mezkûr üzere kal'ateyn-i merkûmenin giriftâr-ı dest-i düşman-ı gaddâr olması mübahisinde gerek vükelâ-yı devlet ve gerek Muhâfız Pâşâlar ve gerek gayret-i dînîyeden hâlî ağâlar ve gerek ahâlileri haklarında ibhâs-i kesîre var ise de onları nakl-i müeddî-i tatvîl ve teksîr olacağından havâle-i şîve-i takdîr-i berrle taksîr-i mesâfe tahrîr kalındı. Zîrâ ibtidâ-yı taksîrât vükelâ itlâk ettiğimiz zevât-ı zemîmetü's-sıfât tariflerinden

(s.194)

neş'et edip belki mâadâ iki fırkanın dahî rehâvet ve betâletlerine de illet olmuştur. (beyt-i arabî). (izâkân rabbü'l-beyt bi'd-def mûlâ'.feşîmetü ehle'l-beyt kelhmeü'r-raks) Sâniyen Muhâfız Pâşâlar'ın hemîşe-i a'dâ etrafına cevâsîs irsâli ve ahvâllerini teccessüs ve sûâli ve karâr eylediği kal'aların meh-mâ-emken-i tertîb-i mühimmât ve tesvîye-i edevâtı husûslarında tekâsül ve ihmâli sâlisen serhad müfteh-vârları olan yâd-gârların bî-kayd ve hamîyyet lâûbâliy-âne-i dostgâmı asâyîş ve istirâhata inhimâkları bu cesâreti îcâb ve ihrâk-ı kulûb-u şeyh ü şâb eyledi. (î'tirâz) Bir hândân-ı âdemin ahırından bir şebb-i târ icze birkaç reîs dâbbesi serîka olunmakla ale's-sabâh sâhib-i hâne-i keyfiyete vâkıf oldukta kusûru bu abe azv ve isnâd edip sâir müteallikâttan kimi mîrâhûra ve kimi sâyise ve kimi sarây-dâra remî ve tahmîl eylemiş mükîr-i sârik dahî ol halâlde bir âlârga mahalden bunları temâşâ ve sözlerini ısgâ eder imiş. Bunların birinin sârik-i lafzı zebân-zedî olmamakla sârikin pîrâhen-i sabr ve tahammülü çâk çâk olup pîş-gâhlarına müsûl ile hele bi-hamdihi teâla sârik bu töhmetten müberrâ olmakla günâh ve vebâlden muarrâdır diye hamd ve senâ eylemiştir. (cevâb) Rusyalı'nın bu türlü mişvârı ve kizb ve hîle ve gadr ve hıyânet gûna riftâr ve giftârı Memâlik-i İslâmîye derdiyle ser ve cân verdikleri

sigâr ve kibârın ma'lûmu ve timâr-hâne sükkânından ve cemî' Ehl-i İslâm sibyan ve nisvânın dahî meczumudur ve düşmanından me'mûl olan düşmanlıktır. Eski düşman dost olmaz, eğer olur ise de dürüst olmaz. Kırım ve Korfe vak'aları cümle ehl-i basâire iki âyinedir. (ayn) (Kalem-i incâr seyîd ser beşkeset) Yine biz destânımıza gelelim

ZUHÛR-U FEVZ-İ NUSRET-İ BÎ-ADÎL MUHÂFIZÂN-I KAL'A-İ İSMÂ'ÎL

Vech-i mesrûd üzere Hotin ve Bender tarafına düşmanın sû-i kasd ile sehâb-ı azâb gibi şerer-bâr-i şer ve hasâr oldukları ba'zı cevâsîs ihbârıyla Ruscuk Â'yânı olup Tersenkizâde'den sonra bâ-pâye-i mîrâhûr-u evvel kapıcıbaşılık ünvanıyla serfirâz ve mübâhî olan Alemdâr Mustafa Ağâ'nın perde-i sâmi'a'-i intibâhı derîde-i kâria-i tekdîr ve girifte-i sademe-i ciğer te'sîr oldukça derhâl ez-kadîm kapı yoldaşı olup ol halâlde

(s.195)

Tuna Sevâhili'nde Kûzgun nâm mahalde ikâmet üzere olan meydân-ı dilîri ve şecâatin pehlivânı ve arsa-i cenk ve mücâhedâtın kahramân-ı zamânı olan Pehlivân İbrâhîm Ağâ'ya haber irsâl ve bir mikdâr asker-i hûn-harâ ta'yîni-i berrle İsmâ'îl Kal'ası'na bi'n-nefs şitâ-bân ve emr-i muhâfaza ve müdâfaada berzede-i dâmân olmasını isti'câl eylemekle ağâ-yı mûmâileyh dahî berk-i hâtîf-vâr-ı sür'at ve ilgâr ile kal'a-i merkûme karîbine vüsûl ve derun-u beden-i kal'aya cân gibi duhûl eyledi. Ahsen-i ittifâkîyâtendir ki çün Feldmâşrâl pür mükîrr ve âl-ı â'mâl-ı cüyûş hadaa ve ihtiyâlle Bender'e dahi sûret verip yalnız onaltıbin süvârî ve onbinden mütecâviz piyâdeden müretteb bir tabur-u makhûr üzere bir cezzâl nasb ve ta'yîn ve İsmâ'îl Kal'ası'nın teshîrine nâmzed tahsîs ve tesyîr eyledikten sonra kendisi otuzbeşbin kadar leşker ile Boğdan cânibine tecvîh-i vech-i azîmet eylemiş idi. İsmâîl üzere ta'yîn olunan me'mûr dahî kal'aya dört sâat mesâfede sâhib karyesi nâm karyeye karîb mahalle hatt-ı rihâl-i kesâfet ve ilkâ-yı pây-ı siklet eylediğine mukârun mütehayyizân-ı askeriyeden birini kal'aya irsâl ve Hotîn ve Bender vetîresi üzere ehl-i kal'ayı iğfâl ve ol hısn-ı hasîni dahî averde-i dest-i hadaa ve iğtiyâl eylemek sadedinde iken hem-nâm-ı büt-şiken İbrâhîm Ağâ-yı merd-efgen-i nûr-u îmân gibi kal'aya dâhil keyfiyet-i hâle ıttılâ'-i zihn-i hamiyet-i iltimâ'ı şâmil oldukça mersûmu der sâat-i seg-i bîgâne saffet-rânde-i dûr-bâş-ı zecr ve tard ve havane-i şeyâtîn-i

habâset-dîdinenin tasavvur ve tertîblerinde icrâ-yı fend ve ferîble a'mâl eyledikleri şûr-bâ-yı hûlyâ-yı hayâllerine ilkâ-yı âb-ı serd eyledi. Ol esnâda kal'ada muhâfız bulunan mîr-i mîrândan Kâsım Pâşâ dahî gerek bârân-dîde ve sâbıkân turnacı ve zağracıbaşılık misilli ağâlıklar ile Şâm ve Bağdâd vesâîr serhâdâtta zâbıtlık etmiş ve vâfir-i müddet kışt-i deşt-i seyâhatle kerem ve serd-keşîde bir pîr-i civân-ı cünbiş ve dilîr-i nerîmân-ı revş olmakla ol kahramân dahî pehlivân ağânın re'y-i rezînini te'yîd ve derhâl etrâf ve eknâfa irsâl-i cevâsîs mukaddemesiyle kazıyye-i cezm ve ihtiyâtı temhîd eylediler. Câsûs-u mersûller kal'aya rüc'at ve düşmanın vürûdunu ve vefred-i cünûdunu beyân ve hikâyet

(s.196)

eyledikte pehlivân ağâ altıyüz mikdâr şahsûvâr-ı mızmâr-ı kâr-zâr ile taliâ-i gûne kal'adan hurûc edip kariye-i merkûme civârında inân-keş-i semend-i sebâ-reftâr ve etrâf ve cünbâna icâle-i huyûl-u inzâr olurlar iken taraf-ı muhâlifinden karakol ta'yîn ettikleri dörtbinden müretteb bir tabûr-u nâgihân gubâr-engîz-i fezâ-yı zuhûr olmakla şîr-i bîşe-i vegâ pehlivân ağâ zâtında merkûz-u cevher şecâat ve cibilletinde meknûz-u mâye-i dilîri ve sarâmet-i muktezâzınca ser-bâzân muareke-i dîn ve cân-siperân-ı Meydân-ı yakîn olan sâîr dilâver-ânı teşvîk ve tehyîc ve deryâ-yı gayretlerini tahrîk ve temvîc eylemekle (kâli's-şems sellû's-seyf darbü'l-la'dî) lâmia'sınca hemân cümlesi Bahr-i Sefîd âsâ-cûşân olup yek-in'ân-ı ol gürûh-u gürâzân üzere hecme-rîz-i savlet-şîrâne ve bir sâat kadar tîğ ve tüfenkle âhenk-i pürdâz-ı cenk-i dilîr-âne olup yârî-i nusret-bârî ile gâlib ve ser-pençe-i satvetle bi'l-cümle sâz ve seleb-i hayâtlarını sâlib oldular. Ol hengâmeye muâkib verâdan peyder-pey taburlar nümâ-yân ve kıbâb-ı müzlim ve sehâb-ı müterâkim gibi vefret ve izdihâmları meşhûd ve ayân oldukça cem'-i yesîr ile ol ceş-i kesîre mukâbil olmak hazm ve şecâate münâfî mahz-ı tehevür olduğunu tasavvur eylemeleriyle dâhil-i ekf-i iğtinâm olan ganâim-i berrle (el-avd-i ahmed) semtini veche-i i'tizâm eylediler. Veralarından düşman dahî gelip pişgâh-ı kıl'âyı muhit-bâr-ı idbâr edip henüz nağme-i nâ-râst türenpeteye karâr vermeksizin (beyt)(usûl-u cenk ve harbî olmayınca bir karâr olmaz. Bülend olsa ne denli perde-i ağâza-i devlet) terânesiyle firkâdan âsumân-ı harb ve vegâ ya'nî Kâsımpâşâ ve pehlivân ağâ ve ma'îyetlerinde olan sâîr bahâdır-ân-ı cenk-i âzmâ yek-diğeri teşcî' ve teşvîk (ve kân-ı hakkâ aleyna nasr'l-mü'mînin) mefhûm-u mübîni mücibince kurta-i beşâret firûzî-i nusreti gûş-u

hûşlarına ta'lik ederek cend-i rahmânın killeti ve hizb-i şîtanın vefreti ciheti matrûh-u nazar-ı mübâlât ve iğtibâr ve cümlesi hâdî's-sebl-i dergâhına tevekkül ve fahre'r-rüsül rûhanîyetine tevessül-ü berrle seyl-i hâyic ve bahr-i mâyic gibi bîrûn-u kal'aya seyelân ve hurûca ibtidâr eylediler. Yekbâre sell-i süyûf-u âteş-pâre edip velvele-i tekbîr ile gulgule-i bahş günbed-i esîr olarak mânend-i peleng ve neheng-i hamle ve âhenk-i cenk

(s.197)

ve yek-lehzede şecâatin mâ-fevki dilîr ve şehâmet ibrâzıyla pehnâ-yı dünyâyı â'dâ-yı bed-râya dîde-i mevrîd ve hufre-i kevr-i düşman-ı makhûrdan tenük eylediler. (beyt) (sipâh-ı zafer-pîşe beşnâfta. Nedâde âmân her kerâyâfte) leşker-i gaddâr hezîmet-encâm-ı sipâh-ı firûzu Şiâr-ı İslâm'ın nice mertebe-i izâ'fı olduğundan başka cümlesi âteş-bâz ve hasbü't-ta'lîm rast ve dürüst-endâz olup ez-dil ve cân cedd ve cehd-i firâvânla muttasıl-ı bârân gibi âteş-nisâr ve sadây-ı top ra'd-âşûbla tanîn-endaz günbed-i çarh-i devvâr iken hakkan ki Dilîrân-ı İslâm tezâhüm-ü gürûh-u muhâlifiyeden kat'en mübâlât eylemeyip pâ-bercâ-yı merkez-i sebât olup, tîğ ve tüfenkle bir haydarî cenk eylediler ki lemeân süyûf-u sâika-i asârdan dîde-i âfitâb-ı tâbdâr îyn-i ismaş gibi hayra ve bî-fer ve kahrâman-ı leşker-encüm olan dilîr-i târem pencüme tesâud-encere-i hûn sersemliğinden ser-nigûn-ü kürsî-i zer-enderez oldu. Husûsân zor-bâz-ı ma'reke-i gazâ-i pehlivân ağânın ol güne meclâ-yı zuhûrda cilveger olan rezm-i rüstemâne ve harb-i haydarânesi hıyata-i ta'rîf ve beyâna bîgâne olup el-hakk merdânelik dâdını icrâ ve heft-hân-ı nehmetin deverânını fesh ve insâ eyledi ve lisân-ı zamân-ı sâpâş-ı firâvânla hakkında iş bu neşîde-i henûz-şenîdeyî gûyân oldu(beyt) (felek gerçi dîde-i sedd-i kahramân. Ne dîde-i velî çûn tûyi-i pehlivân) Hele bu gazâ-yı garâde-i cunûd-u gaybîyenin imdâda geldiği şekk ve şüpheden âzâdedir. Ber vech-i tahmîn yedî sâat zaman-ı dest ve kerîbân ve gûşîş-i bî-kerânla karışık cengi ve zûd-u hûrd-u ahengi olup âhir kâr bi-avnihi hazret-i perverd-kâr (ve'l-a'kîbetü'l-müttakîn) vaad-ı mübîni bedîdâr ya'nî saffet-i senîyye-i (nasr-ı azîz) Cânib-i İslâmiyân-ı hakkâniyet-âmîzde tecellî-nümâ ve livâ-yı şevket ve şehâmetleri evc-i sipîhr birine resâ olup ekser-i mehâzîl-i kantara-i tîğ-i ibdârdan cânib-i bevâre-güzâr ve be hakikatü's-süyûfları serdâr-ı murdârlarıyla ser-dâde-i idbâr olmalarıyla ser-pençe-i şehbâzandan güncişk-i cânlarını rehâ-dâr eylediler. (bedî'a) Mûmâileyh pehlivân ağânın kal'a-i merkûme imdâdına muvaffak olması

muhâfız pâşa tarafından Der-i Devlet-i Medâra meserret-güster oldukta, bu haber-i ferah-pürür ile bi'l-cümle

(s.198)

Kulûb-u mü'mînîn mesrûr ve şâdân ve Bender ve Hotin âteşiyle sûhte olan havâtır-ı müslimîn nev'an teşeffî-i sadr ile mazharr-ı teslîyyet ve itminân oldu. El hamdüli'llah-i alâ zalik (garîbe) İbrâhîm ve İsmâ'il beyninde münâsebet-i tâmmenin dakâyık-i âşinâyân hakâyık-ı eşyâ olanlara ser-mektûmî rûşenâ oldu.

İHSÂN-I VÜZERÂT-I BE KÂSİM PÂŞÂ ve İTÂYÂ-YI SENÎYYE-İ BE PEHLİVÂN AĞÂ

Ânifen mersûm-u harîr tahrîr olduğu üzere İsmâ'il kal'asından vukû' bulan muhârebede mûmaileyh Kâsım Pâşâ'nın ibrâz eylediği hüsn-ü tedbîr ve muhâfaza-i kal'a ve müdâfaa'-i â'dâ husûsunda merd-âne ve dilîr-âne sa'y ve gayret-i bî-kesl ve taksîrleri nezd-i mülûkânede makbûl ve min ba'd dahî dîn ve Devlet-i Alîyye'ye lâyıq ve rızâ-yı yümn ve iktizâ-yı hüsrev-âneye muvâfık hudemâtta bulunacağı me'mûl olmakla şehir-i zilkadenin guresinde rütbe-i vâlâ-yı vüzerâtle kadr ve şânı terfî' ve ünvan-ı gâzî ile ol vezîr-i şecînin Kâsım-ı tîğ-zen gibi nâm-ı bedîi terfî' kalındı. Ve pehlivân ağânın ber vech-i muharrer zuhûra kalan aralığı ve ol muarekede ibrâz eylediği dilâverliği gerek muhâfız-ı müşârileyh tarafından ve gerek cihât-ı sâireden kemâ-hîye mesmû' ve ma'lûm-u hazret-i pâdîşâhî olup lakin Alemdâr Mustafa Ağâ gümâştelerinden olmakla nevâziş ve taltîfleri ağâ-yı mûmaileyh tarafına sâdır olup bi'l-vâsita nâil-i itâyâ-yı hidîv-âne ve hakkında mevâfd-i cezîle-i sünûhî semend-i şevk ve celâdetine tâziy-âne oldu.

BEYÂN-I ESÎR-İ ŞEDDEN MUHÂFİZ ve AHÂLÎ-İ BENDER ve AKKİRMÂN

Rakam-zede-i kilik-i râstî-i zebân olduğu üzere bed-ahd ve bed-peymân ve icrâ-yı mükîrr ve hîle ve dürûğa nîgeh-bân olan Rusyalı çünkü bağıtaten serhadleri cuyûş-u vahşet-i hurûşla mel'un edip üç koldan Memâlik-i İslâmiye'ye pây-endâz-ı udvân ve ta'vîk -i cezâ için dest-res oldukları Ehl-i İslâmı şiddet-i şita bahânesiyle tesvîf ve te'hîr eylemek husûsunu dermiyân eylemekle Hotin Kal'asına bast-ı yedd-i istilâ eden Kara Mehmed Pâşâ'yı ve Hotîn Ahâlisi'ni mevkûf-u şeşder-i keyd ve âl

edemediğinden nâşî onlar ne hâl ise hezâr-ı zor ve zâr ile kalâsda halâs-ı yakasına
nüfûs-u mihnet-i me'nûslarını îsâl

(s.199)

eylediler lakin Bender Muhâfızı ve vücûh ve a'yânı hem-reng-i mâr-ı
münakkaş-nümâ olan pür-mükir ve nihâdların nermî-i sûret ve nümâyîş-i mühr ve
şefkatlerine memkûr ve magbûn ve şiddet-i şitâ sebebiyle der-pîş olan ihtâr-ı râh-ı
pür-teşvîştin aceze-i sıbyân ve nisvânı mahfûz ve me'mûl eylemek dâi'yesiyle
varoş-u beldede doksan gün mikdâr-ı meks ve karâr eylemeleri münâsib-did-i re'y-i
şeytanet-şîârları olmuş idi. Vaktâki İsmâ'îl tarafına sevk ettikleri tabur-u kûpâl-ı
şimşîr-i İslâmiyânla mahzûl ve makhûr olup sebük-hîz-i vâdî-i gürîz Feldmâşerâl
tarafına lühûkla tahlîs-i nüfûs-u bed-urûk eylediklerinde iknâ yutmuş hayvân gibi
peyc-â-peyc-i ızdırâb olup bu kadar bîn melâînin def'ine kimi rehberi-i şimşîr ile
âzim-i cânib-i ye'sü'l-mesîr ve kimisi gıll-u zell ile beste ve esîr olduklarına dil-gîr
ve perîşân-ı zamîr olmakla ol harâret-i hışm ve kîn ve ol infî'âl-i hurkat-agînle
Varoş-u Bendere merbût silsile-i nazar olan Hasan Pâşâ'yı dâîresiyle ve bi'l-cümle
ricâl ve nisvân ve sıbyânı kezâlik ol esnâda istilâ eyledikleri Akkirmân Sükkânı'nı
esîr ve diyârlarına isrâ ve tesyîr eylediği keyfiyeti müşârileyhin bâş çuhâdarları
yediyle firistâde kaldığı kâîmesinden ma'lûm-u vükelâ-yı devlet oldukta bi'l-cümle
Ehl-i Dîn gam-gîn ve dirîğ ve efsûsla dem-sâz-ı âh ve enîn oldu. (zikri-i ahvâl-i
Voyvoda-i Eflâk ve Boğdan) Bâlâda pây-mâl-ı hâme-i îmâ ve ifâde olduğu üzere
Eflâk Voyvodası Konstantin İspilandi'nin çark-âbe-i fesâd ve hıyâneti müteaffin ve
siyânetü'l-mülk lüzûm-u aklî ile azl ve tenkîli umûr-u zarûriyeden olduğu müteayyin
olup Boğdan Voyvodası Aleksandır Mevrûz dahî rûbeh-meniş ve fenn-i politikada
sâhib-i verziş olmakla dem-be-dem azlini istid'âdan hâlî olmamakla Vükelâ-yı
Devlet ol bâbda cüyende-i zemîn-i fırsat iken bundan mukaddemce Leh içere sevk-i
leşker-i cerrâr ve Rusyalı ile müceddidan tarh-ı esbâb-ı kâr-zâr ve peygâr üzere olan
Fransa İmparatoru Bonapart cânibinden Asitâne-i Saâdet'te mukîm Sebastiyân nâm
elçisine bir kıt'a kâğıd vârid ve mefhûmunda Rusyalı kendisiyle sulh ve müsâfata
tâlip olup Devlet-i Alîyye-i Ebed-i Bünyâ'nın zîr-i cemîl-i imtinânında olduğundan
başka miyânede sıhhat-i beste-i in'ikâd ve şâyân-ı î'timâd olan ukûd ve uhûd
muktezâsınca şürût-u

(s.200)

mesâlihelerinden birinin zımnında Devlet-i Alîyye'nin tamâmiyyet-i mülkî ve zimnen min ba'd Eflâk ve Boğdan Memleketleri'nde muhaddes olan Nezâret-i Rusya maddesinin infisâhı munderiç olmakla vech-i mezkûr üzere voyvodateyn-i mesfûreteynin azline hâhiş-kar ve sâil ve tebdîlleri tahtında ez-i ser-i nev hâsıl olacak kellâ her bâlık tayyâresine beste-dil olan vükelâ-yı umûr bu bâbda berzede-i amân-ı şûûr olup bî-tereddüd ve te'hîr ikisini birden azl ile Boğdan'a Üskürlati ve Eflak'a ulkûyi te'mîr eylediler. Ber mûcib-i fermûde her biri savb-ı me'mûrelerine reh-peymûde olup selefleri Bâ-emr-i Âlî-i Derbâr-ı Maâliye avdet için davet olunmuş idi. Konstantin emr-i şerîf resîde-i dest-i mekîdet-i elîfîi oldukta (elmasî-i mütevahhiş) vahşeti ve birâder-i eski mesel (yağrı olan kocunur) zucretiyle hemân bîkr-i şedden rahat için ârâm ve mükemmel dâire ve emvâl ve eşyâ-yı sâiresiyle Nemçe Arâzisi'nden Rusya Tarafı'na hırâm-bend-i tekaver ve sür'at ve i'tizâm olmakla Aleksandır der-hâl Âsîtâne-i Saâdet tarafına matiyye-rân-ı isti'câl oldu. Voyvoda-i cedîdler dahî hatt ve tirhâl ile makarr-ı emâretlerine resîde olup mübâdi-i umûr-u lâzımelerine âğâz ile henüz mukaddemât-ı mertebelerini temhîd eyleyecekleri hengâmda Âsîtâne-i Saâdetet'te Rusya Elçisi'nin tezkârı müstehcen-i perde-i bîrûn ibrâm-gûh-efgenine mebnî voyvodalıklar kemâ-fî's-sâbık seleflerine ibkâ olunup Aleksandır tekrâr ircâ' ve Konstantin tarafına dahî ibkâyı müş'ar-ı emr-i metâ' bir berîd ile isrâ ve isrâ' kalındı. Üskürlet ve Aleko henüz çâşnî-çeş-i semât-ı âmâl ve dühân-ı âlâ-yı bâde-i ikbâl oldukları halâlde nâgâh-ı emr-i infisâlleri zuhûru hasbû'l-iktizâ derbâr-ı maâli ihtivâyâ avd ve kufûl ile me'mûr oldular. Konstantin tarafına mersûl Emr-i Âlî Kaniçe'de yedd-i mesfûre mevsûl oldukta rû-gerdân-ı telakki ve kabûl olmakla bu peyâm-ı bârid sâmia-i vükelâyâ vârid oldukta Üskürlet yine ibkâ ve Rusçuk'ta menşûr-u cedîd dest-i mersûma irsâl olunup Aleksandır dahî makarr-ı emâret-i Boğdan olan Yâş Kasabası'na karîb Fevkoşân nâm mahale vusûlunda Rusyalı'nın Torla'dan gubûr ve Feldmâşerâlin Boğdan Ülkâsına itâle-i pây ve yell ve sübûr eylediği haberi vâsıl-ı sami'-i şûûru oldukta mahal-i mezbûrda karâr ve ol bâbda î'mâl -i avâmil efkâr edip

(s.201)

bi'l-ahire Rusya Askeri'nin mahall-i mezbûra takrîblerini istimâ' eyledikte savb-ı âsîtâneye irtifâa-i irticâ' eyledi. Üskürlet voyvoda Rusçuk'a vürûdunda Hotin

ve Bender Hâdiseleri Alemdâr Mustafa Ağâ'nın nihânî-i hârik sitâre-i sâmiâ'-i izâ'nı olmakla voyvoda-i mersûma hafiyeten ihbâr ve ol dahi Hotin Vâlîsi'nin kendisine tahrîr eylediği istihbâr-ı kazıyyesi ve der sâat-ı müşârileyhin kâîmesini bit kıt'a arızaya melfûfen der-i devlet-i karâra itâre ve tesyâr eylediğini nakl ve tezkâr eyledikte bî-vakfe-i te'hîr ağâ-yı mûmaileyh dahi, keyfiyet-i hâli atebe-i bâhîrû'l-maâliye arz ve tahrîr eyledikten sonra kendisi dahî tertîb ve techîz-i asâkir ve mühimmât ile Sevâhil-i Nehr-i Tuna Muhâfazası bâbında sâid-i gayret ve ihtimâmı teşmîr eyledi. Haber-i mezkûre binâ mersûm voyvodaların verâ-yı Sürâdık-ı takdîrden cilve-nümâ-yı sâha-i zuhûr olacak sûver-i şûunât-ı gaybîyeye müterakiben Rusçuk'da ikâmetleri tasvîb-gerde-i erkân-ı devlet olmakla her birini Taraf-ı Pâdişâh-ı İskender-âyîninden mâhiye beşer kese akçe ta'yîn ve hulûl-u vakt-i merhûne meks ve temkîn kalındılar. (sâniha) Fakîrdir Mekke Bonapart'ın Sebastiyân'a vech-i mezkûr üzere tahrîr ve beyânı ve onun dahi hasbü't-tanzîm-i berk ve şâh vererek tevsî'-i meydânı mahzân politika-i Frenk-ânelerine mebnî bir manâ olup vükelâ-yı devlet olan akçe dinli yâdigârlar henüz gerek Bonapart ve gerek Rusyalı tarafından i'timâda sâlih-i keyfiyet-i mezkûreye dâir devletçe kat'î beyân-nâme misilli eser ve haber vârid ve sâdir olmaksızın mahzân tam'-ı hâm-ı tehevür ile pîş ü pes-i maslahatı fikr ve mülâhazadan zühûl edip hemân ol-kaderce ser-rişte-i umûr-u mevhûmla voyvodaların tebdîlleri husûsuna tehâlûk ve hücûmları ne derecelerde na-ma'kûl olduğu mertebe-i bedâhete mevsûldür. İlâ hazihî'l-ân Memâlik-i Sultânîye'nin çektiği mihnet ve gördüğü hasâret ve perîşânîyetten mâadâ Taraf-ı Saltanata dahi îrâs-ı vaz'-ı diğêr gûn edip kendilerinin iltihâk-ı sevâlif-i kurûn etmelerine kadar müstetbi' olmuştur. Bu bende-i nâ-kâm her-çend bir abd-i kem-nâm ve irâbdan hazzı olmayan fırka-i müstehâmdan olup lakin Devlet-i Alîyye velîniğmetimiz olmak hasebiyle hâlis ve muhlis-i dâî' ve hayr-hâhlarından olduğumuz münâsebetiyle zarar ve hasâretine müteessir ve züll ve hakâretine mütekeddir olmakta meslûbu'l-ihdiyâr bulunduğumuz vâreste-i kayd-i istitârdır. Devlet-i Alîyye

(s.202)

hakkında sâir meşhûd ve mesmu'muz olan mükedderâtın mecmû'undan ezyed iki kelâm-ı zehr-nâk-ı peykân-ı haddinin cân-sitân gibi ciğêr-gâhıma te'sîr eylemekle hâlâ zahmî-i merhem-pezîr-i iltiyâm olmamıştır. (ayn)(işler yüreğim

yaraları bitmez onulmaz) Biri mersûm voyvodaların tebeddülleri akabinde Rusya Elçisi'nin zikri müstehcen-i vaz'la Bâb-ı Âlî'ye gelip üstür dîvâne gibi kef-endâz ve gûn-a-gûn-u gırîv ile alî melâ'n-nâs velvele-sâz olarak re'îs efendinin odası hâricinde bir iskemleye kuûd ve bizden istîzân eylemeksizin Eflak ve Boğdan Voyvodaları'nı tebdîl sizin ne had ve vazîfeniz idi, bu ne demektir şimdi yine evvelkileri makâmlarına iâde edersiniz vâlâ onbeş güne dek berren ve bahren hücûm ile devletimiz dediğinizi Konya ve Şâm Diyârları'na dahî hasret edip memâlikinizde imparator fermânları neşr ve ecr eylemek indimizde su içmekten esheldir. Sizi şimdiye kadar mahzân mürüvvetimizden ve ba'zı güne bey' ve şîrâ muâmelesine halel tatarruku vâhimesinden nâşî ibkâ ederiz vâlâ şöyle ederiz zemînlerinde çirk-âbe-feşân olup bir harfîne tahammül eylemek benî âdem değil bahâyim ve haşerâtın ve sû'-i havsalasına güncâyiş-pezîr-i imkân olmayacak ciğer-dûz-u herze ve hezeyân-ı cân-sûz sözler irâd ederek Bâb-ı Âlî'yi şer ve şûr ile mâlî eyledi. Bi'l-cümle Ricâl-i Bâb-ı Âlî ol gaddâr-ı nekbet-mâyâ hezâr-ı piç-tâb ile tekâpû ve şîtâb edip odaya yâhûd yukarıya kudûmları zımnında niyâz ve lâbe ve müdâheneler ibrâz eyledikçe gîlzet ve ruûneti izdiyâd ve isrâr ve ta'nîfi iştidâd bulup hülâsa-i kelâm-ı dil-hâhını icrâ eylemedikçe sandalyeden kıyâm eylemeyip hemân oradan makarr-ı nuhûsetine i'tizâm eyledi. Bu abd-i bî-nev sevk-i kazâ ile evvel gün hasbü'l-iktizâ Bâb-ı Âlî'de bulunduğum hasebiyle mel'ûn-u mesfûrun kavî ve fiili bi'n-nefs mesmû' ve menzûrum oldu. Biri dahî Bonapart'ın Osmanlı Devleti'ni hasbü'l-mürüvvet ben tutuyorum. Vâlâ çoktan hâk-sâr-ı vezîr ve zübr olması derkârdır dediği kelâm-ı nâ-fercâmıdır. İşte bu iki söz hâlâ derûnumda ciğer-sûzdur. Hazret-i kâdir-i bîçûn dergâhından niyâz olunur ki bu iki tarafı dahî Devlet-i Alîyye zor-u şîmşîr ile dest-zede-i kahr ve tedmîr edip ol vechle zahm-dil-i mecrûhum mündemill ve teşeffî-i kalb-i mahzûnum ola. Âmîn ve sümme âmîn.

(s.203)

(Lâyiha) Fakîrdir mekke vech-i mezkûr üzere voyvodaların tebdîli berrle zuhûr eden hâdisenin sebebi yine Fransalıdır zîrâ; Devlet-i Alîyye gerçi ol tarafa mâ'îl olup lakin samîmi olmayıp hasbü'l-iktiza olduğu ma'lûmî olmakla Rûmeli'nin gereği gibi tasallutu vukû'uyla kendi tarafına bi'l-küllîye Devlet-i Alîyye iğtirâ ve dil-hâhı olan ittifâk maddesine sûret-nümâ ola. Mersûm ol bâbda cüst-cûy-u kâr-gâh ve sâîl ederek mültemes olan bu vesîleyle dest-res oldu. Ya'nî Devlet-i Alîyye

Rusyalı'nın memleketine nezâretinden dil-gîr ve Konstantin'in hıyâneti sebebiyle ona münharifü'z-zamîr olup husûsân vükelâ ve kurenâ'-i yâd-gârlarının tayyârât-ı â'idesine tebedülleri gözlerinde üçer ve gece gündüz günler geçer olduğu ma'lûm-u vâdinî-i ser-rişte bulduklarında perde-i tama'-i hâm sebebiyle dîde-i serencâm olacağı meczûm olmakla her ne kadar serbestiyet-i Devlet-i Aliyye şart-ı mesâlihe erkânından ise de henüz sûret-i zâhirede cilve-ker olmaksızın elçisine iş'âr ve elçi dahî dakîka-i râz-ı imparatora vukûfî sebebiyle maslahata türlü türlü berk ve şâh vererek tebdîlât-ı mezkûreye agra ve vükelâ ve kurenâ-i devletlileri birkaç bin keseler almak belâsiyla Devlet-i Alîyye'yi bu derd-i asîrû'd-devâyâ mübtelâ eylediler. Külli şey-i be kadr ammâ' cenâb-ı rabbü'l-âlemîn hemân def'î esbâbını halkla ümmet-i merhûmeyi emîn eylesin.

BEYÂN-I ŞÜRÛ'-U BE-MUKADDEMÂT-I AZV ve İCHÂD BİR DÜŞMAN-I DELÂLET-NİHÂD

Bâlâda keşîde-i satr-ı tahrîr ve ifâde olduğu üzere Devlet-i Alîyye ile Rusya Devleti miyânında revân olan mühür ve muvâlât an-asl Bonapart'ın tasdik maddesinden mütekeddir olup ba'de Eflâk ve Boğdân Voyvodaları'nın tebedülleri husûsu ser-rişte-i fesh-i mesâlihe ve müsâfât olmakla her ne kadar ibkâları dahî sûret-yâb oldu ise de sinin-i medîdeden beri câil-i meydân-ı emel ve arzu ve zabt-ı teshîri husûsuna ez-dil ve cân vesîle-cû oldukları Eflâk ve Boğdan Memleketleri'ne kemâl-i tehâlüklerinden nâşi dest-i temâlüklerinden sâz ve seleb-i ârâmî sâlib olmakla ala-hîn-i gafîle Memâlik-i Mahrûsa'ya taaddî ve adde ve atâddan hâlî kılâ' ve Bilâd-ı İslâmiye'yi anâ-fe-anâ istîlâya

(s.204)

tasaddî eyledikleri haber-i vahşet-azî pey-der-pey der-bâr-ı suâd-ı tekrâra resîd ve defâtir-i kulûb-u İslâmîyân'dan esâmî-arâm ve huzûru resîd olup Rusya Elçisi'nden sûâl olundukça voyvodalık ibkâsı maddesinin hîn-i icrâsında devleti tarafına iş'âr-ı behâdan başka muktezây-ı me'mûriyeti üzere cezvî ve küllî sebep-i münâzaa olduğunu ve keyfiyeti hâdiseye dâîr kendine bir haber gelmediğini tekrâr-be-tekrâr ifâde ve iş'âr ve Rusçuk Â'yânı tarafından ise Rusya Askeri'nin ser-gerdesi olan Miklos nâm cezâl-i mefsedet İrtisâm-ı Rûmeli Kazâları'nın kuzât ve zâbitânına hitâben gûn-a-gûn-u fesâd ve füsûndan ibâret ve Miyâne-i İslâmîyâna husûsan nizâm-ı cedîd askerinden reyb ve kemâne-i müstağrek zümre-i bektâşiyâna ve

Rûmeli'nde kâin â'yânâna ilkâ-yı ihtimâlât ve zünûndan kinâyet-i beyân-nâmeler neşr ve irsâliyle zu'm -u bâtilınca Ehl-i İslâmı firifte ve memkûr ve bu takrîb derûn-u mülk-ü hâkânîye neşr-i haşrât-ı fitne ve şikâk ile ektâr ve Aktân-ı İslâmîyânı haşr-gâh-ı şûr-a-şûr etmek misilli bir devletin irtikâb ve bir milletin iktirâb eylemeyeceği mel'anete mübâderetleri peyâmî ve bir cânibden dahî asker-i hezîmet-eserinin kadem-be-kadem tahatti ve tecâvüzleri ve havâdisât-ı nâ-fercâmı tevârüd etmiş olmakla keyfîyet-i ma'rûz-u dergâh-ı saltanat oldukta hâne-i fetvâ-penâhîde umûmî akd-i encümen şûrî olunup mutâbakat-ı şerî'at-ı mutahhara ile karâr-ı maslahat müzâkere olunmak bâbında Hatt-ı Hümâyûn-u Cihân-dârî sūdûruna mebnî şehri-şevvâli'l-mükerrem'in onuncu sebt günü Sadr-ı A'zam ve Kaptanpâşâ ve Sūdûr-u Kirâm ve Ulemâ-yı Î'lâm ve Yeniçeri Ağâsı ve mensûb ve maz'zûl ricâl-i devlet mahall-i merkûmede halka-bend-i meşveret olup ibtidâ Rusyalı'nın bu âna kadar ser-zede-i zuhûr olan harekât-ı fazîhesinin müzâkeresi ba'de Hotîn Muhâfızı müşârileyhden ve Rusçuk Â'yânı mûmaileyhden vârid olan kavâim-i kırâat olunup mefâd ve mefhûmî cümlenin ma'lûmu oldukta taraf-ı fetvâ-penâhîden feth-i kelâm-ı berrle Rusyalı'nın nakız-ı ahdi fiilen tebeyyîn ve vücûb-u şerî' ile onlara sefer eylemek Ehl-i İslâm üzere takarrür ve ta'yîn eylediği kalem-i lisân-ı muhteremleriyle sahâif-i kulûb-u huzzâra tenmîk ve Sūdûr-u Kirâm ve Ulemâ-yı Î'lâm ve bi'l-cümle encümen-ârâ-yı ictimâ' ve iltiyâm

(s.205)

olanlar ba'de't-tasdîk bu def'a' Memâlik-i Mahrûsa'ya tecâvüz eden düşmanı def'-i sâil-i vetîresiyle müdâfaada tehâvun ve te'hîre cevâz gösterirlerse zarar-ı küllîyi müstelzem olacağını tahkîk eyledikten sonra nâsır-ı Dîn-i Muhammedî ve muayyenât-ı Ahmedî olan Hüdâ-yı Bîçûn dergâhına ez-samîm-i derûn-u tevekkül ve sâhib-i şerî'ât olan sipahsâlarân-ı habl-i risâlet aleyhü's-salât ve's-selâm rûhânîyetine tevessül olunarak icrâ-yı gayret-i dînîye ve ibkâ-yı hamîyyet-i yakînîyye bâbında sarf-ı makderet ve tevânî ve terk-i tekâsül olunup düşman-ı hiyânet-meşreb-i belâ vesîle-i nakız-ı akd ve peymân eylemekle (ve min naks fân mâ ying es ala nefse) mefhûm-u nefisi üzere ser-zede-i şimşîr-i kahr-ı yezdân olacakları bî-şâibe-i rey ve kemân olduğu tefe'ülüyle kıbâle-i meclis-i imzâ-gerde-i hatem ve pâ-yân olup bemine'n-mennân şehri merkûmun onikinci Pazartesi günü Huzûr-u Âsafî'de dahî meşveret-i âmme mün'akıd olacağı beyânıyla Takrîr-i Âlî ma'rûz-u atebe-i

münhasırü'l-maâlî kalınmakla yevm-i mezbûrda Sadr-ı Âlî Mâkâm-ı Şeyhü'l-İslâm ve Kaptanpâşâ ve bi'l-cümle sūdûr ve mevâlî-i kirâm ricâl-i devlet ve ağvât-ı ocak ve hadema-i Bâb-ı Süreyyâ-nitâk arz odasında akd-i meclis-i şûrî eylediklerinde mukaddemce hâne-i fetvâ-penâhîde kırâat olunan evrâk tekrâr kırâat ve Rusya Elçisi ta'lîmiyle İngiltere Elçisi'nin meclis-i şûrâda dermiyân olunmak mülâhazasıyla seherî re'îs efendi tarafına göndermiş olunduğu memhûr-u tezkeresi dahî lede'l-karâin müşârileyh Hotin Muhâfızı'nın mâre'z-zikr-i tahrîrâtında serhadd-i mansûrun hemân nâ-gehân-ı istilâ-gerde-i iyâdî-i â'dâ-yı bed-peymân ve nisvân ve sibyanın dûçâr oldukları derd ve mihnet bî-pâ-yân kâfe-i huzzâra mûris-i kerîh-i hûn-âmîz ve firûzîne-i âteş-i ciğer-sûz-u cân-engîz olup, bundan mukaddemce meclis-i şûrâda karâr-dâde olunduğu üzere seferin vücûbunu beyne'l-ulemâ müzâkere olundukta Şeyhü'l-İslâm Efendi emîn-i fetvâ efendiden istintâkla farzîyyet-i seferi isti'lâm eyledikte efendi-i mûmaileyh meyân-ı mecliste kıyâm edip şerî'at-ı semhâ-i Muhammedîye'de bu sefer farzdır ve böyle fetvâ veririz diye Rusyalı üzerine seferin vücûbiyetini tasrîh ve beyân eylemekle (beyit)(nusret-i izz ve taleb ki be-meydân kadir-teş.her zerre-i pehlivânî

(s.206)

ve herbîse saftır yest) mazmûnu üzere nusret-i Dîn-i Mübîn ve makhûriyet-i â'dâ-yı hizlân-karîn da'vâtı riziş etmek zarâet ve sûziş-i dil-i pür meskenet ile bir dâşte-i derkâr hayrû'n-nâsrîn kalındıktan sonra İngiltere Elçisi'nin î'lân-ı harb husûsunda teenni olunmasını meş'ar gönderdiği memhûr-u tezkerenin bahsi müzâkere ve Rusyalı ile olan ittifâklarını ol-bâbda müdâvele-i kûs-u muhâvere olundukta İngiltere Elçisi'nin devleti tarafından î'lân-ı harb husûsuna me'mûriyeti fehm olunmayıp olduğu sûrette dahî el-hükmüllâh-i teâlâ kâffe-i düvel-i â'dâ olsa beher-gâh bir fehvâ-yı (ve câhid-i vâfi-i sebîlillah) Ehl-i İslâm gazâ ve cihâd ile me'mûr (vellezin câhid ve ifyanâlnihad yenehim sebinâ) va'd-ı şerîfi üzere reha-yâb-ı zafer-fîrûzî olmak hakkımızda va'd-ı sahîhü'l-encâz-ı rabb-i gayûrdur. (be firavûn elhîkesi ki mahsûs-u est.çegam zilşeker firavun ve avn hâmâniş) meâliyle hatm-i kıbâle-i makâl kalındı ve Nemçe Seferi'nde olduğu misilli Rusya Elçisi Yedikule'ye kaldırılmayıp taarruz-u emvâl maddesi dahî tacâvüz olunmayarak Bâb-ı Âlîye ihzâr ve tarz-lîn ile Devlet-i Alîyye'nin istilâ olunan memâliki tahlîye olunursa yine Âsitâne'ye avdet ve ikâmete ruhsat verilir diye üç güne kadar tard olunması

sûreti ihtiyâr ve sefâin-i ticârî dahî on gün zarfindan diyârlarına rû-be-râh olmalarını tenbîh ve işâ'r ve eyyâm-ı merkûmede mündefî' oldukları sûrette Halîc-i Dârü's-Saltana'da ve sevâhil-i sâirede bulunan bi'l-cümle sefâinin dumanları ahz ve tevkîf olunmak müzâkeresi dahî güzâr ve bunun üzerine iktizâ eden mahallere esbâb-ı takvîyenin istihsâli dahî zebân-zede-i tezkâr olunup huzzârdan ba'zı âdetân livây-ı şerîf-i ekrem cenâb-ı Sadr-ı A'zam ile Ordû-yu Hümâyûn'a çıkması mı münâsib yoksa bir serasker ta'yîn olunmak re'yî sâbit midir diye istifsâr eyledikte sâirler Sadr-ı A'zam hazretlerinin sipah-sâlâr-ı vezîr livâ-yı saâdet-ihativâda i'tizâmları her vechle sezâ-vâr olunduğu tebyîn ve ba'zı mertebe-i idale-i dil-nişîn ile bu vefrenin hayırlı ve evfak olacağını telkîn eyledikte taraf-ı Sadâret-Penâhî'den cümleye hitâben maslahat böyle midir? Devlet-i Alîyye bu usûle

(s.207)

karâr-dâde olsun mu diye istinbât-ı karâih ve istinbâ-yı eslah-ı mesâlih eylediklerinde bi'l-cümle ulemâ ve umûmen ocaklı ve ricâl-i devlet müttefikü'l-kilem olarak (ayn)(derkâr-ı hayr-ı hâcet hîc istihâre nist) mefhûmu âverde-i zebân ve bu nîyet-i hayrîyenin hüsn-ü hitâmına tefe'ülen fâtiha-hân olduktan sonra Sûdür-u Kirâm'dan imâm-ı evvel-i şehr-yârı efendi işâret-i cenâb-ı Şeyhü'l-İslâm'ı berrle zânû-zede-i edep ve iclâl ve aşr-i şerîf-i furkânı tilâvetine lebb-cünbân-ı isti'câl olup bi'l-bedâhe edâ-yı hazîn ve sedâ-yı dil-nişîn ile estaîzu billah (kâlellezîne yezunnûne ennehum mulâküllâhi, kem min fietin kalîletin galebet fieten kesîraten bi iznillâh(iznillâhi), vallâhu meas sâbirîn) ayât-ı kerîme ve mübeşşirât-ı azîme ile hâlet-bahşâ-yı kulûb müstemi'ân ve sâmia-pîrâ-yı Ashâb-ı Îmân oldukta el-meded bir ehad-ı temâlük-ü nefesine kâdir olmayıp bilâ ihtiyâr çeşme-i dideleri eşk-bâr ve şirâre-i âteş-i derûnları şu'le-sây-ı günbed-i çarh-ı devvâr olarak dergâh-ı hazret-i celîl-i cebbâra ref'-i keff-i tazarru' ve zârî ve rikkat ve hurkatle istigâse-i imdâd-perverd-kârı edip ba'zı Ashâb-ı hakîkat bu resme miski'l-hitâm-ı cemîyyet-i ümmetten lâyiha-i fâilhe-i feth ve nusret-i lem'asını temâşa-gerde-i çeşm-i basîret eylemekle dil-i pür-zücreti âsûde-i teslîyet olarak nüsha-i meclis resîde-i hitâm olduğu ma'rûz-u Dergâh-ı Pâdişâh-inâm olduktan sonra Vekîl-i Saltanat ve Vükelâ-yı Devlet subh ve şâm terk-i râhat ve ârâmla mehâm-ı seferîyye istikmâline ihtimâm ve himmet ve'lenehmet-i şehr-yâr dârâ-ı gulâm-ı berrle müddet-i yesîrede pezîrâ-yı sûret-i iltiyâm olup ibtidâ-yı emrde yeniçeriyândan tashîh-i be-dergâh ile on orta tanzîm ve tertîb ve

mükemmel neferât ve müstevfî levâzımâtıyla savb-ı me'mûra takdîm ve tesrîb olunup bakıyyenin dahî rû-be-râh-ı azîmet olmak üzere tensîkî husûsuna mübâşeret olundu ve cebeci ve topçu ve toparabacı ve humbaracı vesâîr ocaklı neferâtı dahî âmâde ve hâzır ve etrâf ve eknâfa neşr-i evâmîr olunmakla celb-i zahâîr ve cem'-i asâkir husûslarında kat'en ihmâl ve imhâl revâ görülmediğiden mâadâ cemî'-i nâ-südde an zuhrü'l-gayb mahz-ı tevfiik-i hüdü-yı bî-rayb ile kemâl-i gayret ve lücce-i fûâdları bâd-ı şevk-i hüdü-dâd ile hurûş-engîz-i meyl

(s.208)

ve ikbâl-i nâ-mahsûr olmakla hemân evvel-i erbâinde bâý ü gedâ ve i'lâ ve ednâ-i fî-sebîlillâh Rusyalı üzerine gazâ ve cihâda dâmen-i der-miyân olup ve ol-halâlde İsmâ'îl Seraskeri Kâsım Pâşâ ve Rusçuk Â'yânı Bayrakdâr Mustafa Ağâ maîyetlerine gerek tertîb olunan asâkir ve gerek agûr-u Dîn-i Mübînde mücâhede için tecemmu' eden cünûd-u muvahidîn katî vâfir olup cümlesi cân ve bâş ile cenk ve perhâşe-i müstaiid ve hâzır oldukları haberi vârid oldu ve bâlâda bast ve beyân olduğu üzere Devlet-i Alîyye ile Rusyalı arasında güzerân eden ahvâli yegân yegân irâd ve ta'dâd ederek bu sûrette Saltanat-ı Seniyye hiçbir devletin tahammül edemeyeceği mertebede izhâr eylediği i'tidâli Rusya'nın tezâyüd-ü tagallüp ve taadîsinden gayr-i fâideyi müntic olduğundan nâ-çâr-ı seferi ihtiyâr eylediği aşikâr olmakla Devlet-i Alîyye'nin vücûhla hak-ı yedinde olduğu ve dökülecek kanlara ve vukûa' gelecek ziyânlara ve şedâid-i seferiyyeye ancak sebep Rusya Devleti olduğu ve mâdem ki şart ve ahd ve ittifâk indinde mu'teber olmaya. Devlet-i mersûme tarafından hiçbir devlet hakkında medâr-ı emnîyet olacak bir şeyi kalmadığı nasfet ve hakkânîyetleri bedîdâr olan bi'l-cümle devletlerin teslîm-gerde-i munsif-âneleri olacağı cezmini hâvi bir beyân-nâme tahrîr ve Dersâadet'te mukîm elçilerine teslîmle devletleri tarafına tesyar kalındı. Ba'de Karadeniz Sevâhili'nde fenârdan ileri Rûmeli Yakası'nın muhâfaza ve takvîyeti hasbü'l-mevâki' Anadolu Tarafı'ndan ehemm ve elzem olduğu mirât-ı musavvere-i şehr-yâr-ı İskender-iktidâra lâyük ve sâtı' olmakla bâ-emr-i sâmi'-i Sultâni lâ-celli'l-muâyene mühendis irsâl ve etrâfiyla haritâsı tersîm ve huzûr-u mülûkâneye takdîm olunup esbâb-ı müdâfa'-i bahriye Donanma-yı Hümâyûn olduğu meclis-i meşverette zikr-i cârî olduğundan eser-i teveccüh-ü şâhâne ile eyyâm-ı kalîlede ekseri tanzîm ve techîr ve mühimmât ve levâzımâtı vaz' olunup Büyükdere azîmü'l-cüsse kalyonları ile lebrîz kalındı ve sâlifü'z-zikr Boğaz

Kal'alarının dahî takvîyet ve istihkâmı şerâit-i muhâfazanın ehemmi mehâmı olduğuna binâ Dergâh-ı Âlî Kapıcıbaşılardan İnce Mehmed Bey'i rütbe-i mîr-i mirânı ile bir mansıbb-ı münâsib erzâmı buyurulduktan sonra Boğaz Nâzırı nasb

(s.209)

ve ta'yîn olunup gerek pâşây-ı mûmaileyh ve gerek kavak ağâsı ma'rifetleriyle kal'a-i seba' neferâtı bin nefer iken beşyüz dahî ilâve-i berrle binbeşyüz ve nâzır pâşâ dahî dâiresini ikiyüz nefere iblâğ ve ulûfe ve atıyye ile cümlesini âsûde-i dimâğ edip her-bâr berren geşt ü güzâr eylemeleri tenbîh ve te'kîd ve iktizâ eden top ve gülle ve cebehâne ve mühimmât-ı lâzimesi temhîd olunduktan sonra kal'a-i merkûmenin muhâtıra cihetleri mülâhaza olunduktan Boğaz hâricinde olanları asker ihrâcı mümkün mahallerden olduğuna mebnî mûmaileyh nâzır pâşâ ve mühendis ifâdesiyle Boğaz hâricinde tabyalar inşâsı için mi'mâr halîfeleri ve ba'zı amele irsâl ve derhâl tarh-ı bünyân-ı şürû' ve isti'câl olduğundan başka Domuz Deresi ta'bîr olunan mahale ve Melatere taraflarına ta'lîmci tüfenkçilerinden ikişer yüzellişer nefer leyl ve nehâr hâris ve pâs-dâr olmak üzere isbâl olunup, münavebe ile pâ-ber-câ makâm-ı harâset olacakları mahallere zemînlik inşâsı için Taraf-ı Âsitâne'den binâ emîni ve amele mersûl olmakla İleri, Midye ve Ayna ada taraflarında vesâir iktizâ eden mevki'lerde yine tâbyalar inşâ eylemek için mühendis ve mi'mâr ve amele tesyar olduğundan başka mahall-i mezbûr İstiranca'ya karîb ve ahâlisi bektâşiyeden olmakla yoldaşları olan otuz üç âvcıları Midye'ye tertîb olunup Sarâ-yı Vîze taraflarından güşâd olunacak beş bayrâk serdengeçtiler ile bir turnacı Ayna Ada'ya tasvîb ve tesrîb olundu ancak onla da iktifâ olunmayıp Midye Â'yânı ma'rifetiyle Midye ve peygâr-ı hasârları ve Sarâ-yı Vize ve Terkos ve Kırk Kilisa kazâlarından yüzer nefer tahrîr ve üzerlerine birer ağâ nasbıyla â'yân-ı merkûm dahî cümlesine başbûğ ta'yîn olunup Şâm ve seher-i mûmârese muhâfaza ve muhârese eylemeleri için İtâyâ-yı Şâhâne'den mikdâr-ı kifâye mâhîyye verilmek mukarrer ve öte tarafta Sazabolu ve Cengâne İskeleleri'nin muhâfazası Kapıcıbaşı Emîn Ağâ'ya ihâle olunmakla vesâyâ-yı lâzimesi münderic ve muharrer olarak Emr-i Âlî isdâr ve mahall-i mezkûrun dahî ceht-i harâsetine bu vechle sarf-ı ihtimâm ve ibtidâr olundu ve zikr olunan kazâlar askerinin hıdmet-i me'mûrelerinde kemâ-yenbağî kıyâm ve ikdâm eylemeleri bir vezîr-i be-nâmın mahall-i münâsibde ikâmeti akdem-i erkân-ı maslahat

(s.210)

olmakla Hürşîd Pâşâ kethüdâsı Alî Ağâ'ya Silistre mansıbbı ile vüzerât ihsân ve mükemmil kapısı halkıyla sür'at-ı seyr ve azîmet fermân olunup ve emâkin-i merkûmede inşâ olunan tâbyalara ta'biyye olunmak üzere mikdâr-ı kifâye top ve mühimmât-ı müdâfaa-i düşman kûb ve her tâbyaya dokuzar nefer ile bir topçu üstâdı irsâl ve bu vechle ol yakanın mehâmm-ı muhâfaza ve istihkâmı ikmâl kalındı. Ve Boğaz-ı Mezkûr'un Anadolu tarafı muhâfazası için Şile Serdârı Uzun Hasan ihzâr ve ol-havâli ahvâli-i merkûmeden dûr-u dirâz-ı istintâk ve istihbâr olundukta ol cânibin ekser mahalleri seng-istân ve Sırp-mîşe-zâr ve gûh-istân olmakla mevkî'-i endîşe ve bâk ve cây-ı vesvese hatar-nâk olmadığını takrîr ve muhâtaralı olan sâîr mahalleri beyân ve tezkîr eylemekle istid'âsı üzere Evâmîr-i Alîyye ıstâr ve ihtâr eylediği tabyaları mukaddemce gönderilen mühendis dahî ihbâr etmekle inşâsı için binâ emîni ve mühendis ve mi'mâr ve amele ve on kıt'a top ve topçu ve mühimmât-ı lâzimesi irsâl olunup inşâllahu'r-rahman Bahr-i Siyâh Boğazı gâile-i hâile-i âsîb-i düşman-ândan zemîn-i emîn ve amân kalındı. Kaldı ki havsala-i Şehr-i İstanbul meydân-ı emel gibi bol olduğundan istifâ-yı revîyyet-i mukarreresi iki boğaza muhtâç olmakla hazret-i cihân-âferîn ona iki boğaz halk ve ta'yîn eyleyip ol cihetle mezkûr boğazlar emed-i şedde-gâna reh-güzâr olmakla Bahr-i Siyâh Boğazı ne hâl ise gâile-i vürûd-u a'dâdan mahrûs ve ol cânibden sûret-i itminân hasbü'z-zâhir melhûz ve me'nûs olmakla Sefîd Boğazı'nın dahî mukaddemât-ı mühimmâtına şürû' ve pâyeye serîr i'lâya-i merfû' kalındığı üzere Bâ-Îrâde-i Pâdişâh-ı Kışver-Güşâh Anadolu Vâlisi Ebûbekir Pâşâ mahall-i merkûm seraskerliğine me'mûr ve muhâfizlik ünvanı Hâdımzâde Osmân Bey nâmına mestûr olup muâriz-ı tarafı için dahî Malkara A'yânı Ahmed Ağâ başbûğlukla Gelibolu ve Evreşe ve Bolayır ve Malkara Kazâları'ndan asker tertîb ve tarafına üçyüz nefer-i topçu ile beş kıt'a top tesrîb olduğundan mâadâ sâbık îrâd-ı cedîd defterdârı Feyzullah Efendi ve mühendis isrâ' olunmuş idi. İhbârları vechle bi'l-cümle levâzım tanzîm ve ikmâl ve mahall-i merkûme isbâl ve Kırçalı'dan bin nefer dahî sekbân tahrîr olunup serasker-i müşâr

(s.211)

ileyhin maîyetine irsâl ve Anadolu Tarafı ser-a-ser Hâdımzâde ile muhâfaza ve muâriz tarafı dahî mûmaileyh Malkara Â'yânı Ahmed Ağâ ma'rifetiyle muhârasa olunup Bekir Pâşâ Bolayır'da ikâmet ve cümleye havâle-i çeşm-i nezâret eylemek

vechile nizâm ve temşiyet verildi. Destyârî-i avn ve tevfi̋k-i rabbü'l-inâm ve meded-kâri-i İkdâm-ı Pâdişâh-ı sipihr-i ihtişâmı müddet-i yesîrde iş bu emr-i azâm pezîrâyı ahsen-i nesak ve hitâm oldukta Bâb-ı Âlî'ye vürüd eden Hatt-ı Hümâyûn sûretidir ki be ibârete nakş-ı sahîfe-i ibret kalındı.

SÛRET-İ HATT-I HÛMÂYÛN

Sen ki Vezîr-i A'zam-ı kuvvî'l-himem ve vekîl-i mutlak-ı sutüde-şîyem sen Hazret-i Allah-ı Azîmü's-Şân'ın avn ve tevfi̋k-i ilahiyesi kâfe-i umûrda yaver ve dest-gîr ve imdâd-ı rûhânîyyet-i cenâb-ı risâlet-penâhî ve îânet-i hazret-i ehle'l-lâh muayyen ve zahîrin olsun geçen gün vüzerâ ve ulemâ ve vükelâ-yı zavîtü'l-ihtirâmım ve ocaklarım ricâliyle akd olunan meclis-i şûrâda beyân olunduğu üzere Moskovlu bağıtaten nakz-ı ahd ve bilâ mûcib-i ale'l-gafle Arâzî-i Devlet-i Alîyyem'e ve Serhadât-ı Memâlik-i Mahrûsama hücum ve içinde gâfil bulunan Hotin ve Bender Kal'aları'na istilâ-i berrle öteden beri Millet-i İslâmiye'ye olan sû-i kasdını defaaten izhâr eylediğine mebnî kabl-i şer'-i enverden verilen Fetvây-ı Şerîfe mûcibince Rusyalı üzerine şer'an sefer olunmak farz-ı ayn olup ittifâk-ârâ ile karâr-dâde olmuş olmakla cümlemizi ademden vâir eden ve muayyen-i Dîn-i Mübîn olan olan evvel Allahtan istimdâd ve istirhâm ve Sâhib-i Dîn ve Şerî'at olan sebep-i refaatimiz peygamberimiz Hazret-i Muhammed Sallâllâh-u Teâla aleyhi ve selam efendimiz Rûh-u Şerîfleri'nden istiâne ile ancak avn ve nusret-i İlahiye'ye istinâden Moskovlu üzerine sefere karâr verilmiştir. Moskovlu'nun kadîmi Beyze-i İslâm'a olan adâvet ve ihâneti cümleye ma'lûm olup bu def'a dahî bu vechle su-i niyetini icrâ etmiş olmakla Erbâb-ı Harb ve Ehl-i İmân'a fî sebîli'l-lâh cihâd ve gazâ lâzım olup kârar bulduğu üzere serî'ân ve âcilen serasker ordularına takvîyyet verilmek üzere Livâ-yı Saâdet-ihativâ-yı Hazret-i Fahri'l-Âlemîn sâye-i meymenet-vayesiyle Ordu-yu Hümâyû'num ihrâcı tertîbine dahî mübâşeret olunmuş olduğundan seni bi'l-istiklâl Serdâr-ı Ekrem nasb eylemişimdir ve cümle umûrî feyyâz

(s.112)

ve Kâdir-i Mutlak olan Hazret-i Hüdâ'ya tefvîz edip seni ve seninle bu Emr-i Dîn'de ber-a-ber olan vüzerâ ve ulemâ ve ricâl ve ocaklılarım ve ilâ'-i vâdına cümlesini Hazreti'l Allah'ın ve Hüdânîyeti'ne emânet eyledim. Ecdâd-ı azâmım bu memleketleri vüzerâ ve ricâl ve ocaklı ve sunûf-u askeriyenin Gayret-i İslâmîye'yi icrâ ve gev-i küll-i birliğiyle ittifâk-ârâ ve itâat-ı Dîn-i Mübîn yolunda düşman

karşısında sebât ve metânetleriyle iyâdi-i mütegalibeden tethîr ve teshîr eylemiştir. Göreyim seni senden meczûmum olan diyânet ve sadâkat ve hulûs-u kalb ve hamiyet muktezâsınca dâmen-i dermiyân-ı ihtimâm edip tez elden düşmana karîb bulunan kal'a ve memâlikde mukâbele ve gazâ etmekte olan dîn karındaşlarımıza pey-der-pey imdâd ve îânet ve asker ve mühimmâtla serhadlere takvîyyet ve reâyâyı mezalimden himâyet ve mühimmât-ı seferîye ve levâzım-ı askerîyeyi bi'l-müzâkere geceyi gündüze katarak bir taraftan tekmîle gayret -i vüzerâ ve ocaklılarımdan ta'yîn ve irsâli ve gerek Ordû-yu Hümâyûnum'la istishâbı iktizâ edenleri bir cânibden intihâb ve me'mûr edip Donanmay-ı Hümâyû'nun techîziyle vakt geçirmeksizin cümle me'mûrîn levâzım-ı seferîyeyi muktezây-ı istiklâlin üzere tanzîm ve ittihâd-ı kulûb ile itmâma sarf-ı makderet eylesin. Düşman karşısında yararlığı zuhûr edenleri lâyıkiyla taltîf ve rehâvet ve betâet eyleyenleri te'dîb edip her husûsa lâyıkiyla nizâm veresin. Hak teâla he hâlalde selâmet ve fevz-i nusret ihsân eyleye. Âmîn. Ba'de'l-karâih isticlâb-ı fevz ve nusret-i Rabbü'l-Âlemîn duâsıyla Hatt-ı Hümâyûn-u zafer-makrûn istihâbet-i karîn oldu.

TEVCİHÂT-I HÜMÂYÛN

Kâide-i Devlet-i Ebedü'l-Müddet olduğu üzere Ordû-yu Hümâyûn-u zafer-makrûn ile rû-be-râh ve ikâmetinizin Rikâb-ı Hazret-i Pâdişâh olacak Ricâl-i Devlet-i Alîyye tevcîhâtı vâkî' olup Sadâret-Azmî Kethüdâlığı Mustafa Refik Efendi'ye ibkâ ve vekâleti Bârut-Hâneler Nâzırı Râkıp Efendi'ye tevcîh olunup, hıdmet-i riyâset Seyîd Mehmet Gâlip Efendi'ye ibkâ ve vekâletiyle Beylikci-i Sâbık Ahmed Safî Efendi istifâ olundu ve Çavuşbaşılıkla sâbıkân Yeniçeri Kâtibi Mehmed Ârif Efendi ser-firâz ve vekâletiyle sâbıkân çavuşbaşı Sadullâh Efendi

(s.213)

Kesb-i imtiyâz eyleyip Büyük Tezkirecilik süvârî-i mukâbeciliğine ilhâken tevcîhiyle sâbıkân Tezkire-i Sâni Hamîd Efendi'ye ve Küçük Tezkirecilik Silâh-dâr Kitâbeti ilhâkıyla Dâmâd-ı Sadr-ı Âlî Hamîd Beyefendi'ye erzân ve vekâleti Elmâs Pâşazâde Sâdik Bey'e cevher-i iklîl-i ferd-i ünvânı olup Mektûbculuk dahî Mehmed Tahsîn Efendi'ye ibkâ ve vekâletiyle Nûrî Beyzâde Abdî Bey kâm-revâ kılındı. Teşrifâtçılık cebeciler kitâbeti ilhâkıyla Münîf Efendi'ye ibkâ ve vekâleti sâbıkân Kethüdâ Kâtibi El-Hâc Sâ'id Efendi'ye tevcîh olunup Beylikçilik Dîvân-ı Emedî-i Sâbık İzzet Beyefendi'ye medâr-ı ref'et ve vekâletiyle Halit Efendi neşî-dâr-ı sülâfe-i

hâlet oldu. Kethüdâ Kitâbeti Numân Sâbit Efendi'ye tesbît ve takrîr ve vekâletiyle Sâdık Efendi tesrîr olundu ve emeddcilik Mustafa Mazhar Efendi'ye ve vekâleti hulefâdan Ahmed Afîf Efendi'ye tevcîh ve Mektûbcubaşı Halifeliği Râûf Beyefendiye ibkâ ve vekâleti Abdülhamîd Beyefendi'ye tevcîh ve Çavuşlar Kitâbeti Mustafa Resmi Efendi ve vekâleti Ata Efendi'ye i'tâ olundu ve Gedikler Kitâbeti dahî Dîvân Kîsedârı Şeref Efendi'ye ibkâ ve vekâleti hulefâdan Ârif Efendi'ye tevcîh olundu ve Şikk-ı Evvel Defterdârlığı Osmân Efendi'ye ibkâ ve vekâleti Tahsîn Efendi'ye tevcîh olundu ve Nişâncılık Defter Emâneti ilhâkıyla El-Hâc İbrâhîm Efendi'ye ve vekâletleri Ahmed Şâkir Efendi'ye ve Feyzî Beyzâde Mehmed Beyefendi'ye tevcîh olundu ve Büyük Rûz-nâmecilik Mühimmât Nâzırı Hasan Efendi'ye ve vekâleti Mahmûd Râif Efendi'ye tevcîh olunup Baş Muhâsebecilik Humbara-hâne Nâzırı Es-Seyyîd Abdullah Râmiz Beyefendi'ye ve vekâleti Yazıcı Esbak Mehmed Efendi'ye tevcîh olundu. Arpa Emâneti İsmâ'îl Kâmil Efendi'ye ve Yeniçeri Kitâbeti Rüşdü Efendi'ye ve vekâleti Mektûbî-i Defteri sâbık Hâfız Efendi'ye tevcîh olundu ve Sipâh Kitâbeti Memiş Efendi'ye ve Ordû-yu Hümâyûn Mevkûfâtçılık Vekâleti Mektûbî-i Defteri Numân Efendi'ye ve Mâliye Tezkireciliği Feyzî Beyzâde Feyzî Bey'e ve vekâleti Mektûbî-i Defteri esbak Yûsuf Efendi'ye tevcîh olunup küçük Rûz-nâmecilik Re'îs Kîse-dârı Şekûr Efendi'ye ve vekâleti Hâfız Ali Efendi'ye ve Piyâde Mukâbeleciliği Mektûbî-i Defteri Başhalîfesi Mustafa Şecî Efendi'ye tevcîh olundu. Topçular

(s.214)

Kitâbeti Ketebe-i Dîvân'dan Neşet Efendi'ye ve vekâleti Nezîf Kethüdâzâde Esad Efendi'ye ve Arabacılar Kitâbeti Vekîl-i Harc Mehmed Efendi'ye ve vekâleti hulefâdan Seyyîd Mustafa Efendi'ye Bölükât-ı Seb'a Kitâbeti Vaka-nûvîs Pertev Efendi'ye tevcîh ve sipâriş ve bâkî-i menâsıb dahî münâsibine tefvîz ve güzâriş kılındı.

NASB-I TÛĞ-U ZAFER- FÜRÛĞ-U SADR-I A'ZAMÎ

Şehr-i merkûmun onyedinci pazartesi günü sâat-i muhtârda tûğ-u hurşîd-fürûğ-u Sadr-ı Felek-kaderin Sahn-ı Dîvân-hâne-i Bâb-ı Âlî'ye nasb olunması tasmîm olunmakla Ordu Kâdısı Dimetokalı Seyyîd Mehmed Efendi ve Yeniçeri Ağâsı ve Defterdâr Efendi ve Ocak Ağâları ve Hudema-i Bâb-ı Vâlâ ve Meşâyîh-i Zevâyâdan ba'zı zevât-ı güzîn ve Meşâyîh-i Cevâmi'-i Selâtîn da'vet olunup Dîvân-

hâne'de cemîyyet ve andelîb-i âsânîce hıfâz-ı dil-keş edâ-i Feth-i Şerîf Sûresi'ni tilâvet eyledikten sonra Ricâl-i Bâb ve Ağâyân-ı Ocâk teşyî' ederek tûğ-u zafer-fürûğî Kethüdâ Bey ve Yeniçeri Ağâsı ve Defterdâr Efendi dûş-u ta'zîm ve iclâlde sahn-ı nerd-bâna inzâl edip mahaline vaz' eylemezden mukaddem her paye-i nerd-bânda meşâyîh-i zevâyâ yegân yegân duâ ve senâ eyledikleri esnâda müctemi' olan sâmiîn-i gülbânın-ı âmîn ile tanîn-endâz-ı sevâmî melâ-i alîyyîn olup zebh-i karâyîn ile Tûğ-u Sadr-ı Âlî mahaline îstâde ve herkes teveccüh-ü samîmiyle istinzâl-ı rahmet-i nusret ederek rûbegfâ-dâde oldu. İttifâkiyât-ı hasenedendir ki merkûm-u yerâa-i tahrîr olduğu üzere İsmâ'îl Kal'ası cânibinden teysîr-gerde-i Rabb-i Nasîr olan feth-i esîrde bakıyyetü's-süyûf kayd-ı üsera gitiftâr olan üserânın vürûdu yevm-i merkûma tesâdüf eylemekle cemîyyet-i mezbûrede mevcûd temâşâ-i beyân-ı bi'l-cümle şâd ve handân ve (ayn)(în **hemme ol âsâr cihân-efrûz set**) meâlini gûyân olarak tefe'ül-ü bi'l-hayr ile bu lem'a-i nâgeh-zuhûru mâh-çe-i tûğ-u zafer-fürûğun saâdet ve ikbâline berâatü'l-istihlâl-i adîle biavnihî teâla fütûhât-ı celîle vukû'una tasmîm-i bâl eylediler.

KATL-İ PEDER-İ FİRÂRÎ KONSTANTİN-İ BED-KAHR

Firâri Eflâk Voyvodası Konstanti'nin peder-i bed kahrı bir gün mukaddem delâlet-i tûğ-i

(s.215)

siyâsetle rehrev-i sûy-i adem olmakla bu keyfîyet dahî Ehl-i İslâm'a mâye-i inşirâh olup kâfe-i havene-i bed-hâhân Devlet-i Ebedi'l-Kıyâm gerden-zede-i tûğ-i intikâm olacağını istiftâh eylediler. Maktûl mesfûrun mâ-meleki mazbût gümâşt-gân-ı defterdâr ve masârif-ı seferîyeye medâr kılındı. Mersûmun be-hasbü'z-zâhir harâmzâdesi olacak hîz-ı nâ-temeyyüz vaz'-ı merkûmuna rızâ ve ağrâsı müsbet değil ise de selefte bi'n-nefs Devlet-i Alîyye hakkında irtikâb eylediği hıyânet-i adîdesi pîçide-pây-ı a'mâl-i negûhîdesi olmuştur. (beyt) (hâzır ol bizim mükâfâta eyâ-mest-i gurûr.ruhne-i senksiye penbe-i mînâdandır)

İHSÂN-I VÜZERÂT-I BA ALEMDÂR MUSTADA AĞA

Ruşuk A'yânı Tersenkli İsmâ'îl Ağâ musâb-dâne-i tüfenk-i kazâ ve (ol hasenâta mevte) tarîkasından rehrev-i mehlike-i hebâ oldukda mütehayyızân-ı ittibâ'dan Alemdâr Mustafa Ağâ makâmına zûr-bâzû-yî kuvvetiyle i'tilâ etmeyip

tahsîl-i rızây-ı devlet için izhâr-ı vech-i mülâyemet ve arz-ı mahzar irsâliyle muktezâ-yı âdâba riâyet eyledikten mâadâ mütevefâdan görülen heyûlâ-yı şiddet bu taraftan kabûl edildiğini müşâhede-i zarûrî-i merâmına bâdî-i müsâade olmakla Makâm-ı Sadâret'ten mektûbi-i tahrîr ve vezîr kethüdâsı bulunan Mustafa Refîk Efendi tarafından tesyîr olunup bu sûretle mesrûr ve Rusyalı'dan nakz-ı ahd-i hâlâtı zuhûr etmekle Sevâhil-i Tuna'ya sâhib-i iktidâr bir vezîr ta'yîninin lüzûmî âşikâr olup Alemdâr-ı mûmaileyin tevliye olunacak vâliyi kabûl etmeyeceği rû-nümâ olduğundan başka Nezd-i Ferd-i Selîm-i Hânîde liyâkat ve kudreti ma'lûm ve mûmaileyhin vezârete isti'dâdı meczûm olmakla üç tuğla çerâğ ve te'yîden Silistre Eyâleti tevcîhiyle mûntehâ-yı murâtıb olan rütbe-i vâlâ-yı vezârete iblâğ olunması irâde ve kabûl eylemesi kat'î murâd-ı şâhâne idiğini ifâde için fi'l-asl Rusçuk Ahâlisi'nden olup ba'zı Uzemâ-yı Devlet'e intisâb ve dest-gîrî-i himmet ve imdâd ile selem-i Refî' hâcegânıya irtikâ-i şerefini iktisâb eden Es-Seyyîd Mehmed Emîn Behîc Efendi ittihâb ve bâş muhâsebe pâyesiyle Sevâhil-i Tuna mübâyaacılığı bahâne-i zehâb olmakla matiyeye-i süvâr-ı hareket

(s.216)

ve Rusçuk'a inân-keş-i rehvar-ı azîmet oldukça mûmaileyhi vüzerâtı kabûle irzâ ve Taraf-ı Devlet-i Alîyye'ye arz ve inha eyledikte derakıb-ı menşûr-u vüzerât irsâl ve cûy-bâr-ı iltifât-ı şâhânedan sîr-âb-ı zülâl kalındı.

TEVCİHÂT-I PÂYE-İ KALGÂYÎ-İ BUCÂK-I BAHÂDIR-GİRÂY-I SULTÂN

Cengîz-Girây-ı Sultân'ın birâderi Bahâdır-Girây-ı Sultân-ı Selâtîn-i Cengîziye'nin nâm-dâr-ı bahâdır-ı şecâat-girdârlarından olmakla bâlâda ifâde olduğu üzere İsmâ'îl tarafından vukû' bulan izhâr-ı cevher-i gayret ve ifâ-yı mâye-i şehâmet eylemekle bahâdır nâmının serini sâmi' ve müddeâ-yı şecâat-i seyfi serâmetini bürhân-ı katî' ederek, düşman-ı gaddâr ile kâr-zâr eylemiş olduğu mesmû'-u tâcdâri oldukça şehir-i merkûmun evâhirinden Avârif-i Senîyye-i Şâhâne'den mûmaileyh bucâk kâlkâblığı pâyesi tevcîh ve ihsân buyurulmakla taltîf ve şâdân kalındı.

FİRÂR-I ELÇİ-İ DEVLET-İ İNGİLTERE

Nezd-i Devlet-i Alîyye'de ikâmet üzere olan İngiltere Elçisi Rusyalı ile devletleri müttefik bulunduğundan nâşî tarâf-dârlık izhârıyla i'lân-ı harb husûsundan teenî't- temâs ve ol bâbda tehâlük-ü bî-kıyâs şeren ve aklen isgâ olunacak da'vâ olduğuna binâ devletine tahrîr ve ib'âs olunmuş olan Beyân-nâme-i Hümâyû'nun henüz cevâbı zuhûr eylemeksizin hafîyyeten bir İngiltere Sefinesi'ne süvâr ve nisf-i leyde firâr eylediği ale's-sabâh şekâr olundukta (ayn) (rûmî-bâz âyedinet nist çurfti refti) mısırî zebân-zede-i kibâr oldu. Mesmûumuza göre çünkü Rusyalı'nın Devlet-i Alîyye'den kat'-ı rişte-i müsâfât ve bed'en muâmele-i muhâsemâtın sebep-i aslîyesi Rusyalı ile İngiltereli'nin hasm-ı kuvvîleri olan Fransa ile Devlet-i Alîyye beyninde mun'akıd olan râbîta-i ülfet ve tasdîk-i imparatorî ile Napolyon Bonaparta îdâ-i şân-ı krâliyet maddesi olup elçi-i mersûm Devlet-i Alîyye Fransalı'dan rû-gerdân olduğu sûrette Rusyalı'nın Memâlik-i Mahrûsa'den keşîde-pâ ve kemâ-fî's-sâbık ittîfâk üzere akd-i dostu ve velâ olunmayı deruhde-i i'tinâ eyleyip gerçi İbrâhîm Kethüdâ'nın ve ba'zı umûr-u âşinâların sâmia-gîr-i isgâları

(s.217)

olup lakin Sebastiyân tesvilâtı te'sîriyle Taraf-ı Saltanat-medâr'dan mesfûrun kiftârına tevcih-i sâmia-i i'tibâr olunmakla vech-i mezkûr üzere sebûk-bâr-ı semt-i firâr ve Rusyalı ile yek-leht-i ittîhâd olduklarını izhâr eyledi. Gerçi (arabî) (tevd-i adüvvî sümme nez amm annî. Sâdigân hezâmen bedî'ü'l-garâîb) müidesince dostun düşmanına muhabbet bir cihetle dostu adavet olup lakin Fransalı Nemçeli'yi ve kezâlik Rusyalı'yı beraber ve Hudûd-u İslâmî'ye civârına itâle-i ikdâm-ı şer ve fesâd edip Napolyon Bonapart ise küvvî't-tâli' mukaddem ve şedîd bir zât anîd olduğundan başka Kırım vesâir Arâzi-i Mağsûbe-i Devlet-i Alîyye'nin istirdâdı zımında mevâsîk-i adîde izhâr eylediğine ve zâhire-i nazar uhdesinden gelmeye sâhib-i iktidâr olduğuna mebnî Devlet-i Alîyye'de irtikâb-ı ehven-i şerrîn olmak içtîhâdıyla Fransalı cânibini tercih ve ihtiyâr edip Rusyalı ve İngiltereli taraflarından izz-i ebsâr-ı itibâr eyledi (tezyîl) Ol halâlde vâki' olan mesmûâta göre İngiltere Devleti Cânib-i Devlet-i Alîyye'ye arz-ı bende-gî ederek kadem-i hukûk iddiâsı ve Devlet-i Alîyye hakkında Bidâyet-i Saltanat-ı Senîyye'den bu âna kadar aslâ kendilerinden bâdire-i ukûk ser-zede-i vukû' olduğu inhâsıyla Devlet-i Alîyye Fransalıdan kat'-ı reşte-i muvâlât eylediği sûrette Rusyalı'nın gasb ettiği arâziyi hey'et-i kadîmesiyle redd olunup

eğer Fransalı Devlet-i Alîyye aleyhine kıyâm eder ise bahr-i cânibine kefâlet ve zamânla bir hilâline bin kese akçe vermeye müteahhid ve berren iktizâsı üzere askeriyle de imdâd eyledikten sonra masârif-i seferîye için onbin kese akçeden ziyâde nakid akçe vermeyi tevsîk ve ibrâm ile mültezim olmuş ve Rusyalı dahî yüzbin neferden ibâret ordu tertîb ve hemîşe Devlet-i Alîyye'nin zîr-i emr ve hükm ve maîyetinde olmayı taahhüd ve tekeffül eylemiştir. Gerçi bu maslahatın iç yüzü mestûr ve mechûlümüz olup lakin dürbîn-i akl-ı sâkıbla müşâhede ve ba'zı ehl-i hibreden gûş-zed olan budur ki gerçi Moskovlu kezzâb ve hîle-kâr ve gaddâr bir tâife-i bed-mişvâr olup bu âna kadar Memâlik-i Mahrûsa'ya dâimâ kizb ve firîb ve hîle ve gadr tarîkesiyle zafer bulageldiği mukarrerdir ve İngiltereli dahî her-çend çok

(s.218)

fend ve düzen bilir fettân ve mekârr bir kavm ise de bi't-tabi' temerrüd ve taannüde mecbûl olmalarıyla ekser kelâmlarında sebât ve karâr ile iştihâr bulduklarından başka bu husûsta berâ-yı maslahat hezâîn-i bî-kerân belki nakdîne-i cânlarını verecekleri sahîh ve sâdık ve Rusyalı dahî bi'z-zarûre tabi' ve muvâfıktır. Binâberîn ba'zı hurde-bînler bu semte imâle-i zamîr ettiler ise de taraf-ı ahir ber cevâh-i muharrer Fransalı'nın kuvvet ve galebe-i zâhirîyesine nazarân öte cânibi efgende-i nigâh-i itibâr eylediler. Devlet-i Alîyye eğer İngiltereli re'yîne dil-dâde olmuş olsa Nemçeli'nin dahî mütâbaata âmâde oldukları ba'zı mertebe-i evzâ' ve etvârlarından tirâşide olduktan başka hakîkaten Rusyalı ve İngiltereli'nin zebân-zede-i tevsîkleri olduğu tahkîk olunmuştur lakin hâkim-i kazâ nâ-fez olmakla, verâ-yı perdede görülecek sûret ve çekilecek renc ve mihnetler görülmek ve çekilmek lâ-muhâle muktezâ-yı emr-i kederdir. (yapılmış hâzır olmuş sened ol cümlenin kârı. Senin tebdîrine ay-ı çarh zahmet çekme hâcet yok.)

VEFÂT-I VODÎN VÂLÎSİ PÂSBÂNZÂDE OSMÂN PÂŞÂ

Vezîr-i müşârileyh evâhir-i zi'l-kâdede hulûl-u ecl-i müsemmâ ile âzim-i hısn bekâ olduğu haberi vâsıl-ı sem'-i Hümâyûn olduktan Avâtıf-ı Alîyye-i Şevket-makrûndan bundan mukaddemce Niş Muhâfazası şartıyla Mora Eyâleti tevcîh olunan Hürşîd Ahmed Pâşâ'ya münhall olan Vodin Muhâfazası Niğbolu Sancâğı'na ilhâken ber vech-i arpalık tevcîh olunup çend rûz mürûrunca mûmâileyh Sofya Seraskerliği'yle Rumeli'ye menkûl olmakla Vodin ve Niğbolu mütevevfe-yı müşârileyhin hazînedârı olan mîr-i mîrândan İdrîs Pâşâ'ya tevcîh ve sene-i âtiyye

seferinde rütbe-i vâlâ-yı vüzerâtle kadr ve şânı tenvîye olundu ve Mora Eyâleti Rûmeli Beylerbeyi olup sâbıkân Avlonya Sancağı'na mutasarrıf olan Tepedelenli Ali Pâşâzâde Velîüddîn Pâşâ'ya vüzerâtle tevcîh ve Rûmeli Vâlîsi Seyîd Ali Pâşâ Selânik ile terfîye olundu.

TERCÜME-İ HÂL-İ MÜTEVEFFÂ-İ MÜŞÂRİLEYH

Müşârileyh Pasbânzâde Osmân Pâşâ an asl Vodin Yamakları'ndan Pasbân lafzının

(s.219)

galat-ı meşhûru olan pâzvend nâmıyla şöhret-şîâr bir şahsın atse-i sulb-u nâ-hemvârı olup pederi zümre-i işrârdan olmakla her-bâr-ı etvâr-ı tâgiy-âne ve hareket-i bâgî-yâne ile vülât ve hükkâm ve zâbitâne taassub ve serkeşi izhâr ve aralık aralık serhad-ı mezbûrede esâre-i gubâr-ı fitne ile ahâliyi dil-gîr ve bîzâr edip bundan akdem Rusyalı üzerine vukû' bulan Sefer-i Hümâyûn'da Serdâr-ı Ekrem bulunan merhûm Koca Yusûf Pâşâ'ya mezbûrun vaz' ve hareketi ma'lûm oldukta vücûd-u bed-budûnu ma'dûm eylemekle ol esnâda oğlu firâr ve gûşe-i ihtifâda karar eylemiş idi. Ba'de gâile-i sefer ber taraf oldukta setîre-i hafâdan âşikâr ve yamâkân gürûhuna iltihâk edip zâtında akl ve kiyâset ve dilîri ve şecâat sâhibi olmakla ez-vakitte yamaklar beyninde şöhret ve i'tibâr bulmuş idi. Ol esnâda Belgrad Kal'ası muhâfazasına eyâletli askeri iskân ba'zı nizâm-ı cedîd mürettebâtı ol-havâlîde dahî revân olmak irâde buyurulmanın mâdde-i merkûmeyi onlar dahî istiskâl ve tahammül ve takabbülünden rû-gerdân-ı imtisâl oldular çünkü mezbûr yamaklar gürûhunun serfirâzı ve her cânibe dest-dırâzı olmakla beynlerinde ve etrâfta şöhret ve nâmı ve nüfûz sehm-i kelâmı olup muhdesât-ı cedîdeyi ser-reşte-i bahâne ederek yamaklar ile eyâletli beynine ilkâ-yı şikâk eylemekle ol evânda ser-zede-i zuhûr olan harekât-ı şenîada eliyi ve ikâz-ı fitne-i beşî'ada külli müdhalî olduğu eğer ki vâsıl-ı sem'-i devlet olmuş ise de muâhezesi husûsunu te'hîr ve imhâl ve hekîm-âne tedbîr ile (ayn) Üstühân-pâre olup kelb-i akûra zencîr diyerek sukâta-rîzi-i lütf ve mülâyemetle kılâde-i itâate idhâl eylemek için tarafına zülâl-i iltifât isâle olunup hakkında bi'l-ahire Avâtîf-ı Alîyye erzân ve ikiyüzondört muharreminde Dergâh-ı Âlî Kapıcıbaşılığı ve bürhe-i yesîre mürûrunda vüzerât ihsânıyla Vodîn Muhâfızlığı tevcîh ve bu cihetle vech-i ikbâlî vecîh kılınmıştır. Lakin bidâyet-i hâlinde Re'îs Râşid Efendi'nin ve Ser-kâtibi müstevli-i enderûn Ahmed Efendi'nin Niğbolu ve

Fethü'l-İslâm mukâtaalarına vesâir ol-havâlide vâki' mukâtaata zamîme-i şenîa ve teklifât-ı beşîaları esâs temerrüdü ve mâdde-i aslıye-i serkeşi ve taannüdü olup tekâlîf-i

(s.220)

merkûme kemâ-kân tarafına tahmîl ve nizâm-ı cedîd fûrûâtı ol aktân ve aktâra dahî te'sîl olunmak zımnında ısrâr olunmakla kemâ-fi's-sâbık merkez-i teebbî ve taassubda pâ-y-efşer-i karâr olup ol-vechle Evâmîr-i Alîyye ve mutâlib-i senîyye ve vâ-beste-i ukde-i ta'tîl ve ihmâl ve gittikçe i'tidâl-i hevâ-yı emnîyet itminân-ı bertaraf olmakla nâîre-i bugz ve udvân-ı işti'âl bulmanın zecr ve gûş-mâl belki Pâsbân rûh-u revânını burc-u bedinden matrûd-u müdâfaa-i kahr ve nekâl eylemek için üzerine Kaptân-ı Deryâ Hasan Pâşâ havâle ve ısrâr olunmuş idi. Vûkelâ-yı Devlet'in Pâsbânzâde'ye derkâr olan şiddet-i gayz ve adâvetleri ve kahr ve tedmîrine ol derecede ikdâm ve dikkatleri gazez-i mezkûra mebnî olduğundan başka fâide-i zâideyi müstelzim olup merkûmun bagî ve isyânına temessûkle sûret-i zâhirede izâle ve tenkîline ibtidâr ve üzerine müteşahhısân-ı vüzerâdan bir sipâh-salâr-ı nâm-dâr ta'yîni lâzım gelmekle hemîşe kellâ hırbâlık husûsunda pençe-i tagallübünden bîzâr ve her taraftan har-bâr-ı endîşe ve iştiş'âr üzere oldukları Kaptan Hüseyîn Pâşâ'nın ta'yîn olunmasını mûcib ve (ayn) (ezher-i dû taraf keşte-i sûd şûdâset) müdâsınca maksûd hâsıl olur ise febihâ vâlâ-i Hüseyîn Pâşâ'nın sûreti şikest ve livâ-yı tetâvül ve istilâsı pest olur mülâhaza-i mekîdet-meâlini mutazammun idi. Encâm-kâr-ı târ ve pûd-u fikr-i desîse-perdâzlarını kâr-gâh-ı san'at-ı şu'bede bâ-zîde-i bâfte-i minvâl-i amel ve sûret-yâfta-i dest-i dagal ile Pâsbânzâde'nin bagî ve isyânını ilkâ-yı cihân-bânı eylediler. Keyfiyet ma'lûm-u Pâdişâh-ı Felek-menkabet oldukta Bâ-İrâde-i Senîyye hâne-i müftü'l-inâm meşveret-gâh-ı zevât-ı kirâm oldu. Meclis-i ma'kûd-u mezkûrda Kaptân Pâşâ ve bi'l-cümle sudûr ve mevâlî ve ricâl ve ocâklı mevcûd olup ol-bâbda cümleye hitâben sâdır olan Hatt-ı Hümâyûn'u Re'îs Efendi kâîmen kırâatle mutazammun-u münîfi ma'lûm ehl-i cemiyet olduktan sonra Sadr-ı A'zam feth-i derîçe-i dühhân edip Pâsbânzâde'nin müfredât-ı ahvâlini mufassılân serd ve beyân ederek ber-mûcib-i fermûde bagî ve şekâvetinin tahkîki numûde olduğundan bahisle iktizâ eden Emr-i Şerîfi müftü'l-inâm taraflarından istiftâ ve isti'lâm eyledikte müşârileyh dahî izdihâm-ı meclisten

(s.221)

nâşî ocâk çekirgesi gibi nişîn-i tengnâ-yı zücret olan Fetvâ-i Emîni Seyîd Ahmed Efendi dedikleri zât-ı garîbetü's-sifât tarafına isticvâb zımnında imâle-i rû-yu iltifât eylemekle hemân mûmâileyh zebâne-i lehebb gibi kıyâm edip hâzır eylediği iki mes'ele-i meşhûreyi ve fetvâ-yı tavîletü'z-zeyli savb-ı bülend ile kırâat ve tetimmesinden olan tenzs mes'elesini dahî esmâa-i mübâderet eyledi. Pes ber mûcib-i Fetvâ-yı Şerîfe sâbitü'l-baki olan Pâsbânzâde'nin kal'a-i vücûdundan Pâsbân rûh-u revânını ihrâc ve lağm-ı rağm ve ademe idrâc etmek lâzım gelmekle Sadr-ı Âlî-mikdâr tekrâr amme-i huzzârdan mebhas-i mezkûra dâîr istintâk ve istifsâr eyledikte ekseri selâmetü'l-insân kûşesinde keşîde-i lisân ve kimisi dahî tasdîk-i sûrî-i zarûfi îmâsıyla ser-cünbân oldular ancak; Morali Osmân Efendi mevcân-ı bahr-i fazîlet-mendi ile miyâneye bu zemînde itlâk-ı zamân-ı kelâm eylediği Pâsbânzâde'nin şiddet ve taassubu ve Evâmîr-i Aliyye'ye muhâlefeti elsine-i âmmeden şuyû'la mesmû' olmaktadır. Eğer taaddi ve tahaddi misilli evzâ'-ı bâğî-yâneye tasaddî eylediği vâkî' ise lâ-muhâle izâlesi vâcibdir lakin; ketb-i şer'îyede sebt-i sahîfe-i sübût olduğu üzere müteayyin olduğundan başka bağı ve hurûca cesâret eden şahsın İmâmü'l-Müslümîn Hazretleri tarafından üç def'â şüphe ve zarûreti istiksâ ve madde-i taassubunu def' ve ilgâ-i lâzımedendir demiş iken ittisâlinde oturan Vâsîf Efendi suhûletle efendî-i mûmâileyhe engüş-zen-i tenbîh ve âzâr ve bu resme sûâl ve cevâb ve bahs ve hitâb ulemâ efendilerin vazîfe-i fazâil nisâblarıdır diyerek âhestece ıskâta ibtidâr eyledi. Ba'de ta'yîn olunacak serasker husûsu dermiyân oldukça müsemmin olduğu üzere Hüseyîn Pâşâ'dan gayri iş bu hatb-ı hafîr-i sipah-salârîye sezâ-vâr bir vezîr olmadığını yek-zebân-ı âverde-i dühhân beyân ile bi'l-cümle müşârileyhi intihâb ve hasren me'mûrîyetini istisvâb eyledikten sonra maiyetine ta'yîn olunacak vüzerâ ve ümerâ ve Pâsbânzâde fi'l-asl ocaklı olmakla sebep-gerde-i aslîsi olan ocaklıdan mâadâ asâkir-i mütenevvîa tasmîm ve tasvîr ve âmme-i levâzım ve mühimmâtı takdîr ve takrîr kalındı. İş bu karâr-dâde-i meclis-i şûrâ ba'de'l-arz ve'l-inhâ

(s.222)

sencîde-i mi'yâr Zihn-i Pâdişâh-ı Kışver-güşâ olmakla onbeş cemâziyelahiresinde vezâreti ref' ve ilgâ ile üzerine Kaptanpâşâ-yı müşârileyh maiyetinde ta'yîn olunan vezîr Kürd Ulvî Pâşâ ve Tepedelenli Alî Pâşâ vesâir ümerâ

ve a'yân ve asker-i bî-kerân ve top ve humbara vesâîr mühimmât-ı azîme ile Vodîn Kal'asını veche-i azîmet eden Pâsbânzâde hâk-ı inâbet ve istîmâna-i rû-nihâde olmadığı sûrette kal'a-i hisâr ve top ve humbara ile i'mâl-i edâvât-ı kâr-zâr kılınmak bâbında bulunan Fetvâ-yı Şerîfe mûcibince kal'ayı zîr ü zeber ve merkûmu bâ-yı hâl-i hısn-ı hayâtta beder eylemeye tasâmîm-i niyet edip Edirne Havâlisi'ne vusûlünde berâ-yı istîmân-ı Vodîn'den irsâl eylediği birâderi ordû-yu müşârileyh dahîlen dâhil ve zirâat-nâme ile avf ve inâyet sudûrunu sâîl olmuş ise de feryâdları kûşa-gîr-i gûş-u i'tidâl olmamış idi. Encâm-kâr-ı hazâîn bî-şümâr-ı itlâf ve ihdâr ederek bin kadar asâkir-i hun-hâr ile Vodîn Kal'ası'nı hisâr ve bir müddet derûn ve bîrûndan mutâraha-i alât-ı harb ve peygâr olundu. Mahallinde mufassılan beyân olunduğu üzere ba'de't-teyâ ve altı besât-ı muhârebe-i tayy olunup yine kaptân pâşâ-yı müşârileyh vesâtetiyile vüzerâtı ibkâ ve Vodîn ve Niğbolu Sancâkları tevcîhiyle kemâ-fi's-sâbık küngüre-i yâveri-i izz ve rif'atı hem-ser-i sipîhr-i i'lâ ve onsekiz şevvâlinde Eyâlet-i Edirne tevcîh ve inzimâmıyla şerefe-i kadr ve şerefi dü-bâlâ olmuş idi. Min ba'd makâm-ı rızâ ve imtisâlde pâ-y-dâr ve şân-ı vüzerât-ı mürââtına kemâl-i i'tinâ ve i'tibâr-ı berrle Serhadd-ı Hâkânî'de şecâat ve metânetleri debdebe-bahş-ı meydân-ı iştihâr olduğundan başka bu def'a Sırp usâtı üzere me'mûr ve ba'zı mertebe-i yararlıkları ser-zede-i zuhûr olmuş iken hitâm-ı enfâs-ı hayâtıyla âzim-i dergâh-ı bâri'n-nesemât oldu. Rahmetullah-ı aleyh ve tecâvüzallah-ı anha müteveffa-i müşârileyhin şirâre-i iştihârı intişâr bulduğu eyyâm-ı câhiliyesinde bu resme bir havâdis-i elsine-i ekâbirde dâîr olmuş ki selefte ba'zı cifr ve kâimî tasallukçuları olan cirârlar meselen Hânân-ı Kırım'dan Şâhingirây'ı uçurdıkları ve Canpolatzâdeyi bâd-i hevâya düşürmekle râhat ve âsâyîşini kaçırdıkları gibi buna dahî bir kavval-ı muhtâl musallat olup ba'zı mertebe-i şu'bede nümûnlukları ile kalbini celb ve teshîr ve Vodîn'den Osmân ismine gûyâ bu târîhlerde

(s.223)

Devlet-i Osmânîye'nin müebbed ve müceddidi olacak bir âdemin zuhûru hasbü'l-fen-i karâr-gîrdir ve alâyîm ve imârât-ı muharrerresi bi'l-cümle cenâbınız müsemmâsında mevcûd olmakla bî-şüphâ sâhib-i hurûc-u mev'ûd-u cenâbınızdır diyerek ol ümmî ve âmmî-i sâde-dil-i âdemî Abâza Pâşâ gibi netîcesiz da'vâya ilkâ-i berrle kavgayı büyötmeye ilcâ eylemiş idi. Müşârileyhin vefâtına izzinin ve

serverinin dediği târihlerdir. (Pâsbânzâde'ye ahdır halidi kîle cây) serverî (Bâb-1 me'va ola menzil ki Osmân Pâşâ)

HABER-İ NUSRET-ESER-İ EZ CÂNİB-İ SERASKERÎ-İ TUNA

Silistre Vâlisi ve Tuna Seraskeri olan Alemdâr Mustafa Pâşâ'nın hâric-i hudûd-u Bükreş'te müdâfaa-i hücum-u düşman için iskân eylediği asâkir-i şecaat nişânını iz'âc ve ol-havâlîde ihrâc eylemek kasdıyla dörtbinden mütecâviz asker bağtaten cünûd-u muvahhidîn üzere hecme-endâz olup Asker-i İslâm dahî sebât-ı ikdâm ikdâm-ı berle mukâbeleye ser-âğâz ve mukâteleye şimşîr-bâz oldular. Tarafeynden kıtâl-ı şedîd ve zûd-u bürûd-u mîd vâki' ve encâm-kâr-ı bârika-i inâyet-i perverd-kâr ile şârîka-i nusret fırka-i Cânib-i İslâmiyân'da lâmi' olmakla düşmandan kati vâfir-i delâlet-i tîğ-bâz ile dâr-ül-bevâre müsâfir ve nîcesi dahî kayd-ı üsera giriftâr olmanın bu haber evvel yevm-i îd-ı adhâda Der-i Devlet-nihâda vâsıl ve Ümmet-i Muhammed'e îd-i diğêr hâsıl oldu.

VÜRÛD ve AVDET-İ SEFÂİN-İ İNGİLTERE ve AZL ve NASB-I KAPTAN-I DERYÂ ve NÂZIR-I BAHREYN ve NEFY ve İ'DÂM-I FEYZÎ EFENDİ ve ME'MÛRİYET-İ BAŞBAKI KOLU ve YENİÇERİ KÂTİBİ ve SÂBIKÂN TERSÂNE-İ ÂMİRE DEFTERDÂRI BE BOĞAZ-I BAHR-İ SEFÎD ve İSTİLÂ-YI İNGİLİZ BER BOZCAADA ve İSKENDERİYE ve HEZİMET-İ İNGİLİZ DER İSKENDERİYE

Sebt ve tahrîri sadedinde olduğumuz vaka'-i garîbe tulû'u husûsân Dârü's-Saltanatü'l Alîyye'de taalluk-u fesh ve fîrûzî Zafer-i Hâkânî'den beri vukû' bulmamış ve nevâhî-i kulûb-u dostân ve düşmanâna bu makûle-i havâtır ve vâhime-i rehâ-yâb hutûr olmamış bir dâstân-ı hîred-fersâ ve hâdise-i hayret-bahşâ olup mübâdî-i vâkıa'dan beri ve gül-feşân-ı sahîfe-i beyân ve imlâ olduğu üzere mâddenin hudûsuna frânsalı bâdi olmuşdur. Vaktâ ki Rusyalı'nın Serhâdat-ı İslâmîye'den

(s.224)

Hotin ve Bender Kal'alarını istilâsı hengâmında İngiltereli'nin on kıt'a kadar bölük-ü sefâini Bozcaada tarâfında ve bir seffinesi Beşiktaş pişgâhında lenger-endâz olup bâlâda hâme-güzâr-ı sahîfe-i ifâde olduğu üzere Dersâadet'te bulunan İngiltere Elçisi hafîyeten seffîne-i mezbûreye süvâr ve donanmaları tarafına bân-bân-güşâ-yı firâr olmuş idi ancak sefâin-i merkûmenin mahall-i mersûmda kararı câ-yı mütâlaa-i

istibsâr olmakla çend rûz mürûrunda Kaptan-ı Deryâ Sâlih Pâşâ bir alâ cenâhü'l-isti'câl boğaz cânibine irsâl ve mahall-i merkûmenin muhâfazası müşârileyh şifâhen tenbîh ve sipâriş oldunduktan sonra me'mûrîn-i sâireye dahî te'kîd-i ekîdi hâvî Evâmir-i Alîyye isbâl olduğuna mebnî emr-i muhâfazaya ihtimâm-ı ehemmi-mihâmdan iken me'mûrîni taglît kasdıyla mesfûrîn tevdîd-i ittifâk ve Devlet-i Alîyye ile Rusyalı miyânında def'-i hâdise-i şikâk zımnında mükâleme-i maslahatı için geldiklerini irâd ile muhâfızları iğfâl ve ol-vechle bir âlâ-yı sâde-levh-ânı firîfte-i mükîrr ve âl eylemeleriyle emr-i muhâfazada rehâvet eylediklerinden nâşî bir gün ale's-sabâh şedîd-i lodos ile tavr-ı nâ-katâr onbir aded Sefâîn-i İngiltere Bahr-i Sefîd Boğâzı'ndan sebük-hîz ve tünd ve tîz olup mânend-i sarsar kavm-i kal'a ve Kilidü'l-Bahir pişgâhından âteşîn-riftâr ile ol hâk-sârlar âb üzere güzer ve kal'ateyn-i mezbûreteynden top ve tüfenk dâir-i bâdire sâdır olmamakla onlar dahî muâmele-i bi's-sükût ederek bi-muhâbâ revân ve Çanak Kal'ası pişgâhından heyâkil-nümâ-yı dehşet-resân olduğunu mukaddemen mersûl olan Donanmay-ı Hümâyun Sefâyîni teymûr üstünde müşâhede eylemekle fenn-i lenger ve güşâd-ı bâd-bâna vakt olmayıp fakat kal'a-i merkûmeden bir mikdâr top atılmakla gerçi ikisini bir mikdâr rahne-dâr edip lakin kal'a tarafına iltifât eyleyip hemân donanma üzerine imâle-i sükkân ve donânma askeri bir mikdâr direnti ta'bîr olunan tutma haşerâttan ibâret olmakla İngiltere kimilerinin henüz sevâdını gördüklerinde sefâîn-i saûrları baştan kara olup berre meded değildiler diyerek lerziş ve hafakânla bir kaç top ve tüfenk-i endâhte ve mukâbele-i sâhte eylediler. Çend rûz mukaddem ise emir elleri tarafından gerek kal'a-i merkûmeye ve gerek kaptân pâşâyâ bizler ez kadîm-i Devlet-i Alîyye'ye dost-u sâdik ve gayret-keş ve müttefik olup

(s.225)

bedâ-i zuhûrdan beri miyânemizde kat'en kerd-i kudûret ve şâibe-i şûr ve münâfeset ârız olmayıp fî külli'l-ahvâl-ı Devlet-i Alîyye veliniğmetimiz mesâbesinde olmakla tarîk-i hamîyette bezl-i cân ve mâl eylemek eazz-ı âmâlizim ve lâzime-i zimmet-i ibtihâlimız olduğundan elbette boğazdan güzer ve Pîş-gâh-ı Âsitâne'de Taraf-ı Saltanat'a ifâde-i mâfi'z-zamîr ile hâlâ mustashibimiz olan elçimizin kemâfi's-sâbık kabûlünü istid'â ve bundan başka cânib-i Devlet-i Alîyye'ye hayırlı ifâdâtımızı şifâhen Evliyâ-yı Umûra edâ eylemek emr-i mukarrer olmakla hîn-i ubûrumuzda aslen mümânaata dâir hareket olunmayıp olduğu sûrette muktezâ-yı

temerrüdümüz üzere müdâfaa eder ve belki ihrâk-ı sefâine mecbûr oluruz diye peyâm-ı irsâl olunmakla vâkıân Lebb-i Boğaz'da vâki' kal'ateyn vech-i meşrûh üzere sükûtla muâmele eylemeleriyle onlar dahî mümâsele vechile mürûr edip beri kal'alardan bir kaç top atılmakla onlar dahî iki tarafa ale'l ammiyâ top atarak donânma cânibine sefîne-rân ve donânmadan dahî suret-i mümânaat-nümâyân oldukta kelle ve sâlkım ve sâir kendilere mahsûs icrâ-yı rûhiyye ile ta'bîye olunmuş sanâî'-i garîbe ile bir kaç sefâin ihrâk ve tahlîs-i cân kaydıyla suya rîzân olan mellâhân ve neferâtı sandallarıyla düşürüp karaya ihrâc ve iki sefîneyi dahî yed gelip nâ'ra-i burûnî ta'bîr olunan mahalle doğru tevcîh eylediler muhâfızların müsâmahalarına mebnî ol mahal-i tengnây-ı tâbyadan hâlî yalnız iki topa münhasır olup onlar dahî imâl olunmadığından nâşî çend sâat rahne-dâr olan sefînelerini ta'mîr ve termîm için anda meks ve direng ve ba'de bî-muhâbâ Gelibolu pîş-gâhından Âsîâne-i Saâdet'e doğru âhenk eylediler. Mükir-i na'ra-i birundan bir vechde Donânma-yı Hümâyûn mülhakâtından berîk ta'bîr olunan küçük bir sefîne-i lenger-endâz olmakla Kaptânı keyfîyet-i mezkûreyi muâyene eyledikte hemân kat'-ı rîsmân-ı ikâmet ve Âsîâne'ye doğru tevcîh-i bâd-bân-ı müsâraat eylemiş olmakla sâlis-i îd-i adhâ olan yevm-i cum'anın vakt-i zuhrunda Der-i Devlete vâsıl olup serzede-i hudûs olan vâkıayı ihbâr ile mukarrebîn-i saltanatı perîşân-ı dil eyledi. (Âleme şâyi' olur kara haber çok sürmez) Şâyîasınca vakt-i asra kadar haber-i mezkûr beyne'n-nâs fâş ve münteşir olmakla herkes boğaz tarafından zuhûr-u eşbâh-ı

(s.226)

sefâine nâzır ve muntazır olup bir taraftan dahî bâr ve tehâneye ale'l-acele birkaç top ile muhâfazasına vâfi neferât irsâl ve bir cânibden tehiyye-i edevât-ı harb ve kîtâl olunduğuna mukârun yevm-i mezkûrun baîd-i asrında Çekmece açığından on kît'a-i güştî-gûh-u peyker ser-nümâ-yı zuhûr olup ahşâme-i karîb-i Fenerbahçe hizâsında vâki' Kınalı Ada pîş-gâhında ilkâ-yı teymûr eylediler. Mâdde-i aslîye-i şer ve şûr ve tahaddûs eden fitne ve ihtilâlâta kendi revâc-ı umûrî için illet-i müstakille-i zuhûr olan Fransalı'nın Der-i Devlet'te mukîm olup dem-i fâsid âsâ-i Arak-ı Saltanat'a hulûl ve mükîr ve füsûn ve lâf u güzâf-ı gûn-a-gûn ile kulûb-u kurenâyâ duhûl eylemiş olan fettân-ı zamân halef-i şeytân Sebastiyân nâm elçileri ise şehy-i necdî gibi aradan çıkmayıp sûret-i gayrette müdâfaya-i ağrâ ve iktizâ eden mahallere ta'lîm-i ve irâeti üzere metîn ve musanna'-i tabyalar inşâ ve humbaralar atıldıkta

düŖecek mahalleri tahmîn-i berrle basdırıp itfâ edecek edevât-ı ihzâr ve'l-hâsıl zağz gibi bir ve öte tekâpû ederek Dârü's-Saltana'nın etrâf ve inhâsını ve kapıları ve gedikleri toplar ve humbaralar ile temkîn ve takvîyete bezl-i dest-mâye-i iktidâr eyledi. Ahâlî-i Âsitâne-i Saâdet-i Müddeti'l-Ömr bu resme hâdiseyi görmeyip ekseri tenn-perver ve sefâya mest-i nâzende çelebiler husûsan bu ser-zemîn halkı bi't-tabî' siyeh-zebânlıkla darb-ı kelimât-- muvahhiŖeye mecbûr ve habbeyi kubbe ve katreyi deryâ ile i'zâm ve ifrât ve mübâlağaya me'lûf ve meŖgûl olup cenk ve cidâle müteallık lakırdı meddâh lisânından dahî işitseler cenk olmuş gibi âzerde-i zamîr olurlar idi. Maâzallah-u teâlâ illet-i dehŖetlerinden nâŖî gavta-hâr-ı bahr-i telâŖ-ı havf ve haŖıyyet ve Âsitâne-i Saâdet'i düşman bir serhadd kal'ası gibi basmış timsâlinde tahayyül eylemeleriyle bir garîb vaz' ve hâletle müteŖekkil oldular ki resm ve ta'bîri gayr-i kâbildir. Ortalıkta dâîr olan arâcif ve ekâvîl ve ebâtîlin ise hiç hadd ve pâyâm yoktur. KöŖelerde ve sokak başlarında ve dervâze-i semtlerimde küme küme ağız ağıza verip her biri azgâs-ı ihlâm münâbesinde ağızına geleni bî-serûban-ı kelâm-ı mâ'lem-yekun

(s.227)

takrîr ve kuvve-i nâtıklarında bârâ-yı kudret olanların her biri bir ma'nâ ve müeddî-i tasvîr edip kimi iş bu İngilizli Tâîfesi neheng-i bahri ad olunur bir kavm-i Ŗedîd olup bir sefînesi bir ülkâ tahrîbine kifâyet eder. Ŗimdi bunlar ise on kıt'a kûh-u azîm gibi kalyonlar der-i derûnları eczâ ile memlû ve sâlkım ve kelle ve cencîr atan toplar ve humbaralar ve cenkciler ile meŖhûndur. Huda-negerde iki taraflı topları ve humbaraları sagarak bir yelkende tersâne pîŖ-gâhında karâr ve Derûn-u İstânbul'a ve tersâne tarafına yağlı paçâvrular ve top ve humbaralar attığı sûrette el-meded-i hâlimiz ne güne olur. Hânelerimiz ve dükkânlarımız ve etfâl ve nisvânlarımız kanda bir kûŖe-i emin ve selâmet bulur diyerek ihrâc-ı Ŗekîk ve zefîr edip kimisi dahî iş bu on gemi yalnız değıldir. Elbette boğaz hâricinde gûŖ-zedemiz olduğı üzere sâîr kimilerden mâadâ Moskovlu dahî olmakla boğaz ağızından karaya asker döküp berren dahî hücum ederler. Bu takdîrce beren ve bahren İstânbul'u elbette yıkıp yakarlar Devlet-i Alîyye hemân bunları mâl ve mülk vermekle def'ine himmet eylemek vâcibedendir. Herkes kendi hissesine râzıdır diye tarh-ı makâle-i nâ-pezîr eylediler ve kimisi dahî ulûm-u gaybîye kenârına tutuşup bere-i cânim ahir vakt olduğı Ŗüpheden âridir. Benî asfer galebesi ve mühdî-i hurûcu derkâr ve gâlibâ ol-

zamân-ı mev'ûd ve muntazırın ecel-i mahlûlu bu vakittir. Bu madde söz götürmez lâ-muhâle eşrât-ı sâat olduğu muhakkaktır ancak hayfâ ki kıyâmet bizim başımıza koptu diyerek hem kendini hem sâiri tahdîş ve tekdîr ederlerdi. Ve'l-hâsıl hakikat-i hâlden bî-hayr bir âlâ-yı avâm-ı nâs gark-âb-ı bîm ve hirâs olup refât ve keftâr-ı dehşet-fermâları sâir pür-dilân-ı devlete hunde-fermâ bir hâlet-i ucûbe-nümâ oldu. Lakin medrese-nişîn olan talebe-i ulûm zümresi ve asker gürûhu sadme-i gayret ve hamîyetle deryâ gibi cûşân ve Cânib-i Saltanat'tan çeşm-i dâşt-ı nîm-işâret ve fermân oldular ve bi'l-cümle ol şebb-i pür şu'bede Emr-i Hüdâvend-i Âlî neseble Evlîyâ-yı Umûr terk-i hâb ve huzûr edip, ale'l-umûr ocak zâbitânını cem' ve ihzâr ve İngiltereli'nin sûret-i

(s.228)

dostîde mugâyir âdâb-ı düvel ve mûcib-i züll ve hacil olacak bu resme vaz'-ı nâ-hemvâr ve küstâh-âne girdârlarından nâşî (beyit) Kibâra sû-i kastı olduğun bâd-i âver-i ateş. Kal'a üzere lisân-ı topla burc ve beden sevilir. Kiftârınca sûâllerine lisân-ı top ve tüfenkle cevâp verilmek matlûb-u şeh-r-yâr-ı vâlâ-cenâb olduğunu herkese iş'âr eylediklerinde cümlesi edâ-yı resm-i sem' ve itâatle karar-bahş-ı muâmele-i harb ve cenk edip her biri dest-zede-i tîğ ve tüfek ve lodos deryâsı gibi hurûş ve âhenk eylediler. Hulâsa-i kelâm gerek askeri ve gerek talebe-i ulûm ale'l-umûm şâkîü's-silâh ve âmâde-i kifâh olup bunların celâdetleri sâir inâmede medâr-ı tehyîc-i cür'et olmakla eimme-i muhalâta varınca herkes silâh-pûş ve siper gibi sîne-dâr-ı harp ve halâlûş oldular. Sefâin-i Moskov olan Bahr-i Siyâh Boğazı'nın dahî Bâ-Emr-i Pâdişâh-İnâm tersîn ve tahsîni husûsuna da ihtimâm olundu. Pes karşıda kesâfet-endâz-ı sıklet olan ehl-i mukâberaya bir dâib-i münâzara (ahsenü'c-cevâp mâ-iştak mine's-sûâl) makâlince tavr-ı nâdir beraberlerinin mukâbele-i hikmet- eserini irâet zımında Âsitâne-i Saâdet'in cânib-i deryâda vâki' Ahır Kapı'ya Osmân Efendi ve Yeni Kapı'ya İbrâhîm Kethüdâ vesâir dervâzeleri pîş-gâhına dahî mûmaileyhimâ vesâir Hademe-i Bâb-ı Devlet ve Kübrâ-yı Ricâl-ı Saltanat'tan ikişer üçer merd-kâr-ı güzâr taksîm ve ta'yîn ve üstüvâr ve metîn ve müstahkem tabyalar ile tarsîn olunup el-hâsıl Yedi Kule'den Tâyâlî Köşkü kenârına ve Maltepe'den Fener ve Sevâhil-i Üsküdâr ve Kız Kulesi ve Tophâne ve Galata ve Karadeniz'e doğru Rûmeli ve Anadolu Kal'aları pîş-gâhları hendese-kârı tabyalar ve bâl yemez toplar ile kala-i kûh-rengin ve tabyalar verâsı topçu ve humbaracı ve mürettib-i tevâif-i asker ile

birer hısn-ı hasîn ve şebb-i ta-be-seher yekdir Allâh sadâ-yı dehşet- gösteriyle künbed-çerh-i heftümîn-i pür velvele ve tanîn oldu. Ale's-sabâh keştî-i nişân-ı âyîne-i dûrbinân ile keyfîyet-i mezkûreyi muâyene eyledikte derhâl kumândâr sefînesinden Devlet-i Alîyye nişânıyla dos-tâne sancak izhâr ve mukâleme

(s.229)

için vârid olduğunu iş'âr eylemekle Taraf-ı Devlet-i Alîyye'den Tercümân-ı Dîvân irsâl ve tarafeynden tedâvül-ü kıl ü kâl olunduktan sonra tercümân ma'iyetiyle çend nefer-i güzîde ve mu'teber adamlarını irsâl ve ba'zı Vükelâ-yı Devlet-i Ebedî'l-Karâr ile akd-i meclis güftâr edip ibtidâ Devlet-i Alîyye-i Sermedi'l-İstimrâr tarafından (ayn) (bilesin ben de bilmem dost musun düşman mısın kâfir) mefhûmuyla sûret-i dostîde bu güne vaz'-ı düşman-ânenen istifsâr olundukta bu resme cevâb darâet-meâb ibrâz ettiler ki Devlet-i Alîyye-i Osmâniye'nin bed'-i zuhûr-u saâdet-nuşûrlarından bu âna dek bizler sâdık ve zâhir ve bâtınına muvâfık dost belki Pâdişâh-ı Felek-Bâr-gâh Hazretleri'nin fedâkâr-mağz ve post olan kullarından olup bu hâdise vukûuna kadar miyânemiz masûn-u şâibe-i şikâk ve keder iken Bonapart dedikleri bir tecrübesi nâ-mesbûk zorbâ ve fûrû-mâyeye bizim gibi kadîm bendelerini fedâ eylemek nâ-revâ olduğu cümle ehl-i âlime rûşenâdır Südde-i Seniyyeleri'nden niyâz ve istid'âmız budur ki; ol kezâbın dürûg-u bî-fürûğuna tevcîh-i sâmiâ-i i'tibâr olunmayıp düşmanlığı dostluğundan ulâ ve iftirâkı ittifâkıdan ahiren olan ol şûm-u nâ-mübârekin tâife tarafından istirdâd-ı nazar-ı muvâlât ve kemâ-fi's-sâbık beynânada rabt-ı ribka-i dostî-i berrle mustahabımız olan bizim elçimiz ve mukaddemce mündefî' olan Rusya Elçisi dahî indimizde tevkîf olunmakla ikisi dahî kabûl buyurula. Bu sûrette ibtidâ Rusyalı'nın Memâlik-i Mahrûsa'dan pâ-güşîde ve kemâ-fi'l-evvel in'ikâd-ı rişte-i muhâdenet-i akîde olunmak husûsuna mütekeffil sâniyen Fransalı tarafından nehzat-ı harbîye iktizâ eder ise malen ve askeren imdâd ve Mısır Vâkıası Hıdmet-i Senîyyesi'ne de bezl-i nakdîne-i sa'y icithâb eylemeyi müteahhid ve mütekabbil olduğumuzu Hâk-pây-ı Hazret-i Şehr-yârî'ye Vükelây-ı Devlet arz ve tefhîme bâz-dâşte-i ruhsat olmaları melhûzuyla bu def'a alenen ifâde için Boğaz'dan ubûr zımnında muhâfizlardan istid'â ve me'mûriyetimiz hasebiyle Bâ-yı Hâl-i Âsitâne-i Muhallidü'l-İkbâl hâkına rû-mâl olmak lâzıme-i zımmet-i gayret-intimâmız olmakla mûmânaat sûretinde bu hareketimiz Devlet-i Alîyye'ye ma'nevî-i hayrı müstelzim ve ihlâsı mutazammun

hıdmet olduğuna mebnî elbette vaz'-ı küstâh-âneye mübâderetle güzâr etmek derkâr ve ba'de

(s.230)

isti'fâ-yı şîve-i nâ-hemvâr kalınmak tasmîm-gerde-i zihn-i safvet-şîârdır. Zemînlerinde gayr-i vâhid sözler eşrâb ve eş'âr olunmuşken, hengâm-güzârişde hâdise-i mezbûra münhadis ve tarafeynden bir mikdârca renciş ve mazarrata bâ's oldu. Lütfen ve kiramen niyâzımız kabûle karîn ve elçimiz Âsitâne-i Sâadet'te mekîn olduğu hinde taahhüdât-ı merkûmeden başka telef-gerde olan sefâni bi'l-cümle tazmîn ederiz diye cevâb-ı ma'kûl irâd ve manzûme-i ricâyı müstezâd eylediler. Lakin Sebastiyân mel'ûnun pey-der-pey tesvîlât-ı gûn-a-gûn ve envâ'-ı fesâd ve füsûnu hâciz-i pîş-i kabûl ve istimâ' olmakla mersûmun sefînelerine ircâ' ve kemâ-kân tertîb-i adde ve atâd ve cidâl ve nizâ' olundu. Pâdişâh-ı Ferîd ve Necâh Hazretleri bu hâdiseden begâyet muzdarip ve sim-âb-ı âsâ-ârâm ve karârı münselib olup bi'n-nefs pîyâdece assâb-ı dest-i yakîn ve dervâzelere teşrîf ve tabyaların ve topların ahvâlini müşâhede ve ba'zı mertebe-i tenbîh buyrulur idi. Ol hengâmda Kaptan-ı Deryâ Sâlih Pâşâ beren avdet edip takrîrden rehâveti ma'lûm-u hidiv-i cem-haşmet oldukta azl ve tenkîli tasmîm-gerde-i Zihn-i Hümâyûn ve câ-nişîn-i tedârîki câil-i dil isâbet-makrûnları idi. Ber vech-i muharrer Ahır Kapı dervâzesine kâdeme-i cünbân-ı teveccüh ve seyrân oldukları halâlde an-asl Tersâne-i Âmire ricâl-i şöhret-şîârlarından olup ba'de Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşları idâdından olan Cezâyirli Seyîd Ali Ağâ Bâb-ı Hümâyûn pîş-gâhında meşhûd-u bâsıra-i Hazret-i Pâdişâh-ı Cihân-güşâ oldukta perestiş-i çi-gunegi-i ahvâl-i rûzgâra dâîr mazhar-ı teşrîf-i hitâb ve müdâfaa-i sefâin-i İngiliz bâbında tedbîr-i dil-pezîrden isticvâb olunmakla ağâ-yı mûmaileyh sîne-gûyân-ı celâdet ve zeyd-efşân-ı dilîri ve şecâat olarak Şevketli Pâdişâhım bu mâdde-i nâ-çîz Himmet-i Şâhâne ile hadşe-engîz olacak mevâddan değildir. Hemân bu kulunuza bir kaç sefîne i'tâ buyrulur ise çend sâat zarfında kimin gark ve kimini âteş-i top ve tüfenkle hark eylemekdir. Uhde-i gayret-i bende-gânemdir dedi. Mûmaileyhin teslîyyet ve tevsî'-i sadrî mutazammun bu resme ibrâz-ı sûret-i tecellüd ve inbisâtı Pâdişâh-ı Âlem-penâh Hazretleri'nin fi'l-cümle bâ's-ı güşâyîş nişâtı olup vaz'-ı dilîr-ânesi dahî dil-nişîn ve matbû'-u hüdâvenderî-i zemîn olmakla der sâat başbûğ ta'yîn ve mersâbend olan

(s.231)

kebîr ve sağır Sefâin-i Hümâyûn'dan yirmiiki kıt'a kalyon ve kurût ve firkateyn tertîb ve tezyîn vakti vâfir sandal ve çekirme techîziyle rû-yi deryâ-manend hûşe-i süreyyâ ârâyîş-nümâ olup bu hâli müteâ'kîb Bâ İrâde Sultân sûtûde-i menâkîb Sâlih Pâşâ azle menkel ve mûmaileyh Seyîd Ali Ağâ rütbe-i sâmiâ-i vüzerâtlâ Cezâyîr Eyâleti ve Deryâ Kaptanlığı şerefiyle mübeccel olup Bahreyn Nezâreti'yle Tersâne-i Âmire Defterdârı olan Seyîd Ali Efendi'nin dahî rû'yet-i umûr-u me'mûresinde sakâmet ve keseli nezd-i şehir-yârîde zâhir ve celî olmakla hıdmet-i mezkûreden tard ve ib'âd olunup El-hâc İbrâhîm Efendi'nin ol-makûle-i umûr ve hudemâtta celâdeti olmanın ol hutab-ı cesîme ihtiyâr ve fi'l-vâkî' hemân ol gün (i'tâ-i elkûs bârîhâ) sırrı âşikâr oldu ve Boğaz'a me'mûr Feyzî Efendi dahî umûr-u me'mûresinde kusur ve A'zam-ı Erkân olan tabya ve top tedârîki ve emr-i muhâfazası husûsunda izhâr-ı tevânî ve fütûr eylemekle mahzar-ı Gazab-ı Pâdişâh-ı gayûr olmanın ibtidâ Kara Hisâr'a iclâ ve ba'de ibretü's-sâirîn küşte-i tîğ-i ceza olmakla başbakıolu Es'ad Ağâ ve Yeniçeri Kâtibi Rüştü Efendi ve sâbikan Tersâne-i Âmire Defterdârı Azîz Efendi umûr-u merkûmeye me'mûriyetle isrâ olundu. Yevm-i mezbûrda mukaddemce kâimâkamlık için celb olunan Mûsa Pâşâ maîyetine bir tâîfeden asker ve levâzım tertîb ve muhâfaza için Kadı Köyü'ne ta'yîn olundu. Sadr-ı A'zam ve Yeniçeri Ağâsı Pehlivân Ağâ Huzûr-u Hümâyûn'a da'vet ve ihzâr olunup Şehr-yâr-ı Felek-mikdâr Hazretleri hassâten Yeniçeri Ağâsına tevcîh-i hitâb ile "ağâ sen ne dersin düşman bizden İstanbul'u istiyor ve almak kasd ediyor verelim mi ne yapalım?" diye gayret-engîz ve hüzn-âmîz sûâller irâd buyurdularında ağâ-yı mûmâileyh sipend-âsâ-i âteşîn-i kelimât-ı şâhânedan lertzân olup "Şevketli Pâdişâhim Uğûr-u Hümâyûn'da bi'l-cümle ocaklardan mâadâ âmme-i halk mün'adim olmadıkça bir taşı düşmana verilmek ne ihtimâldir? Her ne güne emr ve fermân buyurulur ise ol vechle amel etmeye cümlemiz hâzır ve âmâdeyiz" diye zuhûr-u irâdeye müterakkîb oldukça hemân bu gün sefînelere kâfî dalgıç tahrîr ve Kaptan Pâşâ maîyetine ta'yîn olunması bâbında emir buyurulup ve Ricâl-i Bâb-ı Âlî'ye pây-efrâz-ı isti'câl olunup

(s.232)

ocaklıdan ve talebe-i ulûmdan bi'l-cümle hâhiş-kar olarak beşbin nefer-i dalgıç tahrîr eylemeleriyle bir günde müretteb olan sefâin havsâllarından bîrûn-u

şüc'ân şehâmet-nümûnla meşhûn oldu. Bu resme satvet ve şecâat-i kulûb-u âmmeye de sirâyet etmekle bi'l külliye hadşe ve endîşe-zâil ve herkes İngiltereli'nin bu vaz'-ı cesûr-ânededen münfail ve âzerde-i dil olmanın ahâd-ı nâs ve ol emirde mağlûb-u bîm ve hirâs olanlar dahî bulduğu alât-ı tabânca ve hancer ve bıçak takallüdüyle harp ve kîtâle mâil oldular. Fi'l-vâki' cebânet ve şecâat-isâr-ı sâriyedendir ve'l-hâsıl berren ve bahren Dilâver-ân-ı İslâm bi'l-cümle müteehhib ve vezâyîş-bâd-ı şurtaya mutarakıb iken bir garîbe vâki' olmuşdur. Sûreti budur ki; karşı Kâdî Köyü'nün müseccel bahâdırlarından altı nefer-i dilâver bir Kâdî Köy'ü zevrakına süvâr ve ârzû-yu şikâr ile sevâhil geşt ü güzâr ederler iken ittihâkı ol gün düşmanın yortu günleri olmakla ser-kârları bi'l-cümle kumândâr sefînesinde halka-bend-i cemîyet olup ve kibârzâdelerinden birisi dahî beri cânibde vâki' sefîneden ondan ziyâde neferâtla bir sandalla süvâr olup sefîne-i merkûmeye doğru micdâfe-zen-i azîmet olmuş idi. Zevrak-süvâr olan şeh-bâzlar sandal-ı mezbûru gördüklerinde hemân bî-muhâba üzerlerine hücum ve iltihâk ve sell-i seyf ve hınâcir ile sandalı tevkîf ve zikr olunan kibârîçe ile beş nefer-i müsellaah adamı girîbânlarından ahz ve istirgâk eyledikten sonra sâhil-i necâta şitâb eylediler. Bu muâmeleyi müşâhede eden sefînelerden Dilâver-ân-ı İslâm üzere kelleler ve salkımlar katre-i bârân gibi rîzân olmuşken Be savnih-i teâla zevraklarına bile rıhne-i yesîr isâbet eylemeyip salimen ve ganimen semt-i selâmete vusûl ve takiplerine şitâ-bân olan sandallar her ne kadar müsâraat eylediler ise de suyuna bile yetişmeyip bi'l-ahire me'yûsen avdet ve kufûl eylediler ve bu şîve beri yaka ve karşı yaka muhâfızlarının manzûrları olmakla ol şeh-bâz-ı şikâr-endâzları rehber ve izâz ile istikbâl ve derhâl Pâdişâh-ı Amîmü'l-Nevâl dergâhına ifâdeye isti'câl olunmakla merkûmları ihzâr ve her birini zevrak-çe-i tasavvurlarından hâric-i itâyâ-yı Cezîle-i Şâhâne ile bî-vâsita bühre-dâr eylediler. Ol dilâverlerin bu resme

(s.233)

aralattıklarına ve bu kadar âteş-endâz-ı sefâin-i hasm-ı gaddâr sefâini miyânında kendilerin za'fî-i mikdâr-ı düşman-ı hunhâr üzere hücum ve çengâl-ı şimşîr-i tebâr ile altı nefer-i müsellaah ve zîr-dest-i düşmanı şikâr eylediklerine hakkan ki dost ve düşman sebbâbe-gezâ-yı isti'câl ve âferîn-hân-ı bî-çitâb oldular. Şehr-yâr-ı Mekârim-nisâr Hazretleri'nin ber vech-i muharrer itâyâ-yı azîmeleri sâirelere şevk ve cümbüş olmakla Kartal Kazîyesi'nin subaşısı dahî elli nefer-i dilâver

ve iki aded çakalos topu ve vâfir-i cencâne ile karşı Kınalı Ada'ya güzâr ve suya kalan a'dâyı men' ve def'e ibtidâr edecekleri ehl-i sefâine bedîdâr oldukta sandallar ile beşyüz kadar adam ada-i merkûma hurûc edip ihrâc eyledikleri iki kıt'a kalyon toplarıyla ol dilîr-ân-ı cânsiper-ânı sâhilden zamân ve bir kâç sefînelerini dahî sâhila takrîble pey-der-pey üzerlerine kelle ve salkımlarıyla toplarını zabt edip gerçi firâz-kûhe-i gürizân eylediler lakin ol ukâb-ı kule-i şecâat ve şâhîn-i şâhika celâdet-i pür-dilân-ı cenk-cûyân eydî-i düşman-âna teslîm-i girîbân eylemeyip cümlesini zirve-i cibillinde vâki' manastıra ilticâ ve derîçelerden mihre-i tûfengi rûus-u a'dâya hem-rîziş bârân-ı belâ eylediler. Taşradan Dilâverân-ı İslâmîyâna her ne kadar top ve tûfenk ile tazyîk ve teşdîde âhenk eylediler ise de kâlâ-yı ihtimâmları bî-revâc ve üçyüzden mütecâviz a'dâ-yı bed-mizâc mihre-i zehre-şikâf-ı ehl-i mesâfa âmâc olup ihtilâs eyledikleri iki aded top âmilleri dahî sadme-i kurşunla amelden ilgâ ve bu minvâl-i üzere gece sâat ikiye kadar harb ve vegâ olmakla Kınalı Ada hûn-u al-gûn-u düşman ile hem-reng-i keff-i mihne ve sîne-i çâk-hürde-i uşşâk âsâ-i hûnbâla oldu. Bakîyyetü's-süyûf mecrûh ve melhûf kimilerine cân atıp ol vechle rehâ-yâfte-i cenk-i cengâverân ve mühlet-dîde-i azâb-nîrân oldular. Ser-bâzân-ı İslâm dahî târîki-i şebde-i meş'al-ı hidâyet-i Hazret-i mûsulu't-taleb ile ada verâsında âmâde olan kayıklarına râkib ve onlar dahî emin-gîr (El-leyletü'c-cennetü'l-hârib) oldular. Halâl-i muhârebede manastırımız burada mütemekkin olan râhibler ve tâbileri el-hakk-ı gazât-ı müslimin samîmi gayretlerinde olmakla iktizâ eden me'kûlât

(s.234)

ve meşrûbâtlarını dem-be-dem tesvî' ve hasbü'l-vüs'ü îânetle muktezâ-yı sadâkat ve riayeti ifâ ve bî-dirîg eylediler. Mersûmların bu mertebe yâverlikleri malûm-u Hıdîv-dâd-ı güster oldukta haklarında muâmele-i muâf vesâir güne atâyâ ve eltâf-ı mülûkâneleri erzân buyuruldu ve bir gün mukaddem esîr olan kibârîçe zâhiren Kaptan Pâşâ'ya sipâriş olunup Bâ İrâde-i Pâdişâh-ı Kerem nihânice sefînelerine îsâl ve teslîm olunup ve bu aralıkta sefâinden gayr-i vâhid sefîrler mütevârid olup lakin iş bu perseye geldikten sonra elçilerinin kabûl ve iltizâmı niyâzlarına müsâade olunmak Devlet-i Alîyye'ye mezelletten mâadâ kudreti mûcib olacağı emr-i muhakkak olmakla iş bu ricâ-yı nâ-ma'kûlleri cevâb-ı sinân (ayn) (min gûş itimâ' nidârım limen tekavvül) oldu. Pes ol kavm-i nâ-kes mültemeslerine dest-res olmayacaklarını teyakkun ve vaz'-ı küstâh-âne-i sâbıkları afv ve igmâza lâ-hak olmayacağını tafattun

eylemeleriyle üç gün dahî ârâm ve Donanma-yı Hümâyûn'un ise mehâm-ı lâzimesi pezirâ-yı hitâm ve Beşiktaş pîş-gâhında satr-ı mevzûn gibi keşîde-i kıtâr-ı intizâm olup hüüb-u bâd-ı murâd ile üzerlerine havâle olacakları musammem ve kavlen ve fiilen emr-i müsellim olmakla bir şabân-gâh bi'l-cümle bâdbânlarını güşâd ve sular karardıkda şerâ'-i ihtiyârlarını sipürde-i dest-i bâd eylemekle manzara-i nâsdan ref'-i sıklet ve boğaza doğru lokma-i beşî'a gibi azîmet eylediler. Boğaza karîb Ekinlik nâm mahalde iki gün karâr ve hîn-i ubûrda rihne-dâr olmakla su alan bir iki gemilerinin termîmine ibtidâr edip der-destleri olan iki kıt'a Donanma-yı Hümâyûn sefinelerini boğazda bıraktıracaklarını derk ile maa'l-mühimmât orâda terk edip bir şedîd havâ ile telef ve izâatına bakılmayarak boğaza hücûm ve bu def'a na'ra-i birûnuna Ebûbekir Pâşâ ve karşıya ve iki taraflı boğazlara ve'l-hâsıl boğazın iki taraflı mebdelerinden muntehâllerine varınca mahsûs top ve tüfenkleri ve tabyalar ile beraber bâşbûğlar ve askerler ta'yîn olunmuş olmakla boğaza duhûllerinden hurûclarına dek iki cânibden topa tutulmuş maymun gibi mercûm olarak ne hâl ise zor ve zar boğazdan güzâr ve Bozcaada pîş-gâhında resâ-yı mersâ-yı karâr eylediler. (istidrâd) Bu madde bu mahale gelince kadar zâhir hâle nazar ile tasvîr ve tahrîr olundu lakin mezâyâ-yı ahvâle vâkıf bir ârifden

(s.235)

bu vechle mesmû'dur ki çünkü Taraf-ı Saltanat'tan Fransalıya tasdîk ve kraliyetini tahkîk-i makûlesi teveccüh ve i'tibâr ve dergâh-ı felek-bârgâhdan süferâ ve hedâyâ irsâliyle de bünyân ve dâd-ı ittifâk ve ittihâd mertebesinde üstüvâr olunmak Rusyalı'nın ve müttelikî olan İngiltereli'nin kat'-ı rişte-i müsâfât ve izhâr-u husûmet ve muâdât eylemelerine müeddî oldu. Hele Rusyalı'nın Devlet-i Alîyye'ye dostluk tarafında olduğu ve olmayacağı âzmûde ve şems-i tâbân gibi zâhir ve nümûdedir ve bu def'a Devlet-i Alîyye ile ez-dil ve cân muhâdena ve müsâfât taleb eylemesi vechen mine'l-vücûh-u Hümâyûn-nâme'de dâğ kedisi ve far ve gurab misilli vakdınca bir âlâ-yı maslahat olduğundan başka İngiltereli'nin ağrâsına mebnîdir zîrâ İngiltereli her ne denli min vechetü'l-milliyeye cümlesi yek-sân ve Dîn-i İslâm'a adâvetleri vâreste-i delîl ve bürhân ise de an-asl dinâr-perest-i menâfi' ve ticârete magrem bir kavim olup rûy-i zemînde ancak revâc-gâhları Devlet-i Alîyye olduğu bî-iştibâhtır. Ufk-u tevfik-reyyânîden Âfitâb-ı Saltanat-ı Osmâni tulû' eylediği zamandan beri onlar ile miyânede kat'en gıbâr-ı münâfese ve münâkaşa-i

düşman-âne olmadığından başka eslâfta husûsân Girit Fethi'nde ba'zı hüdemâtta ve karîb-i eyyâmda Mısır Vak'ası'nda her ne kadar maslahatlarına muktezî ise de redd ve inkâr olunmayacak hıdmette buldukları bedîdârdır. Devlet-i Alîyye dahî himmet-i hâtırlarına sâirden efzûn-u riâyet edegeldiği kendilerinin indinde dahî tasdîke makrûndur. Çend def'a bi'l-münâsebe Devlet-i Alîyye bizim velinimetimiz dedikleri ve ibrâz-ı şükrân eyledikleri gûş-zed-i muharrer sâdiku'l-bâl olmuştur. Gâyet dûrendîş-i cin fikirli çok düşünür akıbet-i der-pîş bir tâîfedirler. Dehâh-ı Ricâl'den İbrâhîm Kethüdâ ve İbrâhîm Besîm Efendi ve Refîk Efendi ve serkâtibi vesâir ba'zı Dakâyık-ı Âsitâneler'in bu kazîyye-i mefhûm ve meâlîyle yakîn-gerdeleri ve cânlarına minnet olup lakin Taraf-ı Saltanat'ın bu bâbda tesebbüt ve Sebastiyân bî-muhâbâ hûd-be-hûd dergâh-ı felek-bârgâha duhûl ve hâlâ imparatorumla ülkâsını bütün istilâ ve Petersburg'a âzim olmakla çend rûz zarfında Rusya Kralı'nın tutulduğu haberinin vürûdu indimde manzûr gibi ma'nâ olmanın bunların bu resme ilhâhla taleb-kâr-ı sulh olması ona mebnî olup

(s.236)

şimdi bunlara imâle-i rû-yi kabûl eylemek pişmiş aşınıza soğuk su komaktır. Zemînlerinde Cânib-i Ssaltanat'ı kâh tevhiş ve kâh te'mînle İngiltereli tarafından külliyyen tebrîd ve bünyân-ı husûmeti ez ser nev-i teşyîd eder idi. Ricâl-i mûmaileyh dahî gerçi el-dünyâ febân-ı nahen maa'l-rüchân mîzânıyla mevâzene üzere olup lakin ber vech-i muharrer Rusyalı ve İngiltereli'nin mazarratı muhakkak ve Fransa'nın mevhum olmakla el-hâletü-hazihi bunların musâfâtını beynlerinde tercih ederlerdi lakin Taraf-ı Saltanat'ı imâle edemeyip ikdâm ve izhârdan dahî tehâşi eylemeleriyle mukaddemce İngiltereli tarafına bu vechle haber-i poliçe eylediler ki; bizler Cânib-i Saltanat'ı bir vechle imâle eylemekten acîz olduğumuz hasebiyle sizler sûret-i dehşetle boğazdan dâhil ve Pişgâh-ı Saltanat'a heybet-endâz-ı karâr oldukça şayed ru'b ve endîşe hulûliyle musâfâta râm eylemek ağıleb-i melhûzdur ve bu dakîkayı muhâfazaya me'mûr olan Kaptan Pâşâ'ya ve Feyzî Efendi'ye eşrâb eylemeleriyle onların hîn-i mürûrda mümânaata rehâvetleri ona mebnî idi lakin bu dakîkayı Sebastiyân zagzaga gibi istişmâm etmekle pey-der-pey Taraf-ı Saltanat'a muhâfızların rehâvetini ve ricâlin mubâtana-i azîmetini iş'ârdan hâli olmaz idi. Bu cihetle mûmaileyhin tedbîrleri âtil ve müdâfaa için her biri bir dervâzede tertîb-i esbâb-ı harb ve kîtâle müştegal ve hatta Sebastiyân Yeniçeri Ağâsı'na dahî bu

seffineler Ricâl-i Devlet'in da'vetiyle geldiler diye işrâb eylemekle ol herze-i hâbe bu el-füdûl ve nâdân dahî kazîyyenin iç yüzünü idrâkden müberrâ olmakla başka manâlara zehâbla ve bûs-u bidest-i dervâzeleri ve zukâkları ve Dalkılıç Mahalleri'ni gezdiği yerde alenen İngilizli ve Moskovlu bizim içimizde imiş. Şevketli Pâdişâhımız yahûda telâş ve ızdırâba düştü “acabâ bunlar İstanbul'u düşmana verdikte zâhir kendileri kral olacaklardır” zemînlerinde çer-k-âbe-feşân-ı herze ve hezeyân olur idi. İngiltereli dahî mesâliheden me'yûs olup Yeniçeri Ağâsı'nın bu resme güft-gûsunu bi'l-vâsıta işittiklerinde gayz ve kînelerinden nâşî vâkıân bizim vürûdumuz davetledir ve Karadeniz tarafından dahî Moskov gelecektir ve bu cenkler muvâzaadır aksây-ı merâm bu vesîle ile Âsitâne'de müctemi' olup birden yeniçeri ocâğını kaldırıp kışlalara nizâm-ı cedîd

(s.237)

askerini temkîn etmektir lakin yine ocâklının saâdet ve tâli'leri sebebiyle dil-hâh üzere esbâbı müteheyya oldu. Zemînlerinde gizlice ocâklının derûruna tuhm-u şekk ve tegayyür-ü hırs eylediler. Mâ-hâsılı an karîb zikr olunur ve bi'l-cümle sefâin vâkıân vürûdu davet-i hafîyye ile olup lakin sûreti takrîr eylediğimiz minvâl üzere idi hatta henüz sefâin-i mezkûre Bahr-i Marmara'da iken İbrâhîm Kethüdâ İki Kapı muhafazasına me'mûr olup mûmaileyhin hevâcesi bu fakîre ferdâsı gûni nakl eylediği dünkü güne kadar bu hâdiseden begâyet muzdarip idim. Dünkü gün bade'z-zuhr İbrâhîm Kethüdâ'nın ikâmet-gâhına vârdım oda içere yalnızca çabuktur dühân muztacıân mütevessid ve sâde-i emn ü âmân olup bir ayağını diğer ayağın üzere olup parmaklarıyla demetin-nevâz olarak buldum. Vaktâ ki madde-i sehm-i gamm ve makâlet-eserini müşâhede eyledikte, sebebini sûâl ben dahî def'a'-i meşhûde ile cevâb verdiğimde vâfirce hande-zen-i isti'câb olduktan sonra hevâce efendi meclis-i emânettir, aslâ endîşe eyleme. Şimdi şu ayağımı beri tarafa imâle edersem bu gemiler ol tarafa gelir ve öte tarafa tahvîl eylessem kezalik ol cihete mutasarrıf olurlar. Mukâlemin meâline vardınız. “Gamd-nâmeyi derununuzdan ihrâcla ahir sohbette bakalım” dedikte mezâyâ intikâl ile bir taraf-ı ez dağdağa-i bâl oldum” dedi. Muharrer fakîrin dahî bu mazmûnda vâfirce tenvîr-i sened olacak kazâyâ ve kabâsâtı vardır, kaldı ki ancak bu madde vâkıa'-i âtiyeye temhîd-i karîb olmuştur. Nitekim zikr olunur kezalik vaka'dan çend rûz mürûnunda Kaptan Seyîd Ali Pâşâ'ya bir muharremi ve betâne-i umûru devletli İngilizler'in kaç seffine ile müdâfaası deruhde

eylemişsiniz meğer sevk-i vüzerâtle Kaptanlık ihtilâsına çıktı diye nâs beyninde darb-ı makâl olunmaktadır dedikte müşâriyleh yemîn-i müekked edip hakikat-i hâl ol minvâl üzere idi lakin techîz-i sefâîn tekmîl olup hücûm için fen-i lengere mübâderetim hengâmında gemilerimizin bilâ-marlarını Yeni Kapı'ya bend eylediler. Ne yapalım tahrîk-i sefîneye iktidârımız kaldı diye telmîh ve kinâye ile maddeyi telvîh ve tasrîh eyledi hatta Feyzullah Efendi'nin i'dâmı bâbında evvel gün acele emr-i kati' sūdûr eylemişken kâh Karahisara ve kâh bast-i a'zâr ile isti'fâya

(s.238)

çok sa'y eylediler lakin müfîd olmayıp Pâdişâh ısrâr eyledi. Bu cihetle mûmaileyhin kâtîli olduklarına beynlerinde pek teessüf eylediler. (fezleke-i makâl) İş bu Marmara Kazîyyesi'ne sebep-i lede't-tahkîk-i vükelâ-yı vakt olduğunu ehl-i tahkîk elbette tasdik edeceği derkârdır. Sebastiyân dedikleri şahsın ber vech-i muharrer tesvilât gûn-a-gûn ile Taraf-ı Saltanat'ı iğfâl eylemesiyle heybet ve hüsrânla avdetlerini müeddî oldu zîrâ bâlâda bast olduğu üzere İngiltere Sefâini maslahat-ı zımnineye mebnî da'vetle gelmekle bunda Taraf-ı Saltanat'a harf-endâzlık edecek kat'en kelâm yoktur zîrâ Mısır Vakası'ndan sonra bu vakte kadar Fransalı böylesini Devlet-i Alîyye'ye tahmîl ve husûsân dostluklarının ağâz ve encâmında olan semereleri Cânib-i Saltanat'a tahbîb ve tesvîl eden vükelâ ve kurenâ dedikleri yâd-gârlardır. Pâdişâh-ı Selîmü'l-bâl ise ol-politikacı fettân ve muhtâlleri sâdik-ı i'tikâdiyla nîk ve bed-sözlerine inanıp re'y-i tedbîrlerini tervîce himmet buyururlar idi. Bu def'a Rusyalı ve İngiltereli merkez-i adâvete kıyâm ve Memâlik-i Mahrûsa'ya itâle-i ikdâm-ı hısâm edip bahr-i cerîleri olan İngiliz dahî hasbü'l-ittifâk gussa gibi boğazı bend ile Dârü's-Saltana'yı füşürde-i mengene-i tazyîk eylediklerinden başka Hudâ-negerde-i Karadeniz'den Moskov Donanması ve Akdeniz'den kırk elli pâre İngiltere Donanması bir yelkende boğazlardan içeri ceryân ve îsâl-i hasâret-i bî-pâyân edecekleri mülâhazasıyla vükelâ bu tarafı elden bırakmayıp kabulî redd üzere tercîh eylediler ve bir taraftan vâkıân Napolyon Bonapart kişver-be-kişver ileri varıp ibtidâ Rusya'yı ve sonra Nemçe'yi ve hâlâ Prusya'yı ber-bâd eylediğine nazarân vehâmet- encâmından ihtirâz ile ol tarafı elden salıvermek hiç elvermez. Pes ne yârdan ve ne serden geçebilirler. Bu iki tarafı ol vakitte birden ele almak fi'l-hakîka cemî'-i beyne'z-zıddeyn yâhûd iki karpuzu bir koltuğa sığıştırmak kabilindendir. Bu cihetle olunan politikaları simyâ gibi asl ve

te'sîrden müberrâ olmakla encâm-kâr ve ne sûrette aşikâr olduğu karîben zikr ve beyân olunur. Asıl madde (Lâ testefvâ binârü'ş-şirk) Hadîs-i şerîfî mûcibince ehl-i küfürden mutlakâ istimdâd-ı şâri'-i A'zam-ı sallallah-u aleyh ve selam tarafından münhî olmakla hilâf-ı şeri'-i şerîf

(s.239)

(lâ tethüzü'l-Kâfirîn-i evliyâ) Nass-ı mübîni üzere ehl-i küfür ile akd-i vidâd ve husûsân tabîr-i zebân-söz olan ittifâk ve ittihâd-ı şeâmeti olduğu beyândan müstagnidir. Bu maddeyi tahrîr eder iken muharrer fakîre bir hafakân ve heyecân-ı ser-süveydâ-i safvet-nümâ-i peydâ olmakla cenâb-ı bîçare için dergâhına baş açıp rıhsây-ı türâb-ı tazarru' ve ibtihâl olarak hayır duâlarını pâyîn-i melâ-i alâya makrûn eyledim.(mütettime) Vech-i meşrûh üzere İngilizli hâibân avd ve kufûl edip gayz-ı hıkd ve teessüf ve harâretleri derece-i nihâyete mevsûl olmakla Malta'da ve mahâll-i sâîrede olan donanmaları ve Rusyalı'nın yedinde bulunan cezâyîr-i seb'adan sefînelerini celb eyledikten sonra muhâfızdan hâlî Bozcaadası'na bî-harb ve kıtâl istîlâ ve ahâlisini Anadolu tarafına nakil ile ada-i mezkûrî ihlâ edip emir elleri olacak lâîn yirmi kadar sefînelerini boğazı sedd ve âyinde ü revendeyi ahz ve iğtisâb için ol havalide meks ve temkîn eyledikten sonra kendisi vâfirce sefâînle İskenderiye'ye doğru tevcîh-i sükkân eyledi. Bozcaada semtinde kalan adâ dem-be-dem adalar aralarını geşt ü güzâr edip ayâb ve zehâb eden İslâm Gemilerini şikâr eylemeleriyle müddet-i medîde boğaz tarafını mesdûd ve tüccâr ve ebnâ' sebebiyle îsâl-i ziyân ve hasâret-i nâ-ma'dûd eylediler. İstanbul'da pirinç ve kahve ve zeytun yağı makûlesi bahrî eşyâ-i gâlî-i behâlara çıkıp ez-kadîm dâîb ve âdet-i esnâf-ı bî-mürüvvet üzere eşyâ-yı sâîreye de sirâyet eylemekle Sekene-i Dârü's-Saltana hayli müzâyakaya dûçâr ve manevî nehb ve istilâyâ giriftâr oldular. İskenderiye tarafına revân olanlar dahî bağıtaten İskenderiye'yi âverde-i kabza-i teshîr ve muhâfız nâmına olan birkaç yüz perâkende neferâtı esîr eyledikten sonra mecmû'unu sefine ile Anadolu tarafına nakl ve ihrâç ve mukaddemât-ı kîne-i siyehlerini bu vechle intâç eylediler. Vaktâ ki İngiltereli'nin vech-i mezkûr üzere İskenderiye'ye müstevlî olduğu Kâhire-i Mısır'da ala-sîret karar-ı menkabet Mısır Vâlîsi Mehmed Ali Pâşâ'nın perde-zed sâmia'-i gayûr-ânesi oldukta der-sâat leşker-i cirâr ile İskenderiye'yi vechi'l-gâr-i azîmet eyleyip Rüstem-âne kâr-zâr ve vâfirini tîğ-i haydarî-i zü'l-fikâr-asârdan güzâr etmekle kârlarını zâr eyledikten sonra bakîyyesi istîmân

(s.240)

vech ile tahlîs-i cân edip hâsîrîn-i diyâr-ı pür edbârları suyuna atıf-ı sükkân eylediler. İskenderiye'ye İngilizli'nin istilâsı ve bî-tevakkuf müşârileyhin seyf-i cihân-güşâ ile istifâsı haberleri inân-be-i'nân vârid olmakla, ehl-i keftâr vezîr-i müşârileyhin medîhasında merhûm nef'î vecûrunun Mısır mısra'larını inşâd eylemekte mağlûbu'l-ihyâr oldular. Müşârileyhin bu bâbda der-kâr olan sa'y ve gayreti ve izhâr eylediği şecâat ve şehâmeti takdîr ve tahsîn ve hakkında sâîr olan gibâr-ı tegayyür-ü kalb-i şâhâne bi'l-küllîye safvete münkalıb olmakla mazhar-ı duâyı Hazret-i İmâmü'l-Müslîmîn oldu. Ahd-i karîbe kadar boğaz harbinde Tüccâr-ı İslâm'ın vesâîr âyînde ve revendenin musâb oldukları zarar ve hasâret-i bîrûn defter-i hesâb olup zîrde-i tahrîr olunacak vetîre üzere her ne kadar müdâfaalarına ikdâm-i şedîd vâki' oldukta sıklet ve mazarratları mündefi' oldu. (istitrâd) Tâ ki Serîr-Ârâ-yı Hilâfet ve Erîke-Pirây-ı Saltanat olan Şevketli Kerâmetli Pâdişâh-ı İskender-haşem ve Şehin-Şâh-ı Mahmûdü'l-şîyem Efendimiz Hazretleri'nin kuvvet-i ikbâl ve ferr saâdet ve ictilâlleri berekâtıyla tâife-i mersûma ibrâz-ı bendegî ve izhâr-ı şermendegi ve efkenliği ile Der-i Devlet-i Alîyye'ye gerdan-dâde-i tavâgît ve ez-dil ve cân cüyende-i selam ve safvet olmakla Yümn-ü Devlet-i Şâhâneleri'yle Bahr-i Sefid'den gâile-i hâile-i mezkûre ber taraf ve vârideyn ve sâdireyn-i âsûde-i hisâr ve telef oldu. Hazret-i Rabbü'l-Âlemîn cell-ü şâna Vücûd-ı Âlem-Sûd-u Hümâyûnları'nı ihzâr ve ekdâr zamânında emîn ve ömr ve afîyet ve ikbâllerini devâm ve hulûde karîn eylediği hâlde cümle adây-ı dînî seyf-i kahr-ı kahrâmânileriyle makhûr ve mehzûl ve kral ve pâtlarını dergâh-ı cihân-bânlarına kabûl edip nücûm-u zâhire zebânlarıyla Uyûn-u İslâmî ferîr ve envâr-ı şâmîle adâletleriyle Havza-i Memâlik ve büldânı metîn eyleye. Âmîn. (garîbe-i asâr-ı sihrîye) İngilizli'nin güzârîş-pezîr olduğu üzere Bahr-i Marmara'ya geldikleri eyâmda kasaba-i Ebû-Eyyûb'da otakcılar semtinde vâki' bir makberenin pîş-gâhında kâîn hânenin sâhibesi olan berzen bir gece nısfü'l-leyle karîb henüz kendi meşgalesine meşgûl bulunarak bîdâr olduğundan aralık aralık kabirden bir hazîn nâle ve feryâd

(s.241)

zuhûr eder olmakla acûze-i mezkûre meşgalesini terk ile penceresi önünde sâmia'-dâşt-ı isgâ olmuş vâkıân ol nâle dem-be-dem kabristân-ı merkûmeden peydâ olduğunu lede'l-tahkîk iki tarafında olan komşularını sademe-i cidâr ile bîdâr ve

sadây-ı mezbûrun tevârüdünü iş'âr eyledikte fi'l-hakîka onlar dahî istimâ' etmeleriyle mezbûreyi tasdîk eyledikten sonra sâîr komşuları dahî âgâh edip şumû' ve fevânîs ile çıkıp ol sadâyı kollayarak menşei mahaline vardılar. Meğr ol gün oraya sâîr mahalden bir hâtûn cenâzesi defn olunmuş olmakla sadâ-yı merkûmenin midfeni olan mezârdan zuhûr etmektedir. Hemân imâm mahalleye ve sâîr belli başlı ahâlî-i civâra ihbâr etmeleriyle onlar dahî hâzır olup ba'de'l-hafr derûnunda biri dikişi perîşân bir kefene sarılmış ağzı ve burnu ısâbeler ile bağlanmış mahnûka bir Arab câriyesi zâhir oldu. Gâliba acele ve telâşla sargıda bir hafî menfez kalmakla nefsi bi'l-küllîye münkıt'a olmayıp ve ba'de'd-defn ramak-ı hayât-ı bâkî avdet etmekle nâleye âğâz edip defn ve tagtîyede dahî kezalik telâş ve şitâb sebebiyle mübâlağa olunmadığından onda dahî bir menfez-i sagîr kalmakla nâle ve zârî hârice mün'akıs olur imiş çün endâmıyla hârice ihrâc ve ağzının bendini hell ve iz'âc eylediğinde henüz ramak-ı yesîr-i bâkî kuvvetiyle gerçi teneffüs edip lakin akıl ve nutk-u eseri kalmamış idi. Dört ve beş dakîka mürûrunda ol dahî inkızâ-i berrle üftâde-i hâk-fenâ oldu. Bu hâdise-i acîbe ol eyyâmda zebân-zede-i inâm olup ahâlî-i mahalle defn eden eşhâsı her çend ceset-cû etmişler ise de isr ve haberlerini idrâkden âciz kaldılar ve ol günler Bâb-ı Âlî'nin ve zâbitânın İngilizli ile uğraşdıkları hengâm olmakla ol tarafa kat'en tevcîh-i ezhân ile asıl ve fasıldan pürsân olan olmadı. Bu hâdiseyi işitenler her biri bir güne ma'nâ verip ekser-i nâs adüvv-ü Dîn ve Devlet olanlar tarafından sihir eseri olduğuna zâhib oldular. Vâkıân bu ihtimâl gâlibdir. An - karîb ser-zede-i zuhûr olan vâkıa'-i şikâk ve fitne hemân ona mahmûl olmak câizdir. El ilm-ü indâllah-u teâla.

ZİKR-İ ESER-İ SİHİR-İ MEŞHÛD-U MUHARRER

Ma'lûm ola ki muharrer-i hakîr sihir alâmetini bir def'a' re'ye'l-ayn müşâhede eyledim.

(s.241)

Sûreti budur ki bâlâda bi'l-münâsebe tahrîr ve ifâde olunduğu üzere henüz vatan-ı aslîmizde mukîm olduğumuz âvânda Nûrî Pâşâ maddesi zımnında diverekli Mustafa Pâşâ ve Maraşlı Ömer Pâşâ ve Kilisli Mahmûd Pâşâ vesâîrleri asker-i bî-kerân ile belde-i mezbûre hisâr ve tarafeynden leyl ü nehâr kâr-zâr olunduğu eyyâmda bir gün vakt-i duhâda fakîr-hâne civârında bu abd-i binevâ taşralarda olan orduya ve kenâr-ı şehirde vâkî' Metris içere olan şehirliye nazâra sây-ı seyr ve

temâşa iken nâgâh-ı ordunun semt-i verâsında nişâne-i rîh âd bir şedîd girdbâd şûrâniye'l-haletü'l-basirde hebâb-ı âsûd gibi bir sehâb peydâ ve semâya doğru bir ucu su'ûd ve i'tilâ edip der sâat gıllat ve kesâfetle yemîn ve yesâr câniblerini ihâta ve isti'âb eylemekle gûyâ iki taraftan âsımâne kadar bir kıl-ü garâra çekilmiş hey'etine girip sür'atle tarafetü'l-înde şehre doğru önüne gelen eşcâr ve ahcârı perâkende ve şehir kıyılarında kâîn ebniyeleri dahî hâke-efgende edip rîh-i atıyyenin sevk ve kuvvetiyle sehâb-ı azâb gibi derûn-u şehire doğru hücûm eyledi. Hakîr-i dikkat ve im'ân eyledim. Ordunun verâsı safha-i beyzâ gibi güşûde ve kezalik gubârın yemîn ve yesâr câniblerine gelen cebel-i semtlerine dahî ol tûfân eseri nâ-nümûdedir. Hemân şehrin cürmü mikdârdır. Ayâ bu tûfân-ı nâgihânı bu beldeye belâ-yı âsımâne midir, nedir? diye mer'ubu'l-kulûb fikir ve endîşe ederken mahz ilkâ-yı rûhânî ile ser-fûâdıma bu serîre lâyih oldu ki bir müddet ol belde-i mezbûreye gelip haylî zamân ikâmetten sonra etvâr-ı nâ-hemvârı sebebiyle memleketten metrûd olmakla çok vakit âfâk ve aktârda geşt ve seyâhat ederek Memâlik-i Frenkistân'da ikâmet ve fî zâta aslâ Ahkâm-ı İslâmiye'ye mübâlât eylemez mülhid ve bî-itikâd bir zındık olmakla Kışver-i Frenkistân'da farmasonlukla sihir ve simyâ ve şu'bede makûlesi katî vâfir-i funûn tahsîline müsâberet eden müsemmâ-i bi'n-nakîz maktûbü'l-ism Hasan Ağâ nâm habîs Âsitâne-i Saâdet'te fenn-i mezkûr sebebiyle ba'zı tenük-mezheb müteşahhısâna çatmış olmakla onların himmetiyle silah-şûrân-ı hassaya iltihâk ve istihsâl-ı ârâyîş ve tumturâk edip Ayıntâb İmâreti sevdasıyla ol dahî Nûrî Pâşâ merhûmun kal'î' husûsuna teşmîr-i sâk ve becâyîş olmak kasd-ı fâsidiyle ba'zı mertebe-i evâmîr ve tahrîrât istishâb

(s.243)

ederek müşârileyh Mustafa Pâşâ dâîresine gelip hemîşe ağırâ ve tahdîşten hâlî olmaz idi ve mezbûr çend sâl mukaddem bir takrîble Halep-i Şehbâda çend mâh mütesellimlik eylemekle nice a'yân ve esnâf ve pâşâsının katî vâfir akçesini ekl ve bel' eyledikten Bâ-Emr-i Âlî Halep Kal'asında mahbûs iken bir gün sihir ve efsûn ile gaybûbet eylemiş olmakla hâlâ Halep Ahâlisi miyânında Sâmiri Kıssası gibi mezkûr ve meşhûrdur. Besdkelâlâ bu tûfân-ı belâ ol habîsin eser-i sihri olması bî-reyb ve merâdır. Gittikçe bu hâtıra-i sahîhe derûnumda câygîr oldu ve ol şûriş-i kıyâmet-nişânda mükîr-i ordunun bi'l-cümle piyâde ve süvârileri hareket ve tûfân kuvvetiyle şehir üzere itlâk-ı zimâm-ı savlet edip meters-nişîn olanlar ol âfet-i kuvve-fersâ

sadmesinden bir lahza ârâm ve mukâbeleye ve feth-i derîçe-i dîdeye tâb ve iktidârdan âciz olmalarıyla askere arka verip ve nâçâr-ı derûn-u şehre firâr edip asker dahî verâlarından tîğ ve tüfenkle darb ve ihlâk ederek şehre duhûle ibtidâr eylediler ve kenar-ı mahallelere dolup içtima'larına illet-i gâîye olan nehb ü garete daldılar. Çün ber vech-i muharrer tûfân-ı mezkûr tehaddüsü cifr-i aklî ile mersûm Hasan Ağâ'nın eser-i sihri olduğu kalb-i fakîr-âneme hatûr eylemekle ol esnâda nezd-i hakîr-ânemde bulunanlar bu sânihayı ifâde eylediğimde ale'l-fevr kimi şehirli askerine ilgâz ve ümmet-i Muhammed bu sihr-i eseridir. Havf ve mübâlât etmeyip def'-i sâil bâbında kemâ-kân sarf-ı nîrû-yi iktidâr edesiz diye teşcî' ve takvîyet ve kimi dahî pâşâya ve hem-nişîni olan kâdı ve müftü vesâir ulemâya lisân-ı kemter-ânemden olarak keyfiyeti ihbâr ve mukâbele-i rûhânîyenin vücûbunu işâ'r eylediklerinde dersâat yüzden mütecâziv suleha ve ulemâ ve hıfâz Sûre-i En'âm vesâir mücerrebât ve me'sûrât-ı kirâm ve ed'îye ve ehzâb tilâvetiyle mukâbeleye mübâderet eylediler. Fesübhânü'l-kâdir nîm-i sâate varmaksızın ol tûfân-ı belâ rec'-i kahkari ile gerisine dönmekle tarafetü'l-aynde aks-ı kazîye zuhûr edip içeriye hücum eden hüdâ-i nâ-ters haşerât-ı bî-rahm ve âmân def'a'-i ehzâb-ı sadmesiyle mahzûl ve makhûr oldular. (lâyîha) Hâdise-i mezkûreye murâdif irsâl olunan cevâsîsin ve ordudan şehre firâr eden ba'zı kesânın

(s.244)

takrîrleri üzere ol-bâbda hads ve ferâset-i âciz-ânem rast ve musîb olduğu nümâyân olmakla herkes duâ ve şükrân eylediler. Vürûd-u isârî ez-araf-ı Serasker-i Tuna Alemdâr Mustafa Pâşâ ve ahz-ı sefîne-i Rusya der sûy-u Avlonya ez-araf-u Kurt Pâşâ dâmâdı İbrâhîm Pâşâ ez-ümerâ-yı deryâ ve kurre karyesinde vâkî' muhârebede bi-avnihi-teâla Asker-i İslâmîyân gâlib ve muzaffer ve leşker-i düşman mahzûl ve müdemer olmakla eser-i firûzu ve nusret olmak üzere Tuna Seraskeri Alemdâr Mustafa Pâşâ tarafından mâh-ı mezbûrun yirmiikinci günü kırkbeş nefer-i esîr ve dörtyüz kelle ve bir top ve Kurt Pâşâ dâmâdı İbrâhîm Pâşâ Avlonya tarafında bir kıt'a Moskov Sefînesi harb ve darb ile zabt ve teshîr edip altmış nefer-i esîrü'd-dîğnin peyâm-ı meserret-semîri müşârileyh tarafından vürûd eylemekle bâ's-ı inşirâh-ı nâ-ma'dûd oldu. Ve müceddidân İsmâîl Kal'asına dört sâat mesâfede Sâhib Karyesi nâm mahalle dörtbinden mütecâviz Moskov Askeri vürûd ve ilerice karakol tarikiyle bîn kadar güzîde asker-i bed-kahr izhâr-ı sevâd vücûd eylemiş olmakla

mukaddemce Muhâfız Kal'a Kâsım Pâşâ'nın cevâsîs ihbârıyla kazîye-i müsemmime-i düşman ma'lûmî olduğundan mûmaileyhe Pehlivân Ağâ başbuğluğuyla bir mikdâr süvâri ta'yîn ve tesyâr eylemekle evvelce varıp mahall-i merkûmede mekîn-i kemîn olmuşlar idi. Kaçan süvâri-i karakol siyehkârı gördüklerinde yek-bâre-i kemînden velvele-bahş-ı berûz ve karakol olacak siyeh-rûzları sùhte-i tîğ-i ciğer-sûz ve cân-efrûz eyledikten sonra (el-harb-i hadaat) Fehvâ-i münîfi üzere dest-res oldukları libâs ve kisve-i düşman iktisâ eylemeleriyle tagayyür-ü hey'et ve pîş-gâh-ı karyede mütenekkiran tabur-bend olarak ikâmet edip geriden tabur-u makhûr serzede-i sahrâ-yı zuhûr oldukta karakolları şeklinde Cünûd-u İslâm derûn-u karyeye duhûl edip tabur dahî libâs ve bayraklarıyla kendi karakolları zannıyla bî-kayd ve pervâ-i perîşân üslûbla karye-i merkûme fenâsına vusûl buldukta derûn-u karyeden bi'l-cümle şehsûvâr-ân meydân-ı cihâda sell-i süyûf-u âteşîn-nihâd edip seyl-i hâyic ve bahr-i mâyic gibi leşker-i a'dâ üzere hecme-rîz ve çend sâat tîğ-i ulüvv-ü hîz ile tâbdâde-i kûre-i cenk ve sitîz olmalarıyla ekserini giriftâr-ı tu'me-i şimşîr ve istîmân edenlerini ahz

(s245)

ve esîr eyledikleri peyâm-ı dil-ârâmına müteâkıb Tuna Seraskeri müşârileh Alemdâr Mustafa Pâşâ tarafından silahdâriyle ikiyüz nefer-i esîr vaktî vâfir kelle ve kulak ve top ve cebe-hâne arabaları evâhir-i mâh-ı merkûmda der-bâr-ı sâadet-medâra vâsıl ve Amme-i Müslîman'a sürûr-u dil hâsıl olup silah-dâr-ı mûmaileyh dahî çelenk ve itâyâ-yı cezîle-i Pâdişâh-ı Felâtûn-Ferhenge nâil oldu.

BA'ZI TEVCÎHÂT-I VÜZERÂ

Evâhir-i zi'l-hiccede Eyâlet-i Girid ve muhâfızlık-ı kal'a-i Kendiye sâbıkân Niğde ve Sultânönü sancaklarına mutasarrıf olan Vezîr Abdullah Pâşâ'ya tevcîh olunup ve sâbıkân sekbânbaşı ve ba'de Edirne Ağâsı olup İngiliz Vak'asında Galata Muhâfazasına me'mûr olan Çelebi Mustafa Ağâ'nın mukaddem ve muahhar-ı hudemât-ı me'mûresinde sa'y ve ikdâmı pesen-dîde-i Şehr-yârî-i Âlî-gevher olmakla rütbe-i vâlâ-yı vezâretle Anadolu Eyâleti tevcîh ve ihsân olunup Bekir Pâşâ yerine Boğaz Seraskerliği ile de kadr ve şânı hem-ser-i âsmân kalındı. Ve Varna Eyâleti sâbıkân Van Vâlisi Vezîr Seyîd Abdurrâhman Pâşâ'ya ve Eyâlet-İ Van ve Muhâfızlık-ı Van vücûhundan Mehmed Dervîş Bey'e Rûmeli Beylerbeyliği pâyesiyle bâ-rütbe-i mîr-i mîrânı ve Livâ-i Köstendîl sâbıkân Aksarây Sancağı'na

mutasarrıf-ı mîr-i mîrândan Karslı Ali Pâşâ'ya ve Livâ-yı İlbâsân, Avlonya Mutasarrıfı Vezîr İbrâhîm Pâşâ'ya ilhâken Livâ-i İzvornik Yenipazar Muhâfızı olan mîr-i mîrândan İsmâ'îl Pâşâ'ya ve Livâ-i Resmo sâbıkân Hânya Muhâfızı ve Rûmeli Beylerbeyliği pâyesi olan Hâfız Muhid Pâşâ'ya ve Livâ-i Karesi sâbıkân Kocaeli Mutasarrıfı ve Rûmeli Beylerbeyliği pâyesi olan Dervîş Hasan Pâşâ'ya kapısı halkıyla Boğaz-ı Şâhin Kal'ası'nı muhâfaza şartıyla ve Livâ-i İçel sâbıkân Halep Vâlisi Es-Seyîd Ahmed Pâşâ'ya ve Livâ-i İnebahtı sâbıkân Turhâla Sancağı'na mutasarrıf mîr-i mîrândan Tepedelenlizâde Ahmed Muhtâr Pâşâ'ya kal'ası muhâfazası lede'l-iktizâ Uclet-i Mora'ya imdâd eylemek şartıyla ve Livâ-yı Kocaeli Bahr-i Siyâh Boğazı Nâzırı İnce Mehmed Pâşâ'ya mütesellim ile zabt eylemek şartıyla ve sâbıkân Silistre Vâlisi Vezîr El-Hâc Ali Pâşâ'ya Ordu-yu Hümâyûn Çarhacılığı ile Eğriboz

(s.246)

ve Karlıeli Sancakları ber vech-i arpalık tevcîh ve ihsân ve Bâb-ı Âlî'de her birinin kapı kethüdâları pûşîde-i haftân oldu.

VEFÂT-I AĞÂ-YI DÂRÜ'S-SAÂDE BİLÂL AĞÂ

Müşârileyh vücûduna illet-i müzmine târî ve bir müddet ser-nihâde-i visâde-i bîmârı olup evâil-i muharremü'l-haramda âzim-dâr-ı cinân ve neyl-i mesnedi ile hâzen-i Pâdişâh-ı cihân Mercân Ağâ'nın yakut-u ikbâli tâbân oldu. (Tercüme-i hâl-i müteveffâ-i müşârileyh) İvaz Mehmed Pâşâzâde Sadr-ı Sâbık Halîl Pâşâ'nın dâîrelerinde perverîde olup temyîz-i siyâh ve sefid rütbesine resîd oldukta cennet-mekân Sultân Mustafa Hân Hazretleri'nin zamân-ı saltanatlarında Enderûn-u Hümâyûn'a dâhil ve zümre-i ağâyân dâîre-i zâhiresinde muttasıl olup refte refte Hazîne Vekîli rütbesine kadem-nihâde ve irtikâ ve bir müddet dahî Hazîne-dâr Ağâ olduktan sonra Dârü's-Saltanatü's-Şerîfe Ağâlığıyla kâm-revâ olmuş idi. Târîh-i merkûmede hulûl-u ecel-i müsemmâ ile âzim-dâr-ı bekâ oldu. Fi's-sevâd-ı mütedeyyin müstakîm ve mutasallib ve sâhib-i itikâd olup hayrât ve meberrâta sâî ve hukûk-u sâbıkaya merâî erbâb-ı istihkâka dalâleti erzân ve bi'n-nefs-i ikrâm ve en'âmı firâvân ve Taraf-ı Saltanat'a celb-i duâ-yı hayra râğb ve hasenât-ı eslâfının ta'mîr ve ihyâsına tâlep ve nezâretinde olan Evkâf-i Şerîfe'yi himâye ve eydî-i ehl-i cinâyet ve hıyânetten vikâye husûsuna mukaddemü'r-reâya eydî ve nezâretinde olan Cevâmi'-i Selâtî'nin dahî bi'l-cümle kanâdîl-i züccâcını bilir idi. Sâha-i Haram-ı

Muhteremleri'ni dâimâ tecdîd-i bûriyâ ile zibâ ve pür-nûr eylemek Âdet-i Saâdetleri idi. El-hâsıl merhûm Koca Beşîr Ağâ'ya sâni bir vücûd-u bi-meydânı idi. Rahmetullah-ı Aleyh sürûrî merhûmun târîhidir. (mahfill-i adnî-mukırr îsûn-u bilâl)

ZİKR-İ ENCÂM-I VOYVODA-İ EFLÂK ve BOĞDAN

Hâme-güzâr-ı beyân ve iş'âr olduğu üzere Arâzi-i Eflâk ve Boğdan pâ-zede-i a'dâ-yı bed-peymân olmakla yâverî-i rabb-i-lâ-yezâl ile yine Memâlik-i Mahrûsa a'dâdına idhâl olununcaya

(s.247)

kadar voyvodaları Savâhil-i Tuna Seraskeri Alemdâr Mustafa Pâşâ'nın maîyetinde meks ve ikâmet eylemeleri bâbında irâde-i bâhirü's-saâde şeref-zuhûr ve her birine cânib-i mîrîden ikibinbeşeryüz kuruş mâhiyye ta'yîn olunmak cihetiyle mesrûr ve dâire-i taayyüşleri mevfûr kalındı.

VEFÂT-I SEYÎD MEHMED KUDSÎ EFENDİ KÂDİ-I MEKKE-İ SÂBIK

Mûmaileyh Mekke-i Mükerreme'den avdet halâlinde müsâdeme-i nezle-i vücûd-şiken ile âzürde-beden olmakla evâil-i receb-i şerîfde Âsitâne-i Saâdete gelip hâne-i südde bir müddet ten-dâde-i visâde-i dert ve mihnet iken evâil-i muharremü'l-harâmda tâif-i cân-ı kudsî-âşîyânı hüccetü'l-vedâ'-i zindegânı ve cemmâze-i tabutla azm-ı cânib-i câvidânı eyledi. (Tercüme-i müteveffâ-yi mûmaileyh) An-asl Medîne-i Rehâda fuhûl-u ulemâ-yı kirâmdan mazınne-i kerâmet Hasan Efendi nâm bir pîr-i mübârek kadem ve azîz-i mükremin ma'nâ-yı lafz-ı nisbî ve fehvâ-yı küttâb-ı hasbî olup idrâk-i hadd-i bülûğ ve temyîz-i târik ve fûrûğ eyledikte belde ulemâsından mukaddemât-ı ulûma şürû' ve ol ektâr-ı vasat iklim-i rabi' olmaktan nâşî muktezâ-yı tabîî' olan i'tidâle akrep mizâc ve dimâğ cihetinden ve fî-zâta kuvvet-i tabîat ve hiddet-i zekâ ve fetânete mâlik olduğundan kuvvet-i yesîrde istihsâl-i usûl ve fûrû' edip lakin tabîî-i edebiyât ve muhâzarât-ı semtine münsâk ve meş'ûf ve şa'r ve inşâ tarafına mecbûl ve masrûf ve fî-zâta sebük-rûh ve âlûfte-meşreb ve sirişinde unsur-u hevâ-i evfer ve aaleb olmakla hemîşe ülfet-i yârân ve isti'mâl-i mükeyyifât neşve-resân ve aşk ve meşk sâde-rûyân ve muğâzele-i gazâlân-ı işve-i perdez-ân-ı pîşe ve endîşesi olmuş idi. Binâber ân bir fenn-i mahsûsu suhtece itkân üzere kemâ-yenbagî tamam görüp muhassılâta iştigâl ve nüshaları kâmil-âne istikmâl eyleyip şehri

mahâdîm-i tahsili vâdisinde nebzeleriyle iktifâ ve icmâlen istîfâ ancak zihn-i nakkâd ve fikr-i vakkâd sâhibi olmakla mücmelden mufassala intikâl ve hayret verecek mertebe-i her ilmin usûl ve mübâhise ve ahkâmını beyânda kat'-ı rişte-i kîl ü kâl ve kavâid ve zevâbitına mebnî îrâd-ı cevâb ve sûâl eder idi. Kuvve-i derrâkesi cerbeze-i müfrite derecesinde iken hâfızasında

(s.248)

olan kuvvet-i tâmmе âyet-i kübra ve ictimâ'-i zıddeyn vukûunu nâtık bir hârîka-i azmî idi. Bu sebeble bulunduğu mecâlîste aklen ve naklen tagallüb-nümâ-yı fuhûl fudala olur idi. Kuvve-i hâfızası bir derece idi ki asmaî gibi bir def'a mütâlaa' ve istimâ' eylediği nesnelere sâhife-i hâtırında ke'n-nakş-ı ff'l-hacer sâbit ve mukarrer olur idi ve garîb-i kuvvet-i nâtıka ile darb-ı lisân ve talâkat-ı beyâna mâlik ve mazhar ve haylî şûş ve hoş-manzar ve şûh ve şakırrâk ve meclis-arâ-i şifte mutâyêbe-i hâtır-güşâ olmakla bulunduğu mecâlîste ke-enne min kân mütekelim ve huda sîgasında imsâl ve ebyât ve letâif ve hikâyât ve fikarât serd ederek ta'bîrât-ı dilâra ve tefrîrât-ı hande-fermâ ile sahn-ı rân vesâîrler sâmi'a-dâşt-ı dil ve cân olular idi. Ve elsine-i selasede kader-i müşterek-i nazm ve inşâyâ kâdir olup lakin ekserî berber-nâme ve zenân-nâme olmakla erbâb-ı edeb beynlerinde i'tibârî kâsır idi. Ve'l-hâsıl Nedîm-i Pâdişâhî olmaya sezâ bir vücûd-u acîbu'l-mevcûd bî-hemtâ idi. Sohbet ve lisân ve nutuk ve beyânı sebebiyle ba'zı sahn-şinâs ve muhibb-i ülfet ve istinâs olan vülât ve hükâm-ı beldesine takrîble beyne'l-ahâli kesb-i ta'yîn ve nâlî edip giderek onlara muharrem-i umûr ve fitratında cû-bân-ı taayün ve zuhûr olmakla tedrîcî mutasaddî-i retk ü fetk-i mesâlih-i cumhûr olmuş idi. Ve çend def'a muttali'-i nücûm-u âmâl ve menba'-ı zülâl bürû-u nevâl olan Âsitâne-i Muhallidü'l-İkbâle âmed-şüd ve ba'zı hoş-tab' âlüfte-mizâc Ricâl-i Devlet'e tereddüd ile ba'zı mertebe-i îrâdâta dest-res ve feyyâza-i himmetleriyle meyve-çîn-i nev-nihâl mültemes olup ve bir def'asında beldesi fetvâsına nâl ve bir müddet olur olmaz ile ârâm ve sükûnete kâil olmuş iken nîşter-lisân-ı ser-tûzine mâlik ve câriha-i nâtıkasını mütemâsik olmamakla vücûh ve ahâli ile hüsn-ü zendegâni ve muâşeret edemeyip zamân-ı kalilde mü'azil olmuş idi. Ba'de'l-azl makâm-ı rehâdan âhenk-i semt-i hicâz ve ziyâret-i Harameyn-i Şerefîni ihrâz eyledikten sonra beldesine avdet edip hânesinde visâde-güzîn-i ikâmet iken sitâre-i subh gibi Ricâl-i Devlet-i Alîyye beyninde mümtâz ve ser-kârân-ı Saltanat-ı

Seniyye miyânında ser ve sehî âsâ-i ser-efrâz olup ba'de zamân dâhil-i silk-i destûrân olan Selîm Efendi doksaniki tarihinde Sâhil-i Nehr-i Fırat'ta vâki' Rumkal'a nâm

(s.249)

Seng-istâna felâhan-kâri-i nefî ve iclâ ile seng-i sengîn-i âsâ-i üftâde ve ol güne vâdî-i gül-beyâ-bân ve mevki'-i Ebû'l-hevl ve dîvânda dîvâne gibi sâz ve sâ mân-ı şuûrî ser-hevâ-dâde olup derûn-u kal'a ise kalb-i hâsid gibi tenk ve târ ve hevâsı dâ yîn-i münkâzı-ı infâsı gibi vahîm ve cân-güzâr olmakla ol resme-i perverîde-i nâz ve ni'met ve hevâ-yı rûh-efzâ-yı Rûm ile ülfet eylemiş nâzik-mizâc ve nâzenîn tabîat makbûr-zende-i saffet giriftâr-ı dû-şâhe-i ızdırâb ve mihnet olmakla def'-i vahşet ve teneffüs-ü kürbet-i gurbet için rehâdan mûmaileyhi celb ve îrâd edip rûz ve şeb-i ayş ve türbe-i istiğrâk ile gamm-ı gurbeti seylâb-dâde-i herçih-i bâd-â-bâd eyledi. Fî'l-hakîka ol bülbül-ü hezâr-ı dâstân bâğ-ı letâfet ve tûtî-i şîrîn-zebân şeker-istân-ı şûhî ve şetâretin kudûm ve mukârenetinde müşârileyhe ol cây-ı çengel-istân dâğ üstü bâğ ve ol mahall-i teng-nây-ı ciğer-şikâr ve cân-istân fûshat-ı âbâd-ı huzûr ve hubûr ve ferâğ oldu. Ba'de'l-ıtlâk bi'l-refâka Âsitâne-i Saâdet'te mûnsâk olmakla çend sâl dâire-i müşârileyhde hâne-gî ve hemdem ve müdâm-ı rahîk-i sahîk-i ayş-ı mâlâ-kelâm ile şâd ve haram olarak rûzgâr-ı gaddârdan vakt-i müsâid-i ihtilâs ve meş'al-i himmet-i müşârileyhden envâr-ı âmâl-ı iktibâs edip beldesinde husûsân Halelbü'sş-şehbâda îrâdât-ı vâfîyeye nâil ve Haleb Medreseleri'nden bir medrese-i pâ yîdâra mukârin şeref-i fetvâsıyla da sitâre-i kadrî derece-i irtifâa vâsıl olmakla rehâdan Haleb'e hicret ve nâbî-i merhûmun hânesini iştirâ ve evcesine kadar lâ ve naam ile emr-i iftâya mülâzemet edip fî nefse âteş-zebân ve ta'n ve tanz ve bezle ve mizâc-ı murtabıt ile harâşında-i kulûb-u a'yân olduğundan başka vücûh-u şehbâ bi't-tabî' cânından mücânib olmakla ikiyüzüç târihinde ba'zı mertebe-i amel ve dagal ile azlî sûret-nümâ olmuş idi. Ol hengâmda kuvvetü'z-zuhrî olan Selîm Efendi vüzerâtla Rûmeli Yakası'na âzim olmakla bu def'a'(metâsi-i aleykum bi'sş-şâm) olup Vâli-i Şâm husûsan hân-vâde-i kadîm-i şeyh Murâd-zâde vesîlesiyle bi't-terfi' pâyesine fetvâ-yı şehbâyı tahsîl ile be-kâm olduktan sonra bi'l-münâsebe Bağdâd Vâlisi Süleymân Pâşâ istid'âsıyla İzmir Pâyesi'ne de vaz'-ı pây-ı irtigâ ve Mâlik-i Darb-hâne-i Devlet ve ikbâl belki ma'den teber-i kâm-rânı ve iclâl

(s.250)

olan darb-hâne emîni ve kethüdâ-yı vâlide sultân Yusûf Ağâ'ya ittisâlle (beyt) (tutan bir dâmanı elbette maksûda erer derler. Görenler yûsufun dâmânını dest-i züleyhâda) vetfresince neyl-ü zeyl-i izz ve ilâ ve bir zamân dahi onun şeref-i izâfetiyle kesb-i tearrûf ve sîga-i maksûdî harf-i illetsizce tasarruf eyleyip nice cesîm mukâtaaya dest-resâ ve nekâbet-ı şehbâyı dahî ilâve-i câh-ı fetvâ eylemekle taayyün ve ikbâli mütevesî' ve mertebe-i taazüz ve efdâli mürtefi' olmuş idi. Her çend Haleb-i vücûhu husûsan damâğında istiklâl-i riyâsetle Haleb'e temellük mesâbesinde mutasarrıf olmak emnîyesi cây-gîr olan Câberî-zâde vaz'-ı mûmaileyhi istiskâl edip ellerinden gelse bir dakîka Haleb'de ikâmete ruhsat-dâde-i mecâl olmayacakları bî-şâibe-i eşkâl olup lakin püştîbânı olan ağâ-yı müşâriyleh havfından şikk-ı şefe etmeye yârâ-yı iktidâr olmamakla nâçâr-ı sükût-u ihtiyârıyla kavlen ve fiilen âzâr ve etvârını hazm edip müdâhene ve mülâyene-i evkât-güzâr olurlar idi. Tâ ki Mısır Seferi rû-nümûn ve isâbet-i ayne'l-kemâl ile def'a-i evlâda Yâfa'ya rüc'at-ı Ordû-yu Hümâyûn vukûunda ale'l-fevr teşvîk ve ağırîâ ederek beş altı bin kadar sâdât-ı şehbâyı cem' ile kendisi ser-kâr olup Ordû-yu Hümâyûn'a debdebe-i azîme ile vusûl-ü imdâdı makbûl-u Hazret-i Sipâh-sâlâr olmakla mahrec pâyesiyle Erzurûm Kazâsı'na himmet ve oğlunu nekâbet-i şehbâ ile eşheb-rân-ı meydân-ı izz ve rıf'at eyledi. Bi avnih-i teâla Mısır Ülkâsı'na dâhil Memâlik-i Hidîv-i Kışver-güşâ oldukça henüz Mısır'a kâdı nasb olunmadığından nâşî Sadr-ı Müşâriyleh efendi-i mûmaileyhi kâdı nasb ve ta'yîn ve kevkebe-i azîme ile mahkemede temkîn ettikten sonra bi'l-fiil Kazâ-yı Mısır tevcîh olunmak niyâzındadır. Der-i devlet-rmedâra arz ve ricâ ve müşâriyleh Yûsuf Ağâ tarafına dahî tahrîr ve inhâ olunmuş idi. Gerçi Dersâadet'ten Müsâade-i Senîyye zuhûr edip lakin Şeyhülislâm-ı vakit bulunan Hulûsi Ömer Efendi fî-zâta mutaassıb ve resm-i tarîk ve arpalık ve maîşetler husûsunda taşra ulemâsı hakkında mümessek ve mutasallib olmakla bir vechle rızâ-dâde olmamanın Kazâ-yı Mısır Dibâğzâde Mustafa Efendiye tevcîh ve ber vech-i isti'câl cânib-i Mısır'a irsâl olundu. Ve çünkü efendi-i mûmaileyh

(s.251)

billâ-pervâz ve hıdmet-i mezkûresi mukâbilinde taraf-ı Serdâr-ı A'zîm'den ve cânib-i Devlet-i Alîyye'den fevki'l-gâye teveccüh ve i'zâz olmakla müstemî-i ikbâl olduğundan lisânı sebebiyle ordu ricâlini mecrûhu'l-bâl eylediğinden ve hatta

kethüdâ-yı vakt Osmân Efendi'yi ledg-nîş-i zebânıyla dil-rîş eylemekle mûmaileyh fî zâta ehl-i ilm ve sâhib-i vâkar ve rezânet olmasıyla müteessir ve izhâr-ı asabîyyetle taraf-ı Sadr-ı A'zamî'ye arz-ı şekva ettikten müşârileyh dahî mütekeddir olmanın Âsitâne-i Saâdet'ten tarafına irsâl eylediler lakin Sadr-ı müşârileyh müsâadesiyle Mısır'dan vâfir-i nukûd ve eşyâ-yı nefâyîse mâlik olmuş idi. Çend mâh güzerânında Ordu-yu Hümâyûn dahî Âsitâne-i Saâdet'te avdet ve kemâ-kân tezyîn-i mesned-i sadâret etmekle efendi-i mûmaileyh bi't-tehâlûk Sadr-ı Âlî ve müşârileyh Yûsuf Ağâ-yı bâhirü'l-maâlf iltimâslarıyla şeyhülislâm Sâlihzâde Efendi'den bilâd-ı erbaa' pâyesine kadem-nihâde ve ondokuz târîhinde bi'l-fiil Mekke-i Mükerreme Kazâsı'yla bir murâd olup bir sene evvel Makâm-ı Muazzama'da mesned-ârâ-yı kazâ ve nûş-a-nûş-u zemzem-sefâ olduktan sonra avdet ve Âsitâne-i Saâdet'i veche-i teveccüh ve azîmet edip lakin ol esnâda mihrâb-ı zuhr ve istinâdı olan Sadr-ı Saâdet nihâd-ı mün'azill ve vâlîde sultân dahî müteveffîye olup imâd-ı i'timâdı olan Yûsuf Ağâ'nın asr ve devrî mütehavvil ve kasr-ı tazzum ve ikbâli mütezelzel olmakla mûmaileyhin mazbûtu'l-lisân olmadığından başka âzerde-i nişter-zebân ve zahm-hârda-i haddinin hezeyânı olan ricâl-i zamân İbrâhîm Kethüdâ dırye-i dâstânı zımında mûmaileyhin esnâ-yı râhdan irsâl eylediği tavîli'z-zeyl kâîmesini temessük ile Âsitâne'ye vürûdunda elbette mecâlis ve mahâfilde neşr-i havâdis-i Hicâz ve ketem ve tegâfûl eyledikleri ba'zı hafîyyâtı ibrâz-ı berrle kulûb-u nâsı tahdîş ve ilkâ-yı tagayyür ve teşvîş eder diyerek Âsitâne'ye vürûdunu istiskâl ve Haleb'de ikâmeti bâbında karşı müekked Emr-i Âlî irsâl eylemişler idi. Emr-i Şerîf karîb mahallerde yedine vâsıl ve nakil-i harem külfeti mütehammil olduğundan başka münharifü'l-mizâc olmakla rüc'atı kâbil olmayıp lakin unfûvân neş'etinden beri hây ve hû ve sabah ve mesâ-i zevk ve sefâ meydânında kemîyyet-i sahbâ gibi tekâpû ederek ikrâm ve ihtirâm-ı kübrâyâ me'lûf ve bî-muhâbâ nevâziş ve merhabâ-yı

(s.252)

iclâya me'nûs ve meşgûf olduğundan mâadâ pehlivân lisânı pehlû-zen-i zîr-i destân-ı cihân ve kahrâman-ı nâtika-i fâîkası kâhir-i suhan-verân-ı zamân olagelmekle nâ-gahânı perîşân-ı sâz-ı seleb ve sâ mânı olan bu resme hırba-i dûrbâş-ı istiskâl ve leked-kûbî-i tard ve tahfîr ve istidlâl-i haddinin hârâ-güzar gibi ciger-gâhına te'sîr ve gubâr-ı iğbirâr ve infîâl-i âb-ı zinde-gânîsini kalb-i münâfık gibi tekdîr eylemekle maâzallah-u teâla def'aten insîbâb-ı hâre-i hayret-fersâ ile rûh-u

hayvânîsinde rahne-i küllî bedîdâr olup ne hâl ise âh-ı cân-gâh ve nâle ve eyvâh ile Âsîtâne'ye ilkâ-yı cism-i tebâh edip istîcâr eylediği sâhil-hânedede iki mâh mikdârı menfîyyen ve mebgûzen derd-mend ve bîçâre-i bîmâr ve eski sarhoşlukları eseri olarak mübtelâ-yı renc ve humâr ve kebâb-âsâ-i âteş-i ızdırâbda döne döne yanıp nâlân ve dil-figâr olduktan sonra me'zûnen İstanbul'a güzâr ve halîle-i sâniyesi hânesinde bir iki mâh kadar cenîn ve enîn ile imrâr-ı Şâm ve Seher edip bi'l-ahire târîh-i mezbûrda merg-i rûhî Cânib-i Kudüse tâir ve evvel ve âhir-i küdsîliği zâhir oldu. Nâz ve nâimle perverde eylediği vücûd-u nâzın teri Sultân Bâyezîd hatîrasında defîn ve vedîa'-i zîr-i zemîn kalındı. Rahmetallah-u teâla-i aleyh vefâtına serverînin gûyâ olduğu târîh-i dilâradır. (târîh) (eyledi rihlet gelip Kudsî Efendi Kabe'den) merhûm-u mûmailey beldesinde asîlzâde ve hândân ve hânvâde olup vakt-i kalîlde ilm ve hâl gibi kendisine kâfi derecede tahsîl-i mukaddemât-ı ulûm ve nihâyet cerbeze ile ifrât-ı mertbe-i kuvve-i hâfizaya mâlik olmanın bulunduğu mecâlîste nakden ve naklen tegallüb-nümâ-yu fuhûl ve fûrûm husûsân edebîyât ve muhâdarâta şedîdül-intisâb ve kuvve-i nâtıkası a'cebû'l-icâb olmakla muttasıl gûyâ ve fikarât-ı nâ-şinîde ile meclis-ârâ olup indinde makbûl ve mevrûd-u erbâb-ı muârefe delâleti erzân ve bâb-ı hânesi keff-i kerîm âsâ-güşâde olmakla her zamân mahatt-ı mihmân ve ali kadra riâyet ve ikrâm ve ihsândan dahî hâli değıl idi. Tarîk-i nakşibendîye münîb vakti vâfir fukarâ ve erbâb-ı istihkâk mûmaileyhin delâletiyle hayr ve menfaate musîb olur idi. Hukûka mürâ'î ve be-kadrü'l-vüs'

(s.253)

mürâât ve îfâya sâî olup ancak tetâvül-ü zebân ve ifrât-ı mertbe-i bedle ve latîfeye mecbûl ve meyyâl olmanın ve giderek lâûbâli-yâne ve macûn rütbesine bulûğla haddî tecâvüz ve güzêrân eylemenin gayr-i kâsd ba'zı kesân-ı ıtlâk lisânından âzerde-i cenân olup husûsân i'tilâ-yı tarîk-i ilmîyeye harîs ve mütehâlik olmakla iksîr-i himem-i ricâl ile vakt-i yesîrde teber-i âmâlî kalıp husûle-i münsebik olduğundan nâşî erbâb-ı resm mûmaileyhe dahîl addiyle tarîkimizin kalb-zenidir diye gıyâbında hedef-i sihâm-ı ta'n ve zemm edip lakin huzûrunda darbe-i nîşter-zebânından ihtirâz ile mânend-gûş ve hamûş abim olurlar idi. Hülâsa sürûcî ve ebû dilâmeye sâni münâkıb ve fukarâtı ve macûnât ve mudhikâtı bir kütüp-hâneye vâfi bir zât-ı bî-müdânî idi. Selîm Efendi ile münâdime ve ayş-ı müdâm-ı müdâvime hengâmlarında müşârileyhin an-bahsü't-temâs ve vaad-i bî-kıyâsına mebnî bir cuma'

günü ba'de's-selât-ı imâm sürûcî gibi kisve-i vaâzla kürsiye suûd ve tesvîye-i rîş ve birûnla şeyh-âne-i ta'bîyye-i şîve-i kuûd eyledikten sonra tahrîm-i hamr hakkında nâzil olan Âyât-ı Kerîme ona münâsib Ahâdis-i Şerîfe serd ve tefsîr ve iki sâat kadar vaaz ve tezkîr ile bi'l-cümle cemâati ibkâ ve velvele-i inâbet ve istiğfâr ile ve câmiî-i imlâ edip hitâmına karîb bu kadar vaaz ve nasîhatle teblîğ-i Emr-i Şerîat eylemiş iken halkın kulûbu bir mertebe-i füsûna mağlûb olmuştur ki ta'bîri uhde-i beyândan hâric pek acîb olmuştur sübhânallah melhûzdu ki bu meclisimizde ba'zı habîsü'n-nefs nâ-bikrân ola ki mislen sekiz nefer-i yârân dâimâ nûş-a-nûş bâde-i ergûvân olup ben bugün tahrîm-i hamr-ı ahkâmını beyân ve zecr ve nehyînde mübâlağa ve im'ân eder iken onların zamîrleri âid-i mey-hâne ve endîşeleri dâir-i devr-i surâhi ve peymâne olmakla ba'de'l-vaaz henüz harem-i câmiden hurûc etmeksizin kemerbaşılı olacak yâd-gâr misalen Ali Bey bugün Asmalı Mey-hânesi âvîze-i nihâl ârzû-yu derûnum olmakla sinn-i çâpek varıp bir mastaba-i pâk-ı cünbüş ve sefâyı tefrîş ve Velî Ağâ sen dahî birkaç kılıç balığı ihzâr ile diyerek her birini birer hıdmet-i mahsûsaya ta'yîn-i tesyâr eyledikten sonra akablarından şeytân mesûl-vâr-ı hem-demî olan sîhey-kârlar ile kendisi dahî revân ve gurûba kadar nûş-a-nûş bâde-i ahmer oldu(ayn)(mârâ be-cihân

(s.254)

Hoş-terâzîn-i âlim-i nîst) velvelesiyle pây-i kopan âlim-i âba zevrâk-rân olurlar. Hakk-ı Sübhâne ve teâla ol-makûleleri islâh ve nushumuzu zâyî' eylemeyip tövbe-i nasûhla mazhar-ı fevz ve felâh eyleye kelâmıyla pend-nâmeyle hitâm verdi. Vech-i mezkûr üzere ism ve şöhretleriyle zebân-zede-i şeyh-i zerrâk olan erbâb-ı mezâk yegân yegân hıdmet-i maîyetlerine şitâbân ve verâlarından kendileri dahî katre-i zenân olmuştur. Bu resme hikâyât ve hezlîyyâtı bî-pâyân ve garâib-i mudhikâtı nâ-gîhîde cerâyîd-i tahrîr ve beyândır hatta cümle-i menâkıbından biri dahî budur ki Yûsuf Pâşâ Mısır'ı aldıktan sonra mûmaileyhi Mısır'a kâdı nasb eylediğinde murassa' takımlı müteaddid yedekler ve yüz kadar çavûş ve çukadâr ve'l-hâsıl bi'l-cümle kevkebe-i mevkib-i âsaf-ânesiyle pîş ü pes-i rikâbdan nakîb vesâir zâbitân ve ümerâ ve bölükbaşı-yân bir kaç bin kadar sevâd-ı a'zam koşup bu resme âlâ-yı vezîr-âne ve dârât-ı müşîr-âne ile mahkemeye irsâl eylemişler. Halâl-i râhda hasbû'l-memerr bir müzdehim-gâh-ı çarşıya uğrayıp iki taraflı muttasıl kahve-hânelerde sâ-zende ve bâ-zendeler dolu ve eşhâs-ı mütenevvie seyirciler ile memlû

olmakla efendi câniblerini bu dârât ve tumturâk ile gördüklerinde kat'-ı sadâ ve ale'l-umûm pâ-ber-pâ âdâb ile selâmına saf-ı beste-i kıyâm edip tâ ki vasat-ı izdihâma geldikte selâm yerine koynundan dest-mâllerini çıkarıp iki eline alıp at üzerinde kudreti kadarca kıyâm ve kolbaşı gibi alenen ba'zı terelelli ve delânara raks eylemekle gerek maîyetinde olanlara ve gerek seyârcilere ve gerek ve muntazır-ı selâm olanlara veleh ve hayret gelerek bu fakîr Mısır'da bu vaz'ı gûş edip Âsitâne'ye geldikte bi'n-nefs kendiden sıhhatini istifsâr eylediğimde tasdik ve te'yîd ve hey'etini dahî taklîd eyledi. Efendi hazretleri bu mertebe-i macûn havza-i diyânetten bîrûndur diye ihtiyâr-ı çehre-güzâ-yi infîâl olduğumda işbu makâmda sühan-rân ve bu resme seng-endâz-ı müstemiân olmuşdur ki bu fakîr-i pür taksîr vaktâ ki ol dârât ile mahall-i merkûma gelip âmmenin dahî tarafınıza a'zâm ve encâmını gördüğümde nefis-i habîsime şeyâtîn-i hüçûm ile kebir-i vücûd-u târî olmakla mahzâ-i irgâm-ı nefis için eylemiştim diye bir bârid-i i'tizâr serd etmekle taarruzî selisü'l-bevl gibi

(s.255)

müeddi-i tatvîl olacağını mülâhaza ile sükût ve kıyâm eyledim, lakin mercûdur ki ahir-i ömürde husûsan haremeyn-i muhteremeyn avdetinde tebettül ve inâbeti aaleb-i melhûz olduğundan başka mükeffer-i ism ve ma'siyet olan maraz ve illete mübtelâ ve ba'zı mertebe-i dûçâr sadme-i hârî ve ezâ olması müheyyic-i gayret ve müsteclib-i mağfîret-i rabbânî ola.

VEFÂT-I VÂSIF EFENDİ RE'ÎS-İ SÂBIK

Efendi-i mûmaileyh pîrî ve hezâr-ı derd ârızası üzere gâile-i şeyhûhete gûna-a-gûn-u maraz ve illet-i hâile ilâve ve helvâ-yı dimâğ âlâ-yı huzûr ve hayâtan fâkidü'l-halâve olup refte refte zaaf ve kuvvetine zaaf ve fetret-i ârız olmakla meşgale-i reyâsetten munfasıl ve hânesinde tedbîr ve tımâra müştegal olmuş idi lakin* bulmadı mevte devâ câlinûs* Ye'sî üzere huzzâk-ı etibbâ çâre ve ilâçtan me'yûs ve ihbâ ve asdikâ ber-hem-zen-i dest-i dirîğ ve efsûs olduğuna mukârun târîh-i mezbûrda eyyâm-ı ömrî tamâm ve defter-zinde-gânisi resîde-i fezleke-i hitâm oldu. (tercüme-i hâl-i mûma-ileyh) Müteveffây-ı mûmaileyhin tîynet-i aslîsi Hâk-ı Bağdâd'dan muhammer ve hamâme-i buğdâyı gibi ol burc-u evliyâda evc-i zuhûr serîr-âver olup Irâk ve Hicâz ve teşhîs-i şeh-bâz ve şehnâz mertebesine bâliğ oldukça ol belde ulemâsından tahsîl-i mukaddemât-ı ulûm ve istifâde-i mantûk ve mefhûm edip tabî-i edebîyât tarafına münselik ve müncezib ve teressülât-ı vâdîsi esb-i tâzî-i

zihn-i çâlâkına muvâfık ve münâsib olmakla ol semte inhirâf ve insirâf ile ulûm-u Arabîye'ye iştigâl ve itlâf edip lakin cihet-i maâş ve kesb-i mâye-i inti'âş için ba'zı müteâyinân-ı beldenin hıdmet-i kitâbetini ihtiyâr ve hâme-i saffet tesvîd-i sahâîf-i beyâz ile hıdmetinde olduğu zevâtın safâih-i mesâlihlerini tebyîze sarf ve sa'y ve iktidâr ederek cevdet-i yerâa' ile ve kesret-i bıdaa ile kuvvet-i tab'-ı bâhirü'l-berâası zebân-zede-i iştihâr olmuş idi. Bir takrîb ile Ali Pâşâ dâîresine rişte-bend-i intisâb ve hazîne kitâbetiyle güncîne-i yesârdan fi'l-cümle bühre-yâb olup seksaniki seferinde müşârileyh âzim-i cihâd ve pâşasıyla berâberce esîr-i dest-i düşman-ı bed-nihâd olup ba'zı tahrîrâtla Âsitâne'ye irsâl eylemekle hamûlesi olan evrâk ve ihbârı mahaline

(s.256)

İblâğ ve îsâl eyledikte Cânib-i Saltanat'tan nâîl-i atîyye ve ihsân ve ba'zı tavsîye-nâmeler ile Orduy-u Hümâyûn'a revân olup vusûlünde re'îs-i vakt olan Abdurrezzâk Efendi'ye sübhânallah ve istirzâka diyerek ittisâl-i dahîl-i usûl oldu. Kendisine mensûb olan enverî târîhinde tahrîr eylediği üzere bir def'a mütâreke hıdmetinde sâî olmakla sa'y-ı meşkûr ve mazhar-ı teveccühât-ı evliyâ-yı umûr ve hâcegân zümresine de ilhâkla mesrûr oldu. Ba'de'l-mesâlihe Orduy-u Hümâyûn maîyetiyle Âsitâne'ye vârid ve kadem-be-kadem dest-yârî-i Ricâl-i Devletle irtifâ'a mütesâid olup hâline münâsib ba'zı münâsibde ba'zı menâsıbdâ deverân ve bir def'a sefâretle İspanya'ya revân olup ba'de'l-kufûl bir müddet dahî orta mansıblarında cevelânla lâ-hayr-i alâ fi'l-vasat dest-mâyesini bir âverde-i kabza-i husûl edip ve ba'de vakanüvislik ilâvesiyle de ba'zı mertebe-i muharrem-i serâîr olup ikiyüzsekiz târîhinde Halep Vâlîsi bulunup beynlerinde hukûk ve hullet ve ricâl-i vakitle münâfese ve mugâyereti olan Süleymân Pâşâ'ya Yûsuf Ağâ ve Râşid Efendi gibi müstevliyân-ı devletin müsâvi ve makâbihini tahrîr eylediği kâime-i müşârileyhin Haleb'de vefâtından sonra müftü bulunan mişvârî-i muharrer Kudsi Efendi'nin eline geçmekle mahzân müdâhene ve arz-ı ihlâs vetîresiyle Yûsuf Ağâ'ya irsâl eylemekle ol dahî ba'de'l-mütalaa sâîrlere de arâit edip bu sebepten her biri münfail olduğundan başka Yûsuf Ağâ'nın ve Râşid Efendi'nin dâimâ aleyhlerinde olup bulsa her birini bir kaşık suda boğar olan sadr-ı rûm esbak Tâtârcıkzâde Abdullah Efendi'ye dâimâ tereddüd ve miyânelerinde rüsûh-u üns ve teveddüd olduğuna mebnî tarafına kîne-i derûnîleri mütezâif olmanın tekdîri husûsunda cüyende-i vesâil oldular tâ ki ikiyüzsekiz târîhinde müşârileyh Abdullah Efendi mükâlemeye me'mûr olmak

vesîlesiyle serâîr-i Devlet-i Alîyye'ye muharrem ve çok bilir âlim ve fâzıl ve umûr-u hâricîyede mâhir musib ve kâmil olmakla Eflak ve Boğdan Voyvodaları'na dâîr bir madde zımında Devlet-i Alîyye'ye zarar mülâhazasına mebnî cumhûra muhâlefet edip lakin Re'îs Râşid Efendi tarafı gâlip ve kâhır ve ol maddede bilâ-hilâf ikibin kese akçe tayyâresi dâîr olmanın

(s.257)

efendi-i müşârileyhin re'yîni ilgâ ve künd ve tedbîrlerini imzâ eylediler. Vaktâ ki müşârileyh teng-meşrep ve mutasallib ve zeber-dest-i âdem olmakla ibtidâ şeyhülislâm-ı vakt bulunan Derîzâde'ye varıp meblağ-ı mezbûrdan ellibin kurûş onun hassasına düşmekle müftü'l-enâm hazretleri onu alıp sefâlanmış ve ol mikdâr dahî sadr-ı vakt bulunan Bâlbıçâğı Melik Mehmed Pâşâ kısmetine âîd olmakla ol müftüyü mûâheze ba'de Sadr-ı A'zam'a dahî bu sin ve sâlden sonra size ve bize Devlet-i Alîyye'ye muzırr-ı maddeyi tervîc yakışır mı? Diyerek serzeniş ve itâb eyledikten sonra ala-melei'n-nâs Râşid Efendi'ye bi'l-muvâcehe hıyânet ve sefâhet ve habâsetine müteallik-i evsâfdan bir şey terk eylemeyip en sonra elbette seyfi-kahr-ı rabbâniyle an karîb cezânı bulursun diyerek avdet eyledi. İki üç gün mürûrunda müşârileyh Abdullah Efendi'yi Aydın Güzel Hisârı'na iclâ ve Vâsif Efendi'ye de nevbet gelip onu da Limni Adası'na tard eylemeleriyle şu kîne-i sînelerine icrâ eylediler bir müddet zehr-âbe-keş-i kürbet-i gurbet olduktan sonra itlâk ve bu def'a cümletü'l-mülk olan ser-kâtibi Ahmed Efendi'ye ve mâbeynci Ahmed Bey taraflarına birer takrîble kemend-endâz-ı tahsîs ve iltihâk olmakla yine tahrîr-i vakâyi me'mûr ve hâme-i cünbân safha-i refâh ve huzûr olup fî-zâta gûyende ve bi't-tabî' arz-ı tefakkur ve ihtiyâçla sâil-i cirâr gibi cûyende olmakla yalnız vakanüvislik bereketini beher sâl yirmibin kuruştan ziyâdeye Pâdişâh-ı Hâtem-ı hısâl iblâğ ve îsâl eyledikten sonra nice menâsıb-ı refîaya nâil ve avâid-i pür fûâd mevâid-i şehir-yârîye mütevâsıl olarak güzârende-i azbât ve esâil iken ikiyüzyirmi senesi cemâziye'l-evvelî evâilinde nahle-i ikbâli âb-yârî-i lütüf-u şehir-yârî ile ser-sebz ve bâlâ ve ganca-i âmâlî perveriş-kârî-i feyz-i tac-dâri ile hâtır-ı ashâb-ı sefâ-i âsâ-güşâde ve pûyâ olmanın câh-ı riyâsetle ser-bülend ve ol hasretü'l kitâb olan mesned-i mealen cenâbla ercümend olmuş idi. Yirmibir senesi şabânına kadar ol makâm-ı vâlâda bâlâ-nişîn ve İbrâhîm Kethüdâ ve serkâtibi himmet ve müsâdeleriyle katî vâfir nukûd ve cevâhir-i idhârıyla kâm-bîn olup bâlâda ifâde-i

nakş-ı harîr-i tahrîr olduğu üzere bâ-emr-i Hazret-i Şehr-yârî nizâm-ı raîyet ve ıslâh-ı pasâport ve Rusyalı

(s.258)

sefâinlerinin Bahr-i Siyâh'tan men'î maddeleri gibi gerçi Devlet-i Alîyye'ye nâfi'-i müessere mazhar olup lakin Bonapart'ın tasdîki husûsunda sâirlerin agrîrâ ve itmâ'na mebnî piş-kadem ve mahzâ takîyye kapmak zımında Eflâk ve Boğdan Voyvodaları'nın tebdîllerinde ba'zı mertebe-i hasâret ilkâsıyla ol kerîhe-i rûkn-ü akvem olmuş idi. Tâ ki târîh-i merkûmda ârıza-i pîrîye ilel-i cismânî ser-bürîd-i mürteiş gibi fûrû-mânde-i amel olacağı mukarrer olmakla riyâsetten üftâde ve makâmına Gâlib Efendi pâ-nihâde oldu ve çend mâh mikdâr hânesinde derd-i cân-kâr ile dil-figâr ve müşteğall-ı tedbîr ve tımâr iken târîh-i mezbûrda zât-ı maârif-semâtından vasf-ı hayât-ı münselib ve âlem-i ukbâya müncezib olup hazret-i hâlid civârında vâlide sultânın müceddidân binâ eylediği mekteb-i hatîrasında a'dâd olunan mezâra defîn ve vâsıl-ı rahmet-i Rabbü'l-Âlemîn oldu. Serverî-i merhûmun söylediği târîhtir (târîh) (Vâsıf Ahmed şîyem kıldı vefât) Merhûm-u mûmaileyhin inşâsında olan ta'kîd ve gîlzet-i tabîatında olan sıklet ve fezâzete dâl ve ta'bîrâtı bî-meze ve halâvet ve zerâfet ve nezâket-eserinden ma'râ olduğu eserden mü'essere intikâl edenleri bî-şâibe-i eşkâldir. Bıdâa-i müzcâtına olan i'tinâ ve teneffüs ise kaleme alınacak madde değildir. Cibilletinde gîlzet ve humk ve ruûnet olup dikkat ve letâfetinden bî-bühre olmakla meclisine gelenlere ba'zı kaleme aldığı mevâdı kırâat ve irâat eyledikçe tahsînlerine mest olup sükût veyâhûd cezice-engüşt-ü nihâd-ı istiskâl olanlara an-mukâberet izhâr-ı sûret-i renciş ile âzâr eylemek âdeti idi. Ba'zân nazm ve iş'ayâd-ı vâdisine de reftâr edip lakin hak budur ki halâvet ve tilâvetten ârî olduğundan numûnesini tahrîr elbette hezl ve kahkahayı mûcib olmakla rûsvâyîliğinden ictinâb ol bâbda kemîyyet-i hâmeye inân-gîr oldu ve zâtında olan leâmet ve hisset ve hemîşe-i kübrâya arz-ı tafakkur ve izhâr-ı hâcetle maûnet-i beytîyye mutealluk-u cerr ve sûâlî havsala-i takrîrden bîrûndur. Hâin ve husûd-meşreb olmakla ehl-i hiz ve maarifetin birisi Taraf-ı Saltanat'tan mûkerrem olup eseri memdûh olduğunu işittikte bî-ihiyâr-ı dil-gîr ve vech-i münâsebetten müberrâ senk-endâz-ı nakz ve taksîr olur idi. Hâlâ beyne'n-nâs kendisine mesned olan târîh-i matbû' merhûm

(s.259)

Enveri Efendi'nin musattar-ı keşide-i müdevven târihiyle madde-be-madde tatbîk olunmakla mecmû'î be-ibârete ondan menkûl olduğu nümâyân oldukta nefsine iğtirâr ile intihâbı i'tinâ ve iddiâsında tamâmca münâkız olmakla begâyet isti'câb olundu. Fi'l-hakîka dîbâcelerden gayri münâfât yoktur. Garâîbdendir ki dâimâ arz-ı fakr ve ihtiyâc ile Dergâh-ı Saltanat'tan ve taraf-ı uzemâdan cer ve isti'tâf eylemek âdeti olup ol Haslet-i Dinîye vefâtına dek müntehî olmuş idi. Ba'de vefâta henüz İspanya'dan götürdüğü yüzbin kuruşluk kadar İspanya altını mihrîyle çıkıp ve ba'de intikâline kadar müdhir olan sekizyüz keselik mikdâr-ı dinâr tamâmü'l-ayâr zuhûrî hakkında haylice güft-gûnun bâ's-ı sudûrî oldu. Hak-teâla cümlemize kanâat vere.

BA'ZI TEVCÎHÂT-I İLMİYE

Halep Kâdısı Muhassılzâde Ömer Efendi'nin hayâtı nûr-dîde olduğu peyâmı bu esnâda Der-i Devlet-medâra resîde olmakla ikiyüzyirmiiki şehr-i rebî'ü'l-evvel guresinden zabt etmek üzere muvakkatı olan sâbıkân Filibe Kâdısı Musulî Mehmed Efendi'ye mâh-ı zilhiccenin yirmiyedinci günü târihiyle tevcîh ve ale'l-isti'câl azîmet eylemesi tenbîh olundu. Bi-iznihi-teâla bu dahî itmâm-ı müddete nâîl olup dâr-ı âhirete müsta'cel olmakla tercümesi beyânı sadedinde Kazâ-yı Haleb'e mazhar olduğunun sûreti ve Haleb'te vefâtı günü burada haber-i rihletin mesmûiyeti garîbelerinin inşallah-u teâla tahrîri mevkûl-u uhde-i kilik pâkîze-i ta'bîrdir.

NASB-I KÂDİ-YI ORDU-YU HÜMÂYÛN

Mekke-i Mükerrreme pâyesi olup muvakkaten Bursa Kâdısı olan Dimetokalı Es-Seyîd Mehmed Efendi'ye yirmiiki muharremi guresinden zabt eylemek üzere Orduy-u Hümâyûn Kazâsı tevcîh ve ihsân ve ol vechle mümtâz-ı akrân oldu.

NASB-I KÂÎMAKÂM RİKÂB-I MÜSTETÂB

Orduy-u Hümâyûn hurûcunda rikâb-ı müstetâbda bir kâîmakâm nasbı rûsûm-u mukarrere-i Devlet-i Sipîhr-ihtîşâm olmakla Selânîk Mutasarrıfı olup bundan mukaddemce Der-i Devlet-medâra

(s.260)

celb ve ihzâr ve İngilizli Vak'ası'nda Kâdı Köyü'nde muhâfız ve nîgeh-dâr olan Yenişehirli vezîr Es-Seyîd Mûsa Pâşâ mâh-ı merkûmun evâhirinde Bâb-ı Âlî'ye

da'vet olunup hil'at-ı kâîmakâmı ile dûş ve endâmı pür-zîb ve zîynet kılındı. (acîbe) Vükelâ-yı Devlet ol mâr-tûynet ve susmâr-ı hilkatın mülâyemet-i zâhirisine nazarân her türlü kendi re'y ve dil-hâhlarına gerden-dâde-i mutâvaat ve emir ve nehiyelerine mütâbaat eder mülâhazasıyla gerçi kâîmakâmlık mesnedine tensîb ve her vechle tasvîb edip lakin an-karîb ne güne zîr-gâh-ı ihtiyâlden mükîrr ve âl ve rıfk ve suhûlet ve dehâ ile ne resme kendilere ejderhâliklar a'mâl ederek hân mân-ı ömür ve zinde-gânîlerin tahrîb eylediği inşallah-u teâla mahalinde tahrîr ve imlâ olunacaktır.

VAKÂYİ'-İ SENE-İ İSNEYN ve İŞRÎN ve MÎÂTEYN ve ELF ŞÜRÛ'-U İHRÂC-I ORDU-YU HÛMÂYÛN

Livâ-yı şerîf saâdet-i redîf obası hıyâm-ı sâîre mahallerini ta'yîn ve hendese ve tebyîn eylemek için muharremü'l-harâmın onbirinci günü bi'n-nefs Kethüdâ-yı Sadâret-penâhi ve mektûbî ve beklekci efendi ve ocâk kethüdâları ve çavûşları ve çend nefer-i üstâd-ı mühendisler ile Dâvud Pâşâ Sahrâsı'na azîmet ve vech-i münâsebeti üzere mevâki'-i lâıykasını tertîb ve ta'yîne mübâderet edip iki gün mürûrunda mahâl-i merkûmeye darb-ı hıyâm ve tertîb ve tanzîm olunan bir kıst-ı mevâcib Hazîne-i Hümâyûn'dan ihrâç olunup kabzına me'mûrlara teslîm ve iki gün sonra devr-i maslahatı resîde-i hayr-ı hitâm ve Teşrifât-ı Senîyye ile serdâr-ı vâlâ-makâm ser-kerem-i sülâfe-i izz ve ihtişâm oldu.

İBKÂ-YI VÛZERÂT-I ÇELEBİ ÖMER PÂŞÂ

Müşâriyleh bir müddetten beri merfû'l vezâre Gelibolu'da ikâmet üzere olup fî-mâ-ba'd me'mûr olduğu husûslarda kemâl-i gayret ve hudemât-ı pesendide izhârına bezl-i vüs' ve miknet eylemek şartıyla mâh-ı merkûmun dördüncü günü rütbe-i sâmi'e-i vezâreti

(s.261)

ibkâ ve Limni Cezîresi muhâfazasına ta'yîn-i berrle çâr-ı mevce-i bahr-i ızdırâbdan sâhil-res-i rehâ oldu.

NASB-I ÇARHACI-I ORDU-YU HÛMÂYÛN

Kavâid-i muttaride-i Ordu-yu Hümâyûn-u nusret-makrûn üzere Asker-i zafer-peyker-i İslâm çarhacı nasbı lâ-büdd olmakla sâbıkân Silistre Vâlîsi El-Hâc Ali Pâşâ hazretleri münâsib-dîd-i evliyây-u umûr olmanın Eğriboz ve Karasi Livâları

ihsânıyla târîh-i mezbûrda Ordu-yu Hümâyûn'a çarhacı ta'yîn ve ilbâs-ı hil'atla düş-
u liyâkati tezyîn kılındı.

HAREKET-İ ORDU-YU HÜMÂYÛN EZ-ÂSİTÂNE-İ SAÂDET- MAKRÛN

İş bu melhame-i muazzama-i mustatîleye şürû'dan mukaddem hâtır-nişân-ı
bende-i bî-nişân olan bir dâstân-ı mukaddeme-i gûne sebt-i cerîde-i beyân kalınmak
münâsib-dîd-i müşîr-i zihn-i reşîd olmuştur. (mukaddeme) Ma'lûm ola ki iş bu
Devlet-i Senîyye-i Osmânîye ki fi'l-hakîka Devlet-i Muhammediye ve Saltanat-ı
Kur'ânîye'dir. Makâm-ı Hilâfet-i azmî ve Saltanat-ı Vekâlet-kübra olup besmele-i
sûre-i saltanat ve Fâtîha-i mushaf-ı fer ve menkabet olan Gâzî Sultân Osmân Hân
iskenallah-u teâla fi-buhhûhetü'l-cenân iş bu şeb-istân imkân-serây-ı fenâdan serâb-
istân âlim-i câvid ve bekâya intikâlden mukaddemce dem-i ahirîn ve nefis-i ipsînde
velî-i uhdeleri olan Sultân Orhân Gâzî'yi ihzâr ve cevâmi'ü'l-kelem kabîlinden çend
kıt'a vesâyâ-yı âdil-âne ve nasâyîh-i hüsrevâne ile (ed-dînü'n-nasîha) hakkını edâ ve
muktezâ-yı serâ-bütünü îfâ ve âmme-i â'kâb-ı Saltanat Nisâblarını ol hassa-i gâibe ile
bühre-yâb ve kâm-revâ eylemiştir.

NASÎHAT ve VASÎYET-İ SELASE-İ SULTÂN OSMÂN HÂN BÂ- VELED-İ SULTÂN ORHÂN HÂN

Cemî' vâkaî'-i dînî ve dünyevî ve bi'l-cümle matâlib-i sûrî ve ma'nevîde
şerî'at-ı mustavafî ve tarîkat-ı murtazayı pîşvâ-yı a'mâl ve müktedâ-yı if'âl ve ahvâl
edip (fâstekim kemâ-emret) câdde-i müstekîmden udûl ve inhirâf ve âmme-i ahkâm-ı
evâmir ve nevâhîde medlûl-ü hükm-ü ilahî ve senet-i senîyye-i risâlet-penâhîden ser-
mû-i tehallûf ve insirâf olunmaya ve her bir emr-i mübhem ve mechûl ve cümle
fermûde-i hüda ve resûlde (fâs'îlive ehl-i zikrân kentemü't-ta'lemûn)

(s.262)

mazmûn-u hidâyet-makrûnu üzere reh-nümâ-yı pîşvâyân-ı dîn ve fetâvâ-yı
eîmme-i güzîn ve akvâl-i ulemâ-i râsihin ile amel ve istişâre ve istihdâ-i takdime-i
kâfe-i emel oluna bu vasîyet-i cüz'îye müstemil-i haberât ve saâdât-ı külliye olduğu
kazîyye-i bedîhîyedir. (kıt'a) Dîn-i hak-ı tâc-ı ve efser mer-dâst.tâc-ı merdivânedir
hûr-dâst.kâr-ı dîn hûduna serseri kâr-ı üst.mülk-ü dîn râ-garîb bâzâr-ı sût. (vasîyet-i
sâniye) Cümle mahkûmât ve hüddâm ve âmme-i havâs ve avâm haklarında hasbû'l-

mertbe ve'l-makâm tertîb-i ihsân ve efdâl ve ta'mîm-i in'âm ve nevâl edip be-tahsîs havâs-ı Ehl-i İslâm mezîd-i iclâl ve ikrâmla hâiz-i ni'met izz ve ihtirâm olalar zîrâ meleke-i merhamet ve ihsân mûcib-i cemâl-i mazâhir-i Sultânî ve meâl-i mütehallifân ahlâk-ı rahmân-ı müntehî-i saâdet-i câvidânı olacağı bî-reyb ve kemândır. Fî'l-hakîka feyz-i ihsânîden memleket ve cihân-bânî nisbet-i rûh-u nefsanî ve muksem-i kuvvet olan cümle-i kuvvî ve a'zâ-i cihân ol meşra'-i hayâtta feyz-mend-i kâmrânı olurlar. Pes sâhib-i mesned-i serverî ve serîr-ârâ-yı dâverî olan zevât-ı kirâm ve Selâtîn-i A'zâm mazhar oldukları mevâhib-i rabb-i muâmmada sâir ibâdî dahî şerîk ve sehîm-i i'tikâd ve (hayrû'n-nâs min yenfei'n-nâs) simâtını gûşâd eylemekle bir fehvâ-yı (ilâ an rahmetallah-ı karîb mine'l-hüsneyn) nâil-i nevâle-i rahmet-i rabbü'l-âlemîn olalar. (arabî) (ve ahsen-i vech-i fî'l-varî vecme-i muhassin. Ve imn-i keff fîhm-i keff men'um. (vasîyet-i sâlise) Çün vedîa'-i Hilâfet-i A'zam emânât-ı ilahî ve Emânât-ı Saltanat ve Şâhî ecel-i menâsıb ve merâtib ve câhî olduğu iclâ-yı bedîhîdir. Nitekim hakk-ı sübhânehü ve teâla (ona câil fî'l-arz-ı halîfe) mülâhaza-i latîfesiyle nev'-i âdeme minnet-i azmî ve (hüvâlzî cealeküm halâif fî'l-arz) Âyet-i Şerîfesi'yle hil'at-ı pûş-u hilâfet olacak ibâd-ı pâkîze-fıtratlarına hedîye-i kübra inâyet ve i'tâ eylemiştir. Hâlîyâbindan sonra sin-i bâ-inâyet-i Yezdânî mütehammil-i Hilâfet-i Rahmânî ve mütekallid-i kılâde-i cihân-bânı olacağın der-kâr olmakla şart-ı emâneti kemâ-yen-bâgî icrâ ve levâzım ve erkânından olan (el-ta'zîmü'l-emrullah ve'ş-şefkatü'l-ali halku'l-lah) düstûrunu vâcîbe-i zimmet ve himmet ve i'tinâ edip ve her-gâh (ve câhid-vâ-i fî'l-lâh) meydânında eşheb-rân-ı ced ve ihtimâm i'lâ-i kelimatullâh mecâlisinde anâ' nzîrû'l-gâr ve ikdâm

(s.263)

olasın diye hatem-i kîbâle-i vesâyâ eylemiş idi. Vesâyâ-yı mezkûre bi'l-cümle evlâd ve ahfâd ve tevâbi'-i müntemiân hândân-ı pâkîze-nejâdlarının asle'l-usûl mu'tenâ ve düstûrû'l-amal-i müfetten-âneleri olmakla mecmûî dâman-ı şerî'at-ı garrâya dest-zen-i istimsâk ve tarîka-i enîka-i cihâd ve gazâyâ insilâkla hezâr hezâr zulmet-gâh-ı inâd ve idbârı şu'le-i âlem-tâb-ı İslâm'la pür envâr ve nâm-ı Muhammed sâmiâ-güzârları olmayan diyâr-ı eb'âdları Ezân-ı Muhammedî ile velvele-dâr eylediler. (cezâhimu'l-lâh-ı hayrû'l-cezâ) (tezyîl) Sâhib-kırân-ı merhûm Sultân Süleymân Hân hazretlerinin tevârîh-i nâtık olduğu üzere üçyüztaltmış aded hısn-ı hasîn a'dâyı menâr-ı envâr-ı Dîn-i Mübîn eyledikleri vâsıl-ı derece-i sıhhat ve

yakındır ve'l-hâsıl Devlet-i Alîyye-i Muhammediye ve Saltanat-i Senîyye-i Ahmedîye bin târîhine dek her taraftan alem-efrâz-ı gâlibîyet ve aksâm-ı erbaa-i dünyânın evc-i kısmında belki heft-kişver-i zemînde hükûmet ve saltanatla hâiz-i şeref-i imtiyâz ve azamet olarak kısm-ı vesî-i Asyâ'dan dört iklim hesabıyla Yemen ve Habeş ve Hicâz ve Cezîretü'l-Arab ve Irâkeyn-ı Arab ve Acem ve Kâfe-i Anadolu ile Kürdistân ve Ermenîye ve Gürcistân ve Afrîkâ'dan İklim-i Mısır ve Sûdân ve Memleket-i Fesîha-i Berkâ'dan Tunus ve Trablus ve Cezâyîr ve Telemsân ve Avrupa'dan ekâlim-i sâire hesabıyla bi'l-cümle Rûmeli ve Mora'dan Bahr-i Venedik sevâhili ile Dalmaçya ve Memâlik-i Sırp ve Bosna ve Erdel ve Macar zîr ve bâlâ ve Bukonya ve Eflâk ve Boğdan ile Bucak ve Torla Verâsı'ndan Kanice ve Sahrâ-yı heyhât ve Kırım ve Deşt-i Kıpçak ve Etrâf-ı Bahr-i Azâk ve Arâzi-i Kabartay ve Çeraksa'dan Türkistân'a varınca tevsî'-dâîre-i memleket ve düvel-i sâîreyi âverde-i zîr-i süyûf-u satvet ederek Âfitâb-ı Saltanatları vasatü's-semâ-i rıf'at ve i'tilâya vâsıl ve taraf taraf a'dâ ve bed-hâhları mânend-i zulmet-i mahv ve zâil olmaktan nâşî bi'l-cümle Düvel-i Efrençîye Şimşîr-i İslâmîyân'dan lertzân ve mütehâşî olurlar idi. Ve bin târîhinden yüz târîhine gelince ber muktezâ-yı tekâlîb çarh-ı gaddâr tevsî'-i memâlik-i kaydından takrî'-i ezhân ve efkâr ile anca Girid ve ba'zı adalar teshîrine himmet-i berrle kabza-i temellükde olan memâlik muhâfazasına bezl-i nakdîne-i iktidâr olundu. Ve bu târîhten sonra askerinin ahvâline nazar-ı berrle tehâlük-ü sefer Cânib-i İslâmîyân'a müeddî-i

(s.264)

hasâret ve hatır olduğunu teyakkun eylediklerinden nâşî terk-i seferle tarâf-ı düvele hâkim-âne muâmele-i sulh ve musâfâtı tercîh ve ihtiyâra nâçâr oldular. Binâ-i aleyh tedrîcî gazâ ve cihâda âhenk-i münkati ve gâile-i imâl-i tîğ ve tüfenk mürtefî' olup nüfûs-u beşer ise (ezâ-i ahlîyet ve tab'an) mâil-i âsâyîş ve hazar olmakla refte refte kâr-ı sefer-i mahcûr oldukça herkes mütevaggil-i râhat ve huzûr olmaya başlayıp giderek tavr-ı hazarîyet-i gâlib vaz'-ı bedevîyet-i münselib oldu. Nitekim bu takallübât ve tedennîyâtı Nâimâ merhûm dîbâce-i târîhinde etvâr-ı ünvanıyla hakîm-âne ve muhakkik-âne tensîb ve beyân eylemişti. Düvel-i Efrençîye'nin ise Havâss-ı İslâm'dan olan dilîri ve besâlet husûsân Devlet-i Osmânîye'nin mecbûl olduğu merdâneğî ve şecâat dâimâ mevzû'-u bahis-i medh ve i'tirâfları ve nice yüz seneden beri hezâr-bâ-hezâr tecrübe ve şühûd ile mukâvemeti adem-i kudretleri teslîm-gerde-

i erbâb-ı dîrâyet ve insâfları olup hatta Nemçe Cezzâllerinden (Mösyö Kokula) nâm zât fenn-i harbe dâir te'lîfinden Devlet-i Alîyye ile kendi devleti beynelerinde ila- hezelân-ı vukû'-yafte olan muhâseme ve munâsebe ve kezâlik düvel-i sâîrenin Millet-i İslâmîye ile ser-zede-i zuhûr olan muhâceme ve muhârebelerini zamân ve mekânlarıyla yegân yegân serd ve ta'dâd ve her mülhimede bulunan serasker ve muareke-ârâ-yı maîyyet olan leşkerin kemîyyet ve keyfîyetlerini ihsâ ve îrâd edip Devlet-i Osmânîye'nin muvazzaf ocâklarını beyân ve rûesâlarına efrâd-ı askerîyenin sûret-i itâat ve inkıyâdlarıyla hüsn-ü tertîb ve nizâmlarını reşk-âver ve temennî ederek âverde-i beyân ve tefsîl ve tibyân edip bu resme muntazam ve muvazzaf askere mukâbele-i kaydına düşenleri tesfîyye ve tahmîk ederek Devlet-i Alîyye askerîsi nizâmına devletini tergîb ve asker-i şecâat-ı müesser-i Osmânîye'ye taklîden kendi müceddidan bir takım asker tertîb eylediğini tahrîr ile temeddüh ve mübâhât ve hatta binyetmişbeş senesi Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Pâşâ ma'îyetinde olan askerden bir mikdârını Nehr-i Râba karşısında şikest eylemekle rişte-i mesâliheyi der-dest eylediğini nakl ile müddeâsını isbât eylemiştir. Bu cihetle an-asl Devlet-i Alîyye'nin gâlibîyetine delâlet ve (el-fazl-ı mâ mihdet be el-a'dâ) beyyînesiyle Cünûd-u İslâmîye'nin

(s.265)

tamâm mertebelerde hüsn-i nizâmına şehâdet eylediği şübheden ârî emr-i gayr-i mütevârîdir. Giderek nizâm-ı Asker-i İslâm'da tagayyür ve perîşânı ve bâzu-yu gayret ve ikdâmlarına kesel ve fütûr ve tevânî-i âriz olup düşman tarafı hemîşe-i meşk ve idmânı ve İslâmîyâna mahsûs râbîta ve intizâmı ihtilâs-ı berrle tertîb ve takayyüd ve icrâsına sarf-ı tâb ve tevân eylemeleriyle asker-i kazîyye zuhûr ve nümâyân olmaya başladı.(ayn) (turfe-i şâkir-i dersi mîdhed-i istâdrâ) Mesfûrun netîce-i mukaddime-i re'y ve tertîbî nizâm-ı Düvel-i Efrencîye beyninde şüyû' ve belki Prusya Kralı olan Frederik'in ihtirâ' eylediği nizâma vesîle-i şürû' olup rişte-i nizâm-ı ma'hûde askerîsini rabt ve bu sûretle Nemçe Devleti'ne galebe ile Avusturya Ülkâsı'nı zabt eyledikte fi'l-asl bîm-i şimşîr-i cünûd-u Osmânî Avusturya Hânedânî'na lerze-figen-i hayret ve nâ-sâmânî iken bir taraftan dahî Prusyalı zuhûr ve îl-i vilâyetlerine ilkâ-yı şûr-a-şûr edip bu vechle galebe-i devleteyn-i Nemçeli'yi mâ-sadak (ke'l-meskü'l-mütehayyîr beyne'l-bahreyn) eylemekle zarûfî tertîb-i askere mecbûr-u tanzîm-i sipâh zımnında muhtâc-ı sarf-ı makdûr oldu. Gelelim

Rusyalı Tâîfesi'ne; bu millet ile an-asl Süğûr-u İslâmîye miyânında mübâadet-i vukû'u Devlet-i Alîyye-i Osmâniye dâmat-ı fî Himâyetü'r-Rabbânîye ile münâfese ve muhâsemet-i intifâsına illet olup dörtüyz seneye karîb Kavm-i Tâtâr i'nân-rîzi-i bâd-pây-ı çâpûl ve'l-gâr ile tâîfe-i mersûmeyi canlarından ve hân mânlarından bîzâr edip mukâvemetten âciz ve za'f ve killetleri ahz-i intikâm husûsuna hâîl ve hâciz iken giderek Tâtâr'a dahî ba'zı mertebe-i tagayyür-ü hâlden başka hazarîyyet-i gâlib-i vatan-perverlik gâîlesi kuvvet-i sâîlelerini sâlib olduğundan fazla Moskov Tâîfesi'nin müdürân-ı Umûr-u Devlet'i bir âlâ-yı nâdân ve nâ-âzmûde ve gâfil ve ahâd ve efrâdları ise bilâ-fark bahâyîm ve nesnâs-ı mağz ve dirâyetten müberrâ kendi mühmil ve kâhil iken güzârîş-pezîr olduğu üzere Avrupa Devletleri tahsîl-i sanâyî' ve fûnûn ile kesb-i tereffüh ve asâyîş ve sûfûn ve merâkib-ı ecnâd ve kitâîblerini pezirâ-yı tahammül ve azmâyîş ederek tevsî'-i dâîre-i ticâret ve bu takrîbiyle terfî'-i râîyet-i imtiyâz ve mezîyyet eylediklerine nazar ile onlara taklîd eylemek safha-i arzularında câîl ya'nî kendileri bir devlet-i müstakile olmak şîvesine samîm-i bâl ile mâîl olmalarıyla çâr nâmına

(s.266)

olan krallarının ikâmet-gâhları bulunan Moskov Şehri'ne etrâf ve eknâfindan üstâd ve sanâî'ler celb ve müteaddid kâr-hâneler binâsı ve ta'lîm-i ulûm-u lâzîme için akadîmyâ ta'bîr olunur medreseler inşâsı gibi âbâdî-i memleket olur halette sarf-ı nakdîne-i ced ve ikdâm edip Bahr-i Haziz ile Bahr-i Siyâh'da donanmalar tertîbine azm ve niyet ve tercüme-i ketb-i evâîl ve İngiltere ve Fransa vesâîr düvele irsâl-i rûsûl ve resâîl husûslarında Rusya Kralları'ndan ihrâz-ı rütbe-i evvelîyet eden Aleksi nâm krâl sadme-i merg ile üftâde-i hufre-i zemîn ve büyük oğlu Tovdur pederine câ-nîşîn olup lakin mersûm akl ve şuûrdan mahrûm küçük birâderi Peter ve bâ-vücûd sigar-ı sin ve sâl müdâhele-i umûrdan mahcûr olmakla altı sene bu minvâl üzere güzârende-i eyyâm ve şühûr oldular. Tâ ki bindoksantüç târîh-i hicrisinde mesfûr Todur sâha-i hayâtta devr ve makâmına da sâle olan karındâşı Peter ve sandâlî-nîşîn-i zevk ve huzûr oldu lakin zâtında cîn-fikirli şeytân-akıllı bir âfet olup mâye-i dirâyet ve isti'dâd sebebiyle kâbil-i hezz ve ma'rifet olmakla tufûliyetinden beri tahsîl-i elsine ve muârefe-verziş ve kesb-i levâzım-ı hükümrânîye sa'y ve güşîş edip devleti müceddidân tanzîm ve tensîk ve milletinin etvârı ve âdâbını sâîr Avrupa Halkı'na tatbîk ile muâmele-i ticâreti ekâlîm-i sâîrede tervîc ve kavâid-i fenn-i harb

üzere muallem asker tertîb ile sirâc-ı imtiyâz ve ibtihâcı tesrîh eylemek hülyâsı silsile-i cünbân-ı heves ve hevâsı olmakla ibtidâ-yı emirde tuful-âne hurde hurde tekneler inşâ ve derûn-u bahîrât ve enhârda merâsim-i ta'lîm ve teallümî icrâ ve giderek tevâîf-i ecnebîyeden elli nefer intihâbıyla Avrupa nizâmı üzere azmâyîş-i cenk ve cidâle ibtidâ edip milletine dahî gayreti mûris ve sûret-i müsemma-i nizâma bâ's olmak mülâhazasıyla tertîb eylediği neferât mertebesinin ednâ-i rütbesini kabûl ve ol rütbeye mahsûs-ı vazîfe ile ziyî ve kıyâfetlerine duhûl edip hâkim iken âhâd-ı asker gibi ser-gerde-i sipâhın mahkûmî ve umûr-u cedîdenin kemîn-gâh-ı kuvveden hayyiz-i fiile-birûzî bu makûle-i hîlelere muhtâc idiği muczûmî olup devletinde itâatten gerden-pîç-i teşettübü'l-nizâm İsterlic nâm askerinin taht-ı zâbitaya girmeyeceği a'yân ve bunların vücûduyla işe

(s.267)

yarar ahir asker tedârîki adîmü'l-îmkân olmakla tertîb-i cünûd-u manevîyeye teşmîr-i sâid-i himmet ve İsterlic ocağının tahrîbine amâl-i mi'vel-i azîmet ile cünûd-u müsemmasını meydân-ı husûlde cilve-ger ve ta'lîm-gâh-ı irâdesinde sebûk-âmûz-u hezz eyledi ancak tevsi'-i hitta-i memleket menûtu tevfir ve teksîr-i sevâd-ı cemîyyet olduğu der-kâr ve ahass-ı dil-hâh ve temnâsı olan donanma ve ticâret maddesi sevâhil-i bahrîye temellüküne mevkûf idiği bedî-dâr olduğundan mâadâ ekser memâliki Arâzi-i Kafre ve hasılât ve mahsûlât-ı eserinden bî-bühre olmaktan nâşî külliyetli asker onarmak nâ-mümkün ve sevâhil-i bahrîyeden bu'dî takrîbiyle emr-i ticârete nizâm veremeyeceği müteayyîn olmanın evvelâ hem-civârı olan İsveç Memâliki'ne itâle-i yed-i istîlâ ve bu vechle Bahr-i Baltık'ta ittihâz-ı marsa ve sanyâle memleketi kesîrû'l-cedvâ yesîrû'l-sürûy bir kişver-i pür menfaat ve gînâ ve hergele-cuyûşuna mürai olmakla sezâ olduğu hüveydâ olmakla ol kutri dahi bir takrîb ile ihtilâs-i semîr-i zamîr-i nâ-sipâsı olduğundan dîde-dûz-u dem-i fırsat ve mutarassıd-ı vesîle-i münâsebet iken binyüzsekiz târîh-i hicrîsinde Leh Kralı fevt olmakla Sandâli-i Kraliyet'i vücûd-u bed-bûdundan hâlî oldukta Lehli'nin bir fırkası Fransa beyzâdelerinden birini ihtiyâr ve ahirî Saksonya Herseki olan ağustos-u evvelin sandâlî-nişîn-i kralı olmasını re'y ve istibşâr eylemekle beynlerinde vukû' bulan mübâyenet (mesâib-i kavm ind-i kavm-i fûâd) vetîresince Moskovlu'ya ser-rişte-i icrâ-yı müfsidet olmakla Leh Hâkına askerini idhâl ve tuhm-efşânî-i mükirr ve âl ile nasb-ı şebîke-i fend ve ihtiyâl edip sûret-i zâhirede ağustos kral nasbında iânet

ve fi'l-hakîka timsâl-i hayâlini pezîrâ-yı sûret eyledikten sonra Avrupa Memâliki'nde geşt ü güzâr ile ahvâl-i âleme ittîlâ'ı hoş-kâr oldu. Pes İsterlic askerini Moskov Şehri'nden hurûc ve Leh Kralı'na imdâd ve iâne bahânesiyle Leh Toprağı'na kademzen-i vürûd ve vülûc olmak zımnında me'mûr ve pâ-yi tahtından akall-ı kalîl İsterlic askeriyle onbin mikdârı cünûd mertebe bırakmakla def'-i mahzûr eyledikten sonra Moskov'dan hareket ve İngiltere ve Flemenk Memâliki'ni seyr ve temâşâ ile hakâyık ve dakâyık-ı ahvâl-i Konya'ya mehmâ-i emken kesb-i vukûf ve gayret ve Nemçe'nin makarr-ı hükûmeti olan bizim lisânımızda Bec denmekle

(s.268)

ma'rûf olan Viyana Şehri'nde tevkîf-i gerdûne-i siyâhat eyledikte lâ-mermâ beste-i visâk-ı meks olup arzûy-u kraliyet ve çarlık hâhişiyle dâğ-ber-dil-i emel ve hasret olan merkûm Petrov'un hemşiresi Sofî nâm kîdâfe-i rûz-gâr-ı hemvâra îkâz-ı fitneye ibtidâr ve aralık aralık İsterlic tâfesi tahrîkle isâra-gerd-i fesâd ve nefâd eylemekten hâlî olmayıp ol halâlde birâderinin fikdânını ve ceddânında ni'met ve çariçelik takiyye-i ribâlîğına ikvâ-yı zerîa-i fırsat bilmekle Leh Ülkâsı'nda olan İsterlic takımını tahrîk ve sebîke-i mükîr ve hadîayı kâlib-ı itmâ' ve tesvîde tesbîk eylemekle Leh Toprağı'nda olan İsterlic gubâr-ı fitne ve şikâkı teheyyc ile ihdâs-ı şûriş ve kavga edip asker-i cedîdi i'dâm ve imhâ kasdıyla Moskov Cânibi'ne rehpeymâ oldular ve Moskova'ya yirmi sâat takrîblerinde asker-i cedîd mersûmları istikbâl ve an-ahir hemm-i keşte-i tîğ-i istîsâl eylediler bu vechle Moskov'da serzede-i zuhûr olan ihtilâl Viyana'da arâm-rübâ-yı kral olmakla acele-i hindû-süvâr-ı isti'câl ve Moskov Şehri'ne hatt-ı turhâl eyledikte bakîye-i İsterlici eşed-i ukûbetle efnâ e nicelerini akâsi-i belâda nefy ve tard ile ve'l-hâsıl İsterlic ocâğını itfâ eyledikten sonra askerisini nesak-ı matlûb üzere tertîb ve tensîk ve evzâ' ve hey'etlerini tagayyür ile Avrupa Devletleri beynlerinde müteârif-i zeyy ve kıyâfete tevfiik edip bîmezâhim ta'yîn-i kavânîn ve merâsim ile takrîr-i revş ve âyîn ve tersîn binâ-yı nizâm-ı dil-nişîn eylemek sadedinde iken timûr-bâş lakabı ile mülakkab İsveç Kralı olan onikinci Karlos terfi'-i râyât-ı kavga ve Danimarka üzere tahzîz-i evliye-i harb ve vegâ eylemekle Çar-ı Moskov dahi Danimarka ile ittifâkı bahâne-sâz ve İsveç Diyârı'na hücûm ve iktihâma zerîa-i perdâz olduğu esnâda İsveç Kralı Danimarka ile gâlib-âne akd-i müsâlime ve Leh Kralı'nı def' ve teb'id için kademe-i cünbân-ı mühâceme olduğunu Moskov Çarı ittihâz-ı fırsat ve İsveç Diyârı'na sevk-i leşkere

müsâraat edip Bahr-i Baltık kenarında İnkârba memleketini derecenin ol âverde-i pençe-i temellük ve istîlâ ve nâmına izâfetle Petersburg Şehri'ni binâ eyledi. İsveç Kralı dahî ağustosı lehden tard ve ib'âd ve Leh beyzâdelerinden birini sandâlî-i kraliye ik'âd eyledikten sonra

(s.269)

Moskovlu ile harb-i besûs-âsâ-i dûr-i dirâz-i harb ve cenk ve aşûp-arâm-ı fersâya ağâz edip bi'l-ahire Leh muzâfâtından Ukranya Eyâleti'nde Polnada nâm mahalde İsveç Kralı ma'lûben pey-siper-i râh-ı hezîmet ve zıll-ı zalîl-i Devlet-i Alîyye'ye ilticâ kasdıyla Belde-i Bender'de inân-keş-i semend-i azîmet olup maîyetinde olan Ponyakoski nâm Lehli beyzâdeyi Der-i Devlet-medâra ba's ve isrâ ve Rusyalı'nın Devlet-i Alîyye'ye dahî sû-i kasdı olduğunu inhâ ile sefere hass ve ağırâ eyledikte Devlet-i Alîyye bilâ-mûcib-i îkâ'-i seferden imtinâ' ve hemân İsveç Kralı'nın salimen diyârına avd ve vusûlî zımnında tîğ-i iltizâmı ilmâ' eyledi. Çâr-ı Moskov ise bu aralıkta Bahr-i Baltık'ta Finlandiya'nın bir kıt'asıyla Karlıya ve Letonya Memleketleri'ni dahî teshîr ve Leh Memleketi'nde icrây-ı mel'anet ve fesâda nasb-ı zamîr eylediğinden mâadâ Kırım ve Karadeniz Semtleri'ne de sû-i kasda ibtidâr ve Hudûd-u İslâmîye'ye pây-endâz-ı mükirr ve hıyânet olacağı bedîdâr olmakla üzerine sefer vukûl lâzım ve mikdârını bildirmenin emr-i mühimm olmaktan nâşî binyüzyirmiüç senesi Baltacı Mehmed Pâşâ Âsitâne-i Saâdet-intimâdan livâ-yı felek-fersâ-yı sipah-salâri ile nehzat ve Boğdan'da Nehr-i Bürût kenarında Falcı Geçidi'nde Çevçüde nâm mahalde tabûr-bend-i ikâmet olan Moskov Askeri mukâbilinde nasb-ı hiyâm-ı satvet eyledikte mufassılân nigâşte-i sahâyif-i tevârîh ve defâtir ve Moskovlu ağaç kabuğu yemek fıkrasıyla misal-i sâîr olduğu üzere şîr-dilân-ı İslâmîyân'dan mânend-ireme-i gürâz-ân-ı girîzân ve kralları gûyâ el-amân olmakla ber muktezây-ı ulüvv-cenâb-ı Devlet-i Alîyye zebûn-keşlik tenezzülünü irtikâb eylemeyip tazarru' ve niyâzlarına rû-nümâ-yı is'âf ve incâh ve İsveç Kralı'nın salimen memleketine vusûlî şürût-u sâîreye munzamm olarak kâr-bend-i sulh ve salâh olmuş idi. Ancak Moskovlu'nun dâmen-i cibilletleri âlûde-i levs-i habâset ve mekkâr ve kezzâb ve hıdâ'-i zamîmetü'l-firtat bir millet olduğundan pâ-nihâde-i sâha-i emn ve selâmet oldukça akd-nâme şürûtunu icrâda girîve-gerd-i ihlâf ve Azak Kal'ası'nı redd ve Leh'den askerini ihrâc ile keff-i yed husûslarında reh-güzâ-yı nakz ve hilâf olmakla Tatar Hân'ın inhâsı ve Bender'de olan İsveç Kralı'nın tahrîz ve

agırrâsı tekrâr Moskov üzerine icâd-ı kâr-zâr eylemekle bu def'a İngiltereli ile Flemenkli'yi tavsît ile

(s.270)

vech-i sâbık üzere tahsîl-i maksûd ve tebyîn-i şürût ve kuyûd olunmuş iken yine askerini Leh'den ihrâcda inâd ve meclâ-yı televvün ve şu'be'de kârîyede ibrâz-ı sûret-i mu'tâd eylediğinden bir sene sonra Devlet-i Alîyye zarûrî sefer ve Pâdişâh-ı İslâm bi'z-zât Edirne'yi veche-i azm-ı meyâmin-eser eyledikte Rusyalı yine dâmen-i ricâya âvîz-ân ve terk-i sefer bâbında bâng-zen-i âmân olmakla emr-i mesâlihe ber vech-i merâm sûret-yâb-ı nizâm ve ahd-nâme imzâ-pezîr-i hüsn-ü hitâm olduktan sonra Petrov'un ihlâfı asâkir-i muallimeyi ve Bahr-i Baltık'ta donanmayı teksîr ederek iktisâb-ı kuvvet ve devlet-i müstecde hey'etini istihsâl ile iftinâ-yı mâye-i haşmet edip lâ-an-asl Tatar'ın tasalluti da'vâsını aralık aralık icrâ-yı mekîdete yehâne-sâz ve Petrov'un terk ve redde mecbûr olduğu Azâk Kal'ası'nı tahlîse vesîle-perdâz olmakla Nemçeli ile akd-i muvâfakat ve i'lâ-yı livâ-yı fesâda şed-bâzû-yı müşâreketle ikisi birden nakz-ı rişte-i selem ve salâh ve feth-i derîçe-i harb ve kifâh eylediler. Cünûd-u mensûre-i İslâm dahi meded-kârî-i vâhibü'l-felâh ile tarafına a'mâl-ı süyûf ve rimâh eyleyerek nihayetü'l-emr binyüzelliiki târîhinde Belgrad pîş-gâhında Nemçeli ile akd-i mesâlihe ve bi'l-maîye Moskovlu ile dahî Azâk Kal'ası münhedim ve Leh Umûru'na adem-i müdâhele şartıyla sedd-i bâb-ı mükâfaha olunmuş idi lakin künâm-ı dimâğı mûrçe-i sevdâ-yı memleket Leh ile Memlû ve Ülka-yı Kırım ol ihlâf-ı iblîs-i recîme akdem-i dil-hâh ve ârzû olmakla zîr-gâh-ı hafâdan her-bâr-ı Lehli'yi efsâda ibtidâr ve îkâ'-i fitne ile miyânlarını tefrika-dâr edip tâ ki Leh kralı Üçüncü Ağustos ni'met-i hayâtta me'yûs oldukta Katrîne nâm Çariçe-i Rûs Leh beyzâdelerinden birini intihâb ve cebren ve kerhen kabûl ettirmek için Lehe asker idhâline şitâb edip Leh'in umûr-u dâhilîyesine müdâhele ve betâîn-i ahvâline bast-i yedd-i tegallüb ve mutâvie eylemekle Leh Ahâlisi ise iki fırka olup bir fırkası Moskovlu'nun tesvîlâtına firifte ve mükir ve telbîsine şifte olarak zünnâr-bend-i tecârib ve i'tilâf ve ferîk diğerk hudaa ve şeytanetlerine vâkıf ve fesâd niyetlerini ârif olduğundan nâkûs-zen-i tenâfir ve ihtilâf olmakla fırka-i muhâlifinin izhâr-ı mübâyenetle metâ'-ı sabr ve arâmları

(s.271)

târâc ve Devlet-i Alîyye'den istimdâd ve istiânete muhtâç olmalarıyla der-gâh-ı inâyet-i dest-gâh-ı Saltanat-ı Senîyye'ye ilticâ ve Lehli müteayyinânından Pubsekiyi dâd-ı hâhâna Der-i Devlet-i Aşîyâne'ye isrâ eylediler. Mesfûr dahî gelip Moskovlu'nun Leh'e duhûlünü beyân ve refte refte Eflâk ve Boğdân Memleketleri'ne kâdeme-cünbân olacağını ma'rûz-u Südde-i Saâdet-i Saltanat edip Tatar Gâilesi'ni bu revşle me-bâdâ ber taraf eyledikten sonra Memâlik-i Mahrûsa'ya pây-endâz-ı hecme ve hasâr olmak Deli Petro'nun Rusyalı'ya olan vasîyet-nâmesi erkânından olmakla elbette infâzı bâbında sarf-ı yârâ-yı iktidâr edeceklerini vech-i tahkîk ve itkân üzere ifâde ve inhâ ederek Devlet-i Alîyye'yi sefere agrâ ve Ahâlî-i Leh'in nısfından ziyâdesi ednâ-i işârete terakubla âmâde-i harb ve vegâdır diye tehvîn-i mâcerâ eyledikten sonra Podolya Ülkâsı'nı Devlet-i Alîyye'nin imdâdına ve istishâbına ivâzen ihdâya taahhüd ile itmâ' ve rûz-gâr-ı şu'bede kâr-ı üveyle bir bâziçe-i nâ-hemvâr-ı tarh ve îkâ' eyledi. Moskovlu'nun askerini tanzîm ve sanâî'-i harbîyeyi meşk ve ta'lîm eylediği nûvişte-i levha-i iz'ânı olmayan nâkıs-ı endîşân-ı erkân ve kûteh-bünyân-ı a'yân ihdâs-ı sefere hâhiş-ker ve dil-dâde-i husûl nef'-i mukarrer olmakla el-bereket-i fi'l-hareke diyerek Hâkân-ı Zamân Sultân Mustafa Hân Hazretleri'ni iğfâl ve tesvîl ve Moskovlu'nun mukâbeleye çehre-nümây-ı mecâl olamayacağından bahs ederek Ordûy-u Hümâyûn Sevâhil-i Nehr-i Tuna'ya varmaksızın taleb-kâr-ı rızâ-yı hıdîv-dârâ ünvan olacağı bî-şâibe-i eşkâl ve tâlib-i sulh ve salâh olmaması adîmü'l-ihtimâldir zemînlerinde maddeyi teshîl eylediler. Mukaddemce ise Sadr-ı Vakt olan Mehmet Pâşâ ve Şeyhü'l-İslâm Velüddîn Efendi vesâir nüsha-i kâinâta sarf-ı zihn ile vâkıf-ı mânâ ve sevâdd-ı askeri ve keyfîyâta imâle-i basıra-i dikkat ve im'ân ile nükte-şinâs-ı mezâyâ olan aklen terk-i sefer tarafını tercîh ve mahâzîr-i melhûzesini ta'yîn ve tasrîh edip asâkirimiz vâfir müddetten beri ilkâ-yı asâ-yı harb ve muhâseme ile betâetten ferâğat ve ten-perveri ve asâyîş-i hazarî ile i'tiyâd ve ülfet eylediklerinden başka Avrupa Nizâmı üzere âmûhte olmuş askere tegallübden mukâvemet-i amel-i kesîre muhtâç olduğu bî-minnet olmakla (şikesten destî ve keşten gâv)

(s.272)

misalince fûâd-ı melhûza fevtinden sonra mazarrât-ı muhakkaka rû-nümûn olmak ağleb-maznûn ve akreb-mâye-gûn olup husûsân nakz-ı ahd-i şeâmeti der-kâr

ve müstevcib-i vehâmet olduğu bedîdârdır dedikçe hilâf-gîrlere te'vîlât-ı sahîfe-i aklıye ile akvâl-i mesrûdeyi tezyîf ve müşârileyhi inh ve ruûnete azv ile ta'nîf eylediklerinden mâadâ Fransalı dahi Rusyalı'nın Petrov zamânından beri tahsîl-i esbâb-ı yesâr ve tekâmîl-i edevât-ı galebe ve iktidâr üzere olduklarına havâle-i cevâsîs-i inzâr eyledikçe ba'zı mülâhazât-ı dûr-â-dûr-u sâ mân-rebâ-yı akl ve şûurları olmakla onlar dahî aġrâz-ı nefsanîyeleri zımında bir taraftan Devlet-i Alîyye'yi sefere tahrîk eylemekle Hayr-hâh-ı Dîn ve Devlet olan Muhsinzâde ol esnâda sadâretten münazil ve Şeyhü'l-İslâm Velî Efendi mahfil-i hayâtta munfasıl olup silahdâr Hamza Pâşâ gibi gâret-zede-i idrâk ve Osmân Molla gibi mâcin ve bî-bâk müşârilehümâ makâmlarına ez-kazâ kıyâm ve seleflerine hâlif-i muhâlif olmalarıyla emr-i sefer mahtûriyetini tercih ve te'yîd husûsunda itlâk-ı zemâm-ı semend-i ihtimâm eylediler. Lâ-havle ve lâ kuvvete illâ billâh hatta Sadr-ı Rûm Tatarcık Abdullah Efendi lisânından mesmû' muharrer hakîrdir ki ol eyyâmda kendisi müderris ve ilm-i hikmet ve husûsân fenn-i hendesede mümâres olmakla bir gün Şeyhü'l-İslâm müşârileyh kendisini ihzâr edip Rusyalı Petersburg Tersânesi'nde katî vâfir-i cenk gemileri peydâ ve İngiliz Suları'nda dâimâ meşk ve ta'lîm-i icrâ eyledikleri gerçi muhakkaktır acabâ pehlevû-mâr-ı âsâ pîc-â-pîc ve tengnâ olan Bahr-i Baltık Boġazı'ndan okyanusa imrâr eyledikten sonra Sebte Boġazı'ndan Bahr-i Sefî'de güzâr ve adalara îsâl-i hisâr ve İstanbul Boġazı'nı sedd ve bend ile Sekene-i Dârü's-Saltana'yı muhâsara ve muzâyakaya giriftâr eylemesi mümkün olur mu diye istifsâr ve imkânına zâhib olanlar kelâmalarını istinkâr eyledikte çünkü sevâhil-i merkûm dîn ve devlete müteallik madde-i küllîyeyi mutazammun olmakla müdâhene ve tekdîrden kat'en ictinâb eylemeyip hendese ve coġrafya mûcibince mümkün ve mahzûr ve mezbûr vukû' emr-i beyn olduğunu ifâde eyledikte ol bâbda cehâleti muktezâsı Abdullah Efendi'yi techîl ve tezyîf ve zecr ve ta'nîf eylemiş

(s.273)

bu fıkra dahî müşârileyh zebânından fikrâ-i ûlâya zeyl olarak mesmû' bende-i kelîldir ki merhûm Sultân Mustafa fenn-i nücûm begâyet sâhib-i i'tinâ ve ekser dakâyık ve hakâyıkına vâkîf ve dâ nâ olmakla hemîşe-i harekât ve sekenâtları zâyîçe-i felekîyeye tevfiik eylemek dâib ve pîşeleri idi. Bi-iznillahi teâla güşâde-i dervâze-i sefere mübâderet olunduġu sâl-i merkûmda evzâ'-ı felekîye muktezâsınca Rusya Çarîçesi'nin tali'inde nemâzec-i kuvvet-i tâmmeye olduğundan başka ber mûcib-i fenn-i

tencîm ol senede feth-i bâb-ı sefer eden devlet elli seneden mütecâviz bî-nasîb-i nisâb-ı fevz ve zafer ve nusret olacağını ol asarın vâkıf-ı râz-nâme-i sipihr-i devvâr olanları nasbeler ile Huzûr Âlîlerine arz ve inhâ edip kendileri dahî nakden ve naklen kesb-i şuûr ve ittîlâ' buyurmuşlar iken hükm-i kazâ ile zamîrleri münharif ve te'vîlât-ı mevhûme taraflarına mutasarrıf olmakla galat-endişlikle ol dahîye-i dehâyâyı derpîş eylediler. Mahzâ Lehli'nin mevûdu olan Podolya Ülkâsı şevkî-i sebül basıra-i basîret ve dârû-yu hûş-ber-fikr ve ferâsetleri oldu. Ülkâ-yı mezbûr ise cedâ-i mücidleri Sultân Mehmed'in dest-yâri-i tîğ-i kahrâmanîleri ile dâhil-i adâd-ı Mülk-ü Hâkânî olmuş iken karâr-dâde olmayıp ba'de mesâfe sebebiyle himmet-i küllî kertesinde üftâde olmuş idi. Bu cihetle mevkî'-i şevk ve rağbet olmadığını dahî ba'zı hayr-hâhân-ı arz ve beyân eylemişler iken sarf ve tahvîli kâbil olmayıp mürevvehe-i tesvîlât-i kelehr-bâyân ile nâîre-i azm ve ısrârı müştail ve kendileri â'kâb ve ihlâf-i maâlî ittisâflarıyla münkedir ve munfail edecek bâgirâne mütehammil oldular (zalik-i takdîr-ü'l-azizü'l-alîm) merhûm Enveri Efendi'nin târîhinde mufassılân olduğu beyân oldundığı üzere binyüzseksaniki sâl-i ibret-iştîmâli cemâziyelevvelinin yirmibeşinci günü Âsitâne'de mukîm Rusya Elçisi eberr-i süyûf Yedi Kule'ye irsâl ve bu emr-i hafîre tehâlûk ve isti'câl eylediler tâ ki seksanyedi zilkadesinin sekizinci günü Sultân Mustafa Hân hırâmân-ı ravza-i cenân ve merhûm ve menfûrla Sultân Abdülhamîd Hân pîrâye-bahş-i Taht-ı Osmâniyân oldular. Ol halâlde itfâ-yı girve-i cenk ve cidâl mümteniü'l-ihimâl olmakla seksansekiz senesine

(s.274)

kadar yine harb ve kıtâl-i müster seli'l-zeyâl olup târîh-i mezbûrda Leh Ülkâsı husûsunda Nemçeli dahî sehim ve bir hassa cerîle-i dâhil-i taksîm olup ol hengâmlarda Pohacif nâm sâhib-i hurûc-u dâ'vâ-yı kraliyetle Memâlik-i Rusya'ya vülûc eylemekle katî vâfir Moskovlu tebaîyet ve Petersburg üzere nâ-gehânı saffet-i ilkâ-yı gulgule-i hücûm ve satvet eylemesi, terk-i gâile-i seferi mûcib ve Devlet-i Alîyye ile akd-i sulh ve musâfâtı müstevcib olmakla ba'de'l-latya ve altı sene-i mezbûre cemâziye'l-evvelisinin yirmidokuzuncu günü tûmâr muhâseme-i tayy olunup Moskovlu Sefîneleri'nin Karadeniz Boğazı'ndan mürûruna ruhsat ve Memâlik-i Mahrûsa'da be'y ve şîrâ ile ticârete icâzeti hâvî ve Tatar'a tasdîk-i serbestiyet ve Gürc Limânı ile Yeni Kal'a'nın Rusyalı'ya metrûkiyetini muhtevî yirmisekiz madde üzere inikâd-ı sulhle iktizâ eden temeşşükleri terkîm ve

mübâdeleten tasdîk-nâmeleri teslîm olundu. Tatar'ın serbestîyeti maddesi Moskovlu'nun sahîfe-i zamîre-i müfsidet-i semîrelerinde rakîm olan Teshîr-i Kırım husûsuna mukaddeme olmakla, aralık aralık ednayih-âne ile Kırım tarafına hücûm ve iktihâm ve bi'l-ahire Şâhîngirây-ı habâsetiyle nice müddetten beri ârzû-yu visâlî ile güm-kerde-i sabr ve mecâl olduğu mahbûb-u dilârâ-yı Kırım'ı âverde-i âğûş-u iğtinâm eyledi. Ol halâlde cemretü'l-cidâl olan Prusya Kralı Feridirikos'un sadme-i sarsar-ı memâtla livâ-yı hayâtının menkûs olması Rusyalı'nın kuvve-i istidrâcîyesi erkânından olmakla dû-bâlâ-i mâye-i miknet ve bî-dağdağa Prusyalı'yı tahtü'l-kahr-ı isti'mâle vesîle-i tâb ve kudret olmakla Prusyalı'yı muzdarip ve Fransalı ile akd eylediği râbita-i vifâk İngiltereli'yi muğberr eylemekle Rusyalı'nın bu rütbe-i evzâ'-i mağrûr-ânesinden devleteyn-i merkûmeyn gark-âb-ı tekeddür ve Devlet-i Alîyye hakkında kâr-bend-i dest-gâh-ı kasd ve fesâd olduğu sû-i nîyet ve husûmete nîgeh-endâz-ı infi'âl ve teessür iken Ozi Suyu kenarında tarh-endâz-ı binâ olduğu kersûn ile Kırım'ı temâşâ ve etrâf ve eknâfa velvele-rîz-i haşmet ve i'tilâ olmak bahânesiyle müttefikî olan Nemçe Çâsârı Porno nâm nâ-be-kârı da'vet ve debdebe ve dârâtla bi'r-refâka Kırım'a tahrîk-i kademe-i azîmet eylemeleriyle bu hâlet-i düvel-i Avrupa'yı tahdîş ve husûsân Devlet-i Alîyye'yi pür teşvîş edip Rusyalı'nın Nemçe ve Fransa ile bu resîme-i yek-ciheti ve ittihâdları Prusyalı'nın hirmen-arâm ve huzûrunu

(s.275)

Ber-bâd ve bunların hareketlerinden merâm-ı arâzî-i Devlet-i Alîyye'yi iktisâmdır diye feryâd ederek İsveçli ile İngiltere Devleti'ne i'lâm-ı hâl ve dost-âne Devlet-i Alîyye'ye dahî haber irsâl eylemekle düvel-i selâseyi Rusya ile Nemçeli üzerine sefere agra ve ikdâm ve Lehli'yi dahî ayaklandırmaya tahrîk ve ihtimâm eyledi ve ol takrîble meydân bulup Leh Müdâfâtı'ndan matmah nazarları olan Dânsaka ve Toran İskeleleri'ni zabtla İğtinâm-ı Prusyalı'ya halîc-i bahr-i merâm olmakla Âsitâne'de mukîm elçileri İngiltere Elçisi ile bi'l-ittifâk Nemçeli ile Rusyalı'nın merâmları Memâlik-i İslâmîye'yi iktisâmdır diye hem-zebân-ı vifâk ve Lehli ile İsveçli müttefik ve Rusyalı üzere i'lân-ı harb edecekleri mütehakkik diyerek Devlet-i Alîyye'yi sefere tergîb ve tehvîn-i madde ile i'lân-ı harb olunmayı tasvîb eylediler ve bir taraftan Moskovlu'nun bîrûn-u havsala-i tahammül ve ıstibâr-ı tekâlîf-i şâkka-i nâ-güvârları ve Nemçeli'nin dahî Boğdan Müdâfâtı'ndan Bukonya Kıt'âsına ve Una Nehri'nin öte yakasında vâkî' emâkin ve bekâyaa medd-i iyâdî-i

tama' ve âzz ve Moskovlu gibi bahrinde sefâin icrâ vesâir güne emel ve sevdalar ile bir cânibden ol müfsidler dahî tekâlîf-i tâkat-fersâya ağâz eylemeleri Vükelâ-yı Devleti fersûde-i dimâğ ve esfâr-ı sâbıkada Devlet-i Alîyye askerinin ahvâli meşhûd ve râyîha-i barut ile boy-u cenneti fark eylemedikleri âzmûde-i erbâb-ı şuhûd olduğundan müftü-i akl-ı selîm fetvâsıyla sefer maddesi bîmâ' olup ya'nî mesfûrânın vakt-i hayâtlarında sefer lafzını hâme-i hayâl ile sahîfe-i dâhîyeye tersîm-i nefsi Devlet-i Alîyye'yi mahz-ı tesmîm olmakla letâîfü'l-hiyel kâidesine hasbü's-sulha riâyetle ahbâba taltif ve a'dâya medâren muâmelesiyle terk-i tasalûf ederek bir eyyâm-ı tehyîe-i mehâmm-ı seferîyeye ihtimâm eylemek fütûhât-ı celîleye mazharîyetten ercah ve ulî idiği eğer ki ol vakitte bulunan ukelâ-yı nîk-endîşâna rûsenâ olup ancak Cezâyirli Hasan Pâşâ Kapı Kethüdâlığıyla ercümend olan Yusûf Ağâ ahâd-ı nâsdan bir kalyoncu ümmî-i âmmî levend iken refte refte sefâinde neşv ü nemâ bularak bi'l-ahire Kapı Kethüdâsı nasb olunup ol vesîle ile Enderûn-u Hümâyûn'a ve Bâb-ı Âlî'ye tereddüd ve ba'zı a'yân-ı devlet dâirelerine âmed-şüd ederek kesb-i taayyun ve imtiyâz ve bir müddet mürûrunda bâ-rütbe-i vâlâ-yı vüzerât-ı Mora Eyâleti'yle

(s.276)

tayy-ı sâfe-i terfî' ve i'tizâz edip ba'de yaverî-i baht-ı kâr-sâr ile sadr-ı bülend kadr- vekâlette çâr-bâlîş-nişîn-i karâr oldu. Lakin sikât-ı revânın nakl-i sahîhleri üzere fî-zâta ümmî ve câhil ve kalyonlarda perverde-i merd-i gâfil olduğundan nâşî Devlet-i Alîyye dedikleri neden ibâret ve düvel-i sâîreden dost ve düşman devleti ne manâdan kinâyet-micâz-i şehir ve tabî'at-dehr ne demektir, asl ve fer'-i vezâret ve hükm-ü makâm-ı vekâlet ne manâdır? Bunların celâil ve kalâilinden bî-bühre ve bî hâsıl ve bızâa-i umûr-u hâricîye ve dâhilîyeden bi'l-küllîye sâde-dil olup hemân oralım ve alalım yoldaşım ve arkadaşım demekten gayri hezz ve irfânı yok iken mûk-u sâika-i asmânî ile mühr-ü vekâletle nâil-i istiklâl-ı kâmil oldukta imtidâd-ı eyyâm-ı sadârette cüyende-i vesâil olduğu esnâlarda zikr olunan devletlerin ağrâ ve tahrîklerini hakîkate hamal sûretiyle Kırım İklîmi'ni bâ-yi vech-i istihsâl hülyâsına düşüp bu serîreyi Şeyhü'l-İslâm-ı vakt bulunan zât-ı şerîfe îrâz ve câ-be-câ ol-bâbda serd-i makâlâta ağâz ederek tahayyülât-ı mezkûreyi kuvveden kaile ihrâc edeceğini Rusyalı nihânî-i istişmâm etmesiyle Rusya İmparatoriçesi olacak dile-i muhtâla ve nefsi emmâreden ezîd-mekâra ve mağtâle olan bed-âyîn kat'en sefer husûsî îcâb

edecek etvâr ve evzâ'dan ictinâb eylemesi zımnında Der-i Devlet'te mukîm olan Politof nâm elçisine te'kîd ile tenbîh ve tebyîn eylediği muhakkak olup ancak ol târîhde Rusya Devleti'nde teferrüd belki teferru' ve temerrüd eden Potemkîn nâm şahs-ı pür-kîn ve habâset-i ekîn Leh Kıt'ası ve Ozî Suyu ve Kırım Adası'yla memzûc ve mahdûd olan arâziye mâlik olup başkaca prenslik ve dukalık gibi hükümdârlık ve giderek krallık sûretiyle tasarruf eylemek ve rehâ-yâb olursa Tamâmî-i Rûmeli'ye istîlâ ve tâlî'nden müsâade bulur ise Rusya İmparatorluğu'yla ihtiyâz-ı haşmet ve i'tilâ eylemek fikr-i hâm ve sevdâ-yı bî-encâmına düşmekle ol hâîn-i leîm elçi-i mesfûre kraliçenin tenbîhine mugâyer zuhûr-u sefere sa'y ve gûşîşden hâlî olmamak zımnında hakîkaten sipâriş ve ta'lîm etmiş olduğuna mebnî sadr-ı müşârileyhin bu hareketinden elçi-i mersûmun yedîne ser-rişte geçip Kırım için verilen sened-i mazmûnunda Ozî

(s.277)

külünden toz almak meşrût iken Ozi Ahâlisi men' etmekte olup cihât-ı sâire ile serhadlilerin tecâvüzleri begâyet ve Sînop'a konsolos nasbı lâzım iken ahâlisi huşûnet ve mümânaat kaydında oldukları zemînlerinde şikâyet eyledikte müşârileyh dahî Rusyalı ahde mugâyer hareketle Ozî Gölün'ü tecâvüz ve i'tidâd ve firârî Boğdân Voyvodası'nı teslîmden ibâ edip mesmû'muza kûre-i Potemkin cezzâl otuzbin mürettib asker ile re'îs-i hudûda gelip sulh ve musâfâta münâfî-i izhâr-ı hey'et-i muâdâta ibtidâr ve iştiğâl etmekdedir diyerek tarafından nâire-i kavgâya germîyyet ve iştiâl-i kalem-i kille başlayıp binâ-i aleyh ol bâbda elçi-i mersûm ile çend def'a akd-i meclis-i makâlât olunup bi'l-ahire irâde-i müşârileyh üzere elçi-i mersûmun tevkîfî mütebeyyîn olup ancak bu hareket-i ittifâk-ârâ ile pezîrâ-yı sûret olduğunu imâ kasdına mebni bi'l-cümle ulemâ ve ricâl ve ocaklıyân vesâîr erbâb-ı şûrâyı Bâb-ı Âlî'ye celb ve îrâd ve elçiyi dahi ihzâr-ı berrle müsâfîr odasına ik'âd eyledikten sonra cümle ile akd-i encümen-i meşveret ve karâr-ı meclis kâh bi'l-vâsita ve kâh bi'l-müşâfehe müşârileyh tarafından mersûma ifâdeye mübâderet olundukça bu bâbda lâ ve naam diyecek cevâbım yoktur. İrâde kendilerinindir makâlesiden gayri harf-i vâhid-i tefevvüh etmeyip meclis-i şûrâda ise meclûb olan zevât kimi sâdikü'l-emîr-i mümâşâtıyla sefer tarafını tercîh ve kimi mebâdi ve gâyetini hakk-ı teemmül-ü berrle te'kîd-i mesâliheye tela'süm ederek tergîb-i sûretini telmîh eylediler. Sadr-ı müşârileyh ihtilâf-ârâyı müşâhede edecek infisâh-ı azîmet-i

endîşesinden hemân bî-ma'na işte bunun hâli böyledir diyerek der-akab-ı mersûmu Yedi Kale'ye nakle fermân ve bilâ te'hîr Halîc-i İstanbul'da vesâîr Memâlik-i Mahrûsa iskelelerinde bulunan Rusya Sefîneleri'nin zabtları bâbında neşr-i Evâmîr-i Âlî-şân eyledi ve yine yevm-i merkûmda sadr-ı müşârileyh ve hem-gâm ve hem-zebânları olan müftü'l-inâm hazretleri rikâb-ı müstetâba rûy-mâl olup Rusyalı üzere şer'ân ve mülkân sefer îcâb eylediğini Arz-ı Dergâh-ı Ebedî'l-İclâl eylediklerinde ol Pâdişâh-ı Zamân ve Halîfe-i Resûl-ü Rabb-i Müsteân Hazretleri mertebe-i velâyet ve münzele-i kerâmet sâhibi zât-ı celîli'l-evsâf ve sûr-u şûûn-u ısrâra zamîr-i münîrleri âyîne-i sâf-ender-sâf olmakla sefer vukû'unu

(s.278)

bir vechle tecvîz ve tasvîb ve râyet-i kerâmet-i sîrâyet ruhsatlarını kat''en ol semte tehzîz ve takrîb etmemiş iken beyân-ı mahâzîr ve maddeyi teshîl ve teysîr ederek âhirü'l-emr ibrâmları vesîle-i istihsâl-ı merâm oldu. Hatta merhûm cennet-mekân aleyhi'r-rahmet ve'l-gufrân hazretleri fî-zâta velûllah ve hakâyık ve dakâyık-ı ahvâl-i ulemâ-i ârif ve âgâh olmakla ol bâbda pek müteessir ve begâyet mütekeddir olup nâçâr-ı ser-cünbân-ı istircâ' ve istinsâr olarak şâîbe-i ruhsatı bilâ tesrîh îmâ ve işâ'r buyurdıkları ol âvânda bulunan erkândan tahkîk-gerde-i muharrer fakîrdır Kapudan Cezâyîrli Hasan Pâşâ ol hengâmda deryâda bulunmakla Âsitâne'de mevcûd olmayıp ba'de takrîrû's-sefer vârid olmanın sadr-ı müşârileyhin bu bâbda tehâlûk ve ve ta'cîlini takbîh ve istihcân eylediği dahî sikâtan menkûldur çün elçi-i mersûmun müteâllikâtıyla resm-i devlet üzere Yedi Kule'ye nakl olunduklarını Beyoğlu Havâlîsi'nde mukîm olan düvel elçileri lede'l-istimâ' der-akab-ı devletlerine kuryer ihrâcıyla ihbâra isrâ' eylediler ve çend rûz zarfında Rusya İmparatoriçesi'nin gelmek üzere esnâ-yı râhda olan kuryeri bilâ-haber zuhûr ve kazîyyeye kesb-i şûûr eyledikte elçilerine hitâben hâmil olup mefhûmî Devlet-i Alîyye ile vechen mine'l-vücûh sefer mûcib olacak hâlâtta mûcânebet ve menfûrları olan mevâdd her ne ise tesvîyesine müsâraat eylemek tenbîhâtını muhtevî olan tahrîrâtı hafîyyeten Nemçe Elçisi'ne i'tâ ve ol dahî Bâb-ı Âlî'ye takdîm ve isrâ eylemekle gerçi bi'l-cümle ricâl-i devletin manzûr ve ma'lûmları olup lakin (ba'de harâbü'l-basıra) (ayn) (zedÎ güc hemsî dahî müşkileter) bir ma'nâ oldu. Devlet-i Alîyye'nin Rusyalı'ya i'lân-ı harb eylediğini İsveç Kralı lede'l-istihbâr Devlet-i Alîyye ile akd-i ittifâk eylemeye hoş-kâr olmakla Der-i Devlette mukîm elçisine mazmûn-u mezkûrî müş'ar-ı tahrîrât irsâl edip

mersûm dahî keyfîyeti bâ takrîr Bâb-ı Âlî'ye inhâ ve mükâleme-i istid'â eylediğine binâ bi'd-defaât tertîb-i bezm-i müzâkerât olunup bi'l-ahire nihâyet karâr ve ittifâk bu vechle sûret-yâfta-i nizâm ve ittisâk oldu ki Rusyalı'nın hasm-ı cânı olan İsveç Kralı işbu muhârebeye dâhil olup Devlet-i Alîy'ye ile bi'l-iştirâk muhârebe eyleye. Devlet-i Alîyye mesâlihe eylemedikçe muhârebeden keff-i yed eylemeye

(s.279)

Devlet-i Alîyye dahî bu muhâzebede İsveçli'ye asker ve mühimmât i'tâsıyla imdâd eyleye ancak; ber muktezâ-yı mevki'-i imdâda mezkûr-u mümteni' olmakla mukâbeleden onbin kese akçe ber vech-i taksît edâ eyleye. Gayr-i ezîn ba'zı şerâit-i sâfire dahî derciyle ittifâk senedi tanzîm ve İsveç Elçisi'yle mübâdele olunmakla sened-i mezkûr İsveç Kralı'na ib'âs ve tesyâr olunup mebâliğ-i mezbûre dahî evvel-bâ-evvel mersûm tarafına i'tâya ibtidâr olundu. Pes ezân-ı sadr-ı müşârileyh Ordu-yu Hümâyû'nun ihrrâcı sûretleriyle altı mâh mikdâr-ı iştigâl edip ba'de nevrûzdan elli gün mukaddeme tûğ-u vaz'i mutâd-ı kadîm olduğuna binâ' resm-i mezkûrun icrâsı günü Bâb-ı Âlî ricâli huzûr-u müşârileyhde mevcûd iken Nemçe Baştercümânı Topal Deste dedikleri şûm-kadem Bâb-ı Âlî'ye gelip ricâlin mecmû'î yukarıda olduklarını lede'l-tahkîk re'îs efendiye haber irsâl ve mülâkâtları zımnında isti'câl eylemekle lede'l-mülâkât istid'âsına mebnî bi'l-mâiye dâhil-i huzûr düstûr ve tahrîrlerini takdîmle edâ-yı me'mûriyet eyledikten sonra Devlet-i Alîyye Rusyalı'ya i'lân-ı harbî ta'cîl eyledi. Çünkü Rusyalı'nın ba'zı hareketleri mizâc-ı devlete nâ-muvâfîk imiş. Bizim devlet yâhûd âhir bir devleti tavsîtle çâresi bulunur idi. Kaldı ki Rusyalı ile Nemçeli'nin muhâzebede ittifâkları olduğu bi'd-defaât ifâde olunmuş idi. Binâ-i aleyh şimdi Nemçeli dahî Devlet-i Alîyye'ye muhârib olup el-yevm-i semt olan ada ve Belgrad ve Bögür Delen Bosna serhadlerine ve Eflâk Voyvodası'na beyân-nâmeler irsâliyle i'lân-ı harb eylediğini ve mümkün olan mahallere hücumu bed' ve ibtidâr ettiğini ihbâr eyledikte sadr-ı müşârileyhin arz odası başına munkalib ve akl ve şuûrî münselib oldu. Emâne-i fâide hayr-hâhân-ı devlet olan ashâb-ı fetânet ve dûr-endiş ve akl-i rüşd ve revîyyetin ekseri işin bu sûrete ser-dâde olacağını tezkîr ve ifâde eylemişler iken kat'en tevcîh-i sâmia-i isgâ etmemiş idi. Nâçâr-ı beyân-nâme-i mezkûru Rikâb-ı Hazret-i Pâdişâh-ı Âlî-mikdâra ba'de'l-arz Ricâl-i Bâb-ı Âlî usûl-ü sâbika üzere Tûğ-u Âsafî'yi semt-i nerd-bâna îsâl-i berrle duâ ve senâ ederek mahaline nasb ile hizmetlerini ikmâl eylediler. Ba'de Nemçeli'nin bu hareketi dahî

etrâf-ı serhdâta ve memâlik-i sâîreye bâ-evâmîr-i şerîfe i'lân ve Karadeniz'e donanma tertîbine teşmîr-i dâmân

(s.280)

ettiler. Çend rûz güzârîşinde Nemçe Elçisi Harbirt nâm şahs Emr-i Hazret-i Şehr-yâr-ı İskender-cenâb üzere evlâd ve i'yâl ve müteâllıkâtıyla bir Venedik Sefînesi'ne irkâb ve Bahr-i Sefîd'den vilâyetlerine ba'de'l-ircâ Flenk Elçisi vâsıtasıyla bi'l-cümle Nemçe tüccârı kat'-ı alâka-i muhâsebât edip şâibe-i kıl ü kâl olmayarak memleketlerine irsâl ve bu müsâedenin ba'zı mertebe-i hasenâtı ba'de müddet müşâhede olundu. Ve'l-hâsıl bu taraftan Orduy-u Hümâyûn ihrâcına müşteğall iken Nemçeli Devlet-i Aîyye'ye takdîm eylediği beyân-nâme gibi civâr serhadâta dahî bir aynîni ib'âs edip Hırşova Kasabası ahâlisi Tuna'nın beri yakasına nakl-i berrle kasaba-i mezkûreyi zabt ve bu sene kal'alarına nâ-gehânî-i hücum eyledikleri gûş-zed oldukda Rusya tarafına serasker ta'yîn olunmasını ashâb-ı meşveret-i istisvâb eylediler. Gerçi Nemçeli bu seferde nakz-ı ahd-i şeâmetine dû-çâr ve me'mûllerine münâfî mazhar-ı hasâr-ı bî-şümâr olup lakin Rusyalı tarafından Ehl-i İslâm'a mazarrat-kesîre-i rû-nümâ ve ez-cümle Ozî Kal'ası ve ol havâlî giriftâr-ı eydî-i husmân oldu. Ol sûziş-i cân-kâr ile Hâkân Saîd Sultân Abdulhamîd Hân Hazretleri irtihâl-i dârü'l-karâr edip Cennet-mekân Sultân Selîm-Ârâyîş-i Bahş-i Tâc ve Dîhîm oldu. Der-akab sadr-ı müşârileyhe mühr-ü cedîd irsâliyle sadâretini ibkâ ve teşyîd ve kemâ-kân bi'l-istiklâl sipah-sâlârlıkla sefer husûsuna itmâmalarını emr ve te'kîd buyurdular. Ba'de vezîr-i müşârileyh kendi sû-i tedbîr-i şeâmet-i te'sîrleri vehâmeti olarak pîş-i ezîn bu kadar bilâd ve ibâd-i müslîminin dûçâr oldukları rahne ve hasârâtı bi'l-küllîye ferâmûş ve Nemçeli'den dest-res olduğu civârî-i hassân ve duhterân-ı perî-veşânı der-ağûş ederek cünbüş ve sefâya iştigâl üzere olduğu sâmiagüzâr-ı şehr-yâr-i âfâk oldukta Vodin Seraskerliği'yle yedinden Mühr-ü Hümâyûn nez' olup Vodin Muhâfızı Sâbık Melik Mehmed Pâşâ Kethüdâsı Hasan Pâşâ'ya i'tâ olundu. Ba'de Buza Bozgunu nâmıyla meşhûr olan inhizâm-ı küllî zuhûr edip ne hâl ise Bakiyye-i İslâm semeni muştâsnâ vusûle ikdâm eylediler. Bu def'a Mühr-ü Hümâyûn İsmâ'il Seraskeri Cezâyîrli Hasan Pâşâ'ya ihsân buyurulmakla onun dahî ba'zı

(s.281)

ordu ricâllerine derûnunda câ-be-câ muzmer olan kîne-i dîrîneyi icrâ ve bu takrîble Eflâk ve Boğdân'dan bakîyye-i arâziyi dahî teslîm-i a'dâ eylemekten mâadâ bir menfaati rû-nümâ olmadı. Çün Nemçeli her ne kadar Belgrad ve Ada ve Bosna taraflarında ba'zı kal'anın zabtına dest-res olmuş ise de sene-i sâbıkada Mihâdiye ve Eyinlik ve Ponçuh taraflarına azîm-i hasâret-dîde ve husûsân Dâr Ağacı ta'bir olunan mahalde krâl-ı bed-fa'âl mevcûd iken vukû' bulan hezîmeti ve seksanbin kadar askeri ve reâyâsı fenâ-resîde olduklarını müşâhede ve rû'yet edip hemân sûret-i merkûmenin zuhûrî bilâ mûcib-i nakz-ı ahd-i şeâmeti olduğunu derk ve iz'ân eylediğinden mâadâ Nemçeli'nin ez-kadîm adüvvî samîmi olan Prusyalı dahî fırsatı ganîmet bilip Der-i Devlet'te olan elçisi ma'rifetiyle arz-ı akd-i ittifâk ve şerâîti müzâkeresine şürû'la vâdî-i yek-cihetiye şed-miyân-ı ahd ve mîsâk olduğunu istirâk eyledikte mütecâhil-âne Şimni'ye pey-der-pey meb'ûs irsâl edip bi'l-ahire re'îsü'l-vakt biri Abdullah Efendi ile mülâkât ve dest-i kazâ ve kader ile güşâd bulan bâb-ı seferi sedd ve bend-i berrle feth-i derîçe-i sulh ve musâfât olunmaya çâsâr-ı meyl ve rağbetini izhâr eylediğini ihbâr eyledikte re'îs efendi dakîkanın Hiyel-i Efrenciye ile maksûdları Der-i Devlet'te der-dest olan Prusya ittifâkına hâlel vermek olduğuna intikâl eylediğine mebnî çünkü seferin mebdeî-i Rusya olup Nemçeli ona tâbî' olmak hasebiyle söz gele mesâlihe; gerçi Rusyalı ile akd-i mesâliheye mevkûf olup ancak mâdem ki Nemçeli mesâliheye rağbetle sizi irsâl eylemiş, biz dahî rikâb-ı müstetâba arz ve tahrîr edelim sûretiyle cevâp-dâde ve bu mefhûmla meb'ûsları îade olunduktan sonra Der-i Devlet'te mârâ'z-zikr der-dest-i tanzîm olan Prusya ittifâkı mecâlis-i adîde emr-i erbâini Prusyalı ittifâkına Kırım tahlîsi ibâreleri derc olunmasının beher-hâl vücûbîyeti isrâr olunarak bi'l-ahire İrade-i Devlet-i Alîyye üzere Kırım tahlîs olunca kadar Prusyalı muhârebeden fârig olmamak şart ve kaydı derciyle ittifâk senedine râbîta ve karâr verilip sadr-ı müşârileyh ve ricâl-i ordu temhîr eylemek için sûreti Der-i Devlet'ten tesyîr olunmakla ol bâbda sadr-ı müşârileyh

(s.282)

tarafından zikri mûcib-i infi'âl-ı bâl olacak acâib-i akvâl ve ef'âl sudûr ve bi'l-ahire Taraf-ı Saltanat'tan tahmîk ve takrî'le zecr ve azâr zuhûrunda şütür-gürbe-i âmiyâne belki bî-gâne-i tavr-ı dîvâneye ser-dâde olarak temhîrine kat'î me'mûr olup lakin rikâb-ı müstetâbdan ser-zede-i zuhûr olan tagayyür-ü bâl-ı Şâhâne ve iğbirâr ve

infi'âl-ı Pâdişâh-âne müşârileyhi efkâr ile mağmûm ve dem-be-dem derûnuna te'sîr ile mahmûm edip âhir-kâr ol keder-i cân-güzâr ile terk-i kâr ü bâr eyledi. Ba'de Mühr-ü Hümâyûn Rahova Muhâfızı olan Rusçuklu Hasan Pâşâ'ya ihsân buyurulup ol esnâda ale'l-gafle Vodin Muhâfızı tarafından Prusyalı Kontelozi nâm bir nefer-i meb'ûs zuhûr etmekle derhâl tehîyye olunan haymeye inzâl ve re'îs efendi ile ba'de'l-mülâkât Devlet-i Alîyye'nin Prusya Devleti'yle akd ettiği ittifâkın semeresi hâdis ve benim me'mûriyetime bâ's olmuştur. Ya'nî ittifâk senedi Prusya Kralı'na vâsıl olduğu ânda yüzellibin neferden ibâret bir ordu tertîb ve Selezyâ Eyâleti'nden Nemçeli Hudûdu'na taslît ve tesrîb eyledi. Nemçeli dahî mukâbeleye ikdâm eylediyse de Prusyalı'nın tedârikâtını ruûbetlerinde bir vechle tâb-âver-i mukâvemet olamayacaklarını teyakkun edip encâm-kâr-ı Prusyalı tarafından takdîm olunan kâğıdı iki sâate kadar kabûl ve temhîr ederler ise fe-bihâ vâlâ-i hudûdlardan içeri iş bu asker-i bîkrânla heceme-endâz-ı savlet ve berbâd-sâz-ı îl ve memleket olacağını ihbâr eyledikte Nemçeli kâğıd-ı mezbûru kabûl ve temhîre nâçâr olup ve porsiyon kâidesi üzere tarafeynden ferd ve ahad zâyî' olmaksızın mesâlihe karâr-gîr ve ilkây-ı silâh-dâr ve gîr oldu. Ve kâğıd-ı mezbûr üç madde üzere imlâ olunup iki madde Devlet-i Alîyye ile Nemçe Devleti kablü's-seferine hâlde iseler, hey'et-i aslîyesi üzere akd-i sulh edip bu seferde Rusyalı'ya hafî ve celî îânet eylememek ve Hotin Kal'âsı Rusya seferi hitâm bulunca kadar emâneten yedlerinde kalıp Rusyalı ile ba'de'l-mesâlihe yine gümâştî-gân-ı Devlet-i Alîyye'ye terk eylemek vesâîr şimdi ki hâlde yedinde olan bi'l-cümle kal'a ve bikâ' hudûd-u kadîmesiyle ve bi'l-cümle edevâtıyla ya'nî top ve ceb-hâne ve mühimmâtıyla Devlet-i Alîyye'ye terk olunmaktan ibâret olup Nemçeli bu minvâl üzere kabûl ve senedi temhîr

(s.283)

eyledi. Diğer iki madde Selezyâ Eyâleti'ne ve Macarlı'ya müteallık olmakla işte mashûbum olan ruhsat-nâme bu mazmûnî müştemil olmanın Vükelây-ı Devlet-i Alîyye dahî ber mûcib-i ittifâk cây-gîr-i sâmia-i kabûl eylemek, mütevvakki'dir. Hemân mütâreke müzâkeresine şürû' edelim diye hass ve ağırîrâ eylemekle sûret-i mezkûre taraf-ı sadâretten Rikâb-ı Saltanat'a arz ve inhâ ve bir taraftan şürût-u mütâreke müzâkeresine ibtidâ olunup oniki madde üzere vakt-i yesîrde râbîta-pezîr ve Nemçeli tarafından me'mûr olan sefir ile mübâdele sûreti kıyâfet-gîr oldu. Prusyalı'nın ittifâk-ı mezkûru akd eylemekden iksây-ı âmâli her ne kadar kendi cer-i

menâfii kasdına mebni ise de Devlet-i Alîyye'yi kablü's-sefer bulunduğu hâl üzere sulhe idhâl-i îânet-i azîmeyi mutazammın olduğu bî-şâibe-i eşkâldir. Pes düşmanın birinin irtifâ'ından âmme-i ibâd-ı münşerihü'l-fûâd oldular. Ol halâlde mesâlihe-i mütârekeseine râbita vermek üzere Rusyalı tarafından Serceyuz nâm bir sefir vârid olup lakin îrâd eylediği mukaddemât-ı sakîm ve akîm olmakla heybetle âhd oldu. Beri taraftan Nemçeli ile mükâlemeye Zıştovi Kasabası mahall-i karâr-ı ihtiyâr olunup ta'yîn olunan murahhaslar ve tercümânlar kasaba-i mezkûreye vusûllerinde Prusyalı tarafından Lukzini nâm elçisi Eflâk Cânibi'nden zuhûr ve güzâr ve mersûmî muâkib Nemçe Elçisi sâlifü'z-zikr Harbirt ve İngiltere ve Flenk Devletleri taraflarından mutavassıt elçiler bi'l-cümle vürûd eylemekle mukâlemeye ağâz ve bir ân akdem kat'-ı madde zımnında herkes mâye-i ikdâmını ibrâz eyledi. Bir gün mukâleme mevki'inde temhîr olunacak temessükât-ı mukaddemesi tekmîle mütekarrib olup sevk-i ibâre ile bir mahale bâliğ oldu ki beher-hâl Devlet-i Alîyye ile Nemçe Devleti Prusya Devleti'nin Selezyade Rîştenbâş nâm mahalde akd eylediği muâhede ve istâtseko ısterakib kâidesi üzere mesâliheye râzı olur diye derc olunmak iktizâ eylemekle bu Frengi ibâre-i murahhas efendileri tahdîş eyledikte bu ta'bîrin ma'nâsı Devlet-i Alîyye ile Nemçe Devleti i'lân-ı harb gününe kadar ne minvâl üzere ise yine ol minvâl üzere akd-i sulh eder. Ya'nî bi'l-cümle yedinde olan kal'a ve bikâ' cemî'-i levâzım ve mühimmât-ı magsûbesiyle ve hudûd-u kadîmesiyle redd ve teslîm

(s.284)

eder ve Hotin Kal'ası Rusya mesâlihesi sûret-yâb olunca kadar emâneten yedinde kalıp ba'de teslîm eder ve Devlet-i Alîyye dahî Nemçeli'ye i'tâ eylediği bi'l-cümle uhûd ve senedâtı kemâ-hû's-sâbık tasdîk ve kabûl edip el-yevm icrâ olunur gibi ad eder. İşte Rîştenbâş Muâhedesini bunun üzerine mün'akid olmakla bu vechle temessüke kayd olunmak lâzıme-i hâldir diye kat'-ı rişte-i kîl ü kâl eylediler. Bu aralıkta Rusyalı İsmâ'îl ve Kîli ve Akkirmân ve ol semtlerin mecmû'unu istîlâ edip ordu tarafından imdâd olunmamakla hasâret-i azîme vâki' olmanın sadr-ı müşârileyh ve birâderi küşte-i şimşîr-i hışm-ı şehir-yâri olup mühr-ü vekâlet ve serdâri yine sadr-ı esbük Koca Yûsuf Pâşâ'nın zîb-i yemîn-i i'tibârı oldu. Pes müşârileyh orduya gelip elbette kânûn-u münâzara ile mükâleme mevki'inde tahrîrât irsâline murahhaslar dîde-dûz-u intizâr iken nâ-gâh bir kıt'a-i kâimesi vürûd ve mefhûmunda ordu ile Mâçîn'den İbrâîl tarafına mürûr eylemek nîyetinde olduğuma mebni Zıştovi ve

Tarnova cibâllerinde köprü kerestesi var mıdır? Müttefikimiz olan Prusya Elçisi'nden sûâl olunmak tenbîhi münderic olmakla Berlin tarafından gelip ve müddeti'l-ömürde türâb-ı Mülk-ü Osmâniye hemân Zîştovi'de pâ-nihâde olmuş kimseden bu resme istifsâr eylemek ağreb-i garâîbden madûd olmakla murahhaslar kazîyye-i mezkûreyi ketem ve ihfâ-i berrle Taraf-ı Âlî'yelerine ba'zı makâle ihtirâıyla cevâb-nâme tahrîr ve ircâ' eylediler. Ve kıs âla hazâ hülâsa-i kelâm ikiyüzbeş zi'l-hiccesinin onikinci günü Nemçeli mesâlihesi pezîrây-ı intizâm olmakla ol cânibin gâîlesi zâfle oldu. Nemçeli'nin i'lân-ı harb hengâmında merhûm cennetmekân Sultân Abdulhamîd Hân Hazretleri'nin karîha-i sabîha-i kerâmet-iktirânlarından zabt-ı emvâl-ı tüccâra rağbet ve meyâlân olunmadığına mebnî ba'de'l-mesâlihe ona dâîr dağdağa-i hâtır kalmayıp ancak esâra-i taharrî ve istintâkiyla bir müddet iştiğâl ve def'-i kîl ü kâl olundu. Kaldı ki zabt-ı emvâl-i tüccâr beher-hâl müstelzem-i mazarrât-ı bî-şümâr olmakla begâyet tevkî ve mücânebet-i lâzıme-i uhde-i Vükelây-ı Devlet'tir. Hatta Fransa'dan Diyâr-ı Mısır intizâ' olunduktan sonra nice zamân teftîş-i derd-i emvâl-i tüccâr-ı gavâîli evliyây-ı umûruna rütbe-i giriftâr-ı mihnet-bi-kerân eylediği müstağnî-i ani'l-beyândır.

(s.285)

ba'de Mâçîn tarafına Rusyalı sadmesiyle Leşker-i İslâm berzede-i hayl-i inhizâm olup bi'l-ahire gerdan-dâde-i musâleme ve Yâş Kasabası'nda akd-i mükâleme olunup ol esnâda hasenât-ı dehrîyeden ma'dûd olarak Rusyalı ser-gerdesi Potemkîn pür-kîn-i üftâde-i hufre-i zemîn olup Petersburg'dan Bezburnegû nâm kimisine nâzır-ı mukâleme ta'yîn olunmakla mevâd-ı adîde üzere Torla Nehri'nde hudûd-u kat'île Rusyalı ile de ikiyüzaltı senesi cemâziye'l-evvelinin onbeşinci günü mesâlihe karîn-i nizâm ve tarafeyn âsûde-i keşmekeş-i harb ve hasâr oldu. Hülâsa Sadr-ı Âlî-makâm Hazretleri mesned-i sadârette temâdî-i eyyâm-ârâm-ı emnîyesine mebnî kapanması müşekkel öyle bir mihnet kapısını güşâd ve Memâlik-i Mahrûsa'yı harâb-âbâd eyledi. Bu şîve bî-aynîhi selefte Kara Mustafa Pâşâ ve Şehîd Ali Pâşâ'nın evhen-i min-beytü'l-ankebût delâîle nisbetle nakz-ı ahd ve hilâf-ı Rızây-ı Selâtîn-i zamân feth-i bâb-ı sefer eylediklerine mesîl olup lakin onların zararlarına nefisleri siper olduktan sonra çok vakit mütemâdî olmayıp bunun mazarratı bu âna kadar müstemirr olmaktadır (tenbîh) Muttali'-i İnâyet-i Sübhâni'den hâcib-i Mühr-ü Saltanat-ı Osmâni dâîre-i şühûdî felek-çârumîn-i âsâ-i nûrânî eylediği hengâmдан

beri Tevârih-i Osmânîye'ye dikkat ve im'ân eyledim. Devlet-i Alîyye ve Melket-i Seniyye'ye mercûm eyledirim. Sultân Bâyezîd Hazretleri'nden mâadâ nakz ve halel ve hasâra dâir bâdire vâki' olmamıştır. Hemîşe ârız olan tagayyürât-ı mülk ve devlet sūdûr ve vükelâ ve kurenâ taraflarına nisbet olunagelmıştır. Zîrâ hakk-cell ve a'lâ' âdil-i hakîki olmakla emânet-i kübra olan saltanatı ehline tefvîz ve ihsân buyurmaları muktezây-ı şânü'l-vahîttir ve pâdişâhlar dahî ol emâneti elbette muhâfaza kılmaları lâzıme-i zımmet-i himmetleridir. Nihâyetü'l-emr taraflarından ba'zı nâ-ehle hüsn-i zan sebebiyle min haysü'l-iş'âr tefvîz-i emânet edip adem-i ehlîyet illetiyle be-vech-i mine'l-vücûh cihât-ı şitâdan devletine keder ve halel ve endûh vâki' olmaktadır. Husûsân zamânımızda ehil ve erbâabını bulmak pek müşkil ve gayr-i kâbilidir. Pes bu bâbda ali-mâ-kân taharrî ve ihtiyât olunmak vâcibe-i hâldir. Sâîrleri her ne ise lakin el-mededü'l-meded vezâretle

(s.286)

meşîhet-mesnedlerine ifrâğ-ı havsala-i taharrî ve ictihâd ile ashâb-ı istîhâli ik'âd-ı akdem-i mevâcibdir. Zîrâ iki mesnedin sâhibleri bi'l-ittifâk âlemî ıslâh ve efsâda muktedirlerdir. İşte gerek seksâniki târihinde ve gerek bu def'a bâb-ı seferin güşâdına Vezîr ve Şeyhü'l-İslâm sebab-i âdî oldukları müddeâmıza sened gibi bir ma'nâdır. Bu cihetle ol makâmlara beher hâl erbâb-ı liyâkat ve istîhâli bulmak ehemmi-i â'mâldir. Taşköprülüzâde merhûmun şakâyık-ı nu'mânîyede mestûrdur ki memdûh Hazret-i Resûl-u Hüdâ-mazhar-ı Ni'me'l-Emîr-i emîr-hâ olan Ebû'l-Feth Sultân Mehmed Hân Hazretleri'nin zamân-ı hilâfetinde Kırım Ülkesi'ne fitrat ve ihtilâl düşmekle ahâlisi husûsan ulemâ zümresi bilâd-ı sâîreye perîşân ve terk-i evtân eyleyip Kırım'ı Ahmed Efendi dahî mahatt-ı rihâl-i fazl ve kemâl olan Âsitâne-i Saâdet-iştimâli veche-i matâyây-ı amâl eylemiş idi. Vusûlünde mürebbî-i ashâb-ı ilm ve fazîlet olan Sadr-ı Muhterem merhûm Mahmûd Pâşâ vesâtatıyla Huzûr-u Fâîzü'l-habûr-u Pâdişâhî'ye dâhil ve şeref-i iltifât-ı mülük-âneye nâil olup, esnâ-i sohbetle Kırım Ahâlisi'nin husûsan ulemâsının perîşân ve târik-i evtân olmalarının sebebini sûâl buyurdıklarında zâlim ve nâdân ve mühîn-i fukarâ ve muayyen eşkiyâya Falakây-ı Sultân zuhûr ve müstevlî-i âmme-i umûr-u cumhûr olmakla onun tünd-bâd-ı sitem-i bî-dâdından nâçâr ekser-i ahâlî terk-i dâr ve diyâr eylediklerini beyân eyledi. Pâdişâh-ı Felek-câh Hazretleri efendinin bu takrîrini gûş-u cânla istimâ' buyurdıklarında hemân îstâde-i makâm-ı ubûdîyet olan Mahmûd Pâşâ'ya hitâben:

“Mahmûd işittin mi efendi ne dedi? İşte âlemin harâbına sudûr ve vüzerâ sebep olur” diye buyurdular. Vezîr-i müşârileyh dahî zemîn-bûs-u ibtihâl olup Kelâm-ı Şâhâne vâkıân rast ve bî-bahânedir. Lakin Selâtîn-i A’zâm Efendilerimiz ol makûle-i zâlim ve sitem-kârları istihdâm buyurmaları hikmete muvâfık ve sâz-kârdır mazmûnunda idâre-i cevâb ettikte bu makûle-i hakîm-âne kelâm-ı begâyet pesendîde-i şâhâne ve sencîde-i zihn-i münsif-âneleri olmakla tasdîk ve te’yîd buyurduklarına zeyl-i şakâyıkta mersûmdur ki Sâhib-Kırân-i Zamân Sultân Murâd Bin Selîm Hân aleyhi’r-rahmetü’l-gufrân hazretleri doksandokuz târîhinde Sadr-ı Vakt Sinân Pâşâ’yı azl ve vezîr-i kişver-güşâ Ferhâd Pâşâ’yı makâm-ı sadârete vâsıl olunmak husûsunu

(s.287)

Muharrem-i Serâîr-i Saltanatları ola fühûl-ü ashâb-ı fazıldan Nev’î Efendi ile ale’l-âde bi’l-mürâsile istişâre buyurduklarında Ferhâd Pâşâ’nın mahâsin-i bi-kerânını ve Sinân Pâşâ’ya taraf-ı rüchânını müştemil arıza göndermişti. Cânib-i Saltanat’tan her bir mukaddemesine cevâp ve Sinân Pâşâ’nın ibkâsını istisvâb ma’nâsı mutazammın hitâb-ı müstetâb vârid olup çend def’a bu mazmûnda muhâtabât ve mukâtebât icrâ olunduktan sonra Nev’î Efendi arz-ı der-kâra felek-dest-gâh eylediler ki bu bâbda hayır sandığımız umûr arz olundu ve câ-be-câ hâtıra gelen ma’nâ beyân kılındı. Münâsib ise istihâre buyurula ümidir ki Câm-ı Cihân-Nümây-ı Kalb-i Sultânî’de vücûh-u sıdk ve sevâb-ı âşikâr ola. Bunun cevâbında çend def’a istihâre eyledik. Es-Sinân Efdal Es-Sinân Efdal nidâsı zuhûr eyledi diye muharrer olmakla bu def’a Nev’î Efendi yazdılar ki; Şevketlû Pâdişâhım levâzım-ı istihâreye kemâ-hû hakka riâyet buyurulmamış kebudir. Zîrâ beyân buyurulan havâtır-ı nefsanîye ile mümtezc olmak görünür zîrâ Sinân Pâşâ’nın efdalîyeti şer’ân ve aklen mümkün değildir (el-müsteşâr-ı mü’temen) mazmûnu üzere hayır ve sevâb fehm olunan ahvâl-i hâk-pâye arz olundu. Bâkî emr ve irâde men-lehü’l-emr-i keder bu mertebeden sonra Sinân Pâşâ ma’zûl ve Ferhâd Pâşâ Makâm-ı Sadâret’e mevsûl oldu. İşte Selâtîn-i Âlî menzilet-i azl ve nasb-ı sadâret husûsunda bu misilli tahammül taharrî ve külfet ederler idi. Ve fı’l-vâk’i her ne denli ol bâbda sarf-ı basîret ve irtikâb-ı tekellûf olursa mahaldir. Kezâlik Şeyhü’l-İslâm husûsu dahî cây-ı i’tinâdır. Belki sadâret maddesinden ehemm ve ahiri olduğu rûşen-i nazar-âne a’yândır zîrâ Saltanat ve memleket şerî’at-ı müfti ile kâimdir. Bu makâmlarda tab’-ı hazîre heyecân-ı târî olmak vetîresine mebni ba’zı mertebe-i itâle-i zeyl-i kelâma

nâcâr ve istibsâr-ı niyet-i hayrîyesiyle itnâb-ı tınâb-ı merâmında dest-zede-i zamân olunmaktadır. Mütâlâa-güzâr olanlardan afv ve aġmâz-ı sünûhî Őime-i kerîme-i dirâyetlerine muhavellidir. Zamânını idrâk eylediġimiz Meşâyîh-i İslâmîye'den biri a'yânân-ı zamânla levend çiftliğinde Sadr-ı Vakt tarafından med'uvven hâzır olup halâl-i sohbetle sarây havlusunda ba'zı bâzende ve hengâme-gîrler efendinin

(s.288)

cümbüş-nümây-ı ayn-ı sereyânları olmakla hâzır-ı bi'l-meclis ser-gerde-i zümre-i süfehâ olan re'îs-i vakt Râşid Efendi sûâl-i mukaddere cevâb Őivesiyle sâha-i sarâyda hırâmân olan âhû-peçeler tavşan takımı olup raks ve bâzîçeye âmâde ve ol bâbda işâre-i ibrevî-i ruhsata çeşm-i nihâde olduklarını ifâde ile izhâr-ı mâye-i hezzlerine mutâyebe güne istîzân eyledikte nâîb-i menâb imâm-ı a'zam olan Őeyhü'l-İslâm cenâbları hây hây (ayn)(sinn-i dehâ sûâldemeyn) îmâsıyla ruhsat-dâde oldukça kârîz-i lebrîz-i habâset olan reîs-i merkûm hande-zen-i hezl ve istihzâ olarak efendimizin her hâlde kabûl ve fiili fetvâdır ve bu rakkâslara raks ile emr ve işâret eyledikleri vâsıl-ı rûtbe-i ayne'l-yakîn olmakla ve iġtirabetü'l-islâm ta'bîriyle nedbe ve dūŐnâm olunmuştur. El-insâf el-insâf hâzırda her tarafı kâmil-i âlim ve âmil ehl-i istihkâk mevcûd iken a'zam-ı mesânid-i beşerîye olan makâm-ı fetvâya ol-makûle-i câhil ve cânı ve âlûde-i hevây-ı nefsanî lâyıık ve sezâ mıdır ve muvâfık-ı rızây Hazret-i Hüdâ mıdır? Bu vaz'ın netîcesi hayır olur mu? Ol halâlde bu kazîyyeyi istimâ' eden erbâb-ı reŐâd sükûtle İhâle-i Dergâh-ı Rabbü'l-İbâd eylediler. İşte bu seferde laġrezmen olmak sebebiyle müntic-i zafer olmayıp berren ve bahren hasâret-i azîmeye bâdi ve Ozi ve Filibe'den geri vilâyet ve kal'anın giriftâr-ı eyâdî-i â'dî olmasını müeddî olup tâ ki binikiyüzüç senesi receb-i Őerîfinin onbirinci günü Sultân Abdulhamîd Hân âzim-i GülŐen-sarây-ı rûh ve reyhân olup Sultân Selîm vâris-i taht ve dîhîm oldukça a'dây-ı Dîn'den ahz-ı intikâm husûsunu akdem cümle-i mehâm add etmeleriyle müceddidân cemi' asker ve dūŐman üzere sevk-i leŐker edip bu def'a vukû'-yâfte olan hasârât-ı azîme hâric havza-i rakîme olmakla bi'l-ahire binikiyüzbeŐ senesi zilhiccesinin onikinci günü Nemçeli ile sulh ve salâhla kesb-i inŐirâh olunup ve altı senesi onbeŐinci günü Rusyalı ile de emr-i mesâlihe sûret-pezîr ve sedd-i bâb-ı dâr ve gîr oldu. (istidrâd) Meslûk-u kadem-i kalem olunduġu üzere İmparatoriçe-i Rusya Nemçe İmparatoru'nun İklîm-i Kırım'a vürûdları hengâmında elsine-i

mütenevviyeye vâkîf ve verziş-kâr-ı mâye-i maârif olup Fransa Devleti tarafından elçilikle Petersburg'da ikâmet ve sûr-u vakâyî'-i kâinâta

(s.289)

havâle-i nazar-ı ibret eden Sukûr nâm-ı merd sâhib-i şuûrun kalem-zen-i cem' ve tahrîr olduğu târîh-i dil-pezîrde vak'a-i mezkûre bu resme zebân-zede-i hâme-i ta'bîr olmuşdur ki mukaddemân Devlet-i Alîyye ile Rusya Devletleri beynlerinde Fransa Elçileri vesâtatıyla mün'akid ve tarafeynin vikâyesine müteahhid oldukları şürûta adem-i riâyet cânibinden dahî rû-nümây-ı meclây-ı sûret olup ez cümle Devlet-i Alîyye tarafından Lazkî Tâîfesi'ne iânet ve Rusya Tarafından Tatar'ın haklarından gelmek bahânesiyle Koban'a dek ta'kiblerine müsâraat gibi hâlât-ı hedm binây-ı müsâfât derecelerine varmakla Prens Potemkîn tarafından şürût-u mesâlihenin mütehakkim-âne icrâsı devletin kat'î matlûbî olduğunu Âsitâne'de mukîm elçilerine bi't-tahrîr ifâde eyledikte elçi-i mersûm dahî Âsitâne'de mütemekkin Fransa elçisini âgâh etmeksizin edây-ı me'mûriyet ve ta'lîmât-ı cedîdesi muktezâsınca unf ve şiddetle mütecebbirâne hareket edip Devlet-i Alîyye ise imparatoriçenin sûret-i ma'hûdede Kırım'a vürûdundan ızdırâb ve bir taraftan İngiltere ve Prusya Elçileri'nin mervaha-i tesvîlâtlarıyla nâire-i gazabı iltihâb üzere olduğu elçi-i mersûm imparatoriçeye arz ve inhâ ve Prusyalı'nın tahrîkiyle pâîsi Ahâlisi'nin şikk-ı asâ ve Nemçe Devleti üzere i'lây-ı livây-ı hurûc ve i'tidâ eylediklerini Nemçe Vükelâsı bi't-tahrîr imparatorları olan Pozpo'ya inbâ eylediklerinde Rusya Devleti'nin de Fransa tarafından konsoloslukla ikâmete me'mûr mersûm Sükûr'a Kırım'da mevcûd cemîyet-gâh-ı mezkûrdan tevârüd eden ihbâr vesîle-i güftâr olmakla Bekây-ı Devlet-i Osmânî Fransa Devleti'ne göre akdem-i amânı olmaktan nâşî sû-i kâd zuhûruyla Devlet-i Osmânîye'nin ihtilâfî Fransa Devleti'ni Prusyalı ile ittifâka mecbûr eylemek ihtimâli ber takrib-i mezkûr Sekûr tarafından Nemçe İmparatoru'na i'lâm ve tabîiyetine cânibe munsâk olduğu isti'lâm oldukça imparator-u mezkûr Devlet-i Alîyye'nin maâzallah-u teâla zevâlinde olan hatarı ikrâr ve bir vechle nizâmına halel-i tatarrukuna rızâ-dâde olmadığını iş'âr edip fî'l-asl Rûmeli'nde hükûmet-i bast-ı bisât-ı eyâlet eden Yunan Cumhûrları'nı İcâd-ı Rusya İmparatoriçesi'ne mukaddime-i fesâd olmakla cemâhîr-i merkûmenin ihyâsı hükûmet-i mutlaka sâhibi

(s.290)

olan mülûke mûcib-i mazarrat ve zamâna feylesoflarının tervîci kaydında oldukları serbestîyet hevâsına medâr-ı takvîyet olduğu bedîdâr ve bu maddede Rusya İmparatoriçesi'nin hâtır-hâhına mümâşât-ı müstelzem-i mahâzîr bî-gâyât olacağı aşikâr olduğundan bu sûrette mutâbaattan istinkâf-ı mûvafık mezhep-i rüşd ve insâf olduğunu i'tirâf eylemişken Kırım'da tarh-endâz oldukları cemîyyet-i Devlet-i Alîyye'nin aleyhine olduğuna delâlet eylediğinden başka pâyesi pâzînin ihtilâfi Nemçe İmparatoru'nun tünd-bâd-ı harmen-i âmâlî iken Rusya ile Devlet-i Alîyye beyninde sefer-i sâha-i vukû'da cilve-ker oldukta Rusyalı'ya muvâfakat eylese Prusyalı'ya mûcib-i insilâl seyf-i husûmet ve hem-dest-i murâfakat olduğu hinde Rusyalı ile mü'akid olan zünnâr-ı ittifâkları berîde-i mikrâs-ı adâvet olacağı tahakkukundan sefere adem-i rızası nümâ-yân ve Rusyalı'nın sûret-i merkûmeyi tefekkür ile zarûfî Nemçeli'yi muhâfaza ve İsveçli ile Prusya'nın Memâlik-i Rusya'ya hücum edeceklerini endîşe ve mülâhazadan mâadâ Diyâr-ı Rusya pâ-zede-i kaht ve galâ' illet-i kıllete mübtelâ olduğundan imparatoriçenin dahî icrây-ı fesâdını vakt-i âhire taalluk eyleyeceği resîde-i rütbe-i tahkîk ve îkândır. El-hâsıl Âsitâne'de mukîm olan elçilerine Devlet-i Alîyye ile olan esâs-ı sulhî ahkâm-ı imparatorlar miyânında karâr-dâde-i encâm olmakla Fransa Elçisi'yle ittifâk ederek tanzîm olunmak murâdları olduğu Rusya ve Nemçe taraflarından bâ-tahrîrât ifâde ve efhâm olduktan sonra Kırım'dan fekk-i râbîta-arâm ve her biri dârü'l-hükûmeleri taraflarına sevk-i matîyye-i i'tizâm eylediler. Ahd-i karîbde Fransa ile Rusya beyninde mürtebit olan râbîta-i muvâfakat Devlet-i Alîyye hakkında Rusyalı'nın öteden beri der-kâr olan sû-i kasdına mutâbaata haml ile Erkân-ı Devlet-i Alîyye İstanbul'da âsûdenişîn-i mazalle-i râhat olan Fransa Elçisi'ni ihzâr ve bu maddenin hakîkatinden istihbâr eylediklerinde ol-dahî Petersburg'da mukîm mesfûr Sekûr'a terkîm eylediğinden mukaddem Fransa Devleti tavassutuyla Devlet-i Alîyye ile Rusyalı beyninde mün'akid olan sulhun bekâsı Fransa Devleti indinde mültezim iken Âsitâne'de Rusya Elçisi'nin elçimize haber

(s.291)

etmeksizin âğâz eylediği vâdî-i Devlet-i Alîyye ile îkâ'-i sefere bâdî olur ise Fransa Devleti Rusya Devleti'nin gadr ve taannüdüne hamel eyleyeceğini i'lân ve resmen imparatoriçeye arz ve beyân eylemekle mersûma dahî bu sûrete kat'î adem-i rızasını

tasrîh ve Potemkîn'e bilâ-istîzân bu vaz'-ı nâdir berâbire ibtidâr eylediği için tevbihle hûd-be-hûd bâdiresini takbîh edip min ba'd bu keyfiyete dâir ahvâl Âsitâne'de mukîm Fransa Elçisi'ne sûâl olunmadıkça mübâşeret olunmamasını tahrîr ve heyûlây-ı matlab-ı Devlet-i Alîyye her ne ise Fransa Elçisi ma'rifetiyle sûret bulmak ve Rusya Elçisi dahî Rufen ve mülâyemetle hareket eylemek bâbında tenbîh-nâme ile tesyîr eylediği nâme-ber Edirne civârında dağlı eşkiyası yediyle tarîk-i hayâtta beder olmakla hâmil olduğu kâğıd eyâdi-i elçiyâna vârid olduğundan Rusya Elçisi tekâlîf-i dûr-a-dûr ile Devlet-i Alîyye'yi ta'cîz ve Potemkîn tarafından me'mûr olduğu vechle izhâr-ı huşûnet ve sitîz eylemesi Erkân-ı Saltanat'ı îkâ'-i sefere mecbûr ve İngiltereli ile Prusyalı'nın zâhiren ibrâz eyledikleri taraf-darlıkları Sadr-ı A'zam bulunan devletliyi mağrûr eylemekle galat ve tehâlükle bâdî-i insilâl-i seyfi husûmet ve bâ's-ı insilâb-ı huzûr emn ve râhat oldu. El-uhdetü-ale'r-râvî (mâ-beksa hûd âyîm) vetîre-i zebîresi üzere bed'en sefer-i mültebis olduğundan başka Asker-i İslâm'ın bedevvîyeti ferâğ ve huzûr ve ten-perverî ile refâh ve refâğ-ı vâdilerinde tahsîl-i dimâğ ve emr-i cihâddan zühûl ve gazâ ve şehâdet-i müsûbâtından gufûl ile vukû-yâb olan esfârda nâ-pâyidâr ve tabtâb-ı pây-i düşman-ı bed-etvâr ile reh-neverd-i firâr olmaları Moskovlu'nun istiklâl-i devletine müstakilen bâdî ve nice bilâd ve bikâ' ve kal'anın giriftâr-ı cenk-i eâdî olması sebab-i âdî olmuştur. Ber vech-i mezkûr sefer-i zaferden mahcûr olarak hezâr-ı zôr ve zâr ile sedd-dervâze-i muhâsama-i berrle feth-i bâb-ı müsâlimeye ibtidâr taraf-ı İslâmiyân'dan bedîdâr olmakla düşman-ı bed-kâr dahî tekâlîf-i kâsîmetü'z-zuhr tahmîlâtıyla sulh ve musâfâta rızâ-dâr olup ba'de's-sulh dahî gûn-a-gûn muâmele-i mutahakkim-âne ile Evliyây-ı Devleti bîzâr ve ednâ-i bahâne ile aralık aralık Eflâk ve Boğdân'a nazâret ve Cezâyîr-i Seb'a ve Anakara ve Keshâl Kal'alarına

(s.292)

kemend-endâz-ı hıyânet olup husûsân Sırp Reâyâsı'nı tahrîk ve tahdîş ve top ve tüfenk ve ceb-hâne gibi mühimmât irsâliyle imdâd ve min ba'd ve kuvvetü'z-zuhr olacaklarını ahd ve tevsîkle efsâd ve tahrîş eylediğinden nâşî Belgrad vesâir Kal'a-i İslâmîye'nin inziâcına bâ's ve Sırp'ın dâ'îye-i istiklâlle Memâlik-i Mahrûsa'ya havza-i tahrîrden bîrûn-u hasârât gûn-a-gûn-u îrâsını mûris olmak gibi Devlet-i Alîyye'yi tazvîkleri Cümle-i İslâmî çiğir-hûn ve dil-figâr eylediğine mukârun Rusya ve Nemçeli'ye birden gâlib ve Hudûd-u İslâmîye'ye sû-i kâsd ve hücum müteehib

olan Bonapart'ın imparatorluğunu tasdik ve takrir ve Eflak ve Boğdan Voyvodaları'nı tebdil ve tağyir hususlarını bahâne ile güzâriş-pezir olduğu üzere Hotin ve Bender Kal'aları'na İstila-i Devlet-i Alîyye'yi sefere ilcâ edip lakin behikmetü'l-teâla bed'-i seferden beri vukû' bulan esfâr-ı merkûme sâl-i şef' halâinde rû-nümâ olmakla bu def'a (inşallah ve terîhibü'l-fâvtervâ) Hadîs-i Şerîfi üzere sene-i vitrîyede bulunmak için erkân-ı devlet her çend sa'y ve müsâraat eylediler ise de (beyt) (heb-i sa'y ve taleb gider yabâna. Ahir dediğin eder zamâna) Terânesince nâgehânı İngilizli Vâkı'ası rû-nümûn ve bi'z-zarûre hareket-i Orduy-u Hümâyûn sine-i kâbileye merhûn oldu.

İHRÂC-I ORDUY-U HÜMÂYÛN EZ ÂSİTÂNE

Pes vâkı'a-i mersûma mündef'i ve mevâcib ve mühimmât-i seferiye dahî itmâmıla mevân'i-i mürtefi' olmakla mukaddemce İsmâ'il Muhâfız maîyetine orta irsâl ve Alemdâr Mustafa Pâşâ tarafına dahî asâkir-i etraf ta'yîn ve top ve ceb-hâne makûlesi mühimmât-ı külliye ba's ve îsâl olunduktan sonra mâh-i muharrem onsekizinci sebt günü Resm-i Dîrîn-i Osmânî üzere Yeniçeri Ağâsı Pehlîvân Ağâ tâife-i yeniçeriyân ile mürettib âlây gösterip Pîş-gâh-ı Hazret-i Pâdişâh-ı encüm-ü sipâhtan güzârân ve Topkapısı yolundan Dâvûdpâşâ Sahrâsı'nda mansûb-u hıyâmları tarafına revân oldular. Ferdâsı Tûğ-u Sadâret-penâhî ve bi'l-cümle cebeci ve topçu ve humbaracı ve toparabacı ocakları dahî alây-ı azîm ile nazar-gâh-ı şehin-şâhîden mürûr ve kulûb-u temâşâ yâyana nisâr-ı ferah ve sürûr ederek tarîk-i

(s.293)

merkûmdan ordularına tahrîk-i kademe-i azîmet ve herkes yerli yerinde ikâmet eylediler. Mâh-ı mezbûrun yirminci isneyn günü Sadr-ı A'zam Hazretleri bi'l-cümle vüzerâ ve ulemâ ve Erbâb-ı Devlet ve Evliyây-ı Saltanat ile med'uvven Saray-ı Hümâyûn'a varıp Ortakapı pîş-gâhında akd-i cemîyet ve ol halâlde Serdâr-ı Ekrem Hazretleri Şeyhü'l-İslâm Efendi Hazretleriyle bi'l-maîye huzûr-u fâizü'n-nûr-u hüsrev-âneye ruhsâv-ı dûş-u liyâkât-pûşlarına ser-a-sere kaplı samûr kürk iksâ ve mîyânlarına bir mücevher-i şimşîr ve destâr-ı zîbâ-nigû yerlerine dahî bir mücevher otağa-i dil-pezir ilâvesiyle fark-ı i'tibârları hemser-çarh-ı esîr edildikten sonra livây-ı şerîf nusret-i redîfi bi'z-zât dest-i Şehr-yârîleriyle yed-i sipah-sâlâriye teslîm ve Zât-ı Hazret-i Fetvâ-penâhîye dahî ferâce-i beyzâya kaplı ferve-i samûr ilbâsıyla Mekârim-i Şâhâneleri tetmîm olunmanın bi'l-maîye Ortakapı'ya gelip Serdâr-ı Ekrem

Hazretleri raht ve bisât-ı zerrîn ile müzeyyen-i Atîyye-i Pâdişâh-ı Düşman-şiken olan esb-i nâzik-endâm ve tâzende-i refâtâra süvâr ve ibtidâ hâcegân ve kapıcıbaşâyân elbîse-i dîvânîye ile ve ba'de umûmen müderriseyn ve mevâlî-i kirâm Sudûr-u A'zâm-ı örf ve üst saçaklı ile ve Sâdât-ı Kirâm zîr-i alem Seyîdü'l-Înâm aleyhi-selâtü ve's-selâmda salavat ve selâm ederek mürettib ve muhteşem âlây-ı cemm-i haşem ile dehşet-endâz-ı kulûb-u bed-hâhân ve meserret-perdâz-ı havâtır-ı Ehl-i İmân olarak râh-ı merkûmdan kemâl-i salâbet ve tamâm-ı teennî-i ve edeb ve rezânetle güzâr ve sahrây-ı mersûmda mansûb muhayyem-i maâlî disârlarına sâye-bahş-ı nuzûl ve karâr oldular.

**VEFÂT-I SADR-I RÛM ESBÂK ve NAKÎBÜ'L-EŞRÂF HÂLÂ'S-
SEYÎD İBRÂHÎM İSMET BEYEFENDÎ ve NASB-I NAKÎBÜ'L-EŞRÂF**

Müşârileyhin bir müddetten beri mideka-i illet-i dikk ile icrây-ı a'zây-ı vücûdî meshûk olup mâh-ı muharrem'in onyedinci günü yevm-i cum'ada madde-i hayâtı tehi-sâz-ı a'sâb ve urûk olmakla münhal olan şeref-câh-ı nekâbet Dirizâde Esseyîd Abdullah Mollâ'ya mâye-i vecâhet münkabet oldu. (tercüme-i hâl-i müteveffây-ı müşârileyh) Mevlânây-ı müşârileyh devr-i Mustafa Hân-ı Evvel'de sekiz seneden mütecâviz mürebbi'-nişîn-i mesned-i riyâset ve ol merkez-i ma'lâ menzilette (ehle fî mahalle) mefhûm-u muvâfıkı ünvan-ı berât-ı liyâkât olup ba'de rütbe-i vâlây-ı

(s.294)

vezâretle Menâsıb-ı Âlî'ye adîde-i ihrâz ve mugarrid-i ilim gibi tûğ ve alem ile de kesb-i taayün ve imtiyâz eden Râif İsmâ'îl Pâşâ'nın necl-i necîbi ve Kisriyeli Ahmed Pâşâ'nın dahî müfîd-i edîbî olup pederleri emîn-i Darb-hâne-i Âmire iken binyüzaltmışdört senesi muharrem'in onbirinci günü ol cevher-i ferhûnde teremmüden sulb-u peder vâlâ-i güherden peydâ ve dârü'd-darb-ı dünyâyâ sikkesûretle çehre-nümâ oldukta pederlerinin dübâlâ işi altın ve hazîne-i sürûr ve huzûrî reşk-endâz genc-i kârûn olmakla velâdetlerine bülbül-âsâ (ayn) (zîynet-i gülzâr-ı cânım geldi İbrâhîm Bey) târihiyle gûyâ olmuş idi nezâret-i vücûd-u hâlis destyârları perveriş-i âfitâb-i feyz-perverd-kâr ile dem-be-dem pezirây-ı sûret ve cevher-i isti'dâd ve kâbilîyeti nakş-ı sikke-i ilm ve kemâl-i kabûlüne mülâyemet-nümây-ı liyâkât oldukta hidâyet-i Hazret-i Rabb ve Delâlet-i Himmet-i Ab ile ulemây-ı asırdan iktisâb-ı fazl ve edeb ve intisâb-ı dakâyık Lisân-ı Arab için sâlik-i mesâlik-i

erbâb-ı taleb olmakla bi'l-gudüvv isâl-i tahsîl-i ilm-i celîle tevaggul-u iştigâl ve bi'l-ahire pederleri cemû'l-cevâm'i fazl ve kemâl olan Erzurum Nâibi İsmâ'il Efendi merhûmî kendilere muallim ta'yîn edip âteş-dân-ı sa'y ve icdihâdda tasfiyye-i cevher-i pâkîze-nihâd ile Kars İsti'dâdını lâyıq-ı Sikke-i Sultân tahsîn eylemekle beyne'l-emsâl-ı a'yârımız berr ve efdâl ile teşahhus ve imtiyâz-ı istihsâl eylemiş idi. Kâlây-ı fâhir-i fazîleti tamgâ-zede-i kabûl ashâb-ı haysiyet ve fezâil-i müktesibesi mefâhir-i haseb ve nesebine inzimâm ve mefâretle kesb-i mezîyet eylemekle yetmişyedi zilkadesinin onyedinci günü ruûs-u tadrîsle ser-firâz ve yine ale'l-âde ve tarîk-i tahsilde kat'-ı nişîb ve firâz ederek fâzıl-ı merhûmdan mecâz ve Medeni Efendi mercûmdan dahî fenn-i Hadîs-i Şerîfi ba'de'l-telakkî icâzetle muhriz-i i'tizâ' olup tûl-u emel-i dünyâ gibi dûr-u dirâz olan tarîk-i umyede kadem-güzâr olarak devre-i mu'tâdası resîde-i hadd-i intihâ ve ikiyüziki târîhinde Kazây-ı Halebü'ş-Şehbâ ile fâiz-neşve-i sahbâ oldu. Ba'de'l-infisâl Payas Yolu'ndan Âsitâne-i Muhallidü'l-İkbâl tarafına eşheb-rân-ı teveccüh ve tirhâl olduğu halâlde Küçük Alioğlu nâm şakî-i kebîrin pençe-i saht-gîr-i âzârına giriftâr ve ba'zı bahane serdiyle bilâ mûcib kazîyye-i sâlibesiyle mazhar-güzend ve hasâr oldu. Ba'de'l-küfûll dâib-i dîrînî üzere mutâlâa-i ulûm ile migvel

(s.295)

olup ilim ve fazîleti ve reviyet ve dirâyeti ve umûr-u hâricîyede dahî rüşd ve fetâneti ma'lûm-u Vükelây-ı Devlet olmanın şîn-i medîdeden beri karîn-i imtidâd ve dâ'-ı udâl-i ibâd ve bilâd olan Nemçe ve Rusyalı ile iki taraflı harb ve vegâdan Nemçeli tarafı sernümây-ı tedennî ve istirhâ olmanın ikiyüzbeş târîhinde berây-ı mükâleme-i Reîsü'l-küttâb Abdullah Biri Efendi murahhas-ı evvel ve mütercim-i mûmâileyh Mekke pâyesiyle murahhas-ı sâni ta'yîn ve Zîştovi Kasabası'nda Nemçe murahhaslarıyla mukâleme ve râbîta-bend-i müsâleme olmalarıyla İstanbul pâyesiyle de mazhar-ı tekrîm Hazret-i Pâdişâh-ı Dîn olup henüz Moskovlu ile bâb-ı muhâsîma meftûh ve ve metn-i müsâleme meşrûh olmakla emr-i muhârebe avd-i a'lâ bedâih-i istinâf ve tarafından tehîyye-i esbâb-ı masâff olunup müşârileyhin Nemçe Mukâlemesi'nde rüşd ve reviyet ve fehm ve basîret ve idâre-i kelâm ve muhâvere-i husâm vesâir evzâ'-ı kâmil-âne ve etvâr-ı hakîm-ânesi makbûl tıbâ' olmakla binikiyüzbeş senesi cemâziyelahiresi avâsıtında Ordû Kazâsı'yla rütbe-i kadîrî isâl-i derece-i irtifâ' oldu. İkiyüzaltı cemâziyel evvelîsinde Moskovlu dahî vaz'-ı evzâr-ı

harb eylemekle Leşker-i İslâm dahî tarh-ı edevât-ı harb eylediklerinde müşârileyhümâ murahhâsan irsâl ve Yâş Kasabası'nda müster-i sellî'l-izyâl-i keşmekeş poht-pâre-i kîl ü kâl olunup bi'l-ahire onlar ile de tasfîye-i mabeyn ve teslîye-i kulûb-u tarafeyn olunmakla Ordûy-u Hümâyûn ma'îyetiyle Dersaâdet'e kufûl edip ikiyüzyedi senesi zilhiccesinin avâsıtında bi'l-fiil Kâdı-ı İstanbul oldu. Üç mâh mürûrunda es'âra müteallik ba'zı mevâdd zımında kethüdây-ı vakit bulunan Hakkı Bey ile tarafeynin hamîz-mâye-i tûynetleri olan beylik serînin eser-i fezâzet ve menâîyeti muktezâsı üzere kadir-i müşterek şerâset zuhûruyla perde-i bîrûn mehâşineleri müeddî-i mübâyene olup encâm-kâr-ı yekdiğer ile adem-i imtizâc-i müşârileyhe mûcib-i inzi'âc olmakla üç mâh müddet (an-mine'l-ismet an lâ teceddüd) fakdânıyla Bursa'da dâne çin kısmet olduktan sonra afv ve ıtlâk ve mazhar-ı nevâziş-i şeh-r-yâr-ı âfâk oldu. Ba'de hasbü't-tarîk binikiyüzoniki senesi muharreminin evâilinde mestûre-i i'tibârına Anadolu pâyesi tenmîk olunup Sadr-ı Rûm Esbak Abdullah Efendi azm-dârü's-sürûr

(s.296)

eylemekle yerine mükâlemeye me'mûr-u muharrem serâîr-i umûr olup binikiyüzonüç senesi cemâziyelevvelisinde Mısır Vâkı'ası'na mebni Devlet-i Alîyye'nin İngiltereli ve Moskovlu ile akd-i ittifâk ve rabt-peyvend-i ahd ve mîsâk maddesinde re'y ve hareket-i hakîm-ânesi Pesendîde-i Tab'-ı Şâhâne olmakla Rûmeli pâyesiyle muvakkar ve ondört recebi guresinde bi'l-fiil Sadr-ı Rûm'a ve şâh-ı zîb-i evfer olmuş idi. Onsekiz şa'bânı guresinde zâika-i şâika-i emel ve yakınları kand-ı mükerrer-i sadâretle şîrîn ve yirmibir recebi guresinde şeref-i nikâbetle çemen-zâr-ı kadr ve menzileti sebzîn olup ol vechle güzârende-i evkât iken dikâka-i bünye-i hayât olan dikk illetine beyt(ez-kazâ ser-gencîn-i sefer-efzûd. Revgan-ı bâdâm huşkî-i rû-nümûd) tehallüfiyle timâr ve tedbîr-i dermânde-i te'sîr olup encâm-kâr-i târîh-i mezbûrda terk-i âlem-i fânî ve azm-i cânib-i câvidânî eyledi. Tekerrür-ü sadâretine zebân-zede-i yerâ'a-i müverrih-i bî-bidaâ' olan Arabî'l-ibâre Müsrî' târîhdir. (Câ-i Sadr-ı Rûm ehlen ismet) ve nikabetine Ayni Efendi'nin târîh-i dil-ârâsıdır.(Eyledi İsmet Bey'i hubb-u Resûlu'llah nakîb) Vefâtını İzzet Efendi bu müsri' ile ifâde eylemiştir. (Eyledi Firdevsî İsmet Beyefendi cây-gâh) Merhûm-u müşârileyh fi-zâta mutasallib ve mütecellid Ebû'tab' şedîdü's-şekîme şehîmü'n-nefs olduğuna iki taraflı beylik serî dahî ilâve olunup haseb ve nasbı cihetine fazl-ı müktesibi inzimâm ve

zâtına mezîyet i zamânı ittisâl ve iltiyâm-ı berrle gûyâ ki mütecessim-i vakâr ve rezânet ve kûh gibi müteşahhıs-ı temkîn ve rekânet olmakla sûret-i tevkîri hadd-i i'tidâlî mütecâviz ve ta'zîm ve tesâmuh derecesine bülûğla hakkında sû-i zannı mücevvez olmuş idi ve beyne'l-ulemâ cârî olan muhâsede ve münâfese hasleti merhûmun tabîyatında gâlib olmakla ehl-i haysîyete huzûr ve gıyâbda dûn-u muâmele ve kesr-i vak' ve mikdâra tehâlükle ve vechen mine'l-vücûh ol ademin haslet-i zâtîye ve menzilet-i tafsîyesini sâlib olmak secîyyesi olmanın erbâb-ı haysîyet ziyâret ve ülfetlerinden mütecânib ve bu mizâc-ı muktezâsı bi'n-nefs ve bi'l-vâsıta kerem ve delâlet ve Uzemây-ı Devlet indinde ashâb-ı liyâkattenten birini vasf ve senâ ve hâlini ifâde ve inbâ misilli sa'y ve gayretle îsâl-i menfaati olmayıp ve olmayacağı beyne'l-ulemâ meczûm ve müştehir olmanın tarafından ümîd ve emel-i münselib idi. Bu kadar ilm

(s.297)

ve fazîlet ve şân ve menkabetle âlem-i dünyâda bir şâkird ve senâ-hân tedârikine muvaffak olmamak hele pek agrebdir. Tatarcık Abdullah Efendi'nin ve câhil add eyledikleri Veli Efendizâde'nin hâlâ duâcıları tarafından ithâf-ı rahmetle rûhları feyz ve fütûh bulmaktadır. Ve'l-hâsıl merhûmdan bi'z-zât ve bi'l-vâsıta mazhar-ı niam-i menâfi' ve mefâhir olmuş yoktur. Lakin tarafından münkesirü'l-hâtır olan pek çoktur. Şeyhü'l-İslam Atâullah Efendi dahî merhûm gibi ehl-i haysîyet-i düşmanı husûsân taşra ulemâsının ez-dil ve cân adüvvü hâtır-şikenî olup lakin ol felek gibi yere bakan rind ve zarîf olmakla zühd ve riyâyı rû-pûş ve sükût ve tegâfûl-ü nâzik-âne ile emnîyet-fürûş eylemekle hasbü'z-zâhir zümre-i ulemâ ondan şâkir değiller ise de şâkî dahî değildir. Lakin merhûm kezm-mâye-i cibillet eylemeyip kadh ve tekdîr-i semtine açıktan mübâderet eylemekle kazîye-i vech-i in'ikâs üzeredir. Ve'l-hâsıl bu iki zât bîd-bî-semer ve lâle gibi râyîha-i fâyîhadan bî-bühre-i eser olarak terk-i kâr ve bâr-ı hayât eylediler. (beyt) (sayasın dervîş bî-berk ve nevâdan devr eden. Saklasın ârâîş-i tâbûta nehl-i himmetin) Fransalı bağtaten Diyâr-ı Mısır'ı istîlâ eylediği haberi Der-i Devlet'e vâsıl oldukça ibtidâ Bâ-Hatt-ı Hümâyûn hâne-i Fetvâ-penâhîde meşveret-i âmme olunmak muktezây-ı emr ve İrade-i Şâhâne'den olmakla hasbü'd-da've merhûm-u müşârileyh dahî hâzır olup hâdise-i mezkûre dermiyân oldukça bu maddeye bu makamlar mütehammil değildir. Bu husûs için Sultân Mehmed Cami'inde cem'-i meşveret olunacaktır dedikte iş bu

merci' ve müebbî ma'lûm-u kelâm huzzâr-ı meclisi ber-zede-i nutk ve ârâm eyledi. Tefevvûf ve zîşte-gûluğunu telyîn zımında pâyeler ve dem-be-dem atıyyeler ve iltifât ve ikrâm ve mükâleme bâbında terhîs-i tâm-eserleri bi'l-cümle ona mebnî idi. Begâyet hubb-u dünyâ ve hırs ve tama'la mecbûl olmakla tafra-furûş olduğu izv-i cenâb sûretine menâfi-i irtikâbdan kat'en ictinâb eylemez idi. Hatta Moskovlu hud'a ile Anakara ve Kemhâl Kal'aları'nı âverde-i yed-i ihtiyâl eyledikte ol emirde mükâleme-i meclislerinde gırîv ve feryâdı âfâk-gîr olup ba'de bi'l-küllîye sükûnet geldiğinden başka ne yapalım dört-endâze mikdârı iki

(s.298)

seng-pâre için yeniden bir sefer mi açalım diyerek hem kendi sükût ve hem Vükelây-ı Devlet'i dem-beste-i mühr-ü sumût eylemiş idi. Erbâb-ı ibret bunun bu resme televvünî elbette bir ma'nâya mebnîdir diyerek, istiksâya sarf-ı latîfe-i hibret ettiklerinde mükirri Rusya Elçisi sedd-i dehân için yirmibeş kese akçe kıymetli bir mücevherli kutu ile ağzını kapamış Efendi Hazretleri onun için keff-i lisân eylemiş ve ba'de vefâta ol katv-ı terekesinde zuhûr eylemekle dakîkaya âşinâ olanlar biri birine remz ile yirmibeş keseyi diğeri ve Petersburg'da masnû' olmuşa benzer diyerek maddeyi aşikâr eylediler. Lakin maa-zalik yine halefi yoktur. Beher-hâl halef selefte duâ okutup (rahmetullahü'n-nebbâşü'l-evvel) mazmûnu pey-der-pey mütedâvil olmaktadır. Merhûm nezâket-i tabâat ve letâfet-i secîyet sebebiyle fûnûn-u sâireden ziyâde ulûm-u edebîyeye tevaggul ve tevârîh ve muhâzarât-ı semtine fart-ı temâyül edip gâh ü bî-gâh elsine-i selâsete şî'r ve inşâ ve takârîz ve makâmât imlâ eder idi. Zâtında talâkat-i lisân ve selâset-i beyân sâhibi olmakla meclisi hoş ve muhâverât ve mefâkehâtı dil-keş idi. Hatta bir gün fâzıl-ı bî-nazîr merhûm Abdullah Efendi meclis'te bi'l-münâsebe müverrih-i hakîr ile ba'zı mertebe-i mübâhese-i ilmîyeye âğâz ve tarafeynden reşte-i münâzara-dirâz olmakla tegayyür-ü üslûb şîvesiyle bihi Â'sım ben senin me'haz-ı iştikâkın değilim diye İsmet mahlasını telmîhle kasr-ı bâ'-ı tetâvül olunmayı telmîh eyledikte bu fakîr dahî yanında senin ism-i fâilin değilim cevâbıyla mukâbeleye mübâderet ve meclise haylice îrâs-ı nişve-i inbisât ve letâfet eylemiş idi. Âsâr-ı ilmiyesinden Zemahşeri'nin (esâsü'l-belâga) nâm kitâbının mecâzîyâtı ihtisâr ve i'câzü'l-îcâz fî-ihtisâsü'l-mecâz ile nâm-dâr edip ondan başka ba'zı ebhâs-ı gâmızaya müteallik-i ta'likatı ve mütâlaa-gerdesi olan keteb-i hevâmeşinde sâmia'-i zîb-i kabûl olacak kelimâtı görülmüştür ve safvet-i tîyneti

hasebiyle Sofya'ya mâil ve ekâvîl-i tasavvufîyeyi kâil olup mazınnadan ba'zı zevâta intisâb ve teveccühât-ı derûnîlerini ictilâb eylemiş olduğundan mâadâ evâhir-i eyyâm-ı hayâtında Nimetullah Efendi'den dahîr zikr-i hafîye melkun ve mecâz olmakla ekser-i evkât-ı hâlîyelerinden ezkâr-ı şerîfeye dem-sâz olduğu havâss-ı müteallikâtından menkûldur ancak bu kadar ilm ve fazîlet ve yesâr ve servetle muntabı'

(s.299)

olduğu şiddet-i hırs ve tama' ve şerî-i erbâb-ı basâîre mûcib-i taaccüb ve veleh-i müstevcib-i güftâr (recl-i men laayb-ı leh) idi. Encâm-kâr-ı yesâr ve sâ mân ve izz ve şân ve i'tibârın zerre mikdâr hayâtı bâbında fâidesi bedîdâr olmayıp hâne-i dilgüşâ ve sâhil-gâh ve bî-hemtâyâ bedel Üsküdâr Verâsı'nda Çamlıca Caddesi'nde kendi kavm ve tebârına mahsûs hatîrada genc-i mezârı ihtiyâr eyledi. (Rahmetullah ve tecâvüz anha)

BA'ZI TEVCÛHÂT-I İLMİYE

Sene-i mezbûre şehr-i rebûlevveli guresinden zabt etmek üzere muharremin üçüncü günü Mûsile-i Süleymânîye'den Es-seyîd Selîm Efendizâde Es-seyîd Mustafa Nâfiz Efendi'ye Kudüs-ü Şerîf Kazâsı ve gurre-i şa'bândan mutasarıf olmak üzere muharremin yirmiyedisi târîhininde İmâdzâde Es-seyîd Mahmûd Efendi'ye Şâm-ı Cennet-i meşâmm hükûmet-i şeref-efzâsı ve şa'bân guresinden zabt eylemek üzere mâh-ı mersûmun yirmiyedisi târîhiyle Âtîfzâde Mehmed Tâhir Efendi'ye Edirne Kazâsı ve yine gurre-i şa'bândan zabt eylemek üzere meşreb-i Efendizâde Abdurrahman Efendi'ye Selanîk Kazâları teveccüh ve esbâb-i azîmete teşebbüs eylemeleri Taraf-ı Fetvâ-penâhîden tenbîh olundu.

NASB-I SERASKER-İ BE-CÂNİB-İ ŞARK

Çünkü Moskovlu'nun Anakara ve Kemhâl Kal'aları girifte-i dest-i ihtiyâlleri olmakla pey-der-pey ol havâliye donanmaları ile külliyetli mühimmât ve asâkir irsâl edip matmah nazırı Sinop ve Trabzon ve Ahışa ve Kars misilli Memâlik-i Pâdişâh-ı Rub'-u meskûn olduğu muhakkak olmakla Karadeniz'den Sinop ve Trabzon ve Faş Kal'aları sevâhiline ve muhâfaza ve temkîni lâzım olan mahallere kifâyet mikdârı top ve mühimmât ve asâkir tertîb ve takrîr ve vülât ve muhâfizlarına a'dânın etrâfa sû-i kasdı olduğunu tezkîr-i berrle teyakkuz ve basîreti pîşe eylemeleri bâbında taraflarına

müekkeden Evâmîr-i Celîle tesyîr olunduktan sonra Murâdevbic nâm cezzâl sergerdeliğiyle katî vâfir asker Tiflis cânibinden Ahîsha ve Çıldır ve Kars üzerine heceme-engîz-i hasâret olacakları mesmû' olduğuna binâ hâlâ Erzurum Vâlîsi Sadr-ı Esbak Yûsuf Pâşâ hassaten şark

(s.300)

seraskeri nasb ve ta'yîn olunup maîyetlerine Diyârbekir ve Sîvas ve Karahisâr ve Malatya ve Maraş ve Musul ve Çorum vesâir aktârda vâki' bilâd ve kasabât vâlî ve mîr-i mîrân ve a'yân ve bi'l-cümle askerîsi ta'yîn ve bünyân-ı me'mûrîyeti Taraf-ı Pâdişâh-ı İskender-âyîninden Mahsûs-u Teşrifât-ı Senîyye irsâliyle tarsîn kalınıp zuhûr eden a'dâya müdâfaa-i berrle Memâlik-i Mahrûsa'yı husûsi savb-ı düstûriler bana fevka'l-gâye tenbîh telkîn kalındı.

AZL ve NASB-I DEFTERDÂR-I ŞIKK-I EVVEL

Ordûy-u Hümâyûn henüz Dâvud Pâşâ Sahrâsı'nda iken Defterdâr-ı Şikk-ı Evvel Osmân Efendi ba'zı mukâtaata dâir hâlât sebebiyle fûrû-nihâde-i cerîde-i defter-dârî ve Hasan Tahsîn Efendi defterdârlık mansıb-ı vâlâsıyla mazhar-ı İkrâm-ı Şehr-yâri olup çend rûz mühimmâtını rû'yet zımında Âsitâne'de tevakkuif ve vekâletiyle tevkî'i Feyzî Beyzâde Mehmed Bey teşerrûf eyledi. Osmân Efendi dahî bî-mansıb Orduy-u Hümâyûn ma'îyetiyle âzim olup Hasan Tahsîn Efendi Edirne'de Orduy-u Hümâyûn'u adem-i idrâk sebebiyle mûmaileyhin vekâleti asâlete mübeddel ve münhal olan nişancılık ile Osmân Efendi mübeccel oldu.

HAREKET-İ ORDUY-U HÜMÂYÛN EZ SAHRÂ-YI DÂVUD PÂŞÂ

Orduy-u Hümâyûn on gün mikdârı sahrây-ı mezbûrda karâr ve iktizâ eden mühimmât-ı bakîyyelerini itmâm eyledikten sonra mâh-ı saferü'l-hayrın üçüncü günü sahrây-ı mezbûrdan fekk-i tınâb-ârâm ve Edirne'ye doğru imâle-i licâm-ı i'tizâm olunup kat'-ı menâzil ve tayy merâhil ederek mâh-i mezbûrun onbirinci mübârek isneyn günü Mahmîye-i Edirne'ye vâsıl ve sarây meydânında mansûb olan hıyâm-ı dil-ârâmlarına nâzil oldular.

HAREKET-İ ORDUY-U HÜMÂYÛN EZ SAHRÂ-YI EDİRNE

İsmâ'îl ve İbrâîl ve Yergöğü Semtleri'nin tertîb ve tekmîl-i levâzım ve mühimmât ve tevfi'r ve teksîr-i ecnâd-ı zafer-âyâtla takvîyet ve metânet ve bir taraftan Sırlı Asâtı'nın kahr ve tedmîr ve sebî ve istirkâkla tahzîl ve tahsîrleri

bâbında verilen Fetvây-ı Şerîfe mûcibince Rûmeli Vâlîsi ve Nîş Muhâfızı Vezîr-i Dilîr Hûrşîd Ahmed Pâşâ Hazretleri serasker nasb ve ma'iyetine Rûmeli ve Bosna ve Arnavutluk ve Sofya ve Sîroz câniblerinde

(s.301)

olan bi'l-cümle ümerâ ve a'yân ta'yîn ve nüzl-ü emîni ve top ve cebe-hâne vesâîr mühimmâtla bünyân-ı me'mûriyeti tarsîn olunmakla iki taraflı techîz-i asâkir ve tesyîr-i levâzım ve zehâyîr husûsuna mübâderet için Edirne Sahrâsı'nda onbeş gün mikdâr-ı meks ve karâr olunup ol halâlde İsmâ'îl Tarafı'ndan pey-der-pey ihbâr-sâre-i zuhûr ve ol târîhe gelince hadd ve şümârdan bîrûn-u leşker-i düşman onyedi def'a kal'a-i merkûme üzere hücûmla cünûd-u muvahhidîni hasr ve tazyîk ve kâh zor ve şiddet ve kâh hîle yolundan itmâ' ve mülâyemetle istihlâs-ı kal'a zımında ifrâğ-ı hemyân-ı vüs' ve iktidâr edip lakin Gâzî Kâsım Pâşâ'nın hakkı budur ki tesebbüt ve celâdeti husûsân nâsih-i destân-ı Rüstem Pehlivân Ağâ'nın ser-bâzâna meydândârî-i savlet ve şecâati her hamlede a'dây-ı bed-râya müntic heybet ve hüsrân ve şimdiye kadar nısfından ziyâdesi cesr-i hadîd-i tîğ ve şimşîrden güzerân eylemekle yaverî-i Rabb-i Gafûr ile Cünûd-u Zafer-mev'ûd-u İslâm muzaffer ve mansûr olduğu bâ's-ı inşirâh-ı kulûb ve mûcib-i inkişâf-ı kürûb oldu. Peyâm-ı mezbûra muâkıb Alemdâr Mustafa Pâşâ tarafından dahî vürûd eden tahrîrâtta münderic olduğu üzere Eflâk Derûnu'na yarar başbûğ ma'iyetiyle tesyîr eylediği asâkir-i şecâat-şîâr ile düşman-ı hak-sâr bi'd-defâat tarh-ı bâzâr-ı kâr-zâr edip Hamdullah-ı Teâla her birinde behre-i nusret Hassa-i Ehl-i İslâm ve hırka-i pâye-i heybet berdûş-u düşman-ı hüsrân-encâm olup husûsân Bükreş'te ihtişâd eden yirmibeşbin mikdâr-ı haşerât-ı bed-nihâd bağıtaten Yergöğü Kal'ası'nı muhâsara ve top ve humbara ile tazyîke mübâdere eyledikleri vezîr-i müşârileyhin mesmû'u oldukta derhâl külliyetli asâkir ile imdâda isti'câl edip vusûlünde bi'l-mukâbele ibrâz-ı nâr-ı mukâtele ve beş saat mikdâr tarafeynden a'mâl-i edevât-ı kâr-zâr olunduktan sonra ber fehvây-ı (kad câe'l-hak ve zihakku'l-bâtın)şîâ'-i şimşîr-i cünûd-u muvâhidîn ile târîki-i sevâd-ı müşrikîn zâîl olup tabur-u makhûrun nısfı derecesi Keşte-i Sayf-ı Satvet-i İslâmiyân ve bakîyesi Tâba Bağları Senti'ne ilkây-ı cân eyledikten sonra avrâda dahî pâ-y-efşer-i karâr olmayıp Bükreş'e doğru hervele-hîz-i firâr oldukları nevîd-i sa'îdi ile âmmeten Ehl-i Tevhîd-i îd eylediler.

(s.302)

ZUHÛR-U BA'Zİ TEVCİHÂT

Cebecibaşı ağânın tanzîm-i umûr-ı mühimmede ba'zı mertebe-i tehâvün ve tekâsülî mûcib-i tehâzüli olmakla ma'zûl ve yerine cebecibâşı Sâbık İsmâîl Ağâ mevsûl oldu. Ve avâsıt-ı saferü'l-hayrda Âsitâne-i Saâdet'te hubûbât defterdârı olan duhân gümrükçüsü Memiş Efendi Kethüdây-ı Rikâb ve Mehmed Râgıp Efendi vezâret ve Kirmân Eyâleti'yle kâm-yâb ve sâbıkân hubûbât defterdârı olan El-hâc Mustafa Efendi'nin şikk-ı râbi' defterdârlığıyla cerîde-i i'tibârı rakam-gîr-i nisâb oldu. Ve Orduy-u Hümâyûn'da nüzül emîni olan Cihânzâde Hüseyin Bey adem-i idâre sebebiyle nüzül emânetinden mütenezzil ve maslahat-ı merkûmeye sârbânbaşı ağâ-i mütekeffil oldu. (tetimme) Güzârîş-pezîr-i hâme-i tahrîr olduğu üzere Belgrad Cânibi'nin mühimmât-ı muktezîyesi tertîb ve tesyîr ve Orduy-u Hümâyûn'a tevârüd eden ecnâs-ı asâkir deryâ-i mevcden fevc-â-fevc Alemdâr Mustafa Pâşâ maîyetine ve İsmâ'îl Kal'ası imdâdına irsâl ile esbâb-ı takvîyetleri tevfir olunup Levâzım-ı Orduy-u Hümâyûn dahî ikmâl ve tanzîm-i edevât-ı hatt ve tirhâl olunduktan sonra Edirne Sahrâsı'ndan nez' ve ted-i ikâmet Tuna Sevâhili'ne doğru tevcîh-i veche-i azîmet olunup lakin gerek zehâyîr ve gerek emr-i sâirde Alemdâr Mustafa Pâşâ'nın dest-yârî-i sa'y ve himmet-i kâr-ı güzârîsine hâcet mess edeceği zâhir ve taraflarına celb için sarf-ı nakdîne-i müdârât ve mülâtafât olunmak sevâb-dîd-i ârây-ı erbâb-ı basâîr olup husûsân Orduy-u Hümâyûn'un ol tarafa vürûdunu ba'zı mertebe-i havâtıra mebnî istiskâl sadedinde olduğu latma-zen-i müsâmaa-i ekâbir olmanın beher hâl tarafına mürâcaat-ı akdem-i âmâl olduğundan fi'l-asl Ruscuk Ahâlisi'nden olup ba'zı Uzamây-ı Devlet'e intisâb ve selem-i bülend-pâye-i hâcegâniye irtikâ-i şerefini iktisâb eden dühât-ı zamânedan Es-seyîd Behîc Efendi mukaddemen başmuhâsebe pâyesiyle Sevâhil-i Tuna mübâyaacılığına ta'yîn-i berrle ol havâliye isrâ beynlerinde cihet-i câmia' olmak iltiyâmıyla hasbü't-ta'lîm Alemdâr Mustafa Pâşâ'yı kabûl-u vezârete irzâ eylemiş olup el-hâletü hazîhi taraf-ı müşârileyhde müteşahhıs ve her husûsuna mütehasıs olarak ol şîr-i vahşîyi dâimâ Devlet-i Alîyye tarafına

(s.303)

sevk ve Vükelây-ı Saltanat'la âmîziş ve ülfete hemîşe ilkây-ı hâhiş ve şevk üzere olmakla efsûn-kârî-i pend-i hayr-hâhânesi dil-sengîn-i müşârileyhe kâr-ger ve

Devlet-i Alfiyye cânibine küllî incizâb-ı derûnî mukarrer olmanın cânib-i müşârî-ânelerinden kethüdâları El-hâc Ebûbekir Ağâ ile mûmaileyh Behîc Efendi'yi irsâl ve henüz Orduy-u Hümâyûn Edirne Sahrâsı'nda olduğu halâlde vurûd ile icrây-ı merâsim-i hôş-amedî ve istikbâl eyledikte, Erkân-ı devlet mûmaileyhümânın kudûmları ni'met ve maslahat-ı melhûzalarına zerfa-i suhûlet olmakla müşârileyhin bi'l-küllîye hadşe-i derûnini izâle ve tatmîn ve te'mîn ile Taraf-ı Devlet'e imâle eylemeleri te'kîden ifâde ve El-hâc Ebûbekir Ağâ'ya Mîrahûr-u Evvel pâyesi Kapıcıbaşılık ve Behîc Efendi'ye asaleten Başmuhâsebe tevcîhiyle iâde olundukta Devlet-i Alfiyye'nin müşârileyh hakkında der-kâr olan hüsn-ü teveccüh ve i'tikâdını beyân ve ne hâl ise akd-i peyvend-i emnîyet ve itminân eylediklerine mebnî beş altı bin mikdâr-ı süvâri ile inân-rîz-i matâyây-ı sür'at ve'l-gâr ve evâil-i şehri rebûlevvelde Püravâdı Kasabası'na karîb mahalde vâsıl-ı muhayyem-gâh-ı sipah-sâlâr oldu. Kudûmini bi'l-cümle Ricâl-i Ordu terhîb ve der-uhde-i iktidârları olan esbâb-ı ta'zîm ve iclâli tertîb edip Vekîl-i Saltanat dahî bast-ı mecâlis-i mübâsetet ve fevkâ'l-âde îfây-ı ziyâfet ve i'zâz ve hürmet ederek (zor mülâyemet zedereşti fez ve netrâset. Âyîne-i est de nazarım senin âsyâ). Te'sîri üzere Sadr-ı A'zam hazretlerinin vesâir Ekâbir-i Devlet'in bu resme evzâ'-i mülâyim-âne ve ber fehvây-ı (arsaham mâdemet fî arsaham) tarîk-i rızâ-cüyûde muhâdât-ı hakîm-âneleri dil-âhinîn-i müşârileyhi mûm-ı asânırım ve dem-be-dem sunulan sehbây-ı tevâzu' müdâhene neş'esi ol serkeş bizim taassubi-i surâhî gibi küleh-i kerem eylemekle ez-dil ve cân yek-ciheti ve ittihâd üzere olacağını Orduy-u Hümâyûn'a îsâl-ı levâzım ile pey-der-pey imdâd eylemeyi bi't-taahhüd âverde-i zebân eyledi. Binâ-i aleyh Taraf-ı Devlet'ten dahî kadrini terfî' ve dâîre-i imtiyâzını tevsî' için Livây-ı Şerîf Seraskerliği nâmıyla menşûr-u şöhret ve şânı tevkî' kalındıktan sonra, Serasker Pâşâ Ruscuk cânibine rüc'at ve Orduy-u Hümâyûn re'y-i müşârileyhle Silistre Tarafı'na nakl-i hiyâm-ı satvet edip mâh-ı merkûmun altıncı günü Silistre'ye nisf sâat mesâfe Sevâhil-i Tuna'da nasb-ı hiyâm-ârâm ve temşîyet-i edevât-ı harb

(s.304)

ve hisâm olundu. Hîn-i nüzûlde karşı yakada çadır çiçekleri gibi haylice hayma-i a'dây-ı pür-kîn basıra-güzâr-ı gazât-ı muvahhidîn olmakla hemân ol gece kafî vâfir merd-i bahâdır çete tarîkiyle Tuna'yı ubûr ve bir kaç yüz asâkir-i düşmanı me'sûr edip ekseri reâyâ ve bir mikdârı Moskovlu olmakla cümlesi der-zencîr ve

Âsitâne-i Saâdet cânibine tesyîr olunup ferdâsı bakîyye-i hıyâm-ı nihân-gerde-i manzara-i Ehl-i İslâm oldu.

AZL ve İBKÂ-Y-I AĞÂ-Y-I YENİÇERİYÂN PEHLİVÂN AĞÂ

Bir müddetten beri Yeniçeri Ağâsı olan Pehlivân Hüseyin Ağâ fî-zâta cerî ve cesûr ve zâhir hâlde merd-i gayûr olup husûsân zabt ve rabt-i askerî emrinde Pehlivân Köyü'nde ve talikü'l-lisân ise de ber fehvây-ı (el-miksâr-ı mihzâr) ba'zân Devlet-i Alîyye hakkında hâric-i ez tavr-ı edeb darb-ı güftâr ve husûsân İngilizli Vak'ası'nda Taraf-ı Saltanat'tan mücevher hançer vesâîr güne itâyây-ı sîm ve zerle akrânından kadr ve şânı berter olup sefer takrîbiyle tarafına rûy-u dil-i Pâdişâh-ı Cihân hadd-i tasavvurdan zâid-i erzân olmakla havsala-i tenk-zarf-ânesi gayr-i mütehammil olmanın bir türlü hazmı kâbil olmayıp Âsitâne'den müfârekat eylediklerinden beri gûn-a-gûn evzâ'-ı şütür-gürbe ile savb-ı serdârîye îrâs-ı siklet-bî-kerân ve câ-be-câ düşman kendi ordumuzdadır makûlesi hezeyânla Vükelây-ı Devlet'e bi'r-ta'rîz itâle-i lisân edip kaleme gelmez pür-gûluklar ve iş bu seferimiz muvâzaadır. Garaz-ı aslî yeniçeri tâffesini irgâm belki i'dâmıdır yollu tahdîş-i kulûb-u asker ve teşvîş-i miyâne-i ehl-i sefer edecek nice tehî-gûlukları zuhûr ve dâima tekdîr-i havâtır-ı evliyây-ı umûr eylemekten hâlî olmayıp (ayn) (dühn-ü sek belkeme besten ne) pendî üzere Vükelây-ı Devlet-i Alîyye dahî nâcâr-ı hedâya ve taltifâtla aralık aralık kat'-i lisânına ibtidâr edip ne hâl ise Orduy-u Zafer-bûy-u Hümâyûn Silistre Sahrâsı'nı zîynet-nümûn eyledikten sonra ağây-ı mûmaileyhe bir iki def'a bir mikdâr asker ile bî-havf ve hazer karşı yakaya gûzar eylemişdi. Ba'de Çarhacı Ali Pâşâ ma'iyetiyle küllî asker ile ubûra me'mûr olup ol halâlde bi gün Silistere Derûnu'nda tebdîlen geşt ü gûzâr eyler iken evzâ'-ı mezkûresine

(s.305)

mebnî nâ-gehânî ma'zûl ve makâmına kûl kethüdâsı mevsûl olduğu haberi ma'iyetiyle mürûr edecek neferâtın ve mukaddemce imrâr eylediği haşerâtın gûş-zedleri oldukta tâife-i askeriye hüsn-ü muhâfaza ve mürâatına ferîfte husûsân halecân-ı derûnları olup ağây-ı mûmaileyhin hemîşe-i istishâblarını bîşe eylediğine şifte olduklarından kendisine tarafdâr ve i'tirâz ve niyâz ile memzûc-u güft-gûy-u nâ-sâza dem-sâz olarak kûçe ve pazârda tecemmua ağâz ile gulgule-feşâr olmalarıyla fitne ve fesâda müeddî olacağı zâhir ve bâdî olmanın çend sâat mürûrunda ağây-ı mûmaileyh kemâ-kân ibkâ ve ser-zede olan şûr ve fiten itfâ olunup kemâl-i tatyîb

için rütbe-i vâlây-ı vezâretle kadr ve şânı i'lâ olundu ve yevm-i merkûm ve gecesi tennûr-u tefsîde âsâ-rûy-u hevâ nihâyet derecede kerem olup Ordûy-u Hümâyûn'da mevcûd nâtık ve sâmit beyân-ı kâl ve zebân-ı hâlîe beyt (Ey çeşm-i kerîh hîz-i eserin yok mudur senin. Ateş içindeyim haberin yok mudur senin.) Me'âlini tekrâr ve bahr-i mevvâc-ı inâyet perverd-kârdan istiktâr üzere iken nâgâh-ı be-feyzullah beyne'l-işânîn bâd-i şedîd-i vezân ve velvele-i ra'd ve berk ile âlem-lerzân ve tersân olup nüzûl-u bârân der-akıb muhayemm-gâhı bahr-i bî-kerândan nişân eylemekle câ-be-câ çadırlar hem-şekl-i hibâb ve iskâl ve esbâb-ı semek-tâkı gibi şenâ-kâr-ı safha-i âb olup evvel gece kiçesini sudan çıkararak ter-dest ve sebûk-bâr-ı deryâ-i derbâ efrîne sezâ olmuş idi. Bi-Lütfi-Teâla çend sâat mürûrunda evvel hâlet-i şedîde dahî güzâr ve mahal-i merkûmda vukû'-yâb-ı enfüs ve afâkî sûziş ve gubâr keder-i şûriş rahmet-gerd-i kâr oldu.

TEVCÎH-İ KAZÂ-YI HARAMEYN-İ MUHTEREMEYN ve İSTÎLÂ-Y-HEVÂRİC-İ BAHR-İ MEYN-İ MUHTEREMEYN ve BA'Zİ VAKÂYİ' KÂDİ-I MEDİNE-İ MÜNEVVERE

Yirmi senesi recebû'l-ferdi guresinde Mısır Kâhire'de seccâde-nişîn-i şerîat-ı mabeyn olan Hekîmoğlu Alî Pâşâ Hafîdi Mehmed Sa'id Efendi'ye yirmiiki senesi muharrem guresinden zabt eylemek üzere tarafına Medîne-i Münevvere menşûru irsâl ve Mekke-i Mükerrime Kazâsı'yla Hamâmîzâde Mehmed Efendi mazhar-ı îbcâl olmuş idi. Mûmaileyh Sa'id Beyefendi ba'de'l-avd müverrih-i fakîre sefer-nâme sûretinde tahrîr ve i'tâ eylediği zebîrenin hülâsa-i

(s.306)

meâli bu siyâk üzere keşîde-i hırza-i tastîr olundu ki vaktâ ki efendi-i mûmaileyh sene-i mezbûre şa'bânının onyedinci günü Kabâil-i Arabân'dan şedîd nâm kabîle-i kâfilesiyile mevcûd olan haccâc ile Süveys'e azîmet ve bir hafta kadar onda ikâmet eyledikten sonra Dâv ta'bîr olunan Bahr-i Süveys seffinesine süvâr ve çend rûz mürûrunda Yanbû' İskeleyi'ne vusûl ve mustashibi olan gılâlî develer ile şeyhü'l-haram tarafına tesyâr ve bir me'men mahalde hıfz eylemelerini tahrîr ve iş'âr edip bâd-i muvâfık havâ ile eyyâm-ı yesîrede Cidde'ye vâsıl ve avâsıt-ı şehri ramazânda Harem-i Şerîf'e dâhil oldu. Ba'de salvetü'l-îd Mekke Kâdısı olan Hatîbzâde Efendi ve Cidde Vâlîsi Zeyne'l-Âbidîn Pâşâ vesâir vücûh ve ulemâ ile resm-i kadîm üzere Harem-i Muhterem derûnunda Şerîf Gâlib Hazretleri'yle

muâyede merâsîmi icrâ ve da'vet ve işâretleriyle saâdet-hânelerine azîmet olunup et'ime-i nefîse ile cümleyi ziyâfet ve ikrâ eyledikten sonra herkes menzillerine av'det eyledi. Ferdâsı emir ve iltimâslarına mebnî nâbü'l-haram-hânesinde mahfice mülâkât ve kebîr ağâ birâderi Emîn Efendi tercümânlığıyla ağâz-ı mükâlemât olunup ibtidây-ı kelâm Devlet-i Alîyye tarafından bu sene-i mübârekeke hicâz cânibine himmet sudûrundan isti'lâm olunmakla cevânibinde Mısır'da mesmû' olduğuna göre Melik Ahmed Pâşâ ma'iyetiyle bir kaç vüzerâ ve mükemmel asâkir-i cenk-i azmâ ile Cidde'ye ta'yîn ve an karîb bu cânibe vürûdları vâsıl derece-i ayne'l-yakîn olacağını ifâde eyledikte Şerîf Gâlib kelâm-ı mezkûra kat'en havâle-i sâmi'a-i isgâ eylemedi. Tekrâr efendi-i mûmaileyh merhûma Vâlide Sultân Kethüdâsı Yûsuf Ağâ'nın bu sâl-i hayr-i iştimâlde Cânib-i Hicâz'a azm ve teveccühî Devlet-i Alîyye'nin bu tarafa dâir tedârikât-ı küllîyesine delîl-i bâhirdir diye da'vâsını te'kîde ibtidâr eyledikte şerîf-i müşârileyh hande-zen-i istinkâr oldular. Çend rûz güzârında bahren vârid olan haccâc beyninde vehâbî tâîfesiyle mîre'l-hâc Pâşâ'nın halâl-i tarîkte muhârebe ve Civâr-ı Medîne-i Münevvere'den muâvidelerine dâir gûn-a-gûn erâcîf-i muvahhişe ve ekâvîl-i müdhîşe zâhir olduğuna muteâkîb re'îs-i hârici Su'ûd nâm merdûdun hac niyetiyle Mekke-i Mükerrreme'ye kast eylediği mütevâtîr olmakla Kulûb-u İslâmiyân mânend-i berk-i hazân mutatayîr oldu. Bir kaç gün mürûrunda cemâl ve efrâsa râkîb

(s.307)

nice bin süvârinize dâr ve nice bin mütekallid-i süyûf-u piyâde-i Arabda kâr baġtaten kudûm ve Harem-i Muhterem'e itâle-i kadem-ı şûm eylediler. On gün kadar bu fisk üzere Harem-i Şerîf'e vürûd ve gürûh gürûh emedd-i şedd edip ulemâsı nâmına çend nefer-i eşhâs külle yevm Harem-i Şerîf'de kendi mezhebine muteallık risâlesini mücâheret-i takrîr ve âyîn-i bâtılını tasvîr eylediler. Ol halâlde mersûm Su'ûd dahî vürûd ve Şerîf Gâlib'in malâda vâki' hânesini vücûd-u bed-bûduyla hem-hâl-i deyru'l-yahûd edip Şerîf-i müşârileyh hazretlerine Beyne'l-Arav meşleh ta'bîr olunan bir libâs-ı nâ-sipâs-ı ilbâs ve ol dahî akd-i mübâyaa ile izhâr-ı sûret-i istînâs eyledi ve bir gün Şerîf-i Müşârileyh ile bi'l-maîye Harem-i Muhterem'e gelip tavâf ve müftûlere ve ba'zı Hüddâm-ı Harem-i Şerîf'e birer meşleh ve yirmi beşer kurûş atıyye ile gûya ki bezl-i eltâf eyledi. Bu esnâda berren tevârüd eden haccâcın Medîne-i Münevvere'ye karîb olan Curf nâm mahalden rüc'at eyledikleri haber-i

vahşet-eserî sâmia'-zed-i Ehl-i İslâm oldukça bi'l-cümle müstagrık-ı bahr-i alâm ve istîlây-ı hüzn ve endûh ile ser-sâm olup ona mukârun haccâc-ı mevcûda Arafât'a hurûcundan memnû' olduğu makâlesi dahî şüyû' bulmakla bathây-ı Mekke-i seylâb-gâh-ı dumû' oldu. Hele ferdâsı yevm-i hurûci beyân ve taht-ı revân ve mahâfa ile azîmetten men' olduğunu i'lân zımnında câ-be-câ münâdîler nidâ' eylemekle herkes müheyya olup fi'l-hakîka Mekke Kâdısı vesâirleri ester ve üstür-ü süvâr olarak Arafât'a revân ve ez-kadîm hutbe kırââtî Kuzât-ı Mekke mütehasıs iken Su'ûd-u mersûm emriyle kendi ulemâsından birisi hutbe-hân olup ne hâl ise Harem-i Şerîf'e muâvedet olundu. Kabîl-i mağribde Şerîf-i müşârileyh tarafından Delîlbaşî gelip gerek Mekke-i Mükerreme ve gerek Medîne-i Münevvere Kâdıları sâkin oldukları menzilden iz'âc ve Su'ûd-ı mersûmun kendi ulemâsından Abdurrahman İlyitâmı nâm kimseyi Kazâ-i Mekke-i Mükerreme ile karîn-i ibtihâc eyledikten sonra tekrâr Delîlbâşî mûmaileyh Şerîf-i müşârileyh tarafından selâm ile gelip Su'ûdun mülâkatlarını istediğini ihbâr eylemekle ahşâma karîb Hatîb-zâde Efendi ve efendi-i mûmaileyh bi'l-maîye Delîlbaşî delâletiyle bâb-ı ömürden hurûc ve mâşiyen muillen cânibine gûn-a-gûn hadşe ve endîşe refâkatiyle revân olup târîkî-i şeb bu el-acebde münezzil-i şeamet-nâzili civârına vâsıl

(s.308)

oldukta cevânib-i erbaası sevâd-ı hiyâm ve A'râb-ı gûl-endâmla mâl-a-mâl ve leyle-i zalmâ ve havf ve haşîyetten nâşî derûndan tesâüd eden ve bâsıra-gîr olan ebhire-i süveydâ terâkümünden (zulümât-ı ba'zîhâ fevk-i ba'zî) ol bîçârelere gem-hâl oldu. Ve'l-hâsıl hezâr-ı mihnet ile kapıyı bulup Delîlbaşî dakk-i bâb eylemekle hemân iki efendiyi içeriye ahz ve bâb-ı sâni pîş-gâhında tevkîf edip ayâ-i encâm-kârına sûrette karâr eder diye endîşe-i bî-şümâr üzere iken nâ-gâh-ı mânend diye siyah bir A'râbî-i şâkîû's-silâh zuhûr ve ikisini dahî derûn-hâneye da'vet edip ol anda Mekke-i Mükerreme nakîbi Attâs Efendi dahî hem-pây-ı murâfakat olmakla üçü birden mersûm Su'ûd ile ferzend-i nâ-pesendi ku'ûd eylediği kâaya idhâl ve mûmaileyh Attâs Efendi ta'rîfi ile ba'de's-selâm musâfaha-i resmî ikmâl olunduktan sonra izdihâm-ı arabândan nâşî kaliçe üzere nişîn ve ba'de'l-kahve işâretine mebnî tercümân her birini ta'rîf ve tebyîn eyledikte unf-u sûretle mübâyaa teklîf eylemekle ta'rîfine mebnî lâ-ilâhe-illallah vahdehu lâ-şerîke-leh diyerek tekrâr musâfaha eyledikten sonra yine yerlerinde arâm ve terakkub-u feth-i kelâm eylediler. Bu def'a

mülâyemetle sizleri ve cümle haccâcı sâlih bin sâlihe sipâriş eyledim mahaffe altışar yüzer bin üç yüze ve kazıklama yüz ellışer kurûşa olmak üzere bu resme rahîs-i bahâ ile Şam'a irsâl edeceğim. Vesâîr afâkî haccâc dahî beher sene bu minvâl üzere eminen ve sâlimen emed-i şedd eylesinler diye gûya ki izhâr-ı hakânîyet eyleyip ba'de zikr olunan efendilere hitâben Pâdişâh-ı Âl-i Osmân Sultân Selîm Hazretleri'ne bir kıt'a nâme tahrîr ve imlâ ve türbeler üzere kıbâb binâ ve bi't-tevessül mukâberede karâbîn-i zebh olunmayı nehy ve men' buyurmalarını inhâ eyledim diye cevâb eyledikten sonra insirâfa ruhsat vermeleriyle herkes makâmına rüc'at eylediler. Bir haftadan sonra Şeyh Mahmûd nâm mahale nasb-ı hıyâm olunup bahren i'tizâm-ı memnû ve ibn-i sâlih ma'rifetiyle vech-i meşrûh üzere şâme-i azîmet-i zarûfî'l-vukû' olmakla on beşinci güne Curf nâm mahale vusûlleri müyesser olup lakin bunlar henüz Medîne-i Münevvere'ye vâsıl olmazdan mukaddem Su'ûd-u mersûm Mekke-i Mükerrreme'den sür'atle Medîne-i Münevvere'ye ilkây-ı raht-ı kesâfet ve Dersââdet tarafından Ahmed Bin Ebû'n-Nasr nâm şahsı

(s.309)

kâdı nasb ve dervâzeleri sedd ve züvvârî-i ziyâret-i Razva-i Mutahhara'dan men' ve sad ile Ümmet-i Muhammedi pâ-der-gil-i hüzn-ü melâlet eyleyip nâçâr kalanlar hâriç Medîne'ye fart-ı hayretten cism-i bî-cân gibi reyzân ve â'kıbet-i ahvâle nigerân oldular. Karîne-i hâl-i mersûm ser-gerde-i dalâl tarafından yalnızca Zeyne'l-Abidîn Pâşâ ile Hatîbzâde Efendi ve efendi- mûmaileyh iltimâs olunmakla, İbn-i Sâlih delâletiyle Şam Kapısı'ndan dâhil ve mahkemeye vâsıl olduklarında ol halef-i bin selûl mürâfaa ile meşgûl olup ve cevânib-i erba'ası (aleyhi dâîretü'l sû') kendi tebea-i pür neb'âtıyla muhât olmakla bunlar bir hasîr-pâre üzere ku'ûd edip çend sâat mikdârı meks ve karâr ve meşgalesi ber-taraf olduktan sonra Müftü İlyâszâde tercümânlığıyla kıyâm ve müceddidân musâfaha ve mübâyaa merâsimi itmâm olundu. Ba'de Taraf-ı Saltanat-ı Senîyye'ye tahrîr eylediği hezeyân-nâmeyi bir büyük eyâlet mührü ile hatm ve efendi-i mûmaileyhe teslîm eyledikten sonra insirâfa me'zûn olmalarıyla tekrâr musâfaha-i iftirâk ve refîkleri olan Zeyne'l-Abidîn Pâşâ ve Hatîbzâde Efendi ile cânib-i muhayyemlerine kâdeme-i cünbân-ı intilâk oldular. Efendi-i mûmaileyh İbn-i Sâlih'in Beyne'l-Harameyn haccâca eylediği tahammül-güdâz-ı evzâ'-ı şedîde ve tahmîl eylediği masârifât-ı adîde meşhûdî olmakla seffine-i dil-i bi-karârı cânib-i bahre cârî ve rûz ve şeb bir ser-reşte-i vesîle bulmak hâtır-

güzârı olmakla bahren azîmete mecâz olan selefleri Hasan Efendi'ye keşf-i râz eyledikte istîzâna aġrâ eylemekle Müftü İlyâszâde vesâtatıyla Su'ûd-u merdûda inhâ ve istircâ edip îade ve Hasan Efendi'nin beş bin kurûş i'tâsına mebnî murahhas olduğunu ifâde eyledikte efendi-i mûmaileyh gark-âbe-i tahayyür (Arabi)(keymü'l ikâmet bâlez ve râi'l-sekenî.bahâ velânâketi fihâ ve lâcemeli. Diyerek rîş-hâr-ı tefekkür iken İlyâszâde tekrâr gelip: "Efendi elli bin kurûş verseniz yine izn-i i'tâsı muhâl olup ancak sizde bir câriye var imiş Su'ûdun şâhid-i maksûdu olmakla husûl-u merâm ona müteallik ve ol kızım ihdâsı kenîze-i matlûbunuza sebep olacağı emr-i muhakkaktır" dedikte efendi dahî mu'taka olduğunu ihbâr ile müteşebbis-i dâman-ı i'tizâr olup cevâb-ı mezkûr

(s.310)

Su'ûd'a mün'akis oldukta onların i'tinâkı gayr-i mu'teber ve hâl-i yârik olduğu mukarrerdir diye türrehât-amîz-i kelimâtla talebde ısrâr eylemekle nâçâr câriyeyi tesyâr ve cevâz-nâme ile Yenbû' cânibine ilgâr eyledi. An asl merdûd-u mesfûrun maksadı efendileri ve bi'l-cümle haccâcı Bağdad Tarafı'na sevk ile bâdiye-i mihnette ser-gerdân ve mugaylân-zâr-ı anâ ve meşakkatte dûçâr-ı renc ve hüsrân eylemek olduğu mûmaileyh Süedâ' Beyefendi'nin mesmûî olduğundan deryâ cânibine cân atıp ba'zı vesâite-i hedâyâ ve Sû'ûda câriye i'tâ ve mahfûz olan gılâlini terk ile istihsâl-i ruhsat ve hemân Yenbû' tarafına sevk-i cimâle-i sür'at eyledi ve henüz Medîne'de olduğu esnâda bir cum'a günü Harem Ağâlarından Sâlim Ağâ nâm bir merd-i be-nâm vahâbilerin evzâ'-ı nâ-fercâmı adem-i tahammül ile şu'le-i nâ-geh-hîz-i âsâ ser-nümây-ı sâha-i zuhûr ve sell-i seyf ile haceme-endâz-ı cumhûr-u makhûr olmakla Su'ûd emriyle der-sâat dervâzeler mesdûd ve bi'l-ahire ağây-ı merkûm hem-pâlariyle isrâdan ma'dûd olup Şeyhü'l-Harem dahî ahz ve yirmibin kurûş mikdâr müsâdere olunduktan sonra tahlîye-i sebîl ve Mısır Cânibi'ne tesbîl olundu. Mûmaileyh Hasan Efendi ve Süeda Beyefendi ve Şeyhü'l-Harem Anber Ağâ reh-nümây-ı tevfiik-i Hüdâ ile Mısır'a vâsıl ve her birine arâm ve itminân-ı derûn hâsıl olup ancak Hasan Efendi Mısır'a vusûlünden çend rûz mürûrunda üftâde-i pister-bîmârı ve bir müddet dem-sâz-ı enîn ve zârî olup â'kıbet-i şebb-i be-hîz Mısır fenâ ve tûtî-i rûh-u kudsî muevâları pür-güşây-ı sûy-u şükür-istân-ı bekâ oldu. Rametullah-ı Teâla ve mûmaileyh Süveydâ Beyefendi evâhir-i ramazânda Âsitâne-i Saâdet'e vâsıl ve hânesinde huzûr ve ikâmet ni'metine nâîl oldu. Min ba'd

Haremeyn-i Muhteremeyn istîlây-ı hevâric sebebiyle Haccâc-ı Müslimîne ba'de'l- maşrikeyn olup hatta sene-i merkûmede Kâdı-ı Mısır olup Mekke-i Mükerrerme Kâdısı ihsân olunan Halîl Hamîd Pâşâzâde Ârif Bey Efendi'yi Mısır Vâlisi Mehmed Alî Pâşâ bi'z-zarûre tevkîf ve ba'de'l-yevm Haremeyn-i Muhteremeyn tarafına mevâlî irsâlî teleflerini mûcib ve Şân-ı Devlet-i Alîyye'ye şeyn ve nakîsa-i îrâsını müstevcib olacağını Der-i Devlet-medâra bi't-tahrîr ifâde ve ta'rîf eyledi. Cenâb-ı kâdir-i bî-çûn cell-i şâna an şevâyibü'z-zünûn Resûl-u Ekrem ve Beyt-i Mükerrrem hürmetine hâlâ beyze-i beyzây-ı İslâm

(s.311)

üzere istîlâ-i kasd-ı fâsıdında olan düşman-ı leâm-ı hûd-gâmı müdemmer ve makhûr ve cünûd-u muvahhidini muzaffer ve mansûr edip leyl ü nehâr terk-i hâb ve râhat ve karâr ile sarf-ı hazâin ve bezl-i defâin ederek cem' ve tesyîr-i asâkir ve re'y ve tedbîr-i kerâmet-i me'ser üzere olan Halîfe-i Resûlullah Pâdişâh-ı Dil-âgâh serîr-ârây-ı Saltanat-ı Azimi ve evreng-pîrây-ı Hilâfet-i kebiri Sultân Mahmûdü's-sîre memdûhü's-serîre Ebedullah-ı Teâla veşîde ve şedd-i azıda bi'l-avn ve't-tevfîk ve ve süded hazretleri tûl-ı ömr ve âfiyetle muammer ve insâl ve zürriyât-ı bakîyeleriyle dîde-i âlem-dîdelerini hemîşe-i münevver eylediği hâlde seyf-i satvetlerini sâika-i ruûs-u düşmanân ve top-u ra'd-aşûb-u savletlerini kâsime-i kal'a hayât-ı bed-hâhân edip sâye-i saâdet-vâye-i Şâhâneleri'nde Memâlik-i Mahrûsa-i Mülûk-ânedden mehâlik-i mihen ve beliyâtı izâle ve iz'âc ve tîşe-i himmet-i hüsv-âneleriyle Hicâz ve Tehâme'den şecere-i habîşe-i havâricin usûl ve urûkunu ihrâc ve Haremeyn-i Muhteremeyni kemâ-fî's-sâbık tavâf-gâh-ı zümre-i haccâc eylemekle Kulûb-u İslâmîyân'ı leb-rîz-sürûr ve ibtihâc eyleye. Âmîn. Becâh-ı Cibrîl-i emîn.

BA'ZI TEVCİHÂT-I VÜZERÂ

Avâsıt-ı şehri rebiülevvelde sâbıkân Mora Vâlisi Hürşîd Ahmed Pâşâ Hazretleri'ne Sofya Seraskerliği ünvanıyla Rûmeli Eyâleti ve sâbıkân Vâlî-i Şâm Azmâde Abdullah Pâşâ Hazretleri'ne Rakka ve mîr-i mîrândan Mehmed Pâşâ'ya bâ-rütbe-i bâlây-ı Vüzerât-ı Kars ve mîr-i mîrândan Tepedelenli Alî Pâşâzâde Velüddîn Pâşâ'ya bâ-rütbe-i vezâret-i Mora Eyâletleri ve sâbıkân Rûmeli Vâlisi Es-Seyîd Osmân Pâşâ'ya Selânik ve Kavâla Sancâkları tevcîh ve ihsân ve taraflarına Evâmîr-i Alîyye revân kalındı.

BA'ZI TEVCİHÂT-I İLMÎYE

Sene-i mezbûre şa'bân-ı şerîfi guresinden zabt etmek üzere Mısır Kâhire Kâdısı târîh-i mezbûrda Tatarcık Abdullah Efendizâde Es-Seyîd Ahmed Reşîd Efendi'ye ve mâh-ı rebîülahir guresinden zabt etmek üzere Anadolu Sadâreti Âşîr Efendizâde Mehmed Hafîd Efendi'ye ve yine târîh-i mezbûrda ikiyüzyirmiiki senesi mâh-ı ramazânı

(s.312)

guresinden zabt eylemek üzere Yenişehir Fenâr Kazâsı Süleymânîye Müderrisi Karahisârî Mehmed Efendi'ye ve şevvâl guresinden zabt eylemek üzere İzmir Kazâsı ihdâsından Dârü'l-hadîs Müderrisi Râşidzâde Cafer Bey'e ve Bilâd-ı Devrîye'den Filibe Kazâsı zilkade guresinden mutasarrıf olmak üzere Halebü'sh-Şehbâ pâyesi olup sâbıkân Bağdad Kâdısı muhaddisinden şârihü'l-eşbâh Mehmed Habibullah Efendi Hazretleri'ne ve yine Bilâd-ı Devrîye'den Bosna Kazâsı sene-i mezbûre zilkadesi guresinden zabt eylemek üzere Galata Pâyesi olup sâbıkân Erzurum Kâdısı Şeyhzâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye tevcîh ve ihsân ve her biri menşûr-u nâşirü'l-sürûr ile şâdân kalındı.

BA'ZI HAVÂDİS-İ AVRUPA

Bu esnâda Fransa İmparatoru olan Napolyon Bonapart'la ülkâsı derûnunda Rusyalı ile bi'd-defaât harb ve kıtâl edip bi'l-ahire gâlib ve nice bilâd ve kal'anı teshîr ile nâil-i matâlib olup el-hâletü-hazihi Varşova Şehri'nde arâm üzere olduğunu Âsitâne'de bulunan elçileri Sebastiyân Bâb-ı Âlî'ye i'lâm eyledi.

RİSÂLE-İ AĞREBÜ'L-GARÂİB ve A'CEBÜ'L-ACÂİB

Mersûm Sebastiyân Bâb-ı Âlî'ye bir kıt'a Arabiü'l-İbâre ve diğeri Türki olarak Paris Şehri'nde matbû olan mazmûnî herze ve hezeyândan mürekkebi ve sûret-i gayret-engîzde iz'âc-ı kulûb-u Ehl-i İmân'dan mürettib türrehât-ı mecânîn ve hurâfât-ı mahmûmeyn ta'bîrâtını hâvî ve zu'mlarınca miyâne-i Ehl-i İslâm'a ihtilâl ikâ'ıyla nîcelerin ukûlini mağşûş eylemek daîyesini muhtevî mukaddemât-ı Mısır Vâkıa'sı'na mübâderetlerinde pûç-magz-an-ı A'râb ve Fellâh-ân-ı Mısrîye'yi hemşîve-i varakü'l-hayâl bâsma evrâk pür mükîr ve âl ile efsâd ve izlâl eyledikleri misilli bu def'a dahî gûyâ Müezzîn Osmân nâm bir gayret-keş şahs te'lîf ve terkîm eylemiş olup Fransalı'nın Zümre-i İslâm'a muhabbet-i hâlis-âneleri muktezâsınca

bi'l-cümle milletleri ol risâleye i'tibâr ve katî vâfir nüshaları tab' ve neşr-i dâr ü diyâr edip bir takımını dahî Âsitâne-i Saâdet'te irsâl eylediler diye ifâde ve ihbâr eylemekle Arabiyesi mahz-ı zabt ve halalden ibâret olmakla Sûret-i Türkîye'si

(s.313)

li-ecli'l-i'tibâr ve'l-istibsâr kayd-ı mahalle-asâr kalındı. Çend mâh mürûrunda Fransa'da mukîm Muhibb Efendi tarafından zikr olunan Risâle-i Arabîye Mısır Vâkı'ası'ndan sonra Fransa'ya firâr etmiş Kıbtî Tâîfesi'nden bir mel'ûn Türkîye tercümesini Fransalı'nın hıdmetinde olan (Kifir) nâm şahıs tertîb eylemiş olduğu tahkîk-i haberi vârid oldu. (heza sûrette) Müezzîn Osmân'ın kendi din-dâşlarına hitâb eylediği nutkîdir (Yâ gayretli müslümânlar Mekke-i Mükerreme'den Âsitâne-i Saâdet'e değîn hâb-ı gafletten muteyakkuz olun zîra mesâîb-i kadîmenize dermân bulmak için bu hayırlı fırsat elinize dahî girdiği yoktur ve fî-mâ-ba'd dahî mesâîb-i cedîdeden kendinizi hıfz eylemek zımında bu misilli emîn-i kefâlete nâîl olamazsınız. Ve şimdiki hâlde zâtı düşmanınız olan Moskovlu üzerinize sefer tedârikini görmekte iken ve bîm-i cânınız karîb olup bu misilli fırsat nâdir olmanın maâzallah zikr olunan fırsatı elinizden kaçırsınız. Osmânlı nâmının eseri bile kalmayacağı sahîhdir ve ma'lûmunuz ola ki Moskov Milleti ibtidâ kendi yabânî hâlinden çıktığı gibi hakkınızda izhâr-ı adâvet etmiş ve ol vakit Petrov nâm Moskov Çârı'nın zamânında Nehr-i Prut kenarında düşmana gâlib geldiğinizde merkûm Petrov ile cümle Moskov Askeri yed-i tasarrufunuza girmiş iken bu def'a sizi yutmaya hâzır olan düşmanı ol vakit külliye kahr ve tedmîr etmeli idiğiniz. Ancak mezbûr Petrov kârısının hadaasından nâşî düşmanın hakkında tarafınızdan mebzûl olan kerâmetinizden şimdiki hâlde Ehl-i İslâm kanlı gözyaşıyla giryân ve nâlândır. Ve zikr olunan Petrov ve garazı Ehl-i İslâm hakkında bir mertebede olup ve tâlîaları ziyâdece işleyip bu ana değîn kadîm mîrâsımız olan Kırım Vilâyeti ve Torla Suyu'nun Boğazı'ndan Azak Hudûdu'na varınca cümle memâlikimiz düşmandan mazbût ve Moskovlu'dan Karadeniz'de çend limânlar güşâde olunup öteden beri deryâ yüzünde Moskov'un hiç bir sefînesi görülmemiş iken alan-ı cümle Karadeniz Yüzü'nde Moskov Sefâîni'nin hadd ve hesâbı yoktur. Ve Moskov Donanması'nın tarafınızdan dahî Boğaz Hisârları'nın hakkında her makûle-i adâvet izhârına cesâret kalmıştır. Bundan mâadâ Moskovlu'nun mükîr ve hîlesi kuvvet ve hazînesinden ziyâde olmak hasebiyle Eflâk ve Boğdân Ahâlîsi'yle yek-dil ve yek-cihet

(314)

olup hem-kişlik bahânesiyle zikr olunan memleketlerde mevcûd olan ehl-i fesâdı himâyet ve siyânet edip ol yerlerde nâîre-i fitne ve fesâd iştiğâl eylemekte olduğundan kat'-ı nazar Eflâk ve Boğdân Voyvodaları'nın azl ve nasbını hukûk-u mülkîyesine akd eyledi. Ve iş bu nâîre-i fitne ve fesâdı Sırp Eyâleti'nde dahî işti'âl etmek niyetiyle eyâlet-i mezkûrenin ahâlîsini tahrîk eyledikten sonra Memâlik-i Mahrûsa'ya Moskovlu tarafından hücûm vâki' olur ise dahî ol mahallerde Moskovlu kendi maslahatına gâyette gayûr-u taraf-gîr bulmak fikriyle zorbâlara her türlü imdâd irsâl etmekten hâlî değildir ve otuz sene mukaddem Mora Cezîresi'ne Moskov tarafından vâki' olan hücûmun vak'a-i hâflesi eğer ki fikrinizden müntefî olmamış ise bile bu esnâda himâyet ve siyânet bahânesiyle sâbıkan Venedik Adaları'na Moskov Devleti'nin hükmî câri olmanın mezbûr adalarda cem' olunan Moskov Askeri'nin kemîn-gâhı Memâlik-i Mahrûsa'nın hatır ve zararına müceddidân bir sebep olur. Moskovun kasd-ı fâsidi bütün dünyâyâ ma'lûm iken ve Moskov Devleti Devlet-i Osmânîye'nin tehdîmine ve nâmımızın ta'dîmine sa'y ve ihtimâm etmiş ve Âsitâne-i Saâdette Sarây-ı Hümâyûn üzerine kendi bayrağını dikmeye tasâmîm-i niyet eylemişken yâ dindâşlar iş bu tekâsül ve hayrette kalır ise kez hâlimiz neye müncerr olur ve Moskovlu bu bilâd-ı şimâlîyenin ehl-i yabânîsi olup kendi pür-cümd ve bî-hâsıl vatan-ı aslîyesinden ikrâh eylediği iclden hadden bîrûn ma'mûr ve abâdân memâlikimizi düşmanımıza terk ve ferâğat eylemek münâsib görülür mü? Ve mukaddeman çend çend milletlerim yed-i tasarrufunda mevcûd ve ecdâd-ı izâmımızın gayret ve şecâatiyle meftûh olan işbu âb ve havâsı hoş iklimin vilâyetlerini zaaf-ı kuvvetimiz eclinden ol millet-i yabânîye tarafından zabt olunmasına kâil olur muyuz? Eğer işbu dil-güşâ-i vilâyet ol mertebe-i kulûbumuzu kuşattıysa tekrâr Dest-i Kıpçâk karibinde olan vatan-ı aslîmize avdet edelim ki iş bu nâ-hoş hava ikliminde gayret-i kadîmemize nâil ola ve zev'-kûvve-i sâlîfimize tekrâr mâlik olabilir isek mezkûr vatan-ı aslîmiz olan ekâlîm-i yabânîye mizâcımıza muvâfık olacağı sahîhtir. Amâ gayretli müslümânlar tâliniz ol mertebe-i me'yûs değildir ki ecdâd-ı kirâmınız ibtidâ Dîn-i İslâmî nasb eyledikleri ve mezârları dahî

(s.315)

mevcûd oldukları ve her şey dahî onların mecd ve gazâllerini beyân eylediği mekânı terk edesiniz. Öyle iken her dâim gayretiniz ecdâd-ı izâmınızın gayretiyle bir

derecede olup bârî-i Teâla Hazretleri her dâim Ehl-i İslâm'ı mahsûsân hatâ ve nevâîbden hıfz ettiği iclden bu def'a dahî Ehl-i İslâm'a selâmet kenârını ihsân buyurmuştur. Zîrâ Fransa Devleti bizim ile sâdik-âne kuvvî-i ittifâk üzere olduğunu ferâmûş etmeyip zikr olunan ittifâk gerek Ehl-i İslâm'a ve gerek Fransalı'ya ol mertebede hayırlıdır ki, her ne ki Ehl-i İslâm'ın başına mevtlî yâhûd maâzallah gayr-i mevte gelir ise Fransa Devleti'ne dahî mevte ve gayr-i mevte olur. Ondan başka fransalı tarafından hiç bir korkumuz yoktur ve biz Fransa Devleti'yle birlikte iken düşmanımız her kim ise ol düşmandan korkmazız ve Fransa miyânında bir meşhûr bahâdır meydâna çıkıp ve bu ana değin onun gibi başkası zuhûr etmemekle gerek kendi vilâyetinin selâmeti için ve gerek cümle âlemin bahtı için Hak Teâla Hazretleri mahsûsan bahâdır-ı mezkûru irsâl eylediği bî-iştibâhtır. Ve Fransa Milleti'nin hâli gâyetü'l-gâye-i perâkende ve cümle Düvel-i Nasrânîye yek-dil ve yek-cihet olup Fransalı üzerine hücum ettikçe Fransa Ahâlîsi dahî birbiyle ihtilâf ve kavga üzerine olup Fransa Milleti Hak Teâla'nın emriyle mümtâz olan hâlâ şevketli Fransa İmparatoru'nun sâye-i himâyetine ilticâ eyledikte bahâdır-ı merkûm Fransa Milleti'ni ihyâ-i berrle küllî nevâîbden tahlîs ve düşmanı dahî pay-mâl ve perîşân eyledi. Her dâim hıred-mend-âne amel ve hareket edip düşmana dahî her zamân gâlib geldiğinden Fransa İl ve Memleketini tevsî'-i berrle deryâda ne kadar kavm-i dakîkası var ise ol kadar kendi reâyâsının şümârını taz'îf ve teksîr eyledikten sonra cümle İtalya'yı feth ve teshîr ve iki def'a Nemçeli'yi kahr ve tedmîr ve sâbıkan Prusyalı cenk ve cidâlde meşhûr iken onu dahî yalnız bir muhârebede şöyle münhezim ve perîşân eylediğe cümle Prusya Asâkir ve Memâlik'i yed-i tasarrufuna duhûl eyledi ve geçen sene Nemçe Devleti'ne tâbi' olan Moravya Eyâleti'nde vukû' bulan mukâtele-i azîmede Moskovlu'ya da gâlip gelip henüz Leh Ülkâsı'nda vâki' ve Yestolu nâm nehrin kenarında Moskovlu'yu ta'kîb eylemektedir ve sâbıkan Fransa Milleti sizin hem-civârınız olmamakla

(s.316)

fakat ed'îye-i hayrîyesiyle işinize yaramak elinden gelmiş idi. Lakin alan sınırınızda bulunup düşmanınızdan tahlîs için hâzır ve amâdedir ve imdâdınız için her Fransa Askeri Dalmaçya'nın hudûdu başında bulduklarından mâadâ cümle edvârın en meşhûr bahâdırının kendi hükmî altında olan diğer Fransız Askeri dahî Leh Vilâyeti'ndedir ve kendisi size söylediği üzere enfa' ve ahlâs-ı müttefikine sâhib

çıkma ve müsâade etmek kendi fütûhât-ı adîdesinin enfûs-ü semeresidir ve her ne vakit düşman üzerinize hücumedecek ise işbu kelâmı hâtırınıza getiresiniz diye sizden talep ediyor ve lakin yâ müslümânlar biz kendilerimizi ferâmûş eder isek onun dâimâ muzaffer olan seyfi işimize yaramayacağı sahîhdir. Şimdi eğer biz kendilerimiz yardım eder isek Bârî-i Teâla Hazretleri bize yardım eder. Vâfir zamândan beri bulunduğumuz seyyîât-ı gafletten bîdâr olup gayret-i kadîmemizin müesserini unutmayalım ve kûs-u gazâ sadâsıyla Memâlik-i Mahrûsa'da bulunan delikanlı yiğitler dâl-kılıç olsunlar Sancâk-ı Şerîf'in sâye-i mübârekinde cem' olup bizi halâs edecek bahâdırın istikbâline çıkalım ve küllî ittihâd üzere bayraklarımızı ol bahâdırın muzaffer bayraklarıyla ve asâkirimizi onun asâkiriyle tahlît edip gayret ve şecâat mertebesinden geri kalmayalım. Napolyon bahâdır ile bir olduğumuzda düşman üzerimize gâlip gelemes ve an-karîb Avn-ı Bârî ile men' ve def' olunup tekrâr vahşî magârelerine çıkılmaya mecbûr olurlar. Ol vakitte Moskov'un mezâliminden bizi ve bütün Avrupa'yı muhâfaza edecek bir bend-i müstahkem binâsıyla cümle tevâif ve milel beyninde Millet-i Osmâniye kendine lâyük olan rütbe-i aliyyesin tahsîl eylemekten mâadâ Devlet-i Osmâniye dahî gayret ve kuvvetimizin vesîlesiyle iştidâd bulduktan sonra kendi pertev ve ziyâsıyla münevver ve saâdet-i cedîde ile mu'teber olurlar. (temmetü'r-risâle) (lâyihâ) Fransalı vech-i mezkûr üzere risâle-i merkûmeden katî vâfir nüsha tab' ve Âsitâne'de elçisi Sebastiyân vâsıtasıyla ekser Memâlik-i Mahrûsa'ya neşr ettirip zu'mlarınca gûyâ ki Şeml-i İslâmî teşfîf ve tefrîk ve ezhânını tahdîş ve tahrîş ile ısbâbe-i tâat ve inkiyâdlarını temzîk edeler. Lakin Millet-i İslâmiye'yi cihet-i Câmî'a-i Dînîye yek-leht

(s.317)

eylemekle bu makûle-i herze-kâr-âne hezeyân-ı tefrika-bahş-i miyâne-i İslâmiyân olduğunu derk ve iz'ân eylemez. Nihâyet ba'zı ukûl-u sebûk-mağzân zâhir-i bînâna îrâs-ı dağdağa edip, ba'zı bî-ma'na erâcîf ihdâsından gayri fâideyi müntic olmadı. Gerek risâle-i mezkûreyi ve gerek Fransalı'nın ve ba'zı sâîr milletin câ-be-câ ahvâl ve şuûnâtı tahrîrini hâme-i muharrer fakîrin iltizâmı mahzen i'tibâr ve istibsâr niyet-i hâlisine mebnî olmakla Âsım Yâd-gâr târîhini ser-şâr-ı dâstân-ı küffâr eylemişdir diye harf-gîrân-ı zamânesinin endâz-ı ta'n ve bahâne olmak münâfî-i meşreb-i munsif-ânedir.

**VAK'A-İ FÂKİ'A ve HÂDİSE-İ FÂCİ'A-İ İNZİVÂ-GERDEN
PÂDİŞÂH HALÎM SULTÂN SELÎM İBN-İ SULTÂN MUSTAFA HÂN
ALEYHÜMÂ MİNE'R-RAHMETULLAH EVFÂHÂ**

Hüdâvendigâr-ı müşârileyh hazretlerinin hil'at-ı âlem-bahây-ı Hilâfetten inhilâ' ve tâc ve tahta vedâ'la meşgale-i Saltanat'tan inkıtâ'ları vak'asının mebâdi ve mecrâsına merhûm Vassâf Târîhi'nde mersûm Selâfîn-i Cengîziye'den Argün Hân Saltanatı'nda Saduddevle nâm yahûdinin vezâretle ser-kâr-ı umûrda bi'l-istiklâl mütesaddî-i mesâlih-i cumhûr olduğu hâdisesi cisbân ve medâr-ı irşâd ve gayret-i mutâlaa-güzârân olmakla Hasbe'l-Îrâdetü's-Senîyye bi't-tercüme mukaddeme-i âtiyyeye temhîd-i gûne mücmelen ve mülâhhasan sebt-i sahîfe-i beyân kalındı. (temhîd-i evvel) Ma'lûm ola ki Saduddevlet Veled-i Seyfiddevle Ebherî nâm yahûd merdûd zamânında fenn-i tabâbette bukrât-ı sâni ve nabz-gîrlık ilminde fâ kademdâni olmakla müstevlî-i Memleket-i Îrân olan cengîz-yândan Argün Hân dâiresine ittisâl ve refte refte etibbâ-i hâssa gürûhuna duhûl ile ta'yîn ve imtiyâz-ı istihsâl eylemiş idi. Lakin sâir etibbâ gibi Ordû-yu Hânî'de mülâzım olmayıp Bağdad'da ikâmet ve ulûfe-i mukannesine tasarrufla iltizâm-ı refâh ve râhat eder idi. Leyl ü nehâr orduda hıdmet-güzâr olan sâir tabîbler mesfûr hakkında itlâk-ı zebân edip bizler Mevkib-i Îlhânî'de harbâr-ı mülâzımat-kâr ve mütehammil kürûb isgâr ve berdûş mihen ve a'bâ-i hutûb ve ihzâr olup Saduddevle bizim gibi râtibe-hâr ve müsâhim-i vazîfe ve idrâr iken Bağdad'da pister-nişîn-i emin ve ferâğ ve huzûr-u hazar ile âsûde-dimâğ olmak revâ değildir zemîninde sevk eyledikleri makâleyi

(s.318)

bi'l-vâsıta Sem'-i Îlhânî'ye ismâ' ve iblâğ eylemeleriyle mersûm Bâ Emr-i Îlhânî Bağdad'dan ihzâr ve hemîşe Rikâb-ı Hânî'ye mülâzemeti bâbında fermân isdâr olundu. Lakin mesfûrların nemîmeleri mesfûr hakkında tetmîme-i bâzûy-i ikbâl ve tetimme-i revâc ve revnak-ı ahvâl ve siâyetleri mahz-ı sa'y neccâr-ı amâl oldu. (ayn) (beyâfet-i gâm ve neşdândrân-ı mücâdele-i kem) Zîrâ mersûm zâtında akıl ve kiyâsette bâlâ ve kifâyet ve dirâyette bî-hemtâ bir dâhiye-i dahyâ olup fûnûn-u sâireden başka Ulûm-u İslâmiye'ye dahî veriş ve tevârîh-i muhâsırât ve edebiyât ve tefsîr-i tahsîline sa'y ve gûşîş ederek bızâa-i vefîye istîfâ ve migvel ve Türk ve Rûm vesâir ecnâs-ı nâs ile ülfet ve istînâs eylemekle her lisâna aşınâ ve tecârîb-i ahvâl ve tekâlîb-i gudüvv ve âsâl ile hakâyık ve dakâyık-ı umûr-u gönyeye dâni ve husûsan

Bağdad ve ol havâlinin ahvâline vukûf-u kâmil ve itlâ'-ı şâmil peydâ eylemiş idi. Ve nefsinde cereb-zebân ve şîrîn-beyân hôşgû güşâde-rû olmakla refte refte Nezd-i Îlhânî'de kesb-i takarrüb ve menzilet ve etıbbây-ı sâireden ezyed-i tereddüd ve hıdmete emedd-i şed edip esnây-ı hıdmette makâma münâsib makâl ve hikâyât ve dâstân ile Hâtır-ı Îlhânî'den def'-i melâl ve teşrîh-i bâl eder idi. Giderek bitâne-i umûrdan olup Cibillet-i Îlhânî'ye dest-yârî-i itlâ' ve teyakkun ve Tabî'at-ı Selâtîn-i A'zâm hazerâtına akbeh-i hısâl olan iktisâb-ı mâla meyyâl ve idhâr-ı hezâyîne şifte-i bâl olduğunu derk ve tefattun eyledi. Bir gün bi'l-münâsebe Bağdad ve a'mâlinin zimâm-ı tevlîyeti sipürde-i kabza-i kifâyeti olan Arok nâm şehzâde tarafından ser-zede-i zuhûr olan ba'zı mertebe-i itlâf ve isrâfâtını ve tevfir ve taksîr-i emvâlinin mevâki' ve keyfiyâtını karîbü'l-lafz-ı ibârât ve sehli'l-me'haz-ı işârât ile eşrâb ve iş'âr ve tamâmî-i emvâl-i memâlik-i mezbûrenin hazînesine âid olmakla nukûd ve cevâhir-i semân ile mâl-a-mâl ve Hazîne-i Hâssa-i Îlhânî bilâ-mâl olduğunu ve merkûmun zulm ve bî-dâd ve tahrîb-i bilâd va ta'zîb-i ibâd unf ve inâdını nezâketle tezkâr ve yâd edip fi'l-hakîka mezbûrun zulm ve i'tisâfından Bağdad Derunu'nda vâki' medâris-i ulûm-u münderis ve umûr-u ribât-ı bî-râbîta ve mütenekkis olup (beyt) (nakzu'l-müdâris ba'de bî' ve kufhâ) olmakla (yebtûn müfkaten ve beyt-i bazâk) beytine misdâk olmakla ol havâlîde âfiyet-i asâyîş-i bâl mürğ-ü

(s.319)

ankâ ile hem-bâl ve kibrît-i ahmer belki revâc-ı nakd-i hezz gibi urza-i zevâl oldu. Husûsân zimâm-ı umûr-u kûfeyi erâzil-i nâsdan birinin yed-i temşîyetine sipârîş eylemişler ki, medh-i mâdih ve kadeh-i kadih aslâ dil-i nâ-pâk ve derûn-u bî-bâkına kâr-ger değildir ve ol diyârın eşref-ı bikâî olan câmi'-i şerîfi harâb-abâd ve enkâz ve erkânıyla kendisi ve müteallikatı sarây-ı hâslar bünyâd eylediler. Lakin câmi'-i merkûmun icrây-ı türâbı merâkîd-ı evliyâ ve müşâhid-i asfiya olmakla zebân-ı hâlîle kıssa-i pür-gussasına ve ol hüda-i nâ-ters ve peygamber-ândan istîlâsını lisân-ı niyâz ile âlim ve âlimyâna arz ve ifâde eylemeleriyle bi'l-ahire meded-i rahmet-i hazret-i efrîde-kâr ile mezbûrun kevkeb-i saâdeti âfil ve merkez-i devleti nâkil olup Bâzâr-ı Bağdad'da meseleye giriftâr ve bu mevhibet sebebiyle hâs ve âm-ı mersûmun i'dâmına müteallık-ı müteahhid oldukları nüzûr-ı îfâsına şitâb-kâr oldu. Min-ba'd kemâ fi's-sâbık emr-i câmi'-i mezkûr mecmû' ve esbâb-ı perîşânı medfû' oldu. Pes yahûdî-i mersûmun bu resme cümle hakkında terzîk-i ibârât ve tezvîr-i

kelimâtla hayr-hâhâna husûsân Argün Hân'ın mesâbe-i cânî olan mâl ve mülk ve menâl bâbında re'y-i rezîn ve takrîr-i dil-nişîn-i hakîm-ânesi Tab'-ı Tammâ'-i İlhânî'de karâr ve rîşe-sâz-ı istikrâr olmakla mesfûrî Ordokya ve Yabân-Sokurcu nâm emirler ile bâ-evâmir-i akîde tefehhüs-ü mâl ve istihrâc-ı a'mâl eylemek için Bağdad'a irsâl eylemekle ber mûcib-i fermûde altıyüzseksanaltı sene-i hicrîyesi evâhir-i şühûrunda Bağdad'a münhadir ve a'mâl-ı letâif-i ihtiyâl ile tahsîl ve istirfâ'-i emvâle mübâşir oldular. Çün Ordokya ber mûcib-i yerlîg temşiyet-kâra dest-i nihâd-ı tevsî' olup Ordokya bir vechle mûmânaat-ı endîşesine kâdir ve ta'vîk ve teaallül zımnında îrâd-ı maâzîre muktedir olmamakla müddet-i yesîrede tahsîl-i bakâyây-ı atîka ve tevfir-i mâl-ı muayyen sebebiyle istihrâc-ı emvâl-ı cedîde ederek bir mertebe-i cem'-i mâl eylediler ki, rezânette gûh-girân-i seng-i hayretle sîne-zebân olur idi. Mecmûunu tahsîl ve Hazâne-i İlhânî'ye pey-der-pey tavsîl eylemeleriyle hizmetleri begâyet makbûl ve mevki'-i irtizâyâ mevsûl olmanın mersûm-u Sadüdevle'ye mansıb-ı eşrâf-ı Memâlik-i Bağdad'ı tevcîh ve ayîn-i mi'vel üzere kendi Dest-i İlhânîsi'nden ke's-i muraddık ve müsevveg ve hil'at-ı müferrak ve müsbig irsâlîyle

(s.320)

kadr ve şânını tenvîye eyledi. Def'a-i sâniyede dahî olduğundan ezyîd-i hazîne-i bî-hadd tertîb ve Ordokya ile Taraf-ı İlhânîye tesrîb eylemekle hakkında i'timâdımız dâd ve kifâyet ve dirâyetine vüsûk ve istizhârı ziyâd oldu. Ordokya dahî bir taraftan mesfûrun istihsâl-i emvâl ve istîlâl-i mesâlih-i memâlik ve a'mâl husûsunda ibrâz eylediği ikdâm ve ictihâd ve hüsn-ü ihlâs ve ihtimâm ve iktîyâdını şerh ve tafsîl edip ez-müddette tedbîr-i dakîk ile bu kadar hazîne cem' eylemenin eğer Tamâmî-i Memâlik-i İlhânî uhde-i himmetine mevkûl olsa âbâdâni-i hazîne ve kifâyet-i muavenet-i askerî ber vech-i dil-hâh sûret-pezîr olur diyerek medh ve sitâyîşinde itnâb eylemekle İlhânî dahî tasdîk ve vicdânında tahkîk eylemekle min ba'd mesfûrî müşîr-i mutlak-ı memleket ve hall ve akd-i mesâlih ve sevânihde mu'temed-i aleyh ve müşârileyh devlet eyleyerek zimâm-ı umûr-u mülk ve milleti kabza-i istiklâline teslîm ve celâil ve Dakâyık-ı Saltanat'ı sipürde-i uhde-i dirâyet ve sîm eyledi. Ve bi'l-cümle şehzâde-gân ve umerâ ve a'yân min ba'd Saduddevle'nin re'y ve tasarrufuna müdâhele ve mûmânaa eylemeyip cemî'-i umûrda ona mürâcaat ve hilâfına hareketten mücânebet eylemeleri bâbında bir lîğ-i istiklâl isdâr eylemekle

mefsûr Amîdü'd-devle ve kıvâmü'l-mülk ve ve'l-mille oldu. Gittikçe kevkeb-i ikbâli müsta'lî ve şem'-i istiklâli mütelâli olup izâhe-i devâ'î-i tagallüp ve irâhe-i tavâif-i zîr-dastân husûsunda ibrâz-ı cîre-desti ve âlim-yâna şîve-i nefâz-ı hükm ve tanzîm-i mühimmât-ı mülkî irâet ve inbâ eyledi. Ve aktâr-ı memâlikinden her kutr ve eyâlete kendi müteâllikâtından birer yahûdi ta'yîn ve ol havâlîde bulunan mülûk ve ümerânın hüküm ve emrine mutî' ve münkâd olmalarını evâmir-i akîde ile tenbîh ve telkîn eyledi. Ve Bağdad İmâreti'ni birâder-i bed-kahrı Fecreddevle'ye tefvîz eylediği Eflâtun'un hükmîyede ve asmaînin edebîyede teferrüdleri gibi cehl-i mürekkebe müteferrid idi. Diyârbekir ve rebîa-i a'mâlini birâder-i kih-terîne ihâle eyledi ki (La-ya'refü'l-her mine'l-berr) Gubâr-ı kisvet-i menâkıbı idi ve Erzincan Eyâleti'ni Lebîd nâm pelîde ve Fars Memleketi'ni Şemsüdevle nâm mahsûfu'd-dîne sipâriş eyledi. Eğer şehzâde-gân-ı Gazan ve Keyhatu ve Horasan ve Rûm tarafında olmuş idi. Bunları dahî cühhâl-i akrabâsından birer mel'ûn tebehkâra havâle edeceği derkâr idi. Ve emr-i hükûmete

(s.321)

unfuvân-ı mübâşeretinde erbâb-ı fetanet ve dehâ ve ashâb-ı cenk ve zekâ olan mülûk ve hükkâmı bi'l-cümle birer takrîb ile i'dâm eyledi ve çünkü sihâm-ı makâsıdı resîde-i hedef ve zâyîce-i tâlî vâsıl-ı derece-i şeref oldukta murâd eylediği tâife-i yahûd-u bed-tıynet kulûb-u âlemiyânda vak' ve haysîyet bulup câme-i hâl ve şânları leke-i nuhûset-i cibillî ve levse-i sâbit vesah-ı fitrîden gasl ve tenkıye ile muhâdaa ve mümârât ve süm'a ve mürâyât vechiyle kulûb-u nâsı istimâle için etrâf ve eknâfa adâlet-nâmeler tahrir ve halkı bir ve ihsân ve imtisâl-i şer'-i âlişân semtine tergîb ve tahfîf-i tekâlîf ve terk-i cevr ve taffîf vesâir gûne reâyâ ve berâyâyâ rahm ve şefkat-i vedâd ve adâlet eylemek bâbında ahkâm-ı adîde-i şedîde irsâl ve hâkimleri rüşvetten ve hilâf-ı şerîat-ı hükûmetten tahzîr ve Tüccâr-ı Îlhânî'yi halâl-i râhda merâkib ve levâzım zımnında raîyete tahmîl-i siklet eylemekten tecnîb edip ve ekseri Tebrîz mâl ve tahrîb-i diyâr ve tefrika-i reâyâyâ sebep-i mîrî mübâşirleri olmakla min ba'd her mahalın vâlîsi iktizâ eden mîrîlerini vakitlerinde kendi taraflarından sikât ve ümerâ ile Der-bâr-ı Saltanat'a irsâl eylemelerini Îlhânî'ye ber vech-i hayr-hâhâna ilkâ eyledikte vâki'-i muvakkî' kabûl ve tasdîk olmakla ol bâbda evâmir-i şedîde isdâr olunup ol vechle de bilâd ve ibâd-ı müsterîh ve asûde oldular. Vâkı'an bu tarikle ol eyyâmnda meşârib-i tesvîkât ve menâhil-i idârât şevâib-i küdürâttan mesafan ve

mühennâ ve müsta'kile ve müstağid yâl-i leked-i kûb-u zaaf ve kahr ile muazzib ve ma'nâ oldular. Bu makûle-i telbîsât ve tedlîsâtla kalb-i nâsı celb edip hatta şî'rây-ı Arab ve Acem-i mesfûrun ismine kasâid-i belîğâ inşâ ve mukâbilinde Cevâiz-i Senîyye ve itâyây-ı vefîyye-i istîfâ ederler idi. Ve kendisi mahsûs bir mecelle ittihâz edip arz olunan letâif ve netâyif-i kasâid ile Pîrâste ve Dîbâcesini nâm nâ-fercâmıyla ârâste eylediler. Hâlâ ol nüshanın birisi Bağdad'da mevcûd ve ibret-nümây-ı ehl-i şuhûddur. Arz olunan kasâid cümlesinden bir kasîdenin işbu dü-beyti nümüne için bu malle kayıd olundu. Hafazanallah min levsü'l-lisân (arabi) (lâ zâlet yâmevlî'z-zamân ve ehle. Fî'n-nâs rabb-i mevâhib ve menâyih.suudu'l-suûd lekel dâ' muhles. Ve lekel min başnâk

(s.322)

ma'd-ı zâbih) Bî-devletân kavm-i yahûd ol pelîd-i merdûdun ismini âl bûyeye taklîden devletine izâfetle Saduddevle telkîb ve zu'mlarınca mecenne-i zül ve hevân-ı cibilletlerini taklîb edip ve min ba'd tefevvuk ve isti'lâya ağâz ve istihânetle istihzâ'-ı İslâmîyân'a zebân-izdirâyı dirâz eylediler. Ol halâlde Fuzalây-ı Bağdad'dan biri lisân-ı tessüfle işbu çend ebyâtı inşâ eyledi. (arabî) (yahûd hazâla'z-zamân kad belgû.mazbata'l-înâ-lehâ felek. el-mülk-ü feyhm ve'l-mâl-ı indehim.ve münhemi'l-müteşâr ve el-mülk . yâ ma'şerü'l-lisân kad nasihat lekem. tahûd ve akdenûd ve insak .fâ-netzar ve sîhatü'l-azâb lehem .hin kalîl-i terâhüm helkû.) Hülâsa-i Argün Hân mülk ve saltanatı ol bî-dîn ve bed-îmân uhdesine sipâriş edip halevât ve calevâtta bi'l-cümle re'y ve arîzası ma'rız-ı ikbâlde kabûl vâki' olur idi. Fî-nefsü'l-emir iki sene müddet mel'ûn-u iblîs-mekîdûn sinîn-i adîdede sûret-yâb olmayacak ol güne meşgale-i cismîyeyi isâbet-i tedbîr ve fikir ve revîyyet-i hâr-ı te'sîr ve nefâz-ı hükm ve intikây-ı muâriz sebebiyle ber vefk-i dil-hâh temşîyet ve hazîneye bin tûman dînâr îrâd ve a'dâdını pezîrây-ı sûret eyledi. Ve rûz-be-rûz Nezd-i İlhanî'de vak' ve iltifât ve kadr ve i'tibârı efzûn ve dem-be-dem hal'-i fâhire ve in'âmât-ı vâfire ile mefharet-numûn olur idi. Ve eğer yek-lahme huzûrundan devr olsa cânî gibi ol cânîyî tefakkud eder idi. Ol şahıs-ı nâ-pâk Nezd-i Hânî'de şol mertebe-i bî-pâk olmuş idi ki hatta bir gün kendisiyle nezd-i evînârının akrândan düne mahsûs muâmele gibi alını ve ayaklarını uzatıp küstâh-âne mûlaâbe eder iken emîr-i koçân gelip mel'ûnun vaz'-ı mezbûrunu gördükte zebân-ı levm ve itâbla her ne kadar Ruhsat-ı İlhanî erzân ise de Selâtîn huzûrunda bu makûle-i evzâ'-ı küstâh-âne

münâfi-i edebdir diyerek mûâheze eylemekle ve cem'-i mefâsılı zımnında özürünün ile i'tizâr-ı nâ-pâyidâr eyledi. Ve'l-hâsıl sâîr şehzâde-gân ve ümerâ ve ser-gerdân rık'a-i memlekette nakş-ı zebâd gibi ism-i bî-cism bî-hâsıl-ı tılısm olmuş idi. Doğan nâm şehzâde dâimâ hafîyyeten sarâhat ve kinâyetle ser-gerdeleri laîn-i mesfûrun kal' ve kam'i husûsuna aġrâ ve tahrîk etmekten hâlî olmaz idi. Sebeb-i aslî-i muâdâtı bu olmuş idi ki vaktâ ki mukaddemce Vâlî-i Horasan Nevrûz Bey bâġ olup ol vechle iklîm-i mezbûr

(s.323)

pür şer ve şûr olmakla Doğan kendi itimâsıyla merkûm üzerine me'mûr oldu. Debdebe-i satvetinden nevrûz tîre-rûz olmakla vusûlünden akdem firâr ve terk-i diyâr eylemenin Doğan hüsn-ü tedbîr ile Horasan'ı hey'et-i evvelâsına ircâ' edip dil-hâh üzere tanzîm ve ol havâlînin umûr-u lâzîmesini ikmâl ve tetmîm eylemekle Ordûy-u Îlhânî'ye avdet eyledi. Mûmaileyhin avdeti yahûdî-i mersûmun hengâme-i izz ve rif'atini hengâmına müsâdif olup ve kevkebe-i haşmeti hazm eylememekle tergîm-i unf-u ruûneti kaydına düşüp refikî olan kerîne-bahşîyi aġrâ ve halâl-i râhda nizâm-ı mukarrerden ezîd-i mezil onları istishâbiyla hilâf-ı Emr-i Âlî hareket eylediğini ba'zı mertebe-i itrâ ile Sem'-i Îlhânî'ye ilgâ eylemekle Doğan'ı muâheze ve tenkîl ve ba'sây-ı cengîzîye mûcibince ol yedi let darbıyla tezlîl ettirmiş idi. Bu cihetle Doğan'ın mel'ûna kîne-dâr ve bu takrîble i'dâmına ve sâil-i talebinde bî-karâr idi. Pes Kancakbâl tarafına mürâcaat ve iştibât-ı tarafeyn ve ittihâd-ı ciheteyn zımnında cû-yende-i meded ve îânet olmakla ol dahî yek-dil ve yek-cihet olmak bâbında nitâk-bend-i ahd ve mîsâk oldu. Elbette def'-i düşman muâvenet-i dost-âne tevassul ve muvâfakat ve mutâbakat-ı yârâna tevessül eylemeye muhtâc olduğu kazîyye-i müsellimetü'l-intâcdır. Zirâ emr-i mukarrerdir ki tefrika-i eâdî-i cemiyet a'vânla müyesser ve ihtilâf-ı ârî erbâb-ı sagâbîn ittifâk-i kelime-i ihvânla mu'riz-i husûlde cilve-ger olur nitekîm Hümâyûn-nâmede matûfe nâm ser-gerde-i kebûterân tedbîriyle sâîr kebûterlerin dâm-ı sayyâddan ne resme rehâ-yâb oldukları bu müddeâyâ sened-i akvâ olduğu bî-irtiyâbdır. Ve aklen dediler ki ism-i muhabbet-i itlâkına şâyân olan dost üç sınıftır; biri dost-u muvâfık ve biri dost-u dost ve biri dost-u düşmandır. Nitekîm şuarâdan birisi bu ma'nâyı işbu kıt'ada pend-gûne derc eyledi. Kıt'a(ez düşmanân-ı dost hezer kürkünü revâsır .bâ-dôstân-ı udost terâdostu negûst.ender cihânet berdû-gerde îmnî mübâd.bir dostân-ı düşman ve bir düşmanân-ı

dost) Çün yahûd-u mesfûr teşhîr-i re'yât-ı kerem ve tesyîr ve ayât-ı niam ve ta'zîm fazl ve fudâla ve tekrîm ilm ve ulemâyı dîbâce-i sahâyîf makâsîd ve gevher-i safâyîh-i müerreb add olmuştur amâ zâhiren zâhiri bâtın murdârına münâfî idi. Cümle-i rüyây-ı dil-firîbindendir ki

(s.324)

hac-ı şerîf husûsunda mezîd-i ihtimâm ve emkine-i mübârekede devâm-ı Devlet-i Îlhânî duâsına sarf-ı insâf-ı ikdâm etmek bâbında ve te'mîn-i tarîk ve techîz-i mühimmât züvvâr-ı beyt-i atîk olunmak husûsunda her tarafa evâmîr-i ekîde isdâr ettirir idi. El-hâsıl ol kâfir-i kîş ve mel'ûn-u mükîrr-endîş kemâl-i câh ve eyâlet ve lebrîzî-i peymâne-i ferd-i nehûla kâm-ver ve bi'l-cümle tasarrufât-ı eyâlet ve memâlik-i kabza-i istibdâdına musahhar olmakla min ba'd mâye-i cibilletini ibrâz ve gurûr-u şeytânî ve tasallûf ve tecebbür-ü fir'avnî ve hâmânîye ağâz eyledi. (beyt) (Ne kadar perveriş-i ehl-i sedâd olsa dahî. Asl-ı bed-nesil-i yahûdîden emânet gelmez) Bundan sonra (zâd-ı fî'l-tanbûr niğmet-i ahiri) ziyâdesiyle bir beliyye-i azimî ihdâsına da ictirâ-i berrle bi'd-defaât Huzûr-u Îlhânî'ye bu resme arz-ı hânîne eyledi ki çün Emr-i Nübüvvet-i Cengîz-Hân'dan be-tarîkü'l-irs cenâb-ı hânîye müntakîl olup ve bedâhet-i akl ve delâlet-i nakil ile ma'lûm ve müsebbittir ki temhîd-i kavâ'id-i mülk ve milel ve tertîb-i revâbıt-ı dîn ve düvel tîğ-i cihâd vâsıtasıyla tesyîr-i ve irâka-i dimâ-i berrle sûret-pezîr olur. Nitekim Peygamber-i Arabî-i aleyhü's-salevat ve's-selâm hazretleri dâimâ ashâbını gazâ ve cihâda gümâşte edip hatta bir gün de nîce yüz katlı bir handeke enbâşte eylediler. Tâ ki kahren ve kasren ser-keşân-ı enâm kılâde-i mutâvaatı ta'lîk-i rakabe-i istislâm eyleye. Bu cihetle Hazret-i Îlhânî dahî erbâb-ı muvâfakat ve tasdîk haklarında lütf-u fâizî derkâr ve ashâb-ı muhâlîfe ve tekzîb-i bârelerinde un-fu fâizî izhâr eylemek lâzîmedendir tâ ki rûzgârda bu millet müteceddideleri pâyîdâr ola. Argün Hân bu tesvîlât-ı şeytanet ünvanı dahî kabûl edip an-asl düşman-ı cân-ı müslimânân olmakla aslâ Ehl-i İslâm müzâvele-i a'mâl-i dîvânîye takrîb olunmayıp umûr-u memlekete müdâheleden men' ve tecnîb olunmaları bâbında her cânibe isdâr-ı fermân eyledi. Bir def'a dahî mel'ûnun ilkâsıyla Ka'be-i Muazzama'yı hâşâ beytü'l-asnâm eylemek dâiye-i lâ-gayesine azm ve ikdâm eylemiş idi. Hülâsa her gün bir türlü fâside bâdî ve her lahze bir güne cevr ve ihdâs-ı mezâlîme sebep-i âdî olmakla nâsı cânından bîzâr husûsan Ümmet-i Muhammed'e belây-ı siyâh ve mihnet-i cân-gâh olarak harbâr-ı dûşâha-i derd ve

izâre giriftâr eder idi. Tâ ki Gayret-i Rabbânî ve Ferc-i Rahmânî cilve-nümây-ı tecellî-gâh

(s.325)

zuhûr ve âlim ve âlimyân pençe-i tasallutundan tahlîsle sahn-ı cihân meclây-ı server nâ-mahsûr oldu. Sûret-i icmâlîsi budur ki, Argün Hân ârıza-i fesâd-ı tabîatiyle nâ-gehân Tebrîz'de şikeste-mizâc-ı ilâc olmakla tebdîl-i havâ için Moka Şehri'ne intikâl ve tedbîr ve tımâra iştigâl eyledi lakin (beyt) (Ez kazâ ser gencbîn safrâ efzûd. Ruğan bâdâm haşkî mey numûd) tahallüfüyle dem-be-dem zaafî kuvvete mütebeddil ve kuvveti zaafa mütehavvil olmanın bi'l-cümle Erkân-ı Devlet ve Erbâb-ı Dîvân-ı Saltanat re'y ve tasvîbleriyle sadakât-i kesîre ve meberrât ve fîre ve tahlîye-i mahbûsân ve teclîye-i derd-mendân hasenesine mübâderet olunup ancak ber fehvây-ı beyt(vâzü'l-emnîyet-i insibet izfâ-i rehâ.el-keyt-i kell nemîmetü'l-yenfi') Pençe-i senüht-gîr mevt-i nâ-girîzden rehâ-yâb ve mülk ve saltanat hulûl-u mevt-i âcile hâil ve hicâb oldu. Saduddevle Mel'ûn-u İlhanî'nin bu hâletinden cümleden efzûn-u gam-nâk ve mahzûn olup mûy-u ateş-dîde gibi pür-pîç-tâb ve kânûn-u derd ve elem ve ızdırâbda döne döne kebâb oldu. Bi'l-ahire şifâ ve âfîyetten me'yûs ve vehâmet-i âkıbetine teessüfle gussa ve nedâmete me'nûs oldu. Encâm-kâr-ı Argün Hân ser-pençe-i merge giriftâr ve rû-be-rah cânib-i dârü'l-bevâr olup yahûdî-i merdûdî dahî delâlet-i teba'-i tebâr ile verâsından ba'sü'l-karâr semtine tesyâr ve girîbânını sipürde-i eydî-i zebâniyân-ı nâr eyledi. Mel'ûnun in'idâmıyla âleme gûyâ vücûd-u cedîd feyezân ve ibdân-ı aktân-ı memâlike rûh-u revân-ı sereyân eyledi. Sû-i karîn husûsân zimân-ı umûrî şerrü'n-nâs olan eşhâs-ı nâs-sipâsa teslîmle mesâlih-i ibâd ve bilâda ta'yîn eylemek ne mertebe-i vahîm ve Taraf-ı Saltanat'a ne derecede müsteclib-i şîn-i azîm ve müstelzim-i nefret-i amîm olup ba'de vefâta dahî mûcib-i zikr-i zemîm olduğı kıssa-i merkûmeden a'yân ve ehl-i ibret ve basîrete nümâyândır. Hikâye-i mersûma gerçi tavîlü'z-zevl olup lakin hemân müfâd-ı müstefâdı tercüme-i atî'l-beyâna mukaddeme kalındı. Kıssa-i merkûmenin vâkı'a-i mezbûreye vücûh-u adîde ile temhîd olunacağı ma'lûm-u ehl-i dâniş-i vedîddir. Husûsan vech-i mezkûr üzere Argün Hân devrinde yahûdî tâfesi serbest ve pençe-zen-i mesâlih balâ ve pest oldukları gibi Ahd-i Hazret-i Selîm Hânî'de dahî ser-kârân-ı Devlet rûm tâfesini dost-gânî-i mezâk-amânîleri zımnında dahîl-i erkân-ı retk ü fetk-i memleket edip hatta

(s.326)

sa'bu'l-menâl olan ekser havâyic ve amâl-i mesfûrların dest-yârî-i tavassutlarıyla sûret-pezîr-i istihsâl olur idi. Ol avânda ter-zebânân-ı zamândan birisi kasîde-i yahûdîye-i mezkûre ile yek-müfâd bir kasîde inşâd eyledi ki sâmi'a-zed-i muharrer-i nâ-murâd olmuş idiği muttalî budur ki (ter mevâ ter mevâ yâ inâm. Fân fî'r-rûm cemû'l-merâm)

AĞÂZ-GERDEN-İ BEYÂN-I VÂKIA-İ MERKÛME

Ma'lûm ola ki işbu vaka'-i hal'-i Selîm Hân'ı bir madde-i kübra ve dâhîye-i azmi olmakla bir mikdâr bast ve tatvîle nâçâr ve takrîb-i ezhân için iki temhîd ve bir mukaddeme ile tahrîr ve beyân sûreti ihtiyâr olundu.(temhîd-i sâni) Çok tevârüd-ü ihbâr-ı sahîhe ile ma'nân ve tevâtür-asâr-ı sarîhe-i berrle mübîndir ki ber fehvây-ı sıhhat-ihtivây-ı (ve lekad ateynâ alî ibrahîme'l-kitâbe ve'l-hikme ve'n-nübüvvet ve ateynâ hüm mülken azîme) nûr-u gîtî-fürûz-u nübüvvet ve pertev-i hucesete bürûz-serîr-i Saltanat-ı İbrâhîmü'l-halîl ala nebîyyinâ ve aleyhi selâmü'l-celîl hazretlerinin maşrik-i sulb-i sabâhatlerinden bedfidâr ve ilâ ahirü'l-edvâr ziyâ-bahş kâtibe-i aktân ve aktâr olup, (yestehlif min ba'd kem mâyeşâ-i kemâ inşâ kem min zürriyyet-i kavmc-i ahirîn) va'd-ı mübîni üzere ol hândân-ı âlî ale't-teâkub ve't-tevâlî müselsel ve dâman-ı ahir-i zamâna muntehî ve muttasıl olmak murâd-ı hazret-i bî-cûn çerâ ve mugnî-i lafzken fegân ve maksad-ı aslî hudûs-ı imkân fahrü'l-evvelîn hâtemü'l-enbîyâ ve'l-müsrelîn aleyhi salavat fî-kal hîn hazretleri ferd-i külli âfitâb-ı âsâ-i yek-tâ ve bî-hemtâ muttalî'-i sulb İsmâ'îl alyhi's-selâmdan peydâ(vecaale fiküm enbîya vecealeküm mulûkâ-i ve atâküm mâlem yevt ahdâ mine'l-âlemîn) nass-ı mübîni mücibince sâîr resul ve enbîyâ ve bi'l-cümle mülûk-u fermân-fermâ-i şecere-i nesl-i İshak aleyhi's-selâm semeresi olduğu şâh murâd olup ancak vedî'a-i bedî'a Serîr-i Saltanat birâde-i vâlâ-kahrları olan İsû cenâblarının zürriyet-derâî nisâblarından ber averde ve meclûb oldu. Ve ehl-i ensâb ve tevârîh-i intisâbların atbâk ve ittifâkları üzere hândân-ı hilâfet-bünyân-ı Osmânî ve devr-i damân-ı Saltanat-efzân-ı Hâkânî dâm müebbeden baltâ-i bîdâtü'r-Rabbânî İsû cenâblarına bülûğ ve intihâ (ve aslîhâ sâbit ve ferahâ fî's-semâ) Berk Şâh vasf-ı sıdk-ı intimâları olan bu şecere-i tayyibetü'l-erûme ve nahle-i kerîmetü'l-cürsûmeye ol dıraht-ı âlî baht-ı vâlâ-i sadaretü'l

(s.327)

münteha olmuştur. Vaktâ ki merzbûm-u Rûm ebû'l-câhidîn cidâl-i murâbîfîn güşâyende-i ebvâb magâzî-i merhûm ve mağfûr Ertuğrul Gâzî Hazretleri'nin kudûm-u meyâmin-i luzûmlarıyla reşk-aver behişt-i birîn olup (ve câhidevâ) Emr-i Şerîfî'ne imtisâl ve leyl-i nehâr düşman-ı hak-sâr ile kâr-zâr ve kârlarını zâr edip ba'de kazâü'l-cenb ferzend-i mükerrerem ve halef-i ferhunde kademleri olan pîş-rev-i sufûf-u Magâzî Sultân Osmân Gâzî aleyh-i rahme mâ-dâmü'l hakîki ve'l-mecâzî hazretleri i'mâl-i şimşîr-i vüs' ve himmet-i kişver-giriyle fûshat-serây-ı dünyâyı dîde-i a'dây-ı bed-râya kevr-i milh-dûş-u teng eylediği gibi teng-nây-ı hitta-i Rûmî zümre-i ihyây-ı Hudâ-y-â-i rahmet gibi reh eyledi. Akıbet-i (ayet)(ecibeve daî ah) da'vetine icâbet ve dârü'l-mülk bekâya tevcîhü'l-câm-ı azîmet eylemekle Nevbet-i Saltanat ve iclâl-i bi'l-irs ve'l-istihâl veled-i emcedleri olan dibâce-i kitab-şâhî ünvân Sahîfe-i Pâdişâhî Sultan Orhân aleyh-i rahmet ve'r-ırdvân hazretlerine intikâl eylemenin ba izz ve saâdeti erîke-nişîn-i hilâfet oldular. Çünkü vücûd-u selâtîn-i cihân beher-zamân ve mekân bâ's-ı tertîb-i mesâlih-i umûr ve akıl ve devletleri heyûlây-ı sûret-nizâm-ı cumhûr olmakla lâ-cerem-i evâmir ve nevâhî-i Pâdişâhî'den ibâret olan mevâd-ı izz ve şevket ve anâsır-ı ferd-i Saltanat mühim-sâzî-i mülk ve millet ve maslahat-perdâze-i sipâh ve raîyet bâbında makbûl-u nazar ve fikir ve tedbîr olacak sûret-i dil-pezîrde kıyâfet-gîr olmak elzem ve hey'et-i tasvîr ve takrîri pesendîde-i erbâb-ı kalem ve şimşîr olmak emr-i ehemdir. Tâ ki mürûr-u edvâr ve kürûr-u i'sâr ile mütemâdî ve behcet ve inbisât kulûb-u ehîbbâyâ bâdî olduğu gibi mûcib-i tekeddür-i hevâtır eâdî ola ve elbette Pâdişâhân-ı bahtiyâr ve fermân-revâ-yân-ı müdün ve emsâr olanlar maslahat-ı raîyet-dârı mülâhazasına makrûn olarak rusûm-u sipahdâriyi beste-i rişte-i inzibât eylemek mûcib-i devâm-ı mülk ve saltanat ve reâyâ ve askeri ve berrî ve hazarî taîfelerinin keyfîyet-i ihtilât ve ictîmâ'larını tahkîk ve hey'et-i şeâîr ve evzâ'larını ber vech-i hakîka tesvîye ve tensîk eylemek müstevcib-i nizâm ve mehâm-ı devlet olduğu rûşenây-ı reh-şinâs-ân-ı ashâb-ı revîyyet ve dirâyettir. Vâsıl-ü müstemirre ve mevâd-ı medîde-i mukarreredendir ki takrîr-i bünyân-ı memleket ve tevsî'-i dâîre-i eyâlet cümle ecnâdın

(s.328)

husûsân erbâb-ı seyf ve cihâdın riâyeti-i zabt ve rabtları husûna merbût ve menût ve ol firkanın ahvâl-i müteferrikası serdâr ve sipâhsalâr nasbıyla mazbût olup

nitekim tahsil ve teksîr-i mâl ve tevfir-i esbâb-maâş ve refâh hâl-i riâyet raiyete mevkûf ve ol sınıfın medâr-ı kârları istikâmet-arâ-i ashâb-ı kalem ve sahâbla mevsûf olagelmıştır. Bu ma'nada Selâtîn-i pîş-dâd-yâne imâme-i sübha-i Saltanat bulunan hûşenk-i şâh-ı pür hûş ve binâ-i heng (la sultân ilâ bi'l-ceys. Ve lâ mâl ilâ bi'l-mülk. Ve lâ mülk ala bi'r-ricâl. Ve lâ ricâl ilâ bi'l-mâl. Ve lâ mâl ilâ bi'r-raîyet velâ raîyet ilâ bi's-siyâset.) Kelime-i câması düstûrû'l-amal-ı Selâtin (mesnevî) (Nevâhî-i mülk-ü arâyî bed sekâl. Beleşker neke-dâr ve leşker-i bemâl. çûdârı tevküh ez sipâhı dirîğ. Dirîğ ediş dest-i berden betî'. Hazâîn-i terâbehr leşker-i bûd.ne izz-i Bahreyn ve ziyûr bûd. sipÂhi ki hûş-dil nebâşt zeşâih nedârid.. (yâvudûd-u vilâyet-i nikâh) mazmûn-u hikmet-meşhûnî kâr-nâme-i şahâne-pîşîn olmuştur. Binâber-ân-ı Selâtîn-ı Cihân bi'l-cümle tertîb-i esbâb-ı tedbîr ve terbîye ve ta'biye ashâb-ı şimşire muhtâc ve rusûm ve şeâir-i mahsûsa ile yekdiğeri temyîz ve abâne eylemek erkân-ı maâlim-i devletten olduğu mukaddeme-i müsellemetü'l intâc olmakla Sultân Orhân Hazretleri dahî birâder-i kerâmet-eserleri olan Aristo-fitnat ve Felâtûn-dirâyet merhûm Alâüddîn Pâşâ'nın irşâd ve delâletleri vaz'-ı Kavânîn-i Devlet ve ta'yîn-i resm ve Ayîn-i Saltanat edip ibtidâ-i emirde Anadolu'da sakin itrâk evlâdından yeniçeri ile muabber diye şerme-i piyâde asker-i ihtirâ' ve onbaşı ve yüzbaşı ve binbaşı başbûğlar nasbı ile sûret-yafte-i iltiyâm ve ictimâ' eyledi. Giderek hümûm-u zamâne gibi füzûn ve firâvân ve ba'zı evzâ'-şenî'a ve nâ-şâyân ile Vükelây-ı Devlet'i dil-gîr ve sekene-i memleketi bîzâr ve tenfir eylediklerine mebnî min ba'd sınıf-ı mezbûrdan tahrîri ferâgat ve ehl-i zimmet evlâdından ve ihdâs-ı müseyyebenin erbâb-ı liyâkat ve isti'dâdından tertîb ve tanzîme mübâderet eylediler. Bu takrîb ol gürûh-ı hidâyet-nasîb-i Ehl-i İslâm'la âmîziş ve zümre-i muvahhidîn miyânında perveriş bularak behre-mend-i ni'met-i îmân ve bâ's teksîr-i sevâdd-ı İslâmiyân olduktan sonra ağûr-u Dîn-i Mübîn'de Selâtîn-i Saâdet-âyîn ile gazâ ve cihâd ve a'mâl-i tîğ ve sa'y ve gayret-i

(s.329)

bî-dirîgle kahr ve tahzîl-i akvâm-ı bed-nihâd eylediler. İbtidâ acemî ve giderek muallem olduklarının vesâir güne terbîye ve tertîble merkez-i isti'mâle salâhîyet bulduklarının sûreti ketb-i tevârîhde mufassılan meşrûhdur. Tâ ki müceddid Âyîn-i Saltanat ve müsedded-i kavânîn-i menkabet sâhib-kirân-ı bî-akrân sultân Süleymân Hân aleyhi rahmetullah ve'r-rıdvân hazretleri zikr olunan yeniçeri

zümresini kırkbin nefere iblâğ ve haklarında inzâr-ı teveccüh ve i'tibâr-ı mülûk-ânelerini isbâğ edip hâlâ beynlerinde lafz-ı bî-ma'na mesâbesinde kalmış düstûr-u im'tinâları olan evzâ'-ı ma'hûde ve esâlîb-i memdûde üzere tarîk-i ilmîye gibi silsile-bend-i nizâm ve hilâf-ı kanûn-u perde-i bîrûn etvâr-ı nâ-sâz ve nâ-mevzûndan memnû' ve tabl-ı derîde gibi gulgule-i hâtır-hırâş ve nâ-mât'bû'ları gayr-ı mesmû' olmak için ol kavm-i güsiste-i mehârî mürsele-peyvend-i katar-ı nûsk ve intizâm eylediler. Binâberân-ı cûy-bâr-zezende-rû gibi müselsilân revân ve edğât ve ahlât-ı makûlesine reh-dâde-i duhûl ve ihtilât olmayarak gâzî ocâğı nâmıyla kalb-i mü'min gibi pâk ve kışlaları merrât sâf-ı saffet şâîbe-kerd-i kudûretten mesâffan ve tâb-nâk olarak bir zamân ol hâl üzere güzerân eyledi. Ancak selefte esfârın kesret-i vukû'i ve düşman füccâr-ı kâr-zârın tezâhüm-u şüyû'i olmakla nev-be-nev tahrîr-i asker ve tevfir-i yeniçeri eylemek iktizâ ettiğinden nâşî Memâlik-i Mahrûsâ'dan pey-der-pey serdengeçti bayrakları güşâd ve tashîh-i be-dergâh ile resm ve râhları üzere neferâtı müzdâd olarak mânend-i havâdis dehr-i dâhir gürûhları enbûh ve vâfir ve Memâlik-i Hâkânîye'de ortasız gezer kaldı. Gerçi bidâyetlerinden beri gâlibâ ocak ta'bîrinin şerâre-i eser-i hâssîyeti olmak üzere vakten-fe-vakten nâîre-i söz-ü fitne ve fesât ve ateş-efrûz-u utüvv ve inâd olmalarıyla Vükelây-ı Devleti bîzâr ve sipend-nâr-ı mihnet-i izâr eylemekden hâlî olmayıp lakin ber vech-i muharrer kesret-i sefer ve iktizây-ı asker sebebiyle onlara mürâcaat mukarrer olup ve ekser maârik ve melâhim ve mehâlikte cân-siper-âne erlikler ve fedâ-yâne dilâverlikler izhâr ve Râh-ı Dîn ve Uğûr-u Selâtîn'de merd-âne savlet tabûr-şiken ve düşman-güzâr ederek şimşîrûş nîce futûhât-ı dil-güşa mahz-ı âlet ve nûr-u hidâyet-misâl katî vâfir târik-hâne-i zulmet ve dalâlin Dârü's-Selâm-ı İslâm olmasına bâ's ve illet olmaları muhassenâtını

(s.330)

Selâtîn-i ma'dilet-i âyîn-pîşîn hazerâtı gâh ü bî-gâh mevâd-ı fesâd ve tebâh olan cünha ve günâhlarına kefâretten add eylemeleriyle dergâh-ı İltîfât-ı Şâhâneleri'nden redd ve ocakları cânibine eydî-i ref' ve tahvîli medd eylemeyip ağmâz ve semh ve lemh-i afv ve safh ile kemâ-kân rivâyet-i mukarrereleri ihsâna şâyân ederler idi. Ve hilâf-ı rızây-ı Saltanat-ı bî-edeb-âne vaz' ve hareket ve fitne ve fesâda mücâseretler vukû'unda kâh isâle-i zülâl-i tedbîr ve kâhî silsile-i cünbân-ı fezây-ı küstâhî olan firûzîne-i utüvv ve inâd ya'nî hevâce-i fesâdlarına def'î ve tedricî ihâle-i seylâb-ı şimşîr ederek kanûn-u tuğyânların muntafî ve ünûf-u şâmihâ-i

bagî ve isyânların irgâm ile şer ve şerasetlerini muntafi eylemekle sevret-i severanlarını şikest ve sarîr-i kudûr-u hiddet ve galeyânlarını pest ederler idi. Ale'd-devâm ol seriyye-i ser-keş ve tünd-ligâm bu vetîre üzere istihdâm olunup def'aten sirişk-dîde gibi ıskât-ı mevki'-i nazar eylemekten agmâz ve mücâzât-ı külliyeden i'râz olunur idi. Bundan başka selefte sipâh ve silâhdâr ocakları dahî lihye-i kesîfe gibi firâvân-ı tâife-i cenk-cûyân olmalarıyla ma'nevî-i zümre-i bektâşiyâna makâdim ve mukâbil ve lede'l-iktizâ ashâb-ı arâ onları kavle alıp üzerlerine taslîtle icrây-ı mezâk ve î'lây-ı livây-ı şer ve şikâk eylemelerine hâciz ve hâil olacakları melhûz ve meczûmları olmanın ekserî destân-ı fitne ve isyâna ağâz ve tahayyülât-ı fâsidelerini kuvveden fiile ibrâz edemezler idi. Ancak bir nesnenin teveffür ve izdiyâdı tegayyür-ü fesâd hâlini mûcib ve ifrât ve imtidâdı tuğyân ve dalâleti müstevcib olmak emr-i âdî olmakla ol ocaklar dahî refte refte manend-dîg çorbâ-şûrîde ve zamân zamân zebâne-i şu'le gibi hevây-ı tuğyâna ser-keşîde olup yeniçeri ocağı gibi mazbût ve râbîta-i zâbıtaya hakîm-âne merbût olduklarından nâşî erâzil ve evgâd ve inzâl-ı sifle-nihâdları mütevâtür ve Hıdmet-i Dîn ve Devletten himmet-ebnây-ı zamâne gibi kemine ve kâsır ve aselîni keseli değmez misli üzere menfaatleri mazarratlarına pâdâş olduğu zâhir olmakla Vükelây-ı Devlet-i Alîyye ol fırka-i nâm-merdîyeden müteneffir olmanın sitâre-i ma'zûldur. Iskât-ı derece-i i'tibâr ve bi't-tedric ism-i bî-müsemma adâdında şümâr eylediler. Pes gurûh-u enbûh-u bektâşîye vech-i mezkûr üzere gerçi mizâc-ı mu'tedil gibi ihtilât-ı

(s.331)

ahlât-ı reddîyeden pâkîze-ter bir evcâ' mu'teber olup lakin giderek ol merg-zâr-ı nâzik sebze-i hûd-renk-i bî-gâne-i giyâh-ı sifle ve erâzil ile mâl-a-mâl ve ol pîşe-i şîr ve peleng-i esnâf-ı hanâzîr ve şegâl-i berrle ormana şebîh ve hem-hâl olup ya'nî derûnlarına hilâf-ı kânûn eşhâs ve evbâş ve encâs-ı bevz ve nadîsi ecnâs-ı kallâş ve kabâş makûlesi dâhil ve Devlet-i Alîyye indinde mükerrem olan ol evcâ'-ı bihterîn ve muhterem pây-gâh-ı fırka-i zelîl olup sipâh ve silâhdâr ocaklarının dahî üftâde-i nazar-ı devlet ve efgende-i hâvîye-i hevân ve zillet oldukları hasebiyle pîş-gâhlarından ol makûle rakîb ve müzâhim-i perdahte ve sâha-i derûn-u dağdağ-nümûnlarından ol gâile-i zâile ve endâhte olmak keyfiyeti ilâve olarak (helâllik el-cevfebizi ve asfiri) misilli üzere miyâneyi meydân-ı lahm gibi hâlî bulmalarıyla bî-pâk ve lâubâlî (menim diğeri niyet) demdemesiyle min ba'd tanîn-endâz-ı sevâmî'-i

esâfil ve eâli olup bî-muhâbâ sâz-nâ-sâz vaz'-ı küstâh-âneye izdiyâd-ı nagamatla hâric-i ez makâm-ı edeb harekâta ictisâr ve bî-vech-i terekkiyât ve evrâk-ı esâmeyi bey' ve şîrâ-i berrle dâhil-i adâd-ı akârât eylemek gibi beytü'l-mâla îrâs-ı hasâr edip ve'l-hâsıl kâide-i muttaridileri hatt-ı tersâ gibi ma'kûs ve dirâyet-i asbiyetleri beyt-i mecnûn âsâ-i menkûs oldu. Seferlerde ser-gerdelerine itâatten rû-gerdân ve pîçîde-gerden olarak hark-i sürâdık-i inkıyâd ile makâm-ı sitîz ve inâd ve töre-i fitne ve fesâda ağâz ve muhil-i nâmûs-u ocak olacak gûn-a-gûn a'mâl-i kabîha ve ef'al-i fadîha-i berrle menâzım-ı devleti bir hem-zede-i ihtilâl ve mebânî-i sahîhe-i Saltanat'ı evzâ'-nâkıs-âne ile ecvef-i misâl serdâde-i şikesti ve i'tilâl eylemek gibi harekât-ı mütevâliyât-kerîhe ibrâz edip ma'-mâ-fih ba'zı mertebe-i üstühân-pâre-i atîyye ve ihsân vesâîr güne tedbîr-i ser-kâr-ân ile beste-i dehân ve arâm yâfte-i severân olup teşvîk ve ağrâ ve istimâlet ile dig-i hamîyetleri çûşân ve gayret-i gazgân ve ocak diyerek üluv-u ateş gibi leşker-i düşman üzere hecme-engîz ve rîzân olmalarıyla oldukça yararlıkları izhâr ve tekmîl-i nâmûs-u İslâm ve Saltanat'a sa'y ve ibtidâr ederler idi. Tâ ki bin târîhine kadar bu resme güzâr edip be-hikmetullah-ı teâla

(s.332)

târîh-i mezbûrdan beri mâye-i asabiyet-i cânib-i a'dây-ı bed-tıynete intikâl ve ale'l-ittisâl fûnûn-u harbîye istihsâliyle azmâyîş-i harb ve kıtale verziş ve iştigâl üzere olup Taraf-ı İslâmîyân'da huzûr-u hâzırîye ve lev' ve ignâ-ı bi'l-küllîye hamîyyet-i bedeviyi ibtâl ve ilgâ eyledi. Evvelâ mütehayyizân ve uzemâ ve asûde-i ahâd-i nâs olacak ricâl ve a'yân ve Kübera bi'l-cümle müştebihât-ı nefsanîye ve müstenidât-ı cismânîyeye mütevaggıl ve münhemik ve nisvân gibi zîb ve zînete ve serf ve sefâhata magrem ve mütehâlik olmalarıyla giderek sâîr nâsa sirâyet edip ekser-i enâm-ı mânend-i câm ser bürû' bürde-i sahbây-ı safâ ve ezhâr-ı bahâr isâr-ı nigârının elbise-i fâhire ve alâyîş ve arâyîş-i zâhire ile endâm-nümây-ı behcet ve bahâ olup maâzallah-ı teâla ahkâm-ı şer'îye ve sünen-i mustafavîye husûsân mesûbât-ı gazâ ve cihâd sûtürde-i sahîfe-i fûâd ve (el-cennet-i taht-ı zülâlû's-süyûf) hadîsinin müfâdî-i zûde-i kulûb-u i'bâd olmakla başladı. Ve bir taraftan ümenây-ı enbiyay-ı izâm olan zümre-i ulemây-ı kirâm dahî ekser tahsîl-i ilm-i şerîfi vesîle-i kesb-i ta'yîn ve riyâset ve zamîrlerini nahv-ı dünyâya sarf ve kelime-i kelâmlarını iktinây-ı mürettib-i alyâya atf-ı berle cem'-i hutâm ve

celb-i câh ve ihtîşâm eylemeye hasr-ı cümle-i nâme-i himmet eder oldular. İşte asl-ı menba'-i şûrye-i beliyeye bu kaziyedir. Âmme-i halkın salâh ve fesâdı ve kezâlik Selâtîn'in adl ve dâdı ve cevır ve bidâdı ulemâ cânibinden neş'et eylediği şerh ve beyândan müstağnîdir. Husûsân Dârü's-Saltanatü'l-Alîyye'de evâil-i şerîf ve mu'teber ve evâhiri şeni' ve bed-ter olan tarîk-i resmîye (el-ilm fe'l-ilm) düstûr-u şer'îsi(el-akdam fe'l-akdam)resm-i örfîsi ilgâ ve zâdegân-ı sâde-dilân ve kîse-dâr-ân ve boğça-resân-ân fırka-i daniş-verân-âne sebük ve takaddümle (hel yestüyü'z-zîn yağlemûn ve'd-dîn lâ yağlemûn)mîzân-ı nass-ı adâlet makrunundan müsâmaha ederek gabî ve cehâlet şâyî' ve şâmil ve erbâb-ı isi'dâd-güşe-i züll ve havârîde kem-nâm ve hâmil kalmasıyla merâtib-i ilmiyyeye refte refte cühelâ istilâ ve hakîkî ulemâ olanlar ma'dûd-u sükalâ olmakla meclislerinden istiskâl belki Âsitâne-i Saâdet'ten harf-ı zâid misâl hazf-ı vücûd-u behbûdları kusvây-ı amâl olup bu cihetlerle zümre-i ehl-i ilm ve irfân ser-dâde-i tedennî ve noksân-ı ma'îşet husûsunda müsâmaha ve zınnet sebebiyle ekseri ve belki bi'külliye mübtelây-ı dıyyık-ı

(s.333)

maâş ve mahrûm-u dest-mâye-i tagaddî ve intiâş olmalarıyla belây-ı fakr-i hâl ve kayd-ı nafaka-i ehl ve ıyâl semend-i sa'y ve ikdâma pây-bend ve ta'lîm ve reşâd-ı enâm riştesine ukde-i nâ-becây-ı terk ve ihmâle rabt ve peyvend eylemekle emr-i ma'rûf cümlesinden olan tergîb-i cihâd ve gazâ ve teşvîk-i sevâb ve cezâ misilli hıyâr-amel-i mahcûr ve muattal kaldı. Ve eğer ulemâ zümresi umûr-u hârîciye tedebbür-ü tedbîrinden gâfil olmalarıyla beher hâl çekirdekten yetişmiş mahâdîmin ser-kârda bulunmaları dîn ve devlete enfa' ve ahrâ olduğuna mebnî mevkî'-i re'y ve tedbîr olan mesânid-i vâlâya onları tasdîr lazımdır diye i'tirâz olunur ise cühhâlin dîn ve devlete zerre kadar nef'î olmayacağı azherdir zîra dîn ve devlet şerîatle kâimdir. Ser-levha-i İslâm olan ulemây-ı kirâm huzerâtı Mîzân-ı Şerîat'ın iki kefesi olan Kur'ân ve hadîse kavlı ve fiilini tatbikle hareket eyledikçe devlet ve saltanatı ol-makûle-i cühhâlin re'y ve tedbîrleriyle idâreden müstağnî olduğu tafsîle gayr-ı muhtâcdır. Devr-i sâbıkta her biri eflâtûn-u vakt gibi dakîka-dân-ı dahîye-i devrân olanların re'y ve tedbîrleri devlet ve saltanatı ne hâle getirip ve ne sûrete münkalıb eylediği ma'lûmdur. Umûr-u âmme ahass-ı havâss olan Pâdişâh-ı Maâlî ihtisâsa menût ve onların harekât ve sekenâtları şer'-i şerîfe merbûttur ve bir mülkte pâdişâh bir olur müteaddid olmaz. Nîk ve bed-ahvâl-ı memleketi yârin hazret-i zü'l-celâl izz-

i şâna evveli'l-emr evvelinden sûâl eder. (kelkem râ' ve kelkem mes'ûl an raîyete) hadîs-i sahîhtir yoksa vükelây-ı devlet ta'bîr olunan ve mukâleme nâmıyla mesâlih-i ibâda taslît kalınan eşhâstan sûâl eylemez. Ne yapalım bunlar böyle dedi ve böyle re'y eyledi ben dahî onlara i'timâd ve muvâfakat eyledim. Sözü'nü rabbü'l-izzet hazretleri dinlemez Emânetullah riştesi dest-i selâfındedir ol rişte de şerîatten gayrının alâkası yoktur ve kaldı ki ulemâ-i hakîki olanların umûr-u haricîyeden gafletleri i'tirâzına ânifen cevâb verildi ve hasbü'l-beşerîye nâdir-i asâdir olan ba'zı bâdirelerinden gazab-sar ve ağmâz olunmak lâzımedendir. Beher hâl ilm ve fazlı cihetine nazar ile ba'zı etvârlarına taarruz olunmak kâide-i insâftandır zîrâ hadîs-i şerîf muktezâsınca bir âlim bin âbid câhilden efdal ve âlimin nevmî sâîrin ibâdatından hayırlı ve sevâb cihetiyle ekmeldir ser-kâre-i

(s.334)

müstevlî olan nice câhillerin kûh kûh cenceleri ma'füvv ve mestûr iken âlimlerin habbeleri kubbe olmak revâ değildir. Bi'l-cümle henüz uhdesine hak-ı üstâd muteallık olmamış ve pîş-gâh-ı mekteb ve medreseden güzârîş bulmamış ebced bedeli eb ve ced ile mübâhî ve sevâdd-ı hân olanların dahî mübtedîlikte münteha ekseri ihtiyâctan biri pederleri agniyây-ı zamân belki bi'l-fiil memleketin kadîskeri olanlara çiftte çiftte nemâ-dâr maîşetler ve arpalıklar tevcîhiyle esbâb-ı sefâhlarını iksâr edip gûyâ ki ol makûlelere beded-i hukûk-u ulemâ olan maîşetler ve arpalıklar eshâm-ı maktûa-i mahsûsa kabîlinden olmuş idi. Heme-şeb-i tâ-be-rûz mutâlaa ve te'lîfleri ile çerâğ-ı mâh münîr-i âsâ-i kandîl-efrûz olanlar sûhte-i ateş-i fakr ve fâka ve mûm gibi güdâhte-i ihtiyâc-ı mezîbü't-tâka olurlar. Bu mahalde bir nebze sergüzeştimizin siyâk-ı kelâma münâsebet-i tâmesi olmakla mücmelen tahrîri vâdîsine imâle-i licâm semend-i kilik-i tîz-kâm kalındı. Çünkü muharrer fakîr bürhân-ı kâti nâm-ı küttâb hatîri tercüme edip Selîm Hân Hazretleri dergâhında arz ve takdîm eylediğimde karîn-pesend ve kabûl olmakla elbette üçyüz kuruşluk bir maîşet tevcîh olunmak bâbında bâ Hatt-ı Hümâyûn emr ve te'kîd buyurmuşlar iken ol halâlde kûre-i bağî ve ihtilâl olup Devlet-i Alîyye'nin kabza-i tasarrufundan bîrûn olmuş Ruscuk Semti'nde bir kazâyı mukaddemân arpalık şu'besinden idi diyerek tuğrâlî Emr-i Şerîf'le ser-levha-i

ulemâ olan devletli maîşet nâmıyla bu mıstaba-nişîn-i meskenete tahsîs eylediler. Meğer ber vech-i muharrerân ol havâlî serserîye-i celâlî olan Tersenklioğlu'nun hükûmet-gâhından olmakla kâdı ve müselleme vesâir zâbitları merkûm tarafından mansûb ve âmme-i avâidâtı taraf-ı mezbûra meclûb imiş. Hasbü'l-emr tarafimmızdan kazây-ı merkûma nâib irsâline ibtidâr olunmuş iken mahzâ tuğyândan nâşî a'yân-ı belde olacak şakî nâibi kazâyâ dahî takrîb eylemeyip mahiyye-i sohbeti değil sohbet-i muâmelât-ı nâs için bir mürâsele dahî iltimâs etmez idi.(arabî)(tevessüvâlî be maîşet. Vegad veced tehâ maîşet-i dankâ) cehl ve ilm beyninde tekâbül olmakla mahzâ bu desîse tahkîr ve ihânetten nâşî olduğuna giderek tahsîl şuûr olundu. Mâye-i Serîr-i Saltanat'a arz-ı hâl tahrîrine de gurbet ve bîkes-i hâlinden başka hayâ ve edep mûy-u hâme-i talep olmakla el-rızk-ı ale'l-lâh

(s.335)

dergâhından istid'â' ederek evkât-güzâr olundu. (ve fih ibretü'l-min i'tibar) lakin cennet-karâr dem-be-dem hakkımızda râtıbe-i inâyetlerini idrâr buyurmalarıyla Hamdullah-ı teâla cihet-i maîşetlerinden istiğnâ hâsıl olur idi ancak tevârîhe yazılacak garâibdir ki hâl-i mesâlih ulemâ-i sipürde keff-i kifâyeti olan müşâriyleh devletli bir meclis-i azîmede bi'l-münâsebe bizim filân sarrâf bu gece nakz-ı vuzû' için taşra hurûc eder iken nerd-bân-ı kademesinden lagzîde-pây olmakla ayâğı şikest olduğunu ihbâr eylediler diye nakl-i haber eylemekle eyâ nakz-ı vuzû' âb-feşânlığın vaz'-ı lağûyesî mî yoksa örfîsî mi diye Sadr-ı A'zam-ı vaktî ve huzzâr-ı meclisi üftâde-i hufre-i efkâr eylediği ol esnâda mesmû' muharrer olan menâkıb-ı fazâil-eserdendir. (garbîye-i diğere) çend sâl zımında Kâdı-ı Mısır olan vücûd-u muhterem kablü'l-azîme selefi efendiden mahâkim-i Mısır'da haccac-ı şer'îyeye sebt ve tahrîr olunacak imzâ sûretlerinden bir nice sûret-i iltimâs eylemekle ol dahî kalem-zede-i hükkâm olan (el emr kemâ zikr ve mâsih indi) ünvanlarından birkaç sûver-i müteârife kiraât eyledikte bunlar bu diyârların imzâsıdır. Mısır bilâd-ı Arab'dan olmakla matlûbum arabî'l-ibâre olan imzâlardır diye istinkârı selef efendiyi hande-i istiğrâba nâçâr eylemiştir. Sübhânallah-u Teâla selefde Dârü's-Saltana olmuş ümmü'd-dünya olan Mısır mollası cenâbları Arabî şöyle dursun Türkçe'ye dahî agâh olduğu bî iştibâh oldu. (sahn-ı dânim velî nâm güften evlîst) Bu makûleler işte gittikçe İmâm-ı A'zam mesnedi olan fetvâyâ ve imâmeyn merkezî olan kâdiü'l-kuzât mahfiline geçip icrây-ı ahkâm-ı şer'îye ve tedbîr-i umûr-u dîn ve Devlet-i Alîyye

edecektir ve garâf-i menâkıbdan biri dahî budur ki zamânını idrâk eylediğimiz kazâ-i asâkirden birinin huzûrunda bir kimse halebî'l-asl ademden hukûka müteallik mutâlibe eylemekle medd-i aliye asıl maddeyi ikrâr ve bu bâbda Haleb'de sâlihîye mahkemesinde kat' ve ibrâ' olundu diyerek mahkeme-i merkûmede muharrer ve mûmza bir kıt'a ibrâyı mutazammun arabî'l-ibâre hüccet izhâr ve kiraât için Vakâyî Efendi'ye verip ol dahî kiraâte ağâz eyledi. Efendi cenâbları hüccetin Arabî olduğunu bildikte hemân perçîn ve cebîn-i unf ve gazab olup müdde-i alyhe bihî nâdân bu memlekette Arabca hüccet vermez Türkçe senedin var ise getir görelim diye zecr

(s.336)

ve azâr eylemekle bu kazîyyeyi işitenler ve Arabetü'l-İslâm nidâsıyla velvele-sâz-ı günbed-çarh-ı nîl-fâm oldular kaldı ki bu mertebelerde cehlîlik şüyû'i olmakla Selâtîn-i İslâm huzerâtı muhâfaza-i dîn ve devlet için cell-i taharrî ve himmetlerini sarf ile hiç olmaz ise makâm-ı fetvâya ve iki sadâret-i ilmîyeye ehl-i ilm olanlar tahsîs buyuralar zîrâ avâm-ı nâss öteden beri Müftü'l-inâm haklarında dînimizin direği ta'bîriyle akvâllerine i'tibâr ederler. Kezalik sadırîn dahî ulemâdan olacak şerîaata takvîyyet sebebiyle Taraf-ı Saltanat'ı te'yûdden hâlî olmazlar a'vâm-ı nâs ancak bunlar ile iskât olunur bunlar ulemâdan olunca pâdişâhân-ı zamân rahat olur tevârîh-i Sâlife-i Osmânîye'nin mecmû'undan mestûr olduğu üzere bunların ne güne işe yaradıkları ma'lûmdur. Ulemâ kısmı ne kadar mürtekib olsa da yine hatây-ı fâhişde bulunmaz, bulunan olur ise de pek ender nevâdır der ve eğer sûâl olunursa ki selefte Taraf-ı Saltanat'a müteallık nice hódâs oldu ki onda müftü ve kadiaskerler hamîr-i fatîr idi. Ona cevâbımız bu dur ki ol havâdisin nicesini şerîat icâb edip ve nicesi dahî Sadr-ı Vaktin vesâîr vükelânın tagallüp ve tahâkkümlerinden nâşî makhûr ve muhakkirliğinden neş'et eylemiştir. Tevârîh mutâlaa edenlere ma'lûmdur ve eğer Seyyid Feyzullah Efendi kazîyyesi ile i'tirâz olunur ise onun cevâbı budur ki Taraf-ı Saltanat'tan tesrîk derecesinde terhîs ve tesyîb olunmakla havsala-i tahammülden hâric muhil-i nizâm olan sûretin zuhûruna sebep oldu. İnsana evvel denli ruhsat ve meydân vermek bir vechle câiz değildir zîrâ nefis-i habîs mâni' ve müzâhimden azâde

ve esbâb-ı hevâ ve müşteheyâtı amâde buldukta meslûbü'l-ihdiyâr olur mükirri ismet ve tevfik-i rabbânî hâil ola. Bu cihetten her ne kadar âlim ve âkil ise de hadd ve endâzeden bîrûn-u ruhsata makrûn olmayıp Cânib-i Saltanat'tan dâimâ beyne'l-havf ve'r-ricâ olalar. Kezalik zikrî sadedinde olduğumuz hal' maddesinde müftü-i vakt olan Şerîfzâde Atâullah Efendi ve kadıaskerler teşbîb eyleseler idi hal' maddesi zuhûra gelmez idi diye i'tirâz olunursa ba'de't-teslîm ona dahî cevâp verilir ki müşârileyh Atâullah Efendi'nin bu hakîre muhâsede-i ilmîye cihetiyle kemâl-i buğz dûrnîsi olduğuna mebnî evvelân ve ahirân hakkında ne güne dîn-u muâmele eylediği husûsân zamân-ı meşîhatinde perîşânî-i

(s.337)

hâlim bi'l-vâsita kendisine arz ve beyân-ı berrle medâr-ı maâş olacak bir maîşet-i istid'â' olundukta ne resme ye's ve tekdîri mutazammun-u muâmele kalındığı cümle-i muâsıra ma'lûm ve bu cihetle kat'en tarafeynden sûret-i iltiyâm ma'dûmdur. Kaldı ki cevâb-ı sıdk ve sevâb budur ki müftü-i müşârileyh hîn-i nasbindan ol güne gelince kadar müstevlîyân-ı devlet olan yâd-gârlardan bir derecede mihân ve muhakkir idiği ale't-tahkîk indlerinde mahalle imâmı kadar kadr-ı vak' ve haysiyeti yok idi. Umûr-u Devlet'ten bir emr-i nâ-çîzi dahî ihbâr eylemezler idi ol emri züvvârından tahkîk ve istimâ' eder idi. Maa-zâlik fakat Taraf-ı Saltanat'ın kendisine teveccüh ve muhabbeti olduğundan nâşî Cânib-i Saltanat'a alâka-dâr idi. Vaktâ ki meydân-ı lahmde eşkiyânın metâlîbi tamâm oldukta inşallah-u teâla tafsîli der-uhde-i kilik-râst edâ olduğu üzere enderûn taraflarından bi'l-ittifâk haberler vârid ve umûmen hal' maddesinde müttehid oldukları müteayyin olmuş iken hal' husûsuna ol emrde rızâ-dâde olmayıp pâdişâhımız her ne matlûb olunduysa müsâade buyurdular gerektir ki Taraf-ı Saltanat'a dokunmayasınız ta'bîriyle ol bâbda tesebbüt eylemişken vak'a-güzerânından sonra Cânib-i Saltanat'a emnîyyet mutasavvir midir diye zihnî ihlâl ve tahvîf ve bir taraftan dahî eşirrâyı taslît-i berrle üftâde-i dâm-ı merâm eylediler. Asıl mübahisemiz olan müddeâmız vefkince işte Atâullah Efendi'nin ehl-i ilm olduğu sebebiyle bulunan ulemâ başına müctemi' ve erâzil-i tâîfesi selefte olduğu minvâl üzere yağmâ ve gârât vesâir güne fazâhete müteheyî iken hak budur ki müftü-i müşârileyhin zecr ve men'î sebebiyle ol makûle-i şer ve şûr ve fesâttan mürtedi' oldular. Eğer makâm-ı fetvâda bir câhil bulunsa ol echel kâdıaskerler husûsân ümmü'l-fesâd olan İstânbul Kadısı ağrâ ve

tahrîkiyle hem kıssa-i hal' zuhûr ve hem Patrona ve musalli vak'alarıyla Dârü's-Saltana cûşîş ki şer ve şûr olur idi. Pes hemîşe makâm-ı fetvâ ve sadâretlere ehl-i ilm bulunmak min cihetü'ş-şer' ve'l-akl vâcib ve Taraf-ı Saltanat'a dînî ve dünyevî râhat ve asâyîşi müstevcibdir lakin müşârileyh Feyzullah Efendi gibi mutallik ve müsebbib kalınmak Taraf-ı Saltanat'tan havsalası mikdâr-ı teveccüh ve iltifâta sezâ-vâr ve rakabesine tahmîl ve bâl

(s.338)

ederek serâîr ve şuûnat-i ahvâl-i memâlik kendisinden harbâr-ı istifâsâr olunmak muvâfık-ı hikmet zann olunur hülâsa-i hitâb (ayn) (ehl-i ilm etmez hatâ) (arabî) (edvâü'l-emânât ila ehlihâ nass ala zalik min ehlihâ)(mâ baksa-i hôdbâz-ı âyîm) çün zümre-i ulemânın dahî ahvâli minvâl-i meşrûh üzere olup meşâyîh-i hân-kâh ve sûreten sâlikân meslekü't-turuk ilallah onların dahî ekserî halka-i zikrî şebîke-i şikâr ve erbainleri hamsîn ve sittîn celbine vesîle ve medâr edip ahâdd-ı nâs ise ulemâ ve meşâyîh ve ricâl ve kibârın bu resme lâübâli-yâne harekât ve sekenâtlarını müşâhede ve ihsâs ile tagyîr-i akâyid mertebesinde tahvîl-i sîret ve tebdîl-i sûret eylediler ve tâife-i askeri ve husûsan zümre-i yeniçeri pîş-izîn-i pây-mâl-ı kalem bast ve tebyîn olunduğu üzere ihtilât-ı ihlâtla güsiste-i târ-ı inzibât olmakla sâîr efrâd-ı nâs gibi onlar dahî tereffüh ve asâyîşe meşgûf ve fûnûn-u harbîyede terk-i mümârese ve azmâyîşle etvâr-ı betâlete mütevaggul ve me'lûf olup meydân-ı lahm fezây-ı ta'lîm iken bed-bahtların arsa-i ikbâlî gibi hâlî ve nefislerini (inşallah lâ yuhibbû'l-betâlîn) bâdiyesinde hâlî eylediler. (beyt) (derîgâ ki an cây-ı şîr ve pelenk. Şedde-i herzer gâh sek gerek velenin) El hâsıl-ı resm ve revş-i dirinleri âtil olup ve garaz-ı aslî vaz'-ı ocaklarını aslâ tezekkür ve ale'l-ittisâl beytü'l-mâldan mevâcib nâmıyla istîfây-ı revâtıb husûsuna vech-i isthkâklarını herkes tefekkür eyleyip küfrân-ı niğmetle mütekebbir-âne sûret ve mütehakkim-âne tavr ve hareket-i berrle her kast ve katı tekârübünde müstevfi-yâni üftâde-i hılâb-ı ızdırâb ve terk-i hûrd ve hâbla efsûrde-i mengene-i muhabbet ve inkılab-ı seferlerde ise inkıyâd ve zâbitân ve mutâvaat-sarân ve sipah-sâlârân makûlesi âmme-i Ehl-i İslâm'a hassaten kâide ve iddiâları üzere ol zümre-i hôd-gâma umûr-u vâcibeden iken aslâ

mürâât etmeyip vâdini bahâne ile galeyân ve i'lây-ı livây-ı serkeşî ve tuğyân ederek serdâr ve askerânı âciz ve dermânde ederler idi. Ve ba'zân cüz'î vesîle ile defterdâr ve zâbit ve serdârları üzere hücûm ve katl ve ilgâ misilli fitneler ihdâsıyla nîrûy-u bâzûy-u İslâm'a vehn ve fûtûr îrâs edip Orduy-u Hümâyûn'un perîşânlığına bâdî olurlar idi ve ekserî bî-şürû' kıtâl yâhûd bedâyet-i cenk ve cidâlde firâr ani'r-rahf seyyâsesine

(s.339)

irtikâbla Devlet-i Alîyye'nin bu kadar genc ve rencini hebâ ve heder edecekleri cümle indinde mukarrerdir ve bi'l-cümle ale'l-ıtlâk cânib-i İslâmîyân'da sûret-i kadîme-i kavîme hey'et-i zemîme-i zemîmeye mütebeddil ve besâlet-i bedevîyet kesâlet-i hazarîyete ve râh-ı dîn ve devlette tahammül ve irtikâbı farîza-i zimmet olan usret ve anâ'-i işret ve gınâya ve emânet-i hıyânete ve metânet-i cebânete ve tîg ve tîr gamze-i ibrevî-i dilbere ve irâka-i dimâ'-i a'dây-ı bed-mişvâr isâle-i sahbây-ı hôş-güvâra ve çıkacak tîr ü kemân terlikây-ı hânende-gân ve sadây-ı tîp ve tüfenk nevây-ı mutribân-ı hôş-ahenge ve mesûbât-ı gazâ ve cihâd meclûbât-ı bâd-ı hevâ ve îrâde-i mütehavvil olup ahkâm-ı şerîat garrâ-i bâz-mânde-i amel ve icrâ ve şeaîr-i millet-i beyzâ' mahcûr ve muattal derecesine resâ olmakla Ehl-i İslâm'ın bu resme mübtelâ oldukları betâlet-i hâl ve yüzyirmi târfhinden sonraca ise İbrâhîm Pâşâ tasnî'yle Devlet-i Alîyye'nin iltizâm-ı mâlâ-yelzem müddet-i medîde Acem Ülkâsı'yla kâr-bend-i iştigâl olduğundan nâşî gâile-i şarkiye meşgale-i şimâliye ve garbîye pes-semânde-i terk ve ihmâl eylemekle der-kemîn-i husûmet ve kîn olan a'dây-ı dîn ve gürûh-u müşrikîn bu fûrceleri fırsat ve bu ruhsatları ganîmet ittihâz eylemeleriyle bi'l-cümle tertîb ve ta'lîm-i asker ve techîz ve tanzîm-i edevât-ı cenk ve sefer eyleyip medîü'l-eyyâm bünyân-ı devletlerine takvîyyet ve istihkâm ve esbâb-ı harb ve hısâmlarını fevka'l-merâm tensîk ve itmâm eylemeye sa'y ve ihtimâm üzere oldular. Nemçeli ve Moskovlu âmme-i memâlik (safâlîh) ye istîlâ-i berrle tevsî'-i bilâd ve tûf-ber adde ve atâd eyledikten sonra hîn-i iktizâda teâvün ve i'tizâda vesîle olmak için beyenlerinde rabt-ı reşte-i karâbet musâheretle nesc-i lahme-i muzâheret ve yekdiğeri ihtâr ve tezkîr ile agâh ederek teksîr ve ta'lîm-i sipâh husûsuna müsâberet eylediler. Hülâsa-i kelâm taraf-ı Ehl-i İslâm'da rû-nümâ olan sûret-i süstî ve istirhâ (mesâîb-i kavm ind-i kavm-i fûâd) mûdâsı üzere cânib-i a'dâyâ meydân-ı mecâl ve arsa-i fırsat azîzü'l-menâl olmakla mesâlih-i devletlerini

mürettebât-ı tabîyye gibi mülteim-i mühimmât-ı mülk ve milletlerini şebîke-i âsâ-i mültehim eylemeleriyle kemân-ı müesser gibi amâde ve tûp ve tüfenk gibi harp ve cenk cânibine dâde-güşâd-ı güş-nihâde oldular. Vaktâ ki bundan akdem kalem-zede-i rakam olduğu üzere seksaniki târîhinde dervâze-i sefer

(s.340)

güşâd ve bîrûn-u havsala-i a'dâd cem'-i ecnâs-ı ecnâd ve tertîb envâ'-ı edevât-ı cenk ve cihâd ve sarf-ı hazâin bî ta'dâd olunmuş iken serkârların sâz-kâr ve düşmanın ber vech-i mezkûr kuvvetli ve tedârikli bulunduğundan askerinin bâr ve mızâmâr-ı mukâvemette pây-dâr oldukları Merhûm Sultân Mustafa Hazretleri'nin ma'lûmî ve min ba'd ol makûle-i bî hamîyyet asker ile sefere mecâl emr-i muhâl olduğu meczûmî olmaktan nâşi yeni bâştan cünd-ü cedîd-i ihtirâ'na nâçâr ve meşk ve taâmîmle mukâbele-i bi'l-misl tarîkası gerçi sâha-i zamîrlerinde reşte-sâz-ı istikrâr iken hengâme-i sefer gâilesinin tezâhüm ve imtidâdı ol emnîye-i manevîyenin hîz-ı kuvvede tevakkufuna bâdî olmuş idi. Ba'de kutb-u dâire-i hilâfet nokta-i merkez-i vilâyet-i pâdişâh-ı agâh-ı velî bî-iştibâh Sultân Abdulhamîd sebat ala murakkada sebîbü'r-rahmet ve'r-rıdvân hazretleri gevher-i nekb-zân-ı Saltanat ve imâme-peyvend-i subha-i ferd-i münkabet oldukda sefer-i medîd gâilesinden nâşî urûk ve a'sâb-ı nâs mübtelây-ı bî-tâb ve telâş olduklarından başka Memâlik-i Mahrûsa'nın beher köşesinde celâlîler peydâ olup husûsan yüzbin neferden mütecâviz levend eşkiyası Anadolu'nun her kutruna pençe-zen-i istîlâ ve tasallut olmalarıyla onların def' ve refiyle terfîh-i bilâd ve tervîh-i ibâd eylemek meşgalesinden kat'-ı nazar ol halîfe-i bî-hilâf ve pâdişâh-ı sîne-i sâf-ı fî-zâta mü'min-i kâmil ve muhlis pâkîze-dil tayyibü'n-nefs kerîmü'z-zât müttakî ve metrû' ve mülkî's-sıfât (beyt) Şâhdır ve yaşân dervîş-i şahân. Dâvercem kadar sultân-ı cihân) Meâlî hasbihâl-i bâhirü'l-kemâl olmakla bida' ve muhdesât-ı makûlesinden begâyet mütenezzih ve müctenib ve edna-i cevr-i rüsteme ser-dâde olacak evzâ'-ı nâ-pesendîde bi't-tab'-ı düşman-ı secîyyet-i hamîdleri olmanın şevâîb-i şübühâttan dahî dil-gir ve tecânüb olduğundan başka sûret-i âlime çeşm-i basîretle nigâh ve dûrbîn-dâde-i rûhânîyetle avâkıb-ı ahvâlî iktinâh eyldiğine mebnî hemân eser-i abâ ve ecdâdına iktifâ ve der-dest olan töre ve vetîre ile iktifâ eylediler.

Rahmetullah-ı aleyh (lâyhâ) (tenezzülü'r-rahmet ind-i zikrû's-sâlihîn) Eser-i sahîhi üzere Merhûm Sultân Abdulhamîd Hân Hazretleri'nin sikât-ı rüvâtta mesmû'-u fakîr olan menâkıb-ı alîyyelerinden bir kâh-ı münkabet-i senîyyeleri li-eclû't-teberrük bu mecelleye zîb ve zîver kalınmak

(s.341)

sezâ-vâr görüldü. Gerçi selefte Anadolu'da çend def'a celâlî tâifesi ser-nümây-ı sâha-i zuhûr ve aktâr ve aktâna şerer-pâş-ı şer ve şûr olup cümleden eşedd ve ezîdî Sultân Ahmed Hân ol zamânında zuhûr eden tâife idi ki Merhûm Kuyucu Murâd Pâşâ'nın seyf-i satvetiyle mündefî' ve ırk-ı tekâvünleri munkati' olmuş idi. İşte Sultân Abdulhamîd Hân devrinde ref'-i livây-ı tuğyân eden levend eşkiyâsı zikr olunan celâlîyândan a'dâd-ı adda ve atâd cihetiyle efzûn ve celâdet ve hürmet ve savletleri havsala-i tasdîkten bîrûn idi. Fi'l-asl levend başağâsı olup ba'de ol vartadan bir takrîble tahlîs-i cân ettikten sonra vüzerâ kapılarında deli başlıkla dâîr olan dîv-i heybet Rüstem-i selâbet Karaca Battâl Ağâ lisânından bi'z-zât mesmû'm olmuştur ki levendliğimiz halâlinde ibâd ve bilâda îsâl eylediğimiz hasâret-i hadden hâric olup bi'l-ahire izâle ve i'dâmımız muktezî olmakla hakkımızda gerçi Taraf-ı Pâdişâhî'den Evâmîr-i Alîyye sâdır olup lakin yüzbinden ezîd cümle müzâvelim-arâ-i kılıç artığı ve katl ve nehb ve gâretle velvele-sâz-ı âlim ve âlimyân ve her bir neferimiz yüz süvâriye at salıp taburlarını perîşân eylemiş ve kulûb-u cihânı havf ve haşyeti kaplamış bir tâife olduğumuzdan nâşi kat'en vüzerâ ve ümerâ ve mîr-i mîrân i'tibârımızda sencîde olmayıp ve fi'l-hakîka taraflarına Evâmîr-i Alîyye vârid olan vüzerâ ve ümerâ ketem ve ihfây-ı me'mûriyetten gayrî tarîk-i eslem bulmamışlar idi. Meğer kazîyye sûret-i zâhireye menâfî imiş. Sultân Abdulhamîd Hân Hazretleri'nin ma'nevîsi varmış. Ol esnâda kırkbin kadar levend ile Sivâs Kazası'nda yakıp yıkıp tâlân ve târ-mâr ederek geşt ü güzâr etmekte iken bir gece beytütet eylediğimiz karyeye levendlere nefîr-i âm gelmiş Sîvâs ve Tokat vesâir ol havâli ahâlîsi bi'l-cümle geliyorlar imiş diye havâdis-i şâyî' olmakla ale's-sabâh bi'l-cümle süvâr olmak üzere onlarımızı ihzâra ibtidâr eylediğimizde ne gördük ki mecmû'nun gözleri kör olmuş ve ayaklarında tâb ü tüvân kalmayıp lerzân olmaktadırlar. Bu hâleti müşâhedeye mukârun derûnlarımız vasf' ve ta'rîften hâric bir havf ve haşyet-i târif oldu ki bir lahza ikâmete mecâlîmiz olmayıp hemân piyâdece ve kimi ol kör hayvânlara süvâr olarak mecnûn gibi serser ve serseri-i cibâl-i beyâbâna perîşân

(s.342)

ve gûyâ ki her birimizin ardında bin dalkılıç musallat olmuş gibi hâif ve hırâsân olarak gürîzân olmakla mübâderetimizde köylüler ve tarlada ekinciler ve çiftçiler makûleleri tüfenk kundağı ve tâş ve dikenin ve nisvânlar süpürge saplarıyla bizleri yıkıp i'dâm eylediler. Birimizde kudret-i mukâvemet şöyle dursun ikdâmımızdan kuvvet-i temâsük meslûb olup nakl-i hatveye dahî mecâl muhâl oldu. Hatta benim onyedi yerimde zahm olmakla sürünerek bir seng-istânda bir mağâraya düşüp çend rûz kaldıktan sonra ol tarafta olan karye ahâlîsinden bir acûz ol mağâra önünden geçerken nâlemi gûş eylemekle girip hâlîme merhamet ve hezâr-ı mihnetle ocağınıza nakl ve samanlıkta ihfâ ve yarama tımâr edip ba'de'l-effâka bir takrîble tahlîs-i cân eyledim. Ve'l-hâsıl yüzbinden mütecâviz levend tâîfesinin her tarafta izâle ve i'dâmları bu güne olup bir ây zarfında cümlesi mahv ve muzmahill oldu diye yemîn-i müekked ile tevsîk-i kelâm eyleyerek bu hakîre nakl eyledi. İşte Nefs-i Pâdişâhî dediklerim bu nefistir ki bir nefis ile yüzbinden ezîd eşkiyânın râkib ve merkûblarının gözlerini görmez ve dizlerini dönmez eyleye. Rahmetullah-ı aleyh merhûm cennetmekân hazretlerinin ser-kâtibliği hîdmetinden mevlevîyetle çerâğ olan İbrâhîm Efendi'nin mesmû'dur ki bir gün edây-ı salât-ı sabah eyledikten sonra beni kurbuna da'vet ve hafîyyeten İbrâhîm gâlibâ Hind Pâdişâhî tarafından Devlet-i Alîyye'ye elçi tertîb olunmakla bugün elçî-i mezbûr pâ-yi tahtlarından hurûc eyledi. Bunu kayd ile bakalım diye şart-ı kitmânla emr buyurmalarıyla ben dahî kayd eyledim. Vakıa'n bir müddet güzerânında Hind tarafından elçî zuhûr ve Âsitâne'ye vürûd eyleyip mülâkâtımızda pâ-yi tahtlarından hurûc târîhini sûâl eylediğimde bî-aynîhi efendimizin ifâde buyurdıkları gün olduğu müteayyin oldu. Düşman vaktî vafîr-i kerâmete dâîr menâkıb-i alîyyelerini zikr eylemişdir ve silâhdârlıktan mahrec-i merhûm Abdullah Ağâ lisânından bi'l-müşâfehe mesmûdur ki bir cum'a günü Ayasofya Câmii'ne selâmlık olup mahfilde hutbe istimâ'na meşgûl iken nâgâh-ı miyâne-i cemâatten Anadolulu kıyâfetinde bir kimse kıyâm ve bir arz-ı hâl ref' eyledikte efendimiz hafîyyeten çağırıp şu arz-ı hâl sâhibi Halep garbından vâki' Kilisli olup ve arz-ı hâl

(s.343)

Kilis Mutasarrıfı Daltabânzâde dedikleri vâcibü'l-izâlenin zulmünden olmak gerekdir. Bu adam vâkıân mazlûmdur şunun arz-ı hâlini götürsünler diye buyurdular. Ba'de's-salat sarây ma'lâlarına avdet olundukta arz-ı hâl-ı mezbûr bî-aynîhi Takrîr-i Şahâne üzere arz-ı hâlin harkıyla emr buyurmalarıyla arz-ı hâlî iptâl eylendikten sonra bu adamın mazlûm ve ol nâ-be-kârın zâlim olduğunu bilir iken bu muâmele adâlete menâfî değil midir sûâl-i mukadderine cevâb budur ki Kilis Mukâtaası hâlâ Kethüdâ Hayrî Efendi ve Çırastlivâ dâmâdının ve fülânın uhdelerinde olup voyvoda-i mezbûr bunlar tarafından mensûbdur. Şimdi mezbûrun izâlesine vüzerâ ta'yîn eylesem bunlar hafıyyeten amel eylemeleriyle vüzerâ izâlesine samîmî himmet eylemeyecekleri der-kârdır ve aralıkta hasâret vukû'u ve bi'l-ahire voyvoda-i mezbûrun izdiyâd-ı tegallüb ve zumlî aşıkâr olur. İnşallah-u teâla an karîb mecmûû bürîde-i tîğ-i intikâm olmakla bîçâre-gân-ı fukarâ halâs bulurlar dediler. Vâkı'ân Müddet-i kalîlede cümlesi üftâde-i hâk ve ol havâlî zâlim-i mersûmun levs-i vücûdundan pâk oldu. Ve'l-hâsıl merhûmun bu güne kerâmete müteallik ahvâl ve müesserleri vâfirdir. Cem' ve terkîm olursa şeh-nâme kadar bir küttâb-ı mahsûs olacağı bî-iştibâhtır. Hakk-ı cel ve alâ rûhuna rahmet edip halef-i pür şerefleri olan hâlâ sâye-i inâyet-vâyelerinde mütezell olduğumuz pâdişâhımız efendimizin ömür ve ikbâl ve şevketlerini ziyâd ve fer ve iclâl ve menkabetlerini makrûn ebedü'l-ibâd eyleye. Amîn. Onbir târihinde merhûm olan Tâtârcık Abdullah Efendi'nin mesmû'dur ki şehzâde-i âlî-baht Sultân Mahmûd Hazretleri'nin velâdetlerinden mukaddem bir mahmûd ile mübşir oldum. İnşallah İbâdullah haklarında dahî mahmûd olacağı mes'ûl-u dergâh-ı rabb-i ekberdir dedikten sonra gâlibâ bizler ol zât-ı şerîfin devrine bulûğumuz olmaz ama inşallah sizler ol zamân-ı mükerreme resîde olup râhat ve asâyîşe muvaffak olursunuz dedi. Elhamdülillah-ı Teâla ol hengâm-ı ferhunde-encâma vusûlümüz müyesser olup ve İnşallah-u Teâla hakk-ı âciz-ânemizde teveccüh ve inâyet-i mülûk-âneleri dahî erzân buyurulmakla ale'l-kemâl râhat ve asâyîşe de mazhar olmak sûâl-i bâr-gâh-ı lâ-yezeldir. Tâ ki nevbet-i şevket ve iclâl Sultân Selîm Hân aleyhi'l-afüvv ve'l-gufrân hazretlerine

(s.344)

intikâl edip mukaddemân pederlerinin semîr-i zamîrleri olan tecdîd-i asker ve ta'lîm-i nefer maddesi sâmiâ-güzârları olmakla henüz kûşe-güzîn-i inzivâ oldukları

hengâmda celâdet-i fitrîyelerine mebnî i' mâl-ı alât-ı harbîyeye mütevaggıl ve umûr-u hâricîyeyi istîhâl ile niçin umur-u Devlet-i Alîyye böyle perîşân ve harbâr-ı düşman tebeh-kâr-ı tegallüble dest-res-i Diyâr-ı İslâmîyân olmaktadır. Devlet-i Alîyye'ye bu rehâvet neden iktizâ ediyor. Gittikçe Revnak-ı Saltanat-ı Osmânî gidiyor. Şimdi Saltanat'ta ben olsam şöyle ederdim ve böyle kılardım diye peleng gibi hûd-be-hûd garyeniş ve ashâb-ı umûrî an zuhrü'l-gayb serzeniş ederek gerek tecdîd ve ta'lîm-i asker ve gerek ta'dîl-i mevâzîn ve es'âr ve tashîh-i ayâr-ı dirhem ve dînâr vesâîr maâlim ve mesâlih-i devlet-i ebedi'l-karârın usûl-u kadîmesine ve fesâda varmış sûver-i muntazamanın hey'et-i atîkasına ircâ'ı husûsâtı ki ancak irâde-i tevfiik-i Rabbânî ve imdâd ve es'âd-ı asmânîye mütealliktir. Câ-y-gîr-i sâha-i dil etmişlerdi lakin emr-i hilâfetin ne güne girân-bâr ve iş bu şüyû'-u fesâd ve bagî ve tuğyân zamânında saltanatın ne resme düşvâr olduğuna imâle-i zihn eyleyip hûd-be-hûd teshîl-i mevâd ederek hayâl-hâne-i hâtırlarında tasvîr-i nizâm-ı umûr ederler idi. Hatta ol eyyâmda hamîre-i güllesi tarzında mücevvef kurşun mihreleri döküp içlerini barutla doldurup atmak ve Selâtîn-i Sâlife sikkelerini cem' edip vaktiyle kendi sikkesini onların müstahseni vakfınca darb ettirmek gibi ma'nâları tasvîr eyledikleri pek mukarribleri lisânından mesmû'muzdur. Garâîbdendir ki serîr-arây-ı Saltanat olduklarında hasbü'l-zarûre ibtidâ sikke-i mu'tedileyi mağşûş etmeye mecbûr oldular (he yeslehe'l-a'kâr mâefse'de'd-dehr) Çün izz ve saâdetle Serîr-i Saltanat'a Cülûs-u Hümâyûnları iki taraflı sefer ya'nî iki ağızlı ejder meşgalesine tesâdüf ve hired-fersâyî-i Eflâtûn olan sademât-ı hâdisât-ı gûn-a-gûnun teâkub ve terâdifîyle ibtidây-ı emrde hakâyık-ı ahvâl gûnyâyâ im'ân-ı nazardan zuhûl ve hiç olmazsa bir mütâreke akdiyle meyâne-i harb ve kîtâle faysal ve terâhî vermek tedbîr-i dil-pezîrden vükelây-ı vakt gufûl edip ba'de'l-lüteyyâ ve altı tay-i pister sefer-i mihnet-güster olunduktan sonra sipâh-sâlâr olan Koca Yûsuf Pâşâ

(s.345)

Orduy-u Hümâyûn'la Âsitâne-i Saâdet'e vürûd ve pâ-y-i pîsî-i hürev-âne ile kesb-i suûd eyledikte serîyye-i askerî husûsân asabe-i yeniçerinin a'sâb-ı asabîyetleri süst ve fâtir ve tegayyür-ü dest-mâye-i gayretle eydî-i

hamiyetleri kâsır olup bedevî ve hıyânet ve a'dânın muallim ve müretteb-i asâkirine adem-i mukabele ve mukâvemetlerinden nâşî ta'yîn olundukları mahallerden rûgerdân-ı imtisâl ve ednâ-i bahâne ile orduya tefrika-resân-ı ihtilâl olduklarından bahisle düşmanın müretteb ve muallim asâkirine mukâbil cünd-ü cedîd tedârikî akdem-i mesâlih ve işgâl olduğunu arz-ı huzûr-u pâdişâh-ı selîmü'l-bâl eylemekle tertîb-i cedîd husûsu rîşe-sâz-ı sahn-ı fûâd-ı şehir-yârî ve min ba'd emniye-i merkûme umde-i efkârı oldu. Husûsân sadr-ı müşârileyh bu maddeye mebnî çend nefer-i muallim ve sanâyi'-i Avrupaya vukûf ve verzişleri müselleme eşhâs tedârik ve istishâb eylemiş olmakla takrîr-i merkûm akabinde arz-ı rikâb-ı müstetâb eyledikte neferât-ı merkûme birkaç yüze iblâğ ve kâlib-ı taallüme ifrâğ olunmak bâbında zuhûr-u irâdeye mebnî ol mikdâra resîd ve fûnûn-u harbîyede huzzâkları bedîd olduktan sonra cümbüş-nümây-ı ayn-ı seyrân ve mazhar-ı rağbet ve istihsân olup bizim askerimizin sikke-i ahvâlleri ma'lûmu'l-ayâr bâ husûs eyyâm-ı şitâda adem-i tevakkuf ve karârlarından nâşî hasbü'l-iktizâ müştâ olacak mahallerde ancak kendi dâireleriyle serasker kalmakla hiç olmazsa bu makûle onbin kadar muallim asker-i bârî bulunsun diye tergîb eylemekle vâkı'ân şâyeste-i kabûl ve amel emr-i ma'kûl ve maûl olmanın müceddidân tertîble bir ocak ve kânûn-u kadem-i Devlet-i Alîyye'den ihrâç eylememek zımında bostânyân-ı hâssa ocağına ilhâk ve bostancı ve tüfenkçi ağâsı nâmıyla kapıcıbaşı ağâlardan bir ağâ ve îrâd-ı cedîd defterdârlığı ocak nezâreti ilâvesiyle sermâye-dâr-ı izz ve i'tilâ olması karâr-dâde-i ittifâk olup maa'z-zâbitân binaltıyüz neferden ibâret oniki bölük olarak bir orta meyân-ı beste-i meydân-ı temşiyet olmakla nümûne olmak üzere olan bir orta levend çiftliğinde tanzîm ve mâ'adâları îrâdları bulunarak iktizây-ı mahale göre tamâmî yâhûd nısfî olan sekizyüz nefer ile Rûmeli'de ve Anadolu'da münâsib mevki'lerde tertîbi tasmîm olundu ve ocak nezâretî îrâd-ı cedîd defterdârı nasb olunacak Reşîd Efendi'ye ihâle ve çiftlik-i merkûm kethüdâsı Velî Ağâ kapıcı

(s.346)

başılıkla ağâ ta'yîn olunup onikibin kuruş senevî maâş ile meclây-ı tereffüh ve intiâştâ acâle ve ocağa bir kâtip ta'yîniyle senevî dörtbin kuruş ve biner kuruş sâlyâne ile kâtip-i merkûme iki yamâk ve beşeryüz kuruşla iki nefer-i kâtip neferât-ı ocak ve senevî bir mikdâr îrâd ile bir binbaşı ve kethüdâ ve bir topçubaşı oniki bölüğün altısı yemîn ve altısı yesâr olup sağ ve sol kol ağâlıkları ve sağ ve sol

neferâtını temyîz için kisve-i mahsûsa-i mütenevvi'e tahsîs ve dâimâ ta'lîm ve azmâyîşe idmân ve verziş eylemeleri tansîs olup ve'l-hâsıl cemî'-i edevât ve mühimmâtı kemâ-yen-bagî hadd-i kemâle vâsıl olmakla vâkıân hîş-mendân ve ehl-i dikkat ve im'ân-i indlerinde bir vaz'-ı bihîn ve tertîb-i nîkû-terîn olmuş idi. (mukaddeme) Çûn esâs-ı efgan-i kâr-hâne-i imkân ve râbîta-bend-i târ ve bûd-u umûr-u âlimyân celt-i kudrete an tatarruku'l-acz ve'l-noksân hazretleri iş bu müzâhir-i esmâ ve sıfât ve merâyay-ı sûr-i tecelliyât-ı şûûnât olan dest-gâh-ı murassa'-i tarh-ı kâinâtta nû-be-nû bâfte-i deffe-i gûn ve vücûd ve dem-be-dem sûret-yâfte-i tâze nakş-ı hudûs olan a'yâr ve a'râz ve hâlâtı-ı hikmet-i bâliğe ve kudret-i sâbıkasıyla ekseri esbâb ve vâsîta-i a'dîye ve beste ve ilel-i semâvîye ve is'idâdât-ı arzîyeye beyûste eylediği ehl-i nazar indinde emr-i mukarrer ve beyn-i ecnâsü'l-ihyâ ol hayy-i ebedi'l-bekâ izz-i şâna ve teâla nev'-i insânî cevher-i akl-ı nûrânî ve gevher-i nutk-u lisânî-i berrle mümtâz ve müstesnâ eylediği gibi ber muktezây-ı (beyt) asmân-bâr-ı emânet nütüvv-ü ünset keşîd. Kur'a-i aşk be-nâm min nâ-gâm zedend. Avârız-ı âhât ve havâdis-i beliyât ile de mütemeyyiz ve yeknâ eylemekle serlerini gûy ü çevgân-ı bela ve sînelerini hedef-i sihâm-ı kazâ eylediği meşhûd-u çeşm-i basîret ve basardır. Ekser-i ehl-i hakâyık (enâ arzınâl-emânet ale's-semâvât ve'l-arz) Ayet-i kerîmesini dakîka-i merkûme ile tefsîr ve beyân eyledikleri rûşnây-ı erbâb-ı dakâyıktır ve hamm-nişîn-i sekre-i hikmet ya'nî Eflâtûn işrakî ma'rifet bu serîre-i setîreyi (el-âlem kerret alî âhire) makâlesiyle hakîm-âne edâ eylemiştir. Pes-ezân sınıf-ı insândan ba'de'l-enbîyâ giriftâr ve şâha-i eşeddü'l-belâ olan emâsil ehl-i îmân ve hıyâr-ı hayl-i hüda-perestân olduğu (eşeddü'l-insân belâü'l-enbîyâ sümme'l-misl felâ misl) hadîsiyle mensûsu'l-beyândır fırka-i belâ-güşân ve zümre-i inâ çeşândan biri dahî on

(s.347)

dokuz sene müddet-i serîr-ârây-ı serverî ve saltanat olan Selîm Hân aleyhi rahmetullah ve'l-gufrân hazretleri (beyt))derdîde mî nebâ yed-i ezîn gussa -i cez-serkerş.yer dilin mi nişest ezîn vakıa' cez gubâr)(an fî zalikü'l-ibretü'l-evlî'l-ebârü'l-mülkü'l-İlah üluv-ü ehaddü'l-kahhâr) Pâdişâh-ı müşârileyh hazretlerinin dûçâr ve tahammülüne nâçâr oldukları vâkıa'-i

fâkıa'-i dil-dûz ve hâdise-i fâcia'-i ciğer-sûzun ilel ve esbâbı husûsunda nihâyet meblağ-ı akl-ı kâsır ve gâyet mecâl-i zihn fâtir vücûhun felekîsi ber mûcib-i istidlâlât ehl-i tencim derece-i tâli' kavîmleri vakt-i ma'hûd-u âtû'l-beyânda resîde-i serhad kutû' ve ol hengâm-ı nâ-fercâmda rişte-i saltanatları maktû' olmakla nasbe-i zâyîçe-i şevketleri mesâbe-i köhne takvîm oldu. Gerçi bu maddede eslem-i tarîk hemân takdîr-i mümteni'ü't-tağyîr-i rabb-i kadîre ihâle eylemektir. Lakin esbâb-ı kevnîyye-i beyânında i'tibâr ve istibsâr-ı mülâhaza olduğu it'âb-ı semend-i kilik tîz-i refâtîrîye bâdî oldu. (garîbe) Evâil-i devr-i Selîm Hânî'de müneccim-i sâni bulunan ebu ma'ser zamân hekîm-i bi-müdânî merhûm Yakûb Efendi muharrer hakîre kendisine merhûm Abdülhamîd Hân hazretlerinden mevhûb imiş. Tenhâca şart-ı kitmânla bir mecelle ibrâz ve ba'zı mertebe-i muharrem-râz edip mecmûa'-i merkûme bi'l-cümle zevâyîc-i tâli' a'yân-ı eslâfi müntavî ya'nî her sahîfesi bir zâyîçe-i hulefâ ve selâtîni maa's-şerh hâ muhtevî olmakla yegân yegân keşîde-i silk-ü nazar ve im'ân oldukta sahîfe-i evlâda evvelîn-i hilkat ve aherîn-i bi'set aleyh-i salât ve's-selâm hazretlerinin ve sehâyif-ı sâirede hulefâ-i râşidîn-i rıdvânullah-ı aleyhim ecmâîn ba'de ekser Selâtîn-i Osmânîye'nin tâlî'leri mazbût ve muharrer ve tefâsîl-i ahkâmı meşrûh ve mukarrer olmakla müşârileyh Sultân Selîm behîşt-i merâbi' hazretlerinin Tâli'-i Saltanatları be-hikmetullah-ı teâla Eimme-i Dîn'e râbi' olan imâm-ı ale'l-murtaza keremullah-ı veche hazretlerinin gurre-i hilâfetleriyle hem-tâli' bulunmanın ekser eyyâm-ı saltanatları şûrîde-i ızdırâb ve ihtilâl ve câ-be-câ havâric ve celâliyân ve milkte hemîşe-i fetret ve tuğyân zuhûruyla bir hem-zede-i herc ü merc-i keder ve melâl olup encâm-kâr-ı rahîk-i haydarîden neş'e-dâr olmak ihtimâli hâlini işrâb ve iş'âr ve yirmiiki târîhinde tesyîr-i tâli'-i şevketleri serzede-i zeneb-i kutû' olmak serîresini hâyîde-zebân olarak telmîh ve tezkâr eylemiş idi. Fesârü'l-emr kemâ-kâl bi-iznuallahü'l mülkü'l-müteâl

(s.348)

fi'l-hakîka baht ve tâli' ki lisân-ı şer'iatte kadr ve takdîr-i bî-tağyîr ile ta'yîr olunur. (ayn) (âlim esîr-i dest-i meşîyyet değil midir?) Vakfınca sûret-i muhtârda nâçâr ve zebûn-pençe-i kudret-i kakhâr olan nûr-u insânî hakkında ser-nâme-i ihsân hazret-i bârî ve ünvan-ı menşûr medd-i diyârî-i perverd-gârı olduğu gayr-i mütevârîdir. (beyt) çe kendzûr-mend ve arûn baht.bâzvî baht ne ki bâzvî-i sıhhat.(garîbe-i diğeri) mûmaileyh Yakûb Efendi'den bu fıkra dahî yâd-dâşt-ı hâtır-ı

fakîr-ânemdir ki Merhûm Sultân Mustafa aleyhi rahmetullah hazretlerinin lakabları şeyh-i ekber kuddüsüs-sırra hazretlerinin şecere-i kübrâlarında pâdişâh-ı müşârileyh hazretleri necmi's-selâtîn ve ferzend-i ercümendlerinin ya'nî Selîm Hân'ın zînü'n-necm ünvanıyla mersûm olup müşârileyh Sultân Mustafa fenn-i nücûma i'tibâr ve kendileri dahî onda mahâret-i küllîye peydâ eylemiş idi. Ve maârif-i cüz'îye ve ulûm-u garbîye-i hafîyye erbâbına i'tibâr ve iltifât ederler idi. Binâ-i aleyh ekser a'mâl ve etvârlarını evzâ'-ı kevâkıba tatbîk ve menâzım-ı umûr-u küllîyelerimi maâlim-i harekât-i felekîye üzere tanzîm ve tensîk eylemek de'b ve âdetleri olmakla Selîm Hân Hazretleri'nin henüz zamîr-i mâye-i unsur valâ-kahrları sirişt nâdde-i rahm-i mâder olduğu dakîkayı sâât-i tâmme ile zabt edip tâ ki ber fehvây-ı (sümme inşâ nâh hulefâ-i ahir) ikmâl-i etvâr-ı seb'a ile mazhar-ı nefha-i rûh-u hayât-güster olup emâre-i Himl-i muhtemel oldukça müneccimbaşuya sâât-i mazbûta-i sükût-u nutfeyi beyân ve ol andan zâyîçe nasbını fermân eylediler. Ol dahî kazîyye-i matlûbeyi tasvîr ve edille ve medlûlâtını bast ve tahrîr eyledi. Vaktâ ki inkızây-ı müddet-i himl ile alâmet-i velâdet bedîdâr oldukça vaz'-ı himl için yevm-i ma'hûdda bir dem-i hüceste ihtiyâr ve sâbıkü'z-zikr-i sukût-u nutfe-i tâli'ne müteferri' ol dakîka-i muhtârda bedîdâr olan Mevlûd-u Selâtîn ber muktezây-ı evzâ'-ı felekîye kâbiliyet-i fitrîye inzimâmıyla mânend-i mühr-ü münîr-i cihân-gîrlikte a'dîl ve nazîri adîm ve İskender-âsâ-i fermân-fermmây-ı çâr-cihet ve nasfet-i iklim olacağını iş'âr eylemekle sâha-i hıdmetinde olan kavâbil ve pişkârân bir takrîble vaz'-ı himli ol dakîkaya îsâl eylemekle gerçi sa'y-ı firâvân edip lakin (beyt) (re'y ve tedbîr ile dönmez emr-i takdîr-i samed. Seyl-i gûh-endâz olur mu hâr ve hâşâk ile sedd.) Ceryânı üzere lahza-i yesîre te'hîrin imkânı olmayıp

(s.349)

zarûrî sâât-i bidest pîş-gâh-ı bâbda îstâde ve çî-gûnegî-i hâl-i velâdete sedef gibi gûş-u gûşâde olan hekîmbâşı efendi meyl-i sâati parmağıyla dakîka-i muhtâra üzere imâle ve tedvîr ve şehzâde-i müşârileyh mâh-ı nev gibi ufuk-u âsmân-ı şuhûdî tenvîr eyledi. Bi'l-cümle bu dakîkaya muttali' olanlar keyfîyet-i merkûmeyi ketem ve ihfâ eylemeleriyle müşârileyh Sultân Mustafa merhûm dem-i muhtâr-ı mersûmda velûd ve kudûm eyledi. Zannıyla

cihân cihân mesrûr ve şâdân olup hatta gâh ü bî-gâh ahz-ı kurenâyâ şehzâde-i müşârileyhin İskender-serîr ve neyyîr-i a'zam gibi cihân-gîr olacağını tebşîr ederler idi. Hatta merhûm maraz-ı mevtinde bu kaziyeyi huzzâra tekrâr ederek Taht-ı Saltanat'ın Abdulhamîd Hân Hazretleri'nden insirâfla Selîm Hân'a velîahd şîvesiyle tavsîye eyledikleri nükte-i merkûmeye mebnî idi. Çünkü Selîn Hân Hazretleri dahî refte refte ser ve sehî gibi bâlîde ve hadd-i temyîze resîde olup pederleri lisânından şîve-i mezbûr gûş-güzâr ve pederleri gibi ol emnîyeye dil-bend-i karâr olmalarıyla zikrî âtî nazâr-ı cedîd ihtirâ'na ısrârlarına bir taraftan dahî bu madde -i tâziyâne-i şevk ve ilâve-i tesvîl ve sevk oldu. (zikr-i mebd'e'-i nizâm-ı cedîd ve sûret-i ân resm-i nev-i bedîd) Çûn pâdişâh-ı kerim Sultân Selîm Hazretleri ikiyüzüç târîhinde pîrâyebahş-ı Serîr-i Saltanat ve mâlik-i izmâ-i sipâh ve raîyet olup güzâriş-pezîr olduğu üzere henüz iki taraflı ateş-i harb ve kıtâl zebâne-keş-i işti'âl olmakla ne hâl ise bir müddet keşîş ve gûşîş ve bi'l-ahire selem ve salâh ile tahsîl-i arâmiş olduktan sonra bast ve tefsîl olunduğu üzere askerinin ahvâlî husûsân zümre-i bektâşiyânın hulâsa-i a'mâlî mecâ-i ta'lûm-ü âli olmakla ceys-i cedîd-i îcâd ve ta'lîm ve azmâyişe i'tiyâd olunmak fûâd-ı hamîyyet nihâdlarında cevelân ve zikr olunan esbâb-ı mütenevvie dahî te'yîd-i şevk ve heyecân edip husûsân levend çiftliğine ta'yîn va ta'bîye ve vâye-dâr-ı ta'lîm ve terbiye olan sipâh-ı yesîrin hezz-i kesîr-i dil-pezîri meşhûd-u şâhâneleri oldukça ol bâbda zamân-ı ihtiyârı rübûde-pençe-i iktidârı olmaktan nâşî bir gün bu râz-ı meknûnî ba'zı kâr-dânâyân-ı devlet-i ebed-i makrûnlarına keşf ve ibrâz ve tertîb-i cedîdin mesâbe-i vücûbda olduğunu ve be tahsîs Sadr-ı A'zam mesâlih-i dîn ve devlet olan

(s.350)

tersâne ve topçu ve humbaracı ve arabacı ve cebehâne ocaklarının tezelzül ve inhidâm olduğu ve bir iki sene bu hâl üzere güzerân eylediği sûrette bi'l-küllîye in'idâm bulacağından bahisle bunların iktizâsına kûre-i tebdîl ve tağyîr ve takvîye ve ta'mîrleri makûlesi mühimmât-ı lâzîmenin lüzûmunu ta'dâd ve beyâna ağâz eylediklerinde bi'l-cümle mütehayyızân-ı erkân ve şeyhü'l-islâm-ı zamân ve fuhûl-u fudalâ-i benâmdan sadr-ı rûm-u vakt merhûm Abdullah Efendi gibi güzîde-i ulemây-ı i'lâm iş bu kelimât-ı hakikat ayât-ı mülûkâneyi tasdîk ve edille ve berâhîn ile te'yîd

ve tahkîk eylediler. Vâkıâ'n (yâ eyyühellezine amenû izâ le kaytam fietil fâsibedvâ) Ayet-i kerîmesi mûcibince Asker-i İslâm pişgâh-ı düşman-ı süst-endâmda sabır ve sebâtla me'mûr ve (eş-şeceretü's-sabru's-sâa') mefhûmunun eseri bedîhî'z-zuhûr iken dâimâ pâyidârlık merkezinde lagzîde ve bir sâat tevakkuf ve mukâvemetleri nâdîde olup (ve atîullah verresûle ve'l-ittinâz avfetfeşlev ev tezhîb re yehkam ve esber ve innallah maassabirin.) Emr-i mübîninden zâhil ve münâzaa ve ihtilâfin esbâb-ı zaaf ve hezîmete mûcîb-i itlâf olduğundan gâfil olup özürünün ve bahâne-i bî-ferheng ile ihdâs-ı arabda ve şikâk ve Orduy-u Hümâyûn'a îrâs-ı perîşânı ve iftirâk edegeldikleri cümlemizin ma'lûmî ve mücerribi olduğundan başka nice zamândan beri düşman askerinin mürettib ve muallem oldukları cihetten gûy-u ribây-ı galebe ve firûzî ve bu takrîble beher nevbet-i inzhizâm ve mağlubîyet bizim tarafa rûzî olmakla (vâ'de ve allahümme mâ esteta'tüm min kuvve) Ayet-i Kerîmesi (min küll mâ yetekavvibe fî'l-harb) ibâretiyle müfessir olduğuna mebnî mutallik-i esbâb-ı kuvvet ve edevât galebe ve kudrete teşebbüs eylemek emr-i vâcib husûsusan iş bu Ayet-i Kerîme nuzûlünde server-i serâyây-ı enbiyâ aleyh-i efdalü't-tehâyâ hazretleri üç def'a (alâ an el kuvve tü'r-remi) Kelâm-ı derî'n-nizâmlarıyla mâdde-i kuvveti ta'rîz ve ibnâ buyurup ol hengâmlarda kemân ve tîr ikvây-ı alât-ı dâr ve gîr olduğuna binâ-i tahsîsle te'yîd ve tensîs buyurmuşlardır. Lakin el-haletü hazîhi zamânımızda remî maddesi top ve tüfenge munhasır olmakla esliha-i sâîreye nisbet mahaz-ı kuvvet ve isti'mâlî umûm-u hükmî ve belki itlâf-ı nas-ı mübîn mûcibince akdem-i mevâcib olup hatta selefte Cânib-i İslâmîyân'da top ve tüfenk makûlesi edevât-ı cenk olmayıp belki tîr ve neyyire ve kemân ve mancınık olmakla bu edevâtla

(s.351)

top ve tüfenge mukâbele ve a'dâ ile bir vechle mukâtele mümkün olmadığından İslâmîyân dahî ol makûle-i alât-ı istihsâline berzede-i dâmân oldular. Kezalik düşmanın merâkib-i bahrîye-i azîmelerine mümâsil-i sefâyîn-i cesîme icâd ve civârî'l-münşâat ittihâzıyla deryâ-i cenginde dahî a'dâya

mukâvim ve mukâbil oldular. Nitekim Tâîf Gazâsı'nda a'dâya mahsûs debbâbe-i nâm-ı âlet-i hisârı-i sipah-sâlâr hayl-i ahyâr-ı aleyh efdalü's-salavat bi'l-aşyye ve'l-ebkâr hazretleri ihzâr ve isti'mâlî bâbında Emr-i Âlî isdâr buyurdular. (lâyîha-i fâyîha) ber vech-i muharrer esbâb-ı kuvvet-dâr ve kîr-i remî mâddesiyle tefsîr olduğu tahrîr-i halâinde hâtır-ı fâtır-ı gam-gîne lâyh olan nükte-i rengîn dahî dakîka-dânân-ı indlerinde dil-nişîn olsa sezâdır ki çün hazret-i resûl-u enâm aleyhi's-salavat ve's-selâm edevât-ı kuvveti (ilâ ani'l-kuvveti'r-remî) ibâresiyle Remî mâddesine tahsîs buyurup maa-hazâ ol avânda remî ancak tîr ve nîzeye münhasır iken (es-sehm ve'r-remî) dîv-i tasrîhten ittilâka udûl buyurmalarının nükte-i dakîkası gerçi zamân-ı mezkûrda Remî hemân tîr ve nîzeye mütehasıs olup lakin i'lâm-ı rabbâniyle âhir zamânda tîr ve nîze bedeli top ve tüfenk edevâtı zuhûr ve remî mâddesi onlara mahsûr olacağı ma'lûm-u şerîfleri olmakla hemân tîr ve nîzeye hazar ile (el mühim ve'r-rah) ünânıyla zikr buyursalar âhir zamânda a'dâ ile mukâteleden Ehl-i İslâm acz sebebiyle zımnen memnû olmuş sûretinde olur lakin er-remî ibâretiyle vech-i ittilâk ve şumûl üzere tefsîrleri sebebiyle ila yevmi'l-kıyâm remî mâddesinin âm ve ma-sâdaki olduğu alâtle mücâhede eylemek bâbında emr ve fermân buyurulmuş olur ve Allah-u alem be hakîkatü'l-hâl pes vech-i meşrûh üzere ekser ulemâ ve a'yân ve kübrâ bu makûle-i makâle-i dil-nişîn serd ve telkîn ederek ma'nây-ı mezbûru te'kîd ve Devlet-i Alîyye'ye tertîb-i cedîd ve mukâbele-i bi'l-misli esbâbını temhîd-i ehemm ve elzem olduğunu ifâde ve teşdîd eylediler ve ba'zıları etvâr-ı hamse-i düvel i'tibârıyla Devlet-i Alîyye'nin pîrî ve hezâr-ı illet lâzimesince şeyhûhet ve herem sebebiyle sükût ve inhitât ve ilel ve avâriz-ı gûn-a-gûn ile a'zâ ve cevârihi muhtel ve zebûn olup ve tâbayî' ve emzicesi şûrîde-i fesâdât-ı ahlât olmakla (beyt) (köhne sâat gibidir cesm-i zaîf-pîrân. Ona dârûy-u müdâvât ile kuvvet gelmez)

(s.352)

makâlinca ol bâbda dârûy-u tedbîr devr-i te'sîr olmanın me-bâdâ bâdî-i hatır ve müeddî-i hin ve zarar ihtimâlini îrâd-ı berrle min ba'd bâb-ı muhâsamanın insidâdı ve dervâze-i müsâlemenin güşâyış üzere devâm ve imtidâdı husûsuna azm ve ilgây-ı gâîle-i husûmet ve rezm olmakla ol makûle-i asker-i nâ-sâz isti'mâlinden bî-niyâz olmak enseb ve semt-i ma'kûle-i akreb olduğunu serd ve beyân eyledi ve kimi kazîyye-i mezkûreyi re'sen kimi tâlîsini nakz ve istihcân ve Moskovlu'nun İsterlic takımını mahv ve ifnâ ve ez-i ser-i nev tertîb-i cedîd ile muallem asker peydâ

eylediğini muarrız-ı delilde ityân eyledi ve kimi tâife-i bektâşîye âmmе-i Memâlik-i Osmânîye'de maraz-ı âkile gibi müstevlî ve şâmil ve her şehir ve kasabada leke-i sâbit gibi mütemekkin oldukları vâreste-i delâil olup bu sûrette ocaklarının itfâsı muhâl ve onların vücûdları hinde asker-i diğеr tertîbine mecâl baîdü'l-ihtimâldir zîrâ elbette asker-i cedîdi istirkâb ve istiskâl edecekleri derkârdır ve ocaklarına olan fart-ı asabîyet ve gayretleri muktezâsınca ateş-gede gibi bî-pervâ küre-i şer ve aşûb ve kavgaya girecekleri kanlardır ve Moskovlu'nun İsterlic takımı pâ-yi tahtına mahsûs bir mikdârca şirzime olmalarıyla bunları onlara kıyâs maa'l-fârık add olunduğ-u âşikârdır. Pes reis-i râst budur ki hemân Devlet-i Alîyye'nin iktizâ eden umûr-u muhtelifesi eser-i eslâfa tatbîk ederek tensîk ve tanzîm ve tersâne vesâîr ocakların adlâ' ve erkân-ı fersûdesini termîm ve tahkîm-i berrle istidrâk-ı halel-i ahvâl ve üstüvârî-i mebânî-i i'mâl-i lâzîmetü'l-i'mâl olup ta'lîm husûsî dahî uhde-i bektâşîyeye havâle ve sipâriş ve ulûfe ve terakkî ve sanâdîd ve ser-gerdelerini kavle almak vesâîr güne hakîm-âne tedbîr ile matlûbu'l-mikdâr-ı piyâde ve süvâri-yâna tefvîz ve güzâriş oluna. Eğеr kabûl ederler ise febihâ ve ni'met-i vâlâ-i bidâyet-i emirde ilzâm-ı hüccet olur mefhûmuyla ol dahî hümâyûn-u endîşesini ifrâ'-ı meyân-ı beyân eyledi. Re'y-i âhir muarrız-pesend ve istihsânda cây-gîr olmakla zikr olunan levend çiftîliği ocağı onikibin nefere iblâğı karâr-gîr-i zamîr ehl-i tedbîr olduktan sonra merhûm Sultân Süleymân Hân Hazretleri'nin vaz' ve nizâmları üzere yeniçeri zümresini inhirâf eyledikleri usûlden ircâ' edip ve haklarında ekmel-i mine'l-evvel tevcihât-ı pâdişâh keyvân-ı mahal-i erzân olacağı esmâ'-ı berrle ber minvâl-i muharrer beher sene rûz-u

(s.353)

hazardan rûz-u kâsım hulûlüne dek Topkapı hâricinde Sökerdim mahaline ve Sadabâd'da ta'lîm ve azmâyîşe gûşîş ve mülâzemet ve ta'lîm-i mezkûr husûsunda vech-i esbûk üzere tüfenkçibaşı ve odabaşı ve aşçılar ve sakalar ve karakollukçular mevcûd ve ellidört bölüğün çorbacısı ser ta'lîmci nâmıyla üzerlerine ser-gerde nasb ve ta'yîn ve her def'a dörder orta ta'lîm edip bu ta'lîmde başkâtip ve altı nefer yazıcı bulunmaları tensîb olunmakla ber mûcib-i fermûde meslek-i ta'lîmde reh-i peymûde olarak bulûğ-u menzil-i

mahârete sa'y ve müdâvemem eylediler ve tenbîhât-ı merkûme cemî'-i Memâlik-i Mahrûsa'ya neşr ve işâat olunup edevât-ı ta'lîm olan barut ve kurşunları dahî cânib-i mîrîden i'tâ olunmak karâr-dâde-i Ümenây-ı Devlet oldu. Ba'de zikr olunan ahass-ı ulemâ ve a'yân ber mûcib-i fermân bi'l-cümle tecdîd-i köhne-tırâz-ı maâlim-i devlet ham-şüde-i menâzım-ı mülk ve millet bâbında i'mâl-i avâmil-i efkâr ve işgâl-i meşâgil-arây-ı isâbet-şîâr ederek herkes levâyih-i kalb-i selîm ve sevânih-i zihn-i müstakimlerini kaleme alarak mecmû'î ma'rûz pâye-i serîr-i mülük-âne kalındıkta yegân yegân güzârîde-i çeşm im'ânları olup her mâddenin nîk ve bedîni iz'ân ve sûd ve ziyânını fehm ve ittikânla ba'de'l-cerh ve't-ta'dîl-i ittifâk-arâ ile cümlesinden bir nüsha telhîs ve te'sîl kalımp ol nüsha düstûru'l-a'mâl vâsıl-ı ma'mûl-u ittihâz olunmakla evvel be evvel her birine şürû' ve te'sîs-i usûl ve fûrû' kalındı. Mesmû'muza göre vâkı'an ekserî dîn ve devlete mahz-ı hayr ve menfaat ve esbâb-ı gazâ ve cihâda vesîle-i takvîyet idi. (beyt) (güzel tasvîr edersin hat ve hâl-i dilberi amâ. Füsûn ve fitneye geldikte ey behzad neylersin. Vech-i meşrûh üzere yeniçeri zümresi çend mâh müddet ta'lîm husûsuna dest-i cünbân-i müsâberet olup lakin atale ve kesâlet-i cümlesine sâniye-i tabîat olduğundan başka levend çiftliği ocağı kendilere ukde-i derûn ve râh-ı huzûrlarına hâr ve hâşâk-ı dağdağa-nümûn olup vükelây-ı devletin teveccüh ve istihsân ve tevfir ve tevkîrlerine sa'y-ı firâvânlarını gördükçe istirkâb ve min ba'd bey'-i esâmî ve terekkiyât-ı memnû' olmakla hâricden esâmî ile ulûfe-hôr olanların ve dâhilden beher kast-ı tayyârâtla müft-kâr-âne avâid-i zafer bulunanların halecân ve ızdırâplarından nâşî ağvây- şeytânîyeleri bir alây-ı kâse-i dimâğları mağz-ı şuûrdan

(s.354)

hâlî neferâtın kulûb-u fâriğâlarına ilkây-ı inkılâp eylemekle mâdde-i ta'lîm-i hâric ez kânûn-u kadîmedir diyerek Asitâne'de vesâir Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhâne'de olanlar terk ve ferâğat ve ta'lîmsiz hûd-ser-i hayevân gibi ihtiyâr-ı betâlet eylediler. Binâ-i aleyh Üsküdâr verâsında dahî bir kışla bünyâdına ve nizâm-ı cedîd nâmıyla tertîb-i asâkir-i muallemeye ittifâk-arâ ile azm ve mübâşeret olundu.

BEYÂN-I BA'ZI SÛRET-PESENDÎDE-İ TERTÎBÂT-I CEDÎDE

Çün tarâzîde-i bir beyân tahrîr olduğu üzere tertîb-i cedîd ve ta'lîm-i asker husûsunun luzûm-u aklîsi şer'îsiyle pezîrây-ı kuvvet te'kîd ve sûr-i mertebesi arây-ı erbâb-ı rüşd ve dehâ-i berrle tasvîr ve temhîd olunup lakin dirliklerinin ekser nâ-ehl yedlerinde bulunduğundan tesvîyyesi müşkil ve tenkîh ve ta'dîli nâ-kâbil olmakla mecmû'î birden ref'le erbâbına tevcîh olursa gerçi resm-i maksûd kâbil-i sûret-i vücûd olacağı bedîd lakin kiminin esâmî-i vazîfesi âbâ ve ecdâdından kalmış ve kimi medâr-ı maâş olmak için akçesiyle almış olduğundan nâşî kat'-ı erzâk-ı nâs kabilinden bir mâdde-i nâ-sebâs olduğundan başka mahâzîr-i adîdeyi makzî ve sudâ'-ı rüesâyı muktezî olmak gayr-i bâîd olup ve müceddidân tertîb olunacak cünûd ve ketâîbin vazâîf ve rivâyetine Devlet-i Alîyye'nin îrâdı vâfî olduğu derkâr ve irâde-i ma'hûde yeniden bir güne îrâd-ı tedârikine mevkûf olduğu aşîkâr olduğundan başka ikvây-ı vesâîl-i harbîyeden olan zahâyîr ve mühimmât ve musammem olan ocaklara teshîl mevâcib ta'yînât-ı usûl vâridât-ı mîrîden mâ'adâ senevî yirmibin kese kadar zâîd-i îrâd tedârikine muhtâc idiği emr-i azher ve seferler için vakt-i hazarda akl-ı mâ-yekûn yüzellibin kese mikdâr akçe cem' ve idhâr olunmak husûsunun vücûbî dahî ashâb-ı hazm ve ihtiyât indinde sâbit ve mukarrer olduğuna mebnî evvelâ himmet-i kûh-endâz pâdişâh-ı kişver-güşâ îrâd-ı merkûm tedârikine masrûf ve cümle-i nâme-i azîmet-i âmmesi mebâliğ-i mezbûreyi mânend-i defâîn nihâde-i hazâîn eylemek kazîyyesine ma'tûf olduğundan şeyhü'l islâm-ı vaktin ruhsatıyla hamrî-i ta'sîr ve ırkî takdîr edenlerden zecren lil-bâyî' ve hacren lil-bayî' ikişer pâre hamurun ve dörder pâre arakın beher kıyyesine rüsûm-u zecrîye emîni nasbıyla cemî'-i Memâlik-i Mahrûsa'ya irsâl-i a'mâl ve isbâl misâl lâzımü'l-îmtisâl ile şürût ve kuyûdî

(s.355)

tebyîn olunup ve koyun ve keçi yapağları ticâret olunan emtia cümlesinden olmakla beher reis-i hayvandan birer pâre resm-i yapağı almak üzere mukataa dahî ihdâs ve penbenin beher kıyyesinden birer akçe iken birer pâreye iblâğ ve rişte-i penbenin beher kıyyesinden ikişer pâre ve Anadolu tarâfından vürûd eden mazının beher kıyyesinden ikişer pâre ve Mora Cezîresi'nden kalan İstekalya ta'bîr etikleri üzümün beher kıyyesinden ikişer ve İstanbul tütün gümrüğü ve bi'l-cümle arâzî-i Devlet-i Alîyye'de olan tütün

tarlaları muaccele ile tâliblerine fûrûht olunup mahlûl oldukta yine müzâyede ile fûrûht olunur iken min ba'd ahre-i bey' olunmayıp îrâd-ı cedîd tarafından zabt olunmak ve zuâmâ ve erbâb-ı tımâr sefer eyyâmında sefer-ber olmak berâtlarında musarrah iken bir vakitten beri muktezây-ı hıdmetlerinde batâlet ve mubâadetlerine mebnî zeâmet ve tımâr defâtiri yoklanıp adem-i istihkâkı zâhir olanların zeâmet ve tımârı ibreti's-sâîrîn ve zecrâî'l-kâidîn îrâd-ı cedîd cânibine ihâle olundu ancak asâkir-i merkûmenin şîrâze-i nizâmları bürîde-i mikrâs-ı halel ve inkısâm olmamak mülâhazasıyla münhal olan tımâr ve zeâmet mülâzımlara i'tâ olunup amel-mândelerin dirlikleri ref' ve ilgâ olunmayıp kuvvetlerinde îrâd-ı cedîd tarafından zabt olunmak karâr-dâde-i ashâb-ı dehâ oldu. Ve iş bu zeâmet ve tımârdan başka deryâ kalemi mensûcât-ı aklâmı nâmıyla Tersâne-i Âmire'ye tâbi' ba'zı tımâr ve zeâmetler olup ahvâl-i Tersâne-i Âmire başka bir kalıb-ı haseneye ifrâğ olunmak mülâbesesiyle süvârî askeri tersâne hıdmetinde bulunmak muktezî olduğundan sâbıku'z-zikr zeâmet ve tımârlar mahlûl oldukça îrâd-ı cedîd tarafından zabt olunmak ve eâzım-ı îrâdât-ı devlet-i eydi's-sebâtan Anadolu ve Rûmeli ve Arabistân envâ'-ı emtiadan ahz olunan a'sâr-ı şer'îye olup ol dahî iki kısım üzere olup birisi zeâmet ve tımâr birisi mâlik-âne ve iktâ olmakla beşyüz kuruşluktan onbeşbin kuruşluğa kadar mahlûl olan mâlikânelerimiz eyyide ve bey' min yezîd olunup ezîd olan mâlikâneler mahlûl oldukça îrâd-ı cedîd hazînesine kalıp vech-i lâyıkı üzere îrâd-ı cedîd defter-dârı tarafından idâre olunmak üzere karâr-dâde olundu. Ve bunların emsâli nice meknûn-u zîr hâk-ı kümûn olan îrâd-ı mevhum ve meznûn-u a'mâl tîşe-i endîşe ederek zafer-yâb ve hatta ikiyüzoniki

(s.356)

târihinde îrâd-ı cedîdin altmışbeşbin keseye bülûğî merkûm kalem-i ehl-i hesâb olduğu sâmia-güzâr-ı muharrer mahrûmu'n-nisâb olmuş idi. Vech-i mezkûr üzere refte refte bu makûle-i îrâd-ı cedîd mukâtaâtı mütevâfir ve fi'k-asl me'mûr olan defterdârın umûr-u aslîye-i mîriyeden fazla îrâd-ı cedîdi dahî idâreden kâsır olduğu zâhir olmakla ecille-i ricâlden birinin kadri terfi' ve îrâd-ı cedîd defterdârlığı nâmıyla menşûr-u i'tibârı tevkî' ve dâire-i iktidârı tevsî' kalınıp umûr-u istîfânın bir şaki iki amel-mânde-gân-ı ricâlden birine kayd-ı hayât ile ihsân ve bu vechle nâm ve şanı metrûh-u zâvîye-i nisyân olan şikk-ı sâni defterdârlığı îrâd-ı cedîde ilhâk olunup kırmızı üst kürkü ile dîvâna gitmek vesâir uzemây-ı devlet gibi yedin çektirmek ile

esbâb-ı ihtîşâmı tekemmül etmek husûslarına ruhsat ve şikk-ı sânilik hâssını ellibin kuruşa iblâğla esbâğ ve sâil-i miknet olup masârîf-i sâireye merbût ve darb-hâne tarafından idâre için mazbût olan mukâtaâtın idâresi dahî havâle ve bundan sonra mahlûl olan mukâtaâtın fâizi beşbinden ziyâde olursa bey' olunmayıp ibkâ-i berrle îrâd-ı cedîd ihâle olunup kapıarasında mîrî hazînesi gibi bir hazîne dahî îcâd ve müctemî'-i emvâl olan hazâin-i enderûn mîrî ve darb-hâneye halt ve idhâl olunmayarak hıfz için a'dâd ve hazîne-i merkûme ikişerbin kuruş senevî maâşla bir sergî halîfesiyle kese-dâr ve iktizâsına göre sâir ketebe ve hıdmetkâr ta'yîn ve müstevfî maâşlar ile yedlerine berât-ı refâhîyet i'tâ olunarak sedâd ve sadâkat ve kânûn-u nizâm-ı cedîde riâyet eylemeleri tenbîh ve telkîn ve îrâd-ı cedîd tarafından zabt olunan mukâtaâtın emvâl-i kalemîyeleri hazîne-i mîrîye teslîmi husûsî sebt-i defâtir tebyîn olundu. Bunlardan mâadâ sûret-nümây-ı âyîne-i ayn-ı dünyâ olan kâğıd-hâne binâsı vesâir isâr-ı celîle-i mahâsin inşâsı yegân yegân mevki'lerinde sûret-gîr-i beyân ve nümâyân-ı âlimyândır. Ve sâhil-hâne ittihâzından esnâf ve sâir ahâd-ı nâsın memnûiyetleri vüzerâ ve ulemânın mansıblarından üç seneden mukaddem bilâ-sebeb ma'zûliyetleri vesâir makûle-i musammemât-ı ma'kûlenin ekserî nâ-cüsbân-ı mezâk-ı ser-kârân olmakla pâyîn-i hufre-i kuvveden bâkî ve firâz-ı fiil-i infâza gayr-i müterâffî oldu. (hâtime) çün

(s.357)

mersûm yerâa-i pesen-dîde rusûm olduğu üzere pâdişâh-ı halîm Sultân Selîm Hazretleri'nin unfuvân-ı neşv ü nemâları olmak hasebiyle henüz kuvvây-ı tabîyyelerinin zamân-ı istîlâsı ve neşve-i rahîk gayr-i sahîk-i Saltanat-ı Senîyyeleri'nin urûk ve a'sâb-ı mütekeyyifelerine sereyân ve severânın hengâm-ı ibtidâsı olup ve bi't-tab' müesser-i celîle ve mefâhir ve menâkıb-ı cemîleye mâil ve ibdâ'-i tarh-ı isâr ve ihtirâ' nâdire-i rûzgâra bi't-tab' şîfte-dil olduklarından başka unsur-u sâmîlerde cevher-i şehâmet merkûz ve tabâat-i girâmîlerinde mâye-i celâdet meknûz ve mestûr-u cihân-gîrlik hevâyî ise per ü bâl merg-arâm ve huzûrları olup bir taraftan dahî evâil-i saltanatlarında ba'zı hâm-kâr ve henüz mizâc-ı dehr ve şöhye vuhûf ve ihtiyârân bu el-hevesân-ı nâ-şinâs pîş ve pesân-ı hamyâze-keşân hamm-hâne-i ikbâl dahl ve dâniş-i tahsîl câh ve celâl olan kurenâ-vend-mâye-i karîn ve râz-

nâme-i dehrden gâfil ve gülşen ısrâr-ı âlim bâtın ve zâhirden gurâbü'l-beyn asâ-i mütecâfî ve mütecâhil bir nice mukarribler ile hem-dem ve hem-nişîn olmalarıyla hemîşe-i hôş-amed kelimât-ı dil-âvîz (ayn) (söz olsun pâdişâhım) makâlesince tesvîlât ve şevk-engîz ile dâimâ müdâhine ve mûmâşât ve kimi kâimî manzûmesinden ve kimi cefr-i kebir ve şeyh-i ekberden ve kimi ba'zı ehl-i keşf ve kerâmetten ma'nâlar nakl ve inbâ ile bi'z-zât müceddid-i dîn ve saltanat olmalarını vech-i tahkîk üzere arz-ı huzûr fâizü'l-berekât ederek teshîl-i mâdde ve râh-ı mugâyilan-zârı tasvîr bir câdde eylemeleriyle cihân-gîrlik bâbında cedd ve gayret-i hüsrev-ânevi tehyîc ve lücce-i cûş-a-cûş himmet-i mülûkânevi temvîc husûsân bünyân-ı cihâd asl ve bünyâdı olmak üzere delâil-i şer'îye ve berâhîn-i aklîye ile ulemây-ı i'lâm ve a'yân-ı devlet semedî'd-devâm cenâblarının temhîd ve tervîc eylediklerine mebnî sûr-i bedâ-i mebsûta üzere nizâm-ı cedîdin evvel be evvel vaz' ve tertîbine mübâşeret ve vüs'at -ı dâîreden nâşî zevâid-i irâdât ve zemâim-i irâdâta nâçâr olmalarıyla ber vech-i muharrer ba'zı mertebe-i bida' ve muhdesât-ı ibdâ'ına mübâderet olundu. (ayn) Helvây-ı fenâ ilâ ahre zâikasinca her-çend bu vech-i nâ-pesendin ser-encâmı hayr ve ercümend ise de ba'zı ihdâsât ve tahmîlât ve teklîfâta ilcâ eylemekle a'vâm-ı nâsa güvâr olduğundan nâşî lâ-muhâle aralık aralık tazallüm

(s.358)

ve iştikâ ve ref'-i akîre-i tazarru' ve isti'vâ ile tasdî'-i rikâb-ı sâtı'l-iclâli müeddî olacağı emr-i bâdî olmakla müsammem olan sûret-pezîrây-ı hüsn-ü kıyâfet olunca kadar güft-gûy-u inâm ve ürcûfe-i ihtilâf-ı a'vâm ve ba'zı mertebe-i şikâyet ve istirhâmlarına penbe der-gûş ve bu maslahat-berây-ı celb-i mâye-i sıhhat bir uzvdur ve nâgeh-i hasbü'z-zâhir bir i'lâc-ı şedîd-i berrle çâre ve timâr yâhûd hasteya tecrî'-i şerbet-i nâ-hôş-güvâr kabîlinden ma'dûd bir ma'nây-ı behbûd olmanın hayrîyet-i âkıbeti mülâhaza-i berrle bir müddet kâlây-ı müsâade ve şekati pes-endâz-ı verây-ı dûş olmak iktizâsına göre müdâfaa'-i hakîm-ânelerine tarîk bulmak kâr-hâne-i maslahata rükn-ü rekîn ve dest-gâh-ı kâr ve bâra bâbından metîn olduğunu ser-kârân-ı zamân pây-i taht-ı Saltanat'a arz ve beyân eylemeleriyle rikâb-ı pâdişâh-afâk ol-makûle-i arz-ı hâl takdîmi gâîlesinden azâde olmak bâbında zecr ve yasak-ı berrle tevsî'-i meydân eylediler. Sâîr güne arz-ı hâl takdîmlerinden dahî nâs-ı mütezecir ve dâr û gîr-i vidâd ve sitâd taraf-ı vükelâya münhasır oldu. iibâdullahın bu âlem-i dünyâda bir pâdişâhları vardır onun dergâhına derûnlarını arz ile istimdâd eyledikçe

kimin dergâhına varıp istimdâd eylesinler (ayn) (sen ki dâd etmeyesin ben kime feryâd edeyim) ba'de ser-rişte-i maslahat mevkûl-u keff-i kifâyetleri olan erkân-ı ma'dûdenin nâm-zed oldukları hıdmet-i me'mûrede devâm ve te'yîd ve bilâ mûcib ve bî sebep sâlib-i makâm-ı me'mûriyetlerinden adem-i azl ve teb'îd husûsî dahî dustûrû'l-amal ve kabza-i şartîyye matlubına nâlî ve ma'dil kılındı. Bu fasılın dahî mutazammın olduğu maânî-i hafîyye rûşenây-ı ehl-i rûyadır. Pes zikr olunan resm-i müsesses üzere nizâm-ı cedîd ocağı peydâ ve tahrîr-i neferât eylemek bâbında her cânibe Evâmir-i Alîyye isrâ olunup Rûmeli tarafı sükûtle muâmele ve Anadolu'dan Kirmân Vâlîsi Kâdî Abdurrahman Pâşa ve Cebbârzade telakki-i bi'l-kabûl-u berrle mukâbele edip her biri câ-be-câ piyâde ve süvârî tahrîr ve Âsitâne'ye tesyîre ibtidâr eylediler. Âsitâne tarafında dahî tahrîr ve teksîr ve tevfirlerine sa'y-ı esîr olunup levend çiftiliğinde olanlara Velî Ağâ ve Üskûdâr Yakası'nda olanlara fi'l-asl müderris olan Ömer Ağâ nâm-ı merd-kâr âzmâ-i ser-gerde ve serkâr ve menâzım-ı mertebeleri üzerine harbâr-ı Avrupa rûşena-i verziş ve taallüm-ü azmâyişe gûşîş-i berrle fenn-i harb ve peykârda

(s.359)

istihsâl-i çîre-destî ve mahâret-i asâkir-i şâhâne ile nâm-dâr ve fi'l-hakîka asâkir-i ittilâkına sezâ-vâr oldular. Dem-be-dem mânend-i merâtib-i rakam a'dâd-ı efrâdları efvân ve sür'at-ı remy ve isâbette hazâkat-nümûn olup zâbit ve ser-kârlarına ber vefk-i zâbita ser-dâde-i imtisâl ve istâde-i merkez ibtihâl olduklarını ve eyyâm-ı rusûmda kîtâr-ı seyl gibi alây-ı mükemmel ile bî-sît ve sadâ-i iyâb ve zehâblarını temâşâ eyledikçe kulûb-u düşman-ân dâg-dâr ve havâtır-ı bed-hâhân kitâb-ı mûr ve mâr olur idi. Ba'zı sebûk-magzân ve zâhir-i bînân ve teng-zarf-ân husûsân düşman-ı devlet olan câh ve i'tibârdan mahrûm câhil ve nâdân makûlesinin ta'n ve teşnî' ve fuzûl-âne sûret-i salâh ve teber-âde-i tekabbuh ve tefzîaları ise nüşâre ve şîrâre gibi rîzân olup kimi hâşâ şer'-i cedîd ve kimi be'sây-ı cengîzî nâmıyla hezl ve istihzâ o kimi zühd-ü huşk-u bed-terfiye mebnî teşbîh ve taklîd-i leşker-i düşman töhmetiyle taslîl ve izdirâ' bâbında ter-zebân olup lakin hôş-mendân ve dîbâce-i kârdan matlub-ı şînâs-ân olan dakîka-dâniler her ne kadar bida' ve muhdesât ve o takrîble mutazammun mazâlim ve taadîyât ise de bu ana dek beher kıst-ı

beyhûde nice bin kese akçe itlâf olunageldiğinden başka illet-i gâfiyye cihetine sarf-ı im'ânla beşâşet-nümây-ı istihsân ve ne hâl ise düşman-ı bed nihâd ile herçih-i bâd-a-bâd-ı mukâbele bi'l-misl derecesine bulûğlarına nigerân olurlar idi. Hatta taallüm ve azmâyiş ve hey'et-i kisve ve pûşişlerinden başka hîn-i taallümde ter-nepte-i nevâz olmalarına ruhsat ve cevâz-ı mübîn Münîb Efendi risâle-i te'lîf ve şîve-i mezbûra vâdî-i teşebbühten dîrûzâde-i mahzûr olduğunu beyân ve ta'rîf eylemiş idi. Garâibdendir ki ol bâbda ittilâk-ı zamân ta'n ve istin-kâr edenlerden ba'zı yâd-gâr-ı bî'l-münâsebe husûs-u mezkûra muteallık ba'zı hudemâtta istihdâm olundukta ta'n ve teşnî'den ferâğatten başka muhsenâtını beyânda rabtû'l-lisân olmaları hayret-bahş-ı muharrer hakîr olur idi. Ancak ba'zı dakâyık-ı aşinây-ı hakâyık-ı eşyâ olanlar kisve ve hey'et ve hîn-i taallümde Avrupa'ya mahsûs olup a'yen-i İslâmîyân'da gayr-i muteârif olmakla makâle ve inkâra sebep olacak vaz' ve hareketi tekbîh ve tavr-ı me'nûsî üzere olmak husûsunî tasvîb ve tercih eylemişti. Vâkiâ'n re'y-i mezkûr sevâb ve sedîd ve vaz'-ı engüşt i'tirâz olunmaktan ba'id

(s.360)

idi. Karîne-i hâl nazar-ı âf-tâb eser-i Pâdişâh-ı Muhallidü'l-ikbâl ile meh-çe-i râyât asker-i şâhâne mâh-ı cihân-arâ gibi iltimâ' ve sâat be sâat medâr-ı izz ve saâdette irtifâ' buldukça dîde-i dil-i bed-hâhân hıyre ve buhâr-ı ğayz ve kîne ile ol sipeh-rûzların matmûre-i sîne-i pür-kîneleri teng-i vetîre olup husûsan subh ü mesâ Üsküdârda ve karşı yakada zâbitlerinin kavlı-ı tarîkiyle Boğaziçi'nin nihâyetine varınca derûn ve bîrûnu güşt ve güzâr ve hıfz ve harâset bâbında ikdâm-ı akdâmla sa'y ve ihtimâmı hemîşe-i pîşe-i gayret-şîâr eylemelinden nâşî haşerât-ı müziyât ve sibâ'-ı mühlikânla mâlî olan ol bikâ' ve havâlî mahmîyetü'l-etrâf ve çend mürsele turuk ve mesâlik-i ihtitâr ve memâlikten mahrûsatü'l-eknâf olup herkes asûde ve gül-pister-i emn veistirâhatta gunûde olmakla (ayn) (în-i heme ol isâr-ı cihân efrûz-u set) nümâyişiyle ahâd-ı nâs dahî ol ocak-ı cedîdin fadl ve mezîyetini derk ve ihsâs edip edmiga-i münşifiden mânend-i merâret-i dârcîn-i emîhne-i ta'm-ı şîrîn bir hâlet-i rengîn ve dil-nişîn ihsâs eder oldular. Bu esnâda yeniçeri ocağına ale'l-âde iltifât-ı şâhî ve revâtıb-ı mukarrere ve merâtıb-ı mukannene-i mu'tebereleri kemâ-hîye-i erzânî-i Pâdişâhî olup lakin (kellü'l-adâvet) ilâ âhir âdeti üzere ocak-ı cedîdin rûz-be-rûz revnak ve revâç-ı dil-furûzî terakki-i yâfte-i taayyün ve birûz oldukça ol zümrenin vech-i mârpûş gibi çehre-i besâtları abûs ve dîde-i inbisâtları matmûs olup

ve'l-hâsıl vicdânlarında ocak-ı mersûm düşman-ı hâil ve nazarlarında maraz-ı gâil şeklinde mümessil olmakla ezikka ve esvâkda bi'l-ittifâk tesâdüf ve talâk vukû'unda nigeş-endâz-ı kec-bîni-i ney-zen belki kallâb-ı müjgânlarıyla ciğerlerine pençe-zen olurlar idi. Adâvet ve buğzları mertebeye resâ olmuş idi ki bir gün bir mahalde bektâşîye neferinin birine nizâm-ı cedîd olur musun diye bir adam şakâ-güne hitâb eyledikte hâşâ Moskov olurum nizâm-ı cedîd olmam diye cevâb-ı nisvân eylediği mesmû'-u râkımı'l-kitâb olmuştur. Hatta Üsküdâr'da Câmi'-i Selîmîye'nin binâsı hitâma resîde oldukça ibtidâ cum'asında İmâmu'l-Müslîmîn Hazretleri'nin kevkebe-i mülûkâne ve debdebe-i hüsv-âneleriyle câmi'-i mezkûra selâmlık etmeleri resm-i mukarrer olduğuna mebnî bi'l-cümle ricâl-i Bâb-ı Âlî vesâîr huzûrî lâzım olan a'yân-ı erkân maâlî-i ünvan çend rûz mukaddem tehyie-i

(s.361)

esbâb-ı hadem ve haşem-i kaydîne iştigâl ve temâşâ-cuyân zümresi dahî hemân Üsküdâr Yakası'na zûr-firân-ı isti'câl olup ancak reh-güzerlerinde ocak-ı cedîd neferâtı îstâde-i mevki'-i selâm ve bektâşîye birine onlar kâim-i makâm olmak ürcufesi zümre-i mezkûrenin gûş-zedleri oldukça dîk-i nefsanîyetleri ser-pûş-endâz ve kânûn-u hamîyye-i câhîliyetleri şu'le-firâz olup yevm-i merkûmda ale'l-umûm mustagrık-sâz ve silâh oldukları hâlde Üsküdâr'da güzâr ve selâmlık rikâbında mevcûd olan bi'l-cümle hademe-i Bâb-ı Âlî vesâîr sağır ve kebîr hadem ve haşemleri defaten nişâne-i kurşuna tutup yanı sıra hâk-sâr eyledikten sonra neferât-ı merkûmeyi dahî tu'me-i tîğ-i telef ve bâ-y-ı hâl rûz-u merkûmda cümlesini ber taraf eylemek bâbında beynlerinde akd-i ahd ve mîsâk edip nihâyetü'l-emr bu bâbda nefislerini fedâ-i uğûr-u ocak edeceklerini ba'zı Ümenây-ı Devlet istirâk eylemek hüsn-ü tedbîr ile selâmlık mâddesi çend hafta te'hîr ve ürcufe-i mezkûre mahz-ı vâhî olup kemâ fî's-sâbık selâmlık husûsî kendilere inhisâr-ı berrle neferât-ı cedîdeden ferd- vâhid ol gün kışlalarından hâric mahalde ser-nümây-ı zuhûr olmayacağını iş'âr ve müekmeden bi'l-hilf ezhân-ı müzevverelerinde tahkîk ve bir karâr eylemeleriyle bir nehc-i dîrîn pişvây-ı Cemâat-ı Müslîmîn hazretleri yevm-i musammemde hemân gürûh-u mezbûre selâmlığıyla Câmi'-i Şerîf-i merkûme teveccüh ve huzûr ve fakat bir cum'a

selâmlığa mahsûr eylediler lakin vaz'-ı mezkûr Erkân-ı Devlet'e bâ's-ı hatşe-sudûr-u dûr-a-dûr oldu. Ve-kıs alâ hazâ hülâsa-i kelâm ol zümre-i cedîdenin efrâdı mütevâfir ve bahr-i medîd âsâ-i esbâb ve erkân ve evtâdları mütekâsür oldukça bunların kânûn-u -u derûnlarda ahger-i kîne ve husûmet-i efzûn ve tenevvür-ü sîneleri mânend-i fürûn-u hîme-sûz-u sabır ve sükût olur idi. Her ne kadar yeniçeri erleri ol ocak-ı kadîm dilâverleri vaz'-ı hâkânîden beri sefer ve hazarlerde Mevkeb-i Selâfîn ve Rikâb-ı Mülûk-ü pesendîde-i âyînde medâr-ı fer ve şevket ve kıvâm-ı şân ve şöhet olduklarından başka Hâkân-ı Saâdet-bünyân-ı Osmânîye'nin ecdâd ve emcâd-ı kerâmet-nihâdları îcâd-gerdesi ve dörtyüz seneden mütecâvizdir ki nâz ve naîmle pervedesi olmakla (ayn) (çûb-râ-ı âb furûn-berd-i hikmet-çişet) lâzimesince mürüvvet-mend olan âdem kendi

(s.362)

pervede-i dest-i himmetini telef ve izâat eylemeyeceği müsellimdir. Bu cihetten Devlet-i Alîyye-i Muhlidü'l-İkbâl bu güne vâfir ve güm-râh-ı mürettib-i sipâh şecâat-i destgâhı kelime-i nâ-hâkk misâl-i ilgâ ve ibtâl eylemek emr-i muhâl ve asker-i muallim ocakları dahî yeniçeri ve topçu ve cebeci gibi bir mahsûs ocak olmakla isirtirkâbınız beyhûde ve ızdırâp ve ictinâbınız vesvese-i nâ-sütûde olup husûsan zümre-i bektâşiye Memâlik-i Mahrûsa'nın her mahalinde mevcûd ve havâdis-i dehr gibi nâ-ma'dûd olmakla ref' ve ilgâsı derece-i imkândan müretefi'-i emr-i mümteni' olduğu vâreste-i eşkâldir. Hemân Devlet-i Alîyye-i Ebedi'l-bünyân iksây-ı merâm bir taraftan çend muallim ve bir cânibden şecâat ve metânetleri müsellem olan yeniçeri vesâir ocak asâkirinin dest-yârî-i ikdâm-ı kûh-endûzîleriyle düşman-ı Dîn-i İslâm'dan ahz-i sâr ve intikâm eylemekdir makûlesi makâlât-ı nush-u ayât ile hafakân-ı derûnları teskîn ve helecân-ı dil-i bî-sükûnları ref' ve tatmîn kaydında olunmuş ise de cevâriş-i nevâziş ve teslîyet-i kabûlundan mi'de-i fâside saffet-i cevfi-pür havfları âbî ve metîn nasîhat-i sühre sammây-ı kalb-i pür füsûnlardan rû-gerdân ve âbî olmakla zâhir eser-i cünbânî tasdîkle muâmele ve hezl-i hamûş-âne-i berrle mukâbele edip ve bâtinen elbette ceş-i cedîd musammem olan mikdâra resîd oldukta kendi ocakları perâkende-i merfû' ve müft -ü havâirilerin cûy-u gülgüne-i herz-cûyları çeşme-i nâ-sâf-ı insâfları gibi maktû' olacağı i'tikâdına akd ve fûâd ve ol mebhastan ahkâmı içtihad ederler idi. (ayn) (birâder-i eski misalidir yağrı olan kocunur) Âsitâne'de olanların ahvâl ve keyfiyâtları bu minvâl üzere olup

Anadolu'da ve Rûmeli'de yeniçerilik nâmıyla maraz-ı cereb ve hasbe gibi istîlây-ı ecsâd ve bilâd ve dem-i fesâd gibi urûk ve a'sâb-ı Memâlik-i Mahrûsa'ya sirâyette mizâc-ı memleketi tebâh ve ifnâ edip tekâlîf-i belde ve teâvün-ü fukâra ve raîyeden ser-âzâd ve güzîde-i mekâsib ve tecârât-ı bi'l-cümle girifte-i tegallüb ve istibdâd ve erbâh-ı fâhişe ile muâmelât-ı hemîşe kâr ve bâr-ı elf ve i'tiyâdları olmaklar her biri esnâf kesesinden kesb-i sâz ve sâ mân ve tahsîl-i mâl-ı bî-kerân eylemeleri sebebiyle murassa'-i eslehe ve alât ve zer-beft-i elbise ve edevâtla tufre-furûş ve kâldırım dilâverî olarak yosma kesem ve levendâne kıyâfetle pür-çûş ve hurûş olup ve kâhî

(s.363)

mânend-i seg-i dîvâne-mâye-i sebuîyyet-i secîyelerini izhâr ve ibbâne edip orta kavgası nâmıyla halâl-ı beldede biri biriyle câ-be-câ şûriş ve mükâlebe peydâ ve menâsıba ve muhâvereleri nice eyyâm ve şuhûr-u nâ-pezîrây-ı faysal ve fûtûr olmakla ehl-i belde hânelerinde mahbûs ve cevâmî' ve esvâka hurûcdan me'yûs ve be'y ve şîrâ'-i bi'l-küllîye mürtefî' ve nice aceze ve mesâkin-i künâm ve mesâkinlerde ah ve enîn ederek sikkîn-i derd-cû'-u bî-teskinle habl-ı derîd-i hayâtları münkâtı' ve niceler dahî mühre-i kazâyâ hedef ve bî-erş ve dîyet-i bîçâre heder ve telef olur idi. Yekdiğeri ile der-kâr olan kâr-zârları pîş-gâh-ı a'dâda vâki' olsa düşman-ı nahvet-eserr hamle-i vâhidelerine tâb-aver olmayacakları emr-i mukarrerdir. Menşe'-i tiynetimiz olan Ayıntâb ve hem-civârî-i Rakka ve Diyârbekir ve Haleb ve Kilîs gibi bilâd-ı behcet-nisâb mecma'-i gürûh-u bektâşiyân olmakla dest-bürd-ü tasallutlarından ahâlinin dû-çâr oldukları azâb ve ikâb-ı bîrûn havza-i hesâb idi. (beyt) (gerçi gam-zendir silâhdâr ocağının en bihterî. Fitnede çeşmin cerî bildim ki o yeniçeri. Bu resme tagallüb ve istîlâyâ mecbûl-u tâîfe-i cehûl ve bu el-fuzûl ocakları merfû' ve bîh-i dîn dıraht-ı savletleri maktû' olduğu sûrette livâ-i isti'lâları pest vesâîr ednâs-ı a'dâdına peyvest olacaklarını tahayyül ve ehl-i tekâlîf külfetine peşendâde-i tahammül olacaklarını teemmül-ü berrle sahâb-ı ızdırâb ve mâhî-i tâbe-i telâş ve inkılâb olular idi. Serhadâd-ı mansûrede ise yamâk nâmıyla umde-i ocak olan eşhâs-ı muhafaza-i Süğûr-u İslâmiye için nâm-zed-i ihtisâs iken Cezâyîr kesimi serhadlara bast-ı bed-bâşe ve mucâseret-i envâ'-ı efâil-i fâhişe edip ihyâ-ı nâ-

iksât-ı muayyene ve mevâcib-i mukannenleri bir mikdâr terâhî ve istibtâ ve hilâf-ı şer' ve kânûn kendilerinden ba'zı harekât-ı nâ-mevzûn ser-nümâ oldukta münzecir oldukları vülât-ı hükkâmın kıl'â'-i ebdânlarını diz-dâr-ı rûh-ı revândan ihlâ edip husûsan Belgrad serhadinde mukaddeman vâlî olup ba'zı muhaddesât-ı nizâm cedîdin icrâsı deruhde-i dûş-u ihtimâlî olan Şenkzâde Mustafa Pâşa berây-ı tagallüb dâîresini dağlı haşerâtıyla mâlî eylemenin ol tâffe-i gayr-i hâîfenin Sırlı reâyâsına icâd-ı mâlem-yekûn kabilinden olan gûn-a-gûn cevri ve şektiçe ve ezâ ve kahr ve kâsîmetü'-zühr

(s.364)

tâkat-fersâlarından sonra yamak nâmına olan füttâk-ı bî-pâkların tuğyân ve aşûbları hadd ve endâzeden aşûb reâyây-ı mersûmeye itâle-i dest-i taaddî ve emvâl ve eşyâlarından başka a'râz-ı evlâd ve nisvânlarına taarruz ve taaddî eylemeleriyle mahallerinde zebân-zede-i kilik-i dürüst-güftâr olduğu üzere encâm-kâr (ayn) (vakt-i zarûret cû-nümând gürîz) me'yûsîyetine mebni bi'l-cümle kıyâm-ı makâm anûd-ı isyân ve'l-uhdetü'ale'r-râvî hasbü't-teferrüd ba'zı mertebe-i Vükelây-ı Devletin ağmâz ve nihânî terhîs ve inhâzları meydânıyla teşmîr-i seyfi-ı udvân edip ol gürûh-u sûtûde sebebiyle umûmen Sükkân-ı Belgrad'ın ber vech-i istîsâl bünyâd-ı hayâtları berbâd oldu. Ber vech-i mesrûd yamak-ı bed-bûdların serhadlerinden izâle ve iz'âc-ı süğûr nahûm-u mahrûsaya esbâb-ı emn ve rahâtı idrâc olduğu mukaddeme-i müsellemetü'l-intâc olmakla ne hâl ise Hôtîn ve Bender serhadlerinden ref' ve teb'îd olunup ol havâlîde asâyîş ve arâmiş bedîd oldu. Lakin Belgrâd'dan irtifâ'ı müşkil ve ol haşâr-ı şerârdan tasfiye-i dârü'c-cihâd mânend-i ikbâl ehl-i isti'dâd emri-ı nâ-kâbil olmakla bir def'a Ebûbekir Pâşa ve Nişli Mustafa Pâşâ ta'yîniyle ba'zı ser-gerdeleri izâle ve be kadri'l-îmkân ol hitta-i hatîreye meh-mâ-emken-i ab-zend-gânı emn ve asûde ki isâle kalınmıştı. Vodîn Kal'ası'ndan olan bâzûnd-zâde bâlâda işrâb ve ifâde olduğu üzere Fethü'l-İslâm Niğbolu mukâtaaları tezâyîd ve teklîflerdenden meb'as-i tagayyürât sebebiyle gittikçe esbâb-ı vahşet ve şiddeti müctemi' ve nizâm-ı cedîd icrâsına hâciz ve mâni' olup Belgrad Cânibi'nden gürîzân ve Vodîn Tarafı'na rîzân olmanın kesret-i a'vân ve ensâr ve vefret-i taraf-gîr ve hevâ-dâr sebebiyle ve kendisi an asl ocaklı olup bir taraftan Âsitâne'den ocaklıların pey-der-pey ağrâ ve takvîyyet-i kalble istimâtları hasebiyle açıktan râyet-i taannüd ve ısrârı râfî' oldu. Her ne denli Vükelây-ı Devlet taraflarından tefhîm-i mezâyâ ve telkîn-i ser-encâm-ı

mâ-cerâ-i berrle telbîn-i arîke-i rûunete ikdâm ve dikkat olunmuş ise de bir türlü kâr-ger ve nîşe-i bendeklenin tahdîdden kalb-i sengini rahne-perver olmayıp gittikçe tevahhuşu müzdâd-ı kâr-bendân-ı Devletin televvünât-ı harekâtlarına nazar ve i'tibâr ederek Devlet-i Alîyye cânibinden güm-kerde-i emnîyet ve i'timâd olmuş idi Hatta adem-i emnîyetinden nâşî hükkâmı def' ve bir def'ada muhâfız bulunan vezîr

(s.365)

abdi pâşânın meş'al ve vücûdîni sahn-ı sarây-ı hestîden ref' eylemekle tuğyânı nümâyân ve Eflâk ve Boğdân Voyvodaları'na aralık aralık bölükler irsâl ve müft ve meccânen akçe ve zahâyîr celb ve istihsâl etmenin füzûnî-i fer ve miknetle cem'-i haşerât-ı firâvân edip bi'l-ahire şerâre iken küre-i nâr ve habbe iken kubbe-i büzürg-vâr ya'nî Devlet-i Alîyye'ye masârif-i bi-şümârı hâvî bir Vodîn Seferi bedîdâr oldu. Pes Pâsbânzâdenin vücûdî-i kayd-ı hayâtta beder vesâire medâr-ı dehşet ve hazer olmak muktezî ve nüfûz-u emr-i ma'hûde mukzî olmak tedbîrlere ol esnâda Kaptân-ı Deryâ olan Hüseyin Pâşâ maîyetine bektâşiyeden hâric mânend-i remel ve hassâ-i bîrûn havza-i ihsâ-i asâkir ile Tepedelenli Alî Pâşâ ve Kürd Ulüvv Pâşâ vesâir nice vüzerâ ve ümerâ ve ale'l-umûm Rûmeli a'yânları ta'yîn ve ruhsat-nâme ve ser-dârî-i âmme ve bir Sefer-i Pâdişâhî'ye vâfî mühimmât ve hazâin ve esbâb-ı bî-gayâtla bünyân-ı me'mûriyeti tarsîn ve bu takrîble müşârileyhin tagallüb ve tahakkümünden dil-gîr ve tarafından hemîşe-i havf ve ihtirâz-ı azerde-i zamîr olan müstevliyân-ı umûr-u nev'an mazhar-ı teneffüs ve huzûr oldular. Kaptan-ı müşârileyh bi't-tab' âlâyîş ve arâyîşe mâil ve haşmet ve debdebe-i tumturâk ve kevkebeye şifte-dil olup isrâfât-ı nâ-be-câsı ve kec ü mec-i bezl ve atâyâsı darbü'l-misl-vâr ve zebânzede-i sigâr ve kibâr olmakla ba's-ı tayy ve tafsîl ve mevâcib-i iktizâ tezyîl oldu. Ne hâl ise Edirne'ye vusûlünde Pâsbânzâde tarafından istîmân ve ba'zı mertebe-i derd-i derûnunî serd ve beyân-ı berle bast-ı a'zâr ve her hâlde fermân-ber-i Evâmir-i Alîyye olduğunu iş'âr için birâderi vârid olmuş iken Pâsbânzâde hakkında dervâze-i afüvv ve inâyet-i bisuta ve bu azm ve hareket-i mutlak izâle-i vücûduna peyveste olduğu serdâr-ı müşârileyh mukaddeman ve bu halâlde Taraf-ı Şehr-yârî'den emr ve te'kîd ve bâ-yı hâl-i i'dâm-ı vücûd-u nâ-fercâmı matlûb-u Şâhâneleri

olduğunu iş'âr-ı berrle edna-i rehâvet ve musâmahadan tebrîe ve tehdîd olduğundan başka evliyây-ı umûrun Pâsbânzâde'den akdem Kaptan Pâşâ'nın irtifâ'-ı vücûdî ve hiç olmaz ise de şikestî-i sûreti ve tedennî-i dimâğ-ı nahveti matlab ve maksûdî olmanın bâz-ı gûne-i sûretle afüvv ve inâyet ve emânet-i sudûrundan mümânaatları hasebiyle mezbûrun terâne-i isti'fâsî sâmia'-gîr-i kabûl ve kâsid-i maksûdî harîm-i sürâdık

(s.366)

husûle reha-yâb-ı müsûl olmayıp mütehevvir-âne sevk-i ketîbe-i mühîbe ile Vodîn üzere azm ve ta'bîye-i edevât-ı rezm eyledi. Ol halâlde yine Pâsbânzâde tarafından gayr-i vâhid münâcât ve niyâz-bânı fer' olunmuş iken kat'en tevcîh-i sâmia-i iltifât olunmayıp top ve humbara vesâir alât-ı cenkle hasr ve tazyîke sebât ve ısrârı tahkîk eylediler. Ancak müşârileyh Hüseyîn Pâşâ gerçi akl ve rüşdî kâmil olup an asl perverde-i Enderûn-u Hümâyûn olmakla umûr-u hâricîyenin hakâyık ve dakâyıkından husûsân funûn-u hâricîyenin ve asker-perverlik ve kal'a-sitânlık ve düşman-şikenlik töresinin celâil ve dakâyıkından adem-i tecrübe sebebiyle gâfil olduğundan ve destâne-i ikbâlle mest ve bî-tekellûf-ü hadden ezîd efrâd-ı teveccüh-ü şâhâne ve kemâl-i nüfûz-u müşîr-ânedden nâşî bâlâ-dest olmakla bî-pervâ-i vaz' ve hareketi ve münfail olduğu serân-ı asker haklarında tenük-ü havsala olduğundan kezm-i gayz ve dikkat-i merhûnuna taalluk eylemeyip izhâr-ı hıkd ve hışmla tehtîd-i siyâsete sür'ati makûlesi akvâl ve efâlleri husûsân Pâsbânzâde'ye zafer vukû'undan sonra Tepedelenli Alî Pâşâ ve Kürd Ulüvv Pâşâ'nın vesâir şedîdü's-şekîme mutaassıb-ı a'yânlar rişte-i kîtâr-ı nevbet olacaklarını karâîn-i hâlîyeden istidlâlleri ve müşârileyhin ber vech-i muharrer Âsitâne'de evzâ'-ı mütehâkkim-ânesinden dil-gîr olan iclâ-i bed zamîrin verây-ı perde-i hafâdan rumûz ve kinâyâtla tahdîş ve izlâlleri ve ruesây-ı askeri şikâk ve habâset ve nifâklarına müeddî şekl-i fâsid gibi intâc-ı matlûbdan mahrûmîyete sebeb-i âdî olmakla bir takım rüsvâyilik serzede-i zuhûr ve müşârileyhimin ordusuna seksandokuzbin ve kendisinin tarafına ondörtbindörtü yüz kese masârif olunmakla işte bu kadar hazâîn ve emvâl-i urza-i hebâ-i mensûr olduktan sonra Pâsbânzâde'nin kulle-i şöhreti Vodîn Kal'ası gibi kesb-i metânet edip Rûmeli A'yânları'na da maraz ve bâ sirâyetle her biri i'lây-ı livây-ı bagî ve uvâyete mübâşeret eylediler. Ez cümle Tersenkliolu ol mukassemenden hassa-mend-i dalâl olup Ruscuk ve Şimni havâlîsine bast-ı yed-i istiklâl eyledi. Gerçi

ol makûle-i a'yânlardan her biri nakd-girân-ı Devlet olan ricâl ve kurenây-ı vaktten birine sûreten râbita-bend-i nisbet ve intimâ oluğ ol takrîble kârlarına mâye-i bahş-ı revnak ve revâc ve yedlerinde olan mukâtaata zamm ve zamîme ve fukâra ve reâyâ

(s.367)

keselerinden dem-be-dem irsâl-i nukûd ve hedâyây-ı azîme ederek merâtib-i alîyye tahsîlleri derece-i vak' ve ta'yînlerine vesîle-i terakkî ve istidrâc olur idi. Ashâb-ı mukâtaata ve mübâşirlere şu kadar mebâliğ-i i'tâ ve bu denli hedâyâ isrâ olundu diyerek iz'âf-ı muzâafını ahâlîden sâliyâne-i tarikle cem' ve tahsîl ve refte refte mekâsib-i murâbaha-i âmmeye de bâzûy-u taaddîlerini tatvîl eylediler. Manend-i kelb zârrî-i lahm-amûz-u şikârî olan miftah-verân-ı tebeh-kârların ba'zen kabza-i inkıyâdlarından hurûc ve ma'kul istikbâre-i urûc eden ser-keş-ân-ı a'yân-ân beynlerine zîr-gâh-ı ihtiyâlden îrâs-ı tefrika ve ihtilâl edip ve Dişlice a'yânı zamîme-i diyâr ve terakkî-i câh ve i'tibâr makûlesi şâne-i va'd-ı dil-avîz ve politika-âmîz ile rîş ve bürût-u tama' ve gayretlerini tesrîh-i tasmît ederek ser-keş-i mezkûr üzere (ayn) (zehr-i taraf ki şûd keşte şûd hukemâ-nest) tâziyânesiyle havâle ve teslît edip miyânelerinde harb ve kıtâl ve mahzûl ve menkûbun kalem-rev-i tagallübü hasbü'l-va'd yâhûd münâfese ve muhârebeleri hûd-be-hûd ise ber vech-i tetâvül-ü tavf gâlebe-i intikâl ve bu takrîble de Âsitâne'de balık gözeten dâlyâncı gibi dîde-dûz-u bitâne-i ahvâl olan rûya-i hisâller elbette kellâ her balık şubede seni i'mâl ve sîmyâ-kârlıkla vâfir-i sîm ve zer-i istihsâl ederler idi. Giderek bu keyfîyet-i bi'l-cümle a'yânlara sirâyet edip hasbü'z-zâhir Âsitâne'de müzâheretle müftehir oldukları ricâlin politikaları (beyt) (kendi kullanmak için altını kaçıtır gayrilerin rahâtını.) desîsesine mebnî olduğu ta'yîn-gerdeleri olmakla an semîr-i zamîr şu'le-i havâle gibi ol şerîrin dâire-i dil-i habâset-serîrleri olan gerden-keşliğine ağâz ve min azîz ve'l-hükm limen galeb ve min galeb seleb tahakkümüyle Memâlik-i Mevrûse-i Pâdişâhî'ye dest-dirâz ve def' eyledikleri a'yânları memleketini gûyâ ki kalıcı etmeyi olmak üzere kabza-i temellüküne ihrâz edip bi'l-ahire Vodîn tarafı Pâsbânoğlu ve Şimni ve Ruscuk havâlîsi Tersenklioğlu ve Siroz tarafı İsmâ'îl Bey ve Arnavudluk ve Mora taraflarına Alî Pâşâ ve Edirne semti

Dağdevirenoğlu ve Silistre Yılkıoğlu ve İbrâîl tarafı nâzırı Ahmed Ağâ vesâir bilâd ve kasabât birer mütehakkim-i mütegalibenin zîr-i hükmünde karâr-dâde ve her biri sâde-i istibdâda ser-nihâde

(s.368)

oldular ve Yılkıoğlu dedikleri fûrû-mâye-i mâder-be-hatâ Mısır-ı sinesi kâîmakâm olup ba'de kâîmakâmlıkta üftâde-i hufre-i helâk olan mürtekib ve mütenezzil Abdullah Pâşâ'nın vâfirce irtikâbına mebnî istishâbıyla gerçi Silistre'ye kesâfet-endâz olmuş iken (sultânü'l kelb ale'l-hinzır) havâlesiyle o şaki-i şerîr üzere Tersenklioğlu şerr-gîr olup encâm-kâr-ı Yılkıoğlu'nu yalak-ı hurûs gibi firâra nâcâr eylemekle Silistre'yi dahî silsile-i diyâr-ı mağsûbesine munzamm ve bî-muhâbâ ol beldeye tarafından nasb-ı mütesellim eyledi ve mevâd-ı ma'lûmedendir ki Rûmeli Yakası'nda bi't-tab' asabîyyet-i kalîl ve münâhim-i memâlik düşman olan mahallerin ahâlîleri vicdânlarında hasbü'l-ihtilât kavâîd-i akâyîd-i dînîye zaîf ve kelîl olup ekser bilâdı ulemâ ve meşâyîh ve mürşidinden hâlî ve taallüm-ü ahkâm-ı dîn ve milletten sükkânları lâubâlî olmakla evâmir ve nevâhî ve ulî'l-emr tarafına itâatin vücûbundan gâfil ekser-i âmmı vücûd-u ser tâife-i saht-dil olduklarından nâşi bağı ve serkeşi muktezây-ı mâhîyyet ve arz-ı lâzım-ı fitratları olmanın ale'l-ittlâk Devlet-i Alîyye cânibinden dîde-i hakâret ve izdirâ ile nigerân ve hemân şer ve şekâvet ve tuğyâna pür-çîde-i dâmân olup ekseri ocaklı taslakçısı olmakla anen fe anen nizâm-ı cedîd asâkirinin tûfrî-i cümlesinin mûcib-i tekeddür ve teneffürî olduğundan mikdâr-ı musammeme bulûğunda Taraf-ı Saltanat'ta kuvve-i tâmm ve miknet galebe-i âmme peydâ olmakla lâ-muhâle-i derecenin ol mütegalibe tâifesini def' ve izâle-i berrle Memâlik-i Mahrûsa nizâmına ibtidâr olunacağı melhûz ve zâika-i huzûrlarından bir taraf-sâz-ı huzûz olmanın memâliki ve turuk-u mesâliki ihlâl-i berrle Devlet-i Alîyye'yi işgâl ve Savb-ı Saltanatı'ndan tenfîr ve imlâl kaskına mebnî ayne'l-a'yân olanların ağmâz ve tahrîşleriyle dağlı nâmında tâğîler peydâ ve Civâr-ı Saltanat'a kadar itâre-i şer ve şirâr ve şekâ eylediler. Mukâtaâtın tezâyîd-i fâîzâtını ve nizâm-ı cedîdin tevârüd-ü muhdesâtını ser-rişte-i bahâne edip bir taraftan dahî fukarâ ve zîr-destânı tahmîl-i bâr-gerân ve envâ'-ı tekâlîf-i tâkat-fersâ ile bî-tâb ve tûvân eylemeleriyle onlar dahi bi'l-cümle bu nizâm-ı Taraf-ı Devletten neş'et eder i'tikâdıyla Cânib-i Saltanat'tan mahzûn-ı vidâd ve istiğâsenin müntic-ı sûd

olmayacağını tahmîl-i berrle zâr ve zebûn kalıp ignâları fukarâya mühlik ve fukarâları fûrû-mânde-i

(s.369)

tedârik sidrmek olmakla nâ-çâr ba'zıları ne hâl ise birkaç silâh peydâ ve dağlı eşkiyâsına iltihâkla reh-zenliği meslek kesb ve iftinâ edip bu sûretle gittikçe dağlı tâîfesi ziyâd ve zarar ve haserâtları vâsıl-ı derece-i iştîdâd oldu. Ol halâlde ilhâm-ı lâ-yezâlî ile def'-i tuğât ve celâli ve tanzîm-i hitta-i Rûmeli zımında karîha-i sabîha-i şeh-r-yâr-ı zamândan kethüdây-ı sâbık Hakkı Bey bâ-rütbe-i vezâret Rûmeli Vâlîsi nasb ve ta'yîn ve ruhsat-ı kâmile irhây-i inân satvet-i şâmîle ile tanzîm-i memâlik ve te'mîn-i mesâlik husûsları hutût-u şerîfe-i adîdeden başka şifâhen gûş-u hûşlarına ebda' ve telkîn olunmuş idi. Ancak merhûm Kuyucu Murâd Pâşâ gibi bîh-i mugâylan zâr-ı tagî-ânî berkende ve akl-ı aşık gibi mecmû'unu perîşân ve perâkende edip tarz-ı garîb ve üslûb-u acîble tamâmî-i Rûmeli'yi pezîrây-ı hüsn-ü nizâm ve ber vefk-i merâm resîde-i hadd-i hitâm eyledi. Müşârileyh hasbü'l-halk kazîye-i müveccehe gibi vecâhet ve ser ve sehî misâl mehâbet sâhibi tenû-mend-pây-ı bülend-i mühevvil ve muhîb ve zâtında nisâb-ı celâdet ve şecâatinden bî-nasîb olduğuna kemâl-i teveccüh-ü Pâdişâhî ilâve olmakla gâlibâ niyetleri dahî hulûsa makrûn olmanın re'y ve tedbîrleri musîb ve nüfûz ve te'sîrleri bir derecede kâr-ger-i kulûb-u baîd ve karîb oldu ki fi'l-hakîka Köprülüzâde ve Kuyucu Murâd Pâşâ'nın dâstânlarını fesh ve ilgâ ve Rûmeli Ülkâsı'ndan başka Anadolu'nun nihâyetine ve Mısır ve Bağdâd'a kadar nâmîsi velvele-bahşâ olup ismini işiten vüzerâ ve ümerâ vesâîr nâs-ı bî-ihtiyâr muzdarip ve bî-karâr olurlar idi. Bu hâssa-i semere-i hulûs olduğu bî-iştibâhtır. Bu misilli nâm-dâr-ı vezîr zuhûrunda adûvvi-i bed-gerd ve bi'l-cümle dil-figâr oldular. Müşârileyhin icâd-ı mâ-lem-yekün garâîti mahsûsası pek çoktur. İstâbul'da hân ve medrese teftîş ve nizâmı gibi bi-aynihi Rûmeli'nden bed' ile nihâyet-i serhadlere dek üç kolunda vâki' kazâlar ahâlîlerini yek-diğere habl-i metîn-i kefâletle beste ve müselsel ve bir kazâdan kazây-ı ahre yedinde tezkere-i cevâz oldukça ferd ve ahaddın azîmeti mahcûr olmakla bilâ tezkere olanları ke-enne min kân ahz ve kayd-bend ile tarafına irsâl olunmak bâbında

tezekkürâta merbût ve müseccil olup ve'l-hâsıl avn ve yâverî-i hazret-i bârî ve teveccüh-ü feyz-bârî-i

(s.370)

cenâb-ı tac-dârî berekâtıyla ondan müddette Rûmeli Ülkâsı'ndan nâm-ı tâğî ve bâğî bî-nişân ve derûn-u münâfik gibi şâibe-i safvetten mahcûr olmuş ol kişver-i şûr-a-şûr bi-fazlihi teâla akîde-i mü'min gibi sâf-ı meclây-ı asâyîş ve emn ve emân oldu. Müşârileyhin muhayyir-i ukûl olan şehâmet ve nüfûzu cümlesindendir ki Edirne'de bast-ı teneffüse-i ikâmet ettikleri esnâda mütemevvilân-ı tüccârdan bir adam dîvân-ı müşârileyhe bir arzuhâl takdîm ve derûnunda hâlâ Arnavutluk'ta Tepedelenli Alî Pâşâ'nın kalem-rev-i hükûmetinden falân mahal derûnundan nâ-gâh-ı mîşeden bir mikdâr reh-zen-i harâmiler mânend-i belây-ı siyâh zuhûr ve bâr ve hânesinde olan işbu defter mûcibince üçyüz keselik kadar nukûd ve ecnâs-ı eşyâ ve emti'asını gârat ve kendüyî ve tevâbi' ve hem-râhlarını dahî yektâ-i pür-âhen içere terk eylemeleriyle emvâl-i mebhûbenin istihsâl ve istirdâdını istid'â ve niyâz eylemiş müşârileyh hemân bilâ tevakkuf-u dest-i hattıyla müşârileyh Alî Pâşâ'ya hitâben bir mîr-livâya yazılacak ünvánla izzetli Alî Pâşâ ta'bîriyle masdar bir kıt'a buyuruldu. Tahrîr ve defteri derûn buyurulduya vaz' ve gedikli ağâlarından biriyle cânib-i müşârileyhe bî-muhâbâ tesyîr eylediler. Mübâşir-i merkûm müşârileyhe vâsıl olup yed-be-yed buyurulduyu teslîm eyledikte ba'de'l-karâih bu resme yukarıdan aşağı muâmele ile teşdîd ve tehdîdi mutazammın buyuruldu ve emr-i üslûbun mazmûn-u dehşet-makrûnu ma'lûmî oldukta ibtidây-ı vehlede mübâşiri hazîne-dârına misâfir verip ba'de mebhût ve mütegayyir vâfir-i zamân mütehayyır durduktan sonra zâtında bu dahî vezîr ve zamân-ı medîdden beri nâm-dârlıkta şehîr ve Freng-istâna kadar velvele-bahş-i mehâbet ve ekall mâ-tazammun yüzelibin kadar leşker-i hûn-hâr adüvv-şiken sâhibi müşîr-i şîr-i savlet iken Hakkı Pâşâ'nın kendisine hilâf-ı âde fermân güne buyuruldu. Firistâde ve matlûb eder sûretiyle mâl-ı menhûbeyi ve kayd-ı bend ile hırsızların ihzâr ve matlûbî husûslarından gerçi yanıp yakılıp hûd-be-hûd müteessir olup ahir-kâr-ı isticmâm zihn-i perîşân-ı şeddeye ibtidâr-ı berrle işbu Hakkı Pâşâ bir büyük belâdır. Bunun def'î dugdesi evlâdır diyerek hemân ol anda havâlî-i mezbûre ahâlîsine tezkere-i tahrîr ve mukaddem mübâşirler tertîb ve tesyîr edip hülâsa-i makâl çend rûz zarfında bir halâl kalmayarak mecmû' eşyây-ı mağsûbeyi istihsâl ve ber mûcib-i defter-i

(s.371)

mübâşire teslîm ve onyedî nefer-i reh-zenleri dahî gerçi ahz edip lakin mukayyîdân irsâlini nâsa karşı revâ görmeyip cümlesini dest-dırâz-ı nehb oldukları reh-güzerde salb ettikten sonra mübâşire külli ikrâm ve Hakkı Pâşâ'ya da vâfir hediye tertîb ve Hasan Efendi nâm-ı mukarreb edmiyle tesrîb eylemekle Edirne'ye vusûlünde mâl-ı merkûmî ber mûcib-i defter-i sâhibine tamâmen i'tâ ve semt-i maksûduna isrâ eylemişlerdir. Bu menkabe-i nâdirü'l-vukû' mezbûr Hasan Efendi lisânından muharrer hakîre mesmû' oldu. Çün müşârileyhin bu resme şân ve şöhret ve sarâmet-i savleti ve nüfûz ve mikneti ve Rûmeli'yi bu misilli nizam ve kabzadan çıkmış Memâlik-i Mahrûsa'yi hey'et-i evvelâsından Ahsen-i sûrete ircâ'la irâhe-i enâm eylediği haberleri dem-be-dem elsine-i vâridîn ve sâdirînden şâyi' ve âmme-i halk lisânında medh ve senâsı sâîr ve zâyî' olup Mizâc-ı Hümâyûn'a nazarân elbette müşârileyh makâm-ı sadârete îrâdî vârest-i zünûn olmakla vükelây-ı vaktle ez-kadîm beynderinde tezâdd-ı kâmil ve yek-diğerin katl ve i'dâmıyla mütesellî olmayacak mertebe-i buğz ve kîneleri karâr-gîr-i sâha-i dil olup bu cihetle sadârete kadem-nihâde olduğu gün ol takımın mecmû'nu bürîde-i seyf-i kahr eyleyeceği bî-ihimâl olduğuna mebnî an asl müşârileyhin tabîatında bir mikdârca nezâfet ve tehevür ve huşûnet olup ızmâr-ı mâfi'z-zamîr gayr-i muktedir nâ-be-câ evzâ'a nâ-mütehammil zebân-ı dırâz ve gıyâb ve huzûrda Havene-i Devlet'e senk-endâz mutallikü'l-lisân ve mantukü'l cenân olmakla beylik lâzimesi ve şecâat-i tetimmesi olan delilik isnâdıyla zebân-zede-i kübera ve câ-be-câ nizâm-ı mezkûre sa'y ve gayretlerini dahî na'l-bâz-gûne şîvesiyle atraka-i dîvânegî sûretiyle Huzûr-u Şâhî'de nakl ve inhâ ederek hitâm-ı maslahata kadar hakkında vâfirce habs-ı azv ve nisbet ve maâzallah-ı teâla bu makûle-i cesûr-u dîvâne hâmil-i mühr-ü vekâlet-i şâhâne oldukta Savb-ı Saltanat'a gayrî gûne muâmele edeceği melhûz olandan başka ez-kadîm nizâm-ı cedîd ihtirâ'ı menfûr ve münkiri ocaklı ile bi'l-ittihâd pişmiş aşâ soğuk su koyacağı ol mahzûrdur diyerek bir taraftan Yusûf Ağâ Vâlide Sultân Hazretleri'ni ol mülâhazâda kendisine tevffîk ve bir cânibinden ale'l-ittifâk sâdık-ı i'tikâd ettikleri ümenânın akvâl-i müdellelesine mebnî tahdîş-i dil-i pâdişâh-afâk etmeleriyle min yesem' necl-i mûdasınca Derûn-u Hidîv-âneyi tevcîh-i

(s.372)

mühr sadedinden hezâr gûne füsûn ve fesâne ile tahvîl ve imhâl ve Pâdişâh-ı Selîmü'l-bâl Hazretlerini iğfâl ve müşârileyh cânibine tağyîr-i akîdetle bed-sigâl eylemeleriyle Rûmeli'den azl ve tenkîb ve Anadolu tarafına nakl ve tesrîb edip ve sûret-i i'tirâz emr-i mühevvil ve gâile-i sâmmenir yây-i ukûl-u hey'etinde a'zâm ederek ol vezîr-i zî-şân ve müşîr-i celîl-i celâdet-nişânı tezlîl ve irgâm ve hâviye-i hevân ve hakârette kem-nâm eylediler. Bu sebeble pişmiş aşâ soğuk su kattılar ve kendiler lîmân-ı emânda yağâ battılar. (mutâyeye) Vezîr-i müşârileyhin henüz debdebe-i kûs-u satvetleri velvele-sâz-ı künbed-i deverân ve gulgule-endâz-ı sevâmî-i âlîm-yân olduğu avânda Âsitâne'de encümen-i mutâyeye ve letâîfin nusre'd-dîn-i hevâcesi olan Merhûm Seyîd Efendi bir gün müşârileyh Yûsuf Ağâ'nın meclisinde bî-mumâbâ tedâvül-ü ku's-u musâhebet ve tenâvül-ü nukûl-u münâdemet üzere olup halâl-ı sohbetle rişte-i makâl âlim-i ahret tarafına ser-dâde-i intikâl olmakla ağây-ı müşârileyh zebân-ı telehhûf ile Ah ve sedâh eğer sekerât-ı mevt-i şedîdesi hâr-zâr-ı serâre olmuş idi. Terk-i kâr ve bâr-ı hayâtla ihtiyâr-ı memât eylemek vicdânımda pek âsân idi dedikte Seydâ Efendi mukâbeleye ağâz ile onun çâresi kendi kabza-i iktidârınızdadır. Cenâb-ı devletiniz Hakkı Pâşâ Hazretleri'nin sadâreti husûsunda ağmâz eylediğiniz sûrette elbette müşârileyh makâm-ı sadârete vârid olacağı vâreste-i delîl ve şâhiddir. Evvel gün cenâbınız işbu devlet-hânenizde bî-kaydâne-i huzûr ve arâm ve kendi âleminizde ale'l âde dökülük kelâm eder iken nâ-gâh-ı müşârileyhin mesned-i vekâlete vürûd ve arz odasına kuûd eylediğini bir muhbîr-i râst-güftâr gelip ihbâr eylediği anda bî-sekene-i tevakkuf hemân rûh-u revânız bendenizden def'a-i münzaic olacağı bî-iştibâhtır cevâbı letâîften şümâr ve müddeây-ı sâlifü'z-zikri müeyyed olduğu der-kârdır mâ bekasa ayîm pes Rûmeli a'yânları Pâdişâh-ı Müeyyidü'l-ikbâl Hazretleri'nin kuvvet-i sademe-i satvetleriyle Hakkı Pâşâ'nın bu mertebede sell-i seyf-i savleti kendilerine izmihlâl derecesine îsâl eylediğini muâyene eylemeleriyle min ba'd fesh-i mâdde-i münâzaa ve mübâyene edip cümlesi hem-vâre-i sahra-i semâ gibi yek-laht ve yek-pâre olup ve pâ-bendân-ı teâvün ve taâruza yekdiğer-i berrle

(s.373)

bünyan-ı mersûs asâ-i hem-dest ve hem-pâ olmaları zımnında miyânelerinde nitâk-bend-i ahd ve emân olmalarıyla cümlesi siyâk-ı vâhid üzere kâîm ve Devlet-i

Alfıye tarafından sûret-i zâhirde izhâr-ı şîve-i inkıyâd edip lakin fi'l-hakîka zincir-i itâat-ı samîmi bî-mütefassım oldular. Evvelinden ız'âf-ı muzâaf-ı tâgîler ve bâgîler tahaddüsüyle turuk ve mesâlik-i gûl-gâh-ı hatar ve mehâlik olu her köşeden emn ve râhat ber-teraf ve reâyâ ve berâyâ nâ-vek-i nehb ve yağmaya hedef oldular. Gittikçe ham bâde gibi cûşân ve şer-pûş-endâz-ı utüvv ve tuğyân olmalarıyla gerçi bir def'a Canikli Tayyâr Pâşâ ta'yîn ve bir müddet Edirne'de karâr ve kat'en fâideyi müntic olmamakla Anadolu Yakası'na güzâr eyledi. Refte refte Evâmir-i Alfıye nüfûzdan devr ve muattal ve mübâşirân-ı Devlet-i Senîyye derece-i i'tibârdan mahcûr ve mühmel oldular. Ol hengâm-ı nâ-fercâmda atse-i ünûf-u tedâbîr cümlesindedir ki tahsîl-i dâîye-i istibdâd ve mezâk-ı nefsanîlerini bilâ müzâhim evride-i dest-i murâd eylemek gazeine mebni müstevlî-i Devlet-i Ebedi'l-celâl olan ma'dûd-u ma'hûd cumhûr-u kurenâ ve ricâl-i Cânib-i Saltanat-ı Muhlidü'l-ikbâl kuzât ve mevâlî tarafından tebrîye ve ekseri câhil ve ahkâm-ı şer'îyeden gâfil hemîşe-i pîşeleri irtikâb ve irtişâ ve arpalıklarına ve mansıblarına keyfe-mâ-yeşâ-i ziyâde-i mâhîye ve Kapı harcı nâmına avâîd-i muhdesât-ı zulmîyye-i berrle fukarâ ve raîyyeye bir yüzden bâr-i sakîl ve beyhûde-i müsâdereden ma'dûd bir güne medâr-ı tahammül olduklarından bahisle müsâvî ve mesâliblerini beyân ve ta'dîd ederek münzele-i i'tibâr-ı mülûkânedden hat ve teb'îd eylemeleriyle mâhîyyelerini tenzîl ve âide-i zâîdelerini ilgâ ve ta'tîl eyledikten sonra her kazânın hâkimi üzere a'yân-ı vilâyeti nâzır ta'yîn ve bu takrîble ol zümrenin Devlet-i Alfıye'de mikdâr ve mekânetlerinin kimin olduğunu a'yân-ân ve ahâlîye ifhâm ve tebyîn eylediler. Bu vaz'-ı nâ-pesendîdenin müstelzim-i mefâsid-i adîde olduğunu tefekkür ve mülâhaza-i sedîde ile fecc-i âkıbetini tedebbür ve tezekkür eylemediler. Evvelâ her ne kadar bâlâda etvâr-ı nâ-be-hencârları rakam-zede-i ifâde olduğu üzere silsile-i tarîk-i ulemâ sûret-i aslîyesinden mütegayyir ve içlerinde âmiyy ve cühhâlî mütekessir olduğuna mebnî ol-makûleler şer'-i ulemâ-i şer'âtten reh-güzâr ve anbâr-ı derûn-u cehâlet-makrûnları pür habbe-i hubb-ı hitâm-ı dünyâ ise de hasbe'z-zâhir mütekallid-i şer'-i tâhir olduklarından başka ulemây-ı hakîki dahî ol cinsin efrâdı ve ol nev'in ahâdı olmanın bu keyfîyet-i

(s.374)

bi'l-sirâye tahkîr-i ulemâ ve şerîfat olduğundan münâfî-i rızây-ı bârî hatay-ı azîm olduğu gayr-i mütevâridir. Sâniyen hükkâm ve nüvvâbı bu resme tezlîl ve izdirâ vech-i mezkûr üzere cinsine âîd bir emr-i fâsid olmakla âmme-i ulemânın tekdîrini mûris ve derûnlarında iştîdâd-ı gayz ve muâdâta bâ's bir tavr-ı nâ-be-câ olduğu hüveydâdır. Sâlisen öteden beri hükkâm-ı şer'-i âlî merci' ve melâz-ı ahâlî olup zaleme-i vülâta ve a'yânın sükkân-ı beldeye cevri ve taaddî ve hilâf-ı rızây-ı Pâdişâhî vaz' ve harekete tasaddîlerini taraf-ı devlete arz ve i'lâm ve yâhûd azürde-i nîş-hûrdeleri olan ahâlînin dâd ve istimdâdlarına mebnî ol-makûleyi tahdîd yâhûd ittifâk-ı ahâlî ile beldeden tard ve teb'id eylemekle ibâdallah üzerinden def'-i belîyye ve Cânib-i Saltanat'a ictilâb-ı ed'îye-i hayrîye edip ve gâhî hafîyyeten Fermân-ı Pâdişâhî ile zâlim-i merkûmun enf-i şâmih-i ceberûtunu irgâm ve yâhûd vücûd-u bed-bûdunu i'dâm edeceklerinden ve tüccârât-ı rabiha ile kesb-i servet ve gınâ edip Fransalı dahî sevdây-ı sûd ile bî-karâr ve bunlar an asl kesîrû'l-evlâd ve mânend-i cerâd ve fîretü'l-efrâd bir tâife-i bed-nejâd olup memleketleri kendilere nisbetle tenük olmanın nâ-güncîde ve taayyüş husûsunda zarûret-dîde olduklarından nâşî zafer-yâb oldukları emr-i bekâ hissesinden başka arâzî-i zâide tahsîline nâçâr olup İngiliz ile beynlerinde rîşe-sâz-ı istihkâm olan münâfese-i hüsâm sebebiyle okyanustan revân olmak devr-i merâhil-i imkân olmakla Mısır Kâhire veche-i makâsid-ı zâhireleri olan Hindistan'a dehlîz musâbesinde olduğundan başka ümmü'd-dünyâ ile muabber bir ülkây-ı fesîh ve mu'teber ve bin seneden beri matmah nâzırları olmak sebebiyle dâimâ temlikî hevâsıyla berzede-arâm ve ol mahtûbe-i mahbûbeyi derâğûş-u tasarruf ve i'tinâm eylemek emniyesi kendilere iksây-ı merâm olmakla beynlerinde tasmîm ve usûl ve fûrûunu tertîb ve tanzîm eyledi. Politika-i Frenk-âne ve sîmyâ-kârî-i müşa'bid-âneleri üzere ibtidâ Devlet-i Alîyye'yi iğfâl ve izhâr-ı sûret-i bende-gî ve yek-ciheti ile firîfte-i mükîr ve âl eylemek asle'l-usûl ve matlab-ı mezkûrlarına ikvây-ı vesâil-i vusûl olduğuna mebnî tüccârı berren ve bâhren Asitâne-i Saâdet'e fevc-a-fevc-i tereddüd ve mevc-a-mevc-i emedd-şedd edip Taraf-ı Saltanat'a arz-ı ubûdîyet ve izhâr-ı sıdk ve husûsîyet ve min ba'd Vükelây-ı Devlet-i Alîyye'nin bi'l-cümle çâkerî

(s.375)

ve bî ulûfe ve maûnet nice milliyûn-u müft-ü askerî olup a'dâsı üzere ibtidâ bizleri sevk ve irsâl bâ'de kendi ceys-i mahsûslarını isti'mâl eylesinler. İbtidây-ı

vehlede Devlet-i Alîyye'nin a'zam-ı düşmanı olan Rusya'ya hücûm ve rücûm ve tûp ve tüfenkle mercûm ederek evvelâ Kırım Ülkâsı'nı halâs ve ba'de tamâmen Leh Memleketi'ni nez' ve teshîr-i berrle Eflâk ve Boğdan gibi Taraf-ı Devlet-i Alîyye'ye râbîta-pezîr-i ihtisâs eylemek lâzîme-i zımmet ve isbât müddeây-ı ittihâd ve intimâyâ bürhân ve hüccettir edâlarıyla ez-kadîm ahd-şiken ve peymân-figenlikleri darbü'l-mesel elsine-i âlimyân olan ol tâffe-i bed-peymân ve sâik-i uhûd-u îmânla sâde-dilân-ı vükelâyı memkûr ve tenvîr-i sened zemîninde kâh memleketlerine pâdişâh eylemek için sehzâde iltimâs ve kâh Devlet-i Alîyye'nin askerisi olduklarını iş'âr için girîbân-i libâslarına otuzbir ortasının nişânını şîâr eylemekle def-i şevâib-i şek ve iltibâs eyleyerek ve mukaddeman Nasrânîyet Ayînlerini ilgâ ve küttâb ve enâcillerini deryâyâ ilkâ ve pâp ve pâpâzlarını ihlâk ve sevâmî' ve kenâslerini peyveste-i hâk eylemeleriyle gûyâ ki Millet-i Mesîhîye'den teberrâ ve Devlet-i İslâmîye'ye tevellâ eyledikleri sibâk-ı şu'bede misâk-ı alenen Dîn-i Muhammedî eşraf-ı edeyân ve tedvîn ve ittibâ'a bu millet-i semihâ ve şerîat-ı garrâ şâyândır unvânıyla medh ü senâ ve takallüd ve inâbete mustaid ve müheyyâ olduklarını aşikârece tefevvüh ve inbâ eylemleri ise Erkân-ı Devlet'ten başka avâmı dahî âşüfte-i şuûr ve muhabbet ve halatlarına mecbûr eylemiş idi. Bu zemînlerde dâne-pâş-ı mükirr-i keyd olarak Ümenây-ı Devlet'in asâ-kîr-i kulûblarını sayd ve rişte-i emn o i'timâda bi güne kayd eylediler ki beynlerinde cihet ve hiddet derecesinde muâmele-i ülfet ve germî-i âmiziş ve muâşeret-i rû-nümâ ve tarafından pîş-keş ve hedâyay-ı dil-keş merâsimi peyveste-i icrâ ve îfâ olunur idi. Ve câme-i asabîyetinden üryân olan ba'zı bü'l-heves-ân dem-be-dem onlardan politika-i taallüm ve niceler dahî lisânlarına rağbetle Fransız havâceleri ittihâz ve lağitlerini tahsîl edip bî-muhâbâ bâ-mütekellim eylemelerini güzîde-i masârif cümlesinden şümâr ile medâr-i iktihâr eylediler ve bu takrîble nice sahîfû'l-akîde-i sebük-magzânın kulûbuna Ayîn-i Frenk-âne işrâb ve nizâmât-ı aklîyelerini beynlerinde istihbâb eder oldular. Hôş-mendân-ı dûr-endîşân olanlar vesâir düvel elçileri bu vaz'-ı ebleh-firîbâneye

(s.376)

Devrden dîde-dûz-u taaccüb ve istinkâr olup îmâ ve tasfihle tezyîf ve takbîh ve bu makûlelerin netâyîc-i seyyîe-i intâc edeceğını mulâhaza-i berrle dâğ-dâr olurlar idi. İbtidâ politika resmini zemîn-i kulûb-u erkâna zer' ve nizâm-ı aklıye ağrâ ve tesvîl-i berrle hâşâ tehvîn-i ahkâm-i şer' eden ol tâffe-i pür-kîn ve gürûh-u mekrûh mükirri-î âyîn idi. Matlûb-u kibr ve tersâ ile mûvâlât ve asâttan Ehl-i İslâm memnû' ve mahcûr ve nûr ve zulmet mesâbesinde olmalarıyla ülfet ve muvâneset hîz-i imkândan devr iken vech-i mezkûr üzere nâsı zulmet-i vülât ve a'yân dâimâ mütehâşî olurlar idi. Sûret-i mezbûre ol-makûlelere meydân ve cemîle-i bi-kerân oldu. Râbiân hulüvv-ü meydân sebebiyle o misilli sitem-kârân-ı arsa-i mezâlimde irhây-ı inân ve tevfir-i hevân ile fukarâ ve zuafâyâ istîlâsını efzûn ve pençe-i işkence ile aceze-i ibâdî ciğer-hûn eyleyip leyl ü nehâr ah ve inkisâr ve sebîllerini havâle-i şimşîr-i intikâm-i kakhâr eylemelerine bâdî ve zuhûr-u gayret-i Rabbânî'ye müeddî olacağı bîn ve bâdîdir. Beyt (gedânın şâh olan tıfil delk ağılatmasın yoksa. Zuhûr-u gayretullah ol gedâyâ dâye olmaz mı?) Hâmisen ol-makûle-i zulme-i bed-nihâdân husûsan Rûmeli kutrunda olan müstevliyân-i istibdâb ve irtifâ' ezdâd sebepleriyle rîşe-sâz-ı sebt ve istikrâr ve sâ mân ber-dâr-ı kesret-i yâr ve hevâ-dâr bulmalarıyla giderek mâfi'z-zamîr olan ma'nây-ı taassub ve talgibi pezîrây-ı sûret ve bi'l-ahire hâyide-i ligâm-ı ser-keşî ve gavâbet oldular ve bunlardan başka nice mahâzirî mûcib ve kerîhe-i kesîreyi müstevcib olduğu rûşenây-ı dakâyık aşînâdır ve kıbâlet-arây-ı muhti-yânelerinin eşna'ı budur ki vüzere ve ümerâ taraflarından dil-hâhları üzere cerr ve medd-i mümkün olmamakla ol zümre-i kirâmı inzâr ve i'tibârdan tarh ve ilgâ ve ekser eyâletleri derebeyi ta'bîr olunan a'yânları ıstîfâ edip ve her birine cevâiz-i vâfiye piş-keşât-ı senîyye bâzârıyla kapıcıbaşılık ve silahşörlük ve kapıcıbaşlarına mîrâhûr-u kebir ve kapıcılar kethüdâğı pâyeleri gibi Merâtib-i Alîyye i'tâ ederek Anadolu ve Rûmeli Yakaları'nın aktâr ve aktânını imâle eylediler. Hatta bu def'a yalnız İbrâhîm Kethüdâ'nın ihdâs eylediği a'yân olarak kapıcıbaşı ve silahşör-ân yüzyirmi nefere bâliğ olduğu mesmû'-u muharrer sâdiku'l-beyân olmuştur. An asl Selâtîn-i Osmâniye

(s.377)

Anadolu ve Rûmeli ve Arabistân ve Acemistân'da vâki' memâlik bi't-tedric milel-i muhtelif yedlerinde nez' ve teshîr eylediklerinden mutasarrıfları olan tevâif-i mülûk makâmına bir vezîr-i be-nâm iclâs ve emânet-i kübra olan berâyâyı onlara

tevdî' ve sipârişle tesvîyye-i umûr-u nâs edip ve bu târîhe gelince eyâlât-ı merkûme vezâretle mesbût ve ol vesîle ile silsile-i umûr-u ibâd halka-i Bâb-ı Devlet-i Alîyye'ye merbût olagelip a'yen-i enâmda vüzerây-ı a'zâm müsta'zım ve hemîşe pâdişâh-ı vaktin emr ve rızây-ı mülûk-âneleri üzere amel ve hareket-i ehemmu'tenây-ı vezîrân olduğu cümle indinde müsellemler olup seferler vukû'unda me'mûrîyetleri muktezâsınca dâire ve debdebe-i a'dâyâ karşı ketâib-i kesîre ve kevkebe ile mahal-i me'mûrîyetine haşmet-endâz-ı vürûd ve bir tarafın selme ve cerâhatına merhem-i bihbûd oldukları vâreste-i kayd-ı şuhûd olup ve bi't-tab' vüzerây-ı a'zam tarafından velî'ül-emr-i zamân olan Pâdişâh-ı Âlişân taraflarına sermû-şâiye-i muhâlefet ve isyân zuhûr etmeyip ve ba'zı sûret-i serkeş-ânede merî olan etvâr-ı mutaassib-âne tahayyülî Vükelây-ı Devlet taraflarına dâir Pâdişâh-ı Vâlâ cânibine samîmi inkıyâd ve imtisâlden gayri vaz' ve hareketleri gayr-i sâdır olduğu tevârîh-i eşnâ-yâna emr-i zâhirdir. Ol makûle-i uzemâ ve vüzerâ mevki'lerine ekseri fûrû-mâye ve tehî-vâye ve kimi reh-zenlikte türemiş türedi kimi levend ve evbâşlıktan gelmiş bakiye-i süyûf-u züyûf-u eşhâsları Merâtib-i Alîyye ile ikâme ve is'âd ve vedî'a-i ilahi olan a'yân-ı ibâdullahı zîr-dest-i bî-dâdlarına teslîm-i berrle her birini dühül-zen-i dîvân-hâne-i istibdâd eylemek ne mertebe-i katî' ve müstelzim-i fesâd şeni' olacağını teemmül-ü berrle veli-i niğmetleri olan Devlet-i Alîyye'yi ve fukarâ ve raiyyeyi aslâ siyânet eylemedikleri tahrîrden müstağnîdir ve a'zam-ı beliyyât ve enker-i hâdisâtın biri dahî Mısır Ülkâsı'nı Fransa'nın mâdde-i istîlâlarıdır. Mülahasan sûret-i icmâlîsi budur ki çün Fransalı mukaddeman meslûk-u kadem kalem-i imzâ olduğu üzere serbesîyyet hevâsıyla krallıklarını i'dâm ve Venedik ve Flemenk devletleri gibi cumhûrîyeti sûret-yâfte-i nizâm eylediler. Selefte Sevâhil-i Şâm ve İskenderîye'ye Frânsalı dest-res olup hatta mahalletü'l-kübrâyı dahî mahall-i nâkûs ve ceres eylemişler iken Selâtîn-i Mısriye'den Mülk-ü Selâha'd-Dîn aleyhirahme hazretlerinin dest-yârî-i seyfi-i mücâhede ve ikdâmlarıyla emâkin-i merkûme yine Dârü's-selâm-ı

(s.378)

İslâm olup evvel zamândan beri memâlik-i mezbûre husûsân Mısır Ülkâsı ol mel'ûn-u bed-kahırların gözlerinde uçar ve gönüllerinden geçer idi.

Ba'de vakt-i Portekiz ve İngiliz ba'z-ı Benâdir Hindistân'a istîlâ üzere mûris-i ihtilât ve üns ve inbisâtlarından girîbân-ı akl-ı hûş-bârân tâ bed-emân-ı çâkçâk ve nihâllerinde feryâd ve efgânları resîde-i sem'-i süreyyâ ve semmâk olur idi. Ol târîhlerde talâ'-ı Senâyây-ı Devlet'e pîş-kadem ve hayl-havane ve süfehâya mîr-i alem ola Reîs Râşid Efendi kendi rüşd ve dirâyetine mağrûr ve turuk-ı şitâdan alûde ve memkûr olup husûsân Yûsuf Ağâ'nın cenâh-ı tahsîs ve istishâbıyla bâlâ-i pervâz ve teşahhus-u küllî hevâsında dem-sâz-ı bülend-avâz olmakla Fransalı ile ber vech-i meşrûh sâz-kâr olan bâzârın germîyetine sebep-i müstakil ve vaz' ve hareketleri devletçilikten bîrûn ve kitâbîliği terk ve ibtâl ve tabî' ve dehrîliği intihâbla Millet-i İslâmîye'den mecûsî ve büt-perest gibi tebâ'üdlerinin derece-i kasvâya bulûğu vâreste-i zunûn olan bir alây-ı Frenk-i bed-ahenklerin akâvîl-i bâtile ve efâil-i âtûlalarına i'timâd vesâîrleri dahî inandırmakla kendisine hem-renk-i tasdîk ve i'tikâd edip şer'en ve aklen ve arifen ve tâbien muhâl olan Ehl-i İslâm'la ittihâd-ı müşrik bâhirü'd-dalâl husûsuna nasb-ı nefis ile bi'l-ahire Ümmet-i Muhammed'e mâtde-i müstebidde-i mihnet ve nasb oldu. Gûnagûn edille ve berâhîn ve tesvîlât-ı dil-nişîn ile Taraf-ı Saltanat'ı dahî telyîn edip ol düşman-ı dost-nümâ olan tâîfe-i hîdâ' ve pür mükîr ve dehâ Tevcîhât-ı Alîyye ve Taltifât-ı Senîyye'ye mazhar ve dem-i fâsid gibi Urûk-u Devlet-i Alîyye'ye duhülle kâm-ver oldular. Âsitâne'de olanları bu vechle her gün bir güne dârûy-u hoşberlâf ve temşîyetle edmiga-i hâs-ı erkânı bî-gâne-i şuûr ve rahîk-i atîk mükîr-i Frenk-âne işrâbıyla ol teng-zarfân-ı bî-dimâğânı mest ve mağrûr ederler idi. Mükîr-i ol mekkârlar mukaddeman beynlerinde esâs-efgen-i kavî ve karâr oldukarı Fransa'da saran Cumhûr-u Mısır Ülkâsı'nın esbâb-ı istîlâsı olacak sefâin vesâîr mühimmât-ı lâzîmenin tedârik ve techîzine leyl ü nehâr sa'y ve ibtidâr ve sarf-ı nakdîne-i vüs' ve iktidâr üzere olup hülâsa-i kelâm ber vefk-i merâm üçyüzden mütecâviz kebîr ve sağîr sefâin tertîb ve tesvîye ve Tulun İskeleyi'nde tehîyye ve kâfe-i edevât kal'a-gîri ve memleket-güşâ ve asâkir-i ceng-âzmâ imlâ ve ta'bîye eylemişler. (ayn) (temellükhây-ı düşman) ilâ ahire ve ol

(s.379)

eyyâmda Paris'te beynlerinde kîtâl-ı a'zîm tahaddüs edip beşyüz neferâtla rû'yet-i umûr-u memlekette olunmak üzere râbita verildiğini beyân ve cumhûrîyet-i mezkûreyi Devlet-i Alîyye kabûl ve tasdik eylemek matlabını averde-i zebân etmek üzere Der-i Devlet-medâra Kurşî nâm bir elçi vürûd ve cumhûrîyetin tasdîki bâbında

ibrâm-ı nâ-mahdûd edip lakin Taraf-ı Saltanat'tan ol emellerini düvel-i sâireye ta'lîk ve tevfiikle hele imrâr ve tesvîf olunmuş idi. Ba'de Paris'te yine bir şûriş-i cedîd bedîd olup zikr olunan beşyüz nefer-i cumhûrbaşılarını i'dâm ve ifnâ ve müdürân-ı hamse nâmıyla bir cemâat peydâ eylediklerinde elçi-i mersûm azl ve vilâyetlerine celb ve yerine Ruberdunabu nâm bir deli fişek fâsid-i bî-şek ta'yîn ve maîyetine hasbü'l-iltimâs vâfir-i mühendis ve topcu ve asker ta'lîmcileri terfîkan tesyîr-i Âsitâne-i Saâdet-karîn eylediler. Mersûmlar Der-i Devlet'e ba'de'l-vusûl her biri mahallerinde istihdâm ve isti'mâl olunup ve'l-hâsıl tarafeynden cihet-i yegânegî ve def'î bî-gânegî merâsimi fevka'l-gâye te'dîye ve ikmâl olunur idi. Bunlar bu halde iken civârlarında bulunan düvel bu fesâd ve muharrîk ifâde olduğuna mebnî sirâyeti endîşesine istiğrâkla bu resme zorbâ tâfesi def' ve kemâ-fi's-sâbık kral nasbıyla cumhûr hâdisesi ref' olduğuna sûrette kendilere dahî muzırr olacağını mutâlaa-i berrle Nemçeli ve Purusyalı ve Flemenk ve Venedik ve İspanya ve İngiliz vesâîrleri bi'l-ittifâk Fransa üzere i'lân-ı harb edip sû-be-sû üzerlerine hücum ve gulüvv eylediklerinde Fransalı dahî her taraftan mukâbeleye teşmîr-i sâid-i ihtimâm ve kimini mecbûren kendilere tâbî' ve râm ve kimini tard ve def' ve tecbîr ve kiminin memâlikini zabt ve teshîre mübâderetlerinde Vükelây-ı Devlet-i Alîyye câ-be-câ tahsîn ve aferîn ve izhâr-ı beşer-i beşâsetle bu gûne dest-bürd-ü firûzî ve celâdetlerinden mahzûz olduklarını tasrîh ve tebyîn edip lakin dûr-endîş-i ferâset-kîş olanlar bu sûretleri yek-sere-i istihcân ve istiskâl ve giderek şîrâre-i şer-i şûrlarının bu tarafa da sirâyet ve isâbeti mülâhazadan dûr olmakla Ümenây-ı Devlet-i Aliyye bî-tarafîlikten garyî meslek tecvîz eylememek lâzime-i hâldir diye serd-i makâl ederler idi. Ba'de zikr olunan devletler cumhûriyeti tasadduka şürû'larında Devlet-i Aliyye dahî tasdîk edip bu müddet

(s.380)

zarfında havâdis-i acîbe ve vekâyî'-i garîbe bîrûn-u havza-i ta'bîr ve ifâde olmakla ol vâdîde it'âb-ı semend-hâmeye cevâz-dâde olunmadı. Ba'de Fransa'nın ba'z-ı esbâba mebnî yine Nemçeli ile muhârebeleri tahaddüs edip Fransalı Ordusu şiddet-i kaht ü galâ sebebiyle inhizâm belki in'idâma ramak-nâ-çîz kalmışken bahren Vükelây-ı Devlet-i Alîyye küllî zahâyîr vesâîr ba'z-ı

muhimmât-ı asâkir husûsunda imdâd-ı a'zîm eylemekte hayât-ı tâze bulup Nemçeli'ye sûret-i tagallüp izhâr ve bi'l-ahire Venedik Cumhûr'u mukâsimesinde rabt-ı rişte-i selem ve karâr edip biri olan mahalleri Nemçeli ve bahrde bulunan mevki'leri Fransalı zabt eylemek üzere müsâleme ve terk-i nizâ' ve muhâseme eylediler. Bunların bu hareketleri Devlet-i Alîyye'nin Vodîn Gâîlesi ve Edirne taraflarında meskûn eşkiyây-ı tâgîye meşgale-i hâflesiyile iştigâli hengâmında vukû'yâb olmuş idi. Ve ol esnâda Fransa elçisi mesfûr cânib-i secîne ubûr eylemekle yerine sinîn-i adîdeden beri Devlet-i Alîyye memâlikinde kral zamânlarında konsolosluk ve ser-kitâbet hizmetleriyle müstahdem pür mükirr ve Rufen nâm şahs-ı mekkâr maslahat-güzâr ta'yin olunup çend eyyâm mürûrunda mersûm hadaa-i kâr Der-i Devlet'te bulunan mârâ'z-zikr topcuları ve mühendisleri bir taraftan sefîneler ile ikişer ve üçer yüz vilâyetlerine îadeye ibtidâr edip eyâ bunları niçin ircâ' ediyor ve Fransalı bizden dest-keş-i muvâlât olmakla başladı. Bu muâmeleye sebep nedir diye ol semte Vükelây-ı Devlet tarafından aslâ imâle-i fikir ve nazar olunmamak mevâcib-i istiğrâk-ı kih-ter ve mih-ter olmuş idi. Pes şikârây-ı ser-kârân gaflet-i tehâvün ile yek-leht-i ittihâd olan Fransa dostumuz civârları gâilelerini ber-taraf eyedikten sonra nice zamândan beri ve nehbe-i hulyây-ı tereccî ve temennâları olan Hıttâ-i Mısır'ı averde-i kabza-i tasarruf eylemek sevdâsıyla tedârikât-ı kuviheye mübâşeret ve asker-i bî-kerân techîz ve Napolyon Bonapart nâm halef-ı cengîz pür mükirr ve sifîz-i ser-gerdeliğiyle Tulun Lîmânı'ndan fek-lenger-i ikâmet ve bağıtaten Malta Cezîresi'ni bî-vakfe-i te'hîr zabt ve teshîr ve derûnuna beşbin kadar asker vaz' ve hemâm İskenderîye cânibine azm ve lîmânına duhûl ve ikiyüzonuç senesinde Mısır Ülkâsı'nı zabt eyledikleri haber-i dil-sûzî sâmia-dûz-u

(s.381)

Kulûb-u Ehl-i İslâm'da efrûz oldu ve kaldı ki İngilizli Fransa'nın eleddü'l-hisâm ve subh ve şâm cûyende-i râh-ı intikâmları olduğundan başka Vükelây-ı Devlet-i Alîyye'ye bu rütbe-i iltiyâm ve temelluk ve âmîziş ve taallukları elbette mükirr ve mekîdeye mebnî olup bir gûne sû-i netîceyi müntic olacağını teferrüs eylediklerinden nâşî har-bâr-ı kâr ve kirdârlarını tecessüs ederler idi. Ahvâllerini tenkîr ve tedkîk ederek ol veled-i zinâların veche-i mukaddes-iksâları Ümmü'd-Dünyâ olduğunu tahkîk eylemeleriyle tahmîmen altı ay mukaddem kalem-i lisân-ı râstı beyânlarıyla sevâmî'-i erkâna tenmîk eylediler. Ol halâlde Eflâk Voyvodası

bulunan Hançerlioğlu dahî Paris'te ulûfe-i kerrâtle rişte-bend-i teshîr ve ihtisâs olduğu zümre-i ketebe-i havâssdan birinin hurûf-u şîvesiyle iş'âr ve ihbârına mebni Fransalı'nın Mısır tarafına sû-i kasd ve nîyetleri olduğunu Der-i Devlet-medâr'a tahrîr ve ifâdeye müsâraat ale'l-fevr İskenderîye'ye temkîn vermek makûlesi tedâbîr-i mühezzibeye dalâlet eylemiş idi. Ona mukârin Cezâr Pâşâ dahî kasaba-i mezkûreyi elsine-i cevâsîsten istitlâ' ve gavr ve hakîkatine ba'de'l-ı ittilâ' itnâb ve te'kîdi hâvî ve ba'zı güne tedbîr-i sevâb ve sedîdi muhtevî kâime ile Der-bâr-ı Saâdet-medâr'a arz ve i'lâm eylemişti. Lakin serkârların Fransalı'ya fart-ı muhabbet ve azâm ve kemâl-i i'timâd ve iltihâmları sebebiyle bâsıra-i basîretleri gışâve-i gafletle pûşîde ve nîk-i esrâr-ı nireng ve füsûnla dimâğ-ı derk ve dirâyetleri şûrîde olduğundan havâdis-i mezkûre bir vechle havâlî-gûş-u kabûl-u ukûllerine yol bulmayıp ve bu keyfiyete kat'en cevâz-dâde-i sûret-i imkân olmayıp belki hezl ve temsîh-i şîveleriyle istimâ' ve erâcîf-i vâhîyye-i bed-hâhân olmak üzere akd-ı akîde-i icmâ' eylediler nihâyetü'l-emr makâm sadâretten Vâlî-i Mısır tarafına mesmûât-ı merkûmeyi îmâ için ahir-i me'mûrîyet sûretiyle kendi kapıcılar kethüdâsını isrâ-i berrle iktifâ olundu. (cedd-i bekâ'd-dehr ve ant-ı telaüb) Ol eyyâmında perde-i der sâmia'-i muhlisân olan hâdise-i bed-terînden biri dahî budur ki mukaddemân Fransa Tüccârı'nın Ümerây-ı Mısır nâmına olan ebâlise-i çerâkese vâfir emtia' ve emvâllerini giriftâr-ı pençe-i iğtisâb eylemeleriyle Evâmîr-i Alîyye-i adîde ile istirdâdı zımında Vükelây-ı Devleti'l-

(s.382)

hâh ve ikbâb eylemişler iken imtisâlından istikbâr ile pâyîdâr-ı merkez-i isrâr olmuşlar idi. Bu esnâda Fransalı yine mâdde-i merkûmeyi îade ve niyâz ve ibrâmlarını ziyâde eylemeleriyle Erkân-ı Devlet Ümerây-ı Mısriye'nin tebbî ve temerrüdlerinden bahisle tahsîl ve istirdâdın imtinâ'nı beyân ve ilmâ' eylediklerinden bi'n-nefs kendiler bir takrîble tarîk-i istihsâline teşebbüs eylemek bâbında bir kıt'a'-i Emr-i Âlî ricâ ve re'îs zümre-i telbîs Râşid Efendi'yi tavsît-i müddeâ eylemişler. Ol yâd-gâr dahî pîş ve pes-i maslahata sarf-ı efkâr eylemeyip bir takrîble ol güm-râhları vefk-i dil-hâhları üzere bir kıt'a' Fermân-ı Âlîşân istihsâl ve kâr-zârlık ve Devlet-i

İslâmîye'ye sadakat-kârlık hakkını edâ ve ikmâl eylemiş bu kazîyye-i nâ-merdîye zımında Râtîb Efendi gibi azîzü'l-vücûd ve revîyyet ve dirâyet ve sıdk ve istikâmet cihetlerinden nazîr mefkûd-u zâtın i'dâmına sebep tâm olduğu zebân-zede-i hâs ve âm oldu. Çün Fransalı ber vefk-i imâl Vükelây-ı Devlet'i iğfâl ve matlabları olan fermânı dahî averde-i dest-i ihtiyâl eylemeleriyle nihânice aralık aralık diyârlarına pey-siper-i idbâr olup encâmkâr-ı envâ'-ı füsûn ve fesâne ve gûn-a-gûn hîle ve deng-i Frenk-âne ile Mısır Ülkâsı'nı levs-i vücûdlarıyla murdâr ve ekbâd-ı ibâd-ı Müslimîni dâğdâr eylediler. Vech-i meşrûh üzere Ümenây-ı Devlet'in Fransalı ile bu rütbe-i germî-i üns ve muhâlatatlarına muâkib Mısır Ülkâsı'na istîlâ eylemeleri ekser avâm-ı Ehl-i İslâmı sû-i zana ilcâ edip husûsân melâîn-i mesfûrenin ol emrde bahâyim-i tûynet bî-gâne-i akl ve his ve dirâyet olan Arâb Tâîfesi'ne Emr-i Âlî-i mezkûrî ibrâz-ı berrle Devlet-i Alîyye'nin mahsûs askerî ve bir alây-ı fermân-beri olduğumuz sizin ve âmme-i enâmın mesmû' ve ma'lûmları olup Memleket-i Mısır'a bi-vech-i müstevlî olan zorbâların eydî-i tasallutlarından aceze-i Sükkân-ı Mısırı tenbîh ve kutr-u mezbûru ol makûle-i zaleme ve bugâttten tenkıye ve tasfiye eylemeye me'mûruz diyerek ve bu zemînlerde taraf taraf basma kâğıdlar neşr eyleyerek bî-magz-ân Arâbî iğfâl ve belki vâfir zâman kulûb-u sâde-dilân-ı İslâmîyân'ı dahî teşvîş ve idlâl eylediler. Bu cihetle ekser İslâmîyân Erkân-ı Devlet hakkında bed-kemân olup bir taraftan ise düşman-ı nizâm-ı cedîd devlet küskünleri olan ba'zı

(s.383)

pefîdler ve sivâs ve hannâs gibi envâ'-ı erâcif-i bî-mesâs-ı berrle ezhân-ı nâsî şûrîde ve Cânib-i Saltanat'tan münfail ve remîde eylediler. Ne hâl ise Mısır Gâîlesi zâîl ve Âmme-i Ehl-i İslâm'a arâm-ı dil hâsıl olup ba'de zalik nizâm-ı cedîdin teksîr ve tervîci tarîkine münselik oldular vetîre-i zebîre Anadolu'nun ba'zı yerlerinde ve levend çiftiliği ve Üsküdâr Verâsı'nda piyâde ve süvâri muallem asker otuzbin nefere kadar bâliğ oldukta Rumeli Yakası'nda dahî icrâ eylemek kaskına mebnî ibtidâ beştâşîye mîşesi olan Tekfûrdağı Kasabası'na teklîf ve ba'zı mertebe-i ibrâm ve ta'nîf olundukta mahalde beyân olduğu üzere hâkimlerini mahkeme-i hayâtтан beder ve fermân-berlikte sûret-i serkeşi ve imtinâ'ları sâha-i zuhûra cilve-ger eylemeleriyle üzerlerine bahren kalyonlar irsâl ve ale'l-ittisâl nice eyyâm ve leyâl fevâri'-i top ile cenk ve cidâl ve tazyîk mecâl olundu. Ba'de Belgrâd Tarafı'na

azîmeti sülûk-u sûrî ittihâzıyla Kâdı Pâşâ'nın Rumeli Yakası'na güzâriş hengâmesi zuhûr edip bi'l-cümle mütegalibe-i Rûmeli'yi hem-dest-i vifâk ve yek-sâk-ı merkez-i ittifâk eylemeye mecbûr eyledi. Ol vechle perde-i inkıyâd sûrîleri dahî tamâmca derîde ve rişte-i emnîyet mevhumeleri bürîde oldu. Ol ma'rekeden sonra sû-be-sû dağlı eşkiyâlarına irhây-ı inân ve dervâze-i Darü's-Saltanatü's-Senîyyeden taslît-i ayîn-i migvel ve helâk ve bî a'yân eylediler. Her a'yân mutasarrıf olduğu büldânda tevâif-i mülûk-asâ bî-muhâbâ bâ'-tasarrufla hükm-fermâ oldular. Ol halâl-i pür- ihtilâlde ve sâde-pîrây-ı sefâ-gâh-ı inzivâ olan şehzâde-i safvet-intimâ-i Sultân Mustafa Hazretleri enderûn ve bîrûndan ba'zı mütehassısân ve Dâîre-i Saltanat'ı kendilerine tahsîs eden kurenây-ı mahsûsa-i ma'dûdeye buğz ve kîne ve hased sebebiyle hâk-sârılıklarını arzû-mend olan ba'zı hâm-kârân şehzâde-i müşârileyh hazretlerini Serîr-i Saltanat'a iclâs vesîlesiyle Dâman-ı Devlet ve ikbâle dest-res ve bekrî-i a'dâdır. Ağûş-u gül-çehre-i merâm ve mültemis olmak hevâ ve heveslerine mebnî gûyâ ki lisân-ı hazret-i müşârileyhden olarak nizâm-ı cedîdin ref'ini müş'ir ve gûn-â-gûn-u mevâid-i dil-şikârîyi müzekker-nihânî ve masna' ve müzevver kâğıdlar tasnî' ve tahrîr ve peyde-pey Rûmeli

(s.384)

a'yânlarına ve bektâşîye ocağına tesyîr eylemeleriyle bir cânibden mervaha-i ateş-i tuğyân ve lücce-i leccâc ve taannüdlerine mâdde-i meded-i galeyân olur idi. Hatta cabbâr-zâde nizâm-ı cedîd tahrîrini takabbül ve iltizâm edip Cânikli Tayyâr Pâşâ mûmaileyhle Amasya husûsuna mebnî münâfese ve münâkaşasını vesîle-i ihcâb eylemeye maslahat-ı merkûmeyi icrâdan kadem-keş-i ikdâm olmanın ol avânda sâbıkü'z-zikr fırsat-cûyân-ı müteallikân pâşây-ı müşârileyh cânibine de ale'l-ittisâl düzmece kâğıdlar irsâl ile iş'âl-i nâîre-i fiten ve ihtilâl eyledikleri dahî gûş-güzâr olup hatta tebdîl-i saltanat akabinde Tayyâr Pâşâ'nın bilâ emr ve iltimâs hîd-be-hîd Kırım'dan Âsitâne-i Saâdet'e avdet ve vürûdu güzâriş bulan âmîzişe mebnî olduğu bedîdâr oldu ve bir def'a' zikr olunan evrâktan birisi bir takrîble Pâdişâh-ı Selîmü'l-Bâl Hazretleri'nin üftâde-i dest-i maâlî peyvest-i şâhaneleri oldukta ba'de'l-mutâlâa yine hatm ve ketm ile mahaline îsâl eyledikleri ba'zı sikâttan

mesmû'-u muharrer makâldir ve müşârileyh Tayyâr Pâşâ vak'ası dahî fitne-i a'zîme olmakla tarafeynden katî vâfir nüfûs ve emvâl urza-i telef olup hele ne hâl ise ol gâîle dahî ber-taraf oldu lakin Rumeli cânibi sûreti ahire mütehavvil ulû'l-emr ve Devlet-i Alîyye nezd-i vâlâlarında adem-i menzil olup ol dahîye-i dâhiyen henüz merkezinde pâ-ber-câ ve çâre ve tedâkinden ukelây-ı vükelâ pâ-der-gil-i acz ve a'bâ iken Fransalı'nın Mısır'dan Cezîretü'l-Arap hâkına tuhm-efşân olduğu zehr-i kabây-ı mel'anetin benâtu'n-na'ş gibi kıtâl ve dil-rîş olan hâsılâtı cümlesindne olmak üzere bilâd-ı teceddüdden dır'ıye-i havârici ser-nümây-ı bâdiye-i hurûc ve zuhûr ve bâlâda beyân-ı kalem-i dürüst ifâde olduğu üzere Şâm'da Cezzâr Pâşâ'nın ve Bağdad'da Süleymân Pâşâ'nın âlem-i hestîden mefkûd olmaları mevâd-ı tekessür-ü tuğyânlarına medâr-ı vücûd olmakla vakt-i kalîlde Hicâz-ı tihâme'yi ve cümle Cezîretü'l-Arab'ı şûr-a-şûr eylediler.

TEMME'C-CİLDÜ'L-EVVEL

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. DEĞERLENDİRME

A. Askeri Olaylar

Nemçe Devleti'nin Boğdan'a bağlı Bukanya'ya göz dikmesi ve Nemçe'nin Rusya Hükümeti ile ittifak içinde olduğundan, hangisine savaş ilan edilse diğerinin onu savunacağı ve Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu maddi yetersizlik ve savaş aletlerinden noksanlığı, bu alanda epeyce ilerlemiş bulunan Rusya ve Nemçeliye karşılık veremeyeceği açık olmasına rağmen Sadrazam, bütün bu olumsuzluklarla beraber sefere karar vermiştir.

1. *Sancak-ı Şerif'in Çıkarılması*

17 Mart 1788 Pazartesi Günü Sadrazam büyük bir alayla İstanbul'dan ayrılıp ilkin Davud Paşa'da dinlendikten sonra, Edirne'de Rusya ya da Nemçe tarafından hangisine gidileceği konusunda istişareden edilip, Rusya'ya serasker gönderilmesi yeterli görülüp, Nemçe üzerine orduyu ulaştırmak amacıyla Sofya'ya doğru yola çıkmıştır. Sofya'da kırkdokuz gün ikamette Yeniçeri askerlerinden kaçanlar olmaya başladı. Bunun üzerine Sadrazam, yeniçeri ordusuna yetecek yemekler hazırlatıp, ordusunu ödüllendirerek asker kaçaklarını önemeye çalışmıştır. Tüm bunlara rağmen yeniçerilerin isyanına engel olamayınca sefere halel gelmemesi maksadıyla 12 Temmuz 1788 Cumartesi Günü Sofya'dan Vodin'e çadır kurulmuştur. Burda dahi isyana devam eden yeniçeriler, ağalarının çadırına gelerek ulufelerini talep ettiler. Ağanın onlara nasihat etmesiyle onu dahi yaralayarak isyan ve firara devam etmişlerdir. Firar edenlerin geçecekleri köprübaşına Çarhacı Çerkes Paşa, geçişlerini

önlemekle görevlendirildi ve onları ulufelerinin şu an verilemeyeceği çünkü mevcut olan paranın ancak harpte dilâverlik gösterenlere bir haftaya kadar dağıtılacağı konusunda ikna ederek isyanı yatıştırmıştır.

Vodin tarafı Seraskeri Paşa Kalafat tarafına, Laz Memiş Paşa'nın emrine tayin edilip oradan Tuna'ya ilerlerken yeniçeri zümresi yine isyana kapıldı. Ancak Sadrazamın beklenmeyen gelişi ile isyanı terk ettiler. Sadrazam onların bu isyanlardan vazgeçmeleri amacıyla yine hediyeler dağıtıp, bu askerleri ile Mehadiye zabt edildi ve Tuna kalelerinden Eyinlik Kalesi'nin alınması için yine bu askeri yirmibeşer kuruşar ödül vaadiyle şevklendirmek istediye de, ikibinden fazla nefer firar etti. Bu miktarda askerin geri çekilişi, sadrazamı takviye kuvvet istemeye ve geri çekilmeye mecbur bıraktığı sırada lağımlardan atılan mancınıklar sayesinde Eyinlik teslim alınmıştır.

Akabinde Sadrazam gereği gibi intikam almak amacıyla Tuna'yı orduyla beraber geçip, Mehadiye'deki askeri Şebeş tarafına yolladı. Nemçe İmparatoru mukabele için Darağacı denen yere geldiğinde Mehadiye'nin alındığı ve Osmanlı Ordu'sunun Şebeş'e ilerlediği haberine malik oldu. Darağacı denen yerde bir dağın etrafına hendekler açtırıp, taburunu yerleştirdikten sonra, Serasker Paşa'da üç saat mesafedeki Şebeş'ten Darağacı'na ulaşip muharebeye koyulduğunda, yine yeniçeri zümresi yine firara başlayınca geri çekilme kararı almak zorunda kalıp çardırına çekildi. Ardından Nemçe askerlerinin gece firar edip kır bir alanda ilerledikleri haberi Sadrazama ulaştığında, firar eden düşmanı takip için Serasker Paşa emrindeki asker ile Şebeşi yakıp yıkıp Mihadiye tarafına dönüldü. Mihadiye'nin harabiyetini düzeltmek için Memiş Paşa tayin edilip, ocak tarafından altıyüz yamak istenmiş ancak neferler ulufelerini almadan yamak yazılmak istemediler ve ağalarını yaralayarak zorbalığa ve firara başlayınca, zabt edilen yerlerin bu nitelikte askerle elde tutulamayacağı anlaşılmış ve düşmana terk edilmiştir.

Diğer taraftan Rusya Ozi Kalesini kuşatıp halkı yıpratmaya başladı. Kaptanı Derya Cezayirli Hasan Paşa da irili ufaklı donanma ile Karadeniz'den yardıma yola çıktı. Ancak askeri anlamda çok yetersiz mürettebatla Ozi ve Kılburun önlerinde düşmanla mukabeleye girildiğinde, askerinin yarısından fazlası telef oldu ve Kılburun ve Ozi düşman eline geçti.

7 Nisan 1789 Yılı Salı Günü Sultan I. Abdulhamid Ozi Kalesi'nin düşman eline geçtiği haberini işitince felç geçirerek vefat etti ve yerine Sultan III. Selim cülus etti. İlk iş olarak intikam niyetiyle hazırlıklara başladı ve mağlubiyet sebebi olarak gördüğü Kaptanı Derya Cezayirli Hasan Paşa azl olunup İsmail Seraskerliğine tayin olunduktan sonra yerine Giritli Hüseyin Paşa atandı.

Diğer taraftan ise Koca Yusuf Paşa Nemçeli'nin Eflâk'ı, Rusya'nın da Bender ve Boğdan'ı zabtı gibi muhtelif sebeplerden ötürü vezaretten azl edilip, yerine Kethüda Hasan paşa tayin edildi.

Eylül ayında Hasan Paşa Rinimlik Nehri kıyısında çadır kurduğu esnada Çarhacı Paşa emrinde olan tecrübeli askerler nehri geçip, düşmanla çatıştığı sıralarda asker içinde yine isyan ve fesat baş gösterdi. Firar eden askerler Buza Nehri'ne ulaşım köprüyü tahrip ettiler. Böylece ordunun geçmesi imkânsız hale geldi. Ve bu vaka Buza Bozgunu namıyla şöhret buldu.

Diğer taraftan Nemçeli Belgrad'ı zabtetti ve bu perişanlıkları sebebi olarak görülen Sadrazam azl olunup, yerine kasım ayında İsmail Seraskeri Cezayirli Hasan Paşa atandığı sırada, Akkirman Ahalisi Rusya tarafından abluka altına alınıp, teslim zorlanmaktaydı. Ahali Muhafız Tayfur Paşa'ya gelip kaleyi teslim etmek hususunda Paşa'ya fikirlerini beyan ettiler. Paşa bu fikre karşı çıkarak, sonuna kadar savunma kararını ahaliye bildirdiyse de, ahali aralarından seçtikleri adamları kaleyi teslimi görüşmek üzere düşman tarafına yolladılar. Bu adamlar da gayrimenkulleri yedi katı fiyatla Rusyalı'ya satmak şartıyla teslim hususunu mukavele ettiler. Ardından da "Paşa Kale'yi sattı ve bizi diyarımızdan etti" minvalinde sözler söylediklerinde Paşa, "Ben direnmeyi emrettiğime rağmen siz kaleyi teslim için ısrar etmediniz mi?" diyerek mukabele etti. O bedbahtlar Tayfur Paşa'nın canına kast etmeleri üzerine Paşa düşmana iltica etti. Bu sırada Bender Ahalisi de karşılık vermeksizin düşmana teslim oldu.

Beri taraftan Cezayirli Hasan Paşa vefat edince savaş devam ettiğinden yerine vüzeradan birini atamak için yeterli zaman olmadığı için Ruscuk Ayanı Şerif Hasan Paşa atandı. Sadaretinin başında Nemçeli Ada-i kebir muhasara etmiş olmasına rağmen, Şerif Hasan Paşa'nın ağır hareket etmesinden ötürü İsmail Halkı daha fazla direnç gösteremeyip teslim oldu. Bu olaydaki ihmalden ötürü Şerif Hasan Paşa'nın idamı makbul görülüp yerine Mirahuru Sani Hüseyin Ağa tayin edildi. 22 Şubat 1791

Salı Günü Mirahuru Sani Hüseyin Ağa, sadareti Koca Yusuf Paşa'ya devreden Hattı Hümayun'u ulaştırdı.

1774'te Rusyalı ile yapılan antlaşmada Kuban Nehri'nin diğer yakası Rusyalı'da kalması ve Kabartay Halkı'nın da Osmanlı da kalması kararlaştırılmış iken Rusyalı her ne sebep ise Kabartay'dan Gürcistan'a yol açmaya karar verir, kaleler inşa edip, askerler iskan etmeye başalar. Rusya'nın bu hareketine set çeken Çeçen şeyhlerinden Mehmed Mensur olur. Şeyh Mensur'un Rusya'yı geri püskürtmesi Anadolu'da da geniş yankı uyandırır ve Gaziantep Uleması'ndan es-Seyid Halil Efendi de talebeleriyle Şeyh Mensur'a yardıma koşar. Rusya'nın bu denli bir karşı direniş ve hücumu bastıramayacağı aşikar olduğundan, elçiler yollayarak "Biz padişahınızla sulh antlaşması içinde olmamıza rağmen, siz hangi şeraite göre gazaya niyet edersiniz" benzeri sözlerle Kabartay ulemasını cihattan vaz geçirdi.

1788 yılında Rusya Kuban Nehri'ni geçip, Çerkezler'in Beşi dedikleri yeri ele geçirdi. Anapa Ahalisi de yardımdan aciz olduğu, Rusyalı'nın Kabartay'ı da ele geçirdiği haberiyle Matisi Mehmet Bey Sofya'daki orduya ulaştığında, Canikli Battal Paşa Anapa Seraskerliğiyle görevlendirildi. Mehmet Bey Anapaya ulaşır, Battal Paşa'nın yardıma geleceği haberini ulaştırdı. Bu haber ahaliye ulaştığında ahali, onbeşbin asker Obun adındaki yerde düşmana saldırıp üçbin Rus Askeri'ni öldürüp, bir kısım halk da şehid olduktan sonra Anapa'yı boşalttı ise de düşman hazırlanıp yine karşı saldırıya geçeceği tahmin edildiğinden tekrar başkentten yardım istendi ve Battal Paşa bu kez yardım için yola koyuldu. Paşa Anapa'da ahali ile düşmanı püskürtüp, Kabartay'a yola koyulmak için ahaliye emirde bulduysa da ahali tembellik içinde bulundular. Paşa ahalinin tüm noksanini karşılayıp yola koyulmaya ikna ettikten sonra diğer paşaların ihanetiyle Anapa, halkıyla beraber düşman eline geçti.

2. Osmanlı Donanması'nın Durumu

Osmanlı Donanması Anapa önlerinde demirlemesi, Anapa'nın düşman tarafından işgaline denk düşmekle, donanma Oylata tarafına sığındı. Kırk kadar düşman gemisi Donanmayı ateşe tutup, yalnızca Kaptanı Deryayı bu yıkımdan kurtarabildiler.

3. Serdar-ı Ekrem'in Dönüşü

Sadrazam 3 Nisan 1792 Salı Günü İstanbul'a döndü. (İstirdad)1300'lü tarihlerden 1600'lü tarihlere değin Osmanlı Devleti'nin askeri başarıları sayesinde Asya'dan Anadolu, Kürdistan, Ermenistan, Irak, Acem, Arap Yarımadası, Umman, Afrika, Mısır, Habeş, Tunus, Trablus, Cezayir, Sudan, Telemsan, Rumeli, Mora, Dalmaçya, Bosna, Sırp, Erdel, Eflak, Boğdan, Macar, Kırım, Kabartay, Azak, Çerkez, Dağıstan gibi bir çok arazinin idare altına alınması, Osmanlı Askeri Düzeninin Avrupa ülkeleri tarafından örnek alınmasına sebep olmuştur. Ancak bu tarihlerden itibaren Avrupa'nın askeri sanayi ve nizam anlamında yenilenip gelişmesi karşısında Osmanlı rehavete düşüp, her yerde topraklar kaybetmeye başladığı Sultan III. Selim'in tespiti olup, bu konuda düzenlemeler yapılması mecburiyeti olduğu kararına varılmıştır.

4. Askeri Düzenlemelere Başlanması

Düşmanın askeri nizamı ve savaş aletlerindeki ileri seviyesine Osmanlı Devleti'nin mevcut askeri düzen ve aletlerinin mukabele edemeyeceği aşikar olduğundan Osmanlı Ordusu'nun nizam altına alınması gerekliliği devlet ricali tarafından mutabık kalınan bir husus olmuştur.

Ancak bu nizamın sağlanmasında kullanılacak gelirler kısıtlı olduğu da başka bir husustur. Zira, dirliklerin büyük kısmı ehil olmayan kişilerin elinde bulunmakta, kimisi de atasından kalmış dirliklerle maişetini sağladığından dirliklerin tamamına el koymak mümkün değildir.

Diğer taraftan tertip olunacak yeni nizamda ihtiyaç olan yirmibin keseden fazla hazinenin tedariki de elzemdir. Ayrıca barış zamanında seferler için senevi yüzellibin akçe biriktirilmesi de gereklidir. Tüm bu meblağı karşılayabilmek için Rakı ve Şarap'ın her okkası için "İçki Emini" adıyla, küçükbaş hayvanlardan, pamuktan, Mora'da yetişen "İstakalya" adındaki üzümünden vergi alınacak, Anadolu Eyaleti'ndeki tımarlar nizamı cedide bağlanacak, faizi on keseden fazla olan mukataalar boşalınca satılmayacak ve İradı Cedid hazinesine dahil olacak, Devlet Ricali'nden birisi İradı Cedid hazinesi Defterdarlığı ünvanıyla tayin olunacak. Şıkkı Sani Defterdarlığı da İradı Cedid'e bağlanacak ve Divan'da bulunacak. Şıkkı Sanilik hassı ellibin kuruşa çıkacak ve tersane masraflarında kullanılacak. Darphane tarafından idare için tutulan mukataatın idaresi dahi havale oluncak, miri hazine gibi bir hazine oluşturulup, malları, Enderun Hazinesi ya da Darphane'ye katılmayacak,

saklanacak. Bu hazine için senevi ikişerbin kuruş maaşla bir Sergi Halifesi ve bir Veznedar ve adı geçen defterdarın emrine hizmetkarlar, kesedarlar vs. tayin olunacak.

Boş kalan mukataaların geçen seneki varidatı dörtbindörtüzyüymidörtbuçuk olduğu, beş senelik faizi hesaplandığında dörtüzyetmişikibinyüzyirmibuçuk olduğu, bu hesap dışından fazla ne varsa o da hazineye dahil edilecek. Bu hesapla beraber, daha III. Selim'in saltanatının ortasında yetmişbin keseye ulaştı. Bu duruma itiraz edenler de olmuştur.

Öte yandan Sadrazam Koca Yufus Paşa, birkaç bilgili ve Avrupa'nın askeri sanayisine hakim askerle beraber orduyu da alarak levent çiftliğine yerleştirdi. Bu askerlerin eğitim ve techizatlanmasına sürat verildi. Bu askerlerin sayısı şimdilik onikibin kişiye ulaştı. Bu sayıyla binikiyüzaltı neferden oluşan 12 bölük olarak düzenlendi. Sekizyüz nefer Rumeli ve Anadolu'da uygun yerlere yerleştirildi. Bu ocağın nezaretine Mustafa Reşid Efendi, bahsedilen çiftliğin kethüdası Veli Ağa da kapıcıbaşılıkla ağa olarak atandı. Bunun dışında ocağa bir katip, katibe iki yamak, ocak ortasına bir binbaşı, bir topçubaşı, bir arabacıbaşı, bir cebecibaşı, bir mehteranbaşı, oniki bölüğün altısı sağ altısı sol olmak üzere her birine birer ağa, oniki bölükbaşı, her bölük başıya ikişerden yirmidört mülazım, oniki alemdar, her bölüğe bir imam, yüzyirmi onbaşı tayin olunduktan sonra her bir ocağa bir top verilip, oniki top ustası, oniki top halifesi, doksanalıtı topçu askeri ve oniki toparabacı halifesi, altmış toparabası askeri, sekiz cebehane askeri, iki karakollukçu, dört zurnazen, nakkarezen, tablzen ve zilzen vs. memurlar tayin edildi. Bunların maaşları ve kıyafetleri de muayyen şekilde belirlendi.

Devletin yeni bir ordu yetiştirmesi gerekli olmasıyla beraber, hazinenin buna müsait olmaması, bu sorunu gidermek için on kese faizden fazla olan mukataanın boşalması halinde hazineye dahil olması ve Anadolu tımarlarının tamamen hazineye bağlanması, bazı kimseler tarafından zulüm olarak addedildiyse de Sultan III. Selim bunun zulüm olmadığını kanaatindeydi.

5. Anadolu Eyaleti Tımarlarının Yeni Kurulan Ocak Tarafından Zabt Edilmesinin Sebebi

Anadolu tımarlarının İradı Cedid Hazinesine zabt olunması kararıyla beraber tımar sahiplerinin de İsmail Kalesi savunmasıyla görevlendirilmiştir. Ancak bunlar

kısım kısım firar edip yahut alay beyine türlü rüşvetler vererek yerlerinde kalmışlardır. Savunmasız kalan kale ise düşman tarafından işgal edilmiş ve kalede mevcut asker esir veya şehit düşmüştür. Vaka Sultan'ın malumu olunca, sulh yapıp şehit ve esir sayısı belli oluncaya kadar kimseye tımar veya zeamet verilmemesi karar olundu. Sulhden sonra Anadolu'daki tımar ve zeamet sahiplerinin hayatta ve memleketlerinde rahat içinde oldukları saptanınca bunların İradı Cedid'e zabt olunması kararlaştırıldı.

6. Tophane-i Amirenin Düzenlenmesine Başlanması

Yine sair düvelin savaş alet ve tekniklerindeki ilerlemelerine bağlı olarak Sultan, Tophane Ocağını da düzene sokmaya azm etti. Ocağı yirmibeş orta halinde düzenleyip her ortaya karakollukçular, alemdarlar, topustaları, yamaklar, vekili harçlar gibi memurları muayyen maaş ve yevmiyelerle görevlendirdi. Topçubaşılardan nüfuz ve itibarları da iyileştirildi. Ayrıca ocağa Reisül Mal, Katip ve Kethüda tayin edildi.

7. Topçu Ocağı'nın Tüfek Atarlarının Düzenlenmesi

Her bir sürat topuna onar piyade tüfek-atar nefer yazılıp daima memur oldukları topu kullanmaya hazır olacak, birer topçu tüfek-atar ustası ve bir yamak her bir sürat topu askerine ilhak olunacak, üzerlerine bir tüfekçibaşı, siracbaşı vs. atamalar yapıldı. Her bir orta yüzelliiki askere, ellibir karakollukçu dörtbinyüzyirmibire ulaşıp, ocağın ellibir ortaya kadar ulaşması padişah tarafından uygun görülmüştür.

Ocak askerlerinin belirli kıyafetlerle görevlerine göre giyinmesi de kararlaştırılmış, terfileri ve emeklilikleri de düzene koyulmuş düzen sokulmuştur. Askerin barış zamanında da talime devam etmesi emredilmiştir. Her gün talim vaktinde askerinin yoklamasının alınması için de iki katip görevlendirilmiş,

8. Topçu Süvarileri Ocağı'nın Düzenlenmesi

Her ortaya verilen toplar birden yirmibeşe çıkarıldı, her topa da onikişerden 300 süvari topçu yazıldı. Onların idaresi için de Süvari Topçu Serdengeçti Ağası tayin olundu. Bir baş top ustası, bir alemdar dahi tayin olundu. Her bir süvariye de birer binek alındı. Tımarlarına da dikkat edilmesi, sularına ve yemlerine ihtimam

göstermek için baytarlar atandı. Talim anında kazazede olanların masraflarının tanzim edileceği garanti altına alındı. Ocağa da beş cerrah ataması yapıldı.

9. Piyade Toparabacıları Ocağı'nın Düzenlenmesi

Mustafa Reşid Efendi arabacılara nezaret olarak görevlendirildikten başka, ocağa Kâtip, Kethüda, Çorbacı, her bir ortaya birer ortabaşı, bir Vekili Harc, bir Bayrakdar, her bir ortaya yirmi top arabası halifesi, birer Başkarakollukçu ve birer Saka vs. memurlar tayin edildi. Böylece her bir orta askeri sayısı yüzotuzüediye yevmiyeleri de beşbindörtüyon akçeye ulaştı. Tayin edilen memurların kıyafetleri de düzene sokuldu. Bineklerin başka bir hizmette kullanılması yasaklandı. Koşumları için lazım olan aletler ayarlandı.

10. Toparabacı Süvarileri'nin Yazılması Hakkında

Arabacıların piyadesi topçuların piyadesine bağlı olacak, mülazım ve süvari topçulara süvari arabacılar yazılacak. Her bir topa sekizer asker süvari arabacı düzenlenecek yedi nefer süvari eklenip üzerlerine bir baş halife atanacak, bir asker de baş halife mülazımlığına getirilecek.

11. Tophane-i Amire'nin Dökümhanesi'nin Düzenlenmesi Hakkında

Top dökümüne tahsis edilen askerin sayısı doksanüçe, yevmiyeleri de dörtbinsekizyüz akçeye ulaşmıştır. Bu erlerin memuriyetlerinde noksanîyetleri ve maaşlarındaki fazlalık devlet erkânının malumu olduğundan bunun düzenlenmesi için Dökücübaşı, Kethüda, Fırın Halifesi, Bulgurcu, Meremmetçi, Kepçeciler gibi vs. memurların maaşları düzenlendi ve sayıları kırkdokuza, yevmiyeleri de ikibinüçyüzyirmibeşe indirildi.

12. Selanik, Gelibolu ve İstanbul'daki Baruthane-i Amire'nin Düzenlenmesi ve İstanbul Binası'nın Tamiri Hakkında

Eski zamanlarda savaşlarda kol kuvveti, kılıç vs. aletler ve askerin dileverliği, bahadırılığı galibiyet sebebi iken, 1365 yılında Cermenya'da bir rahibin barutu icat etmesi, bu durumu değiştirdi. Her devlet kendi barutlarını üretmeye gayret göstermeye başlamıştır. Osmanlı Devleti de Selanik, Gelibolu ve İstanbul baruthanelerine bir nezaret atayıp, lüzumu üzere barut imali yapması gerekirken,

seferlerdeki kusur gibi, barut imalinde de kusurda bulunmuşlardır. Kırk, elli seneden bu yana şenlik topuna dahi barut üretmekten acizdir. Bu sebeple Devlet Ricalinden Defteri Sabık Şerif Efendi Baruthane Nezaretine atandı. İlk iş olarak başkent civarındaki baruthane imar edilip, gerekli levazımatla donatılıp, barut imaline başlandı. Ancak hayvan gücüyle döndürülen çarklar tesviyede yetersiz kaldığından, Azadlı denilen yerde yeterli su bulunduğu için, buraya yeni bir baruthane yapıldı ve Ermeni Arakil isminde bir barut ustası yeni çarklar icat ederek, istenilen tarzda barutlar üretti.

13. Tuna Seraskeri Tarafından Zafer Haberi

Silistre Valisi ve Tuna Seraskeri Alemdar Mustafa Paşa dörtbinden fazla askeriyile orduya katılıp düşman üzere savaşa tutuştu. Kazanılan bu harpte birçok asker esir alındı.

14. Tersane-i Amire'nin Düzenlenmesi ve Hüseyin Paşa'nın Kaptan Tayin Edilmesi

Tersanenin imarı ve edevatının nizamı Osmanlı Devleti'nin eskiden beri itina gösterdiği bir husus olmakla, son zamanlarda memurlarında görülen atalet ve Kaptanı Derya Cezayirli Hasan Paşa zamanında liyakate bakılmadan rüşvetle ehil olmayan kişilerin istihdam edilmesi bunun neticesinde de gereğinden fazla adamın tersanede birikmesi bunun da saliyanelerin yetersiz kalmasına ve yeniden rüşvet ve hırsızlığa sebep olmasına sebep olması tersane nizamını bozmuştur.

Hal bu iken, Küçük Hüseyin Ağa, tersaneye nizam vermek için tersane nezaretiyle görevlendirilmiştir. Küçük Hüseyin Paşa evvela kalyonların büyük ve küçüklerini saydırıp ayırmış, kaptanları da liyakatlerine göre kalyon, firkateyn ya da şehtiyelere atanmış, açıkta kalan kaptanlar da mülazım tayin edilmiştir. Görevden almalar ve atamalar liyakate bağlanmıştır. Tersanede çalışan muhtelif memurların maaş ve yevmiyeleri de muayyen miktarlara bağlanmıştır. Eğer yaşlılık, yaralanma gibi sebeplerle emekliliği gerekli olan sancak kaptanları olursa asıl saliyanelerinin üçte biri, mülazımlara da yarısı tazminat olarak verilmesi kararlaştırılmıştır.

15. Humbaracı Ocağı'nın Süvari ve Piyadelerinin Düzenlenmesi Hakkında

Humbaracı ocağı nizamını kaybetmiş olduğundan, nizamı yeniden tesis etmek amacıyla Devlet Ricalinden muayyen maaşlarla Nezaret ve Katip tayin edilmiş.

Mevcut memurlarının da maaş ve yevmiyeleri düzenlenmiştir. Elli humbara tanzim edilip, her birine onar nefer cebeci birer de mülazım yazılıp, ocak askerinin sayısı Sultan Mahmut zamanında üçyüz nefer iken yediyüzelliye çıkarılmıştır. Her beş humbaraya on baş halife tayin edilmiş ve maaşları belirlenmiş, her humbara askerinden birisi halife olarak tayin edilip, maaşı belirlenmiştir. Bunlarla beraber muhtelif görevlendirmeler ve bunların maaşları belirlenmiştir. Hasköy’de bu ocak için bir kışla inşa edilmiş, her bir humbara askerine birer matbah ve oda, her beş humbaraya on binek ve bir ahır ve mühimmatları için birer mahzen verilecek ve her bir humbaraya senevî balmumu, kandil gibi masraflar için para da verilecek. Piyade, süvari ve humbaracı vilayetlerine dönmeyecek, Başkent kışlalarında ikamet ve talime devam edecek. Tımarlı süvari ve yevmiyeli asker piyade olacak, hizmetkârları da tımar almayacak. Humbaracılar yalnızca humbaraya işiyle uğraşacak savaş zamanında fayda sayılabilecek top, tüfek kullanımı talimine de devam edecek. Bunlarda tembelliğe düşenlerin yevmiye ve tımarları ellerinden alınacak.

16. Lağımıcılar Ocağı'nın Düzenlenmesi Hakkında

Diğer ocaklar gibi nizamını kaybeden lağımıcı ocağının düzenini sağlamak için humbara ocağına tayin olan nazır ve katip, bu ocağa da hizmet edecek. Lağımıcı tımarları defterhaneden çıkarılıp, merkeze bağlanacak. Lağımıcı ocağı yüzyirmi askerden oluşan iki kışlaya yerleştirilecek. İki seneye kadar liyakat edemeyenlerin tımarları ellerinden alınacak ve ehil olanlara verilecek. Lağımıcılar iki kısma ayrılacak, birinci kısım; lağımları zabt ile ikinci kısım; harp mimarisi konusunda talim için görevli olacak. Bu iki kısımdan bir lağımıcıbaşı, kethüda, çavuş ve alemdar tımarlar ihسانıyla, senevi ihtiyaçlarına göre akçeyle görevli olacak. Lağımıcı tımarları liyakate göre dağıtılacak. Lağımıcılar daima İstanbul’da olan kışlalarda ikamet edecek, talime devam edecek. Taşraya geçip, ek işlerle uğraşmayacaklar.

17. Karadeniz Haliç’indeki Yedi Kale’nin Düzenlenmesi Hakkında

Haliç’te olan kaleler tamire muhtaç ve yenilerin inşası elzem olduğundan bu Yedi Kale’yi nizam için bir ağa Boğaz Nazırı olarak muayyen maaş ve yevmiye ile görevlendirildi. Asker sayısı beşyüzden bine çıkarıldı. Muayyen maaşlarla birer Dizdar ve Kethüda da görevlendirildi. Askeri ise savaş aleti yapımı ve savaş tekniklerine hazır olmak hususunda emredildi. Bu Yedi Kale’den Fenarlar, Revancık, Garipçe, Poyraz Limanı, Büyük Liman ve Belgradçık’ta istihdam edilecek

Cebahaneci, Onbaşı, Çalgıcı, Meremmetçi ve Katip muayyen maaşlarla memur olarak görevlendirildi. Asker sayıları ise;

Belgradçık: 73

Rumeli Kavağı: 144

Anadolu Kavağı:102

Garipçe:145

Büyük Liman:159

Poyraz Limanı:162

olarak belirlendi. Bu askerlerin gece gündüz düşman geçişine engel hususunda teyakkuz halinde olmaları ve top kullanmada mahir olmaları emredildi. Kaptanı Derya onbeş günde bir bu kalelerin nizamı için teştifte bulunacak.

Anadolu ve Rumeli Kavakları, Yuşa Tabyası ve Telli –dalyan Tabyası askerleri Bostancılar Ocağına tabiiyete devam edecek ve Serasker-i Sultani muamelesiyle taltif olunacak. Bu askerler Dört Kale ustaları ve Dokuz Kale'nin dizdarları makamıyla denk olacak ve senevi altıyüz kuruş maaş ödenecek.

Her bir kaleye muayyen maaşlarla bir Kethüda, birer Topçubaşı, yüzer Bölükbaşı, birer Cebecibaşı, üçer Cebahaneci, ikişer Mehter, bir Katip tayin olundu.

Rumeli Kavağı'na da yirmi Top Ustası, yetmişiki Topçu, bir Humbaracıbaşı, bir Kethüda, sekiz Halife, yirmidört Humbaracı tayin olundu.

Anadolu Kavağı'na da yirmibeş Top Ustası, yetmişbeş Topçu ve Humbaracıbaşı emrine bir Kethüda, on asker Humbaracı Halifesi, otuz asker Humbaracı tayin olundu.

Yuşa Tabyası'na da otuzbir Top Ustası, doksanüç Toçu, ve Humbaracı ve Kethüdası ve on Humbaracı Halifesiyle otuz Humbaracı tayin olundu.

Telli Tabya'ya da yirmiüç Top Ustası, altmışdokuz Topçu tayin olundu. Maaşları da Rumeli Kavağı ulufesine göre düzenlendi.

18. Sadrı Azam'ın Tuğ Töreni Hakkında

Sefere çıkmadan önce Bab-ı Ali Divanhane'sinde muhtelif devlet erkânının katılımı ve Fetih Suresi tilavetiyle Serdarı Ekrem tuğu etrafında toplandı.

19. 1798 Yılında Ordu-yi Hümayun'un Çıkarılması

Sair yerlere hendese kurmak amacıyla Sadaret Kethüdası, Mektubi, Beylikçi, Çavuş, Ocak Kethüdarları ve bazı usta mühendisler gerekli miktarda nakitle Başkent'ten hareket edip tayin olunan yerlere ulaştılar.

20. Ordu-yi Hümayun'un İstanbul'dan Çıkarılması

Daha önce İsmail Muhafazası için Alemdar Mustafa Paşa tarafına asker, top, cephan ve ardından Pehlivan Ağa gerekli levazımatla yine İsmail Muhafazasına yollandı. Ardından Saray'da resmigeçit ile Serdarı Ekrem de İsmail Tarafına yollandı.

21. Doğu Tarafına Serasker Tayin Edilmesi

Rusya'nın Anakara ve Kemhal Kaleleri'ni ele geçirip, adım adım buralara donanmasını ve asker ve levazımatını nakli vaki olunca Osmanlı Devleti Sinop, Trabzon ve Faş kalelerinin sahillerine yeterli miktarda top, mühimmat ve asker sevk edip, düşmanın Tiflis tarafından Ahışa, Çıldır ve Kars üzerine saldıracağı haberiyle Erzurum Valisi Eski Sadır Yusuf Paşa'yı Doğu Seraskeri tayin edip, Diyarbakır, Sivas, Karahisar, Malatya, Maraş, Musul, Çorum vs. valilerin, asker ve ayanlarının ona tabiiyetini sağlayıp görevlendirdi.

22. Ordu-yi Hümayun'un Davud Paşa Sahrası'ndan Hareketi

Orduyi Hümayun Davudpaşa Sahrası'nda on gün durup, gerekli mühimmatlarını tamam edip sekiz gün sonra Edirne'ye ulaştı.

23. Ordu-yi Hümayun'un Edirne Sahrası'nda Hareketi

İsmail, İbrail, Yergöğü semtlerinde gerekli savaş hazırlıkları yapıp, Sırp isyankarları da zabt altına alındıktan sonra Rumeli Valisi ve Niş Muhafızı Vezir Hurşid Ahmet Paşa Serasker tayin ve Rumeli, Bosna ve Arnavutluk, Sofya ve Siroz taraflarındaki ayan, emir, top, cephanenin hepsi emrine amade olundu. Bu sebeple onbeş gün kadar Edirne'de ikamet edilirken İsmail tarafından gelen haberlerle düşman Rüstem Pehlivan Ağa marifetiyle İsmail'den def edildi. Alemdar Mustafa Paşa tarafından gelen haberler de İslam Ordusunun galibiyeti minvalindeydi. Bununla beraber Bükreş'te yirmibeşbin düşman askeri Yergöğü Kalesi'ni

muhasaraya girişeceği haberi üzerine gerekli hazırlıklara yapılıp düşman yine def edildi.

24. Nizamı Cedid Hakkında Açıklamalar

Nizamı Cedid ocağının senelik masrafının karşılanması için fetva ile şarap, rakı, koyun, keçi, buğday gibi ürünlerden alınacak vergiler düzenlendi. Tütün tarlaları eskiden taliplerine satılıp, boş kalınca müzayedeye ile yeniden alıcı bulunurken şimdi boş kalması halinde İradı Cedid'e dahil olması kararlaştırıldı. Bunun gibi mukataa, tımar ve zeametler de boş bulunmaları halinde İradı Cedid'e dahil olmaları kararına varıldı. Nizamı Cedid askeri için binalar inşasına, ocak için defterdar atamasına ve sair memurların görevlendirilmesine karar verildi. Anadolu ve Rumeli'ne emirler yayılıp Nizamı Cedid tahriri için duyurular yapıldı. Rumeli tarafları rağbet etmese de Anadolu'da Kirman Valisi Kadı Abdurrahman Paşa ve Cebbarzade emre uydular. Bu askerlerden levend çiftliğinde olanlara Veli Ağa, Üsküdar Yakası'nda olanlara Müderris Ömer Ağa Avrupa ilimlerine hakim olmaları hasebiyle talimci olarak tayin edildi. Bu aralıkta Yeniçeriler de Nizamı Cedid askeri yeterli sayıya ulaşınca kapatılacakları endişesiyle huzursuzdu. Gerekli taltifatlarla yatıştırılmaya çalışıldıysa da nefretleri o dereceye ulaşmıştı ki Nizamı Cedid askeri olacaklarına Rus olmayı yeğlediklerini söyleyenler vardı. Hatta Üsküdar'da Selimiye Camii'nin bitiminde Cuma selamlığının orda yapılmasına hazırlanılınca ordaki Nizamı Cedid askerlerine suikast düzenlemeyi bile planladılar.

Orduda durum bu iken Rumeli'de karışıktı. Pasbanzade'nin isyanına diğer ayanlardan da katılanlar oldu. Rumeli'nin bu durumu ile başa çıkmak için Hakkı Bey Rumeli Valisi olarak tayin edildi. Onun bu görevdeki başarıları Kuyucu Murad Paşa ve Köprülüzade'yi aratmadı. Kısa süre sonra adını duyanlar korkmaya başladı.

Bir diğer taraftan Fransa'nın Mısır'ı işgali ve Arap Yarımadası'nı isyan için kışkırtması ayrı bir sorundu. Bu isyana Nizamı Cedid'e karşı olanlar da destek verdi. İstanbul'da da Sultan Mustafa'nın maiyetinde kimileri onu saltanat sevdasıyla kışkırtmaya çabalıyordu. Tüm bu olaylar Osmanlı'yı dötr bir yanda sıkıntıya sokmaktaydı.

B. Siyasi Olaylar

1. Nemçe İle Ondörtmadde Ve Bir Sonuç Üzerine Yapılan Barışın Özeti

Nemçeli ile meydana gelen bu muharebeler İngiltere, Rusya ve Flemenk Devletleri'nin aracılığıyla sulh imzalanması kararıyla sonuçlanmıştır. Sulhu imzalamaya Osmanlı Tarafından Abdullah Beri Efendi, es-Seyid İbrahim İsmet Bey, Mahmut Deri Efendi Nemçe Tarafından Petro Filipo, Baron Devherbart ve Kont Frencesko Esterhazy görevlendirilmiştir. Ağustos 1791'de Zıştovi Kasabası'nda ondört madde ve bir sonuç kısmı üzerine kaleme alınan bu sulhde;

Madde 1: Taraflar arasındaki düşmanlık unutulacak

Madde 2: Bu muharebeden evvel, iki devletin uymak zorunda olduğu İnsitar Kokor esasına uyulacak ve 1775 yılında Bufanya'nın terk edilmesi maddesi derc olunan antlaşma bu antlaşmaya da yazılmış gibi uygulanacak.

Madde 3: Nemçe tüccarının ticaret hakları Osmanlı tarafından korunacak.

Madde 4: Nemçeli İnsitar Kokur esasına uyacak ve Eflak, Boğdan ve diğer kaleler ve savaş aletleri Osmanlı'ya teslim olunacak.

Madde 5: Hotin'i Osmanlı'nın geri alması şu an mümkün olmadığından, Rusya ile sulh oluncaya kadar Hotin, Almanya'da emanet olarak kalacak.

Madde 6: Eflak ve Boğdan'ın beş kazası otuz gün içinde teslim olunacak, istihkâmlar ve kaleler de geri verilecek, Sırp ve Bosna sınırını geçme, Una Nehri'nin yukarısına varınca ay uzatılacak.

Madde 7: Nemçeli elindeki esirleri Osmanlı'ya verecek, Osmanlı da elindeki esirleri teslim edecek yalnız Osmanlı'da İslam'ı kabul edip Almanya'da Hristiyan olanlar hariç.

Madde 8: İki taraftan birinin reayası diğer tarafa hicret ederse, ancak hicret ettiği devlet dışında kalan emlakını diğer devlete bırakır.

Madde 9: İkinci ve Üçüncü maddeler tüccar hakkında olup, savaş ilanı bahanesiyle antlaşmanın askıya alınmamasına özen gösterilecek

Madde 10: Görevlendirilen valiler ve hâkimler antlaşmanın bekası için emirlerin yayılmasına gayret gösterecek.

Madde 11: Ticaret ve diğer işler için sınır aşan tüccarlara misafir-perver yaklaşılacak ve belirli vergiler dışında vergi alınmayacak.

Madde 12: Osmanlı Devleti'ndeki ruhbanlar, kiliselerini tamir, ayinlerine devam edebilecek.

Madde 13: Tarafların zararları tazmin edilecek, Almanya ile dostluğun devamı için elçiler gönderilecek

Madde 14: Antlaşma metninin birisi Osmanlı Lisanında diğer metin ise Fransa Lisanında yapılacak ve kırk güne kadar tasdiknameler değişimi mukaveleye yazılacak

Sonuç: Bu ondört maddenin Sultan III. Selim ve II. Liko Poldoşi tarafından muhafaza edilmesi kararlaştırıldı.

Bu antlaşmayı imzalamaya görevli elçiler döndüklerinde taltif edildiler ikinci elçi İbrahim İsmet Bey İslambol Payesi'yle tevcih edildi.

2. Rusya'nın Durumu

Diğer yandan Rusya'nın Bender, Akkirman, İsmail, Tulca ve Balkan'ın beri kısımlarında istilaları baş gösterip, askerimizin bunlara mukabelede yetersiz kalması, Prusyalı'yla daha evvel imzalanan antlaşmanın da çiğnenerek düşmana mukabele edilmesi Padişah'ın arzusu ise de, böyle bir askerle hele ki yaz aylarında kaçakların

artacağı da göz önünde bulundurulduğunda düşmana mukabelenin mümkün olmadığı, zaten tüm bu elden çıkan toprakların askerin düzensizliğinden kaynakladığı için, en mantıklı işin düşmanla sulh imzalamaya yanaşmak olacağı aşikârdır.

3. Ateşkes Antlaşması Ve Sözleşmenin Sureti

6 Ocak 1792 Cuma Günü Rusya ile mütareke imzalamaya Osmanlı Tarafından daha önce Nemçe mütarekesinde görevlendirilen elçiler, Rusya Tarafından da Aleksandır Şamilov, Burkada Veybas, Serhado Laşkof tayin edildi. Yaş'da imzalanan mütareke onüç madde üzerine kaleme alındı;

Madde 1: İki taraflı düşmanlık unutulacak.

Madde 2: 1774, 1779 Antlaşmaları ve 1783'te ticaret için yapılan antlaşma ve 1784'te Kırım'ın Rusya'ya terki antlaşmaları geçerli olacak.

Madde 3: Torla Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü yere dek sınır olacak ve karşı tarafı Rusya'da beri tarafı Osmanlı'da kalacak.

Madde 4: Rusya'nın işgal ettiği Bucak, Bender, Kili, Akkirman ve İsmail Kalesiyle Boğdan 1774, 1779, 1785'teki antlaşmaların hükmünce göre Boğdan'ın menafisi bahis olunan diğer diyarlarda da geçerli olacak ve seferden önceki eski hesaplamaları üzerinden iki yıl daha muafiyet olacak. İki taraftan birinden hicret edip diğerine sığınan halkın eşyalarının taşınmasında serbestlik sağlanacak.

Madde 5: Ahışha Valileri müdahale edilmeden rahat ettirilecek.

Madde 6: Kuban Nehri'nin sağ tarafında kalan halk Rusya sınırını aşmayacak, aştığı takdirde şiddetle cezalandırılacak, gasp ettikleri eşyalar reddedilecek, Rusyalı temin olunmazsa bu halkın hasarları Osmanlı hazinesinden tazmin olunacak.

Madde 7: Cezayir, Tunus, Trablus taraflarında Rusya tüccarlarının güvenliği sağlanacak, zarar meydana gelir ise Osmanlı tarafından güvence altına alıcak.

Madde 8: Osmanlı Devleti'nde İslamiyet'i kabul edenler ve Rusya Devleti'nde Hristiyanlığı kabul edenler hariç Leh Ülkesi, Boğdan, Mora, Gürcistan ve çeşitli adalardaki esirler azat ve teslim olunacak.

Madde 9: Bu antlaşmayla donanmalara da silah bırakma emri verilecek.

Madde 10: Antlaşmanın kuvvetlendirilmesi amacıyla büyükelçiler tayin ve muhabbeti arttırmak amacıyla hediyeler tertip olunacak.

Madde 11: İki tarafın askerleri sınırlardan çıkmaya ve teslim başlayacak, terk edilen kalelerden Rusya askeri çıkınca reisler elinde olacak, Osmanlı Rus askerileri çıkana kadar müdahale etmeyecek.

Madde 12: Antlaşma imzalandıktan onbeş gün içinde Yaş Kasabası'nda mübadele edilecek.

Madde 13: Bu Antlaşmanın İmparator ve Sultan tarafından tasdik edilmiş metinleri beş hafta içinde mübadele edilecek ve muharebe sona erecek. Tarih 10 Ocak 1792

4. Fransa'daki Cumhuriyet Hadisesi Ve Fransa'nın Mısır'ı İstilas Hakkında

Fransız İhtilali'nden sonra Fransa'nın Tolun Limanı'ndan otuz gemi ve altmışbin asker ile yola çıktığı duyulmuştur. Amaçları İngiltere'ye üstünlük sağlayabilmek için Mısır ve Arap Yarımadası'nı zapt etmektir. Nitekim 1798 Yılı 19 Haziran Salı Günü İskenderiye'nin Frenk Limanı'na sefinelerini demirlemişler ve Napolyon Bonapart önderliğinde İskenderiye Kalesi'ni ve Mısır'ı zapt altına aldılar.

5. Fransa'ya Karşı Rusya ve İngiltere Devleti İle Osmanlı Devleti'nin İttifakı ve İsmet Bey İle Reis Atıf Efendi'nin Görüşme İçin Tayin Edilmesi

Yukarıda bahsedilen durumla beraber Osmanlı Devlet Ricalı, Fransa'da meydana gelen İhtilal'in yaydığı "Cumhuriyet" düşüncesine muhalif olan Rusya ve İngiltere ile savunma anlaşması içerisine girmeyi çare olarak görmüştür. Bu ittifakın müzakeresi için Osmanlı Devleti İbrahim İsmet Bey ve Atıf Efendi'yi görevlendirmiştir ve ittifakname imzalanmıştır.

6. Osmanlı Devleti İle Rusya Devleti Arasındaki Antlaşma Metni

Birinci Maddenin Özeti: Denizde ve karada karşılıklı savunma antlaşması olan bu ittifak, devletlerden birinin düşmanı diğerinin de düşmanı, dostu diğerinin de dostu olmasını, birbirlerinin ülkelerine olan saldırılarını da beraber defedilmesi için müzakere olundu.

İkinci Maddenin Özeti: 10 Ocak 1792 Salı Günü Yaş'da imzalanan antlaşmanın şartları, aynen bu antlaşmaya da derc olunacak.

Üçüncü Maddenin Özeti: Mısır Olayı'ndan önce Osmanlı Devleti'nin elinde olan arazide Rusya'nın hükümleri tebaası için uygulanacak, aynı şekilde Rusya arazisinde de Osmanlı tebaasına Osmanlı Devleti hükümleri uygulanacak.

Dördüncü Maddenin Özeti: Bu iki devlet, sair devletlerle savaşlarında veya iç işlerinde istediği gibi davranacak, diğerinin zararının giderilmesinde birbirlerine müdahale etmeyecek.

Beşinci Maddenin Özeti: Bu iki devletten birine ya da ikisine düşmanlık olur da birbirlerine edecekleri kuvvet desteği yetersiz olursa, hareket veya pozisyon olarak diğer tarafa karada ve denizde destek veya parasal olarak yardım edecek.

Altıncı Maddenin Özeti: Devletlerden biri para, kara askeri ya da deniz ulaşım araçları desteği talep ettiğinde üç ay sürede peyderpey destek gönderilecek.

Yedinci Maddenin Özeti: Bu iki devlet müttefik olduklarında savaşlarda birinin güvenliği tam olarak sağlanmadıkça diğeri mütarekeye meyletmeyecek.

Sekizinci Maddenin Özeti: Birlikte hareket edilmesi gereken durumlarda, askeri tedbirlerini birbirlerine bildirecek ve savaşın uzaması durumunda iki taraf birbirlerine niyetlerini ifade edecek.

Dokuzuncu Maddenin Özeti: Yardım olarak talep edilen askeri gereçler ve askerlerin masraflarını yardım isteyen devlet ödeyecek ve askerinin geri gönderilmesinde gerekli rahatlığı sağlayacak.

Onuncu Maddenin Özeti: Yardım olarak talep olunan donanmanın gerekli zahayiri verilip, donanmanın tamirinde gerekli eşya, yedi katıyla yardım isteyen devletin tersanesinden karşılanıp, gerekli halde yardım isteyen devletin limanına girebilecek.

Onbirinci Maddenin Özeti: Savaşta alınacak ganimet askerler arasında bölüştürülecek.

Onikinci Maddenin Özeti: Bu ittifak bir toprak genişletme ittifakı olmayıp, emniyet sağlama ittifakıdır. Prusya, Nemçe ve İngiltere ve isteyen devlete ittifaka katılma daveti yollanacak.

Onüçüncü Maddenin Özeti: Antlaşma uzatılmak istendiğinde zamana göre değiştirilmesi gereken şartlar değiştirilecek, tasdiknameler tesliminden sekiz sene müddet bu antlaşma geçerli olacak.

Ondördüncü Maddenin Özeti: Tasdiknameler iki ay ya da daha az sürede imzalanacak.

Sonucun Özeti: Antlaşmanın bir metni Osmanlı Elçileri, bir metni Rusya elçisi tarafından yazılacak ve mübadele uygulanacak. 1798 yılı Aralık ayı.

7. Rusya Devleti İle Yapılan Gizli Antlaşma Hakkında

Rusya ile onüç madde üzerine kaleme alınan gizli anlaşmanın maddelerinin özeti;

Birinci Maddenin Özeti: Rusya belirli sayıda topraklarla donanmasıyla Osmanlı donanmasına katılacak ve beraberce hatta İngiltere'yi de dahil ederek Fransa'ya karşı savaşılacak.

İkinci Maddenin Özeti: Düşmanla savaş anında Rusya'nın Boğazlar'dan giriş çıkışı ve Osmanlı Limanları'nı kullanması serbest olacak.

Üçüncü Maddenin Özeti: İkinci maddedeki şart savaş zamanları dışında geçerli olmayacak.

Dördüncü Maddenin Özeti: Rusya dışında herhangi bir devletin donanmasının Boğazlar'dan geçişine engel olmak Osmanlı Devleti'nin korumasında olacak.

Beşinci Maddenin Özeti: Rusya gemileri Boğaz'a geldiği günden itibaren dört aylık zahayiri verilecek, bundan sonra daiki aylık zahayirleri devamlı bulundurulacak, gerekli işler için de binikiyüz kese akçe temmuzdan itibaren her üç ayda bir taksitler halinde ödenecek.

Altıncı Maddenin Özeti: Fransa Osmanlı Devleti'ne tekrar saldırırsa Rusya tarafını belli edecek ve seksanbin kara askeriyle yardımda bulunacak.

Yedinci Maddenin Özeti: Eğer Rusya tebaasından Müslümanlar Osmanlı'ya sığırsa Rusya himayesinde kalacak, İslam'ı seçenler olursa Rusya Donanması'nda istihdam için geri yolacak, Yaş Ahidnamesi'nin sekizinci maddesi geçerli olacak.

Sekizinci Maddenin Özeti: İki devlet ortak düşmana karşı savaş halinde birbirinden önceki antlaşmalar geçersiz olacak.

Dokuzuncu Maddenin Özeti: İki devlet birbirlerinin zararını karşılayacak.

Onuncu Maddenin Özeti: Donanmalardaki rütbeler iki devlet arasında geçerli olacak.

Onbirinci Maddenin Özeti: Eğer denizde ya da karada birbirlerine yardım mümkün olmayan bir savaş durumu ortaya çıkarsa, ikibin asker ve onikibin piyade her birinin muayyen miktarda para bedeli ödenecek. Senevi birerbuçuk milyon kuruş verilecek ve savaş başlangıcından üç ayda bir taksitler ödenecek.

Onikinci Maddenin Özeti: Bu ittifaka sair devletlerden katılmak isteyen olursa karşılıklı görüşle kabul ya da reddolunacak.

Onüçüncü Maddenin Özeti: Bu ittifakname karşılıklı savunma ittifakına aynen yazılmış gibi kabul görecektir. Tarih 24 Aralık 1798 Pazartesi.

8. İngiltere Devleti İle Yapılan Antlaşma Hakkında

İngiltere ve Osmanlı Devletleri arasında olan on maddelik karşılıklı savunma antlaşmasının maddelerinin özeti;

Birinci Maddenin Özeti: Osmanlı ve Rusya arasındaki ittifaka İngiltere de dahil olacak.

İkinci Maddenin Özeti: İki devlet birbirlerinin toprak bütünlüğüne kefil olacak.

Üçüncü Maddenin Özeti: Bu devletler iç ve dış işlerinde serbest olup, birinden birine gelecek zararın muhafazasında müttefik olacak.

Dördüncü Maddenin Özeti: Birinden birine savaş açıldığında diğeri gereken yardımı yapacak.

Beşinci Maddenin Özeti: Savaş durumunda birinden birinin güvenliği sağlanmadan diğeri ateşkese tevaccüh göstermeyecek.

Altıncı Maddenin Özeti: İki tarafın donanmalarında rütbeleri geçerli olacak.

Yedinci Maddenin Özeti: Savaşta ganimetler, asker arasında bölüşürülecek.

Sekizinci Maddenin Özeti: İki devlet savaş durumunda birlikte hareket edecek.

Dokuzuncu Maddenin Özeti: Bu iki devlet savaş ve barışta niyetlerini birbirlerine bildirecek.

Onuncu Maddenin Özeti: İki devlet birbirlerine donanma olarak da yardımda buluncak.

Onbirinci Maddenin Özeti: İngiltere Donanması Karadeniz’de bulunabilecek. İngiltere’den firar eden askerler teslim edilecek.

Onikinci Maddenin Özeti: Anlaşma uzatılmak istenirse değişen şartlar göz önünde bulundurularak değişikliğe gidilebilecek.

Onüçüncü Maddenin Özeti: Bu antlaşma devletlerin Kral ve Sultanları tarafından tasdik olunup, üç aya kadar mübadele edilecek. Tarih 26 Aralık 1798 Çarşamba.

9. Rusya Donanması’nın Karadeniz Haliç’inden Geçışı ve İngiltere Donanması İle Fransa Donanması’nın Ebahur Kalesi Önündeki Savaşı

Rusya Donanması’nın Haliç’te, İngiltere Donanması’nın da Akdeniz’de bulunduğu esnada, Fransa’nın Mısır’ı istilasına Mısır Sahilleri’nde İngiltere mukabele ve Fransalı’ya büyük zayıflar verip Osmanlı ve Rusya donanmalarının yola çıkmaları konusunda acele etmelerini istedi. Bu donanmalar İskenderiye’yle beraber Fransa’nın işgal ettiği Rumeli’deki Körfez Adaları’na dahi hücum ettiler. Yapılan savaşta Preveze, Berga, Dubnice ve Bohboz adında dört kale ele geçirildi ve Fransa Korfa’dan ihraç edildi. Ele geçirilen yerlerin Osmanlı Devleti’nde kalması konusunda gösterdiği dostane tutumdan ötürü Rusyalı ile oniki madde üzerine bir ahidname imzalandı. Maddelerinin özeti ise;

Birinci Maddenin Özeti: Korfa Adası’nın asayışı Rumeli’ye yakınlığından ötürü Osmanlı Devleti’nde kalacak.

İkinci Maddenin Özeti: Korfa, Kefelonya, Ayamora, İtaki, Baksöz, Çuka, Zanta, Mora ve Arnavutluk karşısında Venedik’e bağlı ne kadar ada büyük küçük ada varsa Yedi Ada adıyla Osmanlı Devleti’ne bağlı olacak Dabra-i venedik halkına sağlanan imtiyazlardan faydalanabilecekler.

Üçüncü Maddenin Özeti: Bahsedilen yerlerin halkları Osmanlı'da ikamet veya ticaretle uğraşanların işleri konsolosları tarafından görülecek.

Dördüncü Maddenin Özeti: Bahsedilen halkın üç sende bir yetmişbeşbin kuruş cizyelerini elçileriyle Başkent'e yollamaları şart, Osmanlı arazilerinde bulunan toprakları vergilerden muaf alacak.

Beşinci Maddenin Özeti: Bu adalarda olan kale ve istihkamlar halkına teslim edilecek, muhafazalarında kendi askerlerini görevlendirebilecekler ancak gerekli askeri tedarik edemediklerinde Rusya ve Osmanlı kafi askeri gönderecek, bu askerler lüzumunca burada kalacak, lüzum kalmadığında buraları terk edecekler.

Altıncı Maddenin Özeti: Bu adaların tüccarları Karadeniz'de ticaretlerine devam edecek.

Yedinci Maddenin Özeti: Adaların Korfa Denizi'nde ticarete devam etmeleri ve güvenlikleri Osmanlı Devleti tarafından sağlanacak.

Sekizinci Maddenin Özeti: Preveze, Parga, Dubnice, Bocnor gibi adaların dini ayinleri serbest olacak fakat atanacak zabıtları Müslüman olacak.

Dokuzuncu Maddenin Özeti: Ahali kiliselerini onarabilecek.

Onuncu Maddenin Özeti: Bu halktan Venedik'e verdikleri vergi miktarı aynen istenecek ancak Fransa'nın zulmüne merhamet olarak iki sene miktar istenmeyecek.

Onbirinci Maddenin Özeti: Bu metnin iki, üç, beş, yedi ve sekizinci maddeleri bu ittifaka dahil olan devletlere de kabul ettirilecek.

Onikinci Maddenin Özeti: Bu anlaşma Rusya ve Osmanlı Padişahları taraflarından tasdik olunup, ikibuçuk ay zarfında mübadele edilecek. Tarih 10 Ağustos 1799 Cumartesi.

10. Fransa Sefiri Muhibb Efendi'nin Tayin Sebebi ve Bazı Elçilerin Hal ve Durumu Hakkında

Fransa'nın Mısır'ı işgali üzerine Osmanlı Devleti Rusya ve İngiltere ile ittifaka mecbur kalmış, fakat Fransa'nın sonraki zamanlarda gösterdiği dostluk sebebiyle iki taraf arasındaki ilişkiler gelişmiştir.

11. Sefir Muhibb Efendi'nin Fransa'ya Tayini

Fransa'da meydana gelen İhtilalde Fransalılar krallarını öldürüp, beşyüz neferden oluşan bir meclis tesis ettiler. Daha sonra bu meclis fesh olunup yerine beş kişilik bir yönetici yönetime el koydu. En nihayetinde bu olaylar Napolyon Bonapart'ın krallığı yeniden tesisıyla sonuçlandı. Bunun akabinde Fransa tarafından Osmanlı'ya Ru isminde biri çeşitli talimatlarla gönderildi. Osmanlı Devleti'nden Bonapart'ın imparatorluğunu tanıyıp, yazışmalarda artık bu lakabın kullanılmasını istedi. Osmanlı da bunu kabul etmek durumunda kaldı. Fransa'nın Rufen isimli mazlahatgüzarı da Bonapart'ın memnuniyeti için Fransa'ya bir büyükelçi yollamanın faydalı olacağını tavsiye etti. Muhibb Efendi büyükelçi tayin olunup, çeşitli gizli ve açık talimatlarla 20 Mart 1807 Cuma Günü Fransa tarafına yola koyuldu. Görevi Fransa ile dostluğu sağlamlaştırmaktır. Zira Mısır olayı ve Osmanlı'nın Rusya ve İngiltere ile ittifak içerisinde olmasından ötürü iki devletin arası açılmıştı. Muhibb Efendi Fransalı tarafından bu mevzular açılmadıkça kendisinin bahsetmemesi hususunda tembihlendi. Eğer bu mesele açılacak olursa cevaben Rusya ile İttifak olduğunda Fransa Rusya ile muharebe halinde değildi. Eğer şimdi Rusya ittifakı yenilemek istese katiiyen reddolunacaktır. İngiltere ile ittifakın yenilenmesi talebi geldiğinde Osmanlı ittifakı kabul etmezse bu barışı bozmak olacağından bu mesele daha sonra kararlaştırılacaktır minvalinde sözler söylenecektir.

Bu arada Siruzi İsmail Bey Deli Kadri denilen serserinin Bergos Kazası'nda isyan çıkardığı isyanı bastırmakla görevlendirildi. Alacahisar Mutasarrıfı Şehsuvar Paşa maiyetine dahil olup isyanı bastırdı ve isyancıları cezalandırdı.

Öte taraftan Rusya'nın İran Devleti topraklarına göz dikmesi nedeniyle İran da Osmanlı ve onun taze müttefiki Rusya ile ittifaka girmeye, toprak bütünlüğünü korumak amacıyla, yaklaştı. Bu sebeple devletler arasında elçiler atandı.

Durumlar böyle iken Fransa Bosna sınırından geçip, Dubravnik Kalesi'ni zabt etti. Rusya da Karadağ asilerini destekleyip, Venedik arazisine geçti. İki devlet arasında çıkan savaşta Osmanlı tebaası da zarar görüp, celbedildi. Bu halet Osmanlı'nın ittifaklarına uygun olmadığı aşikar olmakla Bosna Valisi Hüsrev Paşa'ya bu iki devlerin geçişi ve erzak teminine engel olunması emrolundu.

Mısır Vakası esnasında Fransa ve Nemçe Venedik arazisini aralarında bölüşmüşlerdi. Bu sırada Yanya Mutasarrıfı Tepedelenli Ali Paşa bu araziye ulaşıp Fransızları katl veya esir etti. Korfa Adaları da Osmanlı ve Rusya tarafından zabt

olunmuş idi. Ancak ittifakın yenilenmesi zamanında Rusya burayı boşaltacaktı ancak bunu yapmadığı gibi Karadağ isyankarlarını da tazyik ederek Dobra-i Venedik memleketine yöneldi. Fransa da buna engel olmak için Dalmaçyadan büyük bir orduyla Dobra-i Venedik'i zabta niyetlendi. Bu durumlar Fransa'nın da Rusya gibi dostluk perdesi ardında Osmanlı Arazisine göz diktiğinin göstergesi oldu. Durum Muhibb Efendi'ye ulaştırıldığında o cevaben bir gazetede Fransa'nın Dobra-i Venedik'e bir cezzal atadığı haberini gördüğünü söyledi. Osmanlı Devleti de elçiye Dobra-i Venedik'in eskiden beri Osmanlı'ya cizye ödemeye tabi, zahayir ve hayvanatının Bosna tarafından karşılandığı gibi sebeplere bakılmayarak Fransa'nın Dobra-i Venedik'i işgali nasıl dostluk olur? Diye Fransa başvekili Taleyran'a sorulmasını istemesini emretti. Taleyran ise cevap olarak Rusya Karadağ'a bu kadar asker çıkarmış ve Dobra-i Venedik'e hücumu niyetlenmesi de ihtimaldir çünkü Rusya'nın, zapt ettiği yerleren çıkmadığı Korfa ve Kırım'da görülmüştür diye karşılık verdi.

Bu durumlar Osmanlı'daki Fransa maslahatgüzarı ile de konuşulduktan sonra Fransa yine malum tavırlarına devam etmiştir. Osmanlı'nın Fransa ile ittifak kurma çabaları da bu şekilde neticelenmiştir.

12. Rumeli Seraskeri'nin İskenderiye'den Sırp İsyanlarını Bastırmak İçin Hareketi

Rumeli Valisi İbrahim Paşa Belgrad'taki Sırp isyanını bastırmak için İskenderiye'den Ebubekir Bey aracılığıyla ve yirmibinden fazla askerle Sırp isyankarları üzerine yollandı.

13. Karaman Valisi Kadı Abdurrahman Paşa'nın Üsküdar'a Gelişi

Karaman Valisi Vezir Abdurrahman Paşa, düşmanın Dalmaçya kıyısında dolanması haberleri üzerine, Edirne'de muntazam bir takım asker bulundurmak gerekliliğiyle beraber Edirne'ye tayin edildi. Edirne'de bostancı ocağının durumu ise bu menzilde değildi. Askerin bu halini düzenlemek amacıyla Gümüşhane Emni Ahmet Ağa, Bostancı başı olarak Abdurrahman Paşa'nın maiyetine atandı. Mevcut asker de bin nefere çıkarıldı. Sınırlarda da sürekli hazır asker bulundurmaya emredildi. Üsküdar ve Levent Çiftliğinde binalar inşa edilip, gerekli donatılar yapıldı. Ancak tüm bu hazırlıklardan ve yeni askeri düzenden yeniçeriler ve Rumeli isyankârları rahatsız oldular.

14. Bazı Olaylar

Bu sıralarda Fransa'nın İtalya'yı zapt eylediği ve Kayser-i Rum ünvanıyla Rufen'in oğlunu kral olarak tayin ettiği ve Flemenk Ülkesini de celb ederek Jousef adındaki biraderini buraya Kral tayin ettiği haberi İstanbul'a bildirildi.

15. Fransa Sefiri Muhibb Efendi'nin Paris'e Varıp Görüşmelere Başladığı Haberinin Gelmesi

Fransa'da elçi bulunan Muhibb Efendi'nin teşrifatla ilgili Fransız generali Sebastiyana bir takım münakaşanın ardından Sultan'ın ve Sadrazamın mektublarını ve hediyelerini Napolyon'a sunuluşu biraz sancılı olmuştur. İlk sorun oluşturan nokta "İtalya İmparatorluğu" ikincisi ise teşrifattaki selamla. Ancak Muhibb Efendi bunları hallederek Sultan'ın mektubunu Napolyon'un huzurunda okumuş ve aynı muhabbetle karşılık görmüştür. Okuduğu mektubun bir nüshasını da Fransa'nın resmi gazetesi olan "Monitör" gazetesinde yayınlanmak üzere Fransızlar'a gönülsüz de olsa vermiştir.

16. Fransalı Tarafından Düzenlenmiş Nutuktur

Gazete'de yayınlanan nutkun özeti şudur ki; Napolyon'un yaptığı fetihlerle "İmparatorluk" ünvanının tanındığı ve iki devletin dostlukları ve bu dostluğun devamı konusunda Muhibb Efendi'nin memur olduğudur.

17. Fransa Tarafından Sefir Muhibb Efendi'nin Haberiolmaksızın Yukarıda Adı Geçen Nutka Cevap Olarak Bastırılan Nutuk Osmanlı Elçisi'nin Nutkuna Cevap

Gazetede basılan cevap nutkunda Osmanlı Devleti ve Fransa'nın kadim dost olduğu, bu iki dostun bir olduğunda düşmandan korkmaması gerektiği minvalinde dostane görünen ve Osmanlı Devleti'nin bu konularda kendine sığındığı izlenimi veren bir hava verilmiştir.

Bundan başka Napolyon, ava giderken Muhibb Efendiyi'de yanına alarak ona İran tarafına yolladığı elçinin sınırda saldırıya uğradığını ve bunun kim olduğunu sorunca, bu kişinin Bayezid Sancağı Mutasarrıfı olduğunu ve gereği gibi uyarıldığını cevap etti.

Öte tarafta Fransa ile Rusya arasında dostluk sağlanmakta, İngiltere de belirli şartlar altında antlaşmaya yanaşmaktaydı. Bunlardan birisi Malta Adası ve Sicilya'nın İngiltere'de kalması idi. Bundan maksat Osmanlı'nın Kuzey Afrika, Asya ve Arap topraklarını ele geçirmektir. Diğerisi ise Ümit Burnu'nun İngiltere'de kalması ve öte tarafındaki adaların yine İngiltere'de beri tarafındaki adaların ise Fransa'da kalmasıydı.

18. Avrupa Hakkında Bazı Haberler

Nemçe ve Rusya tarafından Osmanlı Devleti'ne Sırlar hakkında iki farklı istekte bulunuldu. Nemçe'nin isteği; Sırlar'ın prenslik olarak kalıp, Kara Yorgi prens nasb olunup, Sırlar Erdel Kralları'nın ödediği miktarda vergi ödeyecek. Rusya'nın isteği ise; Eflak ve Boğdan beylik olacak, İpsilandi soyundan birisi voyvoda nasb olunacak. İki devletin bu kendi çıkarlarına dönük olduğundan ikisi de reddolundu.

Bu sırada Rusya Karadeniz'de Fransa elinde olan Kataro Boğazı'nı istila amacıyla maksadıyla Osmanlı'yı tehdit etmeye koyuldu. Rusya bir taraftan da İngiltere ile ittifak içinde olup, İngiltere de Osmanlı sularında görünmeye başladı. Fransa ile İngiltere'nin de ittifak kuramaması Osmanlı'yı bir nebze olsun rahatlattı.

19. İspanya Elçisi'nin Gelişi

İspanya tarafından İstanbul'a yollanan elçi İspanya Elçisi olarak gelmesine rağmen Fransa'da ikamet etmekte ve damadı Fransa İmparatorunun saray generallerinden olduğu için casus olması şüphesiyle Fransa'ya derhal bildirildi.

20. Fransa Elçisi'nin Gelişi

Fransa, İngiltere ve Rusya arasındaki sulh görüşmelerinde Muhibb Efendi'nin tahririne göre sulh gerçekleşmeyecek olmasına rağmen Rusya ile sulh hasıl oldu. Bu devletler sulha göre Osmanlı toprak bütünlüğünü koruyacak, bir müddet sonra Rusya Yedi Ada'yı askeriyle beraber tahliye edip Osmanlı'ya bırakacak. Rusya'nın asıl niyeti Osmanlı'ya galebe çalmak iken Fransız İmparatorun bunu kabul etmeyip, öncelikle bu sulhla Osmanlı'nın emniyetini sağlamaya çalıştı. Dobra-i Venedik'in de Osmanlı'ya teslimini Rusya kabul etmek durumunda kaldı. Ayrıca Rusya, Dalmaçya ve İtalya'nın Fransa tarafından terk edilmesini istediysen de bunun aksini kabul etmek

zorunda kaldı. Rusya Louis Bonapart'ın Felemenk arazisinde, Josep Napolyon'un da Sicilya adasında krallıklarını kabul etti.

Bunlarla beraber Rusya Kataru Boğazı'ndan Fransa da Nemçe toparaklarından askerini çekecek. İspanya Kralı'nın arazisinde olan Minorka, Mayorka ve İvanya Adaları Sicilya Kralı Prens Ferdinand'a teslim edilmesi hususunu Fransa İspanya Kralı tarafından temin ederek Rusya gibi kendi de buradaki isteklerinden vaz geçecek.

Rusya'nın da Çin'de ticaretini geliştirmek amacıyla oraya elçi yollamış, ancak Çin tarafı elçiyi kabulde tereddüd yaşamış. İngiltere'nin de amacı dünyanın dört bir yanını kendi ticaretine açmaktı. Fransızlar İngiltere'nin Çin tarafına yolladığı mektup gemilerini ele geçirip onları antlaşmaya zorladı. İngiltere'nin buradaki isteği Hanura Eyaleti'nin, Osmanlı ve Portekiz Ülkelerinin emniyetinin, Ümit Burnu ve Malta Adası'nın kendisine teslimiydi. Bunlar da Fransa tarafından Sicilya Adası'nın kendinde kalması şartıyla kabul edildi. Yalnız Hanura Eyaleti'nin İngiltere'de kalması hususu kabul görmedi.

21. Avrupa'dan Diğer Haberler

Fransa ve Rusya arasındaki ittifak görüşmelerinde Fransa'nın Osmanlı karşısında Rusya'nın güçlenmesini istememesi bu ittifakın sekteye uğramasında önemli bir sebeptir. Bunun dışında Sicilya Kralı'nın görevine devam etmesi, Sardunya ve Piyomente Eyaletleri'nin Fransızlar tarafından zapt olunması idi. Rusya'nın talebi Dalmaçya ve Avusturya Eyaletleri'nin Sicilya Kralına verilip Osmanlı ve Fransa arasındaki bağın kesilmesiydi.

22. Avrupa'dan Diğer Haberler

Fransa ile İngiltere arasında sulh antlaşması imzalanamamasının sebepleri Hanura Eyaleti, Surinam ve Sicilya Adasıdır. İngiltere bu halleri sağlayamamakla beraber Fransa'yı Avrupa'da yalnız bırakmaya niyetlendi. Ancak Fransa Rusya ile ittifakı Rusya vekillerini zapt ve başvekili azl ettirerek gerçekleştirdi.

Diğer taraftan da İsveç ile Prusya arasında olan çekişmeye Rusya'nın yüzbin askerler dahil olacağı haberine karşılık Fransa üçyüzbin askerle Prusya sınırlarını kuşatmaya hazırlandı. Bu şartlar altında mesafe farkından ötürü Rusya'nın asker yardımından Rusya vekillerinin kararıyla vaz geçildi. Prusya ise yüzellibin askerle

leh Ülkesi'ne saldırdıysa da yenildi ve yirmisekizbin asker esir ve ikiyüz topları zabt olundu.

Eflak ve Boğdan Voyvodaları'nın azlı konusu ise İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı harp sebebi olacağı konusundaki endişeden ötürü Osmanlı Devleti bahsedilen Voyvodaların devamına karar vermek zorunda kaldı.

23. Rusya İle Barışın Sona Erip Savaş İlan Edilmesi

Rusya'nın daha önceki antlaşmaları hiçe sayarak Kırım ve Gürcistan'a asker çıkarması, Osmanlı'daki konsoloslarının halkı fesada düşürmesi, Sırp Reayasına asker ve mühimmat desteği, Ankara Kalesi'ni celb etmesi, Kemhal Kalesi'ne göz dikmesi, Yedi Ada'nın yönetimine karışması, İtalya ve Kataru'ya asker götürmek amacıyla Boğaz'dan geçmesi, Karadağ'a ruhbanlar ataması, Eflak ve Boğdan Voyvodaları'nın tayinleri konusundaki anlaşmazlıkları en nihayetinde Hotin ve Bender Kaleleri'ni zabt etmeye niyetlenmesi Osmanlı Devleti'ni yeni bir savaş konusunda endişelendirmişti.

24. Rusya'nın Hotin Kalesi'ni İstila Etmesi

Rusya'nın Bender Kalesi'ni İstila Etmesi

İsmail Kalesi Muhafızı'nın Galibiyeti

Rusya Eflak ve Boğdan Voyvodaları'nın değiştirilmesi hususundaki bahaneleriyle üçbin askerle Orkob isimli yerde köprü inşa edip Osmanlı'yı zor durumda bıraktı. En nihayetinde ise Hotin Kalesi'ni zabt etti. Ardından altıbin kadar askeriyle Bender'i kuşattı ve ele geçirdi. Buraların halkı mallarının, eşyalarının alabildiklerini alıp geri kalanını satarak düşmandan kaçmaya gayret etti. Ancak düşman İsmail Kalesi'ni kuşatmasında onaltı bin süvari ve onbinden fazla piyade ile Kale Muhafızı Kasım Paşa ve Pehlivan Ağa'nın takdire şayan mücadelesi sonucunda muvaffak olamadı.

25. Bender Ve Akkirman Ahalisi ve Muhafızları'nın Esir Düşmesi

Hotin Kalesi'ni istila eden ancak ahalisini ve Muhafızı Kara Mehmet Paşa'yı ele geçiremeyen Rusya, Bender ve Akkirman ahalisini zabt etti.

Osmanlı Devleti diğer taraftan Eflak ve Boğdan Voyvodaları olan Konstantin İpsilanti ve Aleksandır Mevrüz'u azl edip yerlerine Üskürlet ve Aleko'yu tayin

edince Rusya'nın gösterdiği tepki üzerine seleflerini tekrar görevlendirmek zorunda kaldı.

26. Rusya'nın İftira ve Osmanlı'yu Sıkıntıya Düşürmeye Başlaması Hakkında

Rusya'nın Eflak ve Boğdan Voyvodaları'nın değişimi bahanesiyle Osmanlı'nın Rumeli topraklarına göz dikmesi ve buranın ahalisini fitneye sürüklemesi üzerine İstanbul'daki meşveretle beraber Şeyhül İslam'ın da fetvasıyla Rusya ile savaşa hazırlıklara başlandı. Bu niyetle on orta düzenledi, cebeci, topçu, toparabacı, humbaracı vesair ocak askeri de hazır bulunduruldu. İsmail Seraskeri Kasım Paşa ve Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Ağa'nın maiyetindeki askerin de hazır olduğu haberi geldi. Boğaz kalelerinin istihkâmı için de Kapıcıbaşılarından İnce Mehmet Bey Boğaz Nazırı tayin edildi. Yedi Kale askeri binden binbeşyüze çıkarıldı. Onları düzene almak içinde ulufeler ve hediyeler dağıtıldı. Boğaz dışında tabyalar inşası için mimar halifeleri ve ameleler gönderildi. Midye Ayanı aracılığıyla Midye, Vize Sarayı, Terkos ve Kırk Kilise taraflarında yüzer asker ve üzerlerine birer ağa atanıp, ayan da bunlara başbuğluk edecek. Bunlarla beraber Gelibolu, Evreşe, Bolayır, Malkara gibi yerlerde Malkara Ayanı Ahmet Ağa'nın başbuğluğuyla gerekli düzenlemeler yapıldı. Anadolu tarafında ise Anadolu Valisi Ebubekir Paşa Anadolu Seraskerliği'ne, Hadımzade Osman Bey muhafız olarak tayin edildi. Bunun gibi bir takım önlemlerle Boğazın özellikle Karadeniz tarafı savaşa hazırlandı.

27. Hatt-ı Hümayun'un Sureti

Rusya'nın Hotin ve Bender Kaleleri'ni istila etmesiyle karar verilen seferde Sardazam'ın Serdarı Ekrem tayin edilmesi hakkındaki Hattı Hümayundur.

28. Konstantin'in Firari Pederi'nin Katli

Firari Eflak Voyvoda'sının babası vefat etmiş ve neyi var neyi yoksa el konulup sefer masrafında kullanılmak üzere zabt edilmiştir.

29. İngiltere Devleti Elçisi'nin Firarı

Fransa ile İngiltere'nin ittifak içerisinde olmasından ötürü Osmanlı'nın Rusya üzerine sefere hazırlandığı esnada İngiltere elçisi bir gece gizlice İngiltere gemisine binerek firar etti.

30. Vodin Valisi Pasbanzade Osman Paşa'nın Vefatı

Osman Paşa vefat edince yerine emrine Niş Muhafazası şartıyla Mora Eyaleti verilen Hurşid Ahmet Paşa Niğbolu Sancağı'na bağlı olarak Vodin Muhafazasına tayin olundu ise de, bir müddet sonra Sofya Seraskerliğiyle Rumeli'ye nakl olundu. Vodin ve Niğbolu Osman Paşa'nın hazinedarı İdris Paşa'ya, Mora Eyaleti Rumeli Beylerbeyi olan Avlonya Eski Mutasarrıfı Tepedelenli Ali Paşazade Veliyüddin Paşa'ya, Selanik ise Rumeli Valisi Seyid Ali Paşa'ya tevcih olundu.

31. Osman Paşa'nın Hali

Pasbanzade Osman Paşa'nın pederi aslında isyankarlardan olup, Rusya üzerine olan seferde Serdarı Ekrem Koca Yusuf Paşa tarafından katl edilince oğlu firar edip saklandı. Daha sonra babası gibi kendi de isyan ve halkı fitneye sürmeye devam etti. O derece ki onun isyanı bastırılmayınca Vodin Muhafızlığı'yla ödüllendirilmek zorunda kalındı. Ancak Pasbanzade başkaldırılarına devam edince üzerine Kaptan Hüseyin Paşa, Vezir Kürd Ulvi Paşa ve Tepedelenli Ali Paşa gerekli savaş levazımatıyla saldırarak bu isyan bastırıldı. Burda gösterdiği başarılarından ötürü Vodin ve Niğbolu sancaklarıyla Edirne Kaptan Hüseyin Paşa'ya tevcih edildi.

32. İngiltere Sefayini'nin Gelişi ve Dönüşü ve Kaptanı Derya ve Denizler

Nazırı'nın Görevden Alınıp Yenilerinin Görevlendirilmesi Fevzi Efendi'nin İdamı ve Başbakı Kulu Memuriyeti ve Yeniçeri Katibi ve Tersane-İ Amire Eski Defterdarı Karadeniz Boğazı'na ve İngiltere'nin Bozcaada ve İskenderiye ve İngiltere'nin İskenderiye'deki Hezimet

Rusya'nın Hotin ve Bender'i istilasını zamanında İngiltere On kıta gemi ile Bozcaada tarafına ve bir sefine ile de Beşiktaş önünde demir attı. Elçileri de bu gemiye kaçtı. Asıl amaçları ise Osmanlı Devleti'ni Fransa ile olan ittifaktan koparıp kendi taraflarına çekmekti. Oysa Fransa'nın Avrupa'daki mevcut gücü Osmanlı'yı bundan alıkoymuyordu. Bu sebeple Kaptan-ı Derya Salih Paşa'ya da buraların savunması tenbihlendi. Ancak İngilizler Rusya ile olan anlaşmazlığı görüşmeye geldikleri bahanesiyle müsaade aldılarsa da üzerlerine Çanakkale taraflarında topateşleri yapıldı. Bunu savaş sebebi addeden İngiltere İstanbul tarafına yola koyuldu. Bu haber üzerine Osmanlı gerekli yerlere gerekli takviyelerle ve gerekli memurluklara gerekli tayinatlarla savaşa hazırlandı. İngiltere'nin bir taktiği de halkı Rusya'nın karadan yardımı geleceği konusunda ümitsizliğe düşürmek, Yeniçeri Ocağı'nı da Ocağın kaldırılıp yerine Nizamı Cedid askerinin getirileceği fitnesine

düşürmek, İstanbul'a zahayir gönderilmesini engelleyip halkı kıtlığa düşürmekti. Nitekim bunlarda başarılı olamayan İngiltere gerisin geri dönmek zorunda kaldı.

Diğer taraftan da İngiltere İskenderiye'yi kuşattı. Birkaç yüz askeri esir alıp Anadolu'ya yolladıysa da Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın üstün gayretleriyle bu bela da def edildi.

33. Ordu-yi Hümayun'un İstanbul'dan Hareketi

Sultan Osman'ın Oğlu Orhan'a Üç Vasiyet ve Nasihati

Osman Gazi'nin oğlu Orhan Gazi'ye üç vasiyetin özetleri şudur;

Birinci Vasiyetin Özeti: Yaptığın her işte Dini Mübin üzere hareket edip, Ulema, Reis ve İmamların fetva ve görüşlerini dikkate al.

İkinci Vasiyetin Özeti: Reayanda bulunan halkı ihsan ve tevcihlerle ödüllendir ki sana bağlı olsunlar.

Üçüncü Vasiyetin Özeti: Benden devraldığın hilafeti layıkı üzere kuru ve İla-i Kelimatullah üzere hareket et.

Diğer taraftan Osmanlı Devleti binaltıyüzlü yıllara kadar her tarafta askeri başarılar elde edip, topraklar kazanırken, bu tarihlerden sonra askerinin durumundan ötürü daha çok barışa meyl ettiği bir gerçektir. Osmanlı'nın askeri başarıları o derece idi ki Avrupa Devletleri Osmanlı askeri nizamını örnek alarak kendi ordularında düzenlemeler yaptılar.

Hal bu iken, Rusya'nın derdi ise Eflak-Boğdan Voyvodaları'nın değiştirilmesi ve Fransa ile ittifakı bahanesiyle Osmanlı topraklarına göz dikmekti. Rusya tahtına Petro oturduğunda ise gerekli askeri düzenlemelerle Avrupa üzerinde savaşa hazırlandı. Bu niyetle İsveç ve bazı Baltık Limanlarını istila etti. Leh kralı'nın belirlenmesi hususunda ise kendi desteklediği Ağustos'un kral olması için gayret gösterdi. Bu sebeple İsterlic askerini Moskovo'dan Viyana'ya yardıma yolladı. Bu esnada kardeşi olan Sofi Moskovo'da ihtilal yapmaya kalkışınca Viyana seferi yarıda kaldı. Bu esnada İsveç Kralı 12. Karlos Rusya'nın müttefiki olan Danimarka'ya saldırdı ve Leh Kralı Ağustos'un yerine Leh beyzadelerinden birini kral tayin etti. Rusya bu sebeple İsveç üzerine asker gönderdi. Polnada denilen yerde yenilen İsveç Kralı Osmanlı'ya elçi yollayarak Rusya'nın Osmanlı üzerine sefere geldiğini ihbar ettiyse de Osmanlı, Rusya ile çatışmaktan kaçınıp, İsveçliler'in memleketlerine

dönmelerine yardımcı oldu. Bu esnada Rusya Baltık'ta Finlandiya'nın bir kısmını Karliya ve Letonya memleketlerini zapt edip, Kırım ve Karadeniz semtlerine yöneldi. Osmanlı Devleti ise Baltacı Mehmet Paşa'yı Rusya askerinin karşısına yolladı. Rusya burada savaşa girmekten imtina edip, barış istedi. Muayyen şartlarla sulh kabul edildiyse de Rusya yine Azak Kalesi terk ve Leh Ülkesi'nden askerini ihraç hususlarında gerekeni yapmadı. Bu kez padişah bizzat Edirne'ye gelince Ruslar yine barış talebinde bulundular. Yine belirli şartlarla sulh bu kez Nemçe'nin de dahil olmasıyla imzalandı. Ancak Rusya yine Leh ve Kırım Ülkeleri sevdasından vaz geçmedi. Özellikle Leh Ülkesi'nde kendi krallarını kabul ettirmek istemeleri Lehleri iki gruba ayırdı. Biri Rusya'dan yana diğeri Osmanlı'da yardım isteyen iki grup. Osmanlı'da yardım isteyen grubun ön görüşü Rusya'nın Leh Ülkesi'ne girdikten sonra Eflak ve Boğdan ve Kırım taraflarını zapt edip Osmanlı'ya zarar vermektir. Artık bu merhalede Rus Askeri'nin askeri nizam ve levazımattaki üstünlüğünden ötürü Osmanlı'nın bunlara galebe çalamayacağı endişesiyle sefer açılıp açılmaması Osmanlı Devlet Erkânı tarafından hararetle meşveret edilirken Rusya'da çıkan taht kavgası nedeniyle sefer bertaraf olup, sulh imzalanmak durumunda kalındı. Bu sulh Rusya'nın Karadeniz'den geçişine ruhsat, Osmanlı topraklarında ticaret serbestiyeti, Kırım'a serbestiyet, Gürc limanı ve Yeni Kale'yi Rusya'ya terk eden yirmisekiz maddelik bir antlaşma idi. Buna rağmen Rusya, Prusya'ya müdahale ederek ve Fransa ile ittifak imzalayarak İngiltere'yi endişeye düşürmüştü. Ayrıca Rusya, Nemçe ve Fransa'nın Avrupa devletleri'ni dehşete düşüren ittifaklarının Osmanlı arazisine de sıçrayacağı endişesiyle bir takım meşveretlerin ardından Rusya'ya sefere karar verildi. İsveç Kralı da bu konuda Osmanlı'dan yana olup muayyen şartlarla ittifak antlaşması imzalandı. Rusya ile müttelik olan Nemçe elçisi İstanbul'dan kovuldu, muhtelif eyaletlere savaş ilanı haberi yollandı, Karadeniz'de donanma hazırlandı. Osmanlı savaş hazırlıklarıyla meşgul iken Rusya Ozi Kalesi'ni işgal etti, Nemçe Hırşova Kasabası'nı ve bazı Bosna Kalelerini istila etti. Ancak Osmanlı Mehadiye, Eynlik, Pançova gibi yerlerde Nemçe askerlerinden seksanbin askerini katl veya zapt etti. Bunu fırsat bilen Nemçe'nin düşmanı Prusya Osmanlı ile ittifak imzaladı. Bunun ardında Prusya yüzellibin asker ile Nemçe'yi kuşatıp Prusya'nın istediği şartları kabule mecbur etti. Bu şartlar; Nemçe Rusya'ya açık ya da gizli yardım etmeyecek, Hotin Kalesi sefer bitinceye kadar emaneten elinde kalacak ancak

sefer bitince Osmanlı'ya teslim edecek, şu an elinde olan kale ve levazımat Osmanlı'ya terk olunacak.

Nemçe meselesi bu iken Rusya İsmail, Kili ve Akkirman'ı istila edip, Maçın tarafında Rusya'nın Osmanlı askerini hezimete uğratıp, Osmanlı'yı antlaşmaya zorladı. Nitekim 10 Ocak 1792 Tarihinde Yaş Kasabası'nda antlaşma imzalandı.

34. Avrupa'dan Bazı Olaylar

Şaşılacak İşler Hakkında Risale

Leh Ülkesi'nde ise Napolyon, Rusya ile savaş halinde olup, galip gelince bir çok kale vs. ele geçirdi. Ardından Varşova'da istirahatta olduğu haberi İstanbul'a ulaştı.

Fransa Elçisi Sebastiyân'ın İstanbul'a biri Arapça biri Türkçe olarak ulaştırdığı Paris'te basılmış metin, Mısır Olayı'nda halkı kışkırttıkları gibi şimdi de Osmanlı'yı kışkırtma amacı taşımaktaydı. Fransızlar bu metnin Müezzîn Osman adına biri tarafından kaleme alındığını iddia ettilerse de Muhib Efendi'nin tahrirâtı üzerine bunun Arapça kısmının Mısır'dan kaçan bir Kıpti, Türkçesi'nin de Fransa himayesinde bir zat tarafından yazıldığı anlaşılmıştır. Müezzîn Osman'ın nutku ise; Rusya'nın Karadeniz Sahilleri, Kırım, Azak, Eflak ve Boğdan gibi yerleri işgali, Sırplar'ın işgallerini desteklemesi gibi hususların ardından Osmanlı Başkenti'ne dahi göz dikeceği endişesiyle Fransa'ya sığınmak ve Napolyon gibi güçlü bir kumandanın liderliğiyle düşmana galebe çalınacağına muhakkak olduğu minvalindeydi. Ancak Fransa bu nutku çoğaltıp etrafa neşrettirdiyse de istediği amaca ulaşamadı.

35. Sultan Selim'in Faciası

Sultan Selim Han'ın saltanatının son bulmasında etkili olan unsurlardan birisi Rumlar'a yönetimde fazlasıyla görev verilmesi olarak görülmüştür. Zira İlhanlılar zamanında Argun Han döneminde Sadüddevle isimli bir Yahudi'nin sahibi olduğu ilim ve irfanla devlet kademelerinde yükselip, en nihayetinde de devlet yönetimini Argun Han adına yapıyor olması bu duruma benzetilmiştir. Sadüddevle döneminde bir çok vilayete kendi biraderleri vali tayin edilmiş, halk zulüm içinde kalmış, hatta Kabe'yi yeniden putlarla donatmayı bile düşünmüştür. İşte bu hal Argun Han'ın vefatına kadar devam etmiş, onun vefatıyla da son bulmuştur. Selim Han zamanından Rumlar'a yönetimde önemli görevler verilmesi bu denli sorunlara neden olmuştur.

36. Sultan Selim'in Faciası

Merhum Sultan Orhan Han zamanında kardeşi Alaaddin Paşa'nın da tavsiye ve yardımlarıyla Anadolu'da sakin Türkler'den devşirme piyade yetiştirilmesi usulü icad edilmişken, bu usulden daha sonra vazgeçilip, gayr-i Müslimlerin devşirilmesi tercih edilmiştir. Sultan Süleyman zamanında bu Yeniçeri ordusu kırkbin askere ulaşmıştır. Her ne kadar bunca zaman seferlerde, muharebelerde oldukça yararlıları görülmüş olsa da Yeniçeri zümresinin şimdiki hali kabul edilemez idi. Yeniçerilerin sırf eski sadakat ve başarılarından dolayı affediliyor olmalarına rağmen aynı tavırla serkeşliğe devam etmeleri, Nizamı Cedid'in tesisi hususunda Devlet'i hareketlendirdi. Zira Selim Han'ın iktidarının daha başında iki taraflı sefer gailisi baş gösterdiğinden Yeniçerilerin bu denli nizamsızlığı düşmana mukabelede yetersiz kalacağı aşikardı. Bu nedenle Bostancı ocağına bağlı olarak Üsküdar'da bir kışla inşa edilip, Kapıcıbaşı, Kethüda, Binbaşı, Topçubaşı gibi memurlukların belirli maaşlarla tayiniyle Nizamı Cedid Ocağı kuruldu.

Selim Han devrinin müşkil durumlarından biriside Sultan Ahmet zamanında Kuyucu Yusuf Paşa tarafından bastırılan celali isyanlarının yeniden baş göstermesiydi. Bu kez Sivas ve Tokat'ta def edildiler.

Ulemanın hali de farklı değildi. İlimden uzak iltimasla koltuk sahibi olunur hale gelmişti. Selim Han'ın iktidarı kaybetmesinin sebeplerinden birisi de bu idi.

Selim Han'ın iktidara gelmeden evvel akçeleri iyileştireceğini taahhüt etmesine rağmen ayar düşüklüğüne gitmesi de ayrı bir husustu.

C. İDARİ OLAYLAR

1. *Zahirenin Düzenlenmesi ve Zahir Emini'nin ve Anbar-I Hüma'nın Tayini ve Sermayesi ve Zahir Hazinesi'nin Alınması*

Osmanlı Devleti'nde mevcut olan zahayir biriktirilip, belirli bir yerde toplanmadığından, toplanan da telef olduğu veya lüzumundan fazla askere dağıtıldığından heder olmuştur. İstanbul'un dahi zahayir nakli mümkün olmadığından kış aylarında halk kıtlık çekmiştir. Bu sebeple Tuna Nehri kıyısında verimli arazilerde anbarlar inşa edilmesi, İstanbul'da mevcut anbarların dışında yeni anbarların da inşa edilmesi, İstanbul zahayiri satın alınması için yirmibeşbin kese hazineden alınıp kullanılması ve Devlet Ricalinden birinin Hububat Nazırı olarak atanması kararlaştırıldı.

2. *Sadrazam İsmail Paşa ve Şeyhülislam Salihzade Ahmed Esad Efendi'nin Görevden Alınıp Yerlerine Yeniçeriağası Hilmi Paşa ve Şerifzade Nakibüleşraf Es-Seyid Mehmed Ataullah Efendi'nin Tayini*

Hafız İsmail Paşa'nın vezarete layık olmadığı özellikle Edirne Olayı'nda görülmüştür. Bu sebeple Yeniçeri Ağası İbrahim Hilmi Ağa onun yerine tayin olundu. Aynı şekilde ondan boşalan Yeniçeri Ağalığı'na Kul Kethüdası Osman Ağa

tain olundu. Şeyhülislam Salih Efendizade Ahmet Esad Efendi'nin yerine nakibüleşraf Es-Seyid Mehmet Ataullah Efendi tain olundu, ondan boşalan nekabete ise Es-seyid İbrahim İsmet Bey tain olundu.

3. Bazı Rütbelendirme Hadiseleri

İbrahim Kethüda'nın yerine Mektubi Mustafa Refik Efendi, Mektubiliğe deBaşhalife Mehmet Tahsin Efendi, Beşhalifelik ile Rauf Bey tain olundu. Şıkkı evvel Defterdarı Mustafa Reşid Efendi ve Şıkkı Sani Feyzullah Efendi azl olunup yerlerine Osman Efendi ve Eyaletler Nazırı Ahmet Bey görevlendirildi. Osman Efendi'den boşalan Defteri Emanet Ramiz Abdullah Efendi'ye tevcih edildi. Surre Emmini Esad Efendi de azl olunup yerine Mektubiden Numan Sabit Efendi atandı.

Diğer taraftan Avrupa'da durum şu idi; Rusya Fransa'yla sulh içine girmek durumunda ve bu devletler Osmanlı Devleti'nin emniyetini sağlamak kararında oldukları, İngiltere'nin de Fransa ile savaşa hazır ancak kaybetmesinin kesin olduğu belli idi.

Osmanlı Devleti ticaret yaptığı ülkelerle ticaretinin devamı için konsolos ve konsolosların hizmetine de tercümanlar görevlendirilmesine, hatta bu tercümanların evlatlarının ve iki hizmetkarlarının ve bağ ve bahçelerinin vergiden muaf tutulmalarını sağladı. Ancak bunlar bununla yetinmeyip fesada düştüler. Ülke içerisinde ticaret yapmaya ve cizye ödememeye hatta reayası olmadıkları devletin adını kullanarak korunduklarını iddia ettiler. Bu şartlarda Osmanlı Devleti tercüman olarak atanan kişilerin gerekli şartları yerine getirmediğinde ellerindeki tercümanlık beratlarının alınmasını kararlaştırdı.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa Devletleriyle olan ticaretinde tüccarlar Osmanlı Arazisinde aldıkları malları kendi diyarlarına götürmeden Osmanlı içlerinde satmaya başlamaları ve şart olan yüzde üçlük vergiyi ödememeye kalkmaları Osmanlı'yı "Ya bu şartları kabul edersiniz, ya da mallarınıza el koyar yüzde üçlük vergiyi de alırsız" demeye mecbur etmiştir.

4. Reisülküttab'ın Atanması ve Bazı Rütbelendirmeler

Zamanın Reisül Küttabı olan Ahmet Vasıf Efendi'nin yerine Tezkere-i Evvel Mehmet Galip Efendi, ondan boşalan tezkerecilğe de Anadolu Muhasebecisi Avni Efendi, ondan boşalan yere de Topçular Katibi olan İbrahim Atıf Efendi getirildi. Ve

Bostancıbaşı Ağa'nın yerine Şakir Bey getirildi. Eski sadrazam İsmail Paşa Bursa'da emekliye ayırılmış olmasına rağmen aykırı davranışları yüzünden Sakız Adası'na sürüldü.

Diğer taraftan da Mısır'da meydana gelen aksaklıklar sebebiyle Donanma o tarafa yollanmış, oradaki emirler ve yöneticiler düzen içine alınıp, yerlerine yenileri tayin olunmuştur.

5. Binaların Düzenlenmesi Hakkında

Galata, Eyüp, Üsküdar, Kasımpaşa ve Tophane'de yeni binalar yapılmaması, mevcut binaların arsalarının genişletilmemesi, çarşı ve pazarda da gereğine göre esnaf dükkanları yapılması, yeni yapılacak binaların boş aralarda yapılması, Yahudi ve Hristiyanlara iltimasla bina ruhsatları verilmesinin önüne geçilmesi, bunun da takibi için bahsedilen yerlerin kadıları, yeniçeri ağaları, bostancıbaşıları gibi memurlarının görevlendirilmesi kararlaştırıldı.

6. Vezirler Hakkında Bazı Rütbelendirmeler

Van Muhafızı Fevzi Paşa'nın reayasına maruz gördüğü zulüm Trabzon ve Erzurum Valisi Yusuf Ziya Paşa'nın ihbarıyla İstanbul'a bildirilince, Fevzi Paşa azl olunup yerine Karahisar Sancağı Murasarrıfı Vezir Abdurrahman Paşa, ondan boşalan yere Maraş Mutasarrıfı Vezir İbrahim Paşa, getirildi. Trablusşam ve Cerde Başbuğu Kalender Paşa'nın görevine bir de Maraş eklendi.

7. İstanbul kadısı'nın görevden alınıp yerine yenisinin atanması

Medine-i münevvere muhafızının atanması

Hekimoğlu Ali Paşa'nın oğlu Abdullah Bey görevini tamamlayınca yerine eski Mekke Kadısı Muradzade Es-Seyid Mehmet Murad Efendi tayin olundu.

Bir süredir Habi adında bir çapulcunun yeni bir mezhep tesis ettiği iddiasıyla Arap Yarımadası'nı fesada düşürdüğü malum olmakla beraber bunun önünün alınması için Emirül Hac Abdullah Paşa görevlendirildi. Onun hizmetine Halep Valiliği ve Medine Muhafızlığına ek olarak Cidde Valiliği'yle Hanya Muhafızı Çelebi Melik Ahmed Paşa-zade Osman Paşa tayin olundu.

8. Vezirler Hakkında Bazı Rütbelendirmeler

Rumeli Vezirlerinin Görevden Alınıp Yenilerinin Atanması

Silistre Eyaleti Hotin Eski Muhafızı Vezir Mehmet Paşa'ya Hotin Livası, Silistre Eski Valisi Seyid Yusuf Paşa'ya, Hanya Livası Resmo Eski Muhafızı olan Rumeli Beylerbeyi Hafız Seyid Mehmet Paşa'ya tevcih edildi.

Sadr-1 Rumeli olan Mehmet Arif Efendi süresi dolunca yerine İshak Efendizade Ahmet Muhtar Efendi tayin oldu.

9. Rumeli Valisi'nin Görevden Alınıp Yenisinin Görevlendirilmesi ve Asker ve Memur Sevki İçin Memur Görevlendirilmesi

Rumeli'nde Sırp isyancılarına nizam verilmesi konusunda Rumeli Valisi ve Seraskeri İbrahim Paşa ve Bosna Valisi Mehmet Hüsrü Paşa'nın eksiklik ve rehavetleri nedeniyle azl olunup, yerlerine Rumeli konusunda nüfuz sahibi olan Siruzi İsmail Bey'in tavsiyesi ile Şıkk-1 Rabi Zahire Nazırı El-Hac Mustafa Efendi'nin atanması ve Mora memleketinin nizamındaki başarısından ötürü Vezir Osman Paşa'nın Rumeli Seraskerliği hizmetine atanması Mora Eyaleti'nin de Eğriboz Eski Muhafızı Vezir Hurşit Ahmet Paşa'nın atanması kararlaştırıldı. Münhal Şıkk-1 Rabilik makamına da Arpa Emimi Memiş Efendi atandı.

10. Eflak ve Boğdan Voyvodaları'nın Görevden Alınıp Yenilerinin Atanması

Eflak ve Boğdan Voyvodaları Konstantin İpsilanti ve Aleksandır Mevruz, hıyanet ve Sırp halkını tazyikle Rusya'ya hizmet eder olmalarından azl olunup yerlerine Divan Tercümanı olan Üskürlet Boğdan Voyvodalığına, Boğdan Eski Voyvodası Drakuzade Aleko atandı. Münhal kalan Divan Tercümanlığına da Hançerlibeyzade Aleko atandı.

11. Yangın Hadisesi ve Yeniçeri Ağası'nın Vefatı

Molla Aşiki Camii civarında kadılardan Şeyhzade denilen birinin evinde çıkan yangın kısa sürede diğer hanelere de sirayet edince söndürmeye gidenlerden Yeniçeri Ağası yanarak şehit oldu. Onun yerine de Kul Kethüdası Pehlivan Hüseyin Ağa tayin olundu.

12. Abdulkadir Paşa'nın Vezirliği'nin Devamı

Kaptanı Derya Abdulkadir Paşa'nın ufak tefek kusurları görmezden gelinip, Hanya Livası vezaretiyle vezarete devam etmesi uygun görüldü.

13. Osmanlı Donanması'nın Dönüşü ve Kaptanı Derya'nın Görevden Alınıp Yenisinin Atanması

Kaptanı Derya El-Hac Mehmet Paşa Mısır'a görevlendirildiğinde nefesine yönelik tavırlara düştüğü için İstanbul'a geri dönüşünde azl olunup Hotin Muhafızlığına atanmasına rağmen aynı davranışlara devam ettiği için Bursa'ya sürüldü. Mirahuru Sani Salih Bey onun yerine tayin olundu. Ondan boşalan yere de Çayırzade Ahmet Bey atandı.

14. Rütbelendirmeler Hakkında

Sadaret Kethüdası Mustafa Refik Efendi ve Resi Es-Seyid Mehmet Galip Efendi makamlarında devam edecek. Sadah Efendi Çavuşbaşılığa, Birinci Tezkere Avni Efendi'ye ve İkinci Tezkere Abdulhalim Efendi'ye, Mektupçuluk Mehmet Tahsin Efendi'ye, Şıkkı Evvel Defterdarlığı Osman Efendi'ye, Şıkkı Sani ve İradı Cedid Defterdarlığı Ahmet Bey'e devam edilmesine, Şıkkı Salis, Tersane Defterdarlığı ve Bahriye Nezareti Es-Seyid Ali Efendiye tevcih olundu.

Silistre Eyaleti'ne dahil olarak Hotin Muhafızlığı Eski Mutasarrıf Vezir Mehmet Paşa'ya, İlbasan Livası Avlonya Sancağına bağlı olarak Vezir İbrahim Paşa'ya, Kırşehir Livası İsmail Muhafazası kaidesiyle eski Kocaeli Mutasarrıfı Kasım Paşa'ya, Aksaray Livası Karasi Sancağına bağlı olarak Akkirman Muhafızlığı kaidesiyle Tahir Paşa'ya, İnebahtı Livası Eski Turhalı Mutasarrıfı Tepedelenizade Muhtar Paşa'ya, Mora'ya asker göndermek şartıyla ihsan edildi.

15. Bazı Alimlerin Rütbelendirilmesi

Halep Kazası Eski Filibe Kadısı Musuli Mehmet Efendi'ye tevcih oldunduktan sonra vefat edince yerine Keşşefazade Hafız Abdulkerim Efendi, Galata Kazası da Melik Mehmet Paşazade Abdulkadir Beyefendi'ye, Kudüs Kazası Es-Seyid Selim Efendizade Es-Seyid Mustafa Nafiz Efendi'ye, Edirne Kazası Atıfzade Mehmet Tahir Efendi'ye, Üsküdar Kazası Mehmet Nimetullah Efendi'ye tevcih olundu.

16. Vahid Efendi'nin Fransa Sefareti İçin Görevlendirilmesi ve Yola Çıkışı

Uzun süreden beri Fransa'da elçi olarak görevli Es-Seyid Abdurrahim Muhibb Efendi'nin isteği üzerine onun yerine Es-Seyid Vahid Efendi tayin olundu.

17. Kasım Paşa'nın Vezirlikle Ödüllendirilmesi ve Pehlivan Ağa'nın Taltif Edilmesi

İsmail Kalesi savunmasında gösterdikleri başarılar nedeniyle Kasım Paşa vezaretle taltif edildikten sonra, Alemdar Mustafa Ağa'nın vekili olduğu için onun vasıtasıyla Pehlivan Ağa da ödüllendirildi.

18. Rütbelendirmeler

Sadaret Kethüdalığı Mustafa Refik Efendi'ye devam, onun vekaleti Baruthaneler Nazırı Rakıp Efendi'ye tevcih, Riyaset Seyid Mehmet Galip Efendi'ye ve onun vekaleti Eski Beylikçi Ahmet Safi Efendi'ye tevcih edildi. Çavuşbaşılık Yeniçeri Eski Kâtibi Mehmet Arif Efendi'ye, onun vekaleti Eski Çavuşbaşı Sadullah Efendi'ye uygun görülüp bunlar gibi Tezkirecilikler, Mektupçuluk, Kethüda Kitabeti, Emedcilik, Beylikçilik, Nişancılık, Defterdarlık gibi memuriyetler muhtelif devlet ricaline tevcih olundu.

19. Alemdar Mustafa Ağa'nın Vezirlikle Ödüllendirilmesi

Ruşuk Ayanı Tersenkli İsmail Ağa'nın vefat etmesi üzerine yerine Alemdar Mustafa Ağa Silistre Eyaleti'yle beraber tayin edilmiştir.

20. Bahadır Giray'ın Kalgabi Rütbesiyle Rütbelendirilmesi

İsmail Savunmasında gösterdiği bahadırılıktan ötürü Cengiz Giray'ın biraderi Bahadır Giray Bucak Kalgabi Payesiyle ödüllendirildi.

21. Bazı Vezirlik Rütbelendirmeleri

Girit Eyaleti ve Kendiye Kalesi Muhafızlığı Niğde ve Sultanönü Eski mutasarrıfı Vezir Abdullah Paşa'ya, Eski Sekbanbaşı ve sonra Edirne Ağası olan, İngiliz Olayında Galata Muhafazasına görevlendirilen Çelebi Mehmet Ağa görevinde devamla beraber Anadolu Eyaletiyle ve Bekir Paşa yerine Boğaz Seraskerliğine de tevcih edildi. Varna Eyaleti Van Eski Valisi Vezir Seyid Abrurrahman Paşa'ya ve Van Eyaleti Muhafızlığıyla beraber Mehmet Derviş Bey'e Rumeli Beylerbeyi rütbesiyle tevcih olundu. Bunlar gibi Köstendil, İlbasan, Resmo, Karasi, İçel, İnebahtı, Kocaeli gibi muhtelif yerlerde muhtelif görevlendirmeler tevcih buyuruldu.

22. Eflak ve Boğdan Voyvodaları'nın Akıbeti Hakkında

Boğdan ve Eflak düşman eline geçince voyvodaları Tuna Seraskeri Alemdar Mustafa Paşa maiyetinde ikamet ve aylık ikibinbeşyüz kuruş maaşla geçimleri sağlandı.

23. Ordu-yi Hümayun Kadısı'nın Atanması

Kaymakam Atanması Hakkında

Bursa Eski Kadısı Dimetokalı Es-Seyid Mehmet Efendi Ordu Kadısı olarak atandı. Diğer taraftan İngiliz Olayı'ndaki başarısından ötürü Selanik Mutasarrıfı olan Yenişehirli Vezir Es-Seyid Musa Paşa Kaimakam tayin olundu.

24. Çelebi Ömer Paşa'nın Vezirliğinin Devamı

Bir süreden beri rütbesi elinden alınarak Gelibolu'da ikamette olan, eskiden gösterdiği gayretler ve başarılarından ötürü Vezaretle Limni Adası Muhafazasına tayin olundu.

25. Ordu-yi Hümayun Çarhacısı Tayini

Silistre Eski Valisi El-Hac Ali Paşa Eğriboz ve Karasi Livaları tevcihiyle Orduya Çarhacı tayin olundu.

26. Eski Rum Veziri ve Hala Nakibüleşraf Olan Es-Seyid İbrahim İsmet

Beyefendi'nin Vefatı ve Yerine Nakibüleşraf Atanması

İbrahim İsmet Bey Darbhane Amiri olan bir babanın çocuğu olup, Raif İsmail Paşa ve Kisriyeli Ahmet Paşa'nın maiyetinde bulunmuş ilim sahibi ve Osmanlı Devlet kademelerinde çeşitli görevlerde bulunmuş bir devlet adamı olarak binsekizyüzaltı yılında kemik erimesinden ötürü vefat edince yerine Derizade Seyid Abdullah Molla Nakibül Eşraf tayin edildi.

27. Bazı İlmiye Rütbelendirmeleri

Es-Seyid Selim Efendizade Es-Seyid Mustafa Nafiz Efendi'ye Kudüs, İmadzade Es-Seyid Mahmut Efendi'ye Şam, Atıfzade Mehmet Tahir Efendi'ye Edirne, Abdurrahman Efendi'ye Selanik kazaları tevcih edildi.

28. Defterdar-ı Şıkkı Evvel'in Görevden Alınıp Yerine Yenisinin Atanması

Defterdarı Şıkkı Evvel Osman Efendi, bazı mukataanın durumu sebebiyle tenzil-i rütbe ile nişancılığa tayin olunup, onun yerine Hasan Tahsin Efendi atandı. Onun vekâletine de Feyzi Beyzade Mehmet Bey getirildi.

29. Bazı Rütbelendirmeler

Cebecibaşı Ağa'nın hizmetteki kusuru sebebiyle yerine Eski Cebecibaşı İsmail Ağa getirildi. Hububat Defterdarı Duhan Gümrükçüsü Memiş Efendi Rikab Kethüdası, Mehmet Ragıp Efendi vezaret ve Karaman Eyaleti'yle tevcih edildi. Eski Hububat Defterdarı El-Hac Mustafa Efendi Şıkkı Rabi Defterdarlığı'yla, Nuzül Emni Cihanzade Hüseyin Bey görevinden alınıp, yerine Sarbanbaşı Ağa getirildi.

Beri taraftan Belgrad tarafının lazım gelen edevat ve mühimmatı tamamlanıp, çeşitli askerler İsmail Kalesi muhafazası için Alemdar Mustafa Paşa maiyetine gönderilip, Ordunun ihtiyaçları da giderildikten sonra Edirne'den Tuna'ya doğru yola koyunuldu. Ancak Alemdar Mustafa'nın yardımı lazım geleceğinden onu Es-Seyid Behic Efendi'nin marifetiyle vezarete kabul ettirilip, Behic Efendi Başmuhasebe, El-Hac Ebubekir Ağa Mirahuru Evvel olarak tayin olunduktan sonra, Alemdar Mustafa da Seraskerlik ünvanıyla Silistre tarafına doğru yola çıkıp Silistre'ye yarım saat mesafedeki Tuna Nehri kenarında hazırlıklar yapılırken karşı yakada düşman askerleri görülünce Tuna'nın karşı yakasına geçip bir miktar düşmanı esir alıp İstanbul'a gönderdi.

30. Yeniçerilerin Ağası Pehlivan Ağa'nın Görevden Alınıp Yeniden Atanması

Yeniçeri Ağası Pehlivan Ağa bir takım kusurlardan ötürü azl olunup yerine Kul Kethüdası tayin olunacağı haberi taraftarlarının malumu olunca onlar isyana düştüler. Bu sebeple Osmanlı Devleti Pehlivan Ağa'yı görevinde bırakmaya karar edip, vezaretle de şanını yüceltip, isyanları bastırdı.

31. Harameyn-i Muhteremeyn Kazası Rütbelendirmesi ve Haremeyn-i

Muhteremeyn Dışının İstilas ve Medine-i Münevvere Kadısı Hakkında

Bazı Vakalar

1805 senesinde Kahire'de meşayıhtan olan Süeda Efendi'ye 1807 yılında senesinde başlamak üzere Medine Kadılığı'na, Hamamizade Mehmet Efendi de Mekke Kadılığı'na tayin olundu. Süeda Efendi'nin Asım Efendi'ye tahrir ettiği bazı olayların özeti şudur ki; Arap Kabileleri'nden Şedid isimli kabile Hacı kfilesiyle

Cidde'ye ulaştılar. Bayram Salası'nın ardından Mekke Kadısı Hatibzade Efendi ve Cidde Valisi Zeynel Abidin pařa ve şerif Galip ile beraber bayramlaşma merasimini yaptılar. Bunun ardından Melik Ahmet Pařa'nın Cidde'ye tayin olunduğu haberi ve Suud isimli sürgün Arab'ın hac niyetiyle Mekke'ye doğru ilerlediği haberi vasıl oldu. Süeda Efendi'nin tahriri esasý Suud isimli vahabinin askerleriyle Haremeyne dahil oluşu ve şerif Efendi'nin de iştirakiyle Haremeyn'i istila etmesi ve buradaki Osmanlı memurlarının nasıl kurtuldukları ve Osmanlı Devleti'nin Haremeyn'i bu işgalcilerden nasıl temizlediği üzerinedir.

32. Vezirler Hakkında Bazı Rütbelendirmeler

İlmiye Hakkında Bazı Rütbelendirmeler

Mora Eski Valisi Hurşid Ahmet Paşa'ya Sofya Seraskerliği ile Rumeli Eyaleti ve şam Eski Valisi Azmzade Abdullah Paşa'ya Rakka ve Mehmet Paşa'ya vezirlikle beraber Kars, Tepedelenli Ali Paşazade Veliüddin Paşa'ya vezirlikle beraber Mora Eyaleti ve Rumeli Eski Valisi Es-Seyid Osman Paşa'ya Selanik ve Kavala Sancakları tevcih edildi.

Kahire Kadılığı Tatarcık Abdullah Efendizade Es-Seyid Ahmet Reşit Efendi'ye, Anadolu Sadareti Aşir Efendizade Mehmet Hafid Efendi'ye, Yenişehir Fenar Kazası Karahisari Mehmet Efendi'ye, İzmir Kazası Raşidzade Cafer Bey'e, Filibe Kazası Mehmet Habibullah Efendi'ye, Bosna Kazası Mehmet Sait Efendi'ye tevcih olundu.

D. Çeşitli Olaylar

1. Görülerek Yazılmış Sihir Eseri

Nuri Paşa olayında Divrikli Mustafa Paşa, Maraşlı Ömer Paşa ve Kilisli Mahmut Paşa'nın savaş halinde oldu anda bir bulut sağlı sollu belirip tufan şeklinde şehri sardı. Bu anda akla Ayıntab İmaretî hevesiyle Frenkistan'da sihir ve simya konusunda eğitimli Hasan Ağa'nın büyüü olabileceği akla geldi. Zira bu adam Halep'te epey zaman mütesellimlik yapıp ordaki esnaf ve ayanların paralarını ele geçirip hapse atıldığında sihirle hapisten kaçmıştı. Bu tufan esnasında asker dahi şehre sığınmak zorunda kaldı. Ancak bunun sihir eseri olabileceği düşünülerek Enam Suresi okumalarıyla bu bela def edildi.

Diğer taraftan Osmanlı düşmanı yenip, Tuna Seraskeri olan Alemdar Mustafa Paşa tarafından kırkbeş asker esir, dörtyüz gülle, bir topu da zabt etti. Kurt Paşa Damadı İbrahim Paşa da bir Rusya gemisini zabt ve altmış askeri esir etti. Pehlivan Ağa'nın maharetiyle Sahib Karyesi denilen yerde de düşman def edildi.

2. Darüssaade Ağası Bilal Ağa'nın Vefatı

Bilal Ağa, İvaz Mehmet Paşazade Eski Sadrazam Sabık Halil Paşa'nın maiyetinde terbiye olmuş ve Sultan Musatafa zamanında Hazine Vekilliği ve Hazine Hazine Hazine gibi rütbelere yükseldikten sonra Darüssaade Ağası olmuştur. Onun hayır işleri ve hayratları devletine bağlılığı meşhur idi. Laki vücuduna musallat olan müzmin bir hastalıktan ötürü vefat etti.

3. Mekke Eski Kadısı Mehmet Kudsi Efendi'nin Vefatı

Medine'de Hasan Efendi adında birisi peyda olup, ahaliyi sahip olduğu yeteneklerle etkisi altına aldı. Hatta birkaç defa İstanbul'a gelişinde burada da etkisi altına aldığı kişiler sayesinde beldeinde fetvaya dahi nail olduktan sonra başarılı olamayıp azl olundu.

Selim Efendi Rum Kale'ye sürüldükten sonra Hasan Efendi'yi yanına aldı. Halep'te ikametinde Selim Efendi Rumeli Vezaretine atanınca kendisi, Şam Valisi sayesinde Halep Fetvasına nail olup, Bağdad Valisi Süleyman Paşa sayesinde de İzmir Payesine ve Darphaneye malik oldu. Valide Sultan Kethüdası Yusuf Ağa'ya bağlılığıyla da gücüne güç kattı. Halep Mutasarrıfı Caberizade bu şahsın davranışlarından hoşnut olmasa da arkasındaki Yusuf Ağa'nın korkusuyla bir şey yapamadı. Mısır Seferi'nde neredeyse Mısır Kadılığına da nail olacakken Şeyhül İslam Hulusi Ömer Efendi'nin engeliyle muvaffak olamadı. Valide Sultan'ın vefatı ve Yusuf Ağa'nın değişmesiyle durum tersine döndü. Bu göreve Mehmet Kudsi Efendi tayin olundu.

Kudsi Efendi ise İstanbul'a dönüşünde nezleye yakalandı ve bir süre bu hastalığı çektikten sonra İstanbul'da vefat etti.

4. Eski Reis Vasıf Efendi'nin Vefatı

Osmanlı Devleti'nde Irak ve Hicaz'da görev yapmış, bir dönem düşmana esir düşmüş, İspanya'da elçilik ve vakanüvislik yapmış olan Vasıf Efendi, yaşlılığın verdiği zahmetle riyasetten ayrılıp evinde tımarlarla uğraşırken hayata gözlerini yumdu.

Birinci Cildin Sonu

SONUÇ

Tarihini bilmeyen bir millet hafızasını yitirmiş gibidir. Milletlerin belleği olan tarihleri sahih bir şekilde belgelerle, sahih kaynaklarla mukayeseli bir şekilde öğrenilmelidir ki geleceğe dönük daha gerçekçi planlamalar ve yapılan hatalardan ders çıkararak daha müspet adımlar atılmalıdır. Tüm bu sebeplerle tarihin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağından şüphe duymadan dönemin yaşayan tanıklarının eserleri büyük önem arz etmektedir. Bu noktada şu da unutulmamalıdır ki Mütercim Asım gibi devletin resmi tarih yazıcılığı görevinde bulunmuş kişilerin tarih yazımları hem görevleri icabıyla hem de tarih yazıcılığı metodolojisinin yeterli olgunluk düzeyine ulaşmadığından kişisel görüşlerle kimi zaman objektiflikten uzak anlatımlara yol açmıştır. Bu sebeple bu tarihler okunurken birincil kaynakların bilgilerinden faydalanarak sorgulayıcı bir yaklaşımla doğru ve yanlış bilgiler birbirinden ayrılmalıdır. Bizim için bu araştırmada esas dikkat çekici olan hususlar Mütercim Asım Efendi'nin ilmi şahsiyetinin yetkinliği, dil konusundaki hakimiyeti ve tarih yazıcılığına Osmanlı geleneksel anlayışının dışında eleştirel bir üslupla

yaklaşmasıdır. Eserde kronoloji takip etmemiş olması konular arasındaki anlaşılabilirliğin bütünlüğünü zora soksa da dönemin olaylarına farklı bir gözden ışıktutması açısından önem arz etmektedir.

Eserde anlatılan olaylar ekseriyetle idari ve siyasi olaylar olmakla beraber Avrupa'da meydana gelen gelişmeler hakkında da bilgiler verilmiştir. Vakanüvislerin Osmanlı Devleti'nde gelen giden evrakları birinci elden gördükleri düşünülürse Asım Efendi'nin tarihindeki tevcihatlar, ittifaknamelerin maddeleri, ihsanlar, azl ve nasblar gibi olaylar ve metinde anlatılan diğer hadiselerin dönemi aydınlatmasında ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Asım Efendi'nin tarihinin dayandığı en önemli dönem III. Selim dönemi olduğu itibarıyla Nizam-ı Cedid ve III. Selim'in hali vakasıyla ilgili önemli bilgilere ulaşmaktayız. Nizam-ı Cedid'in başarılı olması için yapılan tayinatlar, masraflarının karşılanması için tertip edilen İrad-ı Cedid, arttırılan vergiler, inşa edilen binalar vs. bilgilere ulaşabilmekteyiz. Mütercim Asım Efendi III. Selim'in halini ve Nizam-ı Cedid'in başarısızlığını celali isyanları, ulemanın düştüğü durum, akçelerde tağşişe gidilmesi, yeniçerilerin düzensizliği gibi hadiselere dayandırmaktadır. Ancak III. Selim'in haline sebep olan en önemli olayın Asım'ın Tarihi'nde de sık sık anlatıldığı üzere yeniçerilerin isyanları olduğu, isyanlar çeşitli şekillerde bastırılmaya çalışılmışsa da başarılı olunamadığı anlaşılmaktadır. Yeniçerilerin Nizam-ı Cedid'e düşmanlığı o boyuttaydı ki yeniçeriler Rus olmayı Nizam-ı Cedid olmaya tercih ediyorlar hatta Nizam-ı Cedid'e karşı suikastlar planlıyorlardı.

Yönetimde Rumalar'a önemli görevler verilmesi de III. Selim'in sonunu hazırlayan sebeplerden olarak görünmektedir. Fransızlar'ın Arap Yarımadası'ndaki halkı Osmanlı'ya karşı kışkırtması ve Nizam-ı Cedid'ten rahatsızlık duyan kimi kesimlerin Sultan Mustafa'yı isyan'a teşvik etmesi ayrı bir husus olarak dikkat çekmektedir.

Ruslarla yapılan Yaş Antlaşması ve Mısır'ın Fransızlar tarafından işgali de eserde detaylı şekilde anlatılmıştır. Fransa'daki ihtilal'in ortaya çıkıp, cumhuriyetin tesisi, ardından Napolyon Bonapart'ın ortaya çıkıp tekrar krallığı getirmesi ve Avrupa'nın ekser kısımlarında hakim olmak için savaflara girişmesi de Asım Efendi tarafından nakledilen olaylardandır.

Mütercim Asım Efendi'nin esasen dilci olduğu ve bu alanda tanındığı göz önüne alınırsa tarihindeki dilin de ne derece ağır olduğu da tahmin edilecektir. Arapça ifadeler ve Farsça cümlelerin geniş yer kapladığı metnin dili Asım'ın dilciliğinin özelliklerini bariz bir şekilde yansıtmaktadır. Şunu da söylemek gerekir ki Asım'ın tarihçiliği de dilciliğiyle yarışır ölçüdedir.

Eserin bazı kısımlarında garibe, layiha gibi ek bilgiler vererek anlatımda etkinliği arttırmıştır. Sultan Osman'ın oğlu Orhan'a vasiyeti veya İlhanlılar döneminde Argun Han'ın zamanındaki kimi olaylardan örnekler vermiştir. Ancak Özi ve Kılburun kaleleri'nin düşman tarafından işgali üzerine Sultan I. Abdulhamid'in vefatı gibi hadiseler ilişkilendirilmemiştir.

Osmanlı vakanüvislerinin olayları aktarma tarzlarında yer yer görevleri gereği kişisel yargılarını katmaları kimi zaman çekincelere sebep olabilmektedir ancak Asım Efendi'nin Tarihi'nde onun olayları nasıl tenkit ettiği, batıcılığın taklitçilik boyutunu nasıl eleştirdiği, isyankarları, mal-mülk hırsındaki memurları nasıl ağır ifadelerle nitelediği görülmektedir. Antepli Mütercim Asım Efendi, bu çalışmanın ardından gördük ki dilciliğiyle hak ettiği mütercim ünvanı dışında tarihçiliğiyle de müverrih ünvanını hak etmektedir. Gaziantep'te doğup Osmanlı Devleti'nde önemli görevlerde bulunmuş olan Asım Efendi, Gaziantep'in önemli şahsiyetlerinden olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin belirli bir dönemine ışık tutan hatırı sayılır bir tarihçidir ve onun tarihi gün geçtikçe daha da kıymetlenecektir.

KAYNAKÇA

AYNTÂBÎ AHMED ASIM. (1964). *Târîh-i Âsım*, Cerde-i Havadis Matbaası

AKSOY, Ömer Asım, *Mütercim Asım*. Ankara 1962, TDK Yayınları

BABİNGER, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları Ve Eserleri*, (çev. Coşkun Üçok)
,Mersin 1992, Kültür Bakanlığı Yayınları.

GÖKYAY, Orhan Şaik, “Burhan-ı Katı Çevirisinin Türkçe Açısından Önemi”
Ömer Asım Aksoy Armağanı, Ankara, TDK Yayınları.

GÜLER, *Kamusu'l-Muhit Tercümesi'ndeki Hayvan İsimleri*, Selçuk
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya,
1998.

İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, (haz. Müjgan
Cunbur), Ankara 1999, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

KAÇALIN, Mustafa S, “Mütercim Asım Efendi”, DİA

KARSLI, İlyas, *Mütercim Asım Efendi ve Arap Lügatçiliği'ndeki Yeri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2000.

KİRİŞÇİOĞLU, M.Fatih, *Mütercim Asım Efendi'nin Kamus Tercümes'ndeki Uzun İsimleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1998.

SÜTÇÜ, Tevfik, “Türkçe Sözlükçülük Tarihinde Mütercim Âsım Ve Kamus Tercümesi”, *Tarih Okulu Dergisi*, Tekirdağ 2013, S.6, ss. 541-553

ŞAHİNER, *Türk Dili'nin Mimarı Antebli: Mütercim Seyyid Ahmed Asım*, Gaziantep 2013, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Yayınları.

LÜGATÇE

âbâ: (a.i. eb'in c.) 1. babalar. 2. gökküreleri, seyyareler, gezegenler.

âbâdân: (f.s.) sen, mâmur, bayırdır.

abûs: (a.s. ubûset'den) somurtkan.

a'dâ': (a.i. adû' ve adüvv'ün c.) düşmanlar, yağılar.

âf-tâb: (f.b.i.) 1. Günes, (bkz: Hursîd, Mihr, Sems). 2. Günesin ısığı. 3. s. güzel [kadın]. 4. güzel yüz. (bkz: mâh-cemâl). 5. sarap.

âgâh-ân: (f.s. agâh'in c.) âlimler, bilgililer, bilginler.

agarr: (a.s. gurre'den) 1. kendini çok beğenmiş. 2. beyaz. 3. alnında beyaz beneği, akıtması olan [at]. 4. asîl, âlicenap. 5. çok sıcak [gün].

âgaz: ("ga" uzun okunur, f.i.) baslama.

-âgîn: (f.s.) 1. "dolmuş" mânasına olarak kelimeleri sıfatlandıran bir ek

agleb-i ihtimâl: büyük bir ihtimâl.

âgus: ("gu" uzun okunur, f.i.) kucak.

agvâ: (a.s.) dalâlete en çok sapan, (bkz adall).

agvât: (a.i. gait'in c.) 1. çukurlar. 2. aptesâneler. 3. pislikler.

agyâr: (a.i. gayr'in c.) gayrılar, baskalar, yabancılar.

ahcâr: (a.i. hacet'in c.) taslar.

âher: (a.s.) baska, diğer, gayrı.

ahfâd: (a.i. hafîd'in c.) 1. oğul oğulları, torunlar. 2. yardımcıları, hizmetkarlar.

ahibbâ: (a.i. habîb'in c.) (bkz. ehîbbâ).

ahnâs: (a.i. hîns'in c.) 1. yalan yere yeminler. 2. yeminden dönmeler.

ahter: (f.i.c. ahterân) yıldız, (bkz: kevkeb, necm, sitâre).

â'kab: (a.i. akîb'in c.) 1. ayağın ökçeleri. 2. oğullar veya torunlar.

Akarât: ("ka" uzun okunur, a.i. akar'ın c.) gelir sağlayan mallar ve yapılar.

aklâm: (a.i. kalem'in c.) 1. yazı âletleri. 2. memurların çalıştıkları dâireler.

akvât: (a.i. kut'un c.) yemekler, yenilecek seyler, azıklar.

akvât-ı yevmiyye: günlük yiyecekler, geçim.

akviyâ': (a.i. ve s. kavî'nin c.) sağlam ve kuvvetli olanlar.

âlâm: (a.i.elem'in c.) kederler, elemeler, acılar, sızılar, (bkz. ahzân).

âlâysis: (f.i.) 1. bulasıklık, bulasma. 2. depdebe, tantana, gösteris, [ikinci mânâ uydurma olmakla beraber yaygın ve galiptir].

Âlem-tâb: âlemi, dünyâyı aydınlatan.

âlûd, âlûde: (f.s.c. âlûde-gân) bulasmıs, bulasık.

âmâl: (a.i. emel'in c.) ummalar, ümitler, dilekler, istekler.

âmed ü süd: gelis-gidis; varıp-gelme; geldi -gitti.

amel-mânde: (a.f.b.s.) is yapmaktan kalmıs, is göremez durumda olan.

âmîhte: (f.s.) karısmıs, karısık olan.

âmîzis: (f.i.) geçinis, uysallık, (bkz: imtizaç).

andelîb: (a.i.c. anadil) bülbül, (bkz: hezâr).

Ânifen: (a.zf.) demincek, biraz evvel. 2. yukarıda.

ârâd : (f.i.) her Günes ayının yirmibesinci günü ile, eski Đranlılarca o günkü isler için me'-mur

ârâm: (f.i.) 1. durma, eğlenme, dinlenme. 2. yerlesme, istirahat etme; karar kılma, [arâmîden mastarından].

asâ': (a.i.c. a'siye) aksam yemeği. (bkz. ısa').

a'sâb : (a.i. asab'in c.) sinirler.

âsâm: (f.i.) yiyecek ve içecek.

âsâmân: (f.s. âsâm'ın c.) içenler.

âsâr: (a.i. eser'in c.) 1. izler, nisaneler, alâmetler. 2. âbideler. 3. hikâyeler; an'aneler, gelenekler.

âsitâne: (f.i.) 1. esik 2. payitaht. 3. büyük tekke. 4. Allah'a yakın kimselerin kabri. 5. merkez, -

-âsûb: (f.s.) karıstıran, karıstırıcı.

asûf: (a.s.) 1. çok siddetli [rüzgâr]. 2. hızlı yürüyen.

atbâk: (a.i. tabak ve tabaka'nın c.) 1. kapaklar. 2. tabaklar, (bkz. etbâk).

âtes-bâr: (f.b.s.) ates yağdıran.

âtife, âtifet: (a.i.c. avâtıf) karşılık beklemeden gösterilen sevgi, iyilik severlik.
atiyye: (a.i.c. ataya) hediye; bahsis, (bkz: ihsan).
Atse-i subh: safak.
avâkıb: (a.i. akıbet' in c.) neticeler, sonuçlar, sonlar.
avâmil: (a.s. âmil'in c.) 1. sebepler. 2. isleyenler. 3. gr. Arapçada kelime sonlarının okunusuna tesir eden hususları anlatan gramer bahsi. 4. valiler.
avân: (a.i.) vakit, zaman.
âvâze: (f.i.) 1. yüksek ses. 2. şöret, ün.
avene: (a.s. avn'in c.) yordakçılar, kafadarlar.
âverde: (f.s.) naklolunmus, getirilmis.
âvâhte: (f.s.) asılı, asılmış [sey].
âyende vü revende: gelen giden.
âz : (f.i.) aç gözlülük, hırs, tamah.
âzâr: (f.i.) incitme, kırılma, tekdîr.
azm: (a.i.) kasıt, niyet, karar, (bkz: cezm).
âzmâyîs: (f.i.) 1. tecrübe, deneme, sınama. 2. tar. yalnız ihtiyar (emektar) tirendazların kullandığı bir çeşit ok.
azmûde: (f.s.) 1. tecrübe etmiş olan. 2. tecrübe olunmuş, sınınmış.
âzürde: (f.s.) incinmiş, kırılmış, gücenmiş.
bâfte: (f.i.) 1. büyük renkli leke. 2. oyma levha. 3. parça. 4. büyük bir haritayı oluşturan parçalardan her biri, pafta, [kelime, dilimizde "pafta" şeklinde kullanılmaktadır].
bâfte: (f.s.) dokunmuş.
bağıyy: (a.i.c. bağaya) fahise.
bağteten: (a.zf.) birdenbire, apansızın.
bahâyim: (a.i. behîme'nin c.) 1. dört ayaklı hayvanlar; canavarlar. 2. Suriye'de bir sıradağlar.
bâng: (f.i.) ; ses, seda, haykırma.
bâr : (f.i.) 1. Tanrı, Allah.

bâr-gâh, bâr-geh: (f.b.i.) girmek için izin almak lâzım gelen, girilebilecek yer, çadır, yüksek divan.

bârid : (a.s. berd'den. c. bevârid) soğuk.

ba's: (a.i.) 1. gönderme, gönderilme. 2. yeniden dirilme, diriltme.

batâlet: (a.i.) 1. ıssızlık, avarelik. 2. cesaret, kahramanlık.

Bay ü gedâ: zenginle fakir.

baytara: (a.i.) baytarlık, hayvan hekimliği.

bâz: (f.i.) 1. doğan [kus], sehbaz, sahin. 2. s. açık. 4. tekrar, geri; yine. 5. bir kulaç boyu. 6. inis. 7. oynatıcı

bâzîçe: 1. oyuncak. 2. oyun, eğlence.

bâzmânde: (f.b.s.) 1. geri kalmıs, durmus. 2. kafasız, kabiliyetsiz.

bâzû: (f.i.) 1. kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı, pazı. 2. meç. güç, kuvvet ve istidat.

becâ-nâ-becâ: yerli ve yersiz, iyi ve kötü, uygun ve uygunsuz.

bedâyi': (a.i. bedî', bedîa'nın c.) esi ve benzeri olmayan güzel, mükemmel ve yeni seyler.

bedîd, bedîdâr: (f.s.) meshur; görünür; açık, meydanda, (bkz. âskâr, hüveydâ).

behbûd: (f.i.) iyilik, sağılık, sıhhat.

behist: (f.i.) cennet, uçmak, (bkz: adn, bihist, firdevs).

behme: (a.i.c. bühüm, bihâm ; c. c. bihâmât) 1. kuzu. 2. oğlak. 3. buzağı. 4. keçi otu. (bkz: bühme).

behremend: (f.b.s.) behreli. hisseli, (bkz: behre-dâr).

Be-kâm: isteğine kavusmus.

belâhet: (a.i.) bönlük, alıklık, kalın kafalılık.

benâdir: (a.i. bender'in c.) ticâret yerleri, ticâret iskeleleri, [kelime Farsçadan Arapçalastırılmıştır],

benât-ı na's: 1) naas kızları. 2) astr. Dübb-i Ekber denilen yıldız kümesinin kuyruğunun ucunda bulunan kümenin en sönük yıldızı

ber': (a.i.) 1. hasta iyiliğe dönme, (bkz: bur', buru1). 2. yaratma.

berçîde-dâmen: (f.b.s.) eteği toplu, dünyâdan elini eteğini çekmiş, münzevî.

berevât: (a.i. berât'ın c.) [eskiden] rütbe, nisan ve imtiyaz verildiğini bildiren fermanlar.

Ber-pâ; ayakta, ayak üzerinde, yıkılmamış

Berter, berterîn: (f.b.s.) daha, pek, çok en yüksek, a'lâ, üstün, meziyetli, değerli.

Berzede-i dâmân:: (f.i.) 1. Hazırlanan etek [elbisenin, dağın].

besâret: (a.i.) 1. müjde, mustu, (bkz: bisâret). 2. çirkin kıyafet; yeni çıkan garip sey. [2 nci mânâsı ekseriya kadınlar arasında kullanılmaktadır].

besât: (a.i.) ; 1. düz yer. 2. kazan, tencere gibi yayvan kap. [kelime bisât şeklinde de kullanılabilir].

bey': (a.i.c. büyü') satma, satıs, satılma, satın alma.

beyâ: (f.s.) 1. dolmuş, dolu. 2. i. girilecek yer, kapı.

beyâbân: (f.i.) kır, çöl.

beyâre: (f.i.) kısa, boysuz, bodur olarak yerde yetisen fidan, sebze ve meyva.

beydâ: (a.s.) 1. tehlikeli yer. 2. i. sahra, çöl. 3. i. Mekke ile Medine arasında düz bir yer.

beyûs: (f.i.) 1. istek. 2. ümit. 3. tamah. 4. yaltaklanma; alçak gönüllülük.

bezl: (a.i.) bol bol verme, saçma.

bezm: (a.i.) 1. diş ucu ile ısırma, kırma. 2. yayın kirisini çekip salıverme.

bî-bâk,: (f.b.s.) korkmayan, çekinmeyen, sakınmayan.

bîdâr: (f.b.s.) uyanık, uyumayan, uykusuz.

bid'at: (a.i. c. bida') 1. sonradan meydana çıkan sey. 2 . peygamber zamanından sonra dinde meydana çıkan sey.

bî-gâne: (f.b.s.) 1. kayıtsız, ilgisiz. 2. yabancı. 3. tas. dünyâ ile ilgisini kesmiş olan.

bika' : (a.i. buk'a'nın c.) yerler, topraklar, ülkeler.

bî-kâr: (f.b.s.) 1. ıssız [kimse]. 2. bekâr.

bîm: (f.i.) 1. korku, (bkz: havf). 2. tehlike.

bîmâr: (f.s.c. bîmârân) hasta, sayrı.

binâberîn: (a.f.zf.) bundan dolayı, bunun üzerine, bu sebepten, (bkz: binâen-alâ-zâlik).

bisât: (a.i.c. busat) kilim, minder, döseme, keçe, yaygı.

Bî-sümâr: hesapsız, sayısız, (bkz: lâ-yuad).

bisyâr: (f.s.) çok.

bî-vâye: (f.b.s.) behresiz, nasipsiz, mahrum.

Bukrat: (a.h.i.) eski Yunan hekimi meshur Hipokratis.

bûm: (f.i.) 1. yer, toprak, yurt. 2. sürülmemis tarla. 3. tabîat, huy.

butlân: bâtıllık, bosluk, çürüklük, beyhûdelik. (bkz. butûl).

butu': (a.i.) gecikme, geç kalma.

butûn: (a.i. batn'ın c.) 1. karınlar. 2. nesiller, soylar.

büdd: (a.i.) 1. ayrılma, uzaklaşma; vazgeçme, (bkz: tebâüd). 2. vazgeçme.

bünyâd: (f.i.) 1. asıl, esas, temel. 2. bina, yapı.

bürdek: (f.i.) küçük bilmece.

bürrân: (f.s.) keskin, kesici.

bürûdet: (a.i.) soğukluk.

büzâk: (a.i.) tükürük, salya.

ca'liyyet: (a.i.c. ca'liyyât) yapmacık.

câme: (f.i.) 1. elbise, çamasır.

cân-güdâz: (f.b.s.) can eritici, acıma uyandıran.

cây-gîr: (f.b.s.) yer tutan, yerlesen, yerleşmiş.

cebân: (a.s. cebânet'den) korkak, (bkz: cebîn).

cedel: (a.i.) 1. sert münâkasa, tartışma. 2. kavga.

cemmâz: (a.i.) hızlı giden erkek deve. [müen. "cemmâze" dir].

cerbeze: (a.i.) 1. güzel konuşma; beceriklilik. 2. kurnazlık, hilekârlık.

cereb: (a.i.) uyuz hastalığı, uyuzluk.

cerh: (a.i.) 1. yaralama; yaralanma. 2. çürütme; meç. kabul etmeme.

Cevâz-dâde: Cevaz verilmiş

cevelân, cevlân: dolasma, dolanma, gezinme.
cidar: (a.i.c. cüdür, cüdrân) 1. i. duvar. 2. zar.
cihar: (a.i. cehr'den) açık söyleme veya okuma.
cimâl: a.i. cemel'in c.) erkek develer.
cizr: (a.i.) köprü, (bkz: pul, kantara, sırat).
ciyâdet: (o.i.) 1. iyilik, güzellik. 2. tazelik.
cûy-bâr: (f.b.i.) 1. çay, dere, akarsu, ırmak. 2 . ırmak kenarı.
cûy-bâr: (f.b.i.) 1. çay, dere, akarsu, ırmak. 2 . ırmak kenarı.
cübb: (a.i.) kuyu. (bkz: bi'r, çeh).
cühhâl: (a.i. câhil'in c.) bilgisizler, (bkz: cehele, cühela').
cünbân: (f.s.) sallayan, kımıldayan, hareket eden.
cünha: (a.i.) ufak cürüm, küçük kabahat, küçük suç.
Cüst ü cû: arayıp sorma, araştırma.
çak çak: (f.b.s.) 1. çok yırtık, parça parça. 2. i. kılıç, bıçak gibi katı seylerin çarpışmasından çıkan ses.
çâr-deh: (f.b.s.) 1. on dört. 2. i. dolunay.
çarh: (f.i.) 1. çark, tekerlek. 2. felek, gök. 3. yaka [elbisede]. 4. ok yayı. 5. çakırdoğan. 6. tef. 7. s.devreden, dönen.
çarh-ı devvâr: gök.
çerâ-gâh, çerâ-geh: (f.b.i.) hayvan otlatılan yer, çayır, otlak, (bkz. mer'a).
çi-gûne: (f.e.) nasıl, ne türlü.
çîre-dest: (f.b.s.) eli ise yakısan, becerikli.. -1.
çirk-âb: (f.b.s.) çirkef, pis su.
Dâd ü sitâd: alıs, alım satım, (bkz. ahz ü i'tâ).
dâg-zen: (f.b.s.) nisan, damga vuran; kalp, gönül kıran.
dâlî, dâlle: (a.s. dalâlet'den) 1. sapıtmıs, doğru yoldan ayrılmıs. 2. hatâya düsmüs, günaha girmis.
dârât: (f.i.) debdebe, san, büyük gösteris, (bkz: dârû-berd).
dâr-ı sesder: (bkz: dâr-ı cihan, dâr-ı dünyâ).

Dar-ül-bevâr: cehennem. 2. kocaya varmayarak kadının evde çürüyüp kalması.

de'b: (a.i.) âdet, usul, tarz, kaide, gelenek.

debbâbe: (a.i.) kale duvarlarını oymakta kullanılan bir savas âleti.

deb-i dîrîn: eski âdet.

dehâz: (f.i.) nâre, feryat.

dehen-güsâ: (f.b.s.). (bkz. dehân-güsâ).

demdeme: (a.i.) 1. hiddet, öfke. 2. hiddetle çıkışma, azarlama. 3. küfür, hakaret. 4. kırıp geçirme.

dendân: (f.i.) 1. dis [ağızda bulunan].

derâhim: (a.i. dirhem'in c.) 1. okkanın dörtyüzde birleri. 2 . akçeler, paralar.

der-akab: (f.a.zf.) hemen arkasından.

derd-mend: (f.b.s.c. derd-mendân) dert sahibi, tasalı, kaygılı.

der-kâr: (f.b.s.) 1. malûm, asikâr, bilinen, belli. 2. isde, is üzerinde bulunan.

der-kemîn: (f.b.s.) pusuda, pusu bekleyen.

der-pîs: (f.b.zf.) en önde, gözönünde bulunan.

der-pîs: (f.b.zf.) en önde, gözönünde bulunan.

derrâk: (a.s. derk'den) çabuk anlayan, anlayışlı.

dest: (f.i.) bozkır, çöl, kır, ova.

dest-bürd: (f-i.) kuvvet; üstünlük, zafer.

dest-gâh: (f.b.i.) 1. tezgâh, dokuma âleti; atölye. 2. zenginlik.

dest-yârî: (f.i.) yardım, muavenet.

devâhî: (a.i. dâhiye'nin c.) musibetler, felâketler, büyük belâlar.

devvâr: (a.s. devr'den) devreden, çok dönen.

deyden, deydene: usul âdet, gelenek.

deyyân: (a.s.) mükâfatlandırır veya cezalandırır, hâkim, Tanrı.

dikk: (a.i.) ince ağrı, erime hastalığı.

dıyyık: (a.s.) pek dar.

dîde : (f.i.c. dîde-gân) 1. göz.

dîhîm: (f.i.) taç. (bkz: dahîm, dâhim, efser, ikfîl).

dîl-firîb: (f.b.s.) gönül aldatan, cazibeli, alımlı.

dîl-gîr: (f.b.s.) gönül tutan, kalbe sıkıntı veren; gücenik, kırgın.

Dil-sîr: gönlü tok, kanmıs. 2. sarmısak. (bkz: fûm).

dimâ: (a.i. dem'in c.) kanlar.

diraht: (f.i.) ağaç. (bkz: seçer).

disâr: (a.i.c. düsür) 1. üste giyilen kaftan, elbise. 2. yatak çarsafı.

-disâr: (a.s.) eklendiği kelimeye çokluk, bolluk mânâsını verir.

diz-dâr: (f.b.i.) kale muhafızı.

duçar: (f.s.) tutulmuş, uğramıs, yakalanmıs. (bkz: giriftar).

Dûdmân: (f.i.) soysop; kabîle, ocak. (bkz: dûde, dûd-hâne).

duhterân: (f.i. duhter'in c.) kızlar, kız çocuklar.

dumû': (a.i. dem'in c.) göz yaslan.

dûr-endîs: (f.b.s.) ilerisini düşünen, tedbirli, akıllı.

dûsize: (f.i.c. dûsize-gân) kız, kızıoğlan kız, el değmemis, (bkz. bakire).

dûzah: (f.i.c. dûzâhiyân) cehennem, tamu, (bkz: dâr-üs-saîr, nîrân).

dübb-i ekber: astr. Büyükayı, semânın kuzey yarım küresinde bulunan meshur yedili yıldız grubu, Yedigün

dünbâl, dünbâle: (f.i.) kuyruk, (bkz: düm, dümbâl, dümbâle, dünb, dünbe).

dür ü dirâz: uzun uzadıya.

dürûg-ı bî-fürûg: adî yalan.

düz: (f.s.) dikici, diken.

eâdî: (a.s. adüvv'ün c. olan a'dâ'nın c.) düşmanlar, hasımlar, yağılar.

eâlî: (a.s. a'la'nın c.) pek yüksek olanlar, şeref sahibi olan büyük kimseler.

ebâid: (a.s. eb'ad'ın c.) 1. en uzak [yerler]. 2. yakın olmayan [hısım ve akraba], [müfredi baksa mânâda kullanılır].

eberr l: (a.s.) hayırlı, şerefli ve faziletli [olan].

eblag: (a.s. beliğ'den) daha (en, pek) beliğ, en fasih ve olgunluk derecesine çok yakın olan.

ebvâb: (a.i. bâb'ın c.) 1. kapılar. 2. kısımlar, bölümler.

ebyât: (a.i. beyt'in c.) iki mısra'dan meydana gelen manzum sözler, [bizde "büyüt" bu mânâda kullanılmaz].

ecnâd: (a.i. cünd'ün c.) askerler, taburlar, (bkz: cünûd).

ecsâd: (a.i. cesed'in c.) vücutlar, tenler, gövdeler.

ecvibe: (a.i. cevâb'ın c.) sorulan seylerin, söylenen sözlerin karşılıkları.

edhem: (a.i.) 1. karayağız at. 2. erkek adı. (Đbrâhîm-i Edhem).

edille: (a.i. delîl'in c.) 1. isaretler, kılavuzlar, rehberler. 2. her hangi bir dâvayı ispat etmeye yarayan seyler, (bkz: delâil).

ed'iyе: (a.i. duâ'nın c.) yalvarmalar, niyazlar.

edviye: (a.i. devâ'nın c.) ilaçlar.

eferr: (a.s.) pek kaçıcı, çok kosucu.

efra': (a.s.) 1. vesveseli, kuruntulu [adam]. 2. isi gücü olmayan [adam].

-efrûz: (f.s.) 1. aydınlatan, parlatan.

efsürde: (f.s.c. efsürde-gân) donmuş; donuk; meç. kansız, gayretsiz, duygusuz. (bkz: füsürde).

efzâyis: (f.i.) artma, çoğalma, (bkz: tekessür, tezâyüd).

ehibbâ: tanıdıkların en baslıcası. 3. farklı, sümüllü.

ehme: (f.s.) 1. noksan, eksik. 2. i. bulunus.

ehremen: (f.i.) Zerdüstlerin inandıkları kötülük ve karanlık tanrısı; seytan, dev. (bkz: ehrâmen, ehren, ehrime, ehrimen).

ekanîm-i selâse: Hıristiyanlığın baba, oğul ve rûh-ül-Kudüs'den ibaret teslîs inanısı.

ekasî: ("ka" uzun okunur, a.s. aksâ'mın c.) daha (en, pek, çok) uzaklar.

ekâzib: (a.s. ükzûbe'nin c.) asılsız, yalan, uydurma sözler.

ekîd, ekîde: (a.s.) te'kidli, kuvvetli, sarıh, kat'î, sağlam, muhakkak.

El-hâletü hâzihi: simdiki halde.

emâkin : (a.i. mekân'ın c. olan "emki-ne'nin c.) mahaller, mevzîler, mevkiler, yerler, (bkz: emkine).

emcâd: (a.s. mecîd'in c.) seref, onur ve haysiyet sahibi olanlar.

emtia: (a.i. metâ'in c.) 1. kumaslar. 2. satılacak seyler, mallar.

emvâc: (a.i. mevc'in c.) dalgalar.

enâcîl: (a.i. incil'in c.) inciller.

enâmil: (a.i. enmele'nin c.) parmak uçları.

enbâste: (f.s.) 1. tıkanmış. 2. yıkılmış.

enbâz: (a.i. nebez'in c.) lâkaplar, takma adlar, soyadları.

enbûh: (f.s.) 1. çok, kalabalık, baska.

endâht: (f.i.) 1. atma, atıs; atılma. 2. silâh atma, bosaltma.

endek-sâl: (f.b.s.) yası küçük.

endûh, endüh: (f.i.) gam, keder, tasa, kaygı, üzüntü, sıkıntı.

engüst: (f.i.) parmak.

enhâ': (a.i. nahv'in c.) 1. taraflar, cihetler, yanlar. 2. yollar.

enîn: (a.i.) inilti, inleme.

enker: (a.s.) en çirkin, pek fena.

enmûzec: (a.i.) numune, örnek, mostra; tip. [fasihi "nümûzeç" dir].

enseb: (a.s. nesîb'den) daha (en, pek) münâsip, uygun, çok yerinde.

erbâh: (a.i. ribh'in c.) faydalar, faizler, kazançlar.

erîke-nisîn: (f.b.s.) tahtta oturan.

erjeng: (f.i.) İran hurafelerine göre meshur ressam "Manî" nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmua,(bkz: erteng).

esi'a: (a.i. suâ'in c.) aydınlıklar, ısıklar. (bkz. pertev, ziya').

esirrâ, esrar: (a.s. serir'in c.) azılılar, fesat karıştırıcılar, kötülük edenler, edepsizler, hasarlılar.

esirre: (a.i. serîr'in c.) tahtlar, oturacak yerler.

eskam: ("ka" uzun okunur. a.i. sakam'm c.) hastalıklar, illetler, dertler, (bkz: emraz).

estâr: (a.i. satr'in c.) yazı sıralan, dizileri, (bkz: sûtûr).

ester: (f.i.) katır, (bkz: bağl).

esvâk: (a.i. sûk'un c.) ri, çarsılar, pazarlar.

etbâ ü hadem: taraflılar ve hizmet edenler.

evbâs: (a.i. vebes'in c.) ayak takımı, terbiyesiz, aşağılık kimse, (bkz: evkâs, evsâb, sirzime, tüm), [kelime müfret gibi kullanılır].

evc: (a.i.c. evcât) 1. yüce, yüksek, bir şeyin en yüksek noktası, doruk, (bkz: sahika). [zıddı"hezîz"].

evfer: (a.s. vâfir'den) daha (en, pek) vâ-fir, sayıca daha bol, pek çok [olan].

evgad: ("ga" uzun okunur, a.i. vagd'in c.) ahmaklar, akılsızlar.

evhen: (a.s.) daha (en, pek) zayıf, gevsek, dayanıksız, (bkz: vehen).

evreng: (f.i.) 1. taht. (bkz: erîke, dîhîm, serir). 2. seref; süs. 3. akıl ve irfan. 4. hâlin hosluğu. 5. Ağaç kurdu. 6. yakıslıklılık. 7. hîle. (bkz: desîse, hud'a).

evsâh: (a.i. vesah'ın c.) kirler, pislikler, murdarlıklar.

evtâd: (a.i. veted'in c.) ağaç veya demir kazıklar, direkler.

eyâ: (a.f.n.) "ey, hey!" mânâsına gelen ve Arapça kelime ve terkiplere giren nida edatıdır.

eytâm: (a.s. yetîm'in c.) anası babası ölmüş, yalnız kalmış küçük çocuklar, öksüzler.

ezîr: (f.i.) haykırma.

ezyâf: (a.i. zayfın c.) misafirler, davetliler, konuklar, (bkz: zuyûf).

ezyâl: (a.i. zeyl'in c.) etekler, ilâveler; kuyruklar, ekler.

fahîm, fahîme: (a.s. fahm'-den. c. fihâm) fahâmetli, çok kuvvetli, îtibar ve nüfuz sahibi olan.

faka: (a.i.) fakirlik, yoksulluk, ihtiyaç.

fam: (f.i.) renk. (bkz: levn).

fazîh, fazîha: (a.s.) 1. utanmaz, rezil. 2. fena, çirkin.

febihâ: (a.zf.) ne âlâ, ne güzel; öyle olsun!

fecere: (a.s. fâcir'in c.) 1. fücür sahipleri, fena huylular, günahkârlar. 2. ayyaslar, sefiller. 3. reziller, serirler, eskıya. 4. yalancılar.

fercâm: (f.i.) 1. son, akıbet, (bkz: encam). 2. menfaat, fayda.

ferheng: (f.i.) 1. bilgi; hüner, marifet; edep; akıl; temkin. 2. Farsça lügat kitabı.

ferhunde: (f.s.) 1. mübarek, mes'ut, meymenetli, kutlu, mutlu, uğurlu. 2. i. kadın adı.

ferma: (f.s.) 1. emreden, buyuran, âmir. 2. süren.

fermûde: (f.s.) 1. emrolunmuş, bu-yurulmuş. 2. i. emir, ferman, irâde.

fersûd, fersude: (f.s.) yıpranmış, eskimis, asınmış; eski, yırtık.

ferve: (f.i.) kürk, makbul hayvanların postu, kürk kaplı elbise.

ferzend: (f.i.c. ferzendân) oğul, çocuk, (bkz: mahdum, veled, ibn).

-fesân: (f.s.) saçan, saçıcı, serpen.

fesîh: (a.s. fûshat'den) geniş, açık.

fevc-â-fevc: takım takım, akın akın.

feyezân: (a.i.) 1. suyun tasmaı, cosması.

fıkdân (ii: (a.i.) yokluk, darlık, bulun-mazlık, kıtlık, (bkz: fakd).

-fîh: (a.e.) " onda, içinde" mânâsını verir.

fî-mâba'd: (a.zf.) bundan sonra, bundan böyle, bir daha.

fuhûl: (a.i. fahl'in c.) 1. aygırlar. 2. erler, erkekler. 3. s. akıllı ve zekî [adamlar]. 4. beyit, hadîs ve rivayetleri çok iyi anlatan kimseler.

füccâr: (a.s. fâcir'in c.) günahkârlar, fena huylular, (bkz: fâcir).

fülk: (a.i.) 1. gemi. 2. sandal, kayık. 3. Nuh'un gemisi, (bkz. kestî, sefine, zevrak, zevrakçe).

fürce: (a.i.) 1. iki sey arasındaki açıklık, yarık, aralık.

fürûht: (f.i.) satma, satım, satıs. (bkz. bey').

füsürde: (f.s.) donmuş, ["efsürde" nin hafifletilmesi].

füttâk: (a.s. fâtik'in c.) fırsat buldukça adam öldürenler.

gabrâ': (a.i.) yer, yeryüzü, arz ["agber" in müennesi].

ganâim: (a.i. ganîmet'in c.), (bkz. ganîmet).

ganem: (a.i.c. ağnâm) koyun.

garât: ("ga" uzun okunur, a.i. garet'in c.) yağmalar, çapullar. (bkz: garet).

gark-âb: (a.f.b.s.) suya batan, batmış olan; boğulmuş.

gars-ı yemîn: 1) sağ el ile dikilen fidan; 2) birinin yanından, fidanı gibi ayrılmaz kimse.

gavâil: (a.i. gaile'nin c.) dertler, sıkıntılar, felâketler, musibetler, belâlar.

gavâyet: (a.i.) azgınlık, hak yolundan sapma, kötü yola sapma.

gavî: (a.s.) çok azmış, çok azgın, çok gümrah. (bkz: gavî).

gavta: (a.i.) 1. toprağın çukurluğu. 2. sulak yer, ağaçlık yer; düzlük, ova.

gavta-hâr: (f.b.s.) batan, dalan.

gayûr: (a.s. gayret'den. c. gayûrân) 1. gayretli, çok çalışkan. [Allah'ın adlarından biridir]. 2. kıskanç.3. hamiyetli. 4. dayanıklı

gazâl: (a.i.c. gazale, gazelân) 1. ceylan. 2. geyik, maral, âhû. 3. geyik yavrusu. 4. güzel göz.

gebr: (f.s.) mecûsî, atese tapan, (bkz: zerdüstî).

gedâ-çesm: (f.b.s.) dilenci gözlü; mec. gözü aç, açgözlü.

genc: (f.i.) hazîne, define, (bkz: gencîne, kenz)..

gendüm: (f.i.) buğday, (bkz: bürr, hinta, kamh).

gerd: (f.i.) 1. toz, toprak, (bkz: gubâr).

gerdis: (f.i.) dönüş, dönme, dolasma.

gerdûn: (f.s.) 1. dönücü, dönen, devreden. (bkz: gerdân). 2. i. felek, dünyâ, semâ.

germiyyet: (o.i.) hararet, sıcaklık; atesli çalışma, [yapma kelimelerdendir].

gest: (f.i.) 1. gezme, seyretme, dolasma. (bkz ; tenezzüh, teferrüc2'3).

gezend: (f.i.) 1. zarar, ziyan. 2. elem, keder; âfet, musibet,

gill: (a.i.) gizli kin ve garez, düşmanlık. [dâima "gıss" ile beraber kullanılır].

gizlet: (a.i.) galizlik, kalınlık, kabalık, sertlik.

girân-bâr: (f.b.s.) 1. ağır yüklü. 2. meyvası çok ağaç. 3. zengin. 4. gebe [insan ve hayvan].

girdâr: (f.i.) 1. mesguliyet, is.

girbân: (f.i.) elbise yakası, (bkz: ceyb).

girîve: (f.i.) 1. çıkmaz yol, çıkmaz sokak. 2. içinden çıkılması zor durum.

gîrûdâr: (f.b.i.) cenk, savas, kavga. (bkz. âsûb, cidâl, perhâs).

giyâ, giyâh: (f.i.) nebat, bitki, taze ot. [hafifletilmisi "giyeh" dir].

gudüvv: (a.i.) sabah vakti [bir is yapma veya yola çıkma].

gûh: (f.i.) pislik, necaset, (bkz: gâit).

gulgule-endâz: (a.f.b.s.) ses çıkaran, akseden, çınlayan.

gumûm: (a.i. gamm'in c.) kederler, tasalar, dertler, kaygılar, (bkz: gusas).

gurâb: (a.i.c. agribe, gırbân) karga, (bkz: gırbân).

gure: ("gu" uzun okunur, f.i.) koruk, olmamıs, ham üzüm.

gûs: (f.i.) 1. kulak, (bkz: üzn). 2. isitme, dinleme.

gûse: (f.i.) köse, bucak.

gûsis: (f.i.) çalıma, çabalama.

gussa: (a.i.c. gusas) keder, kaygı, tasa.

güdâhte: (f.s.) erimis.

Gül-gûn: gül renkli.

gümân, gümâne: (f.i.) zan, sanma, sezme.

gümâste: (f.i.c. gümâste-gân) vezir, vekil.

günbed: (f.i.) kümbet, kubbe, üstü yuvarlak sekilde olan bina veya çıkıntı.

güncâyis-pezîr: (f.b.s.) sığısan, sığabilen.

güncisk: (f.i.) serçe kusu. (bkz: usfûr).

gürd: (f.s.) cesur, kahraman, yiğit, koçyiğit. (bkz: bahâdır, dilâver, dilîr, ferzâne).

gürisne: (f.s.c. gürisnegân) aç, fakir, (bkz: câyi', cev'ân).

gürîz: (f.i.) 1. kaçma, (bkz: firâr). 2. s. kaçkın, kaçan. 3. ed. kasidelerde mevzua girmeden evvel söylenen beyit, (bkz: gürîz-gâh).

gürîzân: (f.s.) kaçıcı, kaçan, (bkz: girîzende).

-güsâ: (f.s.) açan, açıcı.

-güsâr: (f.s.) içici, içen; yiyici, yiyen.

güsâyis: (f.i.) açılma, açıklık, açılıs.

Güsâyis-i badbân: (f.i.) açılma, açıklık, açılıs.yelken

güsiste: (f.s.) kırılmış, kopmuş; gevsemis, çözülmüş, sölpük.

güvâh: (f.s.) sahit, delil, tanık, (bkz: güvâ).

güvâr, güvârâ, güvârân: (f.s.) hazmı kolay olan [yemek].

habâset: (a.i.) habislik, kötülük, alçaklık.

habel: (a.i.) 1. cenîn, ana karnındaki çocuk. 2. fels. musallat fikir, takınak, fr. obsession. 3. gebelik; gebelik zamanı.

habl: (a.i.c. hibâl, hubûl) ip, urgan, halat, (bkz: rismân).

habl-i metîn: (sağlam ip) islâm dîni.

hacîl: (a.s.) utanmış, utancından yüzü kızarmış.

hadîd: (a.s.) 1. öfkeli, hiddetli, siddetli, titiz.

hafr: (a.i.) kazma, kazılma [toprak], (bkz: hafs).

hafr: (a.i.) kazma, kazılma [toprak], (bkz: hafs).

haftân: (a.i.) 1. kaftan. 2. savasta zırh üzerine giyilen bir çeşit pamuklu elbise.

haftân: (a.i.) 1. kaftan. 2. savasta zırh üzerine giyilen bir çeşit pamuklu elbise.

hâhis: (f.i.) istek, arzu, isteyiş.

hâhis-kâr, -ker: (f. b.s.c. hâhiskerân) isteyici, istekli.

hâif: (a.s. havf'den) korkan, korkak, ödle, (bkz: hâib).

hâkister: (f.i.) 1. kül, ates külü. 2. mec. bülbül.

halecân: (a.i.) çarpıntı, titreme.

Hâlis--ül-cenân: kalbi temiz.

haliyye: (a.i.c. haliyyât) bekâr kadın.

haliyyât: (o.i.c.) münasebetsiz, yakısık almayan sözler.

hamelât: (a.i. hamle'nin c.) atılışlar, atılmalar, saldırıslar, saldırmalar.

ham-süde, ham-geste: (f.b.s.) eğrilmiş, bükülmüş.

hân mân: (f.i.) ev bark, ocak.

hân mân-sûz: (f.b.s.) hânüman, ev bark, ocak yakıcı, yakan, kül eden.

harîr: (a.i.) 1. ipek.

hark: (a.i.) 1. yarıp yırtma, yırtılma. 2. su akacak yarı, ark.

hâr-zâr: (f.b.i.) dikenlik, çalılık, (bkz: hâr-istân).

has ü hâsâk: (f.i.) çerçöp.

hâsâk: (f.i.) çöp, süprüntü; yonga. (bkz: hâs1).

hasem: (a.i.c. ahsam) 1. maiyet, yanında bulunanlar. 2. aile. 3. hademe.

hasîn: (a.s.hısn'dan) müstahkem, kuvvetli, sağlam [yer].

hasr: (a.i.) 1. sıkıştırma, dar bir yerin içine alma. 2. hareketten menetme, etrafını çevirme. 3. mahsus kılma, kılınma. 4. vakfetme, tahsîs etme. 5. zaman ayırma.

hâss ü iğrâ': tesvik ve kısırtma.

hassan: (a.s. hüsn'den) 1. çok güzel olan. 2.. erkek adı.

hâssiyyet: (a.i.) (bkz: hassâsiyyet).

hâst-gâr: (f.b.s.) isteyici, isteyen. (bkz. tâlib).

hasye, hasyet: (a.i.) korku, korkma.

hatab: (a.i.c. ahtâb) odun. (bkz: hîzem).

hatar: (a.i.c. hatarât) tehlike.

hatve: (a.i.c. hatevât) adım.

havâss: (a.i. hâsse'nin c.) hasseler, duygular.

havâyic: (a.i. hâcet'in c.) ihtiyaçlar, lüzumlu, gerekli seyler.

havme: (a.i.) tasarruf dâiresi.

hayl: (a.i.c. ahyâl, hüyûl) 1. at. 2. at sürüsü. 3. atlı sürüsü. 4. zümre, takım, guruh.

haylûlet: (a.i.) yolu kapama, manî olma, araya girme.

hazâin: (a.i. hazîne ve hizâne'nin c.), (bkz: hazîne).

hazarî: (a.s.) 1. köyde, kasabada yaşayanların hayâtına ait; sehirli, köylü. 2. barıs ve güvenle ilgili, barıs zamanına ait.

hecme: (a.i.) siddet.

hedm: (a.i.) Yıkma, harâbetme.

hem-dest: (f.b.s.c. hem-destân) 1 . kuvvet ve kudrette beraber olan, elele veren. 2. ortak.

hemyân: (f.i.) heybe, dağarcık, çanta,

hengâm: (f.i.) zaman, çağ, sıra, vakit, mevsim.

her-bâr: (f.zf.) her defa, dâima.

herc ü merc: altüst, karmakarısık, allak bullak, darmadağınık.

herçih: (f.e) her ne, her ne sekilde.

herem: (a.i.) 1. kocama, kocalma, ihtiyarlama.

hervele: (a.i.) 1. kosma, (bkz: sitâb). 2. leng, at yürüyüsü; yürüyüs.

herze: (f.s.c. herzevât) bos lâkırdı, saçma, (bkz: tirzîk).

hestî: (f.i.) var olma, varlık, (bkz: mevcûdiyyet).

Hetk-i Perde: (a.i.) pedeyi yırtma, yarma.

hevân: (a.i.) horluk, asağılık, zelillik, alçaklık.

heycâ': (a.i.) kavga, savas, dövüs.

heyûlâ': (a.i.) 1. madde. 2. [eski fels.] bütün cisimlerin ilk maddesi olarak varsayılan madde. 3. Zihinde tasarlanan sey. 4. tas. ruh-i a'zam. 5. esyanın gerçek olan kısmı.

hezz: (a.i.) direktme; tahrik.

hıkd: (a.i.c. ahkad, hukud) kin tutma, öç almak için fırsat bekleme.

hılâb: (a.i.) yırtıcı kus ve hayvan pençesi.

hınta: (a.i.c. hınat) buğday, (bkz: kamh, kendüm).

hırâm: (f.i.) nazlı, edalı, salına salına gidis, (bkz. bahtere).

hırâmân: (f.s.) 1. salına salına, naz ve eda ile yürüyen. 2. zf. salına salına, salınarak.

-hırâs: (f.s.) tırmalayan, ["hırâsîden" mastarından].

hired-fersâ: (f.b.i.) akıl yorucu, akıl yıpratıcı.

hired-mendâne: (f.zf.) akıllı olana yakınsacak surette, akıllıca.

hırz: (a.i.) 1. sığınak, (bkz: melâz, melce). 2. nazar değmemesi için kullanılan muska; nazar boncuğu.3. tılsım.

hısn: (a.i.c. husûn) sağlam, sarp [yer], kale. (bkz: hisâr2).

hıyâm: (a.i. hayme'nin c.) çadırlar.

himl: (a.i.) yük.

hırâsân: (f.s.) korkan, korkak.

Hıras-ân: korkak. 3. kelimeyi zarf yapar.

hırbâ: (a.i.) zool. bukalemûn; mec. Sık sık fikir değistiren kimse,

hirmen: (f.i.) harman.

hîsâvend: (f.b.i.c. hîsâvendân) akraba, soysop. (bkz. hîs).

hiyel: (a.i. hîle'nin c.) oyunlar, aldatmalar, dubârâlar.

hîz: (f.s.) coskunluk; dalgalanma.

hızlân: (a.i.) muâvenetsiz, yardımcısız; kimsesiz, yalnız basına kalıp sefil, zelîl olma.

hizy, hizye: (a.i.) rezil, rüsvâ ve kepaze olma.

höd-gâm: (f.b.s.) 1. kendini beğenmiş, bencil, (bkz: höd-pesend). 2. fels. fr. egoiste.

höd-ser: (f.a.b.s.) 1. kendi basına giden, müstakil. 2. serkes, dikbaşlı.

höd-sitâ[y]: (f.b.s.) kendini medheden, öven. (bkz. höd-pesend, höd-perest).

Hudâ-negerde: (f.zf.) Allah göstermesin.

hudâvendigâr: (f.i.) 1. âmir, hükümdar. 2. h. i. Osmanlı pâdisâhlarından I. Murâd'ın unvanı.

-hûde: (f.s.) 1. hak, sahih, doğru. 2. i. fayda.

hufre: (a.i.) kazılmış çukur, oyuk, delik.

hulle-pûs: (a.f.b.i.) cennet elbisesi, cennet örtüsü.

hullet: (a.i.) içten sevgi, hakikî dostluk, arkadaşlık.

humâr: (a.i.) içkiden sonra gelen başağnsı, sersemlik, (bkz: humâre).

humk: (a.i.) ahmaklık, bölülük, budalalık. (bkz. belâhet, hamâkat).

hurkat: (a.i.) hek. yanma, yanıklık; çıban.

hurrâs: (a.i. hâris'in c.) bekçiler, nöbetçiler.

hurûb: (a.i. harb'in c.) savaşlar, kavgalar.

hûsenk: (f.i.) akıl, idrak, iz'an.

husmân: (a.s. hasm'in c.) hasımlar, düşmanlar.

husûnet: (a.i.) 1. sertlik, kabalık, katılık. 2. inatçılık.

hutuvât: (a.i. hutve'nin c.) şeytan aldatmaları.

huyûl: (a.i. hayl'in c.) 1. atlar. 2. atlı alaylar. 3. kötüler kalabalığı.

huzûz: (a.i. hazz'ın c.) sevinçler, zevkler, memnuniyetler, (bkz: hazz).

huzzâk-ı etibbâ: doktorların en hazakatlileri, en eliuz olanları.

hüccet: (a.i.) 1. senet, vesîka, delil, [eskiden, seriat mahkemesinden verilen bir hak veya bir sahiplik gösteren resmî vesîka (belge)]. 2. seçkin âlimlere verilen unvan.

hükkâm: (a.i. hâkim'in c.) hâkimler.

hümûm: (a.i. hemm'in c.) gamlar, kederler, tasalar, kaygılar, (bkz: gumûm).

hüsâm: (a.i.) keskin kılıç, (bkz: tîg-i bürrân).

iknât: (a.i.) 1. Allah'a dua etme, yalvarma. 2. inkisar etme. 3. namazda kıyamı uzatma ve hacce devam etme.

inüstemirr: (a.s. mürûr'dan) 1. istimrar eden, bir düziye uzayıp giden. 2. sürekli, devamlı; bir düziye,dâima.

ısâbe: (a.i.c. asâib) 1. cemâat, topluluk. 2. basa sarılan sank, tülbent. 3. hek. yaraları sardıkları bağ, sargı bağı, bant.

ısâga: (a.i.) 1. eritilmiş seyleri kalıba dökme, kalıba dökülme. 2. kuyumculuk etme.

iskat: ("ka" uzun okunur, a.i. sukut'dan. c. ıskatât) 1. düşürme, düşürülme.

istibâr: (a.i. sabr'dan) 1. sabretme, katlanma. 2. sebat etme, dayanma.

itmâ': (a.i. tama'dan. c. itmâât) tamaa düşürme, hırslandırma; kısıktırma.

ızâa: (a.i.) kaybetme, mahvetme, edilme.

ız'âf: (a.i.) 1. zayıflatma, zayıflama. 2. bir seyin üzerine bir misli koyma, koyulma.

ib'âs: (a.i.) gönderme, (bkz: ibtiâs).

ibbân: (a.i.) herseyin mevsimi, vakti.

ibdâ': (a.i.) 1. örneksiz olarak bir sey meydana getirme, yaratma, (bkz. ibtidâ'). 2. ed. yeni ve güzel bir eser meydana getirme.

ibdâ': (a.i.) yoktan ortaya koyma, îcad.

ibhâm: (a.i.c. ibhâmât) 1. kapalı bırakma, açıklamama, belli etmeme, gizli kapaklı tutma. 2. ed. sözün, anlaşılacak derecede kapalı olması. 3. el ve ayak basparmağı.

ibrâm: (a.i.c. ibrâmât) can sıkacak derecede ısrar etme, üstüne düşme; zorlama.

ibrîz, ibrîzî: (a.s.) hâlis, saf [altın], (bkz: asced).

ibtihâc: (a.i.) her seyde bolluk, (bkz: mebzûliyyet).

ibtihâc: (a.i.) sevinç, sevinme, gönlü açılma, (bkz: sürûr).

ibtizâl: (a.i. bezl'den) 1. bir sey hor kullanılması. 2. bir sey, çokluğundan dolayı değerini kaybetme, bayağlaşma, ayağa düşme. 3. bir seyi sürekli olarak kullanma.

iclâl: (a.i. celâl'den) 1. büyültme, saygı gösterme, ikram. 2. büyüklük, kudret ve kuvvet. 3. Kadın adı.

ictirâ': (a.i. cür'et'den) cür'etlenme, cesaret etme; yeltenme.

idbâr: (a.i.) talihsizlik, bahtsızlık; düskünlük, islerin ters gitmesi:

iddihâr: (a.i.) 1. biriktirme, biriktirilme, toplayıp saklama. 2. kıtlıkta yüksek fiatla satmak üzere zahîretoplayıp saklama.

idrâc: (a.i. derc'den) dercetme, dercedilme, bir yazıyı (gazete, dergi gibi) bir yere koydurma; fels. subsumer.

ifâte: (a.i. fevt'den) fevt etme, kaybetme, elden çıkarma, çıkarılma.

ifnâ': (a.i. fenâ'dan) 1. yoketme, tüketme. 2. malı, yersiz sarfetme.

ifrâğ: (a.i. ferâğ'dan) 1. kalıba dökme. 2. sekillendirme, bir sekle sokma. 3. biy. bosaltım, fr.excretion.

ignâ': (a.i. gınâ'dan) 1. zengin etme, edilme. 2. başka bir seye ihtiyaç bırakmama, muhtaç bırakmama.

igrâk: (a.i.) 1. gark etme, suda boğma. 2. (ed. c. igrâkat) olması, akla yakın geldiği halde, imkânsız bulunan mübalâğa, büyültme.

igtinâm: (a.i.) 1. ganimet suretiyle alma, yağma ve talan etme. 2. zahmetsiz bir kazanç gözüyle bakma.

igtiyâl: (a.i.) birden bastırıp yok etme.

iğbirâr: (a.i. gubâr'dan) 1. gubarlanma, tozlanma. 2. kırılma, gücenme.

îhâm: (a.i. vehm'den. c. îhâmât) 1. vehme düşürme. 2. ed. iki manâlı kelimelerden en az kullanılan

ihbâ': (a.i. habâ'dan) 1. örtme, gizleme. 2. atesi basıp söndürme.

ihfâ': (a.i. hafî'den) gizleme, saklama, saklanılma.

ihlâ': (a.i. hulv'den) tatlılaştırma, tatlılandırma. (bkz: hulv).

ihlâ': (a.i.) hâlî, bos bırakma, bosaltma. (bkz. tahliye).

ihrâk: (a.i. hark'dan) 1. yakma, yakılma. (bkz: hark).

ihtifâ': (a.i. hafî'den) saklanma, gizlenme.

ihtimâ': (a.i. himye'den) 1. perhiz. 2. sığınma. 3. kaçınma.

ihtirâ': (a.i.c. ihtirâât) benzeri görülmemiş bir sey îcâdetme, vücûda getirme, getirilme.

ihtirâî: (a.s.c. ihtirâiyyât) ihtira ile ilgili, ihtira suretiyle vücûda getirilmiş.

ihtisâd: (a.i.) birikme, toplanma, yığılma, (bkz: tahassüd).

îka': ("ka" uzun okunur, vuku'dan) 1. yapma, yaptırma, oldurma; düsürme. 2. Türk müziğinde bir usul.

îkâ': (a.i.) 1. dayanma. 2. dayanacak sey verme.

îkan: ("ka" uzun okunur. a.i. yakîn'den) sağlam bilis, bilme.

ikdâm: (a.i. kadem'den. c. ikdâmât) 1. gayret ve sebatla çalışma, devamlı çalışma. 2. ilerleme. 3.

ikrâ': (a.i.) kiraya verme, verilme.

iksâ': (a.i. kisvet'den) giydirmе, giydirilme. (bkz: ilbâs).

iksâr: (a.i. kesret'den) çoğaltma, çoğaltılma, arttırma [söz hak.].

iktihâm: (a.i.c. iktihâmât) 1. göğüs germe, karşı durma. 2. hücum etme, saldırma. 3. hakir görme, küçük görme. 4. güçlüğü yenme.

iktinâ': (a.i.) gizlenme, saklanma. (bkz. iktimân, iktinân).

iktirân: (a.i. karn'dan) yakın varma, yanına gelme, yaklasma.

iktirân: (a.i. karn'dan) yakın varma, yanına gelme, yaklasma.

iktisâm: (a.i. kism'dan) 1. bölüsme, paylaşma. 2. hisselere ayırma.

iktiyâd: (a.f.) hîle, dalavere yapma.

iktiyâd: (a.i.) tutup götürme, yedme; götürülme.

i'lâ: (a.i. ulüvv'den) 1. yükseltme, yükseltilme, yüceltme, yüceltilme. 2. san ve şöretini arttırma.

i'lâm: (a.i. ilm'den) 1. bildirme, bildirilme, anlatma. 2. (huk c. i'lâmât) bir dâvanın, mahkemece nasıl bir hüküm ve karara bağlandığını gösteren resmî vesika.

ilhâh: (a.i.c. ilhâhât) 1. üzerine düsme, zorlama. 2. ısrar etme, direnme, (bkz: ilhâf).

ilka': ("ka" uzun okunur, a.i.) 1. bırakma, bırakılma, terk, atma. 2. (c. ilkaât). (bkz: telkîn). 3. Telkin etme, ilham etme. 4. bir kusuru baskasına yükleme.

ilmâ': (a.i.) 1. lemeân ettirme, parlatma[ıslık hak.]. 2. bir sey, olmazdan önce isaretle bildirme.

ilmâm: (a.i.) 1. küçük günah isleme. 2. konma; iki sey birbirine yaklasma.

imlâl: (a.i. melâl'den) usandırma, usandırılma, bezginlik verme, bıktırma.

inâbe, inâbet: (a.i.) 1. günahlara tövbe edip Hak yoluna dönme. 2. bir mürside bas vurup, tarikata girme.

in'âm: (a.i. ni'met'den. c. in'âmât) 1.nîmet verme, iyilik etme. 2. tar. Yeniçerilerin aylıklarına yapılan zam.

inân: (a.i.c. einne) 1. dizgin. 2. etme, yürütme,

inân-kes: (a.f.b.s.) "dizgin çeken" ölçülü hareket eden.

incâh: (a.i.) 1. isi bitirme, isi tamamlama. 2. isteğe erme.

incirâr: (a.i.) l. müncer olma, çekilme.

indifâ': (a.i. def'den. c. indifâât) 1. mündefi' olma, ortadan kalkma. 2. yer yer bas gösterme.

indirâs: (a.i.) kökten yıkılma, adı sam kalmama, eseri kalmayacak şekilde yok olma. [en çok bina hakkında kullanılır].

infiâl: (a.i. fi'l'den. c. infîâlât) 1. gücenme, darılma. 2. edilgi, fr. passion.

infikâk: (a.i. fekk'den) 1. fek olma, bir şey yerinden ayrılma. 2. çözülme.

infisâh: (a.i. fesh'den) 1. bozulma, hükümsüz kalma.

inhâ': (a.i. nehy'den) 1. ulaştırma, yetistirme. 2. bir vazifeye tâyin veya bir maasa terfi için yazılan yazı.

inhidâm: (a.i. hedm'den. c. inhidâmât) yıkılma, harap ve viran olma.

inhimâd: (a.i.) atesi sönmediği halde alevi geçme.

inhitât: (a.i.) 1. düşme, aşağı inme, aşağılama, fr. decadence. 2. yaşlılığa yüz tutma.

in'izâl: (a.i. azl'den) bir yana çekilme, tek basına kalma.

inkisâr: (a.i. kesr'den) 1. kırılma. 2. gücenme. 3. beddua, ilenç. 4. fiz. kırılma, fr.refraction.

insidâd: (a.i. sedd'den) tıkanma, kapanma.

insilâb: (a.i.selb'den) münselibolma, kalkma; giderilmis olma; soyulma, soyulmuş olma; kalmama.

intac: (a.i.) 1. netice (sonuç) verme, neticelendirilme. 2. doğurma.

intılâk: (a.i.) salıverme, yol verilme; yollama.

intiâs: (a.i.) 1. hastalıktan kurtulup kalkma. 2 . doğrulup kalkma. 3 . geçinme.

intihâ': (a.i.) yanına dayanma, yaslanma.

intikas: ("ka" uzun okunur, a.i. naks'-dan) eksilme.

inzâr: (a.i. nezf'den. c. inzârât) sonunun fena olacağını haber vererek korkutma, ihtarda bulunma.

inziâc: (a.i.) 1. yerinden kopma, koparma; sökülme. 2. tas. Allah'a tam bir teveccühle yürekten dünyâ emellerini sökme.

irâka: (a.i.) dökme, akıtma.

irhâ': (a.i.) gevsetme, gevsetilme; sarkıtma, aşağı salıverme, koyuverme.

irhak: (a.i.) 1. eziyet etme, sıkıntı verme. 2. sıkma, zorlama.

irtihâl: (a.i. rihlet'den) 1. göçme, göçetme. 2. ölme.

irtikab: ("ka" uzun okunur, a.i.) bekleme, gözleme, (bkz: terekkub).

irtisâm: (a.i. resm'den. c. irtisâmât) 1. resmi çıkma, resmolma. 2. geo. izdüsüm.

irtiyâb : (a.i. reyb'den) süphelenme, duraklama.

irvâ': (a.i.) sıya kandırma.

isâet: (a.i. sû'dan) kötülükte bulunma, kötü isleme.

is'âr: (a.i.c. is'ârât) yazı ile bildirme, haber verme.

isfâk: (a.i.) 1. korkma. 2. lütfetme, bağıs.

isrâ': (a.i. sirâyet'den) geceleyin yürütme, yürütülme; gönderme.

îstâde: (f.s.) ayakta durmus.

istitlâ': (a.i. tulû'dan. c. istitlâât) anlamaya, bilmeye, öğrenmeye çalışma.

istiâne, istiânet: (a.i. avn'den) avn, yardım isteme, (bkz: istincâd).

istibkâ': ("ka" uzun okunur, a.i. beka'dan) 1. devamını, sürmesini isteme.

istibtâ': (a.i.) ağır hareket etme, gecikme.

isti'câl: (a.i. acel'den) acele etme, tez olmasını isteme, çabuklandırma.

isticlâb: (a.i. celb'den) 1. celbetme, çekme, çekilme. 2. fels. uyandırma.

istidlâlât: (a.i. istidlâl'in c.) deliller, sahitler.

istidrâc: (a.i. derece'den) 1. derece derece ilerileme. 2. değeri, hakkı olmadığı halde talihin lûtfuna uğrayıp, kaderi düzgün gitme. 3. serircesine muvaffakiyet.

istigase: ("ga" uzun okunur, a.i. gavs'den) yardım isteme.

istignâ': (a.i. gınâ'dan) 1. aza kanaat etme, tokgözlülük. 2. ihtiyaçsızlık. 3. nazlanma; ağır davranma. 4. çekinme, (bkz: ihtirâz).

istihâne: (a.i.) hakir görme, horlama, (bkz: istihkar).

istihâr: (a.i. şöret'den) şöretlenme, şöret bulma, meshur olma, ün alma, ünlü olma.

istihsâl: (o.i. hâsıl'dan. c. istihsâlât) 1. hâsıl etme, meydana getirme, üretme. 2. elde etme, ele geçirme,

istikâ': (a.i. sekvâ'dan) sikâyet etme, yanıp yakılma.

istimâ': (a.i. sem'den. c. istimâât) 1. dinleme, dinlenilme, isitme, isitilme. 2. dinleyip kabul etme. 3. kulak verip dinleme.

isti'mâl: (a.i. amel'den. c. isti'mâlât) kullanma.

istimâle, istimâlet: (a.i. meyl'den) 1. gönül çekme. 2. teselli etme, avutma.

istinbâ': (a.i.) haber sorma, bilgi isteme, (bkz: istihbâr).

istinkâf: (a.i.) kabul etmeme, reddetme, yüz çevirme, vazgeçme, çekimser kalma.

istinsâr: (a.i.) 1. su veya baska bir ilâç çekip burunu temizleme. 2. püskürme.

istintâk: (a.i. nutk'dan. c. istintâkat) 1. nutka getirme, birini söyletmek isteme. 2. huk. sorguya çekme.

istirâ': (a.i. sirâ'dan) satın alma, alınma, (bkz: istisrâ').

istirâk: (a.i. sirkat'den) sirkat, çalma, hırsızlama, çalınma.

istirkab: ("ka" uzun okunur, a.i. rekabet'den) rakabette bulunma, rakîb görme, çekememe.

istishâb: (a.i. sohbet'den) yanına alma, yanına alınma; beraber götürme.

istislâm: (a.i.) 1. uyma. 2. yolun ortasından gitme. 3. Müslümanlığı kabul etme.

istismâm: (a.i. semm'den) 1. koklama, koku alma. 2. karîne ile anlama, hissetme.

istisvâb: (a.i. sevâb'dan) sevap, doğru, mâkul görme, beğenme; beğenilme.

i'tâ': (a.i. atâ'dan) verme, verilme; ödeme.

itâb: (a.i.) azarlama, tersleme, paylama; darılma.

itâle-i zebân: dil uzatma, sövüp sayma.

it'âm: (a.i.) yemek yedirme, yemek verme, verilme.

i'tilâ': (a.i. ulüvv'den) yükselme, yukarı rütbelere erisme.

i'tiyâd: (a.i.c. i'tiyâdât) âdet edinme, alışma; alışkanlık.

i'tizâm: (a.i. azîmet'den) gitmeye hazırlanma, gidis, (bkz. azîmet).

itkan: ("ka" uzun okuma, a.i.) 1. muhkem, sağlam kılma. 2. inanma, emîn olma.

ittihâm: (a.i. töhmet'den) töhmetli olma, suçlu olma.

ittika: ("ka" uzun okunur, a.i. vikaye'den) 1. sakınma, çekinme. 2. Allah'tan korkma.

ittisâk: (a.i.) nizâma girme, intizam bulma, sıralanma.

ityân: (a.i.) 1. getirme, getirilme. 2. söyleme, bildirme. 3. isbat.

îvâ: (a.i.) bir yere yerleştirme, yerleştirilme, oturtma, (bkz: iskân), [kelime, ekseriya "iskân" ile birlikte kullanılır].

iyâb: (a.i.) geri dönme, (bkz: avdet).

izâa, izâat: (a.i.) açığa vurma, (bkz. fâs).

iz'âc: (a.i.c. iz'âcat) 1. yerinden koparma. 2. rahatsız etme, can sıkma, bas ağrıtmaya, tedirgin etme, bunaltma.

izdirâ': (a.i.) tahkir etme; hakir görme.

izdirâ': (a.i.) ziraat etme, ekin ekme.

izlâl: (a.i. zill'dan) gölge verme, gölgelendirme.

jeng: (f.i.) pas, küf, kir. ["âjeng" sözünden bozma].

kabîh, kabîha: (a.s.c. kîbâh) Çirkin, yakıksız, fena, ayıp [sey].

kaddâh: (a.i.) 1. Kadeh yapan, yapıcı. 2. (s. kadh'den) Zemmeden, yeren, (bkz: zemmâm). [zıddı "meddah"].

kâffe: (a.i.) hep, bütün, cümle.

kâlbüd: (f.i.) 1. kalıp, sekil, [daha çok] kerpiççi kalıbı. 2. insan veya hayvan cesedi; beden; kafes, gövde.

kâm-bîn: (f.b.s.c. kâm-bînân) kâm görücü, meramına erdiren, mes'ud, bahtiyar, mutlu, (bkz: kâm-ver).

kamet: ("ka" uzun okunur, a.i.c. kamât) boy, boybos.

kâm-kâr: (f.b.s.) isteğine ulaşmış, mutlu, (bkz: kâm-rân).

kâm-revâ: (f.b.s.) isteğine erisen, (bkz: kâm-rân).

kamtarîr: (a.s.) siddetli, sert.

kâm-yâb: (f.b.s.) kâm bulucu, bulan, talihli, isteğine ulaşmış, bahtiyar, mutlu, (bkz: kâm-bîn).

Ka'r-ı nâ-yâb: dibi bulunmaz. 2. benzeri olmaz. (bkz. ender, nâdir).

kârîz: (f.i.) keriz, yer alü lâğımı.

karz: (a.i.) 1. ödünç verme, ödünç alma. 2 . ödünç verilen veya alınan sey; borç.

kâr-zâr: (f.i.) ceng, kavga, savaş.

kâsât: (a.i. ke's 'in c.), (bkz. küûs).

kasr: (a.i.) zorla is gördürme, zoraki işletme.

kavâim: (a.i. kaime'nin c.) 1. fermanlar, buyruklar. 2. kitap yaprakları. 3. senetler. 4.

kâğıt liralırlar.

kavâlib: (a.s. kalıb'ın c.) kalıplar, [aslı Farsça: "kâlbed" dir].

kavâri': (a.i. karia'nın c.) 1. siddetli esen rüzgarlar, (bkz: avâsıf, kavâsıf). 2. ansızın gelen büyük belâlar. 3. kıyametler. 4. belâdan kurtulmak üzere okunan dualar.

kavval: (a. s. kav'l'den) 1. çok söyleyen, geveze, çalçene, çenesi düşük. 2. sözü yerinde söyleyen, tası gediğine koyan, lâf ebesi, (bkz: pür-gû). 3. muz. sarkıcı,

keff: (a.i.c. küfûf) 1. el içi, el ayası, avuç. (bkz: râhe).

keftâr: (f.i.) zool. sırtlan.

kemâ-hiye: (a.b.zf.) olduğu gibi. (bkz: kemâ-hüve, kemâ-kân).

kemâ-kân: eskisi gibi, evvelden olduğu gibi.

kemâ-yenbagî: îcâbettiği gibi, uygun şekilde.

kemmiyyet (kemmiyyât): 1. sayı. (bkz: aded). 2. nicelik. 3. gr. müfred hâli (tekillik) veya cemi hâli (çoğulluk).

kenâis: (a.i. kenîse'nin c.) kiliseler, (bkz: biya').

kenîsa, kenîse: (a.i.c. kenâis) kilise, (bkz: bey'a).

-kes: (f.s.c. kesân) çeken, çekici.

kesr: (a.i.c. küsur) 1. kırma, kırılma, paralama. 2. bozma, halel getirme. 3. a. gr. bir harfin esre i okunması. 4. mat. kesir. 5. anat. kemik kırılması.

kevnî: (a. s.) acunsal, kozmik, fr. cos-mique.

keyd: (a.i.) hîle, oyun, dalavere, dolap.

keyl: (a.i.c. ekyâl) 1. ölçme. 2. kile, tahıl, hububat ölçüsü, ölçek.

keyvân: (f.i.) astr. Zuhâl (Satürn) gezegeni, fr. Saturne.

kıbâb: (a.i. kubbe'nin c.) tepesi yarım küre şeklinde olan bina damlan. (a.s. kabîh'in c.) kabîhler, çirkinkıbâh ler.

kılâde: (a.i.c. kalâid) gerdanlık; akarsu.

killet: (a.i.) 1. azlık, [zıddı kesret]. 2. kıtlık, (bkz: nedret).

kırba: (a.i.c. kurubât) 1. [evvelce] sakaların kullandığı, ince köseleden veya deriden yapılmış su kabı, saka tulumu. 2. hek. çocuklarda karın sismesi.

kıyye: (a.i.) okka, dört yüz dirhem.

kıbrit: (a.i.) 1. kırmızı yakut; altın. 2. kükürt. 3. kibrit.

kifâh: (a.i.) savas.

kilk: (f.i.) kamıs kalem, (bkz: hâme).

kinaye: (a.i.c. kinâyât) 1. maksadı, kapalı bir şekilde ve dolayısıyla anlatan söz. 2. üstü örtülü, dokunaklı söz.

Kîş: (f.i.): din, mezheb

kitmân: (a.i.) sır saklama, sır gizleme, sır tutarlık. [zıddı "izhâr"].

kitmân: (a.i.) sır saklama, sır gizleme, sır tutarlık. [zıddı "izhâr"].

kûb : (f.s.) vuran, vurucu.

kufûl: (a.i. kufl'un c.) 1. kilitler, (bkz: akfâl). 2 . seferden, yolculuktan dönme.

kûpâl: (f.i.) demir topuz, gürz.

kur'a: (a.i.c. kura') 1. yalnız tesadüfe ve talihe bağlı bir ayırma yapmak üzere başvurulan her türlü vâsıta; ad çekme.

kûrî: (f.i.) körlük, (bkz: âmâ).

kurun: (a.i. karn'ın c.) 1. zamanlar, devirler, çağlar.

kusvâ: (a.s.) 1. son derecede bulunan. 2. i. nihayet, son. 3. erisilecek son nokta, son sınır. 4. Hz. Muhammed'in devesinin adı. (bkz. el-Kusvâ).

kuṭr: (a.i.c. aktar) 1. yan, taraf, bölük, cihet. 2. mat. kösegen, çap.

kuṭu': (a.i. kat'ın c.) kesintiler.

kûy: (f.i.) 1. köy. 2. mahalle ve islek yol; sokak, (bkz: sâh-râh). 3. sevgilinin bulunduğu yer.

kümât: (a.s. kemî'nin c.) yiğitler, kahramanlar; savaşçılar.

künâm: (f.i.) 1. insanın dinleneceği yer. 2. kus yuvası. 3. vahsî hayvan ini.

küngüre: (f.i.) kubbenin tepesi, en yüksek yeri.

kürbet-i gurbet: gurbet tasası.

kürûb: (a.i. kerb'in c.) tasalar, kaygılar, kederler, gamlar.

küste: (f.s.c. küste-gân) öldürülmüş.

küstenî: Öldürülmeye lâyık.

lâ-akall: (a.s.) en azından, daha aşağı olmaz.

lâgzîde-pâ, lâgzîde-pây: (f.b.s.) ayağı sürçmüş, ayağı kaymış.

lâhz, lâhzan: (a.i.) göz ucu ile bakma.

lase: (f.i.) 1. les. (bkz: cîfe). 2. zayıf, arık hayvan. 3. meç. kıyıda kalmış kayık, gemi teknesi.

Lâtma-hâr: (a.i.) tokat, samar yiyen

lay: (f.i.) 1. çamur. 2. tortu. 3. kül.

lâ-yefhem: (a.s.) anlayıssız.

lâyiha: (a.i.) 1. düşünülen bir şeyin yazı hâline getirilmesi. 2. huk. tasan. [Arapçada "lâiha" dır].

leb-güsâ: (f.b.s.) "dudağı açık" konuşan, söyleyen.

leccâc: (a.s.) 1. inatçı. 2. inatçılık.

ledg: (a.i.) yılan veya akrep sokması. (bkz. les').

ledîg: (a.s.) yılan, akrep ve buna benzer hayvanlar tarafından sokulmuş kimse.

lehâz: (a.i.) gözucu, göz kuyruğu.

lehîb: (a.i.) 1. alev. 2. atesin sıcaklığı. 3. alevlenme [ates], (bkz: istial).

Leked-kûb: tekme vuran.

lenger-endâz: (f.b.s.) 1. lenger atan, demir atan. 2. (limanda) demir atmış olan [gemi].

lerzende: (f.s.) titreyen, titreşen, (bkz: lerzân).

lev': (a.i.) den. yısa etme, çekme.

levâih, levâyih: (a.i. lâyiha'nın c.) 1. lâyihalar. 2. Molla Câmi'nin meshur eseri.

levsi: (a.i.) pislik, mundarlık, kir.

licâm: (a.i.c. elcime, elcüm, lücüm) hayvanın ağzına vurulan gem. [Farsça "ligâm" dan alınmıştır].

lihb: (a.i.c. elhâb, lühûb, lihâb) iki tepe veya kayalık arasındaki boğaz, dar geçit.

lihye: (a.i.c. lihâ, luhâ) sakal, (bkz: rîs).

liva': (a.i.c. elviye) 1. bayrak. 2. mülkî idarede kaza ile vilâyet arasında bir derece, sancak. 3. ask. *tugay. 4. ask. tuğgenaral.

luâb: (a.i.) fizy. 1. salya. 2. bal, seker gibi seylerle yapılan tatlı. 3. meç. sevinç gözyası.

lûhâza: (a.i.) gözucu ile bir seye dikkatli dikkatli bakma.

lûhûk: (a.i.) ulasma, erisme.

lûknet: (a.i.) pelteklik, dil basıklığı, söz söylerken dildeki tutukluk, kekeleme.(bkz: lûkûnet, lûknûnet).

mâadâ: (a.e.) -den baska, (bkz: mâ-halâ)

maâlim: (a.i. ma'lem'in c.) 1. izler, eserler, nisaneler. 2. dînî inanmalara ait meseleler

maâyib: (a.i. ayb'dan. maîb'in c.) ayıp sayılan seyler, kusurlar, lekeler

ma'delet cju: (a.i. adi 'den) adalet, âdillik; insaflılık, (bkz: ma'dilet). [doğru okunusuböyledir]

mâ-dûn: (a.i.) alt, aşağı derece, emir itibarıyla aşağıda olan. ["mâ-fevk" karşılığı]

ma'füvv: (a.s. afv'den) 1. affolunmuş, suçu bağışlanmış. 2. istisna edilmiş, müstesna, ayn tutulan

magazî: ("ga" uzun okunur, a.i. magzâ'-nın c.) 1. gaza, savas hikâyeleri. 2. gazalar, savaslar

magrem: (a.s.c. magari) 1. âsık, tutkun. 2. borçlu. 3. i. borç, diyet gibi ödenmesi gereken sey

mağfiret: (a.i. gufrân'dan) Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması, yarlıgaması

mağmum: (a.s. gamm'dan) 1. gamlı, kederli, tasalı. 2. bulutlu, kapalı, sıkıntılı, [hava-], (bkz: mukassî)

mağsus, mağsûse: (a.s. gıss'dan) kansık, saf olmayan, katısık

mahaffe: (a.i.) deve, katır gibi hayvanların sırtına konulan ve içine iki kişi oturabilen kapalı vâsıta, mahfe

mahâsin: (a.i. hüsn ve mahsen'in c.) 1. güzellikler. 2. yüze güzellik veren sakal ve bıyık

mahatt: (a.i.) yolculukta inilecek yer, konak, (bkz: menzil, mevkif)

mahatt: (a.i.) yolculukta inilecek yer, konak, (bkz: menzil, mevkif)

mahâzin: (a.i. mahzen'in c.) mahzenler, bodrumlar

mahfiyyen: (a.zf.) gizlice, gizli olarak, saklı olarak, (bkz: sırran)

mahfûf: (a.s.) etrafı, zarar gelmesin diye, kusatılmış, çevrilmis

mahmul: (a.s. haml'den) 1. hami olunmuş, yüklenmiş. 2. bir sey üzerine kurulmuş

mahnûk: (a.s. hank'dan) boğulmuş, boğazı sıkılmış, boğuk

mahtûbe: (a.i.) evlenmek için istenilen kadın

mahzar: (a.i. huzûr'dan) 1. huzur yeri, büyük bir kimsenin önü. 2. hazır olma, görünüs, gösteris

makabih: ("ka" uzun okunur, a.i. makbaha'nın c.) yakıksız, çirkin hareketler.

makabir li- ("ka" uzun okunur, a.i. mak-bire'nin c.) mezarlar, (bkz: medâfin)

ma'kıl: (a.i.c. maâkıl) sığınacak yer. (bkz. melce')

maktu', maktûa: (a.s. kat'dan. c. makatî') 1. kat'olunmuş, kesilmiş. 2. değeri, bahası biçilmiş, pazarlıksız, fr.prix fixe. 3. Götürü

ma'kul, ma'kule: ("ku" uzun okunur, a.s. akl'dan) akıllıca, akla uygun, akıllıca is gören, anlayışlı, mantıklı

mâ-lâ-keîâm: (a.b.s.) söz götürmez, diyecek yok. [aslı "mâ-lâ-keîâme fih" dir]

mâl-â-mâl: (a.zf.) çok dolu, dopdolu. (bkz: kesir, firâvân, pür)

mâ-melek: (a.i.) nesi varsa, varı yoğu, olanı biteni; olanca sey

mânend: (f.i.) benzer, es

ma'reke: (a.i.c. maârik). savas meydanı

mâ-sadak: (a.b.i.) tasdik edilen, olunan husus, uygun, tıpkı, [aslı "mâ-sadaka aleyh sadık olan sey üzerine" demektir]

masâff: (a.i. masaffin c.) harb, savas, (bkz: ceng, cidal, pürhâs)

masaff: (a.i.c. masâff) ask. saf, taburun toplandığı yer

masâri': (a.i. mısra'ın c.) 1. mısra'lar. 2. (a.i. masra'ın c.) güres meydanları

ma'siyet: (A.i. sül. asa. c. maâsî) âsîlik, itaatsizlik; isyan, günah

masna', masnaa: (a. i. c. masâni') sarnıç, su mahzeni

masun: (a.s. savn'dan) 1. saklanmış. (bkz. mahfuz). 2. sıyânet olunmuş, korunmuş, korunan. 3. salim,sağlam

matâyâ': (a.i. matiyye'nin c.) binek hayvanları, (bkz: devâbb)

matiyye: (a.i.c. matâyâ) binek hayvanı, (bkz: dâbbe)

matvî: (a.i. tayy'dan c. matâvî) durulmuş, bükülmüş sey; tavrım, (bkz: matvâ)

maûl: (a.s.) üstün gelinmiş, (bkz: mağlûb)

maûnet: (a.i. avn'den. c. maâvin) 1. yardım, (bkz: imdâd). 2. azık, yol yiyeceği. 3. huk. Masarif

mazalle: (a.i. zıll'dan. c. mazâll) gölgelik, (bkz: sâvegâh, sâye-zâr, zılâle)

mazarrat: (a.i. zarar'dan c. mazârr) zarar, ziyan; zarar verme, dokunma

meberrât: (a.i. meberre'nin c.) hayır için, sevap kazanmak üzere yapılan işler

mebyet: (a.i.) geceleyecek yer

mecruh: (a.s. cerh'den) 1. cerho-lunmuş, yaralanmış, [bu mânâda c. mecru-hîn]. 2. huk. İnanırcı sözlerle çürütülmüş [fikir, mevzu', dâva]

mezcûm: (a.s. cezm'den) 1. cezmolunmuş, niyet edilmiş, kat'î karar verilmiş. 2. a. gr. cezimli, son harfi harekesiz olarak okunan kelime "ilm, cezb.." gibi

medd-i eyâdî : el uzatma. 3. gr. bir harfi lüzumundan fazla uzatarak telâffuz etme. 4. deniz veya nehir

medlul: (a.s. delâlet'den) 1. delîl getirilmiş sey. 2. delâlet olunan, gösterilen sey. 3. bir kelimededen veya bir isareten anlaşılan

med'uvven: (a.zf.) davetli olarak, davet olunarak, çağrılarak

mefkud: ("ku" uzun okunur, a.s. fakd'den) 1. kayıp, yok, olmayan, bilinmeyen. 2. fik. ölü veya diri olduğu bilinmeyen, kayıp kimse

mehâr: (f.i.) 1. devenin burnuna geçirilen burunluk. 2. yular, dizgin

meh-çe: (f.i.) bayrak direği, minare ve kubbe üstüne konulan küçük hilâl, ay. (bkz. mâh-çe)

mehmâ: (a.zf.) olduğu kadar

meh-mâ-emken: (a.zf.) mümkün olduğu kadar, olabildiği kadar

mekânet: (a.i.) 1. kuvvet, metanet, güç. 2. ağırbaşlılık, (bkz: mekînet)

mekârih: (a.i. mekrehet'in c.) tiksiniyecek seyler; dertler, sıkıntılar

mekâsib: (a.i. meksebe ve meksib'in c.) kesbedilen, kazanılan yerler, kazanç yerleri, kazanç vâsitaları, kazançlar

meks: (a.i.) durma, bekleme, bir yerde kalma, eğlenme, (bkz. aram, tavakkuf)

mektûm, mektûme: (a.s. ketm'den) 1. ketmolunmuş, gizli, saklı. 2. hükümetten gizli tutulan

me'kûlât: (a.i. me'kûl'ün c.) yiyecekler

melal: (a.i.) 1. usanç, usanma, bıkkınlık. 2. sıkılma, sıkıntı, (bkz. melel, melûl)

melâm: (a.s.) zemmolunmuş, çekistirilmiş

mel'ânet: (a.i. lâ'n'den. c. melâin) mel'unluk, lanete sebeb olan, lanet edilmeye değer is, hareket

melfûf: (a.s. leffden. c. melfûfât) leffedilmiş, sarılmış, durulmuş; bir zarf veya mektup içine konulmuş, (bkz: mazruf)

mellâhan: (a. mellâh'ın c.) gemiciler, kaptanlar, denizciler, (bkz: mellâhîn, mellâhûn)

me'lûf: (a.s. ülfet'den) ülfet edinilmiş, alımsı, alımsız; huy edilmiş, (bkz: me'nûs)

memdûd: (a.s. medd'den) 1. meddo-lunmuş, çekilmiş, uzatılmış, uzamış, uzatılan

memhûr: (o.s. mühr'den) 1., mühürlenmiş, (bkz: mahtûm. 2. tar. Yeniçerilerle kale muhafazasına me'mûr olanlara tahsis olunan ulufeyi göstermek üzere verilen vesika

memzûc: (a.s. mezc'den) 1. mezcolunmuş, karıştırılmış, karışmış, karışık. 2. i. g.s. bir yazı sitili

menâhic: (a.i. menhec'in c.) açık, geniş, boş yollar

menâs: (a.i.) kaçıp sığınılacak yer. (bkz: melâz, melce', penâh)

menât: (a.i.) asma yeri, ilisip asılacak yer

menâzım: (a.i. manzam'ın c.) diziler, sıralar

mencûk: (f.i.) 1. bayrak direklerinin basına takılan küçük ay. (bkz: meh-çe). 2. semsiye. 3. sancak,bayrak

mendûb: (a.s.) 1. serîatçe yapılması uygun görülen. 2. iyilikleri sayılarak arkasından ağlanan ölü

mensucat: (o.i. mensûc'un c.) nescolummus, dokunmuş seyler, dokumalar

menvî: (a.i. niyyet'den) niyet edilen sey, meram, maksat, gaye

merâdet: (a.i.) kuvvetlilik. (bkz: salâbet)

merâhim: (a.i. merhamet'in c.) merhametler, acımlar

merâkib: (a.i. merkeb'in c.) rükû-bedilecek, binilecek seyler. merâkib-i bahriyye vapurlar, gemiler, kayıklar gibi deniz nakil vâsıtaları

merba'-nisîn: (a.f.b.s.) yazlıkta oturan

merbut: (a.s. rabt'dan) 1. raptolunmuş, bağlanmış, bağlı. 2. ulaşmış, bitismiş, bitisik. 3. ilistirilmiş,eklenmiş. 4. bağlı, (bkz: vâ-beste)

meremmet: (a.i.) tamir, onarma; üstün-körü tamir

merg: (f.i.) 1. çayır, çimen, (bkz: merta'). 2. Sebze

merhûn: (a.s. rehn'den) 1. rehin edilmiş, ödünç alınan bir seye karşı, garanti olarak verilen sey. 2.muayyen zaman, bir seye bağlı

mer'î, mer'iyye: (a.s. riâyet'den) 1. riâyet edilen, saygı gösterilen. 2. gözetilen, yürürlükte olan. (bkz. carî)

mersâ: (A.i.c. merâsî) liman, geminin demir attığı yer

mersûs: (a.s. resâs'dan) 1. kursun madeniyle sağlamlaştırılmış sey. 2. sağlam.

mes'adet (bkz. metîn,muhkem)

mervaha: (a.i.c. merâvîh) ova, çöl; her tarafından rüzgâr esen yer

mesâg: (a.i. sevg'den) izin. (bkz: ruhsat, cevaz)

mesâhir: (a.i. mesher'in c.) teshîr olunacak yerler, sergiler

mesâib: (a.i. mus'ab'ın c.) zor isler, müsküller

mesâib: (a.i. musîbet'in c.) 1. felâketler. 2. s. meç. Uğursuzlar

mes'al, mes'ale: (a.i. suT-den. c. mesâil) 1. aydınlatıcı âlet, lâmba, kandil. 2. ucunda, alev çıkarak yanan bir madde bulunan değnek, sopa

meserret: (a.i. sūrû'dan. c. meserrât) sevinç, senlik

mesguf, mesgufe: ("gu" lar uzun okunur, a.s. sagafdan.) âsık, tutkun; akli basında olmayan dîvâne

mesguf, mesgufe: ("gu" lar uzun okunur, a.s. sagafdan.) âsık, tutkun; akli basında olmayan dîvâne

meshud, meshûde: (a.s. suhûd'dan. c. meshûdât) gözle görülmüş, görülen

meshûk: (a.s. sahk'dan) sahkolunmuş, doğulup toz hâline getirilmiş

mesk: (f.i.) tulumdan yapılmış su kabı, saka kırbası

mess: (a.i.) 1. yapışma, değme, dokunma, (bkz: temas). 2. meydana gelme, (bkz: vâki1)

mestâ: (a.i.c. mesâtî) kıslak, (bkz: mestâ)

mestur: (a.s. satr'dan) satırlanmış, yazılmış, çizilmiş

mesûbat: (a.i. mesûbe'nin c.) 1. iyiliğe karşı Allah tarafından verilen mükâfatlar. 2. edilen ibâdetlerin kıyamette göreceği mükâfatlar

mes'ûm: (a.s.c. mesâim) uğursuz, (bkz: menhus)

me'sûr: (a.s.) esîr edilmiş, tutsak, yolu kesilmiş

meta': (a.i.c. emtia) 1. satılacak mal, esya. 2. sermâye, elde bulunan varlık

meters: (F.i.) 1. kapının açılmaması için arkasına konulan ağaç. 2. savasta, korunmak üzere yapılan toprak tümsek, siper

me'vâ: (a.i.) yurt, mesken, yer, makam, sığınacak yer

mevâsîk: (a.i. mîsâk ve mevsûk'un c.), (bkz. mevâsık)

mevâzî': (a.i. mevzi' in c.) mevziler, yerler

mevfûr: (a.s.) çoğaltılmış, çok, bol. (bkz. kesîr, vefîr)

mevhîbe: (a.i.c. mevâhib) 1. bahsis, ihsan, bağış, (bkz: atiyye). 2. kadın adı

mevkib: (a.i.c. mevâkib) atlı veya yaya olarak maiyette yürüyen alay, kabile

mevkufa: ("ku" uzun okunur, a.i. mevkufun c.) (bir zaman için) tutulmuş, bekletilmiş [mal veya para]

mevsûm: (A.s. vesm'den) 1. vesim-lenmiş, nisanlanmış, damgalanmış, isaretlenmiş, imlenmiş. 2. isimlendirilmiş, ad verilmiş

meyâmin: (a.i. meymenet'in c.) uğurlar, bereketler, mutluluklar

mezâk: (a.i. zevk'den) 1. zevk alma, tad duyma, tadma. 2. zevk, lezzet. 3. tad duyulan yer, damak

mezâyâ: (a.i. meziyyet'in c.) meziyetler, üstünlük vasıfları, (bkz: meziyyât)

mezc: (a.i.) katma, karıştırma

mezellet: (a.i.) zelillik, horluk, hakirlik; alçaklık, itibarsızlık

minzâr: (a.i.) 1. ayna. (bkz: mir'ât). 2. Röntgen

mısdak: (a.i. sıdk'dan) bir şeyin doğru olduğunu ispat eden şey; ölçüt, fels. Criterium

micdâf: (a.i.c. mecâdîf) kayık, sandal küreği

migvel: (a.i.c. megavil) hançer, ince kılıç

mihâd: (a.i.c. mühüd) yatak, dösek

mihmân-nüvâzî:-mihmân-perver: (f.b.s.) misafir seven, misafir ağırlayan, (bkz: misâfir--perver)

mihir-bânî: (f.b.i.) sevgi, dostluk

mikdâm: (a.i.c. makadîm) 1. çok ikdam eden, çok çabalayan. 2. s. pek kıdemli. 3. s. çok ayaklı

miknese: (a.i.c. mekânîs) süpürge. (bkz. cârûb)

miknet: (a.i.) kuvvet, kudret, güç, zor

mikrâs, mikrâz: (a.i.c. mekarîs) kesecek âlet, makas, (bkz: mikrâz)

milk-dâr: (a.f.b.s.) mülk sahibi, hükümdar

minzâr: (a.i.) ayna. (bkz: âyîne, mir'ât, secencel)

misvâr: (a.i.) 1. tarz, tavır, hareket, gidisat. 2. gümeçten bal peteği sağılan âlet

mi'yâr: (a.i. iyar'dan) 1. Ölçü

muabber: (a.s.) tâbir edilmiş, yorulmuş düs. (bkz. müevvel2)

muâdât: (a.i. udvân'dan) karsılıklı düşmanlık, ["muâdâ" şeklinde de kullanılır]

muadd: (a.s. add'den) îdâdolunmuş, hazırlanmış

muaheze: (a.i. ahz'dan c. muâhezât) 1. azarlama, paylama, çıkışma, darılma, (bkz: itâb). 2. tenkîd. (bkz:i'tirâz)

muahhar: (a.s. te'hîr'den) 1. te'hîr edilmiş, sonraya, geriye bırakılmış; sonraki. 2. i. meç. Kıç

muâreke: (a.i.c. muârekât) kavga, vurusma; savas

muasker: (a.i. asker'den) 1. asker karargâhı. 2. askerî yığınakta genel kurmay heyetinin bulunduğu yer.(bkz: karargâh)

muâtîb: (a.s. itâb'dan) tekdîr eden, azarlayan, paylayan, çıkısan

muazzib: (a.s. azâb'dan) 1. tâzîbeden, azap ve eziyet veren. 2. muzip, takılğan

mudhikât: (a.i. dîhk'den, mud-hike'nin c.) gülünecek seyler, komediler, fr. Comedies

mugalata: ("ga" uzun okunur, a.i. galat'dan. c. mugalatât) 1. yanıltmak için, yanıltacak yolda söz söyleme. 2. ağız kalabalığı

mugarrid: (a.s.) 1. tagrîdeden, yüksek sesle gönül oksayıcı sarkı söyleyen [hanende]. 2. pek güzel öten [kus]

mugaylân-zâr: (f.b.i.) 1. [bu]. dünyâ, (bkz. mugaylân-gâh, mugaylân-stân). 2. deve dikenini biten yer, dikenlik

muglim: (a.i. gulâm'dan) oğlancı

muğberr: (a.s. gubâr'dan) 1. tozlu, tozlanmış. 2. gücümüş, gücenik, küskün

muğfil: (a.s. gufûl'den) iğfal eden, aldatan

muğterik " -: (a.s. gark'dan) iğtirâk eden, suda boğulan

muhâdaa, muhâdaat: (a.i. had'dan) hîle etme, oyun etme, aldatma

muhâsîma: (a.s. husûmet'den) ["muhâsîm"ın müen.]. (bkz: muhâsîm)

muhat: (a.s.) 1. ihata olunmuş, etrafı çevrilmiş, kusatılmış. 2. bir şeyin içinde bulunan, (bkz: mazruf)

muhayyem-gâh: (a.f.b.i.) ordu yeri, ordugâh, (bkz: mu-asker)

muhrik, muhrika: (a.s. hark'dan) 1. ihrâk eden, yakan, yakıcı

muhtelit, muhtelite: (a.s. halt'dan) karışık, karma

muhtell: (a.s. halel'den) ihlâl edilmiş, bozulmuş, bozuk; karışmış

muhtera': (A.s.) 1. ihtira olunmuş, îcâ-dedilmiş. 2. uydurulmuş, uydurma [sey, söz]

mukaddem: (a.s. kîdem'den) 1. takdim edilen, sunulan 2. önde olan, önden giden.3. önce gelen, önceki [zamanca-]. 4. değerli, üstün. 5. mant. *öner-ti.

mukarri': (a.s. takri' eden, basa kakan; azarlayan, paylayan
mukassatan: (a.zf.) taksitle, taksitli olarak
mukniir, mukmire: (a.s. Kamer'den) mehtaplı [gece]
muntabi': (a.s. tab'dan) 1. intiba' eden, basılan, basılmış, damgalanmış, (bkz: matbu').
2. Yaradılıştan olan. 3. hos görünen, güzel
muntavi: (a.s.) sözdinler. (bkz: mutî)
murabaha: (a.i. ribh'den) 1. malı kâr ile satma. 2. tefecilik, kanunen verdiği izin
sınırından askın faiz alma
murafaa: (a.i. refden) 1. mahkemeye verme; mahkemeye getirtme; durusma,
yüzleserek mahkeme olunma
murâfakat: (a.i. rıfk'dan) 1. refakat etme, yol arkadaşlığı, yoldaslık. 2. beraber
bulunma, fr, accompagnement. 3. fels. birkaç olayın aynı zamanda olması, düsüm-
deslik
murahas: (a.s. ve i. ruhsat'dan) 1. ruhsatlı, izinli. 2. delege, devlet veya bir tesekkül,
bir kurum adına yetkili olarak bir yere, birinin makamına gönderilen kimse
mûrçe: (f.i.) 1. küçük karınca. 2. metal, maden pası. 3. meç. alçak, rezîl, değersiz
kimse
muris : (a.s. verâset'den) 1. îrâsedan, getiren, veren, kazandıran. 2. miras bırakan
musâdefe, musâdefet: (a.i.) sudûfdân. bkz. musâdefe)
musâfât: (a.i. safvet'den) samimî ve hâlis dostluk
musattar: (a.s. satr'dan) tastîr edilmiş, yazılmış
mustalahat: (a.i. mustalah'ın c.) ıstılah hâline getirilmiş kelimeler
mutahhar, mutahhara: (a.s. tahâret'den) 1. tathîr edilmiş, temizlenmiş, temiz
mutâraha: (a.i.) birbirine söz söyleme
mutavaat: (a.i. tav'dan) 1. itaat etme, baseğme. 2. gr. dönüşlü özne dönüşlü fiil, faili
("öznesi) ile nesnesi (objesi) bir olan iillerin sıfatı [dövünmek, sevinmek., gibi].
mutazaccır: (a.s. zucret'den) tazac-cur eden, içi sıkılan; sıkıntılı.
mutemetti': (a.s. mütû'dan) temettü' eden, faydalanan, kâr eden, kazanan.
mutribân: (a.i. mutrib'in c.) çalgı çalanlar, çalgıcılar.

muttarid: (a. s. tard'dan) ittıradı, bir düziye giden, sıralı, düzgün.

muvaahhidîn: (a.s. vahdet'den) 1. tevâhidedenler, Allah'ın birliğine inananlar. 2. Fas ve ıspanya'da hüküm sürmüş olan bir hanedan.

muvakki': (a.i. vuku'dan) fermanlara tuğra çeken kimse.

muvâlât: (a.i. velli'y'den) dostluk, karşılıklı sevgi, koruma, yardım.

muvâneset: (a.i. üns'den) 1. ünsiyet peyda etme, birbirine alısıp beraber yasama. 2. insandan kaçmayıs,insana alısma.

muvâzabet: (a.i. vuzub'dan) bir ise durmadan çalışma, bir isle dâima uğrasma.

muvâzıb: (a.i. vuzub'dan) bir ise durmadan çalışan, bir isle dâima uğrasan.

muzâfât : (a.i. zayfdan. muzâfın c.) bir seyın ilâveleri, ekleri; bir merkezin subeleri, kollan, (bkz. ilâv

muzga: (a.i. mazg'dan) bir parça et.

mûziyât: (a.i. ezâ'dan) insanı rahatsız eden küçük seyler, hayvancıklar, [tahtakurusu, pire, sivrisinek.,gibi].

muzmahill: (a.s.) çökmüş, çöküntüye uğramıs, darmadağın olmus, yok olmus, (bkz: nâbûd).

muzmer: (a.s. zımâr'dan. c. muzme-rât) ızmâr edilmiş, gizli, saklı, örtülü, dışarı vurulmamıs, içde saklı.

muztacıan: (a.zf.) ıztıcâ ederek, yan üstü yatarak, yan tarafına uzanarak.

mübâade, mübâadet: (a.i. bu'd'dan) 1. [iki kisi] birbirinden uzaklaşma, (bkz: müfâarakat). 2. birbirini sevmeyip soğuk ve uzak durma, (bkz: istikrah).

mübâdere, mübâderet ıu . -: (a. i. bûdûr'dan) bir is yapmaya girişme.

mübâhât: (a.i. behâ'dan) övünme, (bkz: tefâhür).

mübâyenet: (a.i. beyn'den) 1. ayrılık, baskalık. 2 . zıddiyet; tutmazlık.

mübtega: ("ga" uzun okunur, a.s. ib-tiga'dan. c. mübtegiyyat) arzu edilen, istenen.

mücâmele, mücâmelet: (a.i. cemâl'den) dirlik düzenlik, karşılıklı iyi muamelede bulunma, güzel geçinme.

mücevvez: (a.s. cevâz'dan) tecvîz olunmuş, caiz görülmüş, izin verilmiş.

müctenib: (a.s. cânib'den) ictimâ-beden, sakınan, çekinen, uzak duran, bir seye karışmayan, (bkz:mütecânib).

müdâhin: (a.s. dehen'den) müdahene eden, yüze gülen, dalkavuk.
müdârâ: (f.i.) yüze gülme, dost gibi görünme.
müdârât: (a.i. dery'den) yüze gülme, dost gibi görünme.
müdâvemet: (a.i. devâm'dan) 1. devam etme, bir yere her vakit gidip gelme. 2. bir işe aralıksız çalışma.
müddahar: (a.s. duhr'dan) biriktirilmiş, toplanıp saklanmış.
müdemmer: (a.s. dümûr'dan) tedmîr edilmiş, mahvolmuş, yok edilmiş.
müdün: (a.i. medîne'nin c.) sehirler. (bkz. medâin, müdn, sühûr).
müekked: (a.s. ekked ve vekked'den) 1. te'kidedilmiş, sağlamlaştırılmış. 2. tekrar edilmiş, bir daha haber verilmiş, tenbih edilmiş.
müfâd: (a.i. fevd'den) mânâ, kavram. (bkz. meal, mefhûm).
müfârekat: (a.i. fark'dan) 1. ayrılma, uzaklaşma, (bkz: mübâade). 2. bir yerden ayrılma. 3. Bosanma [kocasından].
müftereyât: (a.i.c.) baskasının üzerine atılan suçlar, kabahatler, kara çalmalar, (bkz: azv).
mükıbb: (a.s. kebb'den) bir şeyin üzerine düşüp gayretle çalışan.
mülâbesesiyle: dolayısıyla, -den dolayı.
mülâhhas: (a.s. hulâsa'dan) telhîs edilmiş, hulâsası (*özeti) çıkarılmış.
mülâyemet: (a.i. le'm'den) 1. uygunluk, (bkz: muvafakat). 2. yumusak huyluluk, yavaşlık. 3. Bağırsakların yumusaklığı [kabz'ın zıddı].
mülebbes: (a.s. lebs' ve libs'den) 1. giyilmiş. 2. iltibaslı, kansık.
mülevves: (a.s. levs'den) 1. telvîs edilmiş, kirli, pis. 2. intizamsız, kansık.
mülümme: (a.i. elem'den) felâket.
mülket-i Osmâniyye: Osmanlı ülkesi.
mümanaat: (A.i. men'den) menetme, engel olma, önleme,
mümâsât: (a.i. mesy'den) 1. yoldaslık, beraber gitme. 2. suyunca gitme, uysallık gösterme, göz yumma.
mümessek: (a.s. misk'den) 1. misk-lenmiş, misk kokulu. 2. imsak edilmiş, kendini tutmuş [senet gibi, vesika gibi].

mümtedd: (a.s. medd'den) imtidâdeden, uzayan, uzanan, süren; sürekli.

mümteni': (a.s. men'den) 1. imtina eden, çekinen. 2. olamaz, (bkz: gayr-i mümkün). 3. mant. olamazh.

münâdî: (a.s. nidâ'dan) 1. nida eden; tellâl. 2. müezzin. [Kur'an tâbirlerindedir].

mün'adim: (a.s. adem'den) in'idâm eden, yok olan. (bkz: ma'dûm).

münakkaha: (a.s. nakh'den) ["münakkah" in muen.]. (bkz: münakkah).

münakkih: (a.s.) tenkih eden, soyan, ayıklayan, temizleyen.

münâvebe: (a.i. nevbet'den) nöbetlesme, nöbetle is görme, nöbetlese.

münâvele: (a.i. nevl'den) sunma, sunusma, uzatıp verme.

münbit: (a.s. nebât'dan) inbât eden, ekileni güzel yetistiren, verimli.

müncerr: (a.s. cerr'den) 1. bir tarafa çekilip sürüklenen, sürülen, kayıp bir tarafa giden. 2. vanp sona eren. 3. neticelenen.

münetekkiren: (a.zf.) mütenekkir olarak, kıyafet değistirip kendini tanıtmayarak.

münfik: (a.s. nafaka'dan) nafaka veren, besleyen.

münhedim: (a.s. hedm'den) inhidâ-meden, yıkılan, yıkılmış, harâbolmuş.

münhemik: (a.s. hemk'den) inhimak eden, bir isin üstüne çok düşen.

münsebik: (a.s. sebk'den) kalıba dökülmüş olan.

münselib: (a.s. selb'den) insilâbeden, kaçmış, kaçırılmış, kalmamış [rahat, huzur, emniyet hakkında].

müntefi': (a.s. nef 'den) intifa eden, menfaatlenen, yararlanmış.

müntefî: (a.s. nefy'den) 1. intifa eden, yok olan. 2. kovulan, çıkarılan.

münzel, münzele: (a.s. nüzûl'den) inzal olunmuş, asağı indirilmiş, gökten indirilmiş.

mürevvec: (a.s. revâc'dan) revaçlandırılmış, itibâr edilmiş, propagandası yapılmış.

mürtefi', mürtefia: (a.s. refden) irtifa eden, yükselen, yükselmiş, yüksek; yüce.

mürvârîd: (F.i.) inci. (bkz: dürr, lü'lü).

müsâafe: (a.i. afv'den). (bkz. müsâade, müsamaha), fr. tolerance.

müsâcere: (a.i. secer'den. c. müsâcerât) 1. kavga etme, çekisme, (bkz: niza). 2. ağaç ile birbirine vurma.

müsâhele: (a.i. sehl'den) 1. incelik ve uysallık gösterme. 2. kolaylık gösterme. 3. kolay sanma.

müsbig: (a.s.) isbâg edici, tamamlayıcı.

müsevvedât: (a.i. sevvâd'dan. müsevvede'nin c.), (bkz. müsveddât).

müsevveg: (a.s. sevveg'den. c. mü-sevvegat) izin verilmiş, razı olunmuş.

müsrif: (a.s. serefden) 1. yükselen, çıkan. 2. ölüme pek yakın bulunan. 3. etrafa bakan, etrafı gören. 4. bir hal almaya yüz tutmuş olan. 5. vakıf malı muhafaza eden kimse,

müst: (f.i.) 1. yumruk, musta, (bkz: müste1). 2. avuç. (bkz: must).

müstagrık: (a.s. gark'dan) 1. gark olmuş, dalmış, daldırılmış, batmış. 2. kendini bilmeyecek derecede dalgın, düşüngen.

müstahfaz: (a.s. i.hıfz'dan.c.müstahfazîn)1.hıfzeden,koruyan.2. [Tanzimat'tan sonra] kırk yasını asmış olan yurttaşların -muvazzaf ve rediflikten sonraki-askerlik hizmeti.

müstâîn: (a.s. avn'den) istiâne eden, yardım isteyen.

müsteâr: (a.s. âriyyet'den) 1. eğreti [alınmış], takma [ad].

müstebân: (a.s. beyân'dan) 1. meydanda, açık [olan], (bkz: âskâr, ayan, vazıh, zahir). 2. açık olarak anlaşılan.

müsteclib: (a.s. celb'den) isticlâbeden, çeken [kendine doğru].

müsteheyât: (a.s. sehvet'den c.) istahı çeken, istah veren seyler, lezzetli seyler.

müstemidd: (a.s. meded'den) istim-dâd eden, yardım isteyen.

müstemirren: (a.zf.) müstemir olarak, sürekli, aralıksız, (bkz: daimî).

müstetâb: (a.s. tayyib'den) istitâ-be edilen, hos, güzel bulunan.

müstevcib: (a.s. vücûb'dan) 1. lâyıq, (bkz: seza, sayan). 2. icâbeden, gereken.

müstevfâ, müstevfî: (a.s. vefâ'dan) kâfi derecede, yeteri kadar, tam, mükemmel; dolgun.

müstezâd: (a.s. ziyâde'den) 1. ziyâdelesmiş, artmış, çoğalmış.

mütâbaat: (a.i. teba'den) ittibâ etme, birine tâbi olma, arkasından gitme, uyma.

mütefassım: (a.s.) 1. infisâm eden, kınlan, üzülen. 2. sütten kesilen.

mütekallid: (a.s. kılâde'den. c. müte-kallidîn) 1. takallüdeden, boynuna takan. 2. takınan, kusanan.

mütemahhız: (a.s.c. mütemahhızîn) inanarak can ve gönülden çalışsan.

mütenekkir: (a.s. nekre'den) tenekkür eden, kıyafet değistiren, tanınmayacak kılığa giren; [takma bir adla] kendini tanıtmak istemeyen.

müterassıd: (a.s. rasad'dan) tarassudeden, dikkatle gözeten, bekleyen, kollayan.

mütevâtir: (a.s. vetr'den) tevatür eden, ağızdan ağıza dolasan, halk arasında söylenen.

müverrah: (a.s. îrâh'dan) tarihli, târihi atılmış.

müzayaka: (a.i. zîk, zayk ve dîk, dayk'dan) sıkıntı, darlık, parasızlık; yokluk.

müzerkes: (a.f.b.s.) altın sırmalı, altın sırma ile islenmiş, (bkz: müzehheb).

müzevvere: (a.s. zever'den) ["müzevver" in müen.]. (bkz: müzevver).

nâ-bekâr: (f.a.b.s.) 1. ıssız, ise yaramaz. 2. haylaz, yaramaz, hayırsız.

nâ-gâh: (f.b.s.) 1. vakitsiz. 2. zf. ansızın, birdenbire, (bkz: nâ-geh).

nagamât: (a.i. nağme'nin c.) âhenkler, ezgiler, güzel sesler.

Nâ-hemvâr: çarpık, eğri, düz olmayan. 2. zf. dâima, (bkz: hemîse).

nâ-hencâr: f.b.s.) yolsuz, doğru olmayan.

nâhun: (f.i.) tırnak. (bkz: zıfr).

nahvet: (a.i.) kibir, gurur, büyüklenme, ululanma, kurulma, böbürlenme, (bkz: taazzum, tekebbür).

-nâk: (f.e.) isimlere takılarak sıfat meydana getiren bir edat olup "-li, -lü" mânâsını verir,

nâ-kes: (f.b.s.c. nâ-kesân) 1. nekes, cimri, pinti. 2. insanıyetsiz, alçak.

nakkad: ("ka" uzun okunur, a.s. nakk'den. c. nakkadân) 1. nakk eden, paranın kalpını sağlamından ayıran. 2. bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran. 3. tenkidçi.

nakkare-zen: (ikinci "ka" uzun okunur, a.f.b.s.) nakkare, çiftenâra, dümbelek: çalan [kimse].

nasb: (a.i.) 1. dikme, saplama.

nâ-sezâ: (f.b.s.) yakısmaz, (bkz: nâ-revâ).

neberd-azmâ: (f.b.s.) çok savaflara girmis çikmis tecrübeli kimse.

neccâr: (a.i. necr'den) 1. dülger. 2. marangoz.

nedbe: (a.i.c. nedeb, nüdüb) yara izi. [aslî"nedebe" dir].

nefâz: (a.i.) 1. geçme, isleyip öteye geçme. 2. sözü geçme. 3. huk. hukukî tasarruflar üzerine o tasarruf hükmünün terettübetmesi.

nefy: (a.i.) 1. sürme, sürgün etme.

negûhîde: (f.b.s.) kötü, çirkin.

nehb ü garet (etmek): çapulculuk etmek, yağmalamak.

nehc: (a.i.) 1. doğru yol. 2. yol, usûl.

neheng: (f.i.c. nehengân) zool. timsah.

nehhâb: (a.s. henb'den) çapulcu, yağmacı.

nehmet: (a.i.) yüksek himmet.

nehz, nehzât: (a.i.) davranma, kalkısma.

nekb: (a.i.) kedere, musibete uğrama.

neket: (a.i.c. nekebât, nükûb) 1. talihsizlik, bahtsızlık. 2. düskünlük. 3. felâket, musibet.

nemmâm: (a.s. nemm'den). Koğucu, ara bozan. (bkz. nemmâl, nemmâs, zemmâm).

neng: (f.i.) 1. ayıp, utanma.

nerîm, nerîmân: (f.s.) pehlivan, yiğit, (bkz: bahâdır).

nesak: (a.i.) tarz, sekil, üslûp, yol.

nesak-sâz: (a.f.b.s.) tertîbeden, düzenleyen; düzen veren.

nesemât: (a.i. nesem'in c.) 1. solumalar, soluk alıp vermeler. 2. nefesler, hayatlar, ruhlar. 3. hafif rüzgâr esintileri.

nes'et: (a.i.) 1. meydana gelme, ileri gelme. 2. çıkma, yetisme.

nesnas: (a.i.) 1. yarısı insan, tek elli ve tek ayaklı olup sıçrayarak yürüyen efsânevî bir hayvan. 2. goril, sempanze, orangutan gibi büyük maymun cinslerinin adı.

Nessâr: (a.s. nesr'den) nesreden, saçan, [nessâr'ın münessâr dağıtan.

nevâhî: (a.i. nâhiye'nin c.) 1. yanlar, taraflar. 2. nâhiyeler, bucaklar.

nevâl: (a.i.) 1. talih, kısmet. 2. bahsis, bağıs.

nevâzis: (f.i.) oksama, gönül alma, iltifat.

nevbet: (a.i.c. nüveb) 1. sıra; sıra ile görülen is.

nevbet: (f.i.) resmî yerlerde muayyen vakitlerde çalınan davul, dümbelek gibi seyler, bando, mızıkâ,(bkz. gülbâng).

-neverd: (f.s.) "dönen, dolasan, gezen" mânâlarıyla kelimelere katılır.

nevmîd: (f.s. "nâ-ümîd'den) ümitsiz, ümîdi kırık, (bkz: kanût, me'yûs).

neyl: (a.i.) 1. merama erisme; isteğine ulasma. 2. s. ulaşılan sey.

nezdîk: (f.s.) yakın, (bkz: karîb).

niakarr: (a.i. karâr'dan c. makarr) 1. karar edilen, durulan yer, karargâh. 2. oturulan yer. 3. ocak, merkez

nigâh-endâz: bakan, bakıveren.

nigâste: (f.s.) 1. resmolunmus. (bkz. musavver). 2. yazılmış, (bkz: muharrer, mektub1, merkum1).

nigeh: (f.i.) bakıs, bakma, (bkz: nazar, nigâh).

nigeh-endâz: (f.b.s.) bakıveren. (bkz. nigerân).

nigûn-sâr: (f.b.s.) basasağı. [siirde, "nigû-sâr" seklinde de geçer].

nîm-ten: (f.b.i.) mintan.

Nîrân: (a.i. nâr ve nûr'un c.) 1. aydınlıklar, parıltılar, ısıklar. 2. cehennem, tamu. (bkz: dâr-üs-saîr,dûzah). 3. ates.

nîrû: (f.i.) zor, kuvvet, güç. (bkz: zûr).

nisâr: (a.i.) 1. saçma, serpme.

nisîb: (f.i.) inis, inis asağı, [yokusun zıddı].

Nisîmen: (f.i.) oturacak yer.

nitâk: (a.i.) 1. kusak, kemer. 2. pestemal. 3. kusak yeri. 4. bir çeşit Arap elbisesi.

niyâm: (a.s. nevm'den. nâim'in c.) 1. (bkz. nâimîn, nüvvâm, nüvvem, nüyyem). 2. uyuyanlar, uykuda olanlar, (bkz. hâbîde-gân).

niza': (a.i. nez'den) çekisme, kavga, (bkz: münazaa).

nuhbe: (a.i.) 1. herseyin iyisi, seçkini. 2. seçkin, seçilmiş, (bkz. güzide, müntahab).

nuhûset: (a.i.) uğursuzluk, (bkz: seamet).

nukud: "ku" uzun okunur, a.i. nakd'in c.) nakiller, paralar.

nûs-â-nûs: (f.zf.) içtikçe içerek, içe içe, tekrar tekrar içerek.

nusret: (a.i. nasr'dan) 1. yardım. 2. Allah'ın yardımı. 3. başarı, üstünlük. 4. erkek adı.

nutfe: (a.i.c. nutuf) 1. fizy. döl suyu, atmık, sperma, fr. sperme, (bkz: menî). 2. (c. nitâf) duru, saf su.

nühye: (a.i.c. nühâ) akıl. (bkz: hired).

-nümâ: (f.s.) "gösteren, bildiren" mânâlarıyla kelimelere katılır. Hüner-nümâ hüner, marifet gösteren.

nüsâre: (a.i.) 1. saçıntı, saçılan sey. 2. yemek döküntüsü.

nüsk: (a.i.) Allah'a yolunca ibâdet etme.[Kur'an'daki sekli "nüsük" dür],

nüzhet: (a.i.) 1. nese, eğlence, eğlenecek yerleri gidip gezme. 2. tazelik; sevinç; ferahlık, (bkz: teferrüc. 3. erkek ve kadın adı.

pâ-ber-câ: (f.b.s.) ayağı yerde; yerinde duran, (bkz: dâim, kaim, sabit).

pâdâs: (f.i.c. pâdâsân) 1. mükâfat, (bkz: ecr, ivaz). 2. ayakdas. (bkz: hem-râh, refik).

-pâs: (f.s.) "serpen, saçan, dağıtan" mânâlarıyla birlesik kelimeler yapar.

Pây-mâl: üzerine ayak sürülen, ayak alanda çiğnenen

pây-zede: (f.b.s.) ayak altında kalmıs, çiğnenmis, (bkz: pâ-mâl, pây-mâl, pâ-zede).

pehlû: (f.i.) vücudun iki yanından biri, yan. (bkz: cenb).

pehnâ: (f.s.) geniş, enli, yaygın, (bkz: vâsi').

peleng: (f.i.c. pelengân) zool. panter, fr. leopard.

penc-gâne: (f.b.s.) besten ibaret, besli.

pençe-i igtisâb: gasp pençesi.

perdâht: (f.i.) 1. cilâ, parlaklık, parlama. 2. perdah.

pere: (f.i.) kenar, uç.

pertev: (f.i.) 1. ısıık, parlaklık, yalım. (bkz. revnak, ziya). 2. erkek adı.

perverd-gâr: (f.b.s.) "besleyici, terbiye edici, rızıklandırıcı" Allah.

perverî : (f.i.) 1. besleyicilik, büyütücülük; terbiye. 2. seçme. 3. sevmeye.

perveris: (f.i.) 1. besleyis, besleme; beslenme. 2. terbiye etme, yetistirme. 3. Dlerileme. (bkz: terakki). 4. kadın adı.

pesendîde: (f.s.) 1. beğenilmiş, seçilmiş, (bkz: mergub, müntehab).

peygâr: (f.i.) savas, kavga, (bkz: ceng, cidal, perhâs).

peygule: ("gu" uzun okunur, f.i.) köse, bucağ, (bkz: zaviye).

peygule-i nisyân: unutulma kösesi.

peykân: (f.i.) 1. temren, basak, okun ucundaki sivri demir. 2. mec. sevgilinin kirpiği.

peyke: (f.i.) tahta sedir, kuru kanape.[aslı"pây-kâh" tır].

-peymâ: (f.s.) "ölçen, ölçücü" mânâlarıyla birlesik kelimeler yapar.

peymâne: (f.i.) büyük kadeh; sarap bardağı, (bkz. nâcûd).

peymân-sikenât: (f.b.i.) yemin bozarlık.

peymây: (f.s.) ölçücü, tartıcı.

peymûde: (f.s.) ölçülmüş.

pey-siper: (f.b.s.) ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

pîçîde: (f.s.) karışmış, bükülmüş, kıvrılmış.

pindârî: (f.i.) böbürlenme, (bkz: pindâr, pindâre2).

pîr ü bernâ: ihtiyar ve genç.

pîr: (f.s.c. pîrân) 1. yaşlı, ihtiyar, (bkz: sâl-hürde).

-pîrâ: (f.s.) "donatıcı, süsleyici, düzenleyici" mânâlarıyla birlesik kelimeler yapar.

pîrâhen: (f.i.) gömlek, (bkz: kamîs, pîrehen).

pîrâyis: (f.i.) 1. tertip, düzen, (bkz: intizâm, nizâm). 2. süs. (bkz: zînet).

pîs-gâh: (f.b.i.) ön. (bkz: kuddâm, huzûr).

pîs-nihâd: (f.b.i.) 1. temel, usul, kanun.

pîs-rev: (f.b.s.) 1. önden giden. 2. i. müz. (bkz: peysrev1). 3. bkz: pesrev2).

pister: (f.i.) yatak, dösek, (bkz: bister).

pîsvâ: (f.i.c. pîsvâyân) reis, başkan, (bkz: muktedâ).

pürsis: (f.i.) suâl edis, sorus.

râcil: (a.s. ricl'den) 1. yaya. (bkz: piyade). 2. mec. bilgisiz.

râgıb: (a.s. rağbet'den) 1. istekli, isteyen, rağbet eden. (bkz: arzû-mend). 2. i. erkek adı. [müen."râgıba" kadın adı olarak kullanılır]

rahal: (a.i.c. rihâl) semer, palan.

râh-ı gürîz, reh-i gürîz: kaçıs yolu.

râh-rev: (f.b.s.) yolda giden; i. yolcu. (bkz. reh-rev).

rahs: (f.s.) gösterisli, yürük ve güzel [at].

râik, râika: (a.s. revk'den) 1. sâde, saf, hâlis.

rakabe: (a.i.c. rakabât, rikab, rikbân) 1. ense kökü, boyun, (bkz. unk). 2. kul, köle, câriye.

rakam-zede: (a.f.b.s.) yazılmıs, söylenen, yazılan.

rakde: (a.i.) uyku.

râkîb: (a.s.) 1. gözeten, bekleyen. 2. i. erkek adı.

ra'y : (a.i.) 1. otlama. 2. otlatma, gütme.3. teslîm olma.

râyât: (a.i. râyet'in c.) sancaklar, bayraklar, (bkz: rây).

râyiha: (a.i.) koku. [aslı"râiha" dır, c. revâih gelir].

recfe: (a.i.c. recefât) jeol. deprem, (bkz: zelzele).

redâet: (a.i.) 1. kötülük, fenalık, bayağılık.

reff': (a.s. rifat'den) 1. yüksek, yüce. (bkz. âlî, bülend).

rehâbîn, rehâbine: (a.i.râhib ve ruhbân'ın c.) rahipler, papazlar; kadın papazlar.

reh-peymâ: (f.b.s.) yol ölçen.

rekûb, rekûbe: (a.i.) binek hayvanı, (bkz: matiyye).

rekz-i evtâd: çadır kurma.

-resân: (f.s. -res'in c.) "erisenler, yetisenler, ulasanlar" mânâlarıyla birlesik kelimeler yapar

resâse-pâs: (a.f.b.s.) serpinti saçıcı.

resîde: (f.s.c. resîdegân) erismis, yetismis, olgunlasmıs.

resk: (f.i.) 1. kıskanma, hased günü. 2. s. kıskanılmıs.

retk ü fetk: iyi idare etme.

revâtib: (a.i. râtibe'nin c.) 1. vazifeler. 2. maaslar.

revs: (f.i.) gidis yürüyüs; usûl, tutum, yol.

reyb: (a.i.) süphe, (bkz: gümân, sekk).

rikkıyyet: (a.i.) fik. kulluk, kölelik, (bkz: memlûkiyyet).

ribka: (a.i.) kemend, kemend bağı, ilmekli ip.

ric'at : (a.i.) 1. geri dönme. 2. gerileme, çekilme; geri kaçma.

rikâb: (a.i.c. rüküb) 1. üzengi. 2. büyük bir kimsenin katı, önü. 3. müz. vaktiyle Türk müziğinde kullanılmış usullerden biri olup zamanımıza kalmıs nümunesi yoktur.

riyâh: (a.i. rîh'in c.) 1. rüzgârlar.

rîzân: (f.s.) dökülen, akan.

Rû-nümâ: yüz gösteren gibi. ["nümûden" mastarından].

rûsen: (f.s.) 1. aydın, parlak. 2. belli, meydanda, (bkz: ayân, âskâr, müsa'sa'1, zâhir). 3.

i. erkek adı.

-rübâ: (f.s.) "kapan, kapıcı" mânâlarıyla birlesik kelimeler yapar.

rüchân: (a.i.) 1. üstünlük, üstün olma. (bkz: efdâliyyet, fâikiyyet).

rüsâ [y]: (f.s.) rezil, itibarsız, haysiyetsiz, (bkz: hazûl).

sâd-mân: (f.s.) sevinçli, (bkz: mahzûz, memnun, mesrur).

sâh-bâz: (f.b.i.) 1. bir cins iri ve beyaz doğan. 2. s. yiğit, sanlı, gösterisli [adam].

sâhen-sâh: (f.b.i.) en büyük pâdisâh, sah, pâdisâhlar pâdisâhı, sahlar sahi.

sâhire: (a.i.) 1. yer yüzü.

sâh-râh: (f.b.i.) 1. büyük, islek yol, ana yol, cadde. 2. sasırılması mümkün olmayan doğru ve açık yol.

sâid: (a.s. suûd'dan) 1. yukarı çıkan, yükselen, kalkan, kalkıcı. 2. anat. önkol. fr.

avant-bras. 3. müz. pestten tîze doğru giden çıkıcı dizi.

sakîm: (a.s. sakamet'den) 1. hasta, hastalıklı, (bkz: marîz). 2. yanlış. 3. rivayeti doğru, sağlam olmayan [hadîs].

sâlik: (a.s. sülûk'den. c. sâlikân, sâlikîn) 1. bir yola giren, bir yolda giden, (bkz: münselik). 2. bir tarikata girmis bulunan, (bkz: mürîd).

Sâmân: (f.i.) 1. servet, zenginlik. 2. rahat; dinçlik. 3. düzen, (bkz. âsâyis).

sâmia: (a.s.) 1. sâmi'in müennesi. 2. kulaktaki isitme kuvveti, biy. isidim.

sâmih, sâmiha: (a.s. semh1den. c. sevâmih) 1. yüksek, (bkz: âlî, mürtefi').

sanâdîd: (a.i. sındîd'in c.) başkanlar; ileri gelenler.

sârr, sârre: (a.s. sūrûr'dan) sevindirici, sevinçli:

satvet: (a.i.c. satevât) 1. birinin üzerine siddetle sıçrama. 2. ezici kuvvet; zorluluk.

savâb: (a.i.) 1. doğruluk, dürüstlük; doğru hareket, doğru davranış, doğru düşünce. 2. s. doğru, dürüst.

savl: (a.i.) saldırısı, atılıs, (bkz: savlet).

sâye-bân: (f.b.i.) 1. sayvan, gölgelik, (bkz: sâye-gâh). 2. büyük çadır. 3. s. koruyan, (bkz: hafız, hâmî).

sayha: (a.i.c. sıyâh) bağırma, nâra

sayyâd: (a.i.) avcı. (bkz: sayd-ger).

sâz : (f.i.) 1. müz. çalgı. 2. silâh. 3. at takımı. 4. sıra, düzen. 5. kuvvet, kudret. 6. öğrenme. 7.

sebâyâ: (a.i. sebî'nin c.) savasta esir düşenler, [ekseriya kadınlar hakkında kullanılır].

sebbâbe-gezâ: (a.f.b.s.) sasarak parmağını ısırarak, (bkz: engüst ber-dehân).

seb-dîz: (f.b.s.) "gece renkli" 1. karayağız at. 2. Hüsrev Pervîz'in meshur atının adı.

sebîke: (a.i.c. sebâik) eritilerek kalıba dökülmüş sey, külçe.

sebk: (a.i.) 1. ileri geçme, ilerileme, evvelce geçme, vâki olma. 2. kusunda kazanan hayvan.

sebkât: (a.i.) geçme, ilerleme.

sebuiyyet: (a.i.) yırtıcılık.

sebük-bâr: (f.b.s.) yükü hafif, esyası az olan.

sebük-hîz: (f.b.s.) çabuk kalkan, hareket eden.

seciyye: (a.i.c. secâyâ) huy, tabîat, karakter (bkz: mesreb).

sedd: (a.i.) 1. kapama, tıkama; kapanma, tıkanma, engel olma. 2. mania, perde, (bkz: haciz, hâil). 3. set, tümsek. 4. baraj, bütçe. 5. rıhtım.

sedîd: (a.s. sedâd'dan) 1. doğru, hak. (bkz: sedâd). 2. i. erkek adı.

seffâk: (a.s. sefk'den) 1. kan dökücü, (bkz: hûn-rîz). 2. (bkz: seffâh1).

segab: (a.s.) fitne uyandıran.

segâl: ("ga" uzun okunur, f.i.) çakal. (bkz. segâl, va').

sehtiye: (i.) brik nevinden iki direkli beğlik (devlete ait) gemi.

selem: (a.i.) pesin para ile veresiye mal alma.

sell-i şimşîr: kılıç çekme.

sem': (a.i.c. sümû') 1. balmumu. 2. mum.

semek: (a.i.c. esmâk, simâk) balık. (bkz: mâhî).

senâbik: (a.i. sünbük'ün c.) at, katır gibi tek tırnaklı hayvanların tırnakları, toynaklar.

senân: (a.s.) ısıklı, parlak, (bkz: rûsen, ziyâ-dâr).

-senc: (f.s.) "tartan, ölçen, değerlendiren" mânâlarına gelerek birlesik kelimeler yapar.

sengîn: (f.s.) 1. tastan, tastan yapılmıs.

seng-sâr: (f.b.i.) taşı bol yer.

senâ: (a.i.c. senâyi') kötü is, ayıp is, yakıksız is.

ser-â-pâ: (f.zf.) bastan ayağa kadar, bastan basa, bütün, hep. (bkz: ser-tâ-pâ, ser-tâ-ser).

serâre: (a.i.c. serer) kıvılcım.

serâsime: (f.s.) sersem.

ser-be-zânû: (f.b.s.) kederden bası dizlerine düsmüs [kimse].

seref: (a.i.) lüzumsuz harcama, (bkz: israf)

Seref-yâfte: seref bulmus., gibi.

ser-fürû-bürde: (f.b.s.) 1. bas eğmiş. 2. düşünceye dalmıs.

ser-gerdân: (f.b.s.) 1. bası dönen, sersem, saskın, (bkz: ser-geste). 2. perisan.

ser-gerde: (f.b.s.) elebası, (bkz: ser-kerde).

serm: (f.i.) utanma.

sermed: (f.s.) 1. daimî, sürekli, (bkz: câvid, câvidân, dâim, ebedî). 2. i. erkek adı.

sermendegî: (f.i.) utangaçlık. (bkz. serm-sârî).

serm-sâr: (f.b.s.) utangaç, (bkz: mahcûb, müstahyî).

ser-sâr: (f.s.) 1. ağzına kadar dolu, taskın, (bkz: leb-â-leb). 2. sınırı asan, ileri giden.

serv: (f.i.) 1. servi, selvi. 2. mec. sevgilinin boyu bosu.

ses-der: (f.b.i.) 1. tavla kutusu. 2. mec. dünya [bizim-].

setâret: (a.i.) 1. nese, senlik, sevinç. 2. bâzı Arap halayıklara verilen bir ad. 3. çoğunlukla, Arap ve Çerkez kadınlarına verilen bir ad.

setm: (a.i.c. sûtûm) sövme, sövüp sayma, (bkz: düsnâm, sebb).

sevâim: (a.i. sâime'nin c.) 1. çayıra bası bos olarak salıverilen hayvanlar; otlak hayvanı. 2. Üzerine zekât terettübeden koyun, keçi, sığır, deve gibi çift tırnaklı hayvanlar.

sevâlif: (a.i. sâlif, sâlife'nin c.) geçmişler, geçmiş insanlar.

Seyh ü sâbb: ihtiyar ve genç.

seyl: (a.i.c. süyûl) 1. sel. 2. siddetle gelen sey.

seylâb, seylâbe: (f.i.) sel, sel suyu.

seyn: (a.i.) leke, ayıp, kusur.

sezr: (a.i.c. süzûr) 1. islenmeden mâdenin içinden çıkarılan altın. 2. süs olarak kullanılan inci ve altın.

sia: (a.i. vüs'at'den) 1. genişlik, bolluk. 2. takat, güç.

sifâh: (a.i. sefe'nin c.) dudaklar, (bkz: sefevât).

sihâm: (a.i. sehm'in c.) 1. oklar.

sikak: ("ka" uzun okunur, a.i.) uyusmazlık, anlaşılmazlık, bozusma, (bkz: ihtilâf, muhalefet).

sikeste-zebân: (f.b.s.) 1. peltek. 2. i. kırık uçlu [kalem].

sikkîn: (a.i.) bıçak.

silâ': (a.i.c. seleât) hek. hıyarcıklar; urlar.

silk: (a.i.) 1. iplik. 2. sıra, dizi. 3. yol; meslek, tutulan yol.

simât: (a.i.) 1. sofraya gelmiş yemekler. 2. sofraya gelmiş yemekler. 3.

ziyâfet. min'âm: (a.s.) çok in'am eden, çok bağışta bulunan

sîme: (a.i.c. siyem) huy, tabîat. (bkz: haslet).

sinâver: (f.s.) suda yüzen, yüzgeç. (bkz. sâbih).

sîne: (f.i.) 1. göğüs. 2. yürek (kalb).

sipâh-sâlâr: (f.b.i.) askerlerin en büyüğü, (bkz: sipâh-dâr, ser-asker).

sipih: (f.i.) 1. (bkz: asmân, semâ). 2. talih.

sirâ': (a.i.) yelken, gemi yelkeni, (bkz: bâd-bân).

sirâ'-güsâ: (a.f.s.) yelken açan.

sîrâze-gîr: (f.b.s.) sirâze yapılmaya elverişli [kitap].

sirisk: (f.i.) gözyası, (bkz: dem', esk).

sirkat: (a.i.) hırsızlık, çalma, çalınma.

siryân: (a.i.c. serâyîn) anat. atardamar.

sitâb: (f.i.) acele, sür'at, çabukluk.

sitâiyye: (a.s.) 1. kıslık. 2. i. girizgâh kısmı kisdan bahseden veya kıs tasviriyle başlayan kaside.

sitâre: (f.i.c. sitaregân) 1. astr. yıldız, (bkz: ahter, kevkeb, necm). 2. talih, kader, baht.

sitîz, sitîze: (f.i.) kavga, çekisme, (bkz: cidal, gavga, perhâs).

siyâk u sibâk: sözün gelisi, sözün (öncesinin sonrasına olan) uygunluğu, tutarlığı.

siyâk: (a.i. sevk'den) sözün gelisi, ifâde sekli.

siyem: (a.i. sîme'nin c.) huylar, tabîatlar.

su'bân: (a.i.c. saâbîn) 1. büyük yılan, ejderhâ, (bkz: bürsân).

Subh ü mesâ: sabah aksam

subre : (a.i.) yığın, birikinti.

sudâ': (a.s.) 1. bas ağrısı. 2. rahatsız etme, rahatsızlık.

suhan-verân: (f.s. suhan-ver'in c.) düzgün konuşanlar.

suhûlet: (a.i.) 1. kolaylık. 2. kolaylık vasıtası. 3. yavaşlık, usul; nâzik muamele. 4. s. elverişli, kullanışlı. 5. paraca kolaylık.

sukka: (a.i.) 1. parça; kumas veya kâğıt parçası. 2. küçük tezkere, yazı.

su'le: (a.i.c. sual) 1. alev, ates alevi.

sumût: (a.i.) 1. susma. (bkz: sükût). 2. somurtma.

sûret-nümâ: (a.f.b.s.) sekil ve suretini gösteren, meydana gelen, (bkz: sûret-yâb, sûret-pezîr).

sûret-yâb: (a.f.b.s.) sekil ve suret bulan, meydana gelen, (bkz: sûret-nümâ, sûret-pezîr).

sûsmâr: (f.i.) keler, kertenkele, (bkz: yerbû').

sutûr: (a.i. satr'ın c.) satırlar, yazı dizileri, (bkz: estâr).

suûbet: (a.i.) güçlük, zorluk.

sûzende: (f.s.) yakan, yakıcı, (bkz: sûzân).

sübût: (a.i.) sabit olma, gerçekleşme, meydana çıkma, ["bulmak" fiili ile kullanılır].

sübühât: (a.i. sübhe'nin c.), (bkz. sübeh).

süceâ: (a.s. secî'in c.) cesurlar, yürekli, yiğitler, (bkz: sicâ').

süded: (a.i. südde'nin c.) kapılar; esikler.

süfün: (a.i. sefîne'nin c.) gemiler, [en çok harp gemileri], (bkz: sefâyîn).

sügur: ("gu" uzun okunur, sagr'ın c.) sınırlar, düşman ağzı olan yerler.

sühan: (f.i.) söz, lâkırdı, (bkz: kavî, kelâm, lâfz, suhan).

sühan-sinâs: (f.b.s.) söz bilir, sözün kıymetini takdir eden.

sükûfe: (f.i.) 1. çiçek. 2. g. s. süslemede sırf çiçek motiflerine dayanan bir tarzın adı. 3. kadın adı. [aslî "sikûfe" dir].

sükûn-pezîr: (a.f.b.s.) durgun, yatısmıs, sakin.

sülâf, sülâfe: (a.i.) 1. sarap. (bkz. bade, hamr, sahbâ). 2. meyve suyu. 3. bir şeyin en güzel tarafı.

süllâf: (a.i. selevin c.) selefler, önce gelip geçmişler, (bkz: eslâf).

süm'a: (a.i.) görsünler, isitsinler diye yapılan göstermecilik, (bkz: riya).

sümâr: (f.i.) 1. hesap, sayı.

-sümâr: (f.s.) "sayan, sayıcı, eden, edici" mânâlarına gelerek birlesik kelimeler yapar.

sümûm: (a.i. semm'in c.) zehirler, ağular. (bkz: simâm).

sünûh: (a.i.c. sünûhât) 1. sağlam ve emîn olma. 2. adamakıllı bilme. 3. (sinh'in c.) dis yuvaları, dis çukurları.

süpürde: (f.s.) 1. ismarlanmıs, siparis olunmus. 2. verilmiş, bırakılmış.

sürûr: (a.i. serr'in c.) serler, kötülükler, fenalıklar; kavgalar, gürültüler.

süstî: (f.b.i.) 1. gevseklik, sölpüklük, tenbellik. 2. değersizlik.

sütür gürbe: (f.b.i.) deve ile kedi, iyi ile kötü; münasebetsiz, karışık; iyili fenâlî.

sütür gürbe: (f.b.i.) deve ile kedi, iyi ile kötü; münasebetsiz, karışık; iyili fenâlî.

sütürde: (f.s.) tıras edilmiş, yontulmuş.

Şereh-(a.i): şiddetli hırs, tamahkârlık, açgözlülük.

taaffünât: (a.i. taaffün'ün c.) fena, pis kokular, (bkz: tefessühât).

taalluk: (a.i. alak'dan. c. taallukat) 1. asılı olma, asılma. 2. ilisiği, ilgisi olma. 3. sevmeye. 4. ait olma. 5.tas. dünyâ ilgisi.

taâm: (a.i.c. et'ime) yemek, as.

taayyüs: (a.i. ays'den) yasama, geçinme, (bkz: intiâs, maîset).

Tâb ü tâkat, tâb ü tüvân: güç, kuvvet, dayanma, tahammül. 2. ısıklık, parlaklık, (bkz. nûr, ziyâ). 3. harâret.

tab'a: (a.i.) bir kere basılma.

tadaccur: (a.i. ducret'den) iç sıkılması; sıkıntı (bkz. tazaccur).

tafattun: (a.i. fatânet'den) anlama, akıl erdirmeye, (bkz: idrâk, taakkul, tefehhüm).

tafra: (a.i.) 1. yukarıya sıçrama, atlama. 2. yukarıdan atıp tutma. 3. (c. tafarât) ilmiyede (sarıklılarda) rütbe, derece alma.

taglît: (a.i. galat'dan. c. taglîtât) 1. yanlışlığını çıkarma. 2. yanıltma; yanıltılma.

tagtiye: (a.i. gıtâ'dan) örtme, örtülme, (bkz: tagsiye).

tahallüf: (a.i. hilâf'dan) 1. geride kalma, arkada bırakılma. 2. uygun gelmeme.

tahassüd: (a.i.c. tahassüdât) birikme, yığılma, toplanma [asker hakkında].

tahattî: (a.i. hatve'den. c. tahattîât) 1. bir şeyi atlayıp geçme, bir şey atlanıp geçilme; sınırı asma. 2.saldırısı.

tahdîs: (a.i. hiffet'den) 1. hafifletilme. 2. yükünü azaltma.

tâib: (a.s. tevbe'den) 1. tövbe eden.(bkz: tevbe-kâr). 2. i. erkek adı. 3.XVIII. asırda, Lâle Devri'nde sâirlerin reisi sayılan sâir.

takbîh: (a.i. kubh'dan. c. takbîhât). çirkin görme, beğenmeme.

takıyye: (a.i.) 1. sakınma, çekinme, (bkz: ihtirâz). 2. birinin mensûbolduğu mezhebi gizlemesi.

takrîât: (a.i. takrî'in c.) basa kakmalar, azarlamalar, paylamalar.

ta'lîl: (a.i. illet'den. c. ta'lîlât) 1. sebep, bahane gösterme, gösterilme. 2. fels.

tümdengelim, fr.deduction.

tama' : (a.i.) doymazlık; çok isteme; açgözlülük,

ta'n: (a.i.) sövme, yerme; ayıplama.

ta'nîf: (a.i. unfdan. c. ta'nîfât) siddetle azarlama, darılma, (bkz. ta'zîr, tekdir).

tansîs: (a.i. nass'dan) 1. kayıtları ve teferruatını inceden inceye tedkik etme. 2. Kur'an veya hadisten sahit göstererek bir dâvayı müdâfaa etme, savunma.

tard: (a.i.) 1. koğma, sürme, uzaklaştırma. 2. vazifeden, mektepten uzaklaştırma.

tareyân: (a.i.) geliverme, oluverme, birdenbire çıkma.

tarsîn: (a.i. rasânet'den. c. tarsînât). sağlamlastırma, (bkz: tahkîm, takviye).

tasallûf: (a.i.c. tasallûfât) 1. övünme, kendi gücünün dışında olan fazîlet ve zarafet iddiasında bulunma. 2. ed. sâirin, fahriye (kendini övme) yolunda yazdığı siir.

tasmît: (a.i. semt'den) ed. gazel veya kasideyi musammat denilen tarzda tanzîm etme; yânî, kafiyeli beyitleri dört kısım olarak tanzîm etme

tasmît: (a.i.) susturma, (bkz: iskât).

tasrîh: (a.i. sarh'dan. c. tasrîhât) açık açık söyleme, söylenme, açıktan açığa bildirme, bildirilme, belirtme, belirtilme.

tastîr: (a.i. satr'dan) satır dizme, yazı yazma, yazılma.

tatarruk: (a.i. tark ve turûk'den) 1. yol bulma; yol bulup gitme. 2. dövülme.

tathîr: (a.i. tahr'dan. c. tathîrât) temizleme, paklama.

tatrîz: (a.i.) 1. elbiseye kenar isleme, islenme. 2. bir seyin etrafına oya yapma, dantele dikme.

tatyîb: (a.i. tayyib'den. c. tatyîbât) hos etme, edilme, hoslandırma, gönlünü hos etme, gönül hos edilme, iyi davranma.

tavâif: (a.i. tâife'nin c.) tayfalar; gruplar, fıkralar, bölükler.

tavârik: (a.i. târik ve târika'nın c.) 1. gece gelen belâlar. 2. tarikatlar; kabileler.

ta'vîk: (a.i. avk'dan. c. ta'vîkat) oyalandırma, geciktirme, geciktirilme, asıntıya bırakma, asıntı.

tavîl, tavîle: (a.s. tûl'den. c. tivâl) 1. uzun. (bkz: dırâz). 2. çok süren, (bkz: medîd). 3. ed. (bkz: bahr-i tavîl).

tayy: (a.i.) 1. dürüp bükme, durulup bükülme, sarma, katlama. 2. atlama, üzerinden geçme.

tâz : (f.i.) kosma, korus, ["tek" kelimesiyle tek ü tâz olarak kullanılır].

taz'îf: (a.i. zı'fdan. c. taz'îfât) 1. iki kat etme, bir o kadar daha artırma. 2. zayıflandırma.

ta'zîr: (a.i.c. ta'zîrât) 1. tekdîr etme, azarlama. 2. suçluyu suçuna göre sözle tekdîr etme.

tâziyâne: (f.i.) 1. kırbaç, kamçı, (bkz: savt). 2. müz. tezene, mızrap. 3. mec. vâsita, sebep.

tearrî: (a.i. ury ve uryet'den) 1. soyunma, çıplaklaşma. 2. bir seyden, bir isten berî ve bos olma.

teb ü tâb: ates ve ısı; mec. sevk, ates.

tebâdür: (o.i. bûdûr'dan. c. tebâdürât) 1. ansızın akla gelme, (bkz: sünûh). 2. iki sâirin birbirinden habersiz olarak aynı siiri söylemesi, (bkz: tevârüd2).

tebaiyyet: (a.i.) tabî olma, uyma.

tebâr: (a.i.) yok olma, bitme, (bkz: helâk).

tebâr: (f.i.) asıl, soy. (bkz: neseb, nesl).

tebâüd: (a.i. bu'd'dan c. tebâüdât) uzaklaşma, birbirinden uzak düşme.

tebcîl: (a.i. becl ve bücûl'den. c. tebcîlât) ululama, ağırlama, (bkz: ta'zîm, tekrîm).

teber: (f.i.) 1. balta. 2. dervislerin tasıdıkları uzun saplı ve yarım ay şeklindeki balta. 3. mesin bıçağı.

tebettül: (a.i.) dünyâ islerinden el ayak çekerek Allah'a yönelme, (bkz. inzivâ, i'tikâf).

tebriye: (a.i. berâet'den) 1. birini temize çıkarma, süpheden kurtarma. 2. borçtan kurtarma.

tebsîr: (a.i.) tarif ve îzah [insanın gözünü açacak şekilde-].

tecâdül: (a.i. cedel'den). (bkz: mücâdele).

tecârib: (a.i. tecribe ve tecrübe'nin c.) denemeler, deneyisler.

tedvin: (a.i. dîvân'dan. c. tedvînât) 1. ed. dîvan sekline sokma [manzumeleri]. 2. kitap hâline getirme.

tehhül: (a.i. ehl'den) 1. ehlîlesme. 2. evlenme.

tef: (f.i.) 1. sıcaklık, (bkz: harâret). 2. buhar.

tefakkud: (a.i. fakd, fîkdân ve fukud'dan. c. tefakkudât) arayıp sorma, arayıp sorulma. (bkz. cüst ü cû,tefahhus).

tefâvüt: (a.i. fevt'den) 1. iki şeyin birbirinden farklı olması, (bkz: tezâd). 2. iki şey arasındaki fark.

tefevvüh: (a.i. fevh'den. c. tefevvühât) 1. ağza alma, söyleme. 2. münasebetsiz söz söyleme, dil uzatma.

teflîs: (a.i. fels'den) 1. birisine "müflis" deme, denilme. 2. huk. yargıç tarafından birinin iflâsına hükmedilmesi. [bu hüküm i'lân edilir].

tegafül: ("ga" uzun okunur, a.i. gaflet'den. c. tegafülât) anlamamazlıktan gelme.

tehâlük: (a.i. helâk'dan. c. tehâlükât) can atma; birbirini itip çiğneyerek

tehevvür: (a.i. hevr'den. c. tehevvürât) öfkelenme, köpürme.

tehvîn: (a.i. hevn'den. c. tehvînât) 1. ehvenleştirme, ehvenleştirilme, kolaylaştırma, kolaylastırılma; hafifletme, hafifletilme; ucuzlatma, ucuzlatılma. 2. alçaltılma.

tehyie: (a.i.c. tehyiât) hazırlama, hazırlanma.

tehzîz: (a.i.c. tehzîzât) hareket ettirme, hafif titreme, titretilme.

tek ü dü, tek ü pûy, tek ü tâz: öteye beriye kosusmalar.

tekabül-i saffeyn: ask. savasan iki ordunun karşılaşması.

tekâpû: (f.i.) 1. telâs ile kosarak araştırma. 2. dalkavukluk, kavuk sallama.

tekâsül: (a.i. kesel'den. c. tekâsülât) üsenme, tenbellik; ilgisizlik.

tekâver: (f.s. ve i.) kosucu; seğirtici, yorga (binicisini sarsmayan) yürüyüslü [at].

tekazâ: ("ka" uzun okunur, a.i.) 1. alacaklının borçluyu sıkıstırması. 2. sıkıсарак söz söyleme. 3. Basa kakma.

tekevvin: (a.i. kevn'den. c. tekevvinât) var olma, meydana gelme, oluş.

tekrîm: (a.i. kerem'den. c. tekrîmât) saygı gösterme, ululama, (bkz: ta'zîm).

tela'süm: (a.i.) 1. cevap verilecek yerde veremeyip kekeleme.

telehhüb: (a.i. leheb'den) 1. alevlenme, alevlenip yanma, tutusma. 2. iltihap, yangı.

telh-âb, telh-âbe: (f.i.) acı su.

telmîh: (a.i. melh'den. c. telmîhât) 1. söz arasında kastedilen bir şeyi manâlı olarak söyleme, açık söylememe, îmalı konuşma.

telyîn: (a.i. leyyin'den) 1. yumusatma, yumusatılma. 2. liynet verme, içi yumusatma, kabızlıktan kurtarma.

temeddüh: (a.i. medh'den c. temeddühât) böbürlenme, kendini övme.

temessük: (a.i. mesk'den. c. temessükât) 1. tutunma, sarılma. 2. borç senedi.

temhîd: (a.i. mehd'den. c. temhîdât) 1. yayma; dösetme. 2. düzeltme; düzenleme.

temliye: (a.i.) doldurma, doldurulma.

temsiyet, temsiye: (a.i. mesy'den) 1. yürütme, yürütülme. 2. meydana gelmesini kolaylaştırma.

temzîk: (a.i. c. temzîkat) yırtma, paralama.

tenassur: (a.i. nasrân'dan) Hıristiyan olma.

tenciye: (a.i. necât'dan) kurtarma, (bkz: tahlîs).

tengnâ: (f.i.) 1. dar yer; geçit, boğaz. (bkz. derbend). 2. mezar.

teng-nây: (f.b.s.) sıkıntılı yer.

teng-zarf: (f.a.b.s.) içine az sey alan.

tenkıye: (a.i. naky'den) 1. ayıklayıp temizleme. 2. kalın bağırsağa su verme ve bu iş için kullanılan alet. (bkz: hukne, ihtikan).

tenmîk: (a.i. nemk'den) 1. güzel yazı ile yazma. 2. yazma, yazılma.

tennûr: (a.i.c. tenâhîr) 1. finn. 2. tandır. 3. etüv, f r. etüve.

tenû-mend: (f.b.s.) irikiyım, gövdeli, vücutlu [kimse], (bkz: lendûhâ).

terâhî: (a.i. rahvet'den) 1. gevsetme, gevseklik gösterme [bir işde-]. 2. geri çekilme, geri durma. 3. gecikme.

terâküb: (a.i. rükûb'dan) 1. birbirinin üzerine binme. 2. birbirine bağlanıp kenetlenme.

teressül: (a.i. resel'den) 1. yavas yavas, dikkatle görme. 2. harflerin mahreçlerine ve kısaltılıp uzatılmalarına riâyet etme.

tergîb: (a.i. rağbet'den. c. tergîbât) arzu ettirme, istek verme, isteklendirme.

terhîb: (a.i. rehb'den. c. terhîbât) çok korkutma, korkutulma.

tersân: (f.s.) korkan, korkak, (bkz: hâif).

tervîc: (a.i. revac'dan. c. tervîcât) 1. kıymet ve itibârını artırma. 2. geçirme, (bkz: infâz). 3. tutma, destekleme [bir fikri-].

tesâhül: (a.i. sehl'den. c. tesâhülât) 1. yumusak muamele etme. 2. kolay görerek ihmâl etme.

tesâud: (a.i. suûd'dan. c. tesâudât) 1. yukarı çıkma, ağma. 2. fiz., kim. süblimleşme, buhar hâline getirilme, fr. sublimation.

tesâvî: (a.i. sevî'den) 1. bir ve müsâvî' (*esit) olma, beraber ve bir derecede bulunma. 2. sosy. esitlik.

tescî': (a.i. secâat'den. c. tescîât) secâatlendirme, secaat ve cesaret verme, verilme, gayrete getirme, getirilme.

tesebbüt: (a.i. sebât'dan) sebat gösterme, sabretme, dayanma.

tesennüf: (a.i.) 1. küpe takınma. 2. süslenme.

tesettüt: (a.i. sett'den) bir çok subelere ayrılma; çatallasma; dağılma, perisan olma.

teshîr: (a.i. sihriyy'den) zapt ve istîlâ etme, ele geçirme, elde etme.

teshîz: (a.i. sahz'dan. c. teshîzât) 1. sivriltme, keskinletme, keskinlendirilme. 2. bileme, bilenme. 3. uyandırma, kuvvet ve te'sir artırma.

tesmîr-i sâid: kolları sıvama, mec. bir işe adanmışlık girisme.

tesnî': (a.i. senâat'den. c. tesnîât) çok ayıp ve çirkin bulma; ayıplama.

tesrîb: (a.i. sürûb'dan) yollama, gönderme, gönderilme, [en çok asker hak.].

tesvîf: (a.i. sevî'den. c. tesvîfât) [sebepsiz] geciktirme, atlatma, (bkz: te'hîr).

tesyîd: (a.i.c. tesyîdât) 1. yükseltme, yükseltilme. 2. sağlamlaştırma, sağlamlaştırılma.

tesyîd: (a.i.c. tesyîdât) 1. yükseltme, yükseltilme. 2. sağlamlaştırma, sağlamlaştırılma.

tetâvül: (a.i. tûl'den. c. tetâvülât) 1. uzanma, uzama, uzun olma.

tevaggul: (a.i. vagl'den. c. tevaggulât) devamlı olarak uğrasma [bir işle-].

tevânî: (a.i.) gevseklik, gevsek davranma; bir işte bezginlik gösterme.

tevârî: (a.i. verâ'dan) bir şeyin arkasına saklanıp görünmez olma, gizlenme.

tevbîh: (a.i.c. tevbîhât) 1. tekdîr, azarlama, paylama. 2. memurlara uygulanan bir disiplin cezası.

teveddüd: (a.i. vüdd'den) sevisme, sevgi; dostluk etme.

tevellî: (a.i. vely'den) 1. birine yanasma, (bkz: takarrüb). 2. birini dost tutma. 3. tas. ehl-i beyt'i, Hz. Ali'yi sevme

te'vîlât: (a.i. te'vîl'in c.) sözü çevirmeler, ayrı mânâ vermeye kalkışmalar.

tevkir: (a.i. vekar'dan. c. tevkirât) güzel karşılama, ağırlama; ululama.

tevliyet: (a.i.) 1. mütevellilik, vakıf işlerine bakma vazifesi. 2. yüz çevirme, yüz döndürme. 3. fik. sahip olunan malı pesin değeri ile baskasına tevcih etme.

tevsen: (f.i.) bası sert at; mec. s. dikbaşlı adam.

tevsî': (a.i. vüs'at'den. c. tevsîât) genişletme, genişletilme.

tevzî': (a.i. vez'den. c. tevzîât) 1. dağıtma, dağıtılma. 2. herkese payını dağıtma, üleştirme.

tezelzül: (a.i. zelzele'den. c. tezelzülât) sarsılma, sallanma, ırgalanma.

tezyîf: (a.i. zeyfden. c. tezyîfat) 1. züyûfa çıkarma, kalp, sahte, değersiz olarak gösterme. 2. eğlenme, alay etme.

tıbâ': (a.i. tab'ın c.) tabîatler, yaratılışlar, âdetler.

tınâb: (a.i.c. tunub) kazığa bağlanan çadır ipi.

tırâz: (a.i.) 1. ipek ve sırma ile işleme. 2. elbiselere nakısla yapılan süs. 3. süs. 4. üslûp, tutulan yol. 5. döviz, fr. devise.

-tırâz: (f.s.) "donatan, süsleyen" mânâlarına gelerek birlesik kelimeler yapar.

tirâse: (f.i.) yonga, talas, [aslı "terâse"dir].

tîre: (f.s.) bulanık; kara; karanlık.

tirhâl: (a.i.) yola çıkma; göç etme.

Tûbâ: (a.h.i.) Cennet'de Sidre'de bulunan ve dalları bütün Cenneti gölgeleyen ilâhî ağaç.

tugat: ("ga" uzun okunur, a.i. tâgî'ninc.) âsîler, azgınlar, serkesler, (bkz: tâgun).

tûl-i müddet: uzun zaman.

tu'me: (a.i.c. tuam) 1. yiyinti, azık. 2. tad, çesni. 3. lokma [bir].

tumturak: (f.i.) gösteri, debdebe; söylenisi parlak görünen [ibare].

turuk: (a.i. tarîk'ın c.) tarîkler, yollar.

tünd: (f.s.) sert, siddetli, hasin.

tünd-bâd: (f.b.i.) kasırğa, sert rüzgâr.
tündî: (f.i.) sertlik, katılık, hiddet ve siddet.
tünd-ligâm: (f.b.s.) bası sert [hayvan], (bkz: tünd-licâm).
türâb: (a.i.c. etribe, tirbân) toprak.
türrehât: (a.i. türrehe'nin c.) saçmasapan sözler, (bkz: terârîh).
ubûdiyyet: (a.i. abd'den) 1. kulluk, kölelik. 2. asırı bağıllık [birine].
ucb: (a.i.) kendini beğenmişlik.
udhûk, udhûke: (a.i. dahk ve dıhk'den) gülünç sey, gülünecek sey, komedi.
udûl: (a.i.) 1. sapma, yoldan çıkma. 2. geri dönme, vazgeçme, (bkz: nükûl). 3. (âdil'in c.) âdil, adalet sahibi olanlar, hakdan ayrılmayanlar, hakkı yerine getirenler.
udvân: (a.i. adüv'den) 1. düşmanlık. (bkz. adâvet, zahl). 2. haksızlık, zulüm.
uhre: (a.i.) 1. bir seyin sonu. 2. gözucu, gözün kuyruğu. 3. eğerin arkasındaki sivri ucu.
ukbâ: (a.i.) 1. ceza. 2. âhiret, öbür dünyâ.
ukubet: ("ku" uzun okunur, a.i.c. ukubât) 1. ceza. 2. eziyet, iskence, azap.
ukuk: ("ku" uzun okunur, a.i.) anaya babaya âsî olma. (bkz. akk).
umde: (a.i.) 1. dayanılacak, güvenilecek sey, kimse, yer; dayak, dayanak, destek. 2. ilke, prensip. 3. herkesin güvendiği, itimâdı olan kimse.
unf: (a.i.) siddet, sertlik, kabalık.
unfuvân: (a.i.) 1. gençliğin ve güzelliğin başlangıcı; bir seyin tazelik zamanı. 2. tazelik, parlaklık.
urbân: (a.i.c.) çöl Arapları, asiretler, bedeviler.
urkub: ("ku" uzun okunur, a.i.c. arâkib) ökçe siniri, topuk siniri.
urûc: (a.i.) yukarı çıkma, yükselme, ağma.
uyûn: (a.i. ayn'ın c.) 1. gözler. 2. pınarlar, kaynaklar.
uzlet: (a.i.) bir yana çekilip kendi kendine tenhada yasama, yalnızlık kösesine çekilme, (bkz: inzivâ).
üftâde: (f.s.c. üftâde-gân) 1. düsmüs, düskün; biçâre. 2. âsık. 3. i. kadın adı.
üns: (a.i.) 1. alısklık, alışkanlık, alışma.

ünûf: (a.i. efn'in c.) anat. burunlar.

ürçûfe: (a.i.c. erâcîf) yalan, uydurma söz.

vâ-beste: (f.b.s.c. vâ-bestegân) .. e bağlı, (bkz. muallak, mukayyed, mütevakkıf, menût).

vâreste: (f.s.) 1. kurtulmuş. 2. serbest, rahat, (bkz: âzâde). 3. ilisiksiz.

vaz': (a.i.c. evzâ') 1. koyma, konulma.

veca': (a.i.c. evcâ', vicâ') ağrı, sızı, acı.

vedîa: (a.i. vedî'den. c. vedâyi') 1.emânet.

vefîr, vefîre: (a.s. vefret'den) çok, bol. (bkz: kesîr).

vega: ("ga" uzun okunur, a.i.) gürültü, patırdı, kavga; savaş.

vehn: (a.i.) gevseklik, kuvvetsizlik.

veleh: (a.i.) [kederden gelen] saskınlık, sersemlik.

veleh: (f.i.) kahır ve hısım.

verâ': (a.i.) 1. arka, geri, öte.

vesah: (a.i.c. evsâh) kir, pas; pislik, mundarlık, (bkz: reyn1).

vesî, vesîa: (a.s.) geniş, bol. (bkz. vâsi').

vetîre: (a.i.c. vetâir) 1. dar yol, keçi yolu. 2. yol, üslûp, tarz.

vezân: (f.s.) esici, esen. ["olmak" yardımcı fiili ile kullanılır],

vicâr: (a.i.c. evcire, vücür) 1. kurt, arslan gibi yırtıcı hayvan yatağı; in. 2. sel suyunun oyduğu yer.

vifâk: (a.i.) 1. uygunluk, aynı düşüncede olma. (bkz: muvâfakat). 2. barıs.

vikaye: ("ka" uzun okunur, a.i.) 1. kayırma, koruma, esirgeme. 2. hek. herhangi bir hastalık için önleyici tedbir alma. [nazımda "vikayet" şeklinde de kullanılır].

vird: (f.i.) 1. öğrenci, (bkz: sâkird). 2. mürit.

visâd, visâde: (a.i.) yastık; silte.

visâk: (a.i.) 1. bağ, râbita, (bkz: vesâk). 2. andlaşma, sözleşme [yeminle-].

vülât: (a.i. vâlf'nin c.) valiler.

vüs'at: (o.i.) 1. genişlik, bolluk. 2. para durumu. 3. bos meydan, fırsat. 4. mat. genlik, fr. amplitude.

vüsûk: (a.i.) 1. inanma, güvenme. 2. muhkemlik, sağlamlık.

-yafte: (f.s.) "bulmus, bulunmus, bulunan" mânâlarına gelerek birlesik kelimeler yapar.

yâve-gû: (f.b.s.c. yâve-gûyân) saçmalayan, saçmasapan konuşan, (bkz: jâj-hâ).

yaverî: (f.i.) yâverlik; yardımcılık, imdatçılık.

yek-rân: (f.b.s.) 1. soyu temiz cins at. 2. san ve kırmızı arasında bir nevî at, al at.

Yek-tâ: bir kat, tek, birinci, (bkz: bî-hem-tâ, bî-nazîr).

yerâa: (a.i.c. yera') 1. kamıs; yontulmamıs kamıs kalem. 2. atesböceği.

yümn: (a.i.) uğur, mut, bereket.

zagzaga: (a.i.) mânâsız söz.

zahâir: (a.i. zahîre'nin c.) zahireler.

zahm-dâr: (f.b.s.) yaralı, (bkz: mecrûh, zahmîn, zahm-nâk, zahm-hûrde, zahm-zede).

zamâim: (a.i. zamîme'nin c.) ekler, artırmalar, ilâveler.

zamîn: (a.s. zamân'dan) tazmîn eden, kefil olan. (bkz: zâmin).

zarâet, darâet: (a.i.) alçalma, kendini küçültme, (bkz: darâet).

zârî: (f.i.) ağlayıp sızlama.

zayâ': (a.i.) elden çıkma, yok olma, kaybolma.

zebâne-kes: (f.b.s.) alevli, alevlenen, yalınlı.

zebân-zed: (f.b.s.) dil persengi, söylenen, söylenir olan; alıslımıs, kullanıslı, yayılmıs [söz].

zeber-destâne: (f.b.zf.) 1. emrederek, âmircesine. 2. becerikli kimseye yarasır bir yolda.

zebîr: (a.i.) 1. mihnet, sıkıntı. 2. mektup; yazılmıs sey.

zebr: (a.i.) 1. kitap, cüz. 2. kitap yaprağı. 3. yazı yazma. 4. söz. 5. yazı. 6. zekâ. 7. s.kuvvetli,sağlam [adam].

zecriyye: (a.i.) 1. alkollü içkiler vergisi. 2. s. ["zacrî" nin müen.]. (bkz: zecrî).

zehâb: (a.i.) 1. gitme. 2. bir fikre, düşünceye uyma; sapma.

zehr-âbe: (f.b.s.) 1. zehirli su. 2. acı, zehir gibi su. 3. meç. acılık, acı, kaygı.

zemzeme: (a.i.) l ezgili, nağmeli ses; nağme.

zer-târ: (f.b.i.) 1. altın tel, sırma. 2. Günes ısını. 3. kadın adı.

zeyn: (a.i.) süs, bezek, (bkz: zînet).

zeyt: (a.i.c. ezyât, züyût) 1. zeytin yağı.

zill: (a.i.c. ezlâl, zılâl, zulûl) gölge, mec. koruma, sahip çıkma, (bkz. sâye).

zill-ı zalîl: koyu gölge.

zîbâ: (f.s.) 1. süslü. 2. yakışıklı, güzel.

zimâm: (a.i.) kendi tarafını koruma, gözetme.

zimâm: (a.i.c. ezimme) yular, hayvan yuları.

zindegânî: (f.i.) 1. dirilik, hayat. 2. yasayıs; geçim.

zîr ü bâlâ: asağı yukarı, altüst.

zirâ': (a.i.c. zirâât, zür'ân) 1. dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü, (bkz.endâze). [75 - 90 santim arasında değisen sekilleri vardır].

zîr-dest: (f.b.s.c. zîr-destân) el altındaki ahâli, el altında bulunan âciz [halk].

zistî: (f.i.) çirkinlik.

zîver: (f.i.) 1. süs, bezek, (bkz. zîb, zînet). 2. erkek adı.

zuamâ: (a.s. zeâmet'den. zaîm'in c.) 1.büyük tımar sahipleri. 2. kefiller.

zucret: (a.i.) iç sıkıntısı, yürek darlığı. (bkz: ducret).

zûd-res: (f.b.s.) çabuk erisen, çabuk yetisen.

zukak: ("ka" uzun okunur, a.i.c.ezikka) sokak.

zu'm: (a.s.) 1. bâtil zan, sanı, bos inanç. 2. süphe, (bkz: gümân, reyb, sekk, zann).

zükûret ve ünûset: erkeklik ve disilik.

zünbûr: (a.i.c. zenâbîr) 1. esek arısı, (bkz: tün-te). 2. g. s. bir yazı sitili.

zunnâr: (a.i.c. zenânîr) papazların bellerine bağladıkları uçları sarkık, ipten örme kusak.

züvvâr: (a.s. zâir'in c.) ziyaretçiler, görmeye, hatır sormaya gidenler.

ÖZGEÇMİŞ

Ömer Sait TÜRKMEN 1988 yılında Osmaniye’de doğdu. İlkokul öğrenimini Şanlıurfa’da tamamladı. Ortaokul ve Liseyi Osmaniye’de bitirdi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü’nden 2010 yılında mezun oldu. 2010 yılından bu yana Milli Eğitim Bakanlığı’nda Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak çalışmaktadır. 2013 yılında Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans eğitimine başladı. Ömer Sait TÜRKMEN orta derecede İngilizce bilmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

VITAE

Ömer Sait TÜRKMEN was born in 1988 in Osmaniye. After completing elementary school in Şanlıurfa, secondary education and Graduated high school completed in Osmaniye. Graduated from the Social Sciences Teacher Department of Dicle University. Since 2010 is working as a Social Sciences Teacher in National Education Ministry. In 2013 The History Department began graduate studies at the University of Gaziantep, Institute of Social Sciences. Ömer Sait TÜRKMEN speaks moderate English. He is married and father of one children.